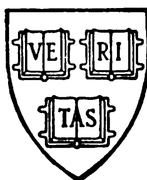

Opera omnia 7 & 8

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

ЗА ГОДИНУ 1875.

УРЕЂУЈЕ

Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ

Стални сарадници: Јован Бошковић, др. Јован Јовановић, др. Милан Јовановић, др Лаза Костић, др. Стеван Павловић, др. Михаило Полит-Десанчић, Стеван В. Поповић и А. Хаџић.

У НОВОМЕ САДУ.
СРПСКА НАРОДНА ЗАДРУЖНА ШТАМПАРИЈА
1875.

HARVARD
UNIVERSITY
LIBRARY
20 SEP 1971

САДРЖАЈ.

ПЕСМЕ.

НОВЕЛЕ ПРИПОВЕТКЕ, ДРАМЕ.

ПОУЧНИ ЧЛАНЦИ.

РАЗЛИЧНИ ЧЛАНЦИ.

ЛИСТАК.

I. Књижевност.

II. Просвета.

III Друштва.

IV. Уметност и вештина.

V. Старина.

VI. Проналазак.

БРОЈ 1. У НОВОМ САДУ 1. ЈАНУАРА, 1875.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

УРЕЂУЈЕ ДР. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Стални сарадници: Јован Бошковић, др. Јован Јовановић, др. Милан Јовановић, др. Лаза Костић, др. Стеван Павловић, др. Михаило Полит-Десанчић, Стеван В. Поповић, К. Трифковић и А. Хаџић.

Излази 1. 10. и 20. дана свакога месеца.
Рукописи нека се шиљу уреднику, а предплата „Администрацији Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на читаву годину 4 фор. на по године 2 фор. на три месеца 1 ф. *За стране земље*: на читаву годину 5 фор.

ПЕРА СЕГЕДИНАЦ.

Трагедија из повести српске.

ПРВИ ЧИН.

ПРВА ПОЈАВА.

Престона дворана у бечком двору.

Баћани и Цинцендорф.

Баћани.

Ни раца нам не напуштате зар?
Тако л' се пази света санкција,
Прагматични зар тако уговор?

Цинцендорф.

Не рекох тог, ал' царска им је реч. —

Баћани.

Зар царска реч и поганицима?

Цинцендорф.

Ти поганици љуто војују,
Французом добар могу бити маљ.

Баћани.

Још бољи биће, кад узробују,
Ћесар их мази, треба њима краљ.
А мислите ли, да ће раци поћ'
на Француску ћесару у помоћ?

Цинцендорф.

На Француску би л' пошли? За што не?

Баћани.

На Турчина је обвеза им тек,
крвника старог вере њихове
и гонитеља браће остале.

Цинцендорф.

Са вером ћемо разверити их,
те разбратити с браћом осталом.

Баћани.

Са вером, раце? Знате л' шта је то?
То значи раце потаманити,
јер обавести нема стоци тој.
Мислите л' то, ја радо пристајем.

Цинцендорф.

Воћкова свога има стока та,
к'о свака друга: митрополит њин, —

Баћани.

Зар мислите, да митрополита —

Цинцендорф.

Зажели л' сам од њега светли дар,
на пречац, мислим, неће одбити;
известио сам величаство му,
а митрополит мора скоро доћ'.

Баћани.

Но ако ипак поп не пристане —?

Цинцендорф.

Онда су ваши, бог а душа вам.
Ал' ево нам и митрополита.

(Улази митрополит београдски Вићентије, за њим Јанаћ Моско у паради.)

ВИЋЕНТИЈЕ.

Клањам се вама, светла господо,
и клања вам се са мном заједно
господин Јанаћ Моско, што је сад
мајором наше рацке коњице.

БАЋАНИ.

Је л' Москва легло вашим дедовом?

МОСКО.

Москву је Моско, мислим, основао.

БАЋАНИ.

Па лепо, лепо, нови Ромулус!

ВИЋЕНТИЈЕ.

Романско-грчка дичи њега крв.

БАЋАНИ.

Романска крв? Е, то је друга ствар,
У њих је „муска“ „муха“, јамачно,
по коњаника згода велика:
Златокрил, брз к'о муха, или бар —

ЦИНЦЕНДОРФ.

Добро нам дошли свакад обоје,
Добисте л' јутрос, екселенцијо,
уз папагаја рајског детлића?
Шта ради наша драга перјанчад?

ВИЋЕНТИЈЕ.

У свом се златном шире кавезу,
Непрестано вам славу цвркућућ,
високоме дароватељу свом.

ЦИНЦЕНДОРФ.

Дароватељ је само светли цар.

ВИЋЕНТИЈЕ.

Ћесарска рука, ваша порука.

ЦИНЦЕНДОРФ.

Тако је, светли оче, тако је,
досетљивост је ваша велика;
заслужујете, да вам слава та
у породици вашој остане.

ВИЋЕНТИЈЕ.

У породици? Како, светлости?

ЦИНЦЕНДОРФ.

Да митру носи навек ваша крв.

ВИЋЕНТИЈЕ.

Ал' народ бира.

ЦИНЦЕНДОРФ.

Народ бира зар?
У нашој цркви намешта га цар.

ВИЋЕНТИЈЕ.

У нашој? да, — у вашој. Простите,
од умилења сметох с ума ја,
да ј' благочести једна основа.

БАЋАНИ (себи.)

Тај поп би се и потурчио још
(Вићентију.)
Па како ћете ви пред народ ваш?

ВИЋЕНТИЈЕ.

Пред народ? Како? За што? — Светли цар —

ЦИНЦЕНДОРФ.

Пред народ како? Како! Боже мој!
Да што се носи светли царев дар?
Што тичице у златном кавезу?
Што нити саде, нит' сеју, нит' жњу,
ипак их храни отац небески; —
тако ће верни народ хранит' цар.

ВИЋЕНТИЈЕ (себи.)

У кавезу, до душе, држи га,
— па, од све муке, да је златан бар! —
Но да ли храни све те тице он,
ил' оне њега? то се пита још.

ЦИНЦЕНДОРФ.

Зар није предмет, свети оче, то,
За јеванђелску какву проповед?
(Удари Вићентија по рамену.)

ВИЋЕНТИЈЕ (збуњен.)

За јеванђелско царство? Јесте, да:
Нит' жњу, нит' сеју, па их храни цар.
(Себи.)
Па шта ћеш, врагу, чиниш се и луд,
За једно писмо, један листак худ.

ЦИНЦЕНДОРФ (смејући се.)

Па бар да дају какву порезу.

ВИЋЕНТИЈЕ.

Ал' ваша светлост није забила
на обећано царско писмено?

ЦИНЦЕНДОРФ.

До сабора ће бити готова,
покаже л' народ, да је вредан тог,
те пристану л' главари његови

на превисоке царске услове.
Иначе царска милост престаје
и особина ваших нестаје.
Но можда би приклонили се већ
и до сада том вашем захтеву,
— покорности се вашој надајући —
но тужбе на вас неке стигоше
са разних страна вашег народа.

Вићентије.

На мене? тужбе? — Какав несрећник?

Цинцендорф.

Показаћу вам после, — ево цар!

(Улази Карол VI. с пратњом.)

Карол (посадив се на престо.)

По саслушању дворског већа нам
изволесмо одобрит састанак
свег верног нашег рацког народа
под нашим рацким арцибискупом
желећ да буде већању му плод
јединство целе вере христове.

(Наставиће се.)

МИРКО.

Приповетка Јосифа Суботића.

I.

На шумском окомку више села, седи један млад човек; главу наслонио на руку, а руком се одапро о колено, те тако замишљеним и чисто тужним погледом мотри у село, које се у свој красоти пред њим пружило. Са свију страна затварају га шумовити брегови а беле његове куће изгледају као беле ружице на плодовиту стаблу. Тамо где се оба венца што село затварају разилазе, указује се младићеву оку широка равница, а на њојзи цветна места чисто увијена у неку чаровну али провидну копрену. Изглед овога предела занео је младог човека, види се на лицу му да му тај призор до душе није нов, али опет зато није ни бар мало од своје чари изгубио. Она тајанствена тишина око њега, и чаровни жубор који одоздо из села до њега допире, тако га опише, да је у тој занесености зажелео крила, па да се вијне чак тамо у онај цветни, шарени ћилим, који је толи дивотан. Тек у такој прилици осетио је, како је човек мален наспрам природе. У машти својој вијне се човек чак под небеса, испред њега се губи цео свет, он ужива у чисту етиру, — али то траје за мало; грозовита јава толико му је пута показала да је са тешки ланци окован за земљу, те никад неће моћи доспети до оног високог становишта, са кога ће ниским оком моћи погледати на природу и законе јој, те јој рећи: доста сам чамио у твоји окови, мој те је ум надмашио, ти си мој роб. Нема надувенијег створа од човека. Отео је мућу небу, обуздао је пару својом руком, — те се у својој охолости дотле дао завести, да је себе почео сматрати за средиште целе васељене; њега ради створен је свет, зањ је све што се на земљи даје видети, њему се сунце клања, а месец му је најпонизнији роб.

— Камо среће да је тако, — мисли младић — кад би све нама потчињено било, па и сама смрт. Ето испитали смо човека, знамо му и најмању жилицу, докучили смо све стихије из који се зграда му састоји, знамо уметнички саставити човечије тело, али само једно не знамо а то је — не умемо му дати живота. Вешт анатомски машиниста саградиће читаву машину човечију, али му пара вали. О, та велики је пут, који нам ваља прећи па да постанемо господари света, а на

томе су путу милијуни препона. Машта наша не пази на њи, она на своји брзи крили прелеће и лети крајњој сврси. Али на јави — ето смо запели о најмању препону, стојимо вековима крај ње па збуњено гледамо један у другог, — и ко зна докле ћемо стајати ту. Нисмо кадри дићи својег ока из прашине, а некмоли да га бацимо у бесконачност. — Ој смрти, смрти, та ти си ми најкрвнији непријатељ. Шта сам ти учинио? Отргла си ми оца, матер, сву родбину, а остави мене самог, каоно младу стабљику сред пусте равнице. Немилостиво ме шиба ветар и олуја, прегиба ме те на ову, то на ону страну, и само својој млађаној снази имам благодарити те се не сруши одавна.....

И дуго је још тако младић премишљао. Међутим се сутоњ све већма и већма спуштао. Од једном устане, обеси преко рамена мали завежљај, који је крај њега лежао, узе у руке дебелу дреновину и поче се спуштати доле низ брдо.

У селу га дочекају пси, који канда ни пошто не тедоше познати у њему свога старог познаника. Младић иде безбрижно даље све ближе цркви. Ту је пред једном лепом кућицом седело читаво друштво и мушки и женски.

Младић приступи ближе.

— Добар вечер!

— Бог ти добро дао.

— Ала молим вас, — рече им и у неколико измене глас — не би ли ми могли казати, да ли је ово кућа Нићe Обрадовог и је ли он још у животу?

На то устаде једна старина са клупе, и рекне:

— Јест ово је моја кућа, а Нића сам баш главом ја. А које добро?

— Ја долазим, — рече младић — из Б. где сам био на школама, заједно са једним вашим сељаком и добрим пријатељем Мирком Радојевићем.

— Е, кума Мирко — зачу се неки глас с клупе.

— Он ме је замолио, — настави младић, — да вас лепо поздравим и да вам јавим, да ће сутра доћи

— Вала ти на доброти. Баш се радујем. Па заповедајте унутра.Ваљда сте и уморни а и гладни, знате ове наше планине, па се човек баш поштенски умори.

Овако је говорио старац и скоро силом натера странца да уђе у двориште. У соби се припали свећа, а вредна домаћица већ се устумарала по кујни, шта би приправила госту на брзо, а добро.

При свећи загледа се стâри у странца па машући главом рече:

— Или ме очи варају, шта ли је, ал' ја би чисто реко . . .

Ал' странац му недаде изрећи него рече смејући се:

— Можда ме познајете?

— Је си ли ти куме!

— Ја сам мисли и персоном.

И обоје се својски пољубише и руковаше.

— О мој куме, — заче стâри, кад је мало к себи дошо од радости, — добро те си дошо. Е како се то за кратко време све променуло од како си ти отишао. Твоја честита мати, — еј', бог да јој душу прости — оде, а за њом оде и отац ти. Остао је сиромах сам саморан на свету, ти си далеко а од ближе родбине никога. — Једнога дана позове отац ти мене, овог нашег грка — овде је глас старчев нешто чудновато звонио — и још једног добро познатог, па нам онда рече: Ја сам саморан, ко зна кака се несрећа самном данас или сутра из небуха догодити може. С тога, да би осигурао будућност свога детета, ево ћу нешто да вам поверим. Ту нас одведе пред један стаклени ормар. Боже мој, ала ти је ту било књига и велики и мали,

— па све латинске. Е тако је то у научени људи. П'онда извади ти једну дебелу књигурину и отвори је пред нама. Кад тамо а то књига пуна новаца. Управо седам стотина у банкама. Иза књиге видимо ми да се нешто сија. То ти је била бурмутица, сва од сувога злата. У њој бијау двеста и четири дуката. — Душа ваља све сам то видио својим очима.

Док је старац приповедао, Мирко га је са спуштеном главом, ну пажљиво слушао.

— Ове новце, вели нам твој отац — узећете вас тројица, однећете у штедионицу и предаћете на име мога сина. Али то ћете учинити онда кад се мени изненада догоди кака несрећа, те да ми дете баш са свим не пропадне. — Ми му се тада ко поштени људи обећамо и закунемо. Кад ал' једнога дне чујемо ми да је нашег попу ударио „шлог." Брж' ја тамо, ал' грк већ пре дочуо, па се удиљ врзе око њега.

Овде стари дубоко тронут мало престаде, па онда настави:

— Е мој Мирко. То је била твоја несрећа. Отац ти за три часа умре, а новаца нема па нема. Грк се заклињао, да се ни мако није од покојнога, а она стара послужитељка је то исто сведодочила. А мртва уста не говоре. И тако си ти, синко, остао без и једне крајцаре. Кућу ти је на лицитацији грк прекупио за мале новце, те се ето које ко по њој шири.

Од суза није мого стари даље да говори, а Мирко му рече:

— Не тужи куме. Ја опет зато нисам пропо. Осећам у себи снаге доста, да ћу се моћи пробити кроз свет, а мојим непријатељима платиће будућност. Непоштен човек не може опстати до века међу поштеним људима, он мора пропасти а пре, а после.

— Све је то тако, синко, али реци ми шта да почнеш. Да ти је оно мало новаца што ти је отац оставио, мого би барем ако ништа друго, а оно мало дућанца отворити или ма шта друго, само да можеш живити, џаба ти већ и ти проклети школа. Проведи тамо за оним скамијама по века, па те онда наместе за каког писарчића, да сисаш народу крв. Боље би било да будеш слободан човек. Ал овако....

— Не брини се куме све ће то добро бити. Нема сумње, да је грк сав новац себи присвојио. Сутра идем њему, па ћу да се шњим најозбиљније поразговорим.

У то дође и домаћица. Вечера је већ била спремна. Можете већ мислити како се добра стара обрадовала, кад је познала своје кумче. Радости јој није било краја.

То су вече дуго заједно седили па онда пустише младога човека да се једном одмори. Кад се врата за њима затворише рече Мирко:

— Бадава али над српским гостољубљем и поштењем нема већег на белу свету. Истина, мој је отац овим људима доста чинио, помагао им је у млогим неприликама, али то се за бога на свету врло радо заборавља. Колико је њи у селу, којима је отац добра чинио, па одем ли само сутра к њима, вали ћу бога, ако ме батином не истерају, зато — што сам просјак. О, да сте благословени стари пријатељи, ваше усрдно гостопријмство сто пута је већма улепшало гозбину вам. — Истина може се наћи, али су врло ретки непоштени људи међу нашим простим народом. Многи је јадник своју наготу покрио дроњцима и подрпаном опаклијом, али испод те опаклије бије поштеније срце и веће чуство према браћи својој, него ли испод многе свиле и кадиве. А шта је узрок те се непоште-

ње међу простотом рађа? То је све само сиротиња. Еј, тâ тâ је многог до вешала довела. Тешко је у данашње време поштено живити. Господа много, и сувише много ишту, деру му већ и кајише с леђа, а он откуда већ да им даје, кад су шпагови у господе исти таки, као и буре Немеида. Немож их напунити ни да живиш иљаде векова. —

Мирко је ту ноћ мирно спавао. А није ни чудо, под узглављем му лежи усрдност, покрила га је верност, а око њега лебди у зраку чиста љубав и напаја му уморену душу.

II.

Сутра дан му је био први посао да оде до грка. Тео је ићи сам, али се после предомислио и позове старог кума-Ниђу собом.

Затеку га у дућану. Ја остављам теби драги читаоче, да сам себи преставиш, како се грк изненадио, кад је незване, а зацело и немиле госте пред собом видео; поздрави и' збуњено, рече да се чуди, а у неколико и радује тој ненадној посети. Па онда понуди госте, да оду у собу.

Разговор се с' почетка врзо око којекаки будалаштина, док напослетку Мирко цео тај дишпут не прекине и не рече:

— Драги мој господар Ристо. Ви ћете сигурно већ и у напред моћи погодити шта ме је управо навело, да вас посетим. Вест о смрти матере и оца мога затекла ме је тамо у туђини. Ја би до душе одма похитао био тамо, али ме је везала војачина. Ја сам ову годину као једногодишњи својевољац тамо служио. Шта сам као такав све морао поднети, нећу да вам описујем, ако сте били војник кадгод, зна ћете и сами. Сад сам с тим готов и ево ме међу мојим људима. Мој кума-Ниђа, који ми је уједно и за тутора постављен и ако pro forma, рече ми, да сте и ви као добар пријатељ мога покојног оца, били при последњем часу његову, а уједно и то да сте били повереник једне тајне за коју сте само вас тројица знали. Ви ме већ разумете!

— О подпуно, млади господине, али...

— Допустите ми — упадне му Мирко у реч, — да наставим кад сам већ почео. Мој ми тутор и кум рече, да је новац из оног ормара нестало, али у чије је руке запао, знаће га сам бог. Сумња се пак на . . .

— На мене? повиче грк, а већ је изгубио нешто од оне сигурности, коју је у току Миркова говора задобио.

— То нећу да речем, — настави Мирко оштро, — али кума Ниђа вели, да ће тај несретник бити по свој прилици онај трећи.

Кад је грк ово чуо, спусти се полако на столицу и мало по мало опет дође к себи. Ниђа гледа зачуђено у Мирка.

— Ја сам дакле дошао да вас умолим, да ми будете на руци, јер сам рад повести велику истрагу. Тешко ономе који се о тако малену своту, а на тако сраман начин огрешио. Мене с тим није убио, јер ћу скорим доћи до свога леба и без те припомоћи, али је убио своје поштено име и своју породицу, јер ја вам се заклињем господар Ристо, да дотле нећу мировати, докле ствар не испитам, и злочин не изнесем на видело. Оћете ли ме дакле у овој ствари потпомоћи, у колико у вашим силама лежи?

— Ја. . . . оћу . . . с драге воље . . . како неби,— почне грк муцати, а при том се тако смео, да већ није знао како да се понаша. Она сигурност, са којом је Мирко говорио, затим и то, што је као што вели близу своје цели, све му то није ни мало ишло у рачун. За време док је Мирко говорио он је пре-

мишљао, шта да чини, и напоследку му се свиди, да ће бити најбоље бацити кривицу на оног трећег.

— Ја сам — настави он, — у оном човеку имао врло мало поверења. А за то сам имао пуно разлога. Ваш покојни господин отац није никад тео да ме слуша, те је тако и њему поверио ту ствар. Ето ви'те шта је онај несретник нарадио. Са њега сад да страдају невини људи. Ја вас уверавам, а и заклећу се ако до чега дође да други нико учинио није него он. Само ако устреба изволите мене позвати.

Мирко му се захвали на његовој готовости, па се онда крене са кума-Нићом. Грк их испрати до врата удиљ клањајући се и увераваше их удиљ о његовој готовости и искрености.

— За вољу господњу — узвикне Нића кад су изашли из дућана — а шта нарадисте. Та ја сам мислио све кришом да радимо па онако с политиком да испинамо. Сад сте све покварили. Овај други сиромах не може ти ту ништа учинити.

— А зашто? упита га Мирко зачуђен.

— Зато, што није био ту. Грк се мало заборавио. У итњи је рекао оно што је немогућно. Овај је човек чувен са свога поштења а на срећу његову, баш је у то време возио воршпон некуд далеко. Два дана није био код куће. О та проклета господа. Мисле ако смо ми сиротиња, да не знамо шта је поштење и милосрђе. Све само бацај на сиротињу, све товари на њену грбачу а не виде, да јој се од силна терета оће кичма да преломије. Ја ти кажем куме, зло си урадио данас.

— Ти се вараш, стари пријатељу, — одговори му Мирко, који га није ни слушао — ми сада најбоље стојимо. Ми смо грка уватили. Он се већ у нашу мрежу уловио, сад само треба паметно даље радити.

— Откуд то? упита Нића.

— Није ли зар грк рекао, да је готов у свако доба заклетвом потврдити, е нико други није крив до тај сиромак:

То је истина.

— Ето ви'ш. Тим је начином већ пред нами признао, да он онога човека за кривца држи. Ну, пошто ће онај моћи доказати свој alibi, то онда остаје ствар на вама двојици...

— И ти куме држиш, да сам ја био у стању ... поче Нића, а у тај пар тако му је тешко било, да би чисто плакао, само да га није стид.

— Само ми не упадај у реч — настави Мирко — ја ти оћу да разложим свој план. Елем, пошто ствар на вас двојицу падне, то ће суд само с вами посла имати. На њега, то јест, грка, суд мора већ из тога разлога сумњати, што је готов био заклети се у ствари, која би невиног, разуми невиног човека упропастила. То је узрок да суд посумња, а на кога се он наврзе, тај не излази чист из његови руку.

Нића је пажљиво слушао, шта му кум говори. Па кад је мало сватио ствар, не мога се уздржати а да не рече:

— Евала куме. То је паметно измишљено. Еј, дао би бог, да дело изађе на видело, а сво би те село благосиљало, јер је тај несретник многом мет'о црн комад у торбу. Па теде и овом. Ал неће ти испасти за руком матори зликовче, долијаћеш, ако буде само здравља.

Тако дођу близу куће онога човека, о коме је толики разговор вођен, и над ким је Дамоклов мач висио.

(Наставиће се.)

ЈАХАЧИ.

(Ђуро Херверг.)

Ноћца је прошла тихано, немо,
Доба је туне да за род мремо —
Коњ нам је вила — незнан јој лет! —
Јутарњи ветар, оштро ли пирка,
Румено вино срце нам дирка
Пред оно доба кад ћемо мрет'!

Млађана траво, зелена што си?
Надаш се, је ли, црвеној роси,
Ко винцу борци, ко данку цвет? —
Гутљај је први, — на сабљу руку!
Намењен, грбу на мом клобуку,
За ког ћу данас достојно мрет'!

И брже други, слађи ће бити,
Слободи у част братац ће пити,
Милије што ће у гроб ме снет'! —
Остатак овај? — злотвору своме!
Вечити дужник оташтву моме
Да не зна црвак како ће мрет'!

А цури малој? — празна је чаша!
Већ тане свира — добра л' трубача! —
Детету мом ће крш се однет'! —
На коње, борци! — палош у десну! —
Крчећи пута по пољу тесну,
За правду и право дужност је мрет'.

Грац. Ђуро Јанковић.

ПАВЛИСТЕ.

Од Жака Арагова.

Од свију капетанија, што са још непознатим пустињама сачињавају неизмерно бразилско царство, најзнаменитија је капетанија св. Павла, коју је понајвише вредно да проучи путник, јер Павлисте, управо рећи, не спадају ни под коју земљу, шта више, они још освајају туђе земље.

Када би Павлиста дао на знање каквоме Гаухос-у из Ла Плате, да има с њиме важна и журна посла, — па нека би му означио за састанак какву од оних суморних вајкадањих шума, што леже четир до пет стотина миља са стране, а по шест стотина миља далеко од Рија или Монтевидеа, нека би уговорио, да се у тој шуми састану под каквом горостасном „бертолецијом“ тога дана и у толико часова: то је известно, да ће оба ова мужа тачни бити и уговореннога часа руковати се, а оба ова мужа не имађаху другога вође, до шуштање и свежину тихога ветрића или течај звезда и беху принуђени у томе своме путу борити се са змијама и јагуарима на које се међу тим они управо толико освркћу, колико на дреку папагаја или на сичу ујистити-ја.

Па ипак Павлиста није ништа друго него изопачен Гаухос; то ти је амерички тигар на супрот бенгалскоме, то ти је углађени великоварошан на супрот суровом пиренејском криомчару.

Паулиста је обучен скоро као и Гаухос, али са неким изменама, са полепшицама и накитима, који, тако да рекнем, граниче већ на кокетерију. Шешир широких обода, који му је испод браде везан траком од кадифе, од доста је фина филца. Понхо му је мрке плаве или беле боје, скројен на точак са рупом у среди, да се може глава провући, а све то од фине чохе, пред којом би се могао постидити Гаухосов понхо. А што се тиче кожњих чакшира, паса и обуће му, све је красота извезено разнобојним гајтаном, да ти се око не може доста нагледати.

Нема странца, који се неби одма по своме доласку у Бразил, пожурио, да види Павлисту на коњу, оружана са страховитим му ласом.*) Први освајачи Америке преповедали су толико чудновати ствари о јунаштву и вештини Павлиста, да већ човек није могао веровати, па ни онда, када се све то, што је слушао преповедати, пред његовим очима збило, да му сваку сумњу убеди. Ево па чујте:

Ваљан неки улански обрштар из старе царске гарде, чим је дошао у Рио, непрестано је јавно уверавао све оне, који би му причали о Павлистама, да би он на своме коњу, оружан са својим копљем, избацио из седла не само једног, већ двојицу па и тројицу тих страховитих „човеколоваца“ **) као што би их он подсмевајући се називао.

— Узмите се на ум, обрштару, одговорили би му ови често; не сумњамо о вашој снази и вештини, али да вас чује Павлиста, тај би био у стању, да вам стане на биљегу.

— А зар ви мислите, да ја за то говорим, да се мој позив не прими?

— Ми вас сувише волемо, а да би ваш позив јавности предали.

— Е добро! То ћу ја да почнем, сутра већ биће мој позив на мегдан јавна ствар.

И заиста Рио де Јанејирске новине обзнанише обрштаров позив на мегдан, и још тога дана добије обрштар врло чудновату посету.

— Јесте ли ви тај, обрштару, који сте јуче у новинама обзнанили овај позив?

— Јесам господине, али шта вас интересује мој позив?

— Ја сам Павлиста.

— Шта? И ви примате мој предлог?

— А зашто не?

— Та —, нема вам ни пет стопа!

— Вама нема ни подпуни шест.

— Зар то није доста?

— Није, обрштару!

— Нисам знао, да у Бразилу тече Гарона*)

— О! немојте ми спомињати ваше реке, обрштару; наше имају више у ширину него ваше у дужину.

— Иде у похвалу вашим рекама, и ништа више.

— Нисам због тога дошао овамо, да реке хвалим, већ да се осигурам, да ли сте заиста вољни огледати ваше копље о мој ласо.

— Нема сумње.

— Кад?

— Вечерас.

— Немојте — већ прексутра испред дворца св. Кристофа; ту ће занимати доста света.

— У добри час — пристајем!

— Журио сам се, премда још новајлија, јер неби хтео обрштару, да вас несретно прође.

— То је од вас врло милостиво.

— Ако би се после мене јавио који од мојих другова, ви ће те га одбити.

— То се разуме.

— Тако дакле обрштару, прексутра, у девет часова...

— Прексутра, сењор...

— Јове Пињада.

Необичан овај позив измамио је силну светину на лице места. Ту се по договору нађе и партија кладиоца, а из те гомиле, што се гурала и бурно на степенима колебала, ниси могао чути другу вику, до само: „У опкладу за Павлисту! Сто пијастра за Павлисту! Хиљаду пијастра! Две хиљаде! Пет хиљада па-

*) Замка од кајиша, којом би се Павлиста бацао на непријатеља, да га улови.

**) Laceurs d' hommes неда се верно превести, реч, коју је обрштар направио.

*) Гарона река у Гаскоњи, у којој земљи веле, да има много лажова и хвалиша.

така*) против улана...“ Нико се неусуђује, да држи опкладу за обрштара.

У тим куцне час и војничка свирка пријави мегданџије. Први се укаже обрштар ујездивши копљем у руци на красноме риђи, кога јахаше немож лепше бити. Сви му се на глас дивише и тапшаху му, па ипак никога, да се опклади за њега.

Али ево Павлисте; кратак, сув, скупио се, а мале му очи севају испод широких обода као живе жеравице. Коњ му је такође мален, танких ногу, из самих њежних живаца.

Јозе Пињада заустави свога коња на улазу циркуса, да се рукује са једно десетак својих пријатеља, који су све устне гризли од нестрпљења и скоро од љутине, тако им се дрско чињаше обрштарово позивање на мегдан. Пињада, свршивши са својима, окрене коња, пође на сусрет своме противнику и поздрави га климајући главом.

То је Јозе! То је Јозе! говорила је светина. Волео би да је Фернандо, или Антонио или Педро; држим пет хиљада патака за Јоза.

— Обрштару, стојим на услузи.

— Бојао сам се, да нећете бити тачни.

— Павлиста никада неда чекати на себе. Још није куцнуо девети час.

— Али — та ви немате седла?

— Није ми нуждно — доста је кад имам свој ласо.

— Што се мене тиче, ја ћу да изменем гвожђе са мога копља са кожњом лоптом.

— А зашто то?

— Зато, што би вас иначе могао убити.

— То није могуће; да ме можете убити, нуждно је пре свега, да ме се дотакнете, а ви ме се нећете дотакнути.

*) Новац.

— Ви се још увек шалите?

— Увек, и у борби са тигром.

Трубе даду знак, а светина нестрпљиво изчекује изход борбе. Мир! Погледај само Павлисту; погледај му ђогата, превија се, успиње се, увлачи се као змија а све везе жилавим ногама. Господар га управља не само уздом и мамузом, већ и гласом па и самим дахом својим. Јозе се одушевљава као и коњ му, од човечуљка постаде див. Већ сада се зна, ко ће мегдан одржати, и сам обрштар као да је изненађен.

Борци ће да ударе један на другога; обрштар је упро копље, Павлиста завитлава изнад главе смртоносни ласо, из кога се измоташе две или три замке. А! продере се двапута, ратног обичаја ради а! а! и они појуре један на другога. Улан не погоди Павлисту, који се скоро спузио коњу испод трбуха. Јозе се није ни трудио, да улови улана, као да је хтео да му опрости за први пут. Сударе се по ново. Замка је бачена, обрштар је избачен из седла те се ваља по песку, трудећи се у залуд, да се опрости замке, која се стешњава око њега. Оће да тапшу, Павлиста им даје знак, да то неби било великодушно, и ево га где подиже свога противника.

— Опростите, обрштару, врло сам невешт, врло сам Вас незграпно из седла избацио, други пут ћу нежније поступати.

— Био сам изненађен, одговори обштар.

— Знао сам ја то, ми свакога изненадимо.

— Е добро! То ће мо видити.

— Ајде да видимо.

— Они се поново раставе и удале један од другога дуж целе арене! За тим се крену из почетка у корак.

— А! а! повиче Павлиста; а! а! овога пута за врат продере се још.

И коњиц му полети као стрела. Обрштар је по други пут, бачен на земљу а Јозе је до њега, да га ослободи ласа, да га неби удавио.

— Неиде, рече Павлиста, о никако ми неиде од руке, обрштару; нисам још доручковао, па ми рука није врло сигурна. Желите ли трећег доказа? Ја се обвезујем да ћу вас дохватити или за десну руку или за леву ногу како год оћете.

— Нећу, доста ми је. одговори побеђени обрштар, који већ беше сав прашан и подеран, доста ми је, а од сада ћу веровати и најчудноватије ствари, које ми буду причали о вами.

— Ви још нисте ништа видили, обрштару, има овде десетак мојих другова поред којих сам ја још шегрт.

— Нека ми дођу заједно с вами на доручак.

— Ви их непознајете, ти су вам у стању примити ваш позив, но што се мене тиче, ја вас молим за ваше пријатељство!

— Имате га већ, премда ме је ваш ласо сурово изпребијао.

— А баш га нисам ништа стего.

Обрштар од тога дана није више Павлисте позивао на мегдан, већ се станио међу њи сред среде њихове самоће и презирући своје пређе омиљено копле, постаде временом од њега врло вешт „човеколовац.“

Превео К. Трифковић.

ИВАНА ДЕВОЈКА.

(Народна.)

Сунце седа, мрак на земљу пада,
Јетрве се у двор сазивају:
„Којој редак на водицу ладну?“
Дође редак прошеној девојци.
Њојзи веле њене миле снаје:
„Ој, Ивана, наша заовице!
„Ти ћеш ићи на водицу ладну,
„А кад дођеш до Ивиних двора
„Погледаћеш у Ивине дворе.“
Заклиње се Ивана девојка,
А да млада погледати неће.
Узе ведро па оде на воду.
А кад дође спрам Ивиних двора
Саме су је очи превариле,
Погледала у Ивине дворе,
А пред двором два коња везана,
Два петака обадва једнака,
Оба врана, оба оседлана,
А у двору танко попјевају.
Сузе рони Ивана девојка,
Сузе рони, па се богу моли,
Да затече на водици ладној
Јал' јетрву, јали заовицу.
Затекла је своју заовицу,
Божију јој помоћ називала:
„Божја помоћ, Селена девојко!“
—„„Бог помого, Ивана девојко!““
Па беседи Ивана девојка:
„Ој, Селена, другарице моја!
„Оћеш ли ми право казивати
„Казивати што ћу те питати
„Ја сад прођох поред твојих двора,
„Ал пред двором два коња везана,
„Два петака обадва једнака,
„Оба врана, оба оседлана,
„А у двору танко понјевају.
„Куд се твоја браћа оправљају?
„Ил' је редак на цареву војску?
„Ил' по мене Ивану девојку?“
Проговара Селена девојка:
„„Ја ћу теби право казивати,
„„Казивати, што ћеш ме питати
„„Куд се моја браћа оправљају.
„„Нит' је редак на цареву војску,
„„Нит' по тебе прошену девојку,
„„Тебе просе, по другу се кане;

„„Ти си млада покуђена Иви,
„„На тебика до три мане кажу:
„„Једну ману на тебика кажу,
„„Да си љута као гуја љута;
„„Другу ману на тебика кажу,
„„Да си млада сана болешљива;
„„Трећу ману на тебика кажу,
„„Да ти млада немаш белих дара.““
— Ал беседи Ивана девојка:
„Ој, Селена, другарице моја!
„Ти поздрави Иву брата твога,
„Нек не проси далеко девојке
„Млада ћу му прилазити путе
„У по ноћи кано у по дана;
„А ко ме је покудио Иви,
„Да сам љута кано гуја љута:
„Гуја му се око срца вила,
„У недри му лето летовала;
„А ко ме је покудио Иви,
„Да сам млада сана болешљива;
„Болан био за девет година,
„Не мого се бола опростити,
„Док му трава кроз кости не никне,
„Чемерика кроз бијеле зубе;
„А ко ме је покудио Иви
„Да ја млада немам белих дара:
„Мајке немам, бели дара немам
„Дара немам, не иштем уздарја.“
Па се онда младе раставише,
Па одоше свака своме двору.
Кад је дошла Селена девојка
Кад је дошла своме белом двору,
Сестра брату 'вако беседила:
„Ој Иване мој брате рођени
„Поздравља те Ивана девојка
„Да не просиш далеко девојке,
„Млада ће ти путе прелазити
„У по ноћи кано у по дана.“
Иде Ива у дворове мајци,
Па говори својој старој мајци:
„Ој старице моја мила мајко!
„Дај да узмем Ивану девојку,“
— Проговара Иванова мајка:
„„Ој Иване, мој рођени сине!
„„Што ће теби Ивана девојка?
„„На Ивани до три мане кажу;
„„Једну ману на Ивани кажу,
„„Да је љута кано гуја љута;
„„Другу ману на Ивани кажу,
„„Да је млада сана болешљива;
„„Трећу ману на Ивани кажу,
„„Она млада нема белих дара.“
Иван мајци беседи потихо:
„Ој старице мила моја мајко
„Ако ј' љута кано гуја љута,
„Завићу је у меке душеке
„Удараћу трострукoм камџијом,
„Биће гуја мекша од памука;
„Ако ј' млада сана болешљива,
„У мене су кола и кочије,
„Носићу је по сви манастири,
„Ваљда ће се бола опростити;
„Ако млада нема белих дара
„Мајке нема, белих дара нема,
„Дара нема не иште уздарја.
„У мене су сеје танкопреље
„Оне ће је научити прести
„Танко прести, ситан везак вести.“

(Из Кулпина.) Послао П. Г.

ДАЛ' СУ ПОЗНАВАЛИ ФЕНИЋАНИ или КАРТАЖАНИ АМЕРИКУ?

I. Старинске развалине пре-ацтешког доба у Кијапи и средњој Америци.

Др. Дијего Гарчија де Палачио описује у „Званичној објави на краља Шпанског о средо-американским провинцијама Салвадор и Хондура год. 1576“ старе, већ онда густом шумом покривене и тако рећи мртве развалине вароши Копан-а ди је нашао остатке од домова, тако сјајне и вештачке, да је сам приметио, да ову некадашњу варош нису зидали житељи провинције Хондуре, који су већ

за времена шпанске инвазије показивали тако дивији и варварски дух. Примећује даље да су околни житељи заборавили сваку традицију о постанку као и о пропасти истих зидина, које јасно доказује да су те развалине далеко старије од ацтешке цивилизације, и које у осталом показују и сасвим особити харак. ер, ни налик на ацтешки.

У мехиканској провинцији Кијапа леже стародревне развалине неког старог града, ког су Шпањолци назвали Паланк-ом, по сеоцу, што су га близу тих развалина основали. По стилу свом принадлеже ове развалине истој цивилизацији као и развалине Копана, и лежаху већ за Кортесово доба у густој шуми, а судећи по дрвима узима Валдек да су ове развалине, као што сад леже више од 2000 год. старе.

На зидовима Паланк-е налазе се ба-рељефи, који престављају две сасма разне људске расе. Један ба-рељеф показује победитеља, великим очима и великим носом који је у једној причи са ниским, косо лежећим челом, доњне вилице иду косо назад и немају браде — знаци американске расе. Други, који показује побеђеног и који лежи под ногама победитеља, није ни налик ни на коју американску расу, већ опомиње на семитска племена у предњој Азији. Има право чело, мале очи са густим обрвама, крив нос, који ипак не излази тако на видик као нос првог народа, доњне вилице иду напред и имају браду.

Нашли су се даље назидовима Паланк-е нацртани слонови. Слона у Америци нема, а судећи по зубма није Мастодон; ако би се пак узела ова хипотеза, одложила би онда развалине сувише у прошлост. Народ, који црта слонове, мора их и познавати, а познато је да су их употребљавали Картажани у својим ратовима; а пре 2000 год. беху они једини народ, који је имао у један мах и слонове, а у једно и тако велике лађе да их у Америку пренети може.

II. Приче старих о земљи у атланском океану: Картажани су познавали Саргасо-море.

Из много места римских и грчких списатеља види се, да су Картажани или Феничани познавали неку земљу ван херкулових стубова, којом су трговину водили и пред другим народима тајили. Ова земља није друга, него:

1. Острова у атланском океану,
2. Неки део западне обале Европе,
3. Неки део западне обале Африки, или
4. Америка.

Ни једно острово у атландском мору није тако велико, а да има реке, доста велике за пловидбу; а Дијодор вели (V. 19.) да је та земља имала реке за пловидбу. У Плутарху прича Ламприје, како се разговарао у Картази са странцем, који беше на острову ван херкулових стубова, и које назваше Огигијом, северо-западно од ова острова лежаше друго, а оба беху у великом заливу, које се сравнити може са Антилама и мехиканским заливом; бар онаких острова нема на западној обали ни Европе ни Африке. Плутарх вели (de vita Sertorii 8.) да је видио Серторије улазити у реку Бетис (Гадалкивир) лађу, која долазаше од оних острова, и која су, као што се говори 10,000 стадија далеко. У Теомпововој Меропиди говори Силен да Меропиди живе на земљишту даље од Либије и океанових острова; да тамо има много великих градова и чудноватих зверињa, и толико злата и сребра да мање вреди од гвожђа, које се са Мехиком сравнити даје. Авијен вели: Fertiles in ocoeano jacere terras, ultraque eum alia litora alium jacere orbem.“ Orbis terrarum беше код Римљана Азија, Европа и Африка заједно, окружено Океаном. А овде се јасно вели да овај римски „orbis“

није једини, него да океан има с друге стране границу, и да је тамо други „orbis.“ Плодоносне земље у океану без сумње су Азори, Канарска острова, Мадера, Бахама острова или Антили; а овај „orbis“ с друге стране океана шта би могао бити него она земља, коју сад Америком зовемо.

Као Авијен, вели и Платон у својој атланској причи, у којој египатски свештеник вако говори Солону: „Има острово с друге стране морског пута, ког ви зовете херкуловим стубовима. Ово острово је веће него Либија и Азија заједно и води другим островима, а с овив се може прећи на саму тврду земљу, која ограничава прави океан; јер ово море с ове стране Херкулових стубова само је пристаниште са тесним уласком, а оно друго је право море и земљу, која лежи око његаваља узети за праву тврду земљу.“ На другом месту вели Платон да је Позејдон (бог фенићанског порекла) пронашао ово острово, и међу близанце Атланта и Гадира поделио, које се сравнити може са картажанским (Атлас) и Испано са фенићанским (Гадир или Кадис) колонијама. Ако су шпански фенићани употребљавали иберске, а при повратку атланске матрозе, то би онда ово нов доказ био да је баскијски језик сродан са старо-американским.

Аристотел и Сенека говораху, да се из Шпаније за неколико дана у Индију стићи може. Дал' и то не лежи на оном истом неспоразумлењу, по коме је и Колумб мислио да је дошао у Индију, кад је у Америци стао на суву земљу, и зар то није доказ да су стари морали имати неки појам о бићу Америке?

У Псеудо-Аристотелу стоји, да је картажански сенат сваког смрћу казнио који је наново хтео да иде у ону земљу с оне стране океана, јер се бојао да се неби колонисте отуђили и ослободили од материнског града.

Између Европе и Америке има неко место, тако звани Фукус-насип Керва и Флора (саргашко море). Ту има толико алга (биљке) да лађе обилазе ово опасно месно. Да су картажани познавали ово саргашко море види се из Авијена, Који о путовању Химилка'вако говори: „Adjicit et illud, plurimum inter gurgites extare ficum, et saepe virgulti vice retinere puppim.“ (Наставиће се.)

Л И С Т А К.

К Њ И Ж Е В Н О С Т.

Stari pisci hrvatski, knjiga VI. Pjesme Petra Hektorovića i Hanibala Lucića na svietizdala jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti. U Zagrebu 1874. U knjižarnici Fr. Župana (Albrechta i Fiedlera) na prodaju. —

Ево нам већ изнесе на свет југославенска академија и шесту књигу старих писаца дубровачких, у којој су песме Петра Хекторевића и Ханибала Луцића. У првој су књизи песме Марка Марулића, у другој су песме Мишка Менчетића Влаховића и Ђоре Држића, у трећој и четвртој песме Мавра Ветранића Чавчића, у петој Николе Димитровића и Николе Нaљешковића. Издавање старих писаца наших има двоструку важност. Прво што ћемо се упознати с многим делима старих писаца наших, за које смо до сад тек по имену знали, а чија дела сачињавају цвет књижевности наше. Друго што „научно испитивање хрватскога језика и књижевности не може успјешно напредовати, ван ако се с временом на видјело изнесу све важније старине књижевне, међу којими се нутарњом и вањском вредноћом највећма одликују обилати плодови наше средње добе, на име књижевности далматинско — дубровачке.“ Ово је имао пред очима одбор „за издавање старих хрватских писаца.“ У шестој књизи старих писаца има од Петра Хекторовића ово: 1. Рибање и рибарско приговарање. 2.) Разликости. 3.) Приказање живота св. Ловринца мученика.) 4.) Инојезичне

ситнице. Од Ханибала Луцића има ово: 1.) Париж Јелени. 2.) Писни љувене. 3.) Робиња. 4.) Разлике пјесни и посланице. 5.) Сонети. Робиња ма да не одговара правилима драме, ипак је важна што је прва драма светскога садржаја који је црпен из историје народне. Рибање је и рибарско приговарање Хекторовића спев раздељен у три дана, који је послао Хекторовић 14. јан. 1556 г. хварском властелину Јерониму Бртучевићу и у којем се први пут налазе забележене две народне песме. Песме те народне зове Хекторовић бугаршћицама, као што се може видети у његовим стиховима и писму господину Микши Пелегриновићу, где каже: „Ево ти шаљу, крипостни и наредни господине Микша. они српски начин (овди здолу уписан), којим је Паској и Никола сваки по себи бугаршћицу бугарио.“ О метруму тих двеју песама наћи ће читалац „Јавора“ у „Die Volksepik der Croaten“ од Гр. Миклушића и у програму ђимнасије карловачке од г. 1874 лепу расправу од проф. Л. Зиме: „Метрика српских народних песама упоређена с примерама из других словенских народних песама.“ Да би читаоци „Јавора“ видели како је један део нашега народа у шеснаестом веку певао, навешћемо једну од тих двеју песама што их је Петар Хекторовић из народних уста забележио у своме „Рибању,“ Песма та гласи:

Два ми ста сиромаха дуго вриме друговала,
Липо ти ста друговала и липо се драговала,
Липо плинке дилила, и липо се раздиљала,
И раздилив се, опет се сазивала,
Већ ми нигда заробише три јуначке добре коње
два сиромаха,
Тере ста два коњица много липо раздилила.
О трећега не могоше јунаци се погодити,
Нег ли су се разгнивила, и много се сапсовала,
Оно то ми не биху, дружино, два сиромаха,
Да једно ми бише витез Марко Краљевићу,
Витез Марко Краљевићу и брајен му Андриашу,
млади витези.
Туј си Марко потрже свитлу сабљу позлаћену,
И удари Андриаша брајена у срдашце,
Он ми рањен приону за његову десну руку,
Тере кнезу Марку по тихора бесиједаше:
Једа ми те могу, мили брате, умолити,
Немој то ми вадити сабљице из срдашца, мили
брајане,
Докле ти не наручам до дви и де три бесиде.
Када дојдеш, кнеже Марко, к нашој мајци јуначкој,
Немој то јој, ја те молим, крива дила учинити,
И мој дил ћеш подати, кнеже Марко, нашој мајци,
За што си га нигдар веће од мене не дочека.
Ак ли те буде мила мајка упрашати,
витеже Марко:
Што ми ти је, синко, сабљица сва крвава?
Немој то јој, мили брате, све истину казовати,
Ни нају мајки никако зловољити:
Да рени то овако нашој мајци јуначкој:
Сусрите ме, мила мајко, један тихи јеленчац,
Који ми се не хти с друма уклонити,
јуначка мајко,
Ни он мени, мила мајко, ни ја њему.
И туј ставши, потргох моји сабљу јуначку,
И ударих тихога јеленка у срдашце,
И када ја погледах онога тиха јеленка,
Гди се хтише на друмку с душицом раздилити,
Виде ми га мило бише, како мојега брајена,
тихога јеленка,
И да би ми на поврате, не бих ти га загубио.
И када те јошће буде нају мајка упрашати
Да гди ти је кнеже Марко, твој брајен Андриашу?
Не реци ми нашој мајци истине по ништоре,
Остао је, реци, јунак, мила мајко, у тујој земљи,
Из које се не може од милиња одилити.
Андриашу;
Онде ми је обљубио једну гиздаву девојку.
И од кле је јунак туј девојку обљубио,
Никад веће није пошал са мноме војевати,
Са мноме није веће ни плинка раздилио,
Она т' му је дала многа биља непознана,
И онога винца јунаку од забића,
гиздава девојка
Ли у скори му се хоћеш, мила мајко, надати.
А кад на те нападу гусари у црној гори,
Немој то се пред њими, мили брате, припаднути,
Да из гласа покликни брајена Андриаша;
Буд да ме ћеш заман, брате, при потриби кликовати,
Када ми те зачују моје име кликујући
клети гусари,
Тај час ће се од тебе јунаци разбигнути.
Како су се вазда крат, брајене, разбиговали;
Кад а су те зачули моје име кликовати:
А нека да ти види твоја љубима дружина,
Који ме си твога брата без кривине загубио!
Весел буди, господару, и весела ти дружина.
наш господару!
Ова писан да буде твој милости на почтење.

У Карловцима. Јован Живановић.

НОВЕ КЊИГЕ.

Божић; Дар доброј деци. Други течај. Панчево 1875. (16-ина 63 стр.) Цена 10 нов. Садржај. Ђаче полетарче, песма Ј. Ј. — Жалостан

Божић. — Сниловање, песма. — Пролеће. — Како је Ђурђиц дошао у шуму. — Свет, песма. — Угледај се. — Племенит човек. — Како су птице научиле певати. — У гори, песма. — О жетви. — Лаж, песма. — Кокица. — Срце дечије, песма. — Како се бију коњи и курјаци. — Шећер. — Свак весело, ево Божића! песма. — Лав и зец. — Сунце. — Види се дакле да је ово са свим други садржај него лањскога течаја.

Орао, велики илустровани календар за 1875. Нови Сад (4-ина стр.). Цена 50 нов. — Ово је до сад најбољи календар за ову годину, са врло лепим садржајем и неједнако лепим сликама.

Постиљон, забавник за 1875. Нови Сад. (16-ина стр.) Цена само 5 нов.

Са археолошке изложбе у Кијеву, од 2 до 21 августа 1874, белешке Стојана Новаковића, Београд 1874, (вел. 8-ина 37 стр.) Цена 2 гр. (20 нов.)

Основи нацртне геометрије и перспективе, у два дела. Ручна књига за ученике највиших школа, од професора Е. Јосимовића Београд 1874 (вел. 8-ина 272 стр. са 315 литографских слика). Цена 82 гр. (8 фор. 20 нов.)

Нацртна геометрија за више реалке, написао Ђ. Козак, с немачкога превео Миливоје Е. Јосимовић. Београд 1874. (8-ина 223 стр. са 34 литорафске слике) Цена 8½ гр. (85 нов.)

Историја индуктивних наука, од Вевела, српски од дра Владана Ђорђевића. Београд 1874. (8-ина 415 стр.) Цена 10 гр. (1 фор.)

Флора кнежевине Србије, или васкуларне биљке, које у Србији дивље расту, по аналитичком методу сложио др. Јосиф Панчић. Flora principatus Serbiae. Београд 1874. (8-ина 100 стр.) Цена 18 гр. (1 фор. 80 нов.)

Физика за учитеље основних школа, израдио Никола Ј. Петровић. Београд 1874. (8-ина 96 стр.) Цена 5 гр. (50 нов.)

Лукијанови разговори мртваца, с јелинскога превео др. Н. Напакостопулос. Београд 1874. (8-ина 75 стр.)

Исократова беседа, савет Димонику, с јелинскога превео др. П. Папакостопулос Београд 1874. (8-ина 14 стр.)

КЊИЖЕВНИ ОГЛАСИ.

Др. Ђ. Даничић предузео је да осветли најважнији и до сад најнеобрађенији део граматике О постању основа.

Сва драматска дела Мате Бана изаћи ће у Београду скоро из штампе

Париз у Америци, од Ед. Лабулеја, с француског превео Вл. Николић. Изаћи ће у Београду, у другом издању, са биографијом и сликом покојнога преводиоца. Дело ће изнети око 30 штампаних табака у једној свесци. Цена 12 гр. (1 фор. 20 нов.). Предплата траје до 1 јуна 1875. Новци се шаљу књижарници В. Валожића у Београду. Чист доходак намењен је на подизање надгробног споменика честитоме, рано преминулом покојнику. — Дело то поучно и вешто износи врлине слободнога грађанског друштва. Ми га са своје стране топло препоручујемо пријатељима здраве лектире,

Ослобођење. Политички лист у Крагујевцу од нове године. Уредник и власник Светозар Марковић. Годишња цена 120 гр. (12 фор.)

ОДГОВОРИ.

Г. Бож. Р. — Ви сте једна тица, што се радо ките туђим перјем. Песма „Пет чаша“, коју смо штампали у 35. бр. „Јавора“ пр.г. и коју сте нам ви као своју послали, није ваша него Прерадовићева и штампана је већ. Потражите у речнику згодну реч за такви поступак и стидите се свога посла.

Г. П. Р. у [illegible]. — Докле нам не пошљете цело, не можемо ни почети штампати. Ево Вам неповољнога искуства у прошлој години са „Калуђером“ и „Куршуном“, од којих не добисмо никад свршетка.

Лекарском друштву у Београд. — Примили смо „Питања“ и разаслали. Стојимо Вам и иначе на услузи гдегод можемо.

Г. Младену Бр. у Вр. — Ми смо већ поручили у Вршац, каква је судбина постигла број 32. Потражите тамо на пошти, јер се цео пакет изгубио.

☞ Овај број шиљемо свима досадањим претплатницима нашим у нади, да ће лист наш и даље држати. Од идућега пак броја шиљаћемо само онима, који дотле буду новце послали.

Од прошле године немамо више ових бројева: 3, 4, 5, 6, 10, 11, 12, 19 и 32. с тога нека их нико не рекламује бадава. **Администрација.**

СРПСКА НАРОДНА ЗАДРУЖНА ШТАМПАРИЈА У НОВОМ САДУ.

БРОЈ 2. У НОВОМ САДУ 10. ЈАНУАРА. 1875.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

УРЕЂУЈЕ ДР. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Стални сарадници: Јован Бошковић, др. Јован Јовановић, др. Милан Јовановић, др. Лаза Костић, др. Стеван Павловић, др. Михаило Полит-Десанчић, Стеван В. Поповић, К. Трифковић и А. Хаџић.

ПЕРА СЕГЕДИНАЦ.

Трагедија из повести српске.

(Време 1734—1735.)

(Наставак.)

КАРОЛ (посадив се на престо.)

По саслушању дворског већа нам
изволесмо одобрит састанак
свег верног нашег рацког народа
под нашим рацким арцибискупом,
желећ да буде већању му плод
јединство целе вере христове.
Но пре ће им слобода бити још,
јуначки се с французом огледат
и вративши се славном победом
изабрат себи врсног војводу,
у заједници с војском осталом
да сруше врага вере христове. —
У знак милости наше ћесарске
нек светог оца овде одене
пресветли ред круне нам гвоздене.

(Митрополит метанише, ћесар му обеси ленту, Цинцендорф изводи Вићентија.)

БАЋАЊИ.

Пресветла круно!

КАРОЛ (пошав осврне се.)

Канцелару мој?

БАЋАЊИ.

У веће то не бејах позват ја.

КАРОЛ.

Ваш друг нам рече, да сте пристали.

БАЋАЊИ.

То не знам, али друго добро знам,
а ваљда зна и величаство вам,
да с' Угарска већ начекала дост,
да јој оживи краљева јој реч,
једаред буде збиља санкција,
те да се преда рацки народ већ
у клетвенике наше властеле.

КАРОЛ.

Ал' за бога! док прође само рат:
Треба нам људи на французе још!

БАЋАЊИ.

Зар мисли збиља величаство вам
приволет раце на далеки рат?

КАРОЛ.

Приволети? Заповеђено је!

БАЋАЊИ.

Цар Леополд је писмено им дао,
на Турчина да само војују!

КАРОЛ.

Цар Леополд, мој отац, рекосте?
па Цинцендорф и ништа не рече. —

БАЋАЊИ.

Господин тај се нада, али, да!

КАРОЛ.

Па шта ћемо? Треба нам војске још;
магнати, веле, дадоше нам све.

Баћањи.

Ал' ако раци хтели не буду?

Карол.

Е, онда —

Баћањи.

Онда ништ не остаје,
до решити по уговору ствар,
магнатима све раце предати:
што не хтедоше слуге цареве,
учин'ће наши клетвеници то,
јер ми ћемо их знати послати
куд год узахте милостиви краљ.

Карол.

Не марим, грофе, добро, пристајем,
ви удесите с Цинцендорфом то!

Баћањи.

Са Цинцендорфом? Знао сам, то је крај.
(Хода замишљен горе доле.)
Да, то ће бити добар помињљај:
побунити раце, да не војују,
побунити их на ћесара баш.
ха ха! Да видиш онда попа твог,
кад варницу у војску бацим ја,
ти калуђере шаљеш на мегдан?
да видиш шта ће — Пера капетан! —
но, више свега, користми је ту:
кад моју земљу рацки топне зној,
удвостручиће плод и доходак,
јер Мађар је на послу спор и лењ,
мађар је створен, да господује,
Но љуто ће се отимати рац; —
па нека буде трка, траканац!
ја радо ловим раздражену звер:
владари стари ћуди годишће
зверова с људма гледајући бој,
инглези гледе љуте петлове,
што не бих ја, господар Угарске,
угађо својој вољној забави
арену рацку удешавајућ? —
Сад само згодног Драживојску још,
и ловачка је спремна музика,
па, хоп на раце! терај, пуци га!
(Одлази.)

ДРУГА ПОЈАВА.

Митрополитова писара у Бечу. Јаков Јаковљевић и Јован Матула седе сваки за својим столом на пишу.

Матула.

Дивота! Слава, пријатељу мој,
Господин ће се осилити наш,
и краљеви ће завидети му. —
По милостивој царској повељи,
потписаће је ћесар који дан,
господину ће нашем припасти
четвртина од сваке поповске
и владичанске заоставине.
То чини, побро, једно на друго,
по мом рачуну сваке године
на двадесет тисући дуката.
Од обиља ће ваљда толика
и на нас који зрачак да засја.

Јаковљевић.

Да, да! ал' није пећки, на што зја.

Матула.

Да боме, није, већ што јој се да,
но с тим ћу бити задовољан ја.

Јаковљевић.

А не мислите л', драги Матула,
да народ скупо плаћа таки дар?
(Себи.)
У овој пећки има силан гар!
(Матули.)
Та посланик сте ви бар народа?

Матула.

Јест! народни ме сабор посладе,
с господином да браним нашу ствар.

Јаковљевић.

Па пазите, да квара не буде! —
Окрњиће се права народу,
стогодишње крваве муке плод,
па за ту милост плаћа народ још,
буд губи крв, туд још и троши зној,
па све то за што може, мора бит'?
Да буде један митрополит сит.

Матула
(себи.)
Кушa ме лола, препредена та,
ал' чекај се, да видиш ко сам ја!
(Гласно:)
Но, ко је народ, секретару мој?
Да ко ће бити, ако нисмо ми?

Без наше среће нема народне,
те зато тражи сваки своју сам,
а нађе л' је, има је народ цео.
Простота пука сав је народ наш,
господе нема, то му треба, то,
а то ће дати царско писмено.
(Наставиће се.)

МИРКО.

Приповетка Јосифа Суботића.

(Наставак)

Кад смо већ ту, а оно неће бити излишно да речемо коју више о човеку, с којим ћемо се да упознамо. О његовој вредноћи и честитости уверено је сво село. А за цело да је покојни свештеник, отац Мирков, знао, кога ваља посветити у тајну о онаковој ствари. Овај сиромак зове се Живко Југовић; сирома је, али то поштењу његову ништа не смета. Породица му је велика, али каки је старешина, таки су и млађи.

Људи у селу причају о Живку ову приповетку.

Једном је возио Живко неког богатог трговца на вашар. Трговац је радио са марвом, па с тога није чудо што је собом носио увек много новаца! Деси се некако, да је тежак и дебео буђелар његов испао у коли, али тако да он ни осетио није. На вашару је пазарио сијасет волова, па кад је тео да плати, нема буђелара. Он брже потрчи колима, кад тамо а Живко истрчи предањ и преда му буђелар. Трговац преброји новце, кад тамо, све је у најбољем реду. Из захвалности понуди две стотинарке Живку, ал овај нипошто да прими, „јер“, вели, „нисам ништа радио па да сам толики новац заслужио, што се код мене изгуби, то се мора и наћи.“ Те тако није примио награде за своју честитост, јер се честитост неда наплатити ни купити, али је стекао ваљаног и имућног пријатеља, који му је сваком приликом ишао на руку.

Да ли је ова приповест истинита, не знам, али је на сваки начин лепа црта. А осим тога ваља знати, да се у селу никада неће о другом што добро измислити. У ствари ипак мора бити нешто.

Ето таки је ово човек, с којим се Мирко и чича Нића овај час поздравише. Пошто их је понудио да седну, зовне жену и шапне јој нешто на уво, и за тили часак ево на сто вина и нешто сува меса.

Живко није тео ништа да зна о испричавању. Њега би вели то јако увредило, кад у његовој кући неби окусио син његовог највреднијег пријатеља и саветника.

Кад су се већ поткрепили и Мирко наприповедао пригода из својег живота рече Живко:

— О мој Мирко камо среће да ти је покојни бабо жив. Многоме би од нас било другачије. Теби је сигурно твој тутор приповедао шта се о мени разноси. Али ја ти се заклињем Мирко, да то нисам учинио пре смрти твога родитеља, а после неби ни могао, јер нисам био ни дома.

Тада га Мирко почне рабрити, и саопћи му цео свој план.

— Ја знам, — вели — ко је крив. И буди уверен Живко, да ми није много стало до моје ствари. Ја би га драге воље пустио с миром, али ми је жао толике друге сиротиње, којој је толике неправде починио. С тога се још колебам, да ли да га предам суду, или да га оставим.

— Мирко — каже Живко, немој га пуштати. Ти си сада наш осветник, и мој и другог и трећег, које је тај нечовек за срце ујео. Мени се он свети одавна, зашто, сам ће га бог знати. Ко да се заклео, да ме баш до шаса дотера, ал ако бог да и срећа јуначка долија ће и он. Еј, кад би ти ја почео само о њему приповедати, коса би ти се на глави од чуда дигла, каки је покора починио. Ал нека дође само до суда, он је своје свршио. —

И тако се ту још дуго времена разговараше. Подне је већ у велико превалило било, кад су се растали. То је после подне Мирко провео у шетњи. Тамо више села између два висока венца лежи сеоско језеро са леденом водом. Крај обале је чунић шумарев, који се често са једне стране на другу превозио да неби морао много обилазити.

Мало даље од језера вири посред шуме висок црвен кров. То је тако звани двор. Ту живи спаија Миркова села. Човек врло богат, а у колико имућан, у толико и горд. Особито је пак млого полагао на своје племство. На своме спаилуку ретко је живио. Бавио се понајвише у П. И ко зна можда неби никад ни долазио у ову дивну околину, да није било некога уз њега, који га је свакога пролећа гонио, да дође овамо. А тај неко беше ћерка његова. Младој спаиници врло се допадало у овом пределу, те би после сваке зиме, коју је у престолници проводила, долазила да се од умора опорави и задобије нове снаге за идућу зиму. — Ну, имаћемо доцније и више прилике, да ју и боље упознамо.

Мирко је међутим сео у чун, и веслао преко равног језеровог огледала. Вода бистра као кристао, а на гдекоји мести може се и дно видети.

Дуго је Мирко лутао по води тамо амо, кад се из небу'а нађе пред једном баштенском оградом. Провири кроз летвице, и види дивотну башту пуну разнобојног цвећа. То је спаински парк. Привеже чун за један дирек па скочи на обалу. Ишао је доникле крај обале, док није нашао на мала зелена вратоца, која из баште воде на језеро. Отворена су. Уђе у нутра. Дивотан мирис удари нањ. Уживајући у томе шетао се он крај леја и високи шушњева, па се онда спусти на једну клупу испод грдног бреста.

У том се зачује весео неки кикот, који је долазио све ближе. Мирко се прене. Знао је одма, откуд долази, па пошто није био рад да га на том месту затекну скочи за један шушњар и ту се намести. Мало за тим ево ти иду две младе женскиње. Обе су скоро просто обучене, барем се на њиову оделу није видело ничег особитог. Једна је од њи млада спаиница, она друга њезина је пријатељица.

Мирко је особито мотрио на младу спаиницу.

— Ал' се изменула, — мислио је у себи — како је то изашло дивно девојче, а знам је још од мала маличка. Сећам се још и сада оног смешног призора, кад сам некада као кварталац баш овде у врту пред њом као осуђеник стајао. Ја сам се шетао по врту, а она је из небу'а преда ме изашла. Честитао сам јој имендан. И то на латинском језику. Ал' сам се тада застидио. Ну онда није ни издалека тако лепа била. Еј Емилијо! Још си ми тада завртила мозак.

С тим мислима врати се чуну и почне натраг веслати. Али кад је погледао натраг на башту видео је крај ограде два широка женска шешира, испод кога четири ока посматраше љубопитно на новога веслара. Мирко није ни примећавао ону другу, за њега је била само једна, а та је била — Емилија.

III.

После оне страшне дневне припеке, наступи тија ладовита ноћ. Небо бија ведро и препуно сићушни звезда, а месец је тео да нам се укаже у свој својој величаствености, па се обукао у најсјајнију своју одећу. Чуди се сиромак, како то, да је покрај све његове вележепности људма сунце милије. Та ја сам, вели, ваш највернији пријатељ. Ви сте ме својим чаролијама опсенули, и ја постадо ваш верни роб. А шта сунце? лети вас пече, а зими вас кукавички оставља, само сам ја сталан и лети и зими. У мојој владавини одмарате се и враћате од дневна жара, ја сам највећи повереник свију најтајнији тајана, — и поред сви ти моји врлина, ипак је већина људи моме супарнику одана. — Бадава, нема ти неблагодарнијег створења од људи.

Тако је месец помишљао приближујући се све већма своме заоду од четрнајест дана.

О мој ноћни пријатељу, велика штета, што немаш уста, да нам причаш, колико си неваљали дела за сво време свог бића видео, колико ли си тужан уздака причуо, колико ли љубавни призора опазио колико ли си дипломата видео у своме веку, који су стојећи на своме прозору, сакривени од свега целога света мислили, најубитачније мисли склапали и преламали пријатељства, а све о трошку кукавнога народа, и при том свему су тако мирно и тако ладнокрвно у тебе гледали, да си и ти морао од чуда са таке немилосрдности побледети, те се још никако неопорављујеш. Чему ли је то знак? Да ли мораш удиљ да бледиш, или си од чуда и покора изгубио боју за увек......

Ти ето видиш и сада једног човека где се упутио улицом. Ко је то? Одкуд иде? Шта ће? Ти то све знаш и опет ћутиш. Знам ти не смеш даречеш. Ти мораш ћутати. Еј, знати за злочинства а морати га прећутати, — то је грозно.

Човек, који је из дућана изашао баш је главом грк Риста. Ход му баш није најсигурнији. Иде али све се некако окреће то овамо, то онамо. Врло је немиран. А душа ваља, има и узрока. Мирко се ни најмање није преварио у рачуну. Грк је одавна осећао грижу савести. Онда, кад је проневерио поверење, које би требало да му је најсветије, бејаху сасма друге околности. Њему је требало нужно новаца. Морао га је добити ма са које стране. Он је дакле бацио и оно мало поштења, што је у њему заостало, под ноге и згрешио. — Од тог времена протекло је, доста. Савест му се већ мало и смирила. Али данашња Миркова посета, начин којим је говорио, околности у којима се налази, наново је покренуло грижу савести у њему и то у такој мери, да већ није знао од муке шта да чини. Он би радо дао сав проневерени новац натраг, само да спасе оно мало имена, па је с тога провео цео дан у премишљању, како да то учини. Напослетку паде му нека мисао на памет. Он узе један папир из свога ормара у ком су му обично новци лежали, и ми га ето сада видимо на путу у то име.

Риста дође до Живкове куће. Уђе унутра.

— Добар вече, викне још с прага. Је ли све здраво, а где је Живко? О Живко!

Ево га, — одзове се Живко, који се баш у дворишту десио. Сирома није слутио на добро.

— Им'о би с тобом важна посла између четири ока, — рекне му Риста.

— Вала богу има соба доста, извол'те.

Одоше у собу. Кад се грк уверио, да су одиста сами и да нико не прислушкује, зачe овако:

— Море бити да ти је познато, а море бити и да није, шта је учињено са новцем, покојног нашег попа. Ако не знаш, а оно знај: ја сам га узео.

Живко се трже, кано да га је гуја ујела.

— Да, настави грк ја сам га узео. Савест ме је доста мучила, и ја сам наумио, да га повратим оном, чији је по праву. Ну, као што можеш мислити, да то не могу никако учинити на поштен начин, не могу учинити, а да своје име не окаљам. С тога сам дошо теби.

— А шта вам ја у том знам, — рече Живко, а страх га поче све већма обузимати.

— Ти ми ту можеш помоћи и то само ти и нико више на свету.

— Како?

— Прими то на себе!

— Шта? И Живко посрне натраг, — ја да примим тај злочин на своју душу?

— Слушај ме. Дај да се поразговарамо као паметни људи, а не као деца. Виш ти си сирома човек па шта ти је стало до имена. Ако ти није по вољи, ја ћу ти дати средства, па иди куда ти је воља. Са мном је то виш са свим друкчије. Ја имам млого угледни сродника, па ће моја срамота и на њи пасти. — Дакле примаш ли?

— Никад!

— Баш истину велиш?

— Сада, па и до мога гроба кажем: никад.

— Е добро, — рече грк смешећи се лукаво, — кад не помаже лепо, а ми ћемо окренути дебљи крај.

Маши се у шпаг и извади један папир.

(Наставиће се.)

СЛОЖЕНИХ НАРОДА СКЛАД.

(С немачког:)

У Монакову и сад виси
На једном грдном ланцу
Један тежак кам:
Опклада ј' негда била,
Тај сињи камен, тешки,
Краљ га је диг'о сам.

Ал остало ј' још много
Ланаца грдних, камења тешких. —
Па ко ће у опклад:
Те краљи дигнут' неће,
Те дигнут' може само
Сложених народа склад!

Ј.

СЛИКЕ ИЗ ЂАЧКОГ ЖИВОТА.

I. Страшна ноћ.

Били смо заједно на стану у Н. ја и још један мој пријатељ, тако звани Гаша.

Био вам је то баш петак, тај злосретни дан.

Ја сам добио на читање од једног мог друга књигу „Два духа и Вук Бранковић!“ а мој Гаша доби опет од некуд „Приповетке Николе-Гогоља.“

После вечере узмемо обичаја ради дрвце да прочачкамо зубе, макар што смо

за вечеру само кромпира имали. Ја погледим кроз прозор. Напољу је снег страшно вејо.

„Ама, Гашо,“ приметим ја „ово баш веје.“

Гаша је и даље зубе чачкао.

„Та, човече, што не говориш,“ почнем опет ја „шта си се снуждио, сети се да је сутра св. Никола, биће свечара на све стране,“

„Та о том и ја премишљам,“ прозбори једва једанпут Гаша „баш су мудро удесили те свеце, та да нема светаца, шта би ми ђаци радили? Та нек се ко усуди само да рекне што против вере и толики светаца, тај ће са мном имати посла!“ И блажени гњев показа се на лицу гашином.

„Но, но, утишај мало твој праведни гњев,“ одговорим ја смешкајући се, „јер јарост и празан стомак никако се неслажу; него баш кад је сутра светац да не учимо данас, него да узмемо па да читамо.“ „Пристајем,“ одговори Гаша, и ми седосмо за сто да читамо.

Но пре свега нужно ће бити, да вам опишемо наш стан.

Кућа нам је била доста мала и још на једном удаљеном крају вароши Н. Соба, у којој смо ми становали, те наравно и спавали, била је врло велика, али тако рећи празна. Две столице, два кревета, орман и астал био нам је цео намештај. Стражњи и мрачнији део собе био је сасвим пауковим мрежама искићен.

Та грдна соба имала је само један и то мали прозор. Одма до наше собе била је кујна, која се ни дању ни ноћу није закључавала.

Газдарица нам је чак у трећој соби спавала. Двориште нам се отегло као гладна година, а ограђено је било неком дерном тарабом, иза које се простирала велика пољана.

Сад мислим, да можете имати појма о нашем стану, и сигурно неће нам нико замерити, ако смо се мало и бојали у тој великој мрачној соби.

Елем да пређемо на ствар.

Ја узе преда се Два духа и Вук Бранковић“-а, а мој ти Гаша опет „Приповетке гогољеве,“ и баш између остали приповедака нађе он „Страшну освету,“ те тако почесмо обојица читати.

Није прошло ни четврт часа, кад вам се је мало узнемирим и почнем окретати по соби, а у том се и мој Гаша стресе па полагано рече: „Ух, ала је ова приповетка страшна,“ и при том показа оком на књигу.

„Али ово је тек штогод страшно, мој Гашо!“ одговори му ја још бојазљивије како се Вук сишао у једну гробницу, па нашо два мртвачка сандука, па .... “

„Ћути! ћути,“ упадне ми Гаша у реч немој ми више о том говорити, јер ми је и овај врачарски град, што у овој приповеци долази, доста страха задо. Боље ће бити да продужимо читање.“

„Право велиш,“ одговорим му ја и крадом погледам по нашој мрачној собурини. Већи део собе био је врло слабо осветљен. скоро рећи ни мало; јер треба да знате да смо ми лојане свеће горели. Чисто ме језа прође, кад погледах по соби, јер ми се чинило да сами духови по њој иду. Столицу сам мало ближе Гаши примакнуо, да смо бар наблизу, ако би до чега дошло.

Читали смо и читали, кад се наједапут ја тргнем. На саборној је кули избијало једанајст сати. Сад сам баш најстрашније читао; погледам на мог Гашу, а он се у његову капутину тако завијо, да си му само нос могао видети, јер није смео по соби гледати.

Ја га дрмнем а он дрекне! „Нисам ја!“ Ја га запитам шта му је? А он ми одговори: „Еј мој брајко, та ово је тек страшно, све да ти се кожа јежи, па кад си ме сад дрмнуо, мислио сам да ме

је овај проклети врачар счепао, што у овој приповеци долази."

„Еј Гашо!" рекнем му ја „та знаш ли ти да је већ дванајсти сат; хајде да легнемо, јер ако још дуже узчитамо доћи ће нам у посету и моји мртваци и твој врачар."

„Та окани се, бога ти, ти ствари, и тако већ незнам шта да радим од страха; него право велиш да се иде спавати. Хајдмо!"

Није прошло ни пет минута а ми смо већ били свучени, а то је све страх радио, па сам зато гледао да се што брже свучем и у кревет легнем, само да неморам ја свећу гасити; но тако исто журио се и мој Гаша те обојица у један мах легосмо у кревет.

„Гашо, угаси свећу!" промрмљам ја испод јоргана.

„Боме ја нећу, ја сам пре лего," одговори Гаша такође испод јоргана, да сам му једва глас могао чути.

„Е боме кад ти нећеш нећу ни ја," одговорим му ја. Више ниси ништа могао чути у соби. Ја сам затворио очи и силом сам хтео да заспим, али никако нисам могао, јер су ми сеједнако страшне слике у глави и пред очима врзле. Прошло је од прилике по сата, кад ја из љубопитства одкријем мало јорган и угледам свећу, где јој се приближава самртни час. Још је мало горела па се напослетку и угасила, те је у соби сада сасвим мрак био. Ја се брзо покријем и усиљавао сам се да заспим и најпосле ми испадне за руком. Сањао сам, да сам ушо у гробницу, камо се и Вук Бранковић спустио (као што сам читао), даље да ме је онај зли дух, што се у тој гробници налазио, хтео да удави. Ја дрекнем и на то се пробудим.

У соби је владала мртва тишина.

Чинило ми се, да по целој соби све саме духове видим. У том изби два сата, наравно после поноћи. Мени се учини као да неко по кујни иде. Испрва сам мислио, да ми се то само причинило, али одма затим чујем поново баш праве кораке. Сад више нисам мого сумњати, да ли ко по кујни иде, јер се више пута зачу јасно лупање о разне кујнске предмете, као н. пр. о тањире, ормане и. т. д. Ја сам сав претрнуо, но опет се тиме тешпх, да се то све мени само чини. Но на моју несрећу уверим се баш о противном, јер непрође ни неколико тренутака, кад се зачу на врати наши собе неко лупкање и гребање, а кључаница је све јаче и јаче шкрипала и напослетку се врата отворе.

Хтео сам да викнем Гашу у помоћ, ал се нисам смео усудити, јер ако чује онај у кујни ди сам, онда тешко мени, зато сам ћутао као заливен и чекао шта ће да буде.

Но што су се врата отворила, зачујем неке кораке по соби. У мраку ми се учинило, да је зацело човек, што се овуда упутио. Ја мал' што нисам умро од страха, јер сам мислио сад ће ме счепати да ме утуче; но одмах се затим умирим, јер зачујем да се кораци од мога кревета удаљавају. Аха, знам шта је. Сигурно је тај лопов наумио, да најпре мог сиротог Гашу пошље на онај свет, па онда мене. Еј јадни Гашо! Ти, ваљда сасвим безбрижно спаваш, те ни немислиш шта ти се спрема! Елем већ сам се приправљао, да чујем последње уздисаје гашине; кад ал' на велико моје чудо учини ми се по удаљењу корака, да је и гашин кревет прошао.

Шта је само ова вуцибатина у овој соби наумила? — помислим ја у себи.

У том' зачу шкрипање ормана. — А, лопове један, сад смо те уватили! Даклем си у орман наумио, тамо мислиш ваљда, да има блага, еј ала ћеш се љуто преварити!

У том зачу како се и орман отвара. Ја сам још једнако као прут дрхтао; кад наједанпут осетим, да се нешто поред моје постеље диже, те изманем песницом, јер сам мислио да се онај лопов лагано до мог кревета дошуњо, па ме сад хтеде да утуче. У тај мах паде та слика на мој кревет. Ја изманем шаком на фис тога незваног госта; но како се зачудим кад зачујем дрхћући глас гашин: „та не туци се, ја сам то, Гаша; него ко је то у нашој соби на обија орман? Да нису лопови? Хајде да вичемо у помоћ!“

„Хајде!“ одговорим ја такође дркћућим гласом. И ми удесисмо наш дует: „помоћ! помоћ! лопови! убице!“ И заиста, несмо ни неколико тренутака викали, кад већ са свију страна укућани поврве у нашу собу, да виде шта је!

„Где су?“ зачу се као из једног грла.

Ми као неми прстом само покажемо на орман.

Запале свећу и — шта мислите кога су видили? Видеше Хектора, пса наше газдарице.

Страшан се смеј зачу и сад нам беше све јасно. Хектор није јуче ништа јео, јер му газдарица није дала, због неке штете, што јој је у кујни учинио. Хектора је наравно природни нагон гонио да тражи јела. Ноћас се увукао у кујну, па цуњајући туда, сваки би час случајно лупио о шерпење, тањире и. т. д. Затим пошто није ништа у кујни за јело нашао, почне он лагано отварати врата од наше собе, усправивши се на две ноге, у чему је он много искуства имао. Отуд оно шкрипање на врати. Пошто је врата отворио уђе у собу, прође поред мог и гашиног кревета и упути се право орману. У орману је газдарица по кадкад остављала печење, што би јој остало од вечере (наравно то се врло ретко догађало) па би орман обично закључавала, али га је више пута заборавила закључати. На срећу Хекторову орман ноћас не беше закључан, те тако Хектор попуни празне буџаке свога благоутробија.

Ето у том се састојала цела та страшна ноћ. Мене и мог Гашу због страшљивости исмеју, а Хектора добро излемају, и тим се процес сврши. Свет се и даље окретао својим обичним током. Наскоро останемо ја и мој Гаша сами са смешном успоменом на ову страшну и смешну ноћ.

31. марта 1873. Ст.

ЉУБАВНА ПИСМА.

IV.

Пролетос сам, госпођо, сањао о пролећу нашега живота, па сам заћутао. Ко се радо и растаје пролећа?! Па и ја се не радо пуштам у посматрање студена живота, премда је већ и мој живот на прагу зиме. Вама госпођо, беше суђено, да вас згрева вечито пролеће, свеж и љубаван поглед ваше деце; тога пролећа нема у моме животу, и кад бих се и ја зажелео млађане зраке дечијег погледа, то бих морао у поноћној тишини, сам и далеко од света, онда кад сва деца бораве миран дечији санак, на силу разбудити своју децу, да их се мало нагледам, да их се науживам. Ја нигда немам сведока своје очинске среће; нико то не гледа што ја гледам, нико то неслуша, што ја таквим тренутима чујем. И ја се тада разњежим и милујем оно, што нико није кадар да дотакне, и да обухвати. Ви који према белу дану гледате своју децу и радујете се њима, и не знате, каква се чудновата услада буди у нашем срцу, кад погледамо на

те ноћне слике, што их зовемо нашом децом. Ала су то слатке прилике! Штета само што су ретко све на окупу. Мора да је био добар дан, и да за њим следи тиха ноћ, па уза то да је наше срце пуно — тада су сва вазлушаста деца около нас. Најмлађе је село на крило, па се игра са сјајним дугметом; старије се наслонило на колено, па нам гледа у црно око, као да хоће да чита, шта се збива у нашој души; још старије наслонило се на рамена, па нам глади косу с чела, као да хоће с косом и боре да загладн, што их је брига урезала на суморном челу. С друге стране према њему грли нас најстарије чедо, па нам шапуће у поноћној тишини утеху и подмлађује клонулу душу новом надом. Ала је то све варљива маштанија, што се збива около нас у таквим тренутима. Тешто је душа оживела у тој околини, тешто се срце разгрејало и руке се дигну да пригрлимо ту своју децу, те своје ноћне пријатеље . . . . на истоку зарумени први јутрењи зрачак . . . и ми смо ево опет сами и хладни цео дуговетан дан. Ох, госпођо, благо вама кад можете да грлите вашу децу, кад можете из њихова ока свако јутро да пијете сладак облеск злаћане зоре!

Да ли српска девојка помишља на ту радост коју ви госпођо уживате, кад полази у наруча своме мужу; да ли она осећа, да он — кад већ не може да буде сам сва њезина срећа, бар може бити посредник те среће, једити грађар њезин? Ја сумњам, госпођо, а ви знате у колико је основана та моја сумња. За то се хоће један цео женски живот, па да осећања девојчина узму тај правац, који ће потоњу жену да награде трајном срећом. Нико ваљда није боље искусио, колико је трајна одиста та срећа. колика је богата накнада љубавни поглед свога чеда, кад нам свет заранa отргне, или судба покоси друга, као што сте то ви искусили госпођо! Па ипак ће јадна девојка српска помислити полазећи у своју кућу пре на све друго, него на ову тиху срећу, коју нико не може да нам отргне. А за што то? А зар она познаје одиста свога мужа? Је ли га изабрало њено срце? А кад га не познаје није ли онда страховање први осећај њезин; није ли ту брига да се међусобни осећаји не почну косити до сукоба, и да ће из таквог сукоба да се изроди одвратност па и мржња према ономе, кога је пошла да љуби? Ох ала је то грозно мучење, таква удаја!

А родитељи наши, помишљају ли они на ту трајну срећу женину, кад пуштају своје дете из своје куће? Они се брину, да им кћи дође под кров, или бар да спреме што покућанства; старају се да брачни дан буде што сјајнији и веселији — — хоће ли томе сјају сљедовати мрак, хоће ли иза весеља доћи туга — на то им неда помишљати њихова властита таштина, њигов лажан стид према свету.... Јадна српска младо! Да твоји родитељи помишљају на праву женину срећу, неби те бацали у руке ономе, кога ниси познала, кога ваљда донде ниси ни видела; неби харчили своје и твоје добро зарад своје таштине, неби просипали своје и твоје здравље у незајазљива уста светских заблуда и предрасуда. Или се зар хоће тим блеском да разгони тама около твога срца; тим метежом да се ућутка брига, која се гомила на твоју душу?.!.

Шта мисляте, госпођо, како ће једном потомци наши гледати на ове наше садање „сватове“? Хоће ли нам се смејати, или ће нас сажалевати?.. И збиља, одузимате нашим сватовима сјај и блесак! одузмите им сву вику и дреку, па шта ће вам остати? — Два хладна дршћућа срца, која се удружила да јурну у борбу за свој опстанак, да у сагласију теку

и очувају деци својој тековину своју, — хладна, јер није доспело једно да загреје друго осећајима свете своје подвиге; а дршћућа јер на самом прагу те заједничке борбе за опстанак, гледају читав терет ове подвиге око у око. И у тој зебњи отпочиње се породични рад. Чиме? Упознавањем једно другога! А кад зебња предходи распознавању, ту се подозривим ком гледа на свога друга. Познајете ли ви, госпођо, већег душманина срећном браку но што је то подозревање мужа према жени и обратно? Ја бар не само да мислим да је то одиста највећи душманин нашој породичној срећи, него сам га с тугом у срцу гледао и као гробара те среће. Док се с једне стране нижу честитке младим супружницима, с друге стране ниже подозриво срце ману до мане, које открива једно на другоме и срца се обострано напиру, кад тугом и очајањем, кад гњевом и мржњом .... И из те унутрашње, неодоливе борбе да поникне победа заједничке борбе за опстанак? И из тога несагласја да процвати сагласност у раду и тековини, у плођењу, кућењу и чувању? — Није ли то, госпођо, искати од човека више, но што може дати?! За мало и вечно стоји раздвојено оно, што треба вечно да је ј е д н о — — Место љ у б а в и, која оплођава свако породично подузеће, дође т р н њ а, хладна као лед, а равнодушна и безплодна као укочена стена. Место да супрузи траже једно друго, они се уклањају један од другога, и ако још станују под једним кровом, то је жртва која се приноси друштву, или су то деца, коју ваља како тако однеговати и васпитати. — — Ала се ја радујем, госпођо, што ваша деца, она иста, којих осмејак вас толико усрећава, колико мене весели, али се детински радујем, што та деца нису васпитана у т а к в и м приликама! Није ли то још боље, у глухој ноћи грлити своју ваздушасту децу, као ја што чиним, него ронити сузе над исакаћеним, невиним сведоцима брачног раздора, као што то многи Србин чини? Ох госпођо, ала сам ја срећан у својој — самоћи!

Ваше је срце саучасно, па ће можда сажалевати — не велим мене, јер ви бар знате, како би болно било то сажалење за мене — него несрећне наше сестре сународнице, на којима се тако грозно свети родитељска погрешка. Али ви сте ме госпођо, убедили, да поред саучасне душе имате и жарко родољубиво срце, па ћу за то да вам искрено саопштим, од куда никче сва кривица родитеља наше женске деце. Они мисле да је последња мета женскога у д а ј а, а не помишљају да се с удајом отпочине брак, и да је цел тога брака п л о ђ е њ е и к у ћ е њ е. Да они помишљају на то, не би одиста удавали своју недораслу децу, а још мање ако је у њима клица болести или смрти; не би је дали ни одраслу и здраву, док је не би научили како ће да буде добра нудиља и учитељка својој деци, а поуздана кућарица своме мужу. Да се не опазе недостатци на девојци крију је родитељи у дрво камен; од душевног додира са страним полом не сме ту бити ни речи, или ако има каквих, оне гласе од прилике овако: „Наша кћи има — хвала богу — толико и толико хиљада, њојзи није за невољу, да то све зна, што иште кућа и породица.“ — Ви већ погађате, госпођо, шта хоћу да кажем! То ми сведочи ваш тужни осмејак. И ви као да се питате: кад ће једном доћи време, да се и у нас з н а њ е почне сматрати као капитал, који се може прометути у злато, било то у широком свету или у скромној кућици.... И ја се тако питам одавна, али место одговора, излази ми по гдекоја омиљена слика

трезвене српске жене, и ја је гледам с благодарним погледом, као онај страдалник што гледа свога избавитеља... Ви се опет осмејкивате, али на вашем лепом лицу невидим више туге: ми смо се разумели, госпођо!Ох тако вам лепе душе ваше, кажите српској девојци, како смо се разумели; кажите јој како синџир за то није лакши, што је од злата — кажите јој да за брачну срећу своју она ваља да има богатства у себи а не крај себе — кажите јој —— Али, зар ја умем то боље рећи него ви?. — Опростите, госпођо опет сам вам кроз жарко око загледао у лепу душу, па сам се за часак занео — простите! Др.М. Ј.

(Наш стални сарадин др. Милан Јовановић полази из наше средине, да заузме место градског физика у Ерцег-Новоме у Боки Которској. И ако се о др. Јовановићу до сад мало чуло по књижевним листовима, то га ипак морамо, праштајући се с њиме, забележити као једног од знатнијих наших књижевника. Он је писао бавећи се као професор велике школе у Београду г. 1866 „Хемију“ за вишу женску школу; год. 1867. „Дијететику“ за исту школу. Следеће године издала је државна штампарија његово „Судско лекарство за правника,“ а г. 1872. његову „Хигијену“ за нар. учитеље. Осим тога писао је др. Јовановић три драме. Год. 1864. „Краљеву сеју“ која је нашла у нашој публици велика одзива; за тим г. 1872. „Демона,“ а лане је представљена у Н. Саду његова историјска драма „Сан и јава“ (билогија), која ће за мало ући у штампу. У нашој позоришној критици можемо рећи др. Јовановић заузима једно од првих места. Он је у јавним листовима писао литерарне критике о многим нашим и странским делима, међу којима је најзнаменитија на Лермонтовљевог „Демона“ (превод Змај Јована Јовановића), која је изашла у Летопису 1864. и Шекспировог „Млета ког трговца“ која је штампана у „Матици.“ Надамо се, да др. Ј., напуштајући нас, неће напустити и књижевно поље, на коме је до сад стекао тако лепо име. Уред.)

ДАЛ' СУ ПОЗНАВАЛИ ФЕНИЋАНИ или КАРТАЖАНИ АМЕРИКУ?

(Свршетак.)

III. Приче старих Американаца о странцима, који у старо доба долазаху на лађама из Оријента у Америку.

Попол — Ву, света књига старих гатемалских житеља, прича да је некад пре много година неки поглавар, по имену: Кецалковатл са још 20 другова у Пануко*) у Мехики ступио на суво. Овај Кецалковатл беше бео, и имађаше црну браду и дугу црну косу. Кад је Колумб пронашао Америку, не беше тамо никаквог белог племена, а стари житељи Америке немају браде. У одећи Кецалковатла и његових другова лако се даје познати туника старих. Имали су дуге хаљине од црна платна или чохе без огрлице, широким, отвореним рукавма. Од Пануко одоше у Тула у Гатемали, знали су обрађивати злато и сребро и беху искусни у сваким вештинама, особито у обрађивању драгог камења, знали су такође и ствари, које се односе на храну човечију и на орање. После неког времена врати се Кецалковатл у оријент у место откуд излази сунце и одкуд је и дошао, говорећи при поласку, да ће их доцније опет посетити. Кад је Кортес дошао у Мехику, мишљаху Мехиканци да је Кецалковатл, ког су међутим прогласили за бога, и који је био пре 2000 год. код њи, или бар да је неко од његових потомака.

*) Пануко значи на мехикански, место на које су људи изашли, долазећи преко воде; зове се и Панутла т. ј. место ди су изашли из лађа.

Кике — индијанци причају да је бог људе направио од црвене земље; у другој причи има о црним и белим људима, који су имали односаја са црвеним, и које

може' — бити доказује, да су Индијанци још пре шпанског доба са црним и белим, дакле не — американским људима у додир долазили.

Стара перуанска прича вели, да су и њима културу бели, брадати људи донели, који су дошли са истока ал сувим путем.

Најстарије скаске Ирокеза говоре о неком страном народу, који је дошао на лађама и на обали јужно од Ирокеза на суво стао. целу земљу јужно од „великих језера“ освојио и градове зидао. Доцније буде побеђен и прогнан, но опет се врати и покори урођене за неко време; напослетку буде у великој битки код Онондага до ноге потучен и на север отеран. Ирокези зову овај народ „Камени горостаси“.

Бернар де Сахажин, највећи ауторитет међу шпанским списатељима за време њихове славе, чије дело је забранио „савет обе Индије,“ јер беше против њихове политике, говори о причама урођених Нове-Шпаније, и о страној антланској колонији која је још пре Христа дошла на обалу Флориде, преко мехиканског залива прешла, у Ијукатан на суво стала и тамо велике градове основала. који већ за његово доба беху развањени, и од којих је највећи град већ 1000 год. пре шпанског доласка пропао.

IV. Бог Бал у Америци.

Све ово до сад речено потпомаже уверење, да је Америка ил бар неки део њен познат био још пре Христа једном народу, и то по свој прилици Феничанима, а можда Картажанима. Ово се још тим доказује, што су се у Америци нашле фенићанске старине. У Карстеновом архиву вели Сибер о неком грчком натпису, ког је нашао на неком камену, нађеном у Тринидаду. Год. 1869. 16. окт. нађен је у Ла-фајети у држави Њујорку још много знатнији комад. А то је стари кип од алабастера, дужи од десет стопа, лепо израђен и са натписом од тринајест слова на десном рамену. Овај кип лежаше у земљи под кореном дрвета Хемлока и има на себи трагове, да је био некад бојадисан.

Новине Гаваксп веле, да је овај натпис фенићански, и да значи: Lord Thammur of the Heavens, the Baal. „Да се уверим, вели даље г. Х. копирам натпис и покажем га свом другу, семитологу проф. Ингеболу у Делфти, и Којену, приватдоценту халдејског, јеврејског и сирског језика у Асени, неспоменув ни место ди се нашао, ни шта од прилике значи. Којен рече, да је натпис на једном семитском језику, но на коме, то није могао рећи, и сам натпис није могао добро да прочита. Проф. Ингебол рече да је натпис фенићански, и прочита ове речи: „Тамур, господар неба“, и још дода да се по свој прилици нашао дигод у Оријенту. Фенићански алфабет познат је тек од 30 год., и ако је кип 40 год. стар, то се онда на превару ни помислити неда. А будући да је по свој прилици старији од 40 год, то је онда прави, стародревни кип. Проф. М. Уајт промотрио га је микроскопски, и нашао мале јамице (као иглом убодене). Он мисли да је то дело неких морских инсекта (валда молуска).“

Сумње да ли је кип прави само тако могу постати, што се обично на све американско одма и на превару, на хумбуг мисли. Да је нађен кип у старом свету, нико неби посумњао дал је истинит или не. Што се пак Америке тиче, то се мора узети да је овај кип од Фенићана тамо пренешен, ал се мора оставити свака нада да се по тамо нађеним старинама следити може на првобитну историју Америке. Ако узмемо да су Фенићани и Картажани познавали Америку, то се онда платонова атлантис-прича

и по себи разуме. Први проналаоци су по свој прилици с африканске обале (Африку су Фенићани, као што је познато, опловили, и њена северозападна обала проучена је од Картажана) буром отерани били у велико море. и против своје воље од Екваторијалреке и пасата у Америку претерани. А кад су већ сазнали да је има, то су је онда и чешће посећивали, и колоније оснивали. Ове колоније (атланти) помагали су Фенићанима у њиховим покушајима да протерају Грке из западне половине средиземног мора. Но Грци одрже победу и Фенићани, из страха да им неби ови у Океан и можбити и у Америку прешли, разгласе да је Атлантис пропала у море, да би тим начином сами водили трговину са овим континентом. И још доцније беше заповеђено картажанским адмиралима, да сваку страну лађу коју затекну ван херкулових стубова, стамане.

После другог пунског рата беше картажанска флота врло смањена, а Шпанију освојише Римљани. Због тог небеху више посећиване американске колоније, а урођеници су колонисте истребили. Да Римљанима, а стим и нами ништ познато небеше о тим колонијама, даје се тако протумачити, што су Фенићани особито тај или све, што су пронашли, да су у картажанској флоти само крмари знали тајну целог пута, да је при разорењу Картаге од 700,000 житеља 650,000 погинуло и стим цела пунска литература пропала, да су карте о картажанским колонијама, које су у храму Бала — Хамона чуване, са храмом заједно изгореле и да су Римљани сувише посла имали, да о-своје стари свет, а да би још и мислили на удаљени Атлантис. Но да не беху са свим без појма о тим колонијама, то се закључити даје из неколико места њихових списатеља.

Још коју реч.

Тврђење, да су Фенићани продужавали свој пут и чак до Америке, није ново. Но будући да оно већ од толико година све наново и наново излази на видик, то се може запитати: Ди су они, који то сасвим верују, и исто као победу знанствености сматрају? Њихов број је врло мален, и наука о саобраћају међу Европом и Америком није баш свуда на веру наишла. Нужно је дакле услед тога, ствар озбиљније претрести. Колико је то урадио писац пређих редова, видићемо. Ван познатих ствари донаша још два доказа, која држи за врло важна. Прво, слонове слике на развалинама Паланке. Истина је, да су по цртама врло налик на слонове главе, ал будући да Валдек, који их је на месту са оригинала снимао, ништ не вели о том наличију, које би му морало у очи пасти, то се слободно може узети да су резултат литографове фантазије. Шта више, Стефенс, који је неколико година исте слике са рујина снимао, неспомиње о никаквом наличију, нити постоји таково у његовим сликама. Уопште ваља, споменути, да су скоро све слике тако фантастично изведене, да се неда разликовати, дал' су главе човечије или какве звериње.

А и у случају да су слике верне, зар је с тим доказано да су слонови у Америку на лађама пренешени? Зар немогу бити Мастодони, који су још са човеком заједно живили? Оним сликама дакле није никако доказано да су Фенићани били у Америци.

Други доказ је алабастерски кип. Ово би заиста била чудна ствар да је без сумње старо-фенићански посао, и да је нађен на првобитном слоју. Што се кипа тиче, то су слова на њену заиста семитска, ал знатнији је други услов о начину и месту, како и ди је нађен. Као што

се у Европи при свакој ново нађеној ствари изискује, да се пронашаоцу и веровати може, а при овом случају нема таквих гаранција. Чудно је, да су амерички археолози целој ствари врло малу пажњу поклонили, ма да је кип 1869. год. нађен, а то ћутање довољно говори. Ова сумња је врло основана, јер је само питање врло важно. Пуним правом се стало онима на пут, који по сваком наличију, два народа који и по месту и по времену раздалеко стоје, у сродство довађају. А још и то уверење, да човечији дух у таквим околностима самостално и независно од предака ради и своје мисли развија, и њихово чудновато сагласије није само једног путника зачудило, који је начин живота посматрао у још до сад непознатих народа.

У нашем случају би дакле узели, ако се обистине докази, да култ Маје (старо инд. божанство), није самосталан, него од Феничана узајмљен. Наличије до најмање ситнице ових старих зидина са зидинама оријенталних културних народа, многе је навело на ту мисао, да су оба народа имали међусобног саобраштаја; ал још никад није испало за руком доказати ове слутње. Пренос културе с' једног народа на други тежи је, него што се досад и узимало, а стојиш који народ на што нижем културном степену, стим му је жешће и одупирање.

Могућност, да су Феничани прелазили у Америку неће нико одрећи, а да је постајао редован саобраћај, морао би се знати. Време, кад су Феничани ступили из средиземног мора у атланско, није сасвим непознато, и не лежи баш у тмини најстарије повеснице; и опет зато нема никаквих позитивних доказа о трансатланском путовању, ма да је време сачувало многе историјске ситнице.

(Антропологија) С.

ЛИСТАК.

ПРОСВЕТА.

(Никола Чупић), тобџијски капетан српски, који је 31 јануара 1870 умрьо у северној Америци, куда беше отишао ради благе климе, оставио је све своје имање на просветне цели. Имање је то учињено у новац и износи 6000 дуката (30,000 ф.). Сад је спремљен и статут, како да се употребљава Чупићева заклада. Слава родољубивоме покојнику!

(На Даниловом граду) у Црној Гори отвориће се на пролеће земљоделска школа.

(За подражавање.) Американци раде све у велико, али вредно је хвале, што и доброчинства чине у велико. Савезни поверник за јавну наставу. Етон, у своме годишњем извештају, који је сад баш изашао, саставио је знаменит списак поклона, које су поједини људи учинили школама. Из тога списка види се, да су само године 1873 приватни људи у савезним државама поклонили, завештали или узакладили голему суму од 14 до 15 милијуна талира на васпитне заводе и библиотеке. Нису сви даваоци милионари, многи су од њих само скромни имаоци. Тако је гостионичар Парсон Стевенс у Новом Јорку дао 50,000 тал. на вишу грађанску школу, гроншићар Маргнанд у Н. Јорку 30.000 тал. на школу у Принстону. Даље ваља споменути Чарлса Моргана из Н Јорка који даде 111,000 тал. за школу у Конектикуту; Виљема Хуилбрајта са 200,000 тал. за научни завод у Њуборипорту; Госпођу Шо из Бостона (кћер Агасизову) са 100,000 тал. на школу природних наука, коју подиже отац њезин помоћу Андерсона и Галупа, од којих први даде 50.000 тал. и земљиште а други 20,000 талира. Аса Хуитнеј даде 50,000 тал. на једну професуру у свеучилишту Пенсилванском; Оденрид 35,000 тал. на професуру у Ленкестру; В. Доџ и друга тројица скупа 340,000 тал. за богословију у Н. Јорку; Е. Барнеј 75,000 тал. за университет Денисон; Хајрем Сиблеј с неколицином пријатеља скупа 138,000 на свеучилиште Рочестер; Е. Морган 100,000 тал. на Велс-колеџ, и т. д. Униве р-

ситет Харвард у Месачузетсу добио је на дар 179,000; Албион-колеџ у Мичигену 110,000 тал.; Бетс-колеџ у Мену 100.000 тал. И професори се показаше врло податљиви на научне смерове. Њиховим прилозима могли би се напунити читави ступци. Енглески јестаственик Тиндал тако се одушевио том американском податљивошћу, да је сав свој доходак од предавања, који је држао у савезним државама, 15,500 тал., поклонио Јел-колеџу. Готово сви ти великодушни даваоци учинише своје поклоне без икакве хуке, клонећи се јавности колико су више могли. Неки непознат добротвор, који никако није хтео да каже свога имена, поклонио је Унион-колеџу у Шенектедији 100,000 талира. Истина је која подиже човека, да нема земље на свету, у којој се тако радо и с готовошћу прилаже на опште корисне смерове, као у савезним државама северне Америке.

НОВЕ КЊИГЕ.

Отаџбина. Књижевност, наука, друштвени живот. Свеска за јануар 1875. Власник и уредник Владан Ђорђевић. Београд 1874. (вел. 8 ина 172 стр.) Цена 2 фор. за три месеца.

Садржај. Отаџбина, песма Ђ. Јакшића. Поезији, песма М. П. Шапчанина. Сељаци, приповетка из народног живота 1857, од Ђ. Јакшића. Јелада и Јелини, од Ст. Новаковића. Стеван Душан, историјски роман од Вл. Ђорђевића Проклети кам, приповијест грбаљска крајем 15 вијека, од Стјепана Љубише. Демокрација и садашња представничка система, од Г. Гершића. Поезија Ђ. Јакшића, од Светислава Вуловића. Политички преглед. Књижевни преглед.

Белешка о Матици српској у „књижевном прегледу" написана је олако, без студије и дубљег познавања ствари. Ово изјављујемо за то, да не би непријатељи српски ковали отуда какав капитал за своје планове. Ми ћемо другом приликом донети своје мисли о томе предмету. — Иначе је часопис тај сваке препоруке достојан.

Шта бива од залогаја хлеба. Писма једној девојчици о животу човечијем и животињском, од Жана Маса, српски од М. Ђ. Милићевића. У Београду 1874. Садржај. Приступ, рука, језик, зуби, ждрело, желудац, црева, јетра, биле, срце, артерија, храњење органа, органи, крв у артеријама и крв у венама, притисак ваздуха, радња плућа, угљеник и кисеоник, горење, животињска топлота, шта ради крв органима, радња органа, угљена киселина, храна за гојење, састав крви. — Разредба животиња, сисавци, птице, гмизавци, рибе, бубе, љускари и мекушци, црви, и зоофити. Како се храни биље. За вршетак.

Дело је намењено учитељима и учитељкама основних школа, али је уједно и за најширу публику.

Мала школа, дечија библиотека, уредници А. Кузмановић и М. Нешковић, учитељи у Земуну. (мала 8-ина три табака сваких шест недеља). Цена једној свесци само 10 нов. Издавачи хоће 1. да осладе читање омладини, 2. да јој разбистре појам о природи, 3. да је привикну нека се угледа на људе, који су радили за народни и општи напредак, 4. да дете набављањем тих књижица за рана удари први темељ својој библиотеци. Родитељима и учитељима препоручује се Мала Школа особито.

КЊИЖЕВНИ ОГЛАСИ.

Школски гласник у Панчеву, уредник Јован Поповић професор. Излазиће два пут на месец. Годишња цена 3 фор. (36 гр.) Први број изаћи ће 15 јануара. Препоручујемо овај лист свима учитељима, родитељима и васпитачима.

У Београду је с крајем ове године престао излазити лист „Време". Место листа „Кореспонденција излазиће „Београдске новине". У Крагујевцу место „Гласа Јавности" излазиће „Борба."

ОДГОВОРИ.

Г. Божидару Ракиџићу у Карловцима. — Рукопис, којим је писана песма „Пет чаша" није ни налик на Ваш, те по томе је неправедно сумњичење на Вас, да сте нас Ви мистификовали.

Г. писцу „Грешника". — Примили смо и што скорије ће ући. Радујемо се ономе, што сте обећали. Лист Вам шиљемо.

„Јавор" излази 1. 10. и 20. дана свакога месеца. Рукописи нека се шиљу уреднику, а предплата „Администрацији Јавора" у Нови Сад.

Цена је листу: на читаву годину 4 фор. на по године 2 фор. на три месеца 1 ф. *За стране земље*: на читаву годину 5 фор.

СРПСКА НАРОДНА ЗАДРУЖНА ШТАМПАРИЈА У НОВОМ САДУ.

БРОЈ 3. У НОВОМ САДУ 20. ЈАНУАРА, 1875.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

УРЕЂУЈЕ ДР. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Стални сарадници: Јован Бошковић, др. Јован Јовановић, др. Милан Јовановић, др. Лаза Костић, др. Стеван Павловић, др. Михаило Полит-Десанчић, Стеван В. Поповић, К. Трифковић и А. Хаџић.

БАЈАЗИТ.

(Балада.)

Нојца пала — — — бојна рика
Умукнула код Ангоре,
Ал у даљу наоколо
Бела села огњем горе;
Ко сторуки орјат да је
Дим се диже у висине,
Као да би звезде хтео
С тврда неба све да скине.

А на страшном, бојном пољу
Овде, тамо, са сви страна,
Суморан се пустош види
Велесилног Тамерлана;
Ратоборци, копља, хати
Растурено леже свуда,
Као ћини црног пакла
Да су бојак били туда.

Ал победник турског цара,
Нов владалац полу-света
Џихангир се ладнокрвно
По разбоју страшном шета,
Те он пуним задовољством —
Као да је песма тица —
Слуша јаук рањеника
Слуша њисак од коњица.

Ал ни њисак од парипа,
Ни стењање рањеника,
Ни села, што огњем горе
Ни суморна црна слика
Од свирепог љутог боја,
Ништ' не буни, ништ' не дира
Камените тврдо срце
Победнога Џихангира.

Као смрти неумитна,
Ил големи кип од леда:
Муњевитим оком црним
Ладно Тимур у даљ гледа,
Час топузом показује
На све стране видокруга,
Као да би рећи хтео:
„Јаој, ко се Ленку руга!"

Стоји Тимур на разбоју,
Жестоко му срце бије
А у срцу увређеном
Море страсти бесни,врије,
Па се пита — — — јер освете
Још му душа није сита — — —
Каквом ли да казном казни
Роба свога Бајазита?!

А кад брза нојца оде
И чисто се сунце роди,
Бајазита силан Тимур
Кроз грдну си војску води,
А пијано бесно робље
На седу му браду пљује,
У рите га преоблачи
И преслицом опасује.

Час га опет немилосно
Тимуру у кола прежу
Малаксале руке двије
Наопако њему гежу,
Час опета окована
Бацају га у крлетку
Па га робљу показују
Ка зверињу какву ретку.

И Џихангир бедну жртву
Трсковачом шибат' стаде — —
Ал несретном Бајазиту
Нит' из ока суза паде,
Нити му се лице мења
Нити му се јаук чује:
Нит' му срце јогунасто
Дах из себе истискује.

Онда Ленк на рисовину
Под ведроме небом седе
Али усне зло-ијетке
Још му ништа не беседе,
Но варница, као муња
Из очију што му скаче
И осмеји подругљиви
Извесну холују значе.

— „Вина амо! не чујеш ли,
Ниско робље? Тимур збори!
Вина амо, нек се пије
Победоној нек се хори!
По табору победноме
Јасна труба нека јечи:
Нек се чује, нек се знаде
Пред Тимуром свет да клечи.

Гочобије нека бију,
Дамбулхама нека риче,
А убојна керанија
Из свег грла нека виче,
Још у војсци у борије
У свирале нек се свира:
Како би се на далеко
Чула слава Џихангира!

Вина амо! Тамерлану
Огањ врије на дну души,
Кад помислим: султанија
Да ће данас да ме служи
Да ме грли, да ме љуби!
У пехар ми вино лева
И Милева под чадором
Крај мене да снове спева!"

И већ, ено, полу-нага
Султани а купу носи,
Ал од стида, ал од бола
Сузама си земљу роси.
Наједаред оком севне,
Главу дигне, снагу скупи
Па са купом баш у звезду
Тамерлана бесна лупи.

Купа звекну, крвца прсну
Из ленковог тврдог чела,
У војсци се граја роди
Са дрскога овог дела.
А Милева од радости
Као да је с ума пала
Грохотом се насмејала
Те с' на земљу стрмоштала.

Ал Џихангир огњем плану,
Мамно рикну, бесно скочи
Ништ' не хаје, што из чела
Бујано му крвца точи:
„Хватајте је, кидајте је,
Сломите јој руке двије,
У прљавом нек се праху
Пред ногом ми ко црв вије!"

И бездушне ниске слуге
Крвопилца Тамерлана
Дигоше се, да изврше
Суд ужасан бесног кана,
Ал Бајазит, као ватра
Кад са морем бојак бију
Ил небески абердари
Кад на земљу огањ лију:

У бескрајном болу своме
Цикну, рикну продере се —
А од рика под теменом
Војником се мозак тресе:
„Тамерлане, разбојниче
И цотаво бесно псето,
Који дрском ногом газиш
Алахово име свето.

Од невиних младенаца
Што по чистој крви плови,
Што гробове мирне хараш
И на слабе женске ловиш,
Од врелаиих млогих суза
Што си себи спомен слио —
Паликућо, силеџијо,
Тамерлане проклет био!

Није барјак поносити,
Већ рита је име твоје,
Па застава кад већ није
Барем да је чисте боје,

Но худа је, прљава је
Под пету је неби мето,
Проклет био, Тамерлане,
Не арслане, него псето!

Клетва моја, Алах дао,
Славе твоје труба била,
Проливена силна крвца
Државу ти поплавила,
На самрти страховито
Очајање нек те чека,
А име се твоје гнусно
Спомињало све до века!“

Цар Бајазит тако куне
Па од бола онесвесне,
Још онда си из све снаге
О крљетку главом тресне —
Крв потече, тело клону
Роб тимуров мртав паде — — — —
А послушно Ленку робље,
Победопој свират' стаде!

Соко.

МЉЕТАЧКЕ ТАМНИЦЕ.

(успомене из Италије.)

„Signor, volete vedere i pozzi?“*) запита ме чувар тамница, показујући руком улаз, који води из х·дника дуждеве палате у доље тамнице.

Да и тамнице видим, и то онда, пошто сам прегледао све дивоте и красоте, сјај и богатство, и горостасне умотворе, које се налазе у дуждевој палати?.. А зашто не? Зар се даје појмати светлост без тмине, мљетачка република без тамница?

Да видимо дакле и тамниц^.

Мој вођа с места упали баклу, отвори нека малена врата и уђе у таван и узан ходник, у који му сљедовах. Ходник је са свију страна од самога камена, управо толико висок, (али не свуди), да може човек управљен ходати, а широк за једног човека. Ваздух је влажан и загушљив.

Нисмо дуго ходили и мој се вођа заустави. „Ево, ово су кривичне тамнице — као што видите праве гробнице од камена, а управо тако и велике. Изволите ући у ову — али се јако сагните, јер је улаз врло низак.

Мој вођа уђе први, а ја за њим. Исповедам истину, да ми је у томе тренутку срце јаче куцало.

„Ето видите господине, какве су кривичне тамнице, човек неби веровао, да су ту људе затварали. Па ипак су много боље него политичне, јер прво не леже тако ниско као оне, које су у истој цјрти са морском површином, а друго за то, што су као што видите, патосане и по-

*) Господине, јесте ли вољни, да видите тамнице: pozzi значи управо бунаре.

стављене са даскама. тако да је дотичном несретнику ипак топлије и угодније било у овим тамницама него у политичним у којима га је само хладан и влажан камен окружавао. Већ да је у тамницама владао вечити мрак, то се разуме. Јело је добиво сужник кроз ову малу рупу, ко'у видите над вратима, кад кажеш јело, разумем хлеба и воде, а постеља му беше не баш најмекша — ово парче даске. О узглављу ни разговора. Ето видите господине, тако је казнила мљетачка република кривичне злочинце.“

Ужасно! У ову мрачну, узану, влажну, хладну смрдљиву раку турити жива човека, можда старца, слаба и немоћна, да препати још оно неколико дана, што му је остало, да се одмори после толке борбе и патње. које је до сада у животу своме претрпио, или можда младића коме је живот тек почео да се мили који је само познавао и тежио за тим, што је лепо, добро и узвишено у животу, непазећи на то, да има и што је гадно, зло и ниско, — коме су груди пуне љубави, који би загрлио цео свет, и коме ће ова мрачна тамница да изчупа из срца и послењу клицу вере и љубави?....

Али — то су злочинци?!

Злочинци да! Учинили су нешто, што закон забрањује и као злочин казни, то је доказано, и сами су признали, све је чисто и јасно, све се подробно знаде. Све — само не прави узрок, зашто су учинили. Ох! Кад би човек тражио тај прави узрок у своме зачетку, кад би га тражио можда у рђавом васпитању, можда у крајној нужди и сиротињи, можда у самим друштвеним установама, можда у разним упливима од к јих неможемо да се одбранимо, у украђеној слободи, у наметнутом туторству, можда у самоме закону, којим се злочин мери, или у судији, који пресуду изриче — велим, кад би се тражио узрок злочину у свима тима и још многим другим стварима, да ли би онда тако лако преломили сламку над човеком?..,

„Изволʼте господине, да Вам покажем ћуприју, која се зове il ponte del sospiro*) рече ми у један мој вођа, и пређе неким вратима, која кад се отворише, укаже се мала ћуприја, саграђена из камена у једном своду преко канала између дуждеве палате и зданија преко пута, које је за време републике служило такође за тамнице. Ћуприја је покривена и преграђена зидом у два ходника који сваки са своје стране кроз неке решетке добива нешто мало светлости.

„Ето господине, то је та чувена ћуприја, Овим једним ходником водили су кривичне злочинце, из тавнице па управо пред судије, без да је на томе путу могао или ко њега видити или он кога, а исто тако водили су овим другим ходником политичне кривце. А знате зашто се ћуприја зове il ponte del sospiro? То је од туда, што су несретни сужни прелазећи ову ћуприју, чим би угледати ово мало светлости сунца, уздахнули за светом и животом. А сада да видимо још политичне тамнице“.

И вођа мој одведе ме опет у оне мрачне и влажне ходнике, само у неколико степена ниже.

„Као што видите, тамнице политичних кривица много су горе од кривичних тамница, јер леже много ниже и нису даскама постављене. Ево их редом једна као друга.... од самога камена, са овим малим улазом и рупом за јело.. са постељом од камена... у вечитом мраку... али станте. Изволите за мном у ову тамницу, вредно је, да је видите.“

*) Ћуприја уздисаја.

Вођа мој заустави се пред једном тамницом, и уђе са бакљом у њу а ја за њим.

„Погледајте господине овај грб на зиду од тамнице, изведен неспретно са масном бојом. Грб је овај измазан овде по налогу саме републике, да се за навек обележи тамница, у којој је чамио млетачки дужд Марин Фалијеро.

Марин Фалијеро! Ко непознаје жалостни свршетак тога несретнога дужда?!

Под дубоку старост изабраше га за млетачког дужда, присилише га, да се онда лати тешког и озбиљног рада, кад му је већ ваљало одмарати се и своје последње дане у миру провести. Судба зар хтеде, да Марин Фалијера упропасти најбољи му пријатељ, јер овај, чијим је заузимањем Фалијеро управо и постао луждем, понуди из сујете или властољубља своју ћерку дужду за љубавцу и дужд се даде наговорити, те се под своју дубоку старост венча са девојком, која тек што је почела да ступа у живот. Млада и лепа дуждиница стече на брзо јато обожатеља и удварача, но их она одбијаше од себе, оставши верна својој пред богом и људма задатој вери. Али од удварача, безобразни и подли Микел Стено, одбијен и посрамљен младом дуждиницом, у ниској подлости својој науми да се освети, и изврши освету своју најгаднијим начином, потварајући лажно и јавно, да је дуждиница неверна своме мужу. Старац Фалијеро, повређен у части својој, омрзну на подлога Стена и са њега на сав племићки сталеж, коме већ ништа не беше свето. Он искаше од републике, да се казни нарушитељ части његове, да се казни племић Микел Стено. Али република беше племство, суд беху племићи а оптужени племић, те племићи племића нехтедоше пристојно казнити. До живца увређени дужд науми дакле да сам суди, не само охолом и бесноме Стену, већ целоме племству и свима племским установама. Он се завери са народом, не као што племићи кажу, против републике, већ против владајућег племства и племићких установа. Ноћ 15 априла год. 1355 беше одређена за извршење завере. Те ће ноћи да букне устанак, да се потуку сви племићи и устав да се промене тако, да народ управља са републиком. Али дужду лоша срећа беше, дан пре одређене ноћи, открише заверу савету „десеторице,“ дужда и остале заверенике похватаху и бацише у тамнице, остале заверенике с места повешаше, а дужду пошто је дан и ноћ тамновао — у двору луждеве палате на степенима одрубише главу. Па још ни то не беше доста неситим племићима — ваљало је уништити и успомену на несретнога дужда. С тога дуждеву слику која се налазила у великој дворани са сликама осталих дуждева — дадоше превући црном копреном, означивши словима само толико, да је то било место за слику Марин' Фалијера.*) Хтедоше зар тиме рећи, да није више достојан, да му се слика упореди са осталим дуждовским сликама?!

„Остаје нам још да видите тамницу Фоскареву“ —

„Доста ми је — изведите ме на поље.“

„Одма господине — само још ово. Видите ову дебелу гвоздену решетку? Иза те решетке су исповедали се сужни, пре него што ће на смрт поћи — овде пак у овом узаном ходнику била је справа, којом су осуђеноме одсекли главу, а овде мало даље справа, којом су несретника угушили. . . ова рупа у каменом зиду служила је за свећу, која је светлила џелату при извршењу смртне казни — а кроз ове три рупе у патосу отицала

*) На црној завеси стоје написане ове речи: Hic est locus Marini Fallieri decapitati pro criminibus.

је у канал крв несретних погубљеника; видите дакле како се поступало са кривцима, од којих многи беху невини. Од онога тренутка, кад је несретник био уапшен, могао се одма са светом опростити. Бачен у тамницу, још је само могао видити своје судије — тужитеља или сведоке није никада видио — а после је очекивао извесну смрт. Можда је још у полумраку видио лице свога исповедника и свога џелата и онда је престао да живи. Мртво тело предао би џелат у глуво доба ноћи гондолијеру, који је у ту сврху чекао са гондолом ево овде пред овим вратима.“

И вођа отвори нагло поменута врата и пред прагом — указа се море.

Како ли беше све то мајсторски удешено! Мало за тим отвори мој вођа нека друга врата кроз која изишавши, нађем се под капијом луждеве палате.

Опростим се са мојим вођом, како сам најбоље знао и пођем дуж славенске обале. — Било је тек три сата после ручка, имао би дакле пред собом још доста времена. Али шта да почнем. Нисам био за ништа расположен, никако да ми изађу из главе мљетачке тамнице. Оно хладно камење, онај вечити мрак она гвоздена решетка, оне справе за умор. . . оне три рупе за крв. . . онај гондолијер са његовом гондолом!.. Па онда, како се судило. . . из злобе, из пизме, ма из каквог подлог разлога бацио је душман ти парче цедуље, неколико речи пријаве у лавову чељуст*), и то је довољно било, да те осуде на смрт.“ . . .

У таквим мислима ходао сам, док се није и вече спустило. Упутим се своме стану. Становао сам у хотелу Роајал-Данијели. Пењући су по степенима чудио сам се, како је ово зданије красно и величанствено. Све од камена и мрамора, ходници искићени са фрескама, рељевима и киповима, у првом спрату грдна нека дворана патосана мозаиком, такође богато искићена сваковрстним уметничким умотворима, овде онде по које стародревно покућство — све то изгледаше мени, као да су остатци негдашњег богатства из палате какве силне и славне породице и немогах никако појмити, да сам у хотелу. У тиме сретнем се са вратаром од хотела, и одма га запитам, није ли можда ово зданије у старије време каква палата била?

„Јесте господине, одговори ми вратар, то је била палата породице Бернардо-Нани-Моћениго.“

Нисам се дакле преварио. Па сад реците да није све трошно и нестално. Некада величанствена палата а сада проста гостиона!

Уђем у моју собицу у трећем спрату и легнем спавати. Дуго сам се превртао у постељи, док ми најпосле није сан склопио очи.

*) Јама у зиду са обликом лавове чељусти, у коју су се предавале тајне пријаве.

(Свршиће се).

„НЕВСКИ ПРОСПЕКТ.“ *)

Поноћ је скоро — а ја немам санка,
Од самртног лежим умора.
Оћу ли бела дочекати данка
Крај'ваке туге, 'ваког сумора!

Сад знадем име стазе твоје клете,
Што на њу, селе, свако прстом пружа —
Ох, та ти ниси оно слатко дете;
Ти ниси моја поносита ружа!

*) Види гогољеву приповетку под ти насловом.

Де си одрасла?..Ко је први слуш'о
Љубави твоје невин уздисај?
Је ли те само безазлену куш'о,
Ил' те је младу верно вол'о тај?
Или је твоја вера изнемогла
Под нападајем од нагона слепа —
Ој, туго моја, ој, како си могла
Онако млада, млада и прелепа!

Зар оно око, она уста медна,
Та златна коса, онај царски сој....
Кад руку пружиш — она рука чедна! —
Кад певаш... плачеш... страшни боже мој!
Ох, што си пошла — узор мога миља —
Тим путем, од ког свако срце стрепи!
Да на твом срцу мешто цветног биља
Сад ладне леже змије и јакрепи!

Да с' нисам стобом никад упознао.
Свет би ми био онај стари свет:
Сунце би сунцем, веру вером звао,
Врлину рајем, паклом злочин клет.
А шта је сада, сирота девојко?!
Лаж, смеса греха, отров за менека,
Проклетство, понор, искушење горко —
Ох, за те ране живот нема лека!...

...Поноћ је скоро... ево мени санка,
Тренутак слатки смртног' умора...
Сад збогом, сунце, — сунце црног данка —
Ово је мелем мога сумора...
Нашто ми живот? Нашто овај свете,
У златној чаши што отрова пружа —
Ох, та ти ниси оно слатко дете
Ти ниси моја поносита ружа!

Ђена Павловић.

МИРКО.

Приповетка Јосифа Суботића.

(Наставак)

— Ово је обвезница некога Живка Југовића из овог места. У тој признаје да ми је дужан три стотине воринти са постотком од 22 воринта. Обвезница је начињена пре четири године, а до сада се интерес на интерес и капитал удвостручио и више још. Шта мислиш дакле, кад би ја сутра потерао тога дужника преко адвоката, не би ли му скоро и кућу и земљу и жену и децу још на добош продавали? А?

Живко је ћутао као скамењен. Није он заборавио те обвезнице. Многу је ноћ са ње пребдио. Али ипак, употребити је у таком случају то је сувише, то је грозно.

Ну, шта да чини. Пристане ли — пропао је. Не пристане ли — пропао је. Ако пристане постао је зликовцем. А да згази поштење, које је кроз толико година мучно одржао у тешком искушењу, да се блатом баци на име своје и деце своје — то не може учинити. Ако не пристане — он је сутра просијак. Шта да чини.

У грудима му се комеша читав пакао.

Из небу'а обузме га неки чудновати осећај. Заборави на све опасности, које му прете, заборави на себе на све на свету, у највећој узбуђености приближи се грку и рече му:

— Јел'те. Ја сам сирома човек, могу бити непоштен. Зар ви мислите да ми тако мало полажемо на поштено име, као ви господа. А знате ли ви, да ми у своме друштву не трпимо непоштена човека. Три дана далеко мора од нас да бега, јер се ми страшно светимо оном, који нам краде поштење. Шта више ни на оном свету није сигуран од наше освете. Зар ви мислите да смо ми цинцари? Вараш се господине, — у овим грудима бије српско срце, а Србин ће ретко кад своје име обешчастити. То

је можда код вас обичај. Бојите се за своју родбину. А зар ја да не помишљам на моју кукавну децу. Па што сте се тек сада срамоте сетили. Што нисте мало мућнули главом пре него ли сте тај вапијући греј учинили. Него се сада тек кајете, и оћете још један на своју душу да натоварите. — Али ја вам ево кажем, пре ће се свет тумбе окренути него што ћу допустити, да ми станете ногом за врат. Продајте све. Ништа не марим. Има ваљда још милостиви људи на свету. Волијем бити поштен па просијак, него имућан без поштења. Сад сте чули. А ја вам саветујем, да се што пре чистите из ове куће док је моја, па чините што вам је воља.

Грк савије папир, и метне га натраг у шпаг. Кад дође до врата, устави се и рече:

— Остављам ти да се промислиш до прексутра. Номисли само ово: или ћеш са децом и женом скапати од глади. од глади, — ове речи особито нагласи, или ћеш имати новаца. И с тим речма удали се брзо . . . .

Међутим седио је у чича Нићиној кући у једној лепој собици наш млади познаник и писао је нешто. Ево шта пише.

Драги Миле!

Има већ три недеље како те нисам видео. И опет, чини ми се, као да су већ три века протекла од тог времена. Кажи ми, шта је то, што се с нама тако ладно, тако немилосрдно игра? Зар нисмо ништа друго, до проста лопта у нечијој руци, која нас сваки час којекуда баца, и ми морамо да се са свачим задовољимо. Тек што се навикох на тебе ето ме већ отрже, и баци ме чак овамо међу познат и опет толи стран свет.

Давна је било кад сам се отиснуо одавде, и гле како се све за тако кратко време променуло. Оставио сам гору и мило село обавите ружичном бојом љубави, волио их све, за њи би пролио сву своју крв, љубио сам своју постојбину више свега на свету. Али јао сада. Дуну страшна олуја времена и отвори ми очи. Свет ми се указа у свој својој наготи. Ој, та ја мишља да људи у мојој постојбини нису као они у свету, држа да у мојој постојбини није камен, камен, — није лед, лед, — камен ми се чинио пун живота, а лед пун меке топлоте, — а сада? Свет је свет. Он је свугдер исти. Кам и лед се спријатељише и претворише у људска срца, која бију у грудма свију који су око мене.

Ој, камо се да ме утешиш. Оди измири ме са светом. Реци ми; да је сиграчка опаког духа, који је у својем несташлуку изабрао једно самртно створење и својом чаровном палицом уништио копрену, која нам застире будућност света. Та није могуће да је то садањост. И ти, где су ми биле очи? Јесам ли ја одиста живео живот, или сам лебдио у будном сну кроз источњачки врт, где ми се мâна није указала мâном, а злочин не злочином!

Ти знаш, како ме проиграше. Покрадоше ме. И сада, кад би требало да ступим на среду као осветник, ја оћу да се повлачим. Невољници ме изабраше за својег заступника, у мене се уздају да ћу им ја осветом над тираном наградити проливене сузе и силне уздаје из стешњени груди.

О мој Миле, реци ми да сам кукавица, кажи ми да нисам вредан да живим, — кажи ми све то, и имаћеш потпуно право. Ја то и сам осећам, али шта да чиним? Тебе ме нема уза ме, а ти си ми био мој анђо чувар. Ти си ме од млоге млађане будалаштине сачувао — ти си био крај мене, а сада, растављају нас тридесет миља.

Нишући овако, као да се с тобом разговарам. Представљам си твоје мило

љубазно лице, и чини ми се кано да ми са свим по твом обичају на моја питања одговараш. Пишем ти, а ти ми међу ретцима лебдиш.

Тек сада видим колико сам у теби изгубио. Но тако је то са човеком. Кано да је природа тела дати свету оличену загонетку те је створила човека. Реци, има ли на свету чега загонетнијег од њега? Кад им је празно срце, он тежи за љубављу, и све дотле има ова неодољиве дражи за њ, док је не достигне, а чим је назове својом имовином изгуби све своје пређање особине. Док је у ропству, диже и кује у звезде златну слободу, тада ће ставити своме животу само ту једину цељ да се ослободи — а доживе ли тај тренут слобода је изгубила све дражи за њ. У несрећи завиди другима, који су ода њ срстнији, — а постане ли једном сретан, срећа му је сасвим обична сиграчка — О мој Миле, па тако је исто и са мном. Док беја уза те, нисам знао какво ми благо у теби лежи, а гле сад, мислим сасма другачије! —

Поноћ је давно прошла. Време је да за данас завршим!“

Мало затим пресели се Мирко у свет санова.

У сну је био немиран; Сневао је, да је на језеру. Олуј се подигао, а облаци се на небу натуштили, па се спустили баш до њега. Бори се сирома са валима јуначки удара веслом, али никако да покрене чуна с места. Из небуха поче се облачина скупљати у једну гомилу, и гле: сунце засија на небу, језеро се на ма утиша а на место густе облачине, створи се најлепша женска прилика. Смеје се на Мирка, и пружа му руке. Што он ближе тим је она даље. У тој прилици упозна Мирко Емилију. Као стрела указа се пред њим. Из грла јој се вије дивотна песма а око главе јој лебди венац од најруменији ружица, из ока јој сева ватрена љубав, али смешење, — ој, та тај осмејак распали Мирку крвцу у жилама, очи му севају ватром, а срце му се топи у пламену.

Заборави да је на води и маши се руком за девојаном и — упаде у воду.

Не стаде девојке а на место ње опколи га читаво коло најгнуснијих створова. Крокодили, змије и страхотне рибе навалише на њ. Брани се, ал му је снага малаксала. Клоне, и поче тонути.

Нестане тога сна. Створи се опет у башти. Сакрио се за јучерањи џбун, али не са оним истим осећајем. Он љуби Емилију, и она њега У овај пар очекује ју на састанак. Зачу се шушањ. Мирко виде белу хаљину са црвеним тракама виде раширене руке полети на сусрет и за тили часак лежи му на грудима — једна баба. Зачуђен Мирко посрне натраг а баба му се поче смејати и показивати вилице без зуба. Као луд полети из врта и таман да улети у чамац, кад се — пробуди.

Маши се за чашу воде на столу и попије ју а за тим је ту ноћ мирно преспавао.

IV.

Рано у зору крене се Мирко у шуму. Свеж зрак опорави га са свим. Чисто је осетио, како му је неки тежак терет са срца пао, кад је ступио у овај мајдан оживљавајућег градива. Јутрос кад се пробудио, осетио је, да му није као обично. Они чудновати сни готово га збунише. Он се истина на таке ствари није обзирао, али се ипак у овом случају није могао био да отресе неког сујеверног осећаја. То је било доста чудновато, такав сан и тако из ненада.

С таким мислима ушао је у гору, али весело певаше тица и она чаровна тишина која га је опкољавала са свију страна, брзо му разагнају оне чуднова.

те мисли, и он се поче осећати, кано да му се нова снага улива у жиле његове. Тако је био расположен, да би загрлио цео свет у тај пар, па и своје највеће крвнике. Мирков је дух био безазлен и не покварен. Те с тога није могао водити срце ни на кога. Унутарњост његова одговара са свим спољашњем изгледу. Уколико ти се понашање његово мора допасти, кад с њим ступиш у ближу свезу пријатељства, у толико те је и спољашњи изглед његов морао на први ма задобити. За њ се могло с правом рећи да је био леп момак. Лепота лица сама за себе није ништа, али кад се лепота са изразом здружи, онда је неоцењива. А то је било код Мирка.

Из небу'а засветли му се нешто пред очима. То је било језеро. Излазеће сунце пољуби га првим јутарњим пољубом, а оно му радосно одговори одбијајући светле му зраке.

Ој, како ли дивно изгледаше језеро сада. Над њиме се надвио тији дај младога дана, који га не теде обавити том прозирном копреном, да сачува утопљеницe од сунчана жара, и хитрине људска погледа. Весело се играо тиј зефирић са копреном размајиваше ју на све стране па у весељу свом, да му све за руком испада целива мирно језерско огледало и лети све даље и даље. Оставио је за собом потиснутог противника, који се у највећој љутини све више и више повлачи, док га на послетку са свим нестане. Из шуме лете амо пријатни мириси испуњавају зрак на све стране, опијају човечије срце, и препуњавају нежним осећајима.

Мирково срце је пуно љубави Овде на овом светом месту, где је природа поставила свој олтар измирује се он у овом свечаном тренуту са целим светом. Он му нуди своје срце препуно осећаја и љубави, ма да му оно у замену пружа своју ледену руку.

Мирко помишља на јучерањи призор, помишља на ноћашњи сан, а пред његовим очима све се већма ствара лице миле девојке. То су њене очи, то је њено лице, то је Емилија што пред њиме у зраку лебди, — и опет то је само слика маште му, али онај осећај, што из срца му тако силном бујношћу тражи излаза, тај осећај што му хоће срце да препуни — то је зацело љубав.

— Љубав — мисли Мирко, — ој да јадне љубави. Ој, да још јаднијег љубавника. Љубити сада и љубит до века, а не бити љубљен. . . .

(Наставиће се.)

СЛИКЕ ИЗ ЂАЧКОГ ЖИВОТА.

II. Колач

Једног мутног зимњег дана седела су у једној доста мрачној собици два ђака.

Обојица су пушили, жалосно гледајући у празну дуванкесу, што је на сталу лежала.

„Незнам, шта је то,“ поче Јован„ ал' то стоји, да последња цигара човеку најслађе падне. Еј тужан, како ћу још ово неколико дана без дувана; мораћу мукте пушити, а после кад дође први, биће новаца, па наравно биће и дувана А, шта велиш Милане?“

Милан је ћутао, замишљено гледајући у дим од цигаре.

„Море Милане, шта је теби?“ поче ће опет Јова, кад је видео, да му Милан ништа неодговара „та ти си ми увек нешто замишљен. Хм, Хм, није чист посо; по

свој прилици је теби какво луче мозак заврнуло!“

„А, то није!“ одговори Милан, али тако, да си му могао на лицу приметити, да другчије мисли него што говори:

„Ајд, ајд, дознаћу ја,“ прихвати Јова смешкајући се, туривши празну дуванкесу у џеп.

„Та већ, што ћеш ти дознати, то ми је најмање брига,“ одговори Милан.

„Али ајде да се опкладимо,“ рече Јова скочивши са столице „ајде да се опкладимо даћу дознати.

Пристајем, но о шта да се опкладимо?“

„О двадесет чаша пива!“

„Добро, стоји, дај руку!“

У том се врата отворе и у собу ступи Душан.

„Ха баш добро. што си дошао, Душане,“ повиче Јован, бар ћеш нам бити сведок. Ја сам се с' Миланом опкладио, да ћу дознати узрок његове суморности. Ако не дознам, плаћам њему двадесет чаша пива, а ако дознам то толико исто чаша он мени плаћа.“

„Та то је све лепо од вас,“ примети Душан „само морате назначити рок, до ког Јова са својим истраживањем мора бити готов.“

„Добро дакле,“ рече Јова „данас је 25 Новембар, ја иштем времена месец, дана, елем 25 Децембра, лицем на наш Божић, ствар мора бити свршена. Милане пристајеш ли? Дај руку!“

„Пристајем,“ одговори Милан „ево руку, а ти Душане сеци!“

Душан пресече.

Затим су се још неко време разговарали и тад се разиђу.

Милан остаде сам. Легне на кревет и даде се у мисли.

Пустимо га нека мисли, а међутим да рекнем коју о њему.

Милан је био родом из Баната и то из варошице М. А ишао је у гимназију у вароши С. Јова се нијо преварио, кад је казао, да је Милану какво луче мозак заврнуло. Тако је заиста и било. Преко пута од Миланове куће у М становао је неки трговац, који је имао осим лепи смокава и поморанаца још и врло лепу ћерку Видосаву. Мати миланова и мати видосавина, биле су присне пријатељице, те су наравно једна другој често на „јаузн“ долазиле. Видосава је пак увек своју матер пратила. На „јаузн“-у је био и Милан, те се тако он и Видосава упознају, и — као што то код млади људи врло брзо бива — заволу се.

* * *

Прошао је боме већ и римски божић. Још неколико дана па је и наш ту, а Јова у његовом истраживању није баш ни за длаку успео.

Ишао је више пута потајно за Миланом, не би ли штогод сумњивог видео. Кадгод је дошао код Милана, све је папириће редом преметао, не би ли на какво љубавно писмо наишао.

Чим би опазио, да Милан што пише оловком по столу или по зиду, одма би то пажљиво прегледао, није ли какво женско име написано.

Једном је истина нашао на корицама неке књиге написано Вид....., али оно даље тако беше замрљано, да није могао прочитати. Даље није хтео ни истраживати.

Сву је наду изгубио, да ће штогод пронаћи и већ је унапред знао, да ће Милан опкладу добити. Само га је могао какав сретан случај спасти.

Једног дана добије Милан писмо од куће у ком му пишу, да му шиљу на пошти разна јестива, као: колача, шунке, кобасица, швартле и т. д. и т. д.

Цела је раја (не босанска но ђачка) већ за то знала Еј, ала су оштрили зубе на те ђаконије.

Међу тим приспе и бадњи-дан.

Тај дан добије Милан сандучић с јестивом и донесе га са поште.

Раја се у вече скупила око њега, и ту ти се сад одпоче свечано отварање сандучића. Куц, куц с чекићом и сандучић би отворен. Раја је од радости певала велико „тебе п о ј е м!“

Ох, ох, шта вам ту није било: шунка, швартла, кобасице, сланине, јабуке, лукумића, шешерића и најпосле један велики колач.

Милан да знак и очајна се борба започне.

Мртва тишина завлада, само се по кадкад могло чути, како задаје раја шунци, швартли и осталима самртне ране.

Декоји су већ малаксали од тешког боја Мало по мало и све се утишало.

Сад се почеше ређати примедбе о спољњем и унутарњем облику непријатеља, н напослетку сви су га хвалили; али највише су узносили јуначко држање колача. Он се борио храбро и очајно, али најпосле мораде и он подлећи, али по свој прилици неби још ни сад подлегао, да га није изневерила швартла (свугде се нађе издајица) и у непријатељски табор прешла, надајући се да ће тако поштеђена бити, али код раје нема пардона, она издајице не трпи, него раскидаше швратлу.

Така је судба свакс издајице.

Као што рекосмо, борба се утишала. Нема више надувени непријатеља, само остадоше још остатци њиови — кост и кожа.

Раја уморна од тако тешког боја, поседа по соби и запали цигаре.

Није могао један другог видети, тако су задимили.

Половина великог колача још је стајала на столу и као да је пркосила раји.

Кад то виде Јова, разгњеви се и науми да зада колачу самртни удар.

Узме мач — respective нож — па појури на непријатеља. замане и једним ударцем располови га. Ал гле чуда? Из утробе колача испаде нешто на форму медалије.

Милан случајно није био у соби.

Сва се раја слегне око Јове. Шта је то? Јова поче медалију овамо онамо окретати, притисне, медалија се отвори и из ње испаде неки папирић.

„Аха, укебали смо те Милане!“ повикне радосно Јова, подигне папирић са земље и поче слeдеће читати:

Слатки мој Милане!

„Ево ти шиље твоја мати ова јестива за Божић. Но овај велики колач сам ти ја сама умесила. Ти добро знаш, да ти ја не могу од моје матере писати преко поште, па зато сам моје писмо турила у медалију, а медалију опет у колач, те тако знам за цело да ће у твоје руке доћи.

Слатки Милане! тако ми је жао, што ниси овде код нас о Божићу. Слатки Боже, кад ћеш већ свршити те школетине, па да дођеш кући и да више не одлазиш од нас.

Морам брзо завршити, јер ме мати зове, а тако би ти још млого имала писати, јер ја те љубим, и ја сам само онда сретна, кад си ти поред мене, зато гледај да што пре кући дођеш.

Твоја до гроба **Видосава.**

У тај мах уђе у собу Милан.

„Еј Милане!“ поче Јова смејући се, „ти си опкладу изгубио, ево читај!“ и с тим речима преда му медалију с писмом.

„Тако је брате,“ одговори Милан, пошто је писмо прочитао „но мени овако једно писмо више вреди него двадесет чаша пива. Ти ћеш Јово добити твоји двадесет чаша, а и ви остала браћо сутра на мој рачун. Та није сваки дан Божић, а и не добија се сваки дан овако писмо!“

„Тако је, живео Милан!“ подвикне весело бесна раја (кад има новаца).

„Само ћу јој други пут казати“, продужи Милан даље „да не шиље више така писма у колачу.“

„Она ни незна сиротица“, прихвати Душан „да јој је драган једва што и окусио од тог колача“.

„Сад што је било, било“, проговори Стева, бацивши остатак цигаре на земљу „него сад сложно браћо на овај остатак од колача, да му се непозна ни трага ни гласа. помислите само, каква га је њежна ручица умесили!“

„На среду с њиме!“ повиче раја и нсклати се на колач.

Мало било, дуго не трајало и колача нестаде.

Милан да донети вина и тако се на ново одпочне весеље, које је трајало до неко доба ноћи.

Сутрадан — на божић — скупила се раја у пивари. па држ сучи пиво.

Јова је седио у буџаку и чашу по чашу празнио. Ама сучс ко сунђер.

Најпосле и двадесету чашу смири. Но сад се баш дебро подналио.

Чисто се крепчији осећао — као што је по свом обичају говорио.

Благосиљао је колач, који му је управо двадесет чаша пива и прибавио.

Милан, макар што је морао плаћати. ипак се радовао и хвалио колач, јер му је он донео изјаву љубави његове Видосаве.

Ст.

О СИРОТИЊИ.

Покојни Кума Роца — кои је врло сиромашки живио — имао је обичај казати: „Ја да сам биров, ја би само сиромака туко'“ а кад би га запитали: зашто? а он би одговории: „ зато што је сирома, тамо њему сандук сиромашки“!

Прота Ковачић одведе Тодора П... на таван и покаже му читаву силесију славнине и сува свињска меса, пак га шалећки запита, има ли он толико смока? Тодор П... како је био неотесан, одговори му: „Имао би и ти тамо он оцило, да ниси прота“!!

С. К. кад је после какве теревенке мамуран, те се почне ко бајаги кајати, што је млого новаца потрошио, а он ће тек са уздисањем рећи: „Памети ћу можда кадгод стећи, али сто ланаца земље никад ни довека“!

Покојни Шведа, кад је ишао од куће до куће просити, овако је говорио: „Уделите, ако је што Бог дао, ви мени, а Господ Бог вама“! А млоги би му одговорио: „„Моли се ти Богу за себе, да ти што даде без моје штете. да не мораш туђа врата обијати и вашке дражити, а мени је Бог већ дао, због мене не мораш ти њему досађивати““!

Ни један од ови примера — које сам навео — није извађен из Дарвинове књиге „Борба за обстанак“, него из обичног свакидашњег живота, пак опет зато сви џумле до тога закључка долазе, да није ни мало паметно ништа не бити и ништа не имати, и да је најлепша мудрост, знати се од сиротиње отресати!

Имати и неимати, то је једина разлика која постоји између богатога и сирома; један је токорсе човек као и други, један има две руке и две ноге као и други, пак опет зато, каква их страовита пропаст раздељује! страовитија него она, која пако' од раја дели!!

Данас си богат и уживаш обште поштовање, сутра осиромашиш, пак већ те сви твоји бивши поштовачи избегавају

канда си кужан, ма да се ти — што се твоји лични и душевни својстава тиче — ни у длаку ниси променуо! Жена те твоја презире, деца те твоја презиру, сва те твоја чељад пак и сама кућевна животиња презире! а зашто? Само зато, што су ти руке празне, пак нико нема шта више од тебе очекивати!!

Сирома човек, то ти је готов татош! Погурио се у сред лета, канда су га вештице јашиле и на њему со из Липова доносиле! Кад се фали да је ногом на земљу стао, и то незначи ништа друго него да су му ђонови поодпадали! Чизме пасуљом намазане искривиле се, пак нејде куда он оће и како он оће, већ се онамо заошијавају, куда га обсеци заносе све наребарке као год банатски Гаца кад су му скелеџије кусур подмиривале! Дороц му је од сами закрпа и конаца, као год у „Шиподера војводе!“ умрљао се, забуђавио, рогозом се препасао изгледа као заврзан, неби га ни кер оњушкао! Можеш ти имати урокљиве очи какве оћеш, и избечити их колико оћеш, небој се нимало да ћеш га урећи, јер од њега одпадају уроци, као год што блато одпада од салитравог зида; ништа друго, него да га уместо страшила на сламу метеш да вране растерује, али и ту неби био од велике користи, јер се каже: да сиромаху ни врана не сврће спута!!

Чим је ко сирома, он нема више слободног, достојанства пуног изгледа, него одма добије онај подли пренемагајући се тип, канда су га Турци дегенецима васпитавали, или канда су му калуђери воштаницама рачуне ревидирали!

Кад видиш каквог одрпаног, рањавог, унакаженог просијака, а теби се кожа јежи, и уместо да га сажаљеваш, а ти се гадиш на њега и једва чекаш да ти се уклони испред очију!

Од сирома човека сваки се ђаво клони као од шугавог кера! Како га видиш да ти се приближава и да побожно лице показује, одма си се поплашио да ће што искати, те се већ у напред преправљаш како ћеш му слагати да немаш, јер знаш, да ти са најбољом вољом неможе твој зајам вратити, а од интереса наравно ни разговора нема!

Па каква је сиромашка сермија? Ево каква је: Ако има коња, то је за цело каква кљувара, која се нешто мало од оне прашне плевурине напела, а овамо чим коме на путу кажеш помоз Бог, а она стала канда су је просијаци дресирали! Ако има кера, тај обично није кадар ни црћи ни живити и може сваки дан кумити кугу да га умори, јер му је и оно мало јела што добива таково, да Бог сваког поштенога кера сачува! Мачка му је као и друга светиња, јер се мишеви у сиромашкој авлији незадржавају! Ако има прасе, и то је пупаво, шугаво и употно, упетљо га је као Циганин, штир му је најбоља рана, реп је оцмољило зима је већ наступила, а прасе је јошт једнако оно згрчено прасе и неће од њега никад ни постати капитално свинче, с којим би какав варошки кандидат могао солгабирова подмитити! Једном речи, код сирома човека све је сиромашно и несрећно што год у његовој кући и домазлуку живи и ако буде одговарања на ономе свету, то ће му за цело дркћати усне због свију они, које је са својим нехатошћу унесрећио!!

Ако ко неможе за ручак изести 60 сарми или печенога ћурка, то је знак сиромаштва у апетиту! Ако се ко задовољава са једним даном свечарства и са појутарјем, а праље светитељеви ногу изоставља, ту се већ види сиромашна тежња за локањем и ждерављем! Ако која дама при игрању „фрише фире“ никад адутског кеца недобија, ту се већ и по себи зна, да ће јој муж код куће осетити њено богато душевно располо-

жење! Ако који омладинац у „фарблу“ онда добре карте добија, кад му противник комуниста јошт боље има, ту ништа друго не треба, него богатству његове среће завидити! Ако ко у два сата после подне јоште није „фруштуковао“, томе није нужно атестат сиромаштва давати, јер ће сви и без тога знати, колико је избило сати! Ако ко мисли да свашта зна, да је за свашта способан и да му ништа није нуждно учити, тај је врло богат у даскама своје луде главе, могао би у њој Новосадску буду отворити! Ако коме и дању и ноћу досађују кредитори, те му се пуши глава као год у футошког кнеза, томе само јошт треба желити да се ожени са каквом сиротом помодарком, пак онда се не старај, да му неће глава и оседити и оћелавити! Ако који изгуби на картама, а после у спавању све по четир кеца и краља добија, тога нетреба жалити, јер ће се тај до ујутру на сву вољу, регресирати! Ако ко по цели боговетни дан спава, то је знак да је жустро чељаде и да су му богати органи за размишљавање! Ако који све што има, изгуби на картама, добро ће бити да чизме на ногама задржи, јер би иначе могао на ладном времену назебсти и шкодити своме скупоценом здрављу!!

(Наставиће се.)

ЛИСТАК.

ПРОСВЕТА.

(Народна библиотека при Матици Српској.)

Извештај о стању матичине и текелијине библиотеке поднесен скупштини матичиној 1874.

I. Библиотека Матице српске.

Та је библиотека постала од дела и књига, које су Матици или од појединих родољубивих књижевника поклањане, или које су према годишњем буџету матичином за библиотеку куповане, или од различних књижевних друштава у промену добиване. Свега дела у матичиној библиотеци има до 2000 и неколико стотина, или до својих 6000 књига. Старијих дела има више него новијих. По садржају их је највише историјских и природословних а по формату обичне осмине. Повећи одсек чине руске књиге, које су већином поклањане, а од части наручиване. По струци највише има богословских. Најпотпунија дела су Записке академије и Вјестник географског друштва. Дела су већином лепо увезана, нарочито руски духовни часописи. Код неких дела нема појединих свезака а нема ни реверса на њих. Године 1871 завео је Јован Бошковић штампане записе о давању књига на послугу и враћању њихову. Међу старијим делима највише их је из друге половине 17 и прве половине 18 столећа, а међу новијима највише их је од године 1860 амо. Од новијих је знатан део које спадају у лепу књижевност. Књиге су, осим неколико само, сачуване у најбољем реду и чистоти од прашине, влаге и црвоточине. Има и разноврсних листова и часописа, као политичких економских, привредних и забавних, па које се друштво годишње претплаћивало, али су већином непотпуни, нарочито руски, да се готово ни једна година засебно увезати не може. Има и неколико старих диплома на кожи с великим печатом, међу којима је и „конфирмација“ владике Вићентија Поповића од 1708. Има слика, као: Милетићева, Ткалчева, А. Карађорђевића (на платну). Депутација српска пред кнезом Милошем у Букурешту, Вука Караџића и једна тако звана архијерејска ручка од патријарха Маширевића. Осим тога има повише рукописних студија из богословије карловачке и два каталога од књига (славено-сербских и страних), али само започѐта а не довршена.

Остаје још да се поменута дела по струкама, формату и годинама одеље и сортирају, и да се о њима потребни каталози по томе реду направе.

Не може се овај извештај завршити а да се не примети, да је библиотека у врло незгодним локалима и да стелажи за књиге нису удешени по правилима која стручни библиотекари написаше. За пример може служити патријаршијска библиотека у Карловцима, која је по истим правилима смештена и уређена.

II. Библиотека Саве Текелије.

Ова библиотека броји свега 4000 и неколико стотина дела, или 9000 у добром реду од влаге,

прашине и црвоточине сачуваних књига. По формату највише их је обичне осмине, по времену из друге половине 17, прве и друге половине 18, и прве половине овога века, а по садржају историјско-географских и медицинских. Повећи одсек чине руска дела, међу њима највише поучно-забавна. Српски је одсек у толико мањи, у колико је мање излазило српских књига у оно време; али опет ћеш наћи међу њима сваку, која је обраћала на се особиту пажњу тадашњег нашег научника. Мађарске и италијанске књиге чине по броју толики одсек, колико за половину руских. Разноврсне мање књижице као: брошире (највише немачке), календари руски, немачки, српски и латински чине за се читав један одсек. Француских је дела највише из прошлога века, историјског садржаја, а толико их је, да би могла и она за се читав одсек сачињавати. Од најстаријих су дела она на латинскоме језику из 15 и 16 века, али врло их је мало. Готово сва су дела лепо увезана, мањина их је неувезаних, а међу њима и знаменито дело „Corpus scriptorum historiae Byzantinae.“ И у тој библиотеци нема свезака од неких дела. Сва су дела и у текелијиној библиотеци пописана као и у матичиној; остаје дакле још: да се пописана дела сортирају и каталози од њих направе. Што се за место и намештај приметило код библиотеке матичине, то важи у потпуном смислу и за библиотеку текелијину.

НОВЕ МУЗИКАЛИЈЕ.

Код Таборског и Парша (трговина музикалија) у Будапешти изишао је ових дана:

Бранковић, опера у 4 радње од Фрање Еркела, извод за клавир. Цена 2 фор. — Читаоцима „Јавора“ познато је име Фр. Еркела још од прошле године, кад смо донели нотицу о светковини, што је мађарски народ Еркелу спремио, кад се 200-и пут представљала његова опера „Владислав Хуњадски.“ Онда смо напоменули и то, да Еркел слаже и нову једну оперу „Бранковић.“ За [illegible] оперу држи, да је најбоље дело еркелово [illegible] се први пут певала у Пешти 20. маја пр. г., и то са великим успехом. У изводу за клавир налазе се најјаче и најмилозвучније партије. Препоручујемо нашим читаоцима, који су пријатељи музике, да набаве овај извод, у којем нарочита ефекта чине: марш, коло, арија: „Та ти плачеш, оче!“, женски лик и т. д.

НОВЕ КЊИГЕ.

Женски забавник, уређује Бранко Рајић, 1 Бедујинка, с немачкога. Панчево 1875. (16-ина 107 стр.) Цена 50 нов.

Србадија, свеска трећа. Садржај. Трнен спасен. Сирота Банаћанка. Сиротица. Манастири и цркве у Херцеговини. Грађа за Вукову биографију. Наука и моћ уображавања. Питалице. Јеврем Грујић. Црногорка чека драгога. Сењ и Река. Развалине двора принца Јевђенија. Градац. Разне белешке: књижевност, статистика, библиографија. — Слике: Јеврем Грујић, Црногорка, Сењ, Река, Развалине двора принца Јевђенија на дорћолу у Београду, цртао Ф. Каниц, Рођење Христово од Кореџија, Градац.

Грађа за историју уметности у Србији, у трећој четвртини 19 века. Београд 1875. Цена 2½ гроша (25 нов.)

КЊИЖЕВНИ ОГЛАС.

Српске народне пјесме скупио их и на свијет издао Вук Стеф. Караџић, прештампава се у Бечу књига I II и III, без икакве промјене. Цијена је свакој књизи само 2 фор. (24 гроша). Почетак је учињен са књигом II, у којој су јуначке пјесме најстарије, дакле са најљепшима. Књига ће бити готова до 15 фебруара, а дотле траје и пренумерација. Имена уписника ваља слати у Беч M-me Anna Karadschitsch, Landstrasse Marokkanergasse 3.

Данас не треба више препоручивати „Српске народне пјесме“. Оне су се саме препоручиле не само својима, него и свему изображеноме свету. Без њих не би требало да је ни једна српска кућа, у којој ма ко зна читати. Пређашња су издања разграбљена, а за садашње се иште по 3000 фор. на штампарске трошкове за сваку књигу. Притецамо са свих страна, да подигнемо најлепши споменик свога народа, и да се у неколико одужимо према породици за она добра, која нам је учинио велики добротвор српски!

„Јавор“ излази 1. 10. и 20. дана свакога месеца. Рукописи нека се шиљу уреднику, а предплата „Администрацији Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на читаву годину 4 фор. на по године 2 фор. на три месеца 1 ф. *За стране земље*: на читаву годину 5 фор.

СРПСКА НАРОДНА ЗАДРУЖНА ШТАМПАРИЈА У НОВОМ САДУ.

БРОЈ 4. У НОВОМ САДУ 1. ФЕБРУАРА, 1875.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

УРЕЂУЈЕ ДР. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

ГРЕШНИК.

Приповетка Драгомира Брзака.

Испити су већ свршени. Прохујаше дани јада и чемера, зебње и неспавања, па освану најзад и давно жељени Петров-дан. Ху, да знате како су то критична времена за ђака, али зато он после двојином слађе ужива дане — распуста. Душа ваља, кад је човек у „великој школи“ и које како, али док је још у гимназији — као при богу ја — е ту му сисају крв на памук, не сме пред г. професором да пуши, не сме у кавану, не сме ово, не сме оно, али кад се испит сврши, кад се Корнелије Непос и алгебра иза фуруне баце, бре муку му онда, упалим цигару од аршина дугачку, па оћу с њоме брке г. професору да изгорем. — Освета или смрт! —

Дакле, као што рекох, испити су свршени. Г. директор већ је затворио „књиге инцијеле!“ већ је на „класификацији“ прогукао: овај прелази, овај повторава, већ је његовим стереотипским гласом распустио ђаке, опоменув' их, да се чедно владају, слушају родитеље и. т. д. па се и сам „распустио,“ да у кругу његове шкандалозно велике породице који дан у миру и покоју проведе. Е, сад су нам биле руке слободне. Који су били из „внутрености“ они „по милости божијој и вољи родитеља“ одоше својим кућама, а ми, које је судба београђанима назвала, окерисмо да комбинишемо, како ћемо на најпрактичнији начин да — што-но веле — утучемо време распуста. Срећа што не бесмо као неки наши дипломати — молим, не узимам реч натраг — јер би онда доиста цела два месеца провели седећи у парку калимеђданском и мислећи: како би се по најбоље могао добити већ једном Сакар и Зворник. Срећа што не бесмо београдски инжињери, јер би онда морали цела два месеца као Архимед по песку да цртамо како би се на најкривљи начин могла да изведе „улица кнеза Михајла.“ А најзад срећа што бесмо јоште врло млади за општинаре, јер би иначе морали „во своја си“ да мислимо, куда ћемо већем да девамо толику јадну малу сирочад, што се вазда по улицама налазе. Дакле као што видите, одових се „малера“ нисмо имали плашити. Е, јес' па кад нам овако дивне забаве нису — хвала богу — суђене, шта ћемо онда да радимо? Ђока предлаже ово, Милан оно, ајак! не ваља! најзад након четири-дневног мучног комбинисања, Паја предложи, да на неколико дана по Србији пропутујемо, и предлог би са „бурним одобравањем“ усвојен. Истина бечки је „крах“ и у нашим шпаговима прилично рђаве посљедице оставио, а и покојно питање о зајму Србије не-

повољне утиске причинило, но при свем том ми се надасмо да ћемо моћи од наших родитеља коју мангуру искамчити. До душе ђаку млого не треба, а поред тога — право да вам речем — млого смо и на српско гостопримство апеловали; еле, како му драго, ми се баш јуначки одважисмо да ово пројектисано „путешествије“ остваримо. План је наш био да преко Шапца и Лознице у Смрдан-бару — српски Ост-енде — идемо, и то одавде до Шапца лађом, а после per pedes apostolorum до на лице места.

Доиста ће нас неко питати; од куда баш овај пут да изберемо? Одговор ће у том случају бити врло кратак. Хтедосмо да својим рођеним очима видимо Дрину, ту — тако рећи, баснословну Дрину, која нас већ вековима раставља од наше браће Бошњака; хтедосмо да са брда Гучева видимо Сакар и Зворник, о којима се у најновије доба пролило толико драгоцене крви — оћу рећи мастила.

После тро-дневног спремања, ми се отискосмо на пут, праћени млогим врелим и ладним сузама.

Нећу да вам описујем пут наш до Шапца, не ћу да описујем Шабац, који је одгајио прилично „количество“ потомака Краљевића Марка, но само с том разликом, што ови место у легењ прилично дуго могу у флаше да гледе, а не ћу да вам описујем ни наш пут до Ковиљаче, јер као што знате ми само жудесмо да Дрину видимо, па на друго што нисмо ни гледали; а истину да вам речем нисам толико ни вешт у „путоописанију“ као наша нека господа писци. Еле после два дана мучног путовања — разуме се кад је пешице — стигосмо у Смрдан-бару. Пошто смо се мало од пута одморили и разним — но не тако славним — ђаконијама опоравили, појурисмо преко велике равнице Дрини....

Не можете себи представити, како ме чуство обузело, кад угледах валовиту, ладну Дрину. Моји се другови разиђоше, да купе дивне шљунке што их Дрина испира, а ја седох под дрво, па почех да размишљам о худој судби, која Србе толико дуго искрено прати. С једне стране Сава и Дунав, а с друге Дрина, растављају браћу, растављају срца, која једно исто мисле, једно исто осећају, па у једном истом и уживају. Преставих себи шта смо негда били а данас?.... Мађар, Шваба, Турчин дира нам у наше најнежније осећаје, убија нам понос човечански, јер мисли, да ће тим начином избрисати из наших срца успомене негдашње славе наше, јер мисли да ће тим начином угушити у нами плам, који нас гони, да још једном покушамо створити себи оно, што смо давно изгубили..... Учини ми се као да чујем уздахе моје једнокрвне браће, као да чујем звекет ланаца, којима варвари окиваху јуначке руке браће нам, јуначке руке, велим, које би пламеним мачем владале, рушећи све оно, што нам светињу — слободу дира. Турчин скврнави светиње, са храмова скида крстове часне, па их под ноге баца, а ми седимо па благујемо. Јуначки усклик на мејдану, „за крст часни и слободу златну,“ данас звони у ушима „јадне раје“ као песма погребница. Тужи раја, јер и оно мало злеуде наде, које је у нами имала, сада је сасма изгубила.....

Из ових сањарија отрже ме вика мојих буразера, који ме зваху — да се мало по околини прошећемо. Заиста ми врло на жао учинише, што ме и даље не пустише, да о ономе сањам што ми је најдраже на свету. А, најзад, шта може помоћи „тужној раји“ моје сањање, кад и они, који јој могу помоћи, заједно са мном сањаху, па ће — можда — још дуго, дуго сањати? Дигох се па пођох са пријатељима. Околина беше овде дивна, као и

свуда по Србији. Они дивни контрасти тако су хармонисали међу собом, да је све изгледало као једна најкраснија панорама. Големи дивљи брегови, обрасли сваковрсном шумом, па онда оне питоме равнице брижљиво летином засејане, све то изгледаше, е би човек рекао, да је вештачки направљено. Истину да речем у овај мах — али само у овај мах — беше ми врло жао што и ми немамо какве „Über Land und Meer-ове“ или какав „Illustrirte Zeitung“ да и други свет види каквих дивних предела у нас има. Када смо се већ доста природних дивота нагледали, вратисмо се натраг купатилу.

Пред „хотелом“ оно парченце баштице беше пуно пунцато света, особито „капуташа“, а са стране стајаше приличан број сељана, гледећи радознало у ову шарену гомилу. Видех неке — фрајлице, које и овде не могаху да забораве на „пуфне“ и на „кикерики“ на „ибервурфове“ и на „мантлете“, па онда и на оне грозне „фризуре“ од којих им глава изгледаше као — буди бог с нами — у незнам кога, видех, велим, све то, па сам одмах био на чисто, зашто наша јадна браћа „vis-à-vis“ скапавају у сужанству од — глади!

Моји буразери као људи од света, одмах ти направише познанства, и „унтерхалтовање“ поче у пуном јеку, наравно под надзором — милостивих мамица.

— Ох, г. Перо! — рећи ће једна изображена госпођица из Београда, која је свршила „вишу женску школу“ — баш ми је мило што сте и ви амо дошли, јер је овде — знате — страшно фад. Моме оцу световали су лекари, да ваздух промене, па је он с тога амо дошао, те је и мене и маму собом повео, иначе, овај, ја баш не би никад овде дошла, јер, овај — — —

— Милка! — прогука претећи мама, па је мало незграпно муну у ребра, јер — треба да знате, мама је била жена од „старог шлога.“

— О, госпођице, напротив — ја баш налазим да је — овде врло пријатно. Погледајте само, ови брегови, ове равнице, па онда тамо Дрина........ рећи ће на то брат Пера.

— А, баш, кад споменусте Дрину, ја сам хтела да замолим маму, да једном пређемо преко. —

— Та манте се тога, госпођице — рече Пера — ми се Срби одавно спремамо да пређемо Дрину, па нам се баш никако неда. Може бити томе је узрок, што наши инжињери не ће још никако да јој корито регулишу! —

На то се уплетоше још неке познанице у говор, и на жалост овако занимљив разговор узе са свим други ток.

(Наставиће се.)

ГОТОВА ПЕСМА.

Кад се латим вита пера,
Да ти песник песме пишем,
Од зорице до вечера
Никамо их да нанижем.

А пред вече кад пред тобом
Ко обично станем, дубим,
Већ сам песму дон'о с собом
У пољупцу, што те љубим.

Смедерево. Ђуро Јанковић.

МЉЕТАЧКЕ ТАМНИЦЕ.

(успомене из Италије.)

(Свршетак.)

* * *

Како је то, да сам већ устао и обукао се? Нисам ли мало час лего у постељу? Је ли могуће, да је ноћ тако брзо протекла?

Отворим собња врата, а то ходник красно осветљен. а из далека чује се свирка. Љубопитан, шта ће то да значи, упутим се даље.

Сиђем се у други спрат — нигде живе душе, али свирка све ближа и јача, чини ми се, да је у првоме спрату.

Сиђем се у први спрат, кад али силне слуге изађоше пред мене, и поклонивши се дубоко, показиваху ми улаз у сјајно осветљену дворану, из које се чула свирка са свим јасно.

Кад ступих у дворану, морадох у први мах да затворим очи, јер немогах поднети на једанпут толико чаробних појава. Ваљало је, да се полагано навикнем на све те красоте и лепоте.

То беше она иста дворана, коју сам већ једаред видио, — када сам се оно пењао у мој стан. Али како сада изгледаше? По зидовима и сводовима беху дивне слике од Палме Џовине — од Ле Кларка Паола веронезног, од Тинторета и Басана. Јест — ово је слика, како се у цркви св. Марка заклињу дужд Дандоло и крстоносци да ће освојити свету земљу — ово предаја Задра — ова овде је страшни суд, а гле овде анђела, како растерује порок. Све су те слике мени тако познате, као да сам их негде већ видио? Али где — где?.. Није ли можда у дуждевој палати? Незнам, немогу да се сетим...

Уз те живе слике како ли лепо доликоваху арабеске од злата, рељеви од мрамора, дивно извајани кипови понамештани овде онде по ћошковима у средини свакојаког јужнога цвећа. Па тек намештај, — сав од злата и кадиве и најлепшег дрвореза.

Свему сам се чудио, али ни чему тако, као самоме друштву, које се налазило у дворани. Мушки у капутима од црне, плаве, вишњикасте, жуте, беле, једном речи свакојаке боје свиле и кадифе, са свим особитог кроја, са широким рукавима, са ројтама, гајтанима, тракама и сваковрсним шепутима. Чакшире им до колена, а од колена беле или црне чарапе. На ногама ципеле са пређама и шепутима, у руци шешир са великим ободом и великим пером свакојаке боје. Гдекоји је очешљао косу у витице, које му падају на рамена, други је опет ошишан до главе. Женске све у свили и кадифи такође свакојаке боје — хаљине им се далеко за њима по земљи вуку. Свакој о страни виси мала златом извезена торбица. Ножице им у малим белим или жутим ципелицама са високим штиклицама. Па тек главе, како су им дивно намештене — коса горе уздигнута, бисером и коралима изпреплетена. О грлу им драги камен живу ватру сипа.

Док сам ја тако зачуђен гледао на све стране, стане уједаред пред мене неки мали човечуљак са граорастим очима, до носа увијен у црном јапунџету.

„Ви сте странац, ослови ме, „па се чудите свему овоме. Ја ћу вам све разтумачити. Ви се налазите у палати породице Бернардо-Нани-Мочениго —

„Како? Зар ја нисам у гостиони?“

„У гостиони? Ви сањате господине, одговори ми човечуљак грохотом се смејући „ово је палата Бернардо-Нани-Мочениго, славне мљетачке племићке по-

родице. Данас да заређате све патрицијске палате, свуда би наишли на забаву, као што је овде видите. То бива сваке године 15 априла, кога је дана погубљен дužд Марин Фалијеро. Патрицијо тиме оће да покажу, да су пријатељи републике, јер светкују дан, кога је дана издајица и непријатељ републике а пријатељ глупога народа за своја недела кажњен био. Немојте се томе чудити, у данашње време свакога сумњиче, шпијони врве на све стране“ — и при томе се мој човечуљак чудно насмеши — „нисте ни у својој кући сигурни. У опште могу вам као странцу тај савет дати, да ваше мисли јасно не казујете, јер као што видим, ви сте велики пријатељ народа није ли тако?“ И сада ми човечуљак тако оштро погледа у очи, да се ја сасвим збуних, те му и неотице одговорим: Јесам, пријатељ народа а непријатељ свију племића и племићских установа.“

„Знао сам ја то, одговори ми човечуљак“ како сам вас видио, одма сам у вами познао републиканца од чистога соја. И ви сте за републику, али не за ову нашу мљетачку —

„Како?“ упаднем му зачуђен у реч „зар у Мљетцима још и сада република влада? Ја сам држао, да Мљетци спадају под уједињену Италију?

„Ви као да сањате“ одговори ми човечуљак, него да пређемо на ствар. Реч беше о „републици“.

„Јесте“ одговорим, о републици, какву би ја желио, а то је републику, у којој би народ сам управљао са својом судбом, тај исти народ, за који рекосте да је глуп. Незнам јели глуп, али ако је глуп, тешко онима, који нису глупи, па су га ипак у глупости држали, тешко велим њима, јер ће доћи, и мора доћи дан, када ће тај глупи народ просветити се сам собом и онда заискати рачуна од оних, који су га толико векова на најнечовечнији начин затупљивали. То ће бити дан слободе, праве слободе“ —

Морадох престати, јер, док сам ја говорио, мога човечуљка одавно беше нестало. Ко је тај тајанствени човек са тим граорастим очима и погледом, мислиш провиди те кроз и кроз?..

Оставши дакле сам, почнем овамо онамо тумарати по дворани и посматрати многобројне госте, који се у шали и смеју комешаху и забављаху, како је који боље знао. Уједаред настаде жагор и сви гости поврве на једну страну. Нашавши се и ја у тој вреви, могах са свију страна чути: ево је, ево је, најлепше девојке у Мљетцима — ала је сетна, ала је невесела. Прогурам се најпосле и ја напред и угледам диван призор: седа немоћна старца води млада лепота девојка. Очи је к земљи оборила а када би их подигла и погледала око себе, могао си из њих читати тугу и жалост. Тако лепа, тако млада и већ изгледаше тако несретна.

Пратих очима и старца и девојку, док сам могао, што није дуго трајало, јер на брзо их опколише удварачи са свију страна. Сад ми је већ доста било и блеса и сјаја, и жагора и свирке и вреве шарених гостију, те потражим местанце за одмор. Опазим кроз дебеле завесе врата са балконом на море, те похитам, да се тамо склоним. На балкону беше понамештановаздан цвећа, те се једва провучем до ћошка.

Како ли пријатно беше на балкону У место запаре и врућине чист свеж ваздух, у место жагора од разговора и свирке — мир и тишина. Тако сам стојао, посматрајући час тихо море, час ведро небо са пуним месецом, када уједаред чујем неко шапутање сасвим близо мене. Две тавне особе, које ме по свој прилици нису опазиле, разговараху се

тихо али ипак толико јасно. да сам могао све разумети.

„Ти си је видио, сред среде дворане, уз њеног старог отца, окружена са свију страна самим удварачима“, зачу се крупан мушки глас.

„Јесам“ одговори ситан таван глас, по коме с места познадох мога непознатог човечуљка „видио сам је, лепша је од сунца, али сам и то видио, да је сетна и невесела, па и то знам, да је зато невесела, што јој већ ево два дана никако нема њена драгана, ког и овога вечера узалуд очекује.“

„Ти много знаш, одговори први глас, али зато сам и изабрао тебе, знајући да моје поверење нећу које коме поклонити.“

„Говорите благородни господине“.

„Ти познајеш њеног драгана?“

„Врло добро, он је син патриција.

„Пеговори даље, доста је, да се њих двоје волу. Али има и других, коју волу то лепо чедо мљетачко.

„Има их доста, између којих сте и ви, бл. господине.“

„Тако је, а пошто у таковим приликама нико не трпи супарника —

„То сте ви, бл. господине, потајно пријавили вашега супарника мљетачком суду као издајицу републике, усљед чега ваш супарник чами ево већ два дана у мљетачким тамницама, дочим га његова драга узалуд изгледа.“

„Ти си врло оштроуман. Па кад већ све знаш, знаћеш за цело и то, шта тражим од тебе?“

„Врло добро, ни више ни мање, већ да пред судом против вашег супарника криво сведочим.“

„Но — па оћеш ли ти то учинити?“

„То бл. господине стоји једино до вас.“

„Разумем, ево ти ова кеса пуна злата, другу, кад гондолијер буде возио лешину да је затрпа.“

„Хуље!“ повичем сада ја из мога ћошка, јер се немогах већ дуже уздржати.

Тек што ја дрекнух, а њих нестаде. Упутим се у дворану, да потражим бар човечуљка, кога сам по гласу познао нема га, потражим несретну девојку, да јој све саопштим, неби ли још спасла драгана свога — нема ни ње? Нисам дуго ни трчао из собе у собу, а већ скоро нигде никога! Уједаред опазим да сам сам самцит, нигде ни слуге. Свеће се почеше саме газити, и ја, да не останем у мраку, потрчим степеницама, те се најпосле дочепам улице.

Шта да почнем? Нигде живе душе, да запитам, где станује — ко? Незнам јој ни имена? А где станује његов отац? Тако је — ни њему незнам имена. Изгледа ми, да је све пакленом вештином удешено.

Одважим се најпосле, да целу ствар пријавим суду. Упутим се у судницу, али ме после неколико корачаји зауставе два човека.

„У име републике“ рекоше и дочепаше ме се, „ви морате с нами.“

„Камо с вами?“ запитам их.

„То ће те видити, сада корачајте и немојте се противити. Видим да ме воде у затвор, али због чега? У тиме опазим не далеко једнога малога човека, и могах при месечини познати га — њега — мога човечуљка.

Сада ми већ све беше јасно. Да небих могао открити тајну, до које сам нехотице дошао, ваљало је осигурати се моје особе. А то је најлакше, парче пријаве у лавову чељуст и готов је издајица републике.

Одведоше ме у дуждеву палату, водише ме неким мрачним узаним ходницима, који ми тако познати изгледаху, и најпосле се зауставише.

При светлуцању неког чађавог фењера опазим неко гадно демонско лице, сво

обрасло грдном косурином, а по звецкању кључева познам, да је то тамничар.

Он се дохвати својих кључева и отвори мала нека врата а затим окренувши се к мени, рече ми поругљивим гласом: „Изволите господине.“ И за тим се поче пакленом пакошћу смејати.

Ко је чуо тамничара смејати се и изрећи ове две поругљиве речи, тај, да се отважио био ма на какав отпор, — морао би напустити своју намеру, јер тима двема речима, тим смејом беше уједно и то речено: уђи с лепим, јер ако те ја овако пакостан, немилосрдан изрод људски счепам, неће ти се ни трага ни гласа знати.

Сагнем се и увучем се у тамницу, и одма затим затвори тамничар врата.

Ја се нађох у подпуном мраку и сада ме тек спопадне прави страх. Шта се то збива са мном? Оћу ли ја дуго овде чамити, оће ли и мени суда бити? Ја сам невин, нисам ником ништа скривио, али питају ли овде зато?

У томе страху почнем се окретати по тамници. На коју год страну пружим руку, свуда наиђем на хладан, влажан камен. Оћу да се усправим, немогу — врло је низко . . . положим се доле . . . опет хладан, влажан камен! Ху! Како ми је зима, језа ме хвата, дрхћем као прут!

У томе чујем тешке кораке тамничарове, у тренутку прође он поред моје тамнице, али и за то мало времена увуче се у моју тамницу бледа зрака тамничаревог фењера, да ми за тренутак покаже на зиду тамнице грубим бојама изведен грб Марин Фалијера.

Судба ми је зар одредила ону исту тамницу, у којој је старац дужд своје последње часе провео?!

Мисли свакојаке, разна премишљања и осећања сасвим ме обузеше и учинише, да бејах тако рећи пола изван себе, док ме најпосле, и опет тамничар својим тешким корацима непробуди и не доведе к себи.

Он се заустави пред мојом тамницом, отвори ју и рече ми, да изиђем из ње. Затим ме предаде другој некој слузи, а ова ме одведе управо у суд.

То беше суд „тројице“, састојећи се из три инквизитора са неограниченом пуновлашћу. Сва три инквизитора сеђаху за црним столом мирно и озбиљно. Мало даље опазих мога гонитеља, тајанственог човечуљка.

Судница ми беше врло добро позната. Патосана је белим и црним мрамором, на своду вешто нацртан анђо, како мачем својим разтерује порок, а у зиду страшна лавова чељуст. Све сам ја то негде већ видео, али никако да се сетим, када и где.

Стојах дакле пред судом, очекивајући, да почне испит.

Издајицо републике! Твоја завера против републике пријављена је и овим сведоком посведочена те зато си осуђен на смрт!“ рече ми један од тројице крупним мушким гласом.

О Боже! Тај глас! Ја га познајем, то је глас онога истога патриције, који је са проклетим човечуљком уговарао издају. И тај глас, тај човек зар да ми суди?

Хтедох говорити, реч ми застаде у грлу — а и узалуд би било, јер се инквизитори подигоше и двојица заједно са човечуљком оставише собу. Остаде још трећи, чији сам глас познао, и овај, чим опази, да смо сами, приближи се к мени, те, прекрстивши руке, поче ми говорити:

„Јесте, ја сам онај исти, који сам на балкону са оним човечуљком издају уговорио, коју си ти хтео да откријеш. Зашто си био тако луд? Из поштења? Зар незнаш да се поштење хрђаво награђује, из правдољубља? Зар има правде? Зар је правда у твојој земљи, где један народ оће да уништи толике остале? Па

где тражиш правду? У оних који владају над тобом? Лудаче, да је правде, неби они, и луђи и хуђи од тебе над тобом владали, већ ти над њима. Па онда — оћеш републику, да народ сам собом управља, да је слободан. Лудаче, док ви будете поштени а ми хуле, док ви будете родољуби а ми издајице, док ви будете у зноју и радом руку својих заслуживали коре хлеба, а ми вам и то отимали, док ви будете лудо и сами незнате зашто гинули, а ми грабили плен и пунили џепове своје, дотле ће владати сила а не слобода."

„Стани" упаднем му у реч, доћиће и мора доћи време, кад ће синути злаћна зраке божаствене слободе —

„Ха ха ха! прекине ме судија, окренувши се од мене и излазивши из собе „водите га на смрт... Златна слобода... Ха ха ха!"

Нестаде га, а мене спопадоше, изведоше и предадоше џелату.

Збогом свете, збогом завичају, збогом роде мили, збогом браћо драга, збогом мајко, збогом љубо, збогом децо моја!

Ја пружим главу на пањ, џелат завитла сикиром, ударац паде, а ја се — пробудим.

То беше сан. Мљетачке тамнице, кад сам их прегледао, учинише тако велики утисак на мене, да се нисам могао опростити најразноврснијих мислих, и то је учинило, да је моја раздражена машта, целу ноћ изводила ми пред очи све оне слике које сам вам мало час описао.

8. јануара 1875. К. Трифковић.

ОПРОШТАЈ.

Срце ми се заплакало —
Пре неко'ко дана,
Кад сам својој мајци рекла:
На свему ти хвала!

О. хвала ти — на грудима
Па све до саде,
Код тебе ја нисам знала
Ни за какве јаде.

Код тебе сам уживала
Зими, лети — мај,
Па с тога је мени саде
Тежак опроштај,

У сану ми неко шану:
Благо теби хај!
Куд полазиш млада нево
Там' је прави рај.

Умири се тужно срце,
Умири се јаде —
Ал' за мајком тугу ону
Осећам и саде.

У Шиклошу. О. Николића.

МИРКО.

Приповетка Јосифа Суботића.

(Наставак)

Под једним високим дрветом пружила се зелена трава, па чисто мами човека да се на њу извали. Мирко се превари и баци се на њу. Руком наслони главу а очи му се и неотице отеше тамо преко. Несташни ветрић пири око њега,

и оће силом да га успава. Удиљ му лебди око врела чела, и лади га пријатно, — али Мирку није до сна. Разљути се зефир, вијне се у гору, покупи најбајније мирисе и оспе их обилатом руком на Мирка, па се онда повуче, да слободно ужива у свом опаком делу. Мирко мораде попустити. —

У то се зачује из горице ова песма:

Љубило се двоје млади,
Голуб бели с голубицом.
Питао је голуб бели:
„Љубиш ли ме јаранице?"
А она му одговара:
„Питај драги рујну зору
Да ли љуби данак млади?
И запитај цветак мали,
Не гине ли за росицом?"
Гледао и ор'о сиви,
Гледао и завидио.
Завидио салетио
И однесе голубицу.
Оде драга наричући
Оста јаран тугујући.

С почетка је долазила песма чак из дубљине, па онда све ближе и ближе. Док се из небу'а иза дрва не укаже нека стара жена сва у дроњцима. Пошла је управо језеру, али у тај пар спази Мирка где спава. Као муња полети ближе њему, очи јој се упију у црте његове, а на лицу јој се оспе зрак радости. Кад га је добро упознала, усправи се, лице јој постане озбиљно, подигне руку горе, и рекне свечаним гласом:

— Дош'о нам је голуб. Дође лето, а топло његово сунце домами голуба у његову постојбину. Добро нам дошо. Давна те већ ишчекује твоја јараница. Давно већ облеће сури оро око свога пљена и оштри канџе, да га што сигурније дочепати може. О радуј се грабљива звери, весели се ево ти жртве. Над Нериним гробом би ће једна ружица више.

Мирко полагано отвори очи. Кад угледа пред собом чудновату жену скочи, и гледа ју зачуђено. Ну она му мирно приступи и рече:

— Ја сам Дуда. У селу ме зову лудом, али ја ти кажем да то није истина. Гоне ме оданде, туку ме, деца трче јатимице за мном, чим се укажем и вичу: Лӯда Дуда! Лӯда Дуда! — Али горе им је што су се са мном онепријатељили, него да се подигло против њи десет села. Ви'ш ја све знам. Ја сам свуда и све видим. Знам шта је било, шта је сада, и шта ће бити. — Ја тебе познајем. Знам те још од пелена. Мати ти је била добра душа, и ти си добар, али ти ево на лицу читам да ћеш се прво доста промучити, док дођеш до среће.

— Па реци Дудо, шта ме очекује у животу?

— То ја не смем касти. Ја сам добар пријатељ судбини, она ми све поверава што год устем. А то би нас за навек раставило. Само ћу ти ово рећи: Твоја срећа не цвате онде, где ти мислиш. Ако пођеш првим трагом, мора ћеш прећи дуг трновит пут, докле до среће дођеш; а погодиш ли праву стазу, одма си на мети. — Али се човек често у животу вара. — При тим речма пође стӑра па се онда из небу'а врати и рече:

— Јеси познавао моју Неру?

— Нисам!

— Мораш је познати. Теби престоји иста судбина, као што је и њена била. Али си ти мушка глава. Оди, ја ћу те одвести на њезин гроб, па ћу ти је описати црту по црту, док се пред твојим очима не створи цела слика њена.

То рекне, ухвати Мирка за руку и повуче га собом. Мирко је ишао драговољно за њом. Дуду је познавао још из детињства. А како да је не познаје, кад је то чувена врачара по целој околици. Зна ју и најмање дете. — Ишли су тако мало подуже, кроз жбуње и преко клада, док нису дошли на једно чисто место.

Свуда зелена трава, а на среди лежи гроб. На њему је просто отесан растов крст. Око њега вије се ружичан венац.

— Ево, рече Дуда, овде лежи моја ћи. Нером смо је звали. Шта су ове ружице наспрам њезина лица, то исто, што и месец спрам сунца, или ти сумрак према руменој зорици. Цео свет ми је завидио, што имам тако лепу ћер, а ја сам се поносила њоме. Многи су говорили да то није моја ћи, да сам ју дегод украла, еј, ал ти нису познавали Дуде док је била у Нериним годинама.

„Ти знаш да смо ми Цигани несталан народ. Ко смо и шта смо, не знамо ни сами. Наши су прадедови путовали од града до града, а живили су од преваре, па тако се исто скитамо и ми, а начин живота нисмо ни мало променули. Било ти је међу нашима, лепи, узорити младића, и сваки је као луд трчао за Нером, — та нема тога, који би ју спазио, а заволио не би. Ој, њене миле очи, умиљато лице, — а кад је говорила, мислиш саме ружице изалазе из уста њезини.

„Нера није марила, ни за једног од наши момака. Ми смо јој напунили главу о лепоти њеној, говорили смо јој, да таке лепотице на далеко није, — а она нам је поверовала и постала сујетном. По читаве дне лутала је сама по гори, — еј, тражила је своју несрећу.

„Тако дођосмо и у овај предео. У то је време живио у спаинском двору син старога спаније, млад, леп, раскошан и лакомислен човек. Ој, камо среће да га није ту било, камо среће да га није Нера опазила, она би још и дан данас живила, ал овако, — ето је ту под нами.“

Дуда ућути за час, а сузе јој ронише низ старачке образе. Једна је суза сустизала другу. Време је бол у срцу њезином уталожило, у њему је кипила само освета. То је цељ њенога живота.

— Кад се поновљен бол мало утишао, настави Дуда:

— Опази властелин Неру, а Нера заволи властелина, а јадна Дуда о томе и незна. Ови су растови сведоци њине грешне љубави. Види Дуда да јој је ћи сваки дан све бледја. Питам је шта јој је, а она само пружа прст на груди и вели: „овде ме боли мајко, ту ме тишти, ја ћу ти умрети.“ И није прошло много времена, а Нера се разболи. Сваки дан све слабија, а кад јој је куцнуо већ последњи час, исповеди ми се.

Лакомислени властелин волио ју је дотле, док јој са невини образчића није нестало румени ружица. Тада поче бивати све ладнији и ладнији. Долазио јој је све ређе и ређе, док напослетку није са свим изостао. Али се у срцу природина чеда распламтила страст. Она је љубила, љубила и — трпила. Срце јој сагореваше све већма у страховитој ватри, док му се напослетку и последњи траг не изгуби. Она је умрьла.

Нера је отишла, а Дуда још живи, али живи да се свети убијцама свога детета! — Мирко — ти си добар, твоја покојна мати била је добра душа, али ти је усуд одредио, да ми будеш осветником.

Једино што смем учинити то је да те опоменем: Момче, пази се! —

С тим се речима окрене од Мирка, као да га и нема ту, па се окрене у шуму певајући:

Луда Дуда Неру пита:
„Шта је Неро ћери моја?
Лице ти је потавнило
А ружице увенуле?“
Одговара Нера Дуди:
„Изгуби ћеш мајко Неру
У груди јој неман жари
Са клештама усијаним
Све по парче срца кида.
Изгуби ћеш Дудо Неру!“ —
Ал беседи . . . . . .

Песма се мало по мало изгуби.

Зачуђен гледа Мирко око себе. Ко га је довео овамо? Зашто га је довела стара Дуда? У каквој свези стоји његова судбина са судбином лепе девојке што ту пред њим у гробу труне? — То су питања, на која је Мирко тео одговора? Да ли да доведе све ово у свезу са ноћашњим сном?

Којешта. Млад разуман човек да се бави са таким детињаријама. И Мирко устане и упути се полагано језеру. Ту затекне шумара, који је овог часа донао од према. Мирко га умоли за чун, а он му га здраге воље уступи сада и у свако доба.

Мирко се недаде молити, него седне у чун и снажно повезе преко. У башту није тео. Чисто га је нешто одвраћало одонде. Вукло га је тамо горе, у шуму. Тео је да провиди сву околину, у којој она живи. Тео је да види, да ли је то исти зрак што га она дише, кога дише и он.

Ала је лепо на овој страни. Тио језеро љуби подножје високе планине, а дуге врбе на обали јој спустиле гране своје у његово крило, кано да ту траже уточишта од сунчане припеке. Шума густа, пуна лада а тамо даље у крчевини међу старим дебловима вири свакојако шарено цвеће. Тиј ветрић донесе му читав низ најпријатнијег мириса, а Мирку се груди надимљу. Ој, мисли у себи, тако је и љубав мила и слатка, али сувише љубави — и срце ће ти препући од милине као што је и овај слатки мирис крвни непријатељ животу, кад га сувише имаш. Овде је зрак много чистији. Невина га душа оживљује, а тамо преко лебди над гором грозна Немезида. Растворила се у најситније делиће, и раширила се по читавој гори. Куд год се макнеш, чујеш реч: освета! Кад ветар заљиља дебели раст, а он место да зацврчи, виче: освета. Лаор ти удиљ лебди око ушију и шапуће: освета! Кад ветрић заљиља мирно језерско огледало, и одбија га од сињег камена на обали, вода жубори: освета! А на Нерином гробу седи стара сумнута жена, лице јој подивљало, коса јој расплетена вије се око главе, руку је подигла претећи према спајинском двору, очи јој укочено гледе на ову страну, а из дубљине њезини груди вије се потмули глас: освета! — Ај, освета свуда, у гори, у језеру, у зраку и на Нерином гробу! —

А овде, — ај, овде веје љубав. Лаор облеће око Мирка, игра се лепом косом његовом и шапуће: Емилија ће те љубити! — Емилија! Не вели ли тај тији жубор поточића: Емилија ће те љубити? Не шушти ли то међу растовим лишћем?

Мирко је пресретан. Тајласкави осећај са свим је њиме обладао. Што дубље иде у шуму тим је све занесенији. — Сад му се указа пред очима празан простор а на њему зелена трава.

Али шта је то? Мирко из небу'а пребледи, па онда поцрвене. Са ливадице зачу се глас: Емилијо! а пред њиме стоји — Емилија!

Ој како ли је лепа била у том трену. Поцрвенела је, а из руке јој испадоше неколико цветића, које је ту набрала. Мирко је искрсао пред њом као да је с неба пао. — Дуго би стајали у тој забуни, да не дође Емилијина пријатељица са великим венцем у руци. Кад опази Мирка, и она се изненади.

Мирко се први поврати:

— Молим по сто пута за опроштење, што сам вас у тој невиној забави узнемирио. Леп предео мало ме је сувише замамио овамо, иначе . . . .

— Ми вам немамо шта праштати, рече Емилијина пријатељица, која је већ сасвим к себи дошла. Овуда је слободно сваком ићи.

— Случај је тео да баш овамо дођем, и ако . . .

— А ви волите природу? упита га Емилија, која га је до сада тек испод ока посматрала, а међутим покупила све цветиће што су јој из руке испали.

— Врло, драга госпођице!

— Ако вам неће бити досадно изволите с нами у друштво. Ми ћемо наставити свој посао даље а ви ћете нам приповедати.

(Наставиће се.)

О СИРОТИЊИ.

(Наставак.)

Сиротиња материјална, сиротиња душевна, сиротиња у политики, сиротиња морална, сиротиња телесна, сиротиња у идејама, сиротиња фантазије, сиротиња у романтики, сиротиња појезије, сиротиња филозофије, сиротиња критике, сиротиња логике, сиротиња стварајућа, сиротиња карактеризирања, сиротиња у читању душе, сиротиња драматска, сиротиња хумора, сиротиња архитектонска, сиротиња методичка, сиротиња у ораторству, сиротиња подузимачка, сиротиња трговачког духа, сиротиња естетична, сиротиња музикална, сиротиња у тоновима и бојама, и т. д. и т. д. све су ово разне струке сиротиње, може између њи читалаца бирати која му се допада, ја му их све ђутуре с белим луком уступам и ако му је и ово мало, могу му их јошт читав дан цитирати догод се не зајази и јошт му могу дати сведочбу сиромаштва, да неби когод посумњао, да је он она права универзална персонифицирана сиротиња! Што се пак мене тиче, ја да је на моју и да сам у власти, ја би целу сиротињску скалу не само из речника него и из целога света избрисао, јер држим, да се провиђење неби нимало осрамотило, ако би у природном ланцу која карика мање била и сваки би му радо опростио, што би изгледало ограничено у фантазији стварања разновидни светски појава!! Једнога Влаа, кои је у србској кући дуже времена служио, пошљу о Божићу рано на воду ради честнице и кажу му „Кад воду донесеш, ми ћемо те питати: шта носиш? а ти ћеш казати: „Здравље и весеље“! Отиде Вла по воду и донесе је, а кад га запитају шта носи, а он одговори: „носим вода.“ Ху човече! почну на њега викати, та није вода него „здравље и весеље“! Проспу дакле воду, пак пошљу на ново Влаа и утврде га да се сад паметније влада; но он кад с ћупом дође и кад га запитају шта носи, а он опет одговори: „вода“! Та каква вода несрећниче! нисмо ли ти сто пута казали: „здравље и весеље“! Разсрди се најпосле Вла, што су га узели толико „залуђивати,“ пак се почне дерати: „Кад је вода вода — мама луј! — па како да га кажем него вода“!!

Како је год са овом божићном водом, која се српски зове: „здравље и весеље,“ тако је исто и са варијацијама имена која се сиротињи придевају; можеш ти сиротињу називати како оћеш можеш јој цифрати колико оћеш, можеш јој тепати докле оћеш и бургије извијати какве оћеш; сиротиња остаје сиротиња, па ма ти све на глави играо, у вретен скакао и макле бацао, јер нема те „орсагђилишке већине,“ која ће са својим лукавим беседама, са својим механичким пристрастним гласањем, и са својом свемогућношћу од сиротиње друго што из-

тесати него сиротињу, која при свем подизању пореза, никад државног дуга исплатити неће!!

Пословица вели: „Сирома човек готова лажа“! Песма каже: „Сиротињо и селу си тешка, а камо ли кући у којој си“! Доситије вели: „У сиромаа су везане и руке и ноге и језик.“ Владика црногорски пева: „Слану руку сваки радо лиже, на празну не осврће главе.“ Бачки припев каже: „А шта ће ми та, кад је сирота.“

Као што видимо, на сиромаштво је зинула и хала и врана и савељуга; сви га прогањају и од себе удаљавају, нико за њега лепе речи не каже и при свем том, оно је ту па ту, као да из земље ниче, неможе га ни куга поваљати, ни вода поплавити, ни ватра попалити; оно је као она баснословна аждаја, којој ако главу одсечеш, а оно седам други глава на њено место нарасту!

Довде је говорено са гледишта практичнога живота сад ћемо прећи мимогред на гледиште религије и философије, да видимо како и ту стоимо.

Основна мисао скоро свију нама познати вера, у томе се састоји, да нека проклетиња, неки греј лежи на роду човечијем и да је људски задатак тај греј и ту проклетињу разним жртвама, уздржавањем од уживања, патњом и мучењем свога тела, са себе и са света скидати, своју душу чистити и приступачном чинити је код божанственог престоља!

У Индији су јошт пре Христа постојале крвне жртве; које су се разгњевљеном божаству приносиле, а „столпници“ они су се својевољно глади, жеђи и сваком хрђавом времену излагали, нити су са свога ступца силазили, догод нису скочили, држећи, да су са свим мученицитвом светски греј умалили и својој души место уватили!

Код Јелина, Римљана, Германа и Славена те се исте прилике појављују, само што то бива код сваког народа у другој форми и другим варијацијама.

Адамов греј, тај нам је свима из јеврејске библије познат, а уједно и проклетиња над његовим потомцима. Строги постови, дугачке молитве, ограничавање радње и привреде, посипање пепелом, облачење у струњу, и неизлажење из собе по толико недеља; принашање на жртву првенаца, како од воћа, вреже и остале ране, тако исто од стоке па и од сами људи; све ово истина бива због нови и стари народни грејова или жалостни догађаја, али тек увек при оваким церемонијама провејава идеја праотачког греја, који је нужно опрати и разсрђено божаство колико толико спрам његови верни и изабрани умилостивити!

Хришћанска вера, која се на јеврејски закон наслања, не само што праотачки греј припознаје, него га јошт као једини узрок христова на земљи рођена сматра и његову невино проливену крв као жртву за те старе грејове узимајући, држи, да је с тим актом та проклетиња једаред за свагда опрана и да у будуће божаство од човештва крваве жртве не изискује!

При крштењу мора се кум у име детета ђавола одрицати и на њега пљувати, а то је знак да је само хришћанство спаситељевом крвљу од адамовог греја искупљено а над осталима јошт ђаво заповеда! Постови, кињење свога тела, пустињаштво и све друге из стари вера појаве у пркос христовој науци и код нас се одомаћују ради чишћења нови грејова; те тако се може казати, да се препоручивање патње не само није умалило, него се јошт умножило!

Где год се патња и уздржавање од уживања приповеда, ту се слабо ради, да се до богатства дође; где се о богатству

не ради, ту наступа лењост и сиромаштво; а почем се цео један народ неможе као „столпник“ укипити и чекати, да му печене шеве у уста падају, него се мора отимати да своје потребе подмири како се неби са света утамањио, то се онда рађа питање, ако би се могло олако и без зноја живити. Лењост, у којој смо се родили и васпитали, неда на радњу ни помислити, — као год што у нашој бившој граници видимо — е, шта ће се сад радити? ништа друго, него се треба бацити на трговину, варање, крађу и отимање! Где је обшта сиротиња, ту се нема много њи преварити ни украсти ни истрговати; кад смо и ту насели, немамо шта друго чинити него дај прави робове, који ће за нас радити и издирати без икакве плате и накнаде! Сиромашни немогу имати робова, како ће дакле они себи утешити? Елем дај лупај главу о ништавости човечијег живљења, о сујети богатства јер је маловремено, о праху и пепелу нашега бића и т. д. и тако постаје стоичка, скептичка, цинична и бог те пита каква јошт философија, које све до тог закључка долазе, да није срећа уживање, него је срећа знати себе од уживања уздржавати, туђе богатство презирати, себе на најпрвобитније потребе ограничати и у највећим мукама умети своје човечије достојанство сачувати, а као персонифицирати представник те науке, ту нам се „с мисли и с персоном“ наш Диоген у бурету појављује!!

Као што се види философија неудара истим путем којим и религија, али је обшта одвратност од радње дотле доводи, да тражећи цел човечијег живљења и она долази као и вера скоро до истих резултата!

(Наставиће се.)

ЛИСТАК.

КЊИЖЕВНОСТ.

Les Serbes de Hongrie, leur histoire, leurs privilèges, leur église, leur état politique et social. — Prague. Grégr et Dattel libraires éditeurs. — Première partie 1873. (стр. 1—160.) — Seconde partie 1874. (ст. 161—474.)

Лане смо у 11 броју Јавора оценили први део ове књиге. Али како је то дело за нас Србе у Угарској врло важно, и како треба да се што више зна о њему, нарочито на овој страни, то сада, по што изађе и други део, доносимо из једнога београдског листа, који је међу тим престао излазити а на овој страни слабо беше раширен (Време 1874 број 7), ову значачки написану рецензију.

„Писац овога дела, г. Пикот, учинио је њиме велику услугу свакоме, кога занима прошлост и садашњост наше браће с оне стране Саве и Дунава. Он није пожалио ни труда, ни трошка, да сам лично покупи што више грађе за овај свој посао, и да ту грађу тако расположи и употреби, како би читалац добио по могућству јасну и потпуну слику и о досадањој судбини и о садашњем стању тамошњих Срба по свима гранама њиховога народног живота. Морамо признати, да овако дело није још до сад изишло на свет ни на нашем, ни на другом ком језику.

Да овим нисмо много рекли у похвалу делу, сведок је и његов богати садржај. После кратког предговора и библиографије употребљених извора, говори писац 1.) О угарским Србима од VII столећа до првих ратова с Турцима. — 2.) Историја угарских Срба од првих ратова с Турцима до г. 1521. — 3.) Од г. 1521. до сеобе патријарха Чарнојевића г. 1690 — 4.) Од г. 1690 до сеобе Хрвата и Текелије у Русију г. 1751. — 5.) Од г. 1751 до г. 1791, кад су Србима угарским дата права грађанства. — 6.) Од г. 1791 до революције 1848. — 7.) Устанак српски г. 1848 и 1849 и постанак српског војводства. — 8.) Историја угарских Срба од мађарске буне до наших дана; укидање војводства; дуализам аустро-угарски и његове последице. — 9.) Етнографија угарских Срба. — 10.) Војничка граница и кикиндски округ. — 11.) Српска црква у Угарској; монашко свештенство; парохије и мирско свештенство; скупштине епархијске, конзисторије, епархијски

административни и школски одбор; митрополитско-црквени и народно-школски савет; народни сабор; синоди; унијатска дијецеза у Крижевцу; списак српских митрополита и владика. — 12.) Српске школе у Угарској; народни фондови; засебне фундације; опћинско имање; друштва: Матица Српска, Народно Позориште, Омладина, читаонице, певачке дружине; новине и повремени списи српско-хрватски. — Уз то још и завршетак, који се свршује са избором и инсталацијом Ивачковића за патријарха српског.

О свима овим предметима говори писац зналачки као научењак, одушевљено као пријатељ, савесно као лекар, а при том лако и одрешено, као какав пријатни приповедач. Говорећи о појединостима, свагда му је поглед управљен и на целину; његово вешто перо уме да смести и незнатније податке онамо, где ће да постану саставни делови важнијег предмета, предмета од опште вредности.

Због ових врлина књига је ова добродошла свакоме ко је рад да проучи заплетене одношаје тамошњих Срба. Брижљиви писац покупио је грађу, и тако је згодно и прегледно распоредио, да ће се његовом књигом моћи користити многи и многи читалачки кругови, јер како је толика грађа била расута по толиким књигама, брошурама, новинама и разним документима, тешко ће се и у самој интелигенцији нашој наћи, ко не би у овом делу нашао на нешто, што му је од пре било непознато.

С овом књигом започиње г. писац низ оваких дела, у којима мисли редом пређи све народности у Угарској. Намера му је, да упозна сународнике Французе са народима на истоку, о којима је западна Европа до сад врло мало знала, јер је од пристрасних или поткупљених туриста о њима свакад погрешно извештавана бивала. „Ми подносимо ове врсте нашим пријатељима свију земаља славенских и латинских. Нека их они приме као залог братских одношаја, који ће надамо се наступити између истока и запада!“ С овим речима завршује г. писац свој предговор. На ово ће сваки од нас од свег срца рећи: „Дај боже!“

Г. писац предвиђа, да ће му дело моћи изазвати и нападаја. Он признаје, да ће бити и погрешака, које су му се могле поткрасти; али се боји, да не буде сматран као пристрастан онде, где је желео бити само праведан. Он врло често кори Немце и Маџаре због њиховог грамжења за господарењем и због њихове интолеранције; али „ми се нисмо устручавали“ — вели он — „да и Србима говоримо слободно, кад год смо имали да им што пребацимо. Ми смо нештедице корили њиову равнодушност и оскудицу у дисциплини и били бисмо срећни, кад би наши савети, које нам је симпатично чуство казивало, имали каква год плода.“

Од нас Срба нека се не боји г. писац да ће бити велике замерке. Ми ћемо му исто тако искрено казати, где је по нашем мишљењу он погрешио, као што нам он наше погрешке казује, па ћемо ипак и бити и остати добри пријатељи. Као што читамо, Српска је Матица решила, да се ово дело и на српски преведе. То нека буде писцу први залог о томе, како му је дело у опостраном српству примљено.

Сад ћемо да наведемо из дела нека главнија места, где се с назорима г. Пикота не слажемо, или где мислимо, да није био добро извештен.

Ми држимо, да се неправедно пребацује нашем деспоту Ђурђу Смедеревцу, што се држао с Турцима, место с Маџарима (стр. 38). Цена маџарске помоћи била је деспоту врло скупа. Осим вазалског одношаја према угарском краљу искао се од њега и прелазак у римокатоличку веру, на што деведесетолетни старац пристати није могао.

На стр. 129 правда писац српске исељенике у Русији. Тиме су се, вели он, ослободили од уплива и нападаја маџарског и немачког. То стоји, али стоји и то, да су они тиме још већој опасности изложили ону своју браћу, која су иза њих заостала. Па кад су ови могли и без њих све до сада очувати и своју веру и народност; шта би тек било, да су сви остали на окупу?

По нашем мишљењу неправедно кори писац Саву Текелију (стр. 164). — Положај Савин на темишварском сабору г. 1790 био је онај исти, који је заузимала и мањина благовештенског сабора г. 1861. И на мањину беше лажне повике, да су „маџарони“, као и на Саву. А зашто? Што држаше, да је „боље имати и драм права у руци, него товар милости — на папиру“. А што им ни тај драм није потпуно дат, томе ваљда нису криви они који су искали, него они који нису дали. Али шта имају да наведу за се адвокати милости и од г. 1790, и од г. 1861? Шта су они израдили, ма да су оба пута били у већини? Јесу ли спасли, кад већ не интересе, а оно бар част народну? Је ли Текелија био заслепљен и кратковид, што се није уздао у обећања Шмитфелдова, што је видео, да је сва прича о територији само проста, груба комедија? Не треба заборавити, да на благове-

штенском сабору г. 1861 на Чарнојевићево питање: „ко је узрок, што за последњих дванаест година (1849—1861) нису ступиле српске привилегије у живот?“ — онај речити Стојаковић није умео ништа да одговори! (IV седница, 30 марта).

Исто тако греши г. писац, кад говорећи о Гају и о илирству (стр. 201 и даље), пребацује Србима, да су према величанственој идеји спојења са другим Славенима били равнодушни, или још и непријатељски расположени, јер нису похитали, да приме заједничко име „Илира.“ — Што се самог имена „Илир“ тиче, видеће се из аутобиографије Текелијине, (кад ова једном угледа света), да је име „Илир“, као политично име за све јужне Славене, била давнашња мисао Саве Текелије, коју је он још г. 1809 развио у својој споменици, преданој цару француском Наполеону I., који је наскоро за тим освојене од Аустрије југославенске земље назвао „Илирским провинцијама“. А што Срби у доба Гајево не хтеше да се зову „Илирима“, отуда не треба изводити, да су били немарни или противни и самој идеји слоге и узајамности. Срби нису мрзили на име „Илир“, па да су га с тога одбијали, него су га држали за излишно, за неки декоративни луксус, који им није требао. Срби су гледали на ствар, а не на празно име. С тога су били искрени пријатељи Гајевих осталих реформаторских идеја, били су искрена браћа и Хрватима, и свима Славенима. Кобне г. 1848. први су Срби скочили на оружје, стали су под заставу и Србина Јосифа патријарха а и Хрвата Јосифа Јелачића, нити су правили разлике између оведвојице. Срби су далеко пре Гаја у самој ствари били Срби и Славени, свесни свију својих дужности и готови ове свагда вршити; а ономе који уме читати, не треба нико да замера, што не ће да учи срицати.

(Свршиће се.)

НОВЕ КЊИГЕ.

Извештај управе српских народних фондова и фундација, под њеним руковањем, за године 1869,70,71,72 и 73. У Новом Саду 1874. (вел. 8-мина 34 стр.)

Стање Фондова 1873. 1. Неприкосновени 920,323 фор. 2. Клерикални 1,604,567 фор., 3. Алумнеј 67,560 фор., 4. Стратимировићев за издање митрополије 106,565 фор. 5. Саве Текелије 329.342 фор., 6. Путников 16,205 фор., 7. Зелићев 20,050 фор., 8. Божићев 14,167 фор., 9. Н. Димитријевића 46,469 фор., 10. М. Пајића 19,536 фор., 11. Гав. Адамовића 33,418 фор., 12. Препарандски 425 фор. 13. За споменик архимандриту Рајићу 1945 фор., 14. Депозит сремских манастира, за дато ерару сребро и злато 1793 и 99 године: 18,265 фор., 15. Депозит различних манастира и цркава, и т. д. 6,673 фор.

Пројекти за споменик покојноме Кнезу Михаилу, од М. Валтровића, архитекта и професора. Београд 1875. Цена 2 ½ гроша.

Drugi godišnji program c. k. realnog i velikog gimnazija u Kotoru, za god. 1873/4 U Dubrovniku, Tiskom Dragutina Pretnera 1874. — Из статистичног прегледа видимо, да је у гимназији которској било прошле године 43 католика и 49 православних ђака. Ове године се отворио и шести разред.

Рачуница за ниже разреде средњих школа, од дра Ф. Мочника, први део. Београд 1874. (вел. 8-мина 270 стр.) Цена 9 гр. (90 н.)

Хронографија израдио Др., професор космографије и историје. Београд 1874. (вел. 8-мина 93 стр.) Цена 4 гр. (40 нов.)

Борба за право, написао проф. др. Иеринг, превео К. Н. Христић, правник на берлинском университету. Београд 1875. Цена 5 гр. (50 нов.)

ОДГОВОРИ.

Уредн. „Венца“. — Она Ваша нотица о песми „Пет чаша“ са свим је излишна била, јер смо ми сами на две недеље дана пре Вас обавестили наше читаоце, да смо мистификовани. То може лако пасирати свакој редакцији. Уреднику није могуће знати на изуст сваку српску и хрватску песмицу, па ма и од најбољег писца била те да би се сачувао од онаке преваре; друге сараднике немојте кривити, јер они не одређују шта ће у лист доћи, но само пишу за њега.

Г. М. Т. Н. — Шилерово „Момче на извору“ преведено је већ више пута на наш језик, и нарочито је превод Грчића-Миленка бољи од Вашег, те по томе Ваш превод није нужно да се штампа, и ако је доста веран и лак.

„Јавор“ излази 1. 10. и 20. дана свакога месеца. Рукописи нека се шиљу уреднику, а предплата „Администрацији Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на читаву годину 4 фор. на по године 2 фор. на три месеца 1 ф. *За стране земље*: на читаву годину 5 фор.

СРПСКА НАРОДНА ЗАДРУЖНА ШТАМПАРИЈА У НОВОМ САДУ.

БРОЈ 5. У НОВОМ САДУ 10. ФЕБРУАРА, 1875.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

УРЕЂУЈЕ ДР. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

ПЕРА СЕГЕДИНАЦ.

Трагедија из повести српске.

(Време 1734—1735.)

(Наставак.)

ЈАКОВЉЕВИЋ.

Господством нас је трово Цариград,
господством сад зар да нас трује бог?
И од вас мóрам таку чути реч?
и у вас народ свој полаже над?

МАТУЛА.

У народноме стаду великом
и умиљатих јагањаца је.

ЈАКОВЉЕВИЋ.

Те умиљато сиса овце две;
но једној млеко, другој сиса крв.
Ал' ако овца тај осети стрв,
те уједена, викне у помоћ
по свога доброг верног чобана?

МАТУЛА.

Ма, драги брате, то је омана:
нит' хоће чобан томе стаду доћ', —
и кад се овца досетила још?

ЈАКОВЉЕВИЋ.

Не дође л' чобан, који треба, мож',
Наоштрило је чобанче већ нож.

(показује писмо.)

Разумеће му стадо овај глас,
разумеће га, то ће бити спас,
а издајнику сваком страшни суд.

МАТУЛА (себи)

Охо! Тај мисли збиља? Он је луд!

(Вићентије улази љутито; за њим Јанаћ Моско; овај нестаје кроз лебрња врата)

ВИЋЕНТИЈЕ.

Је л' овде хуља, сплеткаш, импостор,
супостата црквени, безбожник,
мој издајица, крвник, клеветник?

МАТУЛА.

Упрепашћен вас не разумем ја:
зар клевета и на вас има ма'а?
па од куд злоба, од куд клевета?

ВИЋЕНТИЈЕ.

Још питаш, од куд? А од куд си ти?
шта радиш ту? и ко те посла, је л'?
да буниш народ против посла тог,
те да ме туже цару општине?
показ'о ми је сад баш Цинцендорф
из народа сплеткарења ти плод,
па ко је мого људе навркат,
већ онај, што ми тајни знаде рад?
претваралицо ти драгокупи! —
понизан, сладак, сав се покупи." —
далеко ли се лијо дочеко,
ал' то те сад не прође олако!

ЈАКОВЉЕВИЋ (себи)

Но, хвала богу! запаљен је луч,
да српској свести буде потпала;
сад овај листак може под мој кључ,
јер нужда му је за сад отпала,

МАТУЛА.

Ал', за бога, та од куд сумња та?
господине, зар на вас, на вас, је?

Вићентије.

Да ко је то будимској општини
оцрнио ме, ако ниси ти?

Матула.

Ја с општинама не дописујем,
секретар ваш ће боље знати то,
показа сад баш неко писмено.

Јаковљевић.

И издаде ме, подли ниткове!
сад не затајах више никоме! —
па нек ме зна, кад и ја њега знам,
по мене дика, по њега је срам.

(Вићентију)

Е, народни кад слуга служи вам,
ја морам служит народ узајам.

Вићентије.

Зар ти, синовче, ти зар Јакове?
из твојих уста речи такове?

Јаковљевић

Из мојих уста таке речи, да!
и ово писмо писао сам ја.

(пружи Вићентију писмо.)

Вићентије (чита)

Капетану Петру Јовановићу Сегединцу и осталим капетанима поморишке крајине.

Као што писах будимцем, ево и вама. Митрополит је добар пастир, он и музе и стриже своје стадо. Ви му дајете новаца. а он продаје ваша крваво стечена права. Ако вам је додијало благо, ви му пошљите, колико год буде захтевао: бечкој господи треба много. Будите мудри и свесни: „мудри к'о змије, чисти к'о голубови". Остајте збогом вашем пријатељу Јакову Јаковљевићу.

То не мож' бити, не мож' бити, не!
Мој Јаша то да може, то да сме?!

(Матули.)

Ма, пријатељу, погледајте лист:
Ил' моје очи нешто не виде,
ил' ово није јашин рукопис?

(Јаковљевићу.)

Је л' ово збиља? — Ха, та он је то —

(Отвара средња врата).

Нек уђе стража! (Улазе три оружана војника)
Хватајте га, но;

(Војници ухвате Јаковљевића.)

У тавницу ћеш, у најдубљи кут,
а овај лист ће пред ћесарски суд.

Јаковљевић (себи:)

Сад видим, увек шта нас убија:
Без гуског ума свест голубија.

(Гласно:)

У тавницу? Не марим, бих и сам,
да царском суду кажем све што знам.

(Поведу га).

Вићентије.

Хеј, станте мало! — Јашо, ниси луд:
ти знаш да тебе неће видет' суд;
од часа бићеш слободан и чист,
будимцем ако нов напишеш лист,
што ти о мени досад клепета,
да ј' опадање, да је клевета.

Јаковљевић.

Нек буде судби, што јој припада,
Ал' народ ја да лажем? — Никада!

(Полази.)

Вићентије.

Ма, куд си наг'о? Имаш, море, кад!
Будала једна! Ја бих силом рад
опростити га невидовна зла,
а он још прети! — Чекај, знаш ли шта?
Кад нећеш баш, да своју газиш реч,
а ти бар не мој —

(Улази Љубица; за њом Јанаћ Моско удварајући се.)

Љубица.

Несносна муха! Детлић досадни!
А гле! Шта раде ови људи ту?

Вићентије.

Јаковљевићу ту су у почаст,
крвника нашег воде у пропаст.

Љубица.

Крвника? Њега? Твога, можда, да,
ал' онда сам ти крвница и ја.
Ил' пуштај њега, ил' ћу и ја с њим!

Вићентије.
Шта, јадницо, шта чујем? С ким ћеш, с ким?
Љубица (загрли Јаковљевића.)
Зар мога Јашу, мога сокола,
ублажиоца твога покора? —
У тавницу ћу пре са њиме, знај,
нег теби даље грешни спремат рај!
Вићентије.
Шта видим ја? — Је л' овом свету крај?
Зар не пуца из ведра неба гром,
да грешницу на месту спали том?
Ал' шта је гром? Та гром је премален,
Тако сам љуто њоме преварен!

Јаковљевић (отисне Љубицу.)
Ти преварен? Зар ти? Ха-ха, ха-ха!
Та преварен сам, преварен сам ја.
Зар ово није рођака ти, кћи?
И ти још кажеш, преварен си ти?
Војаци, напред у мој тавни стан!
Досадио ми живот, свет и дан.
Љубица.
И мене с њим, и мене вод'те, хеј!
У тавници да тешки кајем греј.
(Ухвати се за Јаковљевића, он је отисне и одлази с војницима. Застор пада).
(Наставиће се).

Г Р Е Ш Н И К.

Приповетка Драгомира Брзака.

(Наставак.)

Мало даље од друштва, испод једног великог дрвета, сеђаше један старац, блед. сув, изнемогао, па тужно гледаше у даљину. Сухе руке прекрстио на прса, а тешки уздаси цепаху му слабачке груди. Ја бејах здраво радознао па приђох једном малом сељачету, те га запитах, ко је овај старац.

— То је чича Мирко, баштован из села Ковиљаче, који по кадшто овамо дође да своју зелен и воће механџији прода, — одговори ми сељаче.

А што је тако жалостан? Видиш, неће никог ни да гледи? — упитах ја.

— Тешка туга њега мори, господине, јер је учинио велики грех, за који се још и дан данас каје и богу моли.

— Грех?! — рекох ја дивећи се.

— Јес, господине! О, само га замоли, па ће ти он одмах испричати, јер он онда вели да му је лакше, када се коме изјада, — одговори ми простодушно сељаче.

Мени беше већ доста.

— Идеш ли ти у школу? —

— Идем, господине, у други разред. али сад имамо распуст, па сам са бабом амо дошао, јер је сутра вашар у Лозници. —

Ја му дадох напојницу па га оставих, јер ме доиста његове речи дирнуше. Хтео сам да одем до старца да га за тај његов „грех“ запитам, али нисам имао срца. Јер ако је одиста и било што у ствари, ја знам како је тешко човеку, кад га на његову тужну прошлост опоменеш. Најзад радозналост одржа у мени превагу, и ја се упутих старцу.

— Помоз' бог, старче! — проговорих ја.

Старац се наједан мах трже, ману руком преко чела, као да теде памет да сабере, па ми слабачким гласом одговори:

— Бог ти помогао, синко! —

— Опрости, старче, што те можда узнемирујем, али ми овде један брат рече, да ти од неке боље патиш, па и мене су виш' вако млада јади обхрвали, те дођох теби, да тугу с тобом поделим, — рекох старцу па ми чисто беше жао, што га слагах.

*

Старацману главом, као да неверује, па ме погледа својим мутним оком испитујући.

— Још си млад, синко, с тога и не треба да будеш тужан. Душаваља, има разних боља, но од ове, од које ја болујем, само ће ме онај горе ослободити! — Обори главу, па показа руком на небо

Мени се одиста стужа, па се посадих поред старца на траву.

Па зар је твоја туга тако тешка, да је не можем преболети, чико? —

— Нигда, нигда! — уздахну старац,

— А оно ми је бар испричај, јер ће ти срцу лахнути. —

Старац махну руком, као да хтеде рећи: Окај се тога тужна је то историја. Најзад диже главу па ме погледа.

— Видим, синко, да осећаш сажалења спрам мене стара грешника, с тога бог нек те благослови! Ја сам већ преживео своје, па сад чекам час, шат и мене бог већ једном себи прими. —

— То нам свима престои, чико — рекох ја, па се још боље наместих поред старога.

— Ох, та да оће само скоро то доба доћи! — јадиковаше стари, а из мутна, усахнула ока кану му једна суза, па се, преко смежураних му образа, одкотрља у зелену траву.

— Умири се, чико, не плачи, та ти сигурно знаш како лепо вели она народна изрека: на муци се познају јунаци! Човек је тврђи од камена он може све трпељиво и јуначки да сноси. Одиста мени је врло тешко када те погледим, гди се тако стар и немоћан мучиш. Велиш да си грех учинио? Је ли? Е, па лепо, бог опрашта грешницима, када се искрено покају; кај се, буди добар спрам свакога, праштај непријатељу, па ће ти и бог опростити. —

Старац ме зачуђено погледа.

— Хвала ти, синко, по сто пута, хвала! Та ти си једини, који ми твојим говором мало тугу умали. Не теши ме, јер ме не мож' утешити, но ме презири, клони се од мене. бегај далеко, далеко, ја сам сав кужан, дах ми је отрован, на мени лежи грдно проклетство, а то боли… боли!… глас му се претвори у јецање, стиште руком прса, као да ће му препући од бола, па проли потоком сузе.

Душа ваља и мени самом ударише сузе на очи, гледећи овог старца како пати. Кака ли мора бити то туга? какав ли мора бити тај грех, који баш ни за секунду не може да заборави! Све је више и више расла радозналост у мени да дознам за тај његов грех.

— Ја ти и мало час рекох, старче, умири се, покај се, бог ће ти опростити. Ма како велики да је грех, што га ти учини, опет имај наде у бога, у ту вечну узданицу несретних, он те доиста неће оставити а сада, опет те молим, испричај ми ту твоју бољу, која те већ толико мучи.

Старац ману сетно главом и рече:

— Па лепо, слушај:

* * *

— Ја сам родом бошњак из једног малог сеоца близу Сарајева. Оца нисам ни запамтио, јер га Турци одавна мучки убише. Но доцније сам слушао, да је био ваљан човек, ваљан Србин, кога је искрено тиштало несретно стање „сиротиње раје“. Он је био као најразборитији од сељана, кмет у селу. Сви га љубљаху, сви га поштоваху, а он је опет вазда у меџлису бранио и свима се силама трудио, да на пут стане грдним зулумима, које турци свакомприликом наношаху јадној раји. Па то га и главе стаде. У Сарајеву је у то време жарио и палио стари Али-бег, који доцније и пашом постаде. Једне ноћи посла он неколико

својих гаваза, те убише мога оца и мајку на спавању, старији ми брат Станко, који тада бројаше двајестину лета, побеже у гору, а мене узеше те ме однесоше у Сарајево Али — бегу.

Бијо сам мали и нејачак, те нисам ни знао, шта се са мном учини. Живео сам неколико година у двору Али - бегову као и друго живинче. Са Беговим хртовима и огарима ручавао сам, а код коња у штали спавао. То беху црни, тешки дани за ме. Нисам ни знао да сам негда био слободан, али сам знао да сам роб, да сам живинче, које мора да угађа ћуди свога господара. Колико ли сам ноћи провео у неспавању, седећи на обали речице Миљацке, и гледећи у њене мутне вале. Колико ли сам пута хтео да се бацим у њен хладан, мртвачки загрљај. Али вазда ме је нешто од тога задржало, сигурно за то, да се сада овако грозно патим?.... Друге слуге Али-бегове вазда ми причаше, како сам ја находче, које је бег из милосрђа себи узео, да га хлебом зарани. Ја их тада упитах: кога сам закона, а они ми се у брк подсмеваше. Осећах у себи да нисам турчин, јер ме нека језа спопадаше, кад год сам поред српске цркве пролазио, но не смедох у њу да уђем; а у дому Бегову морао сам као и сви турци да клањам окренут Меци и Медини. Живљах да се патим, живљах да се замерим онима, којима сам животом дужан. Иза јаких зидина Беговил дворова слушах вапај и уздах „сиротиње раје,“ виђах сваки боговетни дан нове и нове жртве турскога ћејфа, па осећах да сам дужан да за ту рају нешто жртвујем, али бич надзорника беговил добара, нагна ме да сваке минуте видим да сам роб, да сам створење коме је суђено да се пати, мучи, робује.

Прохујаше двадесет пуних година мога робовања, двадесет пуних година неспавања и туге, оставивши двадесет љутих рана у моје ојађено срце. Већ сам био навикао на сужанство, јер мишљах да сам само за то створен да робујем. Што год су са мном радили, ја све то држах, да мора тако да буде. Једним словом, постадох права звер, а поред тога још и — турчин! Да, да турчин, робовање избриса из мога срца сваку искру човечанства и искрености, а околина, која ме окружаваше, сваку помисао на веру и бога. Мој је бог био седи Али бег, а син божији бич настојника беговога Место скромности дође беснило, место сажалења презирање. Био сам роб, али сам опет са презрењем гледао на јадну, одрпану, гладну рају, јер видех да има створова на овоме свету, који још нижи од мене беху. Ја сам био прашина, али они су били и од прашине мањи. Мене су тукли бичем, а њи ногом; мене звaху: робом, а њи — фукаром!....

Једнога дана шеташе стари Али бег по својој башти, у којој сам ја са осталим робовима аргатовао, када је прошао поред мене, погледа ме својим мутним оком, па запита нешто настојника. Након неког времена, дође настојник к' мени па ми рече, да ме бег себи зове, задрктах целим телом, сагох главу, па пођох за настојником. Он ме проведе кроз неколико одаја, гурну ме кроз неке свилене одаје, и ја стојах пред старцем Али-бегом.

— Чучук бре! оћеш ли да будеш царев низам? — запита ме Али-бег.

— Оћу, светли беже, — промуцах ја и нехотице.

— Пеки! Рустане, водити га у казамат, — рече бег, па повуче густ дим из наргила.

Настојник ме повуче за рукав, па ме изгура на поље. Одведоше ме у касарну навукоше на ме низамско руво и ја постадох царски низам!

Не могох себи да растумачим, шта се ово са мном уради. Мислио сам да ста-

ри Али-бег има сигурно са мном неке намере, јер доиста нисам могао да сазнам, шта га је на ово нагонило. Но опет ја се радовах као мало дете, па ми и сузе пођоше на очи. Та сад сам слободан, нисам више роб, а не бојим се ни настојникова бича! благосиљао сам у себи старога Али-бега, благосиљао сам га по сто пута, и ако сам га пређе вазда проклињао. Неки би од робова дао половину свога живота, само да га у нивами узму, а мене ево узеше и ако на то ни сам никада ни мислио.

(Наставиће се.)

ВОЈНИК И СЛАВУЈ МУ.

(Алегорија).

У колевци место среће, миља,
Јад је био војнику дадиља,
Невоља је њега неговала
Чемер беше све што му је дала.

Кад се био отргнуо мали
Пелена су пити њему дали,
Од пелена, ао судбо пуста,
Још и данас горка су му уста!

Било му је двадесет година
Ал срце му без сваки милина,
А душа му ојађена млада
Без љубави, без вере и нада.

Сваког часка све горе и црње
Свуда пелен и опако трње,
Тешко му је младој било души
Ал зато се ником не потужи.

Ишао је без икакви жеља
Далеко од својих родитеља,
Ишао је по доли и брегу
По врућини и студеном снегу.

Бог би знао де већ није био
Кол'ко ли је горки суза лио.
И кад млого већ земаља прође
До горице ладовите дође.

Под јавором лег'о је на траву
Заглед'о се у љубицу плаву,
Слушао је како поток струји
Како дивно певају славуји.

Слушао је друге тице мале
Што су сложном певању се дале,
А у ломни млађани му груди
Чудновата жеља се пробуди.

„За што неби? зашт' да неурадим?
Од јавора гусле ћу да зградим,
Танке струне од месечног зрака
А гудило од лаора лака.

Докрашћу се до тог луга цветна
Славуја ћу ухватити сетна,
Скрићу њега у боним си грудма
Па онда ћу запевати људма!

Како рече, тако и уради,
Од јавора гусле себи згради,
Танке струне од месечног зрака
А гудило од лаора лака.

Докрао се до тог луга цветна
Па славуја ухватио сетна,
Још када га скрио си у груди
Узе гусле па мало загуди.

Кад је чуо како гусле гуде,
Дошао је из горе међ људе
У тој вери и питомом наду
Да и људи осећати знаду.

Али таман, што му слаба рука
Преко струна гудилом превука:
Ужасна се диже бура, вика
Прот тужнога и бедног војника.

Пљусак стрела паде на гуслара,
Оштрим ножем срце му се пара,
У чаши му отров се пенуши
Ниска злоба немило га гуши.

„Са сви страна вихар и холуја
Тешко мени с' тужна ми славуја!
Тешко мени са мојих гусала:
Погинућу од силни шакала!

Али нека.... нека пуца злоба
Та доћи ће ваљда једном доба:

Кад ће људи, што ме сада трују,
Да и моје слабе песме чују.

Ал ма свака песма да ми свене
Ма род никад нечуо за мене,
Ма му клетва на гроб мени пала:
Канити се не могу гусала!"

* * *

Ова прича — — право ћу вәм рећи —
Огледало ј' худој мојој срећи,
Ал зато ћу, док са душом дишем
Непрестано песмице да пишем!

Соко.

М И Р К О.

Приповетка Јосифа Суботића.

(Наставак)

Та је ли могуће? Емилија га зове у своје друштво. Мирко чисто не може да верује. Је ли д. бро чуо? Можда се преварио? Али није, ето Емилија седе на траву и понуди га да седне пред њима.

— Ако се не варам, — рече Емилија, — ми смо стари познаници! И при тим речма насмеши се лукаво.

— Јест, — одговори Мирко — још се сећам оног милог — детињског доба. То је било некада, али сада, сада се све изменуло.

— Да, изменуло се. Тада бејасмо обоје деца, а сада . . .

— Сада сте ви милостива госпођица, а ја . . .

— А ви сте благородни господин! допуни Емилија и поче се смејати. Ал гле, викне из небу'а ја сам заборавила да вас упознам: Ово је моја пријатељица Лисавета а ово господин . . . господин.

— Мирко Радојевић свршени правник. Допуни Мирко да помогне Емилији, која му је имена заборавила, те је сирота сва поцрвенела.

— Ми се, настави Емилија, — познајемо још из детињства. Господин је као латинац чешће долазио у нашу башту а и покојни му отац добро је живио са дедом. Тако смо више пута провели заједно време, сећам се, ал нећу да овде приповедам, би ће томе времена.

— Милостива госпођица . . .

— Господине, викне Емилија ако то још једном поновите, ми смо крвни непријатељи, — и бајаги љути се.

— Али допустите . . . милостива . . . драга госпођице, то изискује ваш односшај према мени. Ви сте господарица, а ја ваш вазал.

Емилија порумени.

— Немојте о том говорити. Ја сам проста девојка. Наш је односшај неприродан. Ми смо људи као и ви што сте; је ли моја кривица, што је случај тео, те ми је дао грофовску титулу? Ви сте човек од закона. Еле ви сте све и сва, а ми само морамо вашу реч слушати. Ви љубите природу. Ај, па треба и да презирете све оно, што се не слаже са природним законима.

— Потпуно би право имали . . . госпођице, кад би се ти назори слагали са сувременим појмом о господару и слу-

ви. Али на жалост, ви сте можда једина у вашем сталежу, који о тој ствари тако мисли, а то неће бити довољно, да појам преиначи. Кад би све властеле биле као ви, људи се неби тужили на ропство.

— Како то мислите? Упита га Емилија поруменив.

— Разумем, са таким назорима; поправи се Мирко.

— Шта велите, оће ли се ваш деда обрадовати кад види венац? упита Лисавета, која је за сво време овога дишпута уплетала цветиће у венац.

— Прекрасно! викне Емилија. Дај га амо.

И с тим речма метне венац на главу.

Мирко се не може уздржати, а да се не диви овом несташном девојчету. Око главе шарени венац, и испод њега два немирна, ватрена ока, треба ли још шта, да човека потпуно залуде.

— Ја мислим, Лисавето, — окрене се Емилија пријатељици пружајући јој венац, — да ће деди бити најмилија наша честитка. Шта велиш?

— Види ћемо. Ал ја држим да је већ време да идемо.

— Хајдмо! викне Емилија, и скочи као срна. Господине, збогом! —

Оду. Али пре него што се изгубила из дрва осврте се и погледи га још једном, али тај поглед остави дубоку рану у Миркову срцу.

Као окамењен стајао је дуго на истом месту.

— Ето ту је седела, сад је ту била, а гле — нестало је. —

Учини му се да још удиљ гледи иза дрвета на њ. Нису ли оно очи њезине, ој те ватрене црне очи, не дршће ли му срце још од тога снажног погледа. Ој, страшна ли му је сила, кад га је толико уздрхтала, скаменила га.

Из небу'а поврати се од пренераза, на рамени му израстоше крила, није ишао, летио је, како и куда не зна. Он само јури напред као бесомучан. Пред собом гледи пар сјајног алема, он хоће мора достигнути; али му несретна коб неда. — Уместо код чуна, створи се пред дворцем. Гледа на све стране, неби ли је упазио, али Емилије нема, како да је у земљу пропала . . . . . .

Кад се вратио кући упита за чича Нићу. Реку му да је зором отишао у варош, па ће се тек пред вече вратити. Мирко је дакле могао бити цео дан сам.

V.

Сунце тек што је почело залазити. Тија ладовина поче се полагано ширити над умореним животом. Клонули цветићи и ожарена трава, почеше ју пријатељски поздрављати и у то име полагано дизати главе, а зелено лисје на дрвећу поче треперити од велике радости, што јој долази мио, жуђени пријатељ.

Свуда настуна одмор, само у спаинском двору не. Сутра је рођен дан старога грофа, а тим даном ступа у осамдесету своју годину, а гроф богме јако пази на формалности. С тога сада у двору тек наступа прави живот.

Кад смо већ ту, неће бити с горег, да речемо коју о старом грофу. Као што напоменусмо већ једном, старац држи млого на своје племство. Дао је пре кратког времена штампати порекло своје породице, заједно са кратком биографијом свију чланова. Књигу је увезао у само злато, и удиљ је била у његовој соби. Кад год није имао друга посла, он је превртао у њојзи, и то га је јако занимало. — Млади гроф, син врло је ретко долазио у овај предео, особито пак откако се оженио. Говори се, да је омрзнуо на сву околину од онога доба, од како је стара Дуда памет изгубила. Е таки су ти људи. Чим се тако шта појави, а они ти одма комбинирају, и

доводе догађаје један с другим у свезу — и душа ваља, ретко се варају, као што ми то знамо за цело. Осим тога, стари и млади гроф, нису баш сувише пријатељски живели. Жена грофа Артура није никако могла да се навикне на старчево цепидлачење и секатуру, јер је стари био тако несретан, да страшни зуб времена није поштедио ума његова, те се подетио. С тога је наговарала грофица свога мужа да старца оправе у пустињу, а да се неби потужио на дуго време, дадоше му Емилију.

Емилија је на свога деду јако утицала. Кад се стари највећма љутио и тужио на непослушност послужитеља, она се умиљавала око њега дотле док се није почео ш њоме заједно смејати и шалити, једном речи, док се са дететом није сасвим подетио. — Само се у једној тачци нису могли деда и унука сасвим да сложе, а то је била Емилијина ношња и понашање. Стари је од ње изискивао, да се понаша као грофица, да буде поносита, да се носи онако, као што се од женскиње њена сталежа изискује. А она би му увек на то одговорила, да је сита великог варошког загушљивог живота, да се озбиљност и поноситост ни бар мало не слажу са њезином природом. Она ужива у обичном оделу, јер тада тек осећа да је потпуно слободна. Варошко одело увек је подсећа на етикецију и оне сувопарне формалности, које се исмевају природним законима, и никако нису за паметна човека. Деда је дуго псовао, заповедао и молио, а кад све то није помогло, а он јој пусти на вољу нека чини шта зна.

Ну није стари гроф био тако попустљив према свима. Јадни послужитељи и званичници, који су од његове милости зависили, знали би доста приповедати о страшним секатурама овога старог човека. Ни један послужитељ није имао скоро читав дан мира. А кадгод, кад старац неби могао дуго заспати, морао би један од њи доћи, да му чита. Тешко њему ако га је за време читања сан савладао, те заспао. Могао је бити сигуран, да га старац неће пробудити баш на најпријатнији начин. А што је сутра дан добио, то је било његово....

Међутим док се толике припреме чине, видимо ми на прозору који гледи у парк две младе женскиње. То су Емилија и Лисавета. Баш су у разговору.

— То ти је био комичан призор — приповеда Емилија. Латински кварталац стоји пред младом девојчицом, и говори јој честитку на имен-дан и то на латинском језику. А млада госпођица, уместо да му благодари на муци док је онолико стихова силом сковао, поче га исмевати и рече: а шта ту којешта говорите, ја не разумем ама ни речи: Да си га видела Лисавето, како је поцрвенио, да је могао пропао би у земљу од стида. — А после ми га је било жао те сам плакала скоро до поноћи што сам се показала тако незахвалном.

— Ја видим, Емилијо, — рече јој Лисавета озбиљно, — ти ниси равнодушна према том младом господину.

— Равнодушна? А можемо ли бити сасвим равнодушни, кад видимо што лепо?

— Или боље да речем: лепог младог човека, — допуни Лисавета.

— Па нека је баш и тако.

— Али ти би требала да помислиш мало и на даље. Ко си ти и шта си — а шта је он наспрам тебе. Ти спадаш у прве аристократске кругове, а он се мора и твом лакају јављати и слугапонизати.

— Ти си сувише конзервативна Лисавето, — рече јој Емилија и мало се намргоди. Зар ти мислиш ако си ти бароница, да си нешто боља од оне просте девојке са села. Реци ми, је ли то твоја-

заслуга, што се крећеш у високим господским салонима? бије ли у твојим грудима срце од алема, а у сељанке срце од шљунка? Или је можда у твојим жилама крв сама истопљена порфира, а она сељанчина само црвено бојадисана вода? — Није, није и опет није. Срце је срце, а крв је крв, — а била у теби а била у сељанке. Да не стојиш ти на том месту на ком си сад, била би можда друга, па је опет све у свом реду.

Лисавета је сва поцрвенила при овим Емилијиним речма.

— Не говориш добро Емилијо — рече она — и ако имамо само случају да благодаримо за ону улогу, коју сада играмо у свету, ко нам може рећи да немамо право, кад то на своју корист употребимо?

— То ти забрањује закон човечности. У себи не смеш сматрати неко више, натприродно биће, а у сељанци опет не најпотчињеније створење, које је само зато рођено, да се по блату ваља.

— Ја то и не мислим, али ћеш ми допустити, да могу рећи, е сам боља од оне пуке сељакуше.

— Боља јеси. — али не кад тако говориш. Што си ти васпитанија и ученија од ње, то није твоја заслуга, него онога, који те је дао васпитати. Али је друго питање, која је од вас две од веће користи по друштво.

— О што се тога тиче, рече Лисавета поносито, ту ласкам себи, да вредим више него та твоја сељанка.

— Као што ти реко — настави Емилија ладно — то је друго питање. Сељанка ради као стока по цео дан само зато да прибави теби угодан живот. О, видила би ја, шта би било са свима нама да нема ти створења, које ми својој охолости понижавамо и испод стоке. Ти седиш — и ја с тобом заједно — по читав дан на кадивеном канабету, а кад ти затреба штогод, удариш у златно звонце и стотину послужитеља све да покрјају вратове, ко ће пре да те послужи. А сељанка се одмара од теретног посла само у подне и у вече, седи на дрвеној столици, а кад јој устреба шта, мора да се послужи сама. — Ти кад оћеш што лепо да извезеш, а ти узмеш ђерђев, накупујеш вула, ставиш преда се прегледалицу и радиш. А сељанка сама себи направи свој разбој, сама бојадише памук, и из своје главе изводи дивне, симетричне фигуре. Ако ми не верујеш, читај каталог са Бечке изложбе, па ћеш уједно дознати и имена ти вредни сељанака. Вештаци су на изложби признали, да су то прави узори плетивачке вештине. — А реци ми, би ли ти могла онако што урадити?

— Сувише си ми заузета за своју ствар — рече јој Лисавета смешећи се, — не знам шта те је тако за сељанке одушевљило.

— Ако си то рада чути, ево да ти кажем. Ја живо осећам сваку неправду, особито пак ону, која се јадном народу чини. Жао ми је, кад видим човека окована тешким ланцима, а непријатељ употребљава ту згоду те га кињи и мучи. Народу су везали руке наопако, па мора сирома онамо да иде куда му други заповедају, и оно да чини што му други налажу. Али од тога што ти мислиш, не знам, може бити да је штогод у ствари, а може бити и да није одговори ћу сестрински онда, кад се оканеш ти твоји конзервативни мисли.

— Е рече Лисавета, — то ћу ја у мом животу тешко чути о том и једне речи. Ал искрено да ти кажем Емилијо, мени је чудо, откуд из небу'а таке мисли у теби; до сада барем нисам никада ни једне таке речи од тебе чула. Твоје досадање понашање....

— Разумем те врло добро, — упадне јој Емилија у реч — ти си мислила на сваки начин, да по моме понашању имаш посла са каким лакомисленим створењем. Али се сви љуто варате, ођу да уживам природу сасвим по својој вољи, ођу да се повратим од оне укочености од читаве по године дана у оној великој живој, здравој околини, у којој сам и догледала света.

— Имаш потпуно право, има овде још света, који љуби природу и лута по шумама....

(Наставиће се.)

Ј А Д И.

Узрујало море јада
Млађане ми груди боне;
На том мору чунчић мали
Још за мало — да утоне.

А на чуну маленоме
Слабо ј' весло искрњано —
Ој — већ видим, где га вали
Бије море узбуркано.

Де га крши, па га ломи
О млађане груди боне!...
Насмехни се, зоро жића,
Да ми чунчић не утоне!...

П Адамов.

О СИРОТИЊИ.

(Наставак.)

Наш велики основатељ вере, почео је своју науку проповедати на генисаретском језеру, међу сиромашним рибарима и простим сељанима. У оно време јошт се нису државни новци на луксузне булеваре и приватне жељезнице са државном гаранцијом, трошили, нису министри за кратко време милијунарима постајали, нити је Гици принуђен био тако несносне штајере на свет товарити, да би државу од банкротства сачувао; осим тога је палестинска клима млоге производе без великог човечијег зноја давала, те сиротиња није морала непрестано радити, него је имала каде и на науку своје време употребљавати; у оно дакле време, међу онаким народом видимо одушевлење за божаствену реч, видимо апостоле где се око свога дивног учитеља скупљају, верујући у непогрешљивост његови несравњени прича и изрека; једном речи: видимо, где се ова небеска наука подобно бујној реци на све стране шири и славу свога проповедника распростире!!

Од села до села путујући, силом својинеопровргљивом истином испуњени — речи, отвара он себи пут у срце занемареног сиромашног народа; његов је пут, пут славе и вечитога триумфа; маса га народа на све стране прати, ни дању ни ноћу мира нема, јер га сваки жели чути и видети и његовим — никад донде нечувеним — говором своју сиромашну душу испунити!

У Јерусалиму, престолници јудејској, где је усредоточено сво богатсво материјално и књижевно, ту се већ непојављује оно искрено безазлено одушевлење народа, јер би то за књижнике и богате фарисеје највеће понижење било, да они, кои су донде све и сва били, у један мах мејдан напусте и да се даду од овог се-

оског реформатора без сваког одпора у запећак бацати!

Видећи учитељ окорело срце ови частољубиви, префригани, лукави, сујетни и горди богаташа и назови-научењака; видећи, где му са својим софизмама где год могу његове речи изврћу и подмећући му политичне тежње о глави му раде, само да би се ове опасне конкуренције ослободили и своју досадашњу превагу и ауторитет код народа одржали; знајући најпосле, да код такови лицемера неможе са својом на љубави основаном науком продрети, почиње о својој мисији — да јеврејски закон реформира — очајавати, почиње Јерусалиму због његове покварености пропаст предсказивати, почиње се и од саме помисли грозити, да мора јошт дуго међу овим неверним и развраћеним родом живити и пророкује, да ће туђи народи његову науку примити и тако се оп‹ т на ново обраћа скромној сиротињи, те јој јошт за које време проповеда, сматрајући њено срце као једину чисту њиву без трња и камења, на којој ће његова наука моћи млогим и ваљаним плодом уродити!

Ову његову са свим природну одвратност од богати фарисеја, — кои су му науку као ђаволску разглашавали — узели су његови ограничени посљедоватељи као обшту одвратност од свију ма и ваљани богаташа; а његово прилагођивање ка сиротињи — која га је слушала и волела — сматрали су као предпостављање сиромашког сталежа у обште; те тако се почиње сиромаштво као неко најсигурније средство препоручивати с коим се м‹же до вечитога живота доћи! Овом погрешном схваћању следујући, мануше се скоро сваке радње и привреде, него склопише неки комунизам, те полагано бога молећи трошише готовину они фамилија, које с њима у црквену заједницу ступише; на ово их је јошт и то навело, што баш и онако нису сувише за радњом уздисали и што се било прогласило, да неће ни сви ученици помрети, а суд ће божији наступити, пак су држали, да им п сле суда материјална средства и онако требати неће!!

Али апостоли сви редом помреше и изгинуше, а суда божијег никако нема: млоге пород ‹це изпропадаше и осиромашише, млоге се од глади потаманиле, млоге увидеше да нису на правом путу и хтедоше други лист окренути; али струја фанатизма која их је била понела, вештина нови проповедника и пророка, кои адвокатским начином суду божијем мало дужи термин продужише, а овамо га са речима Христовим у склад доводише; све ово, а притом јошт највећма сладки обичај да се ништа не ради толико духове обрлатише, да не само што у првоме столећу код свога започетог правца осташе, него јошт и на првим васељенским саборима виђамо приличан број заступника од сами пропалица, адраповаца и богаљева, видимо измет људски, кои о Христовој љубави ка човештву ни појматија нема, кои се подивјачио и у суровости огрезао, и кои није кадар ни једну мисао у своје срце присадити, која би се на земаљско благостање и срећу рода човечијег клонила!!

О боже! да страшне разлике између учитеља и његови посљедоватеља! Он диван, достојанствен, из лица му божаство просијава, узвишен духом изнад свију сед‹ери небеса, пак већ са самом својом појавом импонира и срца придобија! А ови јадници „нити се мију нити браду чешљају“ што казо Доситије. него забарусили канда су кроз шуму трчали, одрпали се и израњавили се канда су трње врли, изгледају као шумски ђаволи ништа друго него да их какво дете види пак да добије фрасеве! И ти људи написаше ледене канове, и заведоше пустињиштво

и калуђерство, и обновише индијско „столпништво,“ и одредише — подобно фарисејима — строге постове и дугачке и кратке молитве на бројанице за форинту сребра и за форинту шајна, и направише бденија и метанија, и пронађоше науку, да је за спасеније душе нуждно сваки дан камџијом своје тело шибати и треницом и чешагијом гребати га и какви ти ту јошт невоља у својим законима не одредише, ма да је Христос за свога живота на све те институције јошт у јудејству мрзио и забрањивао их! Али најпосле није се ни чудити овоме противхришћанскоме распореду, кад се узме од какви су људи те уредбе постале; јер онај, кои је сам своју срећу и љубав неприродним кињењем свога тела у себи угушио, тај неможе ни друге трпити, кои би на овом белом свету радости и задовољства налазили и од туда ти драконски закони, који су првобитну небеску веру у толико накарадили, да је ни сам основатељ неби више познати могао!!

Нико неможе за дуго против природе без казни војевати; а да је овај начин живљења неприродан био, то ћемо одма видити. Нерадња доноси дивљаштво и банкротство доноси глад, а гладан човек или се мора стаманити или се мора опаметити те другим путем ударити, јер празном трбуву никаква богословија непомаже! Људи се дакле временом полагаио окренуше, те лицемерно заклоњени јапунџетом вере материјализам пригрлише, без да то — због зазора — кадгод признаше и исповедише; и тако хвала богу видимо, да у данашњем времену ни код сами највиши црквени представника непостои више она одвратност од тецива, која се била код стари свети отаца одомаћила, него се сад они лепо јошт већма о богатство и великолепије отимају, него остали смртни људи с том једном разликом, што они као и њини стари од радње беже, ма да се цео остали свет колико толико за поштеном привредом упутио и само гледи, како ће заплетушем, умиљавањем до веће власти и скраћивањем народни права до славе и величине доћи!

Они се истина старају о „спасењу душе“ свога подчињеног стада, али уједно јошт већма, како ће до спајилука, до каруца, коња, свилени аљина и остали земаљски угодности и чуствени уживања доћи и кад би имали осећања и сажалења спрам народног пропадања, — као што га немају — неби им се баш могло ни одвећ замерити, што су начелу стари пропалица леђа окренули!

(Свршиће се.)

ЛИСТАК.

КЊИЖЕВНОСТ.

Les Serbes de Hongrie, leur histoire, leur privilèges, leur église, leur état politique et social. — Prague. Grégr et Dattel libraires éditeurs. — Première partie 1873. (стр. 1—160.) — Seconde partie 1874. (стр. 161—474)

(Свршетак.)

И покојног патријарха Рајачића треба да одбранимо од незаслуженог укора, да је дражио Хрвате својом протестацијом на хрватски сабор (стр. 292). Г. писац вели да је велики жупан Кукуљевић казао на сабору да граница хрватско-славонска треба да спада к Хрватској (que les Confins croato-slavons devaient appartenir à la Croatie), и то да је побудило патријарха на протестацију. То не стоји. Кукуљевић је у седници саборској 29. априла казао, „да је становништво војничке крајине у Хрватској чисто хрватско“ (С. Д 1861. бр. 43.) или другим речима да у њој нема Срба. А то је са свим друго. Неко је од горње двојице вређао братско своје племе, али то није био Рајачић.

Исто је тако погрешно извештен г. писац и о току расправе црквеног питања између Срба и Романа. Спомињући молбеницу, коју су ро.

мански родољуби поднели цару г. 1862. поради оснивања самосталне романске митрополије, говори писац о Србима, да су они због тога жестоко напали на своје противнике (!), „ceux-ci (т. ј. Срби) ne manquèrent pas d' attaquer avec violence la démarche de leurs adversaires. Le S r p s k i D n e v n i k de Novi Sad invoqua l' histoire contre les prétentions des Roumains и т. д.“ (стр. 295). Да је поштованом г. писцу познато било, шта је о романској јерархији писано по српским новинама још од г. 1850, или да му је како год бар „Срп. Дневник“ од г. 1862., на који се позива, у руке дошао, јамачно не би никада оне горње речи написао био. Из свију тих чланака, а особито из бр. 4, 6, 7, 10, 22, 23, 28, 32, и т. д. „Срп. Днев.“ од г. 1862. могао би се уверити, да Срби не само никад нису били противни самосталној митрополији романској, него да су је и з р е к о м ж е л е л и. А полемика између „Српског Дневника“ и романског владике Шагуне, о којој г. писац говори, тицала се с а м о н а ч и н а, како да се та самосталност у дело приведе. Начин, који су Романи предлагали, чинио се Србима прејудицијозан за њихну сопствену аутономију. Романи су захтевали, да се романска митрополија успостави, као нешто што је већ постојало, и да се успостави процедуром доста сумарном. Наиме они су искали, да царска влада одобри романски конгрес, на који да се пошљу посланици из дијецеза: ердељске, буковинске, арадске, темишварске и вршачке. А по што у овима последњим двема има помешано и Срба и Романа, то нека се владика Шагуна опуномоћи, да може предузети попис црквених општина и њихних душа романске народности у обе ове дијецезе. — На ово Срби нису могли пристати. Они су доказивали, да је романска јерархија н е ш т о н о в о, које се тек сад има поставити. То су биле историјске расправе, које нису ништа сметале ж е љ а м а романским, и само су на то ишле, да се српска п р а в а очувају. То доказивати, не значи још „attaquer avec violence leurs adversaires.“ Ево шта је „Срп. Дневник“ предлагао: да „се за „решење наших црквено-међународних одношаја „позове стогодишњи узусом освећени декларатор„ни конгрес, на коме би по примеру од г. 1790 „имале учествовати далматинска, ердељска и „буковинска дијецеза на истом изборном основу, „као и остале наше дијецезе; или ако су Романи „по све противни овом заједничком конгресу, „онда не вређајући права народа српског, нека „траже конгрес за оне дијецезе, које редовно на „српско-народном декларатарном конгресу не би „могле представљене бити, а то су дијецеза ердељ„ска и буковинска. (Овамо би се могла причислити и арадска, у којој се Романи у неку руку већ у фактичном поседу находе), и тек овако „састављени конгреси могли би се упуштати у „преговоре у међусобним одношајима, као и о „новој демаркацији дијецеза, протопопијата и „општина у Банату“. (С. Д 1862 бр. 23.). Из овога се јасно види, да српска журналистика није нападала на Романе, само се противила „једностраном“ попискивању романских општина у Банату и њиховом „фактичном“ цепању од својих дијецеза пре сабора и мимо сабор. То је чињено не због чисто романских, него због п о м е ш а н и х општина. Пустити такву општину пре деобе на романски конгрес, значило би ту општину антиципандо уступити будућој романској јерархији. А да Срби тиме нису желели банатским Романима ништа октроисати, види се и из тога, што је српска журналистика пристала и на то, да банатски Романи при бирању посланика у српски народни конгрес н е у ч е с т в у ј у у и з б о р у, те да тиме фактично докажу, да неће да остану под српском јерархијом. (С. Д. 1862. бр. 28.)

У ову полемику одмах се умешала и мађарска журналистика. Ево шта је тим поводом писано у „Хирнеку“. „Што се питања о патријархату тиче, „ту стојимо са свим на страни Срба, те држимо, „да нити приличи, нити је нужно, да у Угарској „буде више патријараха, него један карловачки, „који је канонски наследник пећскога патријарха.“ На то се одговара у „Срп. Дневнику“ ово: „Уредништво „Хирнека“ вара се, ако мисли, да „је ту на страни Срба. Срби држећи се у материјалном погледу српско-романског питања начела „с в а к о м е с в о ј е нису ни мало противни, да се „у јерархијском обзиру романска црква од српске „потпуно одели. Ово одељење није противно нити „канонима наше православне цркве, нити заједничким интересима српског и романског народа. „На против у правичном и што скоријем административном одељењу српске и романске цркве „находимо ми најбољу гаранцију за слободни развитак просветног живота како српског, тако и „романског народа. И у овом погледу показују „Срби много више правичности према природним „претенсијама романским, него што је показују „Мађари према нашим природним и историјским „правима у политичном погледу.“ (С. Д. 1862, бр. 145.)

Ово су по нашем мишљењу погрешке, у које је поштовани г. писац и нехотице упао. Уверени смо, да је нехотице, па с тога и не жалимо на њега, колико на оне, који су га криво обавестили. Нека нам и он не замери, што му то отворено

казујемо. Надамо се, да ћемо и после овога остати добри пријатељи, желимо да останемо, и треба да останемо.

Од мањих погрешака приметили смо неке у годинама, н. пр. 1416. место 1446 (стр. 37.), 1799. место 1699 (стр. 83.), 1965. место 1695. (стр. 94.), 1816, место 1806 (стр 215.), 1844. место 1842 (стр. 239), 1854. м. 1855. (стр. 280.), 1872 м. 1856. (стр. 344.), 1539 м. 1439 (стр. 349.), 1860 м. 1859. (стр. 447.); — неке у именима н. пр. писац Розен погрешно је стављен као ген. консул (стр. 23.); Стаматовић архимандрит м. прота (стр. 275.); Александар Стојачковић м. Ђорђе Стојаковић (стр. 288.); протопоп Милутиновић м. Светозар Милутиновић (стр. 298.); Никола Ђорђе Вукићевић уредник школскога листа м. Ђорђе Вукићевић (стр. 343.), Ненадовић м. Натошевић (стр. 363.).

Имали бисмо још да приметимо, да на стр. 47. треба да стоји beau-frère м. beau-père ;— да Манојло Јанковић није основао у Новом Саду ни штампарију, ни књижару (стр. 171.); да гроф Сечењија г. 1847. није спадао у опозицију, нити с Кошутом у једну партију (стр. 216); да буна у Кикинди није била у марту него у априлу 1848. (стр 224.); да је седница мађарског сабора била 11 јулија а не у јунију (стр. 236.); да Рукавина у Темишвару у почетку није никако долазио у додир ни с патријархом, ни с покретом српским, него тек од февр. 1849 (стр. 245.); да је најжешћи преки суд мађарски био у Врбасу, (стр. 248.); да будимски владика никад није бацан у тамницу (стр. 289.); да „Јужна Пчела“ није то исто, што и „Српска Пчела“, него лист за себе, који је око 1850—1852. у Темишвару излазио (стр. 358.).

Нека се нико не чуди оволиком, па ни још дужем списку погрешака. Ко зна, како је заметан, тежак и голем посао, купити грађу за историју, статистику, етнографију и т. д. и свога рођеног, а камо ли туђег народа, тај ће се пре чудити, како је могао овај посао и овако испасти Поштовани писац ретко је погрешио, онде где се држао писаних извора; много чешће онде, где је бележио, шта су му други казивали. И у једном и у другом случају био је писац у највећој мери савестан. Он је све покупио, шта је год нашао, да ће моћи расветлити предмет, о ком говори.

И опет велика хвала г. писцу; а погрешке, што их има, лако ће се поправити у другом издању, којему се надамо.

С. (Сенћанин Ј. ђ ?)

ПРОСВЕТА.

(Михаило Витковић.) Мађарско Кишфалудијево друштво у Будим-Пешти имало је своју годишњу скупштину 8 фебруара по новом. Између осталога Ф. Толдија нацртао је оне друштвене кругове, који су у последњим десетинама прошлога и у првима садашњега века утицали на развитак мађарске лепе књижевности. Овога века у другој десетини спомиње кућу грофа Владислава Телекије као најважнију .... али додаје, да тај круг састављен беше из разноврсних елемената, беше у мађарском језику превећ конзервативан а за поезију неосетљив, коју потпомагаше само као народну ствар.

Песници се дакле окренуше веселоме, досетљивоме, срдачноме и поетичном Михаилу Витковићу, у чијој се кући од 1812 редовно скупљаху пештански лепи духови. Одатле је подстакнуто и оснивање такве филијале са књижевним тежњама у Ердељу.

Оволико Толдија.

Али из те српске куће није само основан књижевни филијал у Ердељу, него Михаило Витковић, који је био и мађарски писац на гласу, у чијој су кући били састанци мађарске господе и писаца, у његовој кући искрснула је идеја и — мађарске академије за науке. Кућа та беше од 1825 до 30 године средиште књижевнога и политичног кретања у Будим-Пешти Гроф Стеван Сечењи беше свакидашњи гост у Витковићевој кући: ту се управо смислила и организовала академија, којој је Сечењи био оснивач и отац. То сведоче: др. Јован Суботић у Летопису 1872 стр. 205 и 206, и Јован Ђорђевић у Позоришту 1874 број 42.

До године ће, како чујемо, Мађари да славе ст. годишњицу М. Витковића од рођења. Тада ће ваљада изаћи на видик и његове заслуге за просвету не само српскога него и мађарског народа.

(Војислав Бакић), доктор филозофије, некадашњи саборски питомац за педагогију, а лањским сабором изабрани али непотврђени школски надзорник за епархију горњо-карловачку и пакрачку, — постављен је кнежевим указом од 21 јануара ове године за професора учитељске школе у Крагујевцу. Колико се радујемо што Србија прикупља растурену умну снагу, толико нам је жао што земаљска влада у Загребу није потврдила избор српскога црквено-народног сабора у Карловцима. То је од 1871 г. већ други непотврђени избор школског надзорника за Србе у Горњој Крајини и Славо-

мији. Изгледа као да тамошњи 400.000 православних Срба неће ни добити референта за своје вероисповедне школе, докле хрватским шовинистама не пође за руком, да тамо заведу комуналне школе.

Ко ти је око ископао?

— Брат.

За то је тако дубоко. —

„Неправеднога ће злоћа увалити у погибао!“

НОВЕ КЊИГЕ.

Летопис Матице српске 1874, II. Уредник Јован Бошковић. Књига 117. У Новом Саду 1874. (вел. 8-ина 204 стр.) Цена 80 нов. Главни комисионар матичин: књижарница браће Јовановића у Панчеву.

Садржај. Поглед на историју Игвјене, написао др. Милан Јовановић. — Естетички одношаји вештине ка природи (Н. Г. Чернишевског), превео В. Вујић. Примедбе на „Естетичке одношаје“, од дра Л. Костића. — Рат и ратно право, у свези са напретком човечанским, од Глише Гершића (наставак.) — Повесна слова о кнезу Лазару, деспоту Стевану Бранковићу и кнезу Стевану Штиљановићу, од архимандрита И. Руварца. — Грађа за историју штампарија у Срба, од Ђ. Рајковића. — Критика. Slovnica latinska A. Vebera, оцена дра Ј. Туромана. — Скупштина Матице српске 1874. — Додатак. Расинис награда. Именик Матице српске. Издања матичина.

Rousseau's Pädagogik, wissenschaftlich beleuchtet, von Vojslav Bakić Leipzig 1874. Schmaller und Pech.

СИТНИЦА.

(Повесница Ст. Стапара). Ст. Стапарска општина постоји од месеца јула 1702. године, које се може најбоље и најтачније посведочити црквеним књигама.

Општина ова постала је овако: Становници њени живели су до године 1702. у густој шуми не далеко од садашње варошице Апатина, на тако званом „римском шанцу“ близу главног пута — друма — који води из села Сентивана у Апатин, и били су подељени на двоје једном реком, горе поменутим римским шанцем тако: да су се они становници, који су били с ону страну шанца т. ј. од Апатина насељени, звали „врањешани“; а ови други који су били с ову страну шанца т. ј. под шумом и у шуми насељени, зваху се „бокшиновци“. Обе стране пак сачињавале су једну колонију. Становници ти, који нису земљу обрађивали ни стоку водили, живели су од риболова, од лова, а понајвише од харања. Околна села бивала су често од њих узнемиривана и пљачкана тако, да су имали једног харамбашу свог по имену Танацка Лазића, — ког се сабља и дан данас у Стапару видети може — који је био на ужас целој околини, јер су многе мимо пролазеће путнике — који су морали баш туда главним путем ићи и пролазити — пљачкали и убијали, а шума поред које су обитавали, била јим је за така грозна дела најбоље прибежиште Та мала насеобина на брзо се прочује са таких својих грозних дела, које дође до знања и самој тадашњој централној влади угарској, јер су многа околна села своје тужбе против тог злочина вл ди поднела, тако: да влада тврдо науми том разбојништву једном за свагда крај учинити. Тако и уради. Пошље дакле неколико војске, која је те становнике одатле т. ј. са својих седишта на силу растерала и приморала их да се настане у пределу данашњег села Стапара и да ту земљу обделачају. Та протерана колонија, кад је дошла и настанила се у пределу данашњег Стапара, састојала се из 100 брачних парова односно фамилија, и отуд добије тај пред о име: „Стопар“ (т. ј. 100 парова), а после странци због лакшег изговарања претворе оно О— у А, те тако место Стопар постане Стапар Но после, кад је комора узела управу свију ерарских добара у своје руке, и кад је звање истога на франц-каналу успоставила, који је предео добио име мали Стапар, то онда за разлику овог добије село Стапар придев „Стари“ те отуд стари Стапар.

Област данашњег Ст. Стапара била је пре насељења једна пустиња де је марва терана била на пашу.

Општина ова има на територијуму 13.926 доњо-аусгр. катастралних јутара.

Па и дан данас, после толико година, зову се по села „бокшиновци“; а друго по села „врањешани“. — Ђ. Врачарић.

„Јавор“ излази 1. 10. и 20. дана свакога месеца. Рукописи нека се шиљу уреднику, а предплата „Администрацији Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на читаву годину 4 фор. на по године 2 фор. на три месеца 1 ф. *За стране земље*: на читаву годину 5 фор.

СРПСКА НАРОДНА ЗАДРУЖНА ШТАМПАРИЈА У НОВОМ САДУ.

БРОЈ 6. У НОВОМ САДУ 20. ФЕБРУАРА, 1875.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

УРЕЂУЈЕ ДР. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Стални сарадници: Јован Бошковић, др. Јован Јовановић, др. Милан Јовановић, др. Лаза Костић, др. Стеван Павловић, др. Михаило Полит-Десанчић, Стеван В. Поповић, К. Трифковић и А. Хаџић.

ПЕРА СЕГЕДИНАЦ.*)

Трагедија из повести српске.

(Време 1734—1735.)

ДРУГИ ЧИН.

ПРВА ПОЈАВА.

Већница у Араду. — Улази Вукић, за њим бањијев Изасланик.

Вукић.

Окани ме се, узалуд ти труд!
У пако ће за Пером војска сва,
а камо л' на Французе! — Па још ја
да ударам на оца јулина?!

Изасланик.

Зар мислиш, да би Пера дао ћер
за сиротана, као што си ти?

Вукић.

Сиромах сам, ал' само кад би ме
заволела —

Изасланик.

А љубил' кога већ?

Вукић.

Та о њу се сви момци отимљу,
ал' у колу је једнак сваки јој;
па зазирем од једног ипак ја —

Изасланик.

На што да ниси први момак ти?

Вукић.

Од момаштва му не б' ми био страх,
ал' боље је одевен од мене,
оружје му је позлаћеније,
од мене јаше бољег ђогата, —
а девојкама то заноси свест. —
Ал' ево је, ево је с матером,
та погледај је само, човече!
Има ли сунце друге драгане,
до њеног ока, њене зенице,
што, примајући зраковни му љуб
враћа му семе плодом стоструким
постиђујући сјајом драгана?!
Па уста, побро, ох, па гласак тај!
Анђелске песме ако ниси чуо,
притај' се са мном за тим побојем!

(Одвуче Изасланика за један ступац. Улази Мара Перина с Јулом).

Мара.

Па кад је било, како? — причај све!

Јула.

Је л' скоро, мајко, Ђурђев дан?

Мара.

А што?

Јула.

Је с' чула песму ђурђев-данову?
Синоћ је пев'о Милан у колу.

---

*) Најкрупније погрешке у последњем наставку поправљамо овако: 1. У место: господством сад зар да нас трује бог? Треба читати: — — Беч? — 2. Место: далеко ли си лијо дочеко, — треба: далеко си се, лијо, домак'о, 3. Место: господине, зар на вас, на вас, је? — треба: — Зар на вас, на вас ја? — 4, Место: Без гуског ума свест голубија. — Треба: Без гујског ума и т. д. —

Мара.
Да чујем рано.
Јула.
Ево, мајко, чуј:
„Никла Јула из румена ђула,
„сва ми чула миљем обасула;
„узабро б' је Ђурђеву на по дне,
„моја ружа ваљда нема бодље.“
Мара.
Све лепо, али —
Јула.
Није лепо зар?
Мара.
Ал' то још није, ћерко, просидба.
Јула.
Ох, знам, да није, мајко, добро знам;
но и то би ми среће било дост!
Ал' после кола каз'о ми је још,
— упамтила сам сваку речицу:
„Јеси л' ме чула, ружин пупољче?
„Јеси л' ме чула и разумела: —
„О Ђурђеву-дну просио бих ја
„у мајке руже лепи пупољак? —
„Замоли је, умилостиви је,
„да пупољак уз мене привије!“
Мара.
У мајке руже? — Гле несташка ти!
Удвар'о би се и матери већ. —
Е, Ђурђево је скоро, дао бог, —
поштена кућа, ћерко, газдачка,
а старији брат је добар љуби муж:
Тукелија је за те прилика,
свом душом дајем благослов ти мој,
а отац ти — —
Јула.
Мој родитељ, зар он —?
Мара.
Не бој се, ћери, он ће пристати,
ал' мислим, знаш —
Јула.
Зар мислиш, мајко, што?
Мара.
Замишљен ми је нешто, забринут,
за скупштину се спрема крупна ствар;
пре скупштине не дирајмо га још.
тренутак један може незгодан
помрачити нам свег живота дан;
не бунимо га, да нас не кара,
и 'нако ће још данас бити збор.
Јула.
Ох не мој, мајко, дугачак је дан!
Мара.
Разумем те, но стрп' се, дијете!
Пренаглићеш, из узде у Будим!
Јула.
Зар моје трпње није доста још?
Мара.
Да с' ниси већ обрекла Милану?
Јула.
Ох, мајко, нисам. Годин дана већ
неугодном се патим нагодом
нагађајућ' удварања му смер;
па сад, кад рече жељну исповест,
ни погледати не смедох га ја,
већ утеко̑х у стидном зазору
сакривајући слабог срца мах.
Мара.
То није било добро, дијете:
сиромах момак може мислит' зло.
Јула.
Он зло да мисли? Ох, он добро зна,
ја мислим већ да знаде цео свет.
Мара.
Будало једна! Ни ја не знадох,
а она мисли, зна је читав свет.
Но стрпи се, колико до вече,
док данашња прохуји скупштина,
разложит' морам баби целу ствар,
па сутра ћемо твоме Милану
поручити, да спрема просни дар.
Ал' хајдмо сад, купе се људи већ,
уклонимо се мушком жагору!
Јула.
Ох, хвала, мајко! хвала, рођена!
(Љуби јој руке, одлазе).
Вукић (потрчи за њима.)
Подмукла лијо, гујо присојко!
(Изасланику).
Колико су ти дали златица?

Изасланик.

Не води бриге, овај мали џак!

Вукић.

Малена кеса, пришко, шпрљава,
почетку треба трипут толико.

Изасланик (показује другу кесу).

Још ево ти и моја рођена,
а трећу морам зајмом набавит'!
Не плати л' гроф мој, стаће ме лелек,
ал' за начело човек даје век.

Вукић.

Хајд', жури се, пожур' се, човече!
На рочишту се нађи до вече,
Заслужит' ја ћу донде плаћу ми.

(Изасланик оде).

Сад овај мисли, ја сам заљубљен!
Ха — ха! Ха — ха! Будала глупава!
Да није тако, зар би толко дао,
да радим против оца јулина?
Ја заљубљен? Ох, злато моје. да,
и злато ми је злато заиста!
Дуката требам, злата требам ја,
да Јула буде моја невеста;
да моја буде, не рад милости,
већ ради мржње и рад освете;
та тисућ кеса оваких бих дао,
за једно само, једно њено јао!
Јер ја је мрзим смртном омразом,
па мрзим и тог њеног Милана!
Ал' ево их, купе се у чопор,
у скупштину, да речем; — но тај скуп
ма по ког од вас може бити скуп.

(Улазе више млађих часника у разговору, пред њима Милан Тукелија).

(Наставиће се).

ГРЕШНИК.

Приповетка Драгомира Брзака.

(Свршетак.)

Када ме мину прва радост, ја се прегох из све снаге да се милости Беговe достојан покажем. Вршио сам моје послове, штовао моје буљук-баше и бимбаше, а са мојим друговима, кињио и гулио „тужну рају“ што сам већма могао. Хај, колико ли сам пута са низамима дочекивао на друму сељане, када се са пазара дома враћаху, па им отимао све, што сам у њих налазио. Колико ли сам пута, по заповести мога бимбаше, одилазио у куће „рајине,“ па се од туда враћао са каком лепом цуром или снашицом!.... Но то тек беше почетак!

Баш у то доба, када ме у низаме узеше, пуче по Сарајеву и околини глас, да се неколико Срба одметнуло у гору у хајдуке. У први мах ово застраши Алибега и његове пријатеље, но доцније они стадоше још грозније терати своје опаке ћејфове са срећом, имањем и животом јадне раје. Међу тим са свију страна стизаху гласи о чуду које почини шака људи, гоњена очајном но праведном осветом. Па што више турци гањаху тужну рају, тим већма беснише хајдуци по турским селима. Једнога дана долете један турски заптија са опаким гласом да су хајдуци напали на харачлије, потукли их, а харач однели у гору да га од туда врате опет својој браћи, која га је крвавим знојем зарадила. — А највише окршаја — причаше заптија — почини ђаурски арамбаша Станко. — Па када једне ноћи ајдуци упадоше и у само Сарајево, убивши неколико знатнијих турака, онда Али-Бег нареди, да једна чета низама изађе пред хајдуке, па да их све помлати, а ко му главу арамбашину донесе, добиће на пешкеш 20. меџидија.

У овој чети био сам и ја. Као што ти већ рекох, синко, ја сам био сасвим заборавио, да сам човек, но постадох права звер, тамањећи све оно, што се

зверској ћуди мога господара не допадаше. Са веселим срцем турих на се царско оружје, са веселим срцем изађох с четом у околину Сарајева.

Пошто смо по околним селима доста зулума починили, дигосмо се у кланце и богазе, јер нам рекоше, да се хајдуци за сада тамо налазе, и баш у подне стигосмо на место.

Сунце је дивно сијало, а пријатна хладовина у брдима чисто нас је мамила себи. Наш бимбаша распусти чету да се одмори, а мене одреди да код чете стражу чувам. Стадох под један раст, наслоних се на пушку, па сам жељно гледао преко брда и долина у дивну, златну слободу. Све беше мирно; и листак у гори и тица на грани, па и чета моја опружена у зеленој трави. Наједан мах нешто близу мене зашушта. Ја се пренух, па се за раст заклоних. Мало за тим помоли се оздо иза брдашца један младић, носећи на плећима котар пун сомуна. Кад је са свим близу мене стигао, ја излетим иза грма, па дигнувши пушку на њ га, повичем:

— Стој! —

Младић се трже па стаде.

— Шта ћеш, турчине? —

— Ко си ти? —

— Србин! — рече ми младић па се поносито исправи преда ме.

— А шта ти је то у кошару? —

— Сомун. —

— Коме носиш? —

— Моме оцу! — одговори он, а око му се засја од радости и поноса, када изрече ту реч: отац.

Мене већ наљути слободно понашање овога младића, пага набусито запитах:

— А ко ти је отац, бре пезевенк?

У тај мах озго са кланца почеше да се крше сухе гране, као кад когод преко њих бесно јури.

— Ено, виш' онај! Станко арамбаша! — рече весело младић, па ми показа руком горе на кланац.

Ја се освртох.

Озго трчаше горостасан човек са пушком у руци, вичући:

— Сине! Миљко! Не бој се! —

— Станко! — промуцах ја устрашено па и нехотице окидох пушку.

Пуче пушка као гром одјекујући сто-кратно по кланцима, младић се занија као шибљика на води, дочепа се руком за прса, па се сруши заједно са кошаром на земљу.

У тај мах пуче још једном пушка, ја осетих бол у левом рамену, а Станко projури покрај мене ричући као лав, па се баци на свога мртвог сина. Скупих мoју потоњу снагу, исуктах јатаган из корица, па га сјурих Станку у слабину. Мозак ми се заврте, вид потавни, колена задркташе, и ја падох онесвешћен поред Станка........

Кад сам дошао к себи, видео сам се у некој непознатој собици на постељи. До постеље на столичици сеђаше једна старица, држећи неке крваве завоје у руци, и украј ње на споду играше једно мушко чељаде од својих осам година. Добро се сећах свију прилика, које ме задесише, а највише ме на то опомињаше моја рана у левом рамену, која ме је грозно пекла, но никако ни сам знао, од куда ја у овој туђој кући на постељи.

— А гди сам ја? — запитах најзад старицу.

— У доброј си кући, синко! — рече ми старица, па мрдну главом као да хтеде рећи: ћути, што питаш.

— Па лепо, мајко; али ко ме доведе амо? —

— Твоји другови — царски низами. — Пре два — три часа, донеше те амо полу-мртва, па ме замолише, да те

видам и негујем, док ти боље не буде. Но сад треба да си миран, не напрежи се, јер ти може опет крв тећи, а једва сам је зауставила.

— Хвала, хвала ти, бако! — проговорих ја, па ућутах склопивши очи.

У соби се поче сутон хватати, јер сунце већ беше село. Врата се отворише, и у собу уђе једна женска прилика. Старица јојману руком, па показа на ме, као да хћаше рећи: Полако, виш' спава.

Женска приђе на прстима старици, па је тихо запита:

— А гди ли је Миљко до селе остао, мајко? —

Старица слеже раменима.

Кад чух ово име нека ми језа прође кроз цело тело. Грозна слутња обузе ме свога, али ја не смедох ни речи проборити.

— Мајко, отиди мало на друм, па погледај, е да ли ћеш гди дете видети а ја ћу изаћи да што год за тог царског низама приправим за вечеру. —

— Добро, Стано, а ко ће овде код болника остати? —

— Па ето, Ранко, нек остане. Ако што год болник устреба, он нека мене зовне.

Обе женске изађоше лагано на поље, а Ранко се посади код кревета на столичицу.

— Је ли, дијете, — запитах га, кад се врата за женскињама затворише, — је ли ово твоја мати? —

— Јес', чико. Једно ми је мајка, а друго баба. —

— А чија је ово кућа? —

— Ово је кућа Станка арамбаше, а ја сам син његов! —

Чуство човечности и сажалења сада се наједан мах у мени пробуди. Крв ми се смрзе у жилама. Дисање ми стаде. Хтедох нешто да беседим, да вичем, али ми грло не издаваше речи, но само неке дивље, потмуле звуке. Здерах завоје, закопах нокте у рану, па скочих из постеље. Хтео сам напоље да побегнем у мрачну, пусту ноћ, но ме ноге издадоше, па падох колики сам дуг у заносу на тле.

Ранко јурну на врата па позва мајку. Она дотрча у собу, пљесну се рукама, па ме стаде дизати горе.

Мени се мало по мало поврати памет и снага, отворих очи, а рукама је лагано отискох од собе.

— Не дирај ме.... остави ме!... Ја сам кужан... ја сам проклет! Данас ти убих сина и мужа, а ти ме видаш и чуваш. Убиј и ти мене, тако ти вере и Бога, убиј ме, да не трујем више овај свет! —

Врисну ојађена мати као гуја присојкиња, заплака јадно, самохрано дете Ранко, а у мене гораше рана као жива ватра. Када се мајци мало сузе угаложиле, стаде преда ме, па ми дркталим но заповедним гласом рече:

— Устај, турчине, па одлази из ове куће пуне туге и чемера. Да те нисам под свој кров примила као болника, бих те овом руком заклала да осветим сина и мужа, али овако — не могу! Србин штује госта. Стога ти још једном велим: одлази. Крвав си ми пред очима, видим на теби још прље од крви мога детета и мужа, одлази!....

Опет се заплакала па покри лице рукама.

Ја се дигох, па јурнух напоље у мрачну ноћ. Трчао сам као манит друмом к Сарајеву, а све ми се чињаше, да за мном неко иде па виче: одлази, бежи!

Пред зору стигао сам у Сарајево, блед изнемогао крвав, па сам се упутио право двору Али-бегову. Баш кад сам пред двор приспео, снага ме сасма издаде, и ја падох тешко јаучући на земљу. Неки ме низами видеше, па ме однесоше у касарну.

Седам дана лежао сам у постељи, незнајући ништа за себе. Осми дан би ми мало лакше и бег ме позва преда се.

— А бре кардаш, ти си се ваљано показао. Ни сам мислио, да ћеш ми овако образ осветлати, јер си и ти од псећег ђаурскога порекла. Ваљда и не знаш да сам та је као мало штене од твога оца узео и амо у конак донео? Је л' бре, а?

Начиних пред бегом темена, па рекох:

— Не знам, честити беже! —

— Не знаш, да богме. Е, виш' до сада ти ништа нисам хтео рећи. али сада баш оћу, јер видим да си постао истински правоверни турчин, баш онакав, каквога наш пророк Мухамед и жели. Пређе си био ђаур, али сада ето искрено мрзиш на ту штенад. За то чуј, што досад ниси чуо: ја ти убих твога оца, а ти уби твога брата. Ха! ха! ха! —

Ја дочепах руком јатаган.

— Не волем збијати шале, честити беже! — рекох, а крв ми појури у лице.

— Шта бре. пезевенк! Ја збијам шале! Ја ти рекох, твога оца кнез Ђуку убих ја, а ти уби твога брата Станка! — Рустане, избаци штене на поље! —

Ја јурнух с голим јатаганом на бега, али ме Рустин дохвати својим јаким мишицама, па ме изгура на поље.

Окретах се по дворишту као луд, а за мном се разлегаше громовити паклени смех Али-бегов.

Трчао сам бесомучно кроз пусте улице Сарајевске, док не изађох на друм иза вароши. Сада тек почео сам да разумевам грозну истину Али-бегових речи. Сетио сам се да сам негда имао брата. који се Станко зваше, сетио сам се моје ране младости, мога бављења у дому родитељеву, моје ојађене мајке, а грозна истина, да сам брато-убијца постао, не даде ми никако мира. Бледа слика брата ми Станка и сина му Миљка лебђаше ми пред очима, а удовица му Стана са још једним сирочетом гледаше на ме проклињући. А ја једно несретно створење, још живим да се мучим, или ваљада још какво зло да учиним? Јаукнух од бола, а сузе ми грунуше на очи. Оборио сам главу на прса, па сам пошао друмом и сам не знајући куда.....

Кад ме је мало туга минула, црна се је ноћ већ давно на земљу спустила, преда мном лежаше оно исто сеоце, у коме сам пре неколико дана болан лежао. Пођох брзо у село, па се упутим кући мога тужнога брата.

У соби је још свећа горела. Провирих кроз прозор. На постељи лежаше старица — мати Станина — бледа, изнемогла, а на споду до постеље сеђаше Стана са Ранком јецајући. Ово ти беше истинска слика беде и чемера. Окретох главу од овог тужног призора, па погледах по дворишту. И одиста све ствари, које сам око мене смотрио, беху ми познате, као да сам одавна међу њима био, опоменух се свега, што је прошло, па ми беше тако тужно око срца.

Дуго, дуго сам стајао код прозора, мислећи, шта ћу сада да почнем, па се најзад одважих те уђох у собу.

Стана диже главу, погледа ме па поче у глас запевати, Ранко сакри образ мајци у крило, а старица гледаше на ме својим тавним, усахнулим очима, тешко уздишући.

Прође неколико мучних тренутака. Ја сам ћутао, као оловом заливен. Ни сам смео у њи ни да погледам, него сам стајао код врата, са обореном главом, па сам лио горке, горке сузе. Одиста у овај мах највећа би за ме срећа била да сам онде мртав остао. Најзад Стана устаде са пода, убриса сузе, дође преда ме, па ме дрхћућим гласом запита:

— Шта си дошао, турчине? Шта ћеш? Та зар нам ниси доста зла учинио, него оћеш да нас твојим присуством још у већу тугу и чемер бацаш? Ох, иди, молим те, иди! па нам немој више никад на очи изилазити! Иди!....

У мене хтеде срце од туге да препукне. Падох на колена пред овом невином жртвом, па очајним гласом повнках:

— Ах, опростите, опростите мени грешнику! Ја сам учинио најгрђе злочинство на овоме свету. Убио сам вашег ранитеља; али чујте још грозннју истину покојни Станко беше мој рођени брат! Опростите!.....

Стана се трже па ме зачуђено погледа.

— Шта рече, болан брајко?! Станко твој брат? Душа ваља, он ми јадник причаше, да је негда имао брата по имену Мирка, али су турци тога собом однели онога дана, кад му оца убише, па од тога доба никада није за њ га више ни чуо, а камо ли знао, да је жив. —

— Јес' ја сам Мирко, брат Станков, ја сам то несретно створење, које свога брата и синовца уби. До данас ме је мучила мисао да сам ти мужа и сина убио, а данас ми стари Али-бег исприча страшну новину, да сам ја Мирко, брат арамбаше Станка. Ох, не куни ме, доста сам проклет, но ми опрости, ево на коленима те молим, јер ћу онда лакше умрети! —

— Устај, Мирко! — рече Стана — само се пред богом клечи. Вера ришћанска учи нас, да нашим најгрђим злотворима праштамо, а камо ли теби, као брату Станковом, да не опростим. Можда је судбина тако наредила, да он од братове руке погине. Устај! Нека ти је просто и овог и оног света. Из твојих речи, видим, да ођеш да умреш? Не, не мој тиме још један грех на твоју душу до товариш, живи, чини другима добра, кај се, па ће ти господ опростити. А сада иди, иди далеко од нас, јер нас вазда на наше драге покојнике опомињеш, а нас остави, да на њиховим гробовима тужимо на судбу, што им тако кратак век даде; иди, јер се сељаци овога села спремају, да казне убицу свога арамбаше, а тебе су добро уочили, иди, Мирко, нека ти је за све просто! Збогом! —

Не могаше више да издржи, загрца се од плача, па сакри лице у постељу бледе и изнемогле старице.

— Хвала! Збогом! — викнуо сам очајним гласом, па сам отишао од њих далеко, далеко, да их више никада не видим.

Шта имам даље да ти казујем? Прешао сам Дрину, наместио сам се у овоме сеоцу па радим земљу. Два-трипут шиљао сам сву моју заслугу Стани, али она ми је увек то враћала, јер не хте примити. А ево има већ неколико година, од како ни сам ништа више за њих чуо. Можда су већ отишли горе богу на истину, а мене оставили овде да се мучим и кајем. Ох боже!....

Ту преста старац причати.

Обори своју седу главу на слабачка прса па се горко заплака.....

АХ КАКВА МЕ...

Ах, каква ме мис'о мори,
Каква туга обузима?!
Каква ми се бура бори,
У млађаним у грудима?!

Кад се ја на прошлост сетим
Та мени је тако мила!
— Ал све прође и све неста
Као ноћца једна тија.

Ноћ је и то само била
Тако ведра, тако бајна,
У којој сам санак снила
Да је љубав вечно сјајна . . .

Само санак то је био
Ах ал' зашто још не сневам?!
Та цео би живот мио
У те снове да одевам.

Јелена Д.

МИРКО.

Приповетка Јосифа Суботића.

(Наставак)

— С тобом вечерас није говорити, Лисавето, ти си необично заједљива. Но манимо се тога разговора. Хајд, реци ми како сутра да честитамо деди. Оћу ли улетити у собу као муња, па му натаћи венац на главу и рећи: Драги дедице, народ признаје твоје велике заслуге и ево ти шаље венац у име свога признавања. Ха, ха — та смеј се Лисавето, ала ће се дедица изненадити. Шта велиш!

— Ти си баш чудновато створење, рече Лисавета, сад си мало час са највећем одушевљењем бранила права народња, а сад ето булазниш којешта.

— Тако ти је то Лисавето у животу — вели јој Емилија и поче се смејати, — сада се мораш церекати као бесомучан, а сада опет као луд плакати, једном речи мораш играти онако, као што ти други свирају. Оћеш да ти певам што весело, добро:

Збогом остај лепа Милка, и тако даље.

Оћеш ли што тужно:

Ко то језди у поноћном мраку,
Сред олује а по гори чарној?

оћеш ли да ти се смејем:

Ха, ха, ха, ха!

оћеш да плачем:

Ајао мени! Тешко мени и до бога мога!

реци само, и како ти речеш ја ћу те слушати.

Лисавета гледи зачуђена у своју младу пријатељицу. Видела је, да не чини по правој природи њезиној. Она се претвара. Сувише је мало била позната са ближим околностима њеним, а да би је могла оцењивати. Сад јој се тек почеше очи мало по мало отварати: у срцу јој зазвони нека нова жица, са које се још никада ни један звук није отео, почела је истински љубити то дивно девојче, које до сада није право познавала. Превладана тим осећајем, загрли пријатељицу, која се томе јако зачудила и рече јој:

— Емилијо, опрости ми. Ја сам била немилосрдна према теби. Али сад ми се очи отворише: ти си несретна.

Емилија ћути, лице јој постане озбиљно, главу спусти на раме своје пријатељице, а из лепи очију, почну сузе потоком тећи.

— Емилијо, сестрице, шта ти је? Кажи ми ако бога знаш. Ја сам до сада била заслепљена. Држала сам те за несташно девојче, које нема самосталности, али те сада добро познајем.

— Видиш, Лисавето, овде ме тишти — јецаше Емилија, показујући на груди, — овде осећам празноћу. Ој, ја немам срца. Родитељи ме не волу, отискују ме од себе у онај ледени укочени свет; наместо да у мене живота уливају, напајају ме леденим отровом док на послетку у мени сав осећај не искорене, те постанем правом автоматском справом. Ласкају ми са свију страна, говоре ми свакојаке ласкаве речи, али ја знам нашто се смера, па се гадим тога света. Ој Лисавето, избави ме, воли ме искрено ако још ниси отрована, оживи ме, јер све већма осећам да се почињем слеђавати. Ој, та срце ми жуди за љубављу, оћу да љубим из све душе своје, оћу да ме љубе . . . .

Ал се зачу песма у горици:

Љубило се двоје млади
Голуб бели с голубицом.
Питао је . . . . .

— То је Дуда, викне Емилија. Оди да се разговарамо са њом.

Па не чекајући одговора од своје пријатељице одлети на поље.

И одиста то је била Дуда. Певајући ишла је она према дворцу. Емилија отрча пред њу.

— Дудо, оди стâра да ми врачаш.

— Слушајте госпођице да вам приповедим једну жалосну приповетку, — рече Дуда, и приступи ближе Емилији. Заволео месец звезду Даницу, а бели дан се за њу отимао. Дотле су се кошкали, док се нису потукли. Осу се ведро небо руменом крвљу а у тој крви утопи се звезда Даница. Месец је од тога времена побледио, и све већма бледи од туге. Тај сам месец ја, а Даница је моја Нера.

— Мени те је жао.

— А што? Та шта је тебе брига за стару Дуду. Ти си госпођица. — Ал је ли девојко, oћеш да знаш своју судбину?

— Да — рече Лисавета, која је баш у тај пар дошла, — она би да зна, ко ће јој бити њен суђени.

— Кад је усуд стварао судбину, позвао је Дуду, па јој казао живог свакога човека. Али Дуда не сме ништа добро рећи. Дуди је заповеђено, да сеје мржњу и ненавист, Дуда мора да освети своју Неру. Oћеш ли да видиш свога несуђеног, то ти могу учинити, али суђеника не смеш видити!

— А зашто? — упита Лисавета бајаги зачуђено.

— Срце би јој прерано препукло. А Дуда мора дуго да се свети. То моја Нера оће.

— Жено, ала си страшна — викне Емилија, која се озбиља уплашила од Дудини речи.

— Ал кажи јој, — рече Лисавета, — како ће видити свог несуђеника?

Баба приступи ближе девојкама па рекне озбиљно:

— Сутра пред вече, кад сунце баци своје последње зраке на онај високи раст пред дворцем, отиди на раскршће и реци ове речи:

Љубави мила
Љубави свêта,
Мирисни плоде
Рајскога цвета,
Небесна шћери
Богова — људи,
Дођи ми драга
Праведно суди!
Тако ти веља,
Весника твога
Доведи амо,
Драгана мога!

реци и он ће доћи! Збогом! —

Окрену се и оде. А кад је зашла у шуму зачу се тужна песма:

Луда Дуда Неру пита:
„Шта је Нëро ћери моја
Лице ти је потавнило
А ружице . . . . .

и већ се не чује ништа.

— Ето што ти је права мати, — уздане Емилија, — куда ће већи споменик ћери њезиној. Од силне туге за њом померила је памећу, а моја, . . . — и Емилија поче горко јецати — моја би ми подигла ледени споменик, и то би било све.

Са погнутом главом врати се Емилија у дворац . . . . .

У чича нићиној кући, у познатој соби, видимо Мирка онако исто као и јуче у ово доба. Пише:

Драги Миле!

Оди, кори ме, ради са мном што ти је воља. Ја не могу дуже издржати; да ми је могуће кликнуо би целом свету: чуј свете, ја је љубим! Реци да ме она не воли, реци да сам полудио, реци што год знаш, ал ја нисам у стању дуже обуздати осећај, који ми у грудма бесни.

Нисам луд, ал ми се чини да морам скорим полудети. Још ми се нису кости раздрузгале, ал ће само скорим срце морати препући јер ми очи њезине бацише искру у огњевиту стихију.

О мој Миле, ја сам сретан. Да знаш како је ономе човеку коју искрено љуби, ти би ми завидио.“

Затим је писао о многом чему. Писао и брисао једно за другим. Па напослетку рече:

„Опрости ал данас ти више ништа не могу писати, јер сам сувише узбуђен. Лаку ти ноћ.“

VI.

Тешко је описати онај осећај, који се комеша у Емилијиним грудма после свију они догађаја, што се данас ш њоме збише. Дудино пророштво напуни ју страом, Лисавета ју је озлоједила, изненадни појав Мирков и страшни утисак на срце њезино — кад се сви ти осећаји у један слију, постаје неко ново, неко особито чуство. Ну, од свију утисака данашњи, најснажнији беше онај кога је Мирко на срцу њезином произвео. Познавала га је још у својим млађим годинама, те је и њега рачунала међу миле успомене, а ко се за бога не сећа радо успомена из своји детињски година. Тада га је радо гледала, и ко зна, може бити да би се још тада између та два млада срца сплела желна веза, која се неда раставити, а коју ми љубављу зовемо.

Емилија је дететом била врло живо, окретно и несташно девојче. Са својим парњакињама није се дружила радо, јер се међу њима некако чудновато осећала, природа њезина била је тада стешњена, — а она је тако радо трчала час овамо час онамо, по шуми, бреговима и по парку, једном речи, она је морала бити слободна. Мати њезина, то вам је ладна и строга госпа; нећу погрешити ако речем да је сушта оличена етикеција и формалност. По њој би Емилија морала цео дан седити у соби укочена у тесном мидеру, а на ногама тесне кожње ципеле. Госпа грофица се није ни бар мало освртала на здравље свога детета, она је тела, да јој ћи буде што лепша стаса, а ноге да јој буду што може мање. Ну, Емилијина жива природа, противила се овој наредби са највећом силом. Строга госпа оће безусловну покорност, а ћи тражи потпуну слободу. — Те тако се случи да се међу матером и ћери створи неки јаз, који и' је за навек раздвојио. Која мати не љуби свој пород са оним пожртвовањем, кога су само матере у стању показати у извесним околностима; која мати не жртвује све на свету, да задобије љубав свога детета још онда, кад је ово само њезиној бризи и старању остављено, — та мати није права мати, та жена не заслужује то слатко, свето име. Тешко тој жени, јер је љубав свога детета изгубила за навек. Љуто се вара, ако мисли, да ће то будућност надокнадити, што јој је садањост отела. Јер нема већег непријатеља детињој љубави према родитељима, него што је будућност. Она поткопава исту сваким даном, и то немилосрдно. — Имамо примера тому на грофици и њезиној ћери. Емилија није толико љубила своју матер, колико се бојала ње, а мати опет није толико ни марила за своју ћер. Она је сву своју љубав пренела на свога сина, који је испунио сваку жељу материну, ма како ова неприродна била . . . . .

Емилијино срце беше ладно, и ако јој крв беше претопла. Струне у срцу јој, о које би требало да дирну љубав и други разни осећаји, који се у њему рађају, — беху ослабиле. Требало је дакле страшнога утиска, да се у срцу осећај произведе.

Миркова појава затегла је жицу љубави. Емилија није више ништа према њему осећала сем наклоности. Она се радо сећала њега, радо је мислила о њему радо је предумље своје очима стварала

његову слику, али је љубав ћутала. — Као што жива жеравица тиња испод густог пепела, и само очекује да се то покривало са њ скине, па се онда са свом снагом разбукти, тако је исто и љубав у Емилијином срцу. —

Ну да оставимо за сада грофовски дворац, па да се вратимо у наш завичај.

(Наставиће се.)

ЛОРД ГРГУР.

(Шотска народна песма.)

Отвор' врата, Лорд Гргуре,
Ах! отвори, пусти ме
Студен тело обузе ми,
Мраз покрио хаљине..

— Па ако си она цура,
Што сам мојом назвао,
Дај ми знака, по ком сам те
Некад млађан познао.
Где је твоја коса црна?
— Од туге побелила.
Где је румен обрашчића?
— Од срама побледила.

Из очију зрачак где је?
— Плач, смеј их опустио.
Где је чело ведро, чисто?
— Ти си га помутио.

Ах! отвори, лорд Гргуре,
Ах! пусти ме, отвори,
Ил ће самрт мене а и
Дете да нам умори.
Знаш ли прстен овај, што си
На руку ми мет'о га,
Оне ноћи, оног сата,
Крај потока онога?

По немачком. Мита Живковић.

О СИРОТИЊИ.

(Свршетак.)

Кад су дакле Божији представници и „старатељи народни душа“ фарисејско мудровање усвојили и под именом духовенства и саму Дарвинову науку о старању за своју егзистенцију превазишли; то се онда осталим „профаним“ људима само толико може казати, да кои има ужитка и кои га је кадар зарадити и сачувати, тај заслужује да се паметним и честитим назове, јер ко ради треба да има и за њега је; а онај кои је лењштина распикућа и бекрија, те је све што је имао профућкао, за тога и није имање, и нека се никад са својом голом памећу — као мачка с'огорелом ногом — нефали, јер је то врло мршава памет, која се није кадра састарати барем о најпречим кућевним потребама!

Какав је сирома човек, таки је исти и сиромашан народ: нити га ко поштује, нити га се бои, нити за њега мари, нити га у рабош зарезује! Сматра га као и другог надничара, кои је зато ту, да за богате народе издире и ако је нуждно и крв за туђе обљубљене идеје пролива; а кад до какве деобе дође, он ту онда нема посла — као год онај Шилеров Црнац кои је своју сиромашку дужност учинио — и треба да се јошт радује, што се те части удостојио, да је могао за богатог у његовој невољи своје имање и свој живот жртвовати! Каква деоба и какво право! Где би лав са магарцем заједничку пљачку делио! Та то неби за лава слава, него највеће понижење било!!

Пак како се владају ти сиромашки народи, које је природа или удес тако маћијски подарио? Ево како:

Једни се скукуње, као год претучена вашка, савију реп међ ноге, пак се гдегод у плевару завуку, а ако их когод и тамо узнемирује, а они јаучу и делечу и моле и приклињу, вежу небо за земљу и све свеце и богове у помоћ призивају, да их беде и невоље опросте; али сами неће ни мали прст пружити да робство од себе одклони, него само гњевечу и друге окривљују, што су их напустили, да за толико столећа гину и страдају!

Други се почињу свога имена и свога језика стидити, постану одроди, те се лаћају газдачки језик учити и у газдачки се народ претапати; њи се не тиче ни историја, ни слава, коју су им стари јунаци њиовога племена набавили, ни напредак други сиромашни народа, ни народна појезија, ни обичај ни завичај ни вера ни проклетство свестније им браће која се јошт није одродила, ни ништа на свету; него се они, — као да неби имали жучи ни индивидуалног поноса, — дају претварати у свакога. коме пре до руке дођу, као год што се Фенелонов Грило дао од богиње Цирце у свињче претворити и у свињац затворити, где се у туђем калу и ђубрету добро осећао и од туда на своју браћу која су га жалила гроктао и зубе показивао!!

Неки се опет — као год петлови — до капи крви недаду, него се и рукама и ногама и памећу отимају, да им народна свест, име и језик неугине, да робство од себе одклоне и да своје велике предке у гробовима кукавичким владањем не застиде! Они су увек бесни макар плеве јели, и никакав их непријатељ — па ма он како велик и богат био — није кадар застрашити!Ови се боре, догод се или неослободе или непотамане; никад мирнога дана немају; у рату се рођавају, у рату се васпитавају, у рату свој јуначки живот завршују! Кукавице их непоњају, муфлизи их оговарају и канибалима називају, свестна и поштена племена славе их и њиова дела песмом и историјом подижу у небеса; остали сиромашни народићи, кои имају истога угњетача и крволока, уместо да се са својом племенитом браћом сложе, да скоче на оружје и свога душманина сатру и ослободе се, а они или су саревњиви те се радују братској пропасти, или су маме, те се јошт већма у плевару завлаче, да их неможеш ни чакљом из ње извући!

Пак шта сљедује из целога! Ево ово:

Они сиромашни народи, кои се у силније народе претапају, ако к себи за времена не дођу то ће им са свим њиове народне индивидуалности нестати, те ће само под именом туђега народа живити. Оне гњеветалице из плеваре, њих ће вечита силеџијска пљачка, кињење и свакидашње убијање потаманити. Само они гласовити јунаци, кои су увек — као ждралови — на опрезу и свагда готови своју народност бранити, само ти имају два пута пред собом, кои су у тами будућности завијени; а ти су, или се временом ослободити и своим именом живити, или славно изгинути, те као какав леп Феномен вечитом спомену своју трагичку судбу оставити, да о њој потоњим поколењима приповеда!

Као што је у сирома човека мршав и коњ и вашка и мачка и прасе, тако су исто у сиромашног народа мршави и новинари и списатељи и политичари и песници и мајстори и уметници и сви његови — тако звани — интелигентни представници! Ако новине издајеш, немаш задоста предбројника а и оно што имаш, мораш им јевтино па на вересију давати, јер иначе немаш читајуће пу-

блике, а без ње, неће ти се твоје идеје по народу распростирати. Ако о прогонству свога народа пишеш, ако га браниш од претапања у владајући народ и у обште истину и правду заступаш, то ти је као свето, да ће те у бутурницу стрпати и да ћеш новчану казштигу платити; ако си пак млакоња, те несмеш зуба помолити, онда од тебе народ никакве моралне користи нема. Од вересије слабо шта добијаш, трошкове за штампу плаћати мораш, а кад се једаред окренеш, а ти не само што си банкрот, него јошт одозго одпадници твога народа твоје подузеће исмевају и тебе као сакалуду проглашују, која је хтела против ветрењача војевати!

Ламартин француски списатељ, добивао је од једног тисканог реда кои је за новине писао 5. франака, а новинарима подчињени народа у то исто време бучала је глава, како ће само до коре леба доћи. Ренан је са својим „Животом Христовим“ постао милијунар, а најбољи сиромашки писци, немогоше без штете ни своје дело издати, а камо ли на њему коју мраку заслужити. Сиромашки представници на државним саборима, заузимају се свима могућим силама за свој јадни народ, свађају се са највећим факторима, кои би им могли бити од личне користи и замерају се министрима и председницима; мећу на коцку своју и своје породице будућност, плаћају казни, дају се у тавнице затварати и то све за бабину душу! једино што имају, то им је народно мршаво признање, а и ту им ноге подмећу денунцијанти у интересу владе која их плаћа, те их непрестано грде и оцрњују, представљајући их као претеране фанатике, кои с једне стране иду на разкомадање државе, а с друге стране бајаги са своим сувишним заузимањем шкоде и своме собственоме народу!

Ако си песник, те си кадар жицу народног чувства погодити и његове болове кои га тиште и радости ако их има тако написати, да га занесеш са истином и лепотом форме, ти си јошт од свију најгоре прошао; јер се тај дар од већине не сматра као што озбиљно, него као нека играчка фантазије, са којим се лепо неко време забављати, пак после је као и друго цвеће на ђубре бацити! Ти можеш и даље писати па уздисати, можеш од глади цркавати и најпосле тамо отићи где шева непева; нико о твојој невољи за твога живота ни помислити неће; него ће тек идући нараштаји после твоје смрти почети се вајкати, како су им њини очеви били нехатни у оцењивању твоји заслуга, али ти зато ни ова зановетала споменик подићи неће!

Из целога излази, да непостоје цветне стазе за оне, кои што за подчињен сиромашни народ раде, него су им путови трњем и дикицом тако обрасли, да се сваки час морају стрмоглављивати; Ко се од притиснутог народа признању нада, тај је на кривом путу, јер које несрећан неможе ни другога срећним учинити; а најпосле и шта је народ, па макар се мећу најслободније есапио? ништа друго него звериња од милијуна глава и од милијуна ћуди, која је кадра свакој лажи веровати, која се даје од сваке протуве на танак лед навлачити и за нос вући — као што је плебисцит Наполеона III. најсјајније показао; — а пошто ваљаног човека није пут лажи и умиљавања, зато му и јесте награда пропаст и очајање!

Све досад говорено у заслужно призрење узевши, морали би најпосле — по филистарском начину мишлења — до тога закључка доћи, да гладан кер неможе лајати, да мршав коњ неможе вући, и да сиромашна интелигенција

неможе као она богата и бесна радити и за свој се народ одушевљавати!

И за дивно чудо, опет није тако у светској историји као што филистарско мудровање проповеда; опет видимо у свима вековима, међу најсиромашнијим народима, толику силесију заузимача, коима је при свој њиовој горкој невољи јошт до тога стало, да тај неблагодарни народ у напред потискују и да му недаду вечито под амбаром спавати!

Међу овом лењом масом народа, често се рађају даровити људи са бистрим очима и са милостивим срцем спрам страдања своје браће; ови су обично скроз и скроз поштени, што год говоре, све из уверења и из љубави ка човештву говоре; они се грозе од чмавања, они пишу књиге они бране радену класу, они вичу на пороке, они се срде на неправду, они мрзе на политику трговачког рачуна, они презиру претерану немилосрдну себичност, они узносе своим заданутим говорничким даром правду и поштење, слободу и равноправност до идеални висина; они зидају храмове доброчинству и мужаству, они желе цео свет загрлити и као квочка пилиће све срећне и племените учинити, они се ако је нуждно ваћају и оружја, подижу народ на буну, те га у боју предводе и жртвују себе за љубав реформације и ослобођења, које се они надају постићи своим заузимањем; најпосле и умиру за свој несрећни занемарени род, и њиова цела појава постане баснословна, те је потомство у чудеса замотава, називајући их мученицима и пророцима!!

Што год бива на овоме свету, не бива узалуд, него мора имати своје узроке; велики људи, и они недолазе само зато, да засветле, да нам очи засену, пак да их после као год ваздушни змајева нестане, него зато, да они кои су у тами, на њиовом светлилу своје жиже припаљују како ће даље напредовати. Много се којешта даје временом накнадити и набавити; али народна свест — као год и живот — кад се једаред изгуби никад се више неповраћа; зато је најбољи лек, докле је имамо чувати је и по могућству распростирати је. Сиромаштво, робство, чама, помрчина и простота, то све нису вечите и сталне ствари за онога кои се миче и отима, него само за оне кои мртви санак бораве; ко се миче и отима, тај поступа и напредује, а ко напреду е, тај ће кад тад до своје цељи доћи!

Муве, буве, стенице и комарци, све те животиње човека пецају да не дрема, него да своју кућу надгледа и у чистоћи обдржава, да рано на посао устаје те да од њега постане отресит човек, кои је кадар без туђе помоћи живити и свакоме слободно у очи погледати.

Овај чланак сирома пише, сиротињи пише, а о сиромаштву пише, немогу му дакле ни мисли бити другчије него мршаве и сиромашне! Сиромашки почетак, сиромашки свршетак, а најсиромашнија плата, јер је баш никакве нема! И ја сам нашао где ћу се родити, међу божјацима, где се од тричне киселице кокошија слепоћа добија! Још кои дан оваки народни хонорара, пак онда гривом о ледине, кожу на таван, а сиротиња нека се стара како ће до новог представника т. ј. до новог издирала доћи или како ће се обогатити! Али нетреба се за живе старати; поједини пропадају, а народи остају; док је народа биће и сакалуда, док је вреће биће закрпа!

И.

ЛИСТАК.

КЊИЖЕВНОСТ.

Rad jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. Knjiga XXIX. U Zagrebu 1874. U knjižari Fr. Župana (Albrechta i Fiedlera) na prodaju. Tisak dioničke tiskare.

Да „Radovi jug. ak.“ прво место заузимају у нашој књижевности и да се њима могу дичити и поносити Срби и Хрвати, о том мислим да није нужно речи трошити. До сад је угледало света XXIX књига. Садржај ове последње књиге, која је ових дана на свет изашла, овај је: 1.) Dinamična teorija o plinih od S. Šubica. 2,) Obrana niekoliko tobožnjih barbarizamah od Adolfa Vebera. 3.) Viekopis Franje Kurelca od Adolfa Vebera. Ми ћемо овде само о „Obrani niekoliko tobožnjih barbarizama od Adolfa Vebera“ неколико речи рећи. У овом чланку брани г. Вебер неке речи, које зове Фран Курелац барбаризмима у својем чланку: Муљ говора неспретна и неподобна нанесен на обале нашега језика или барбаризми“ (Rad. jug. ak. XXIV.) Ко је Фран Курелац, какве су његове заслуге за народ лепо је г. Вебер у „Раду“ насликао под насловом „Viekopis Franje Kurelca“ а читаоце „Јавора“ упознао је са овим славним човеком Емил Чакра још у лањском „Јавору.“ (Рецимо кoју на могили Франа Курелца.) Да би се сетили читаоци „Јавора“ овога славног човека, навешћемо последње речи из „Viekopisa Franje Kurelca“: „Па ти, Фране брате, таков и толик у овај си тиесни гроб легао! Је ли могуће, да тебе тако славна мужа неколико грудицах земље крије? Ну кад је збиља тако, у великој нас боли тиеши једина мисао, да ћемо се с тобом и после смерти живим, моћи разговарати путем кипа, који ти је народ за виечни спомен славних дјелах домородном уметништву сачувао. Сада пако почивај мирно, виечна жељо наша. Земљица ти буди тако лако, да ти незаприечи слободнога полета у већу још ведрину мисли и ћућења, за којом си у познатој својој побожности тежио, у блажену ведрину раја.“

Пређимо дакле к ствари. Г. Вебер у својем чланку брани неке речи, које Курелац у својем „Муљу“ осуђује. Тако брани реч: чин. Реч чин држимо и ми да је добра, само је ваља знати употребити, али такође држимо да није добро оно, где вели г. Вебер: „Јер чин је управ онако покраћено од чињења, кано што вид од виђења, слух од слушања, дјело од дјеловања, посао од пословања, које су риечи све добре.“ Ми мислимо да није скраћено чин од чињења, вид од виђења и т. д., него мислимо да је свака за себе самостална реч; Чин долази од корена чин с наставком ъ у старом словенском језику, а чињење од part. praet. pass. чињен с наставком ніє у ст. слов. језику, а тако исто вид-(ъ) и виђење (видѣниіе). Вид и чин дакле нису скраћене речи од виђење и чињење и зато и значе нешто друго, него што виђење и чињење, као што је и у лат. јез. нешто друго actus, а друго actio.

Даље г. Вебер није довољно показао да је брзојав добро скована реч. Он вели: „каже, писац, да су ове риечи нашему уху неподобне. Зашто? јер су поједини састављеници такови. Тога неће нити писац смети тврдити, дочим берзо и јавити служе у језику. Је ли му јав зазоран? И тај служи, премда у ж. сполу јава, на јави. А је ли угодна риеч: лав. плав, љубав, постав, забав, прав.“ Ми мислимо да поређење јав са лав, љубав не ваља и да брзојав ваља поредити са овим сложеним речима: брзоплет, саможив, самокрес, самоник, самохран. Кад се брзојав пореди са споменутим сложеним речима, онда се види да је детерминативан композит, као што су и оне наведене сложене речи и да је по калупу овим добро скована реч.

Рећи: надоћи, наобразити држимо да их није г. Вебер одбранио а и не требамо их.

Даље г. Вебер вели: „Нити славјанских језиках небих сматрао туђином, већ бих и из њих извадио коју потребиту риеч или израз, ако није противна етимологији и духу хрватскога језика. Тако се небих бојао примити нити ческога влака, нити рускога строгога; али бацио бих свакако и ческу част место чест, и руско отечество, Јер премда су славјанска наречја диеца једне мајке, треба ипак да свако сачува свој образ.“ И ми се потпуно слажемо са овим правилом, али морамо споменути г. Веберу да баш он греши против тога правила, кад пише точно, точност, место тачно, тачност, јер кад пише точност онда би ваљало да пише и отечество место отачанство, част место чест, мјасо место месо и т. д. Ваља дакле добро пазити на оно што сам г. Вебер каже: „Јер премда су славјанска наречја диеца једне мајке, треба ипак да свако сачува свој образ.“

На другом месту вели г. Вебер: „кад небих у тих живућих гранах нашега језика нашао згодне риечи и израза, тражио бих га код садањих писаца.“ Многи садањи писци пишу црпити, хрђав, па и г. Вебер тако пише, а народ говори: црпсти или црпати, рђав, као што је и у стар. слов. језику: чръпати, поуръти= поуръпсти, ръждавъ. Дакле и против овога правила греши сам писац, који га је поставио.

На послетку пише г. Вебер чески место чешки, те тим греши против већ споменутог правила. Кад ко пише чески, онда би требало да пише и власки, јунацки, девојацки грцки место влашки, јуначки итд. итд.

Могло би се још штогод приметити, али за сад доста.

У Карловцима. Јов. Живановић.

НОВЕ КЊИГЕ.

Отаџбина. Свеска за фебруар. Садржај. Ђурађ Бранковић, историјска студија од Ч. Мијатовића. Стеван Душан (наставак) од Вл. Ђорђевића. Румунија и Румуни, етнографско-статистична студија од Настаса Петровића. Проклети кам (наставак) од Ст. Љубише. Војнички разговори, од ђенерал-штабног капетана Џ. Ђурића. Пред градом . . . . балада од И. Последња вила, новела од Жил Сандо, превела гђа Ј.-Леди Монтигијева о Србији, литерарно-историјска студија, од Светомира Николајевића. Јеси л' чула? . . . песма од Ст. Вл. Каћанског. Демокрација (наставак) од Т. Гершића. Позоришни преглед. Народно позориште у Београду 1874, од Светислава Вуловића. Књижевни преглед, од Андре Николића.

Календар са шематизмом кнежевине Србије за годину 1875. Београд. Цена 6 гр. (60 нов.)

Rad jugoslavenske akademije за науке и умјетности, књига 29. У Загребу 1874. (вел. 8-ина 224 стр. са 4 таблице). Цијена 1 фор. 50 н.

Садржај. Динамична теорија о плинних, од С. Шубица (словенским језиком.) Обрана неколико тобожњих барбаризама, од А. Вебера. Вјекопис Фрање Ћурелца од А. Вебера. Свечана сједница 26 студенога (новембра) 1874: бесједа предсједникова, извјештај тајников, изводи из записника.

Die Serben an der Adria, Ihre Typen und Trachten, siebente Lieferung. Inhalt: Vornehme Montenegrinerin. Grenzer Typen aus der Umgebung von Senj. Trachten aus Sinj. Frau aus Budva. Türkischer Zollbeamter und Hirten von Gaba. Leipzig und Wien 1874. F. A. Brockhaus.

Ranke Leopold, sämmtliche Werke. Leipzig 1872—74. Dunker und Humboldt. Српски устанак, треће издање.

Историческія пѣсни малорусскаго народа, съ объясненіями Вл. Антоновича и М. Драгоманова. Томъ первый. Цѣна 1 руб. 50 коп. Кіевъ 1874. (вел. 8-ина 336 стр.) — Објашњаји су поређени са сличним местима из народне поезије осталих Словена и других европских народа.

Zpěvy lidu srbského, II, přeložil Dr. Siegfried Kapper. Праг 1874. (8-ина 181 стр.) Цена 1 фор. — Друго име: Poesia světová, XI.

КЊИЖЕВНИ ОГЛАС.

Говор цвећа, по најновијем немачком тумачењу превела Анка П. Чобанићка, у Новом Саду. Цена 20 новчића. Претплата траје до 20 марта ове године.

СИТНИЦА.

(Дужина телеграфских пруга по целој земљи) износи 576,000 километара (¼ мање), а дужина свију жица око 1,681.000 километара. Пруге испод мора износе 84.600 а жице 500.000 километара у дужину. Телеграфских штација има до сад свега око 25.000; од ових спадају на Енглеску 5098, на Немачку 3726, на Француску 2620, на Италију 1277; на Аустро-Угарску 936, на Белгију 445 и т. д. Сваке године оправи се сада од прилике 70 милијона депеша.

ПОПРАВКЕ.

У оцени дела Les Serbes de Hongrie (4 и 5 број Јавора), коју је као што сад поуздано знамо написао врсни књижевник наш Јован Ђорђевић, ваља читати: (Ступац 127, врста 4 оздо) били и Срби и Славени. (Ступац 155, врста 2 озго) оснивања. (Исти ступац, врста 10 оздо) стогодишњи и узусом освећени. (Ступац 156, врста 5 озго) преговоре о међусобним.

„Јавор“ излази 1. 10. и 20. дана свакога месеца. Рукописи нека се шиљу уреднику, а пред- „Администрацији Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на читаву годину 4 фор. на по године 2 фор. на три месеца 1 ф. *За стране земље*: на читаву годину 5 фор.

СРПСКА НАРОДНА ЗАДРУЖНА ШТАМПАРИЈА У НОВОМ САДУ.

БРОЈ 7. У НОВОМ САДУ 1. МАРТА, 1875.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

УРЕЂУЈЕ ДР. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

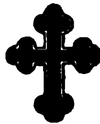

КОСТА ТРИФКОВИЋ,

рођен 20. октобра 1843; умро 19. фебруара 1875.

Уздрхтаном руком бришемо данас са чела овоме листу једно дично име.

Сузним оком погледамо на ту празнину, коју време не ће скоро знати достојно да испуни.

Неутошним срцем понављамо и ми познату већ тужну вест, тешки удар: — Косте Трифковића нема више.

19-ог фебр. 1875. год. престало је куцати оно срце, које је кадро за сваки удар свој и пред богом и пред народом својим поносита рачуна дати.

Ено још црне заставе на врху позоришне зграде, вије се као црни уздисај са губитка који је српска Талија смрћу Косте Трифковића претрпела.

Ево и „Јавор“ у црни оквир меће име животворног духа свог.

Сад се тек живо сећамо оног свечаног часа, пре мало више од године дана, кад нас Коста Трифковић себи призва, кад оно рече: „Браћо, није ли нам зазор и срамота што већ толико времена немамо ни једног забавног листа, а потребу његову сви осећамо!“ Те речи костине, онај озбиљан, одушевљен поглед његов створише овај нови, или задахнуше, оживеше негдашњи стари, „Јавор“.

Зададосмо реч, да ћемо по могућству сила својих прионути око развитка листа овог. Коста је и као многим пословима оптерећени адвокат и варошки фискал доспео, и као болник у благој клими Италије, далеко од пријатеља својих, куда га је несрећна суха болест отерала, кадар

био, и као безнадник на самртној постељи усиљавао се, — и успео, да задату реч достојно откупи.

Кад и посмрчад његова пред свет изађу, критика ће знати оценити радњу скромнога, али вреднога и даровитог књижевника. Али и да није обогатио лепим умотворима својим књижевност нашу, да није ни пера умочио за књижевни рад, смрт би његова и онда голем, преголем губитак била по књижевност нашу. Одушевљење костино за књижевност и уметност, дух његов што подстиче, утицај његов што оживљава круг пријатеља својих, који су га увек достојно поштовали и љубили, те особине његове само ће онај знати да оцени, који га је изближе познавао.

Губитак је голем, преголем.

Тело смо његово предали земљи, а спомен његов потомству на сахрану предајемо.

До нас је, браћо, да дух његов још дуго поживе међу нама и у нама!

J.

М И Р К О.

Приповетка Јосифа Суботића.

(Наставак.)

Давно се већ нисмо видили са чича-Нићом, време је дакле да и њега потражимо. Где је био и шта је радио он за ово време, како га нисмо видили? Е то је баш узрок, што ћемо сада на њега да се повратимо.

Да је чича Нића поштен човек о томе нема сумње. А увери ће нас и та околност што је са Живком Југовићем био врло добар пријатељ. Живкова чељад долазила је у Нићину кућу као у своју, а чича Нићини укућани ишли Југовићима као у свој род. Али била је ту још нека околност, која је требала да свеже ове две породице наразлучивом везом сродства. А то је ево ова. Живко има две ћери: Зорку и Милицу, Зорка је старија али је Милица лепша. А чича Нића има сина за женидбу, који је Зорку волио више свега на свету. Родитељи им нису нимало били томе противни, те је свадба била до јесени одгођена, а међутим Младен Нићин сматрао Зорку као своју невесту....

Еле чича Нића кад је видио, како стоји са Мирковом ствари, почне премишљати сасвим озбиљно, што да ради. Да се ослони на Мирка то му се није баш свидило најбоље, јер га је познавао као млада човека, који не узима таке ствари на ону страну, на коју би управо требало. С тога је држао да ће бити најбоље, да се он сам зато подузме. Мислио је сирома цело после подне и целу ноћ, шта и како да почне. Напослетку падне му на памет, да он има у вароши једног доброг пријатеља адвоката, који му је толико пута помогао, са неке заслуге, коју му је Нића некад указао био, па пође управо њему.

С тога је чича Нића јутрос рано отишао у варош.

Кад је Нића иприповедао адвокату све шта је и како је, рече му овај, да ће он ту ствар на себе примити и да ће, ако бог да, грку онако поштенски запржити чорбу. Још му рече чича Нића, да он Мирку о томе није рад ништа да говори, него ће му саопћити резултат на дан пуножетства његова који у оста-

лом није далеко. Затим опуномоћи адвоката, благодари му на пријатељству, и оде.

Адвокат, коме је Нића отишао, био је поштен човек и ваљан Србин. Он је врло волео терати парнице против грка, јер је прво био сигуран да ће је добити, а друго што је тим светио сиротињу.

Ну ево, шта се међутим догодило.

Грк Риста је — као што је обећао Живку Југовићу, — јутрос био код њега, преставио му је поново целу ствар, обећао је да ће му опростити сав дуг, и још доплатити толико и толико, ако пристане. Али Живко ни да чује. Риста се разљути и дође у варош, да преда ствар суду. Живка се није бојао, јер се он са њиме разговарао без сведока није му дакле могао стварно наудити. Кад је дошао у варош, почео је премишљати, ком одветнику да иде? Пробао и је неколико и удиљ је изгубио парницу, а највише га је тукао Србендић — онај, коме је чича Нића своју ствар предао — те га се особито плашио. Намисли дакле да њему преда ствар.

Србендић је већ дотле учинио све, да се истрага одма започне. И тек тада ево Грка Ристе њему.

— Господине, — рече му, пошто је ствар исприповедао; овако стоје ствари, и ја оћу да се одма учине нужни кораци.

— Али помислите — вели Србендић — човек је сирома, не можете се другачије од њега наплатити, него ако ћете, да га сасвим упропастите.

— То ме се нимало не тиче, одговори Грк озбиљно.

— Али би требало барем толико милосрђа да имате према његовој породици. Помислите, шта ће с њом бити, ако им одузмете и оно мало сиротиње што имају?

— А шта ме се тиче милосрђе; он је вала богу толико паметан човек, да је могао мислити, мора и вратити онај новац, који узајмљује. Ако је знао да га није у стању вратити, што га је узимао?

— Та помислите — вели Србендић даље, — овај грдан, зеленашки интерес.

— Ја без њега нисам ништа радио нити сам што из облигације избрисао нити дометуо, а ваља не може се ни на то потужити, да сам једно написао, а друго пред њиме прочитао.

— Ал је човеку био новац пренуждан, а човек се у таком случају маша и млого гори средстава, само да дође до њега.

Ове речи бијау по грка, као огњевите стреле. Знао је добро, шта је и он у такој неприлици учинио. Али срце његово, које је у немилосрђу огрезло није допустило, да глас човекољубља допре до његове савести.

— Ја сам, — проговори по краткој почивци — доста учинио што сам га дотле и чекао, те га нисам одма потерао са егзекуцијом чим је први рок истекао.

Тим сте га баш упропастили, јер ето сад оћете да га егзеквирате, а интерес је сигурно и главно премашио. Ну реците ми пријатељу, откада је управо ова облигација?

— Изволите израчунати, — одговара грк ладно, — ту доле биће и година.

— Ја ју збиља не видим, а колико се сећам нисам кратковид. Видите ли ви што? Овде стоји само ово: У К. на дан св. апостола Петра и Павла ове године. А која је то година то се управо не зна.

Риста гледи, и опет гледи, преврће то тамо то амо, ни дисао није. А кад виде да озбиља нема године назначене спопаде га ледени зној.

— Па шта сад да радимо? — упита напослетку кад је к себи дошао.

— Сад ћемо — одговори Србендић, — узети облигацију, па је подерати на иљаду комада а оног сиромака оставити с миром!

*

— Али то није право — викаше грк — да ми пропадне толики новац.

— Пропашће вам и више само ако узбуде среће, — настави Србендић озбиљно — време је да се сиротиња опрости глобе, а невољни да дођу до свога права, а уздам се да ћемо до тог с божијом помоћу доћи.

— Шта? — .. Како? „откуд? муца грк-Риста, а коса му се почела дизати.

— Ви неби могли подићи парницу ни против кога, све да је ваша облигација у своме реду, а некмо ли кад ништа не вреди. А то с тога, што те под истрагом.

— Под истрагом?! — Мени није ништа познато.

— Дозна ћете скорим, али се нећете том гласу обрадовати. С тога, баш ми је мило, што сте изволели сами доћи да будем тако сретан упознати се с вами. Јер сам баш тео послати вам бурунтију, да се ни за живу главу не укљањате из места, јер би вас могло скупо стати.

— Та то је све лепо, — викне грк, коме се мало по мало језик одрешио, али изволите ми рећи, ко ме тужи и зашто?

На то му Србендић приповеди шта јэ и како је. А заврши речма:

— Ко је управо крив не знам, али ја ступам са том ствари на среду као заступник саме пупиле. А истрага се води противу вас троје.

— Ја о томе баш ништа не знам.

— Ви ћете сва троица још данас бити позвани у суд. Тамо ћете већ рећи драговољно, шта вам је у тој ствари познато а шта није. Ја вам више ништа немам рећи.

Скоро у очајању зграби Риста своју облигацију и јурне напоље. Тек кад је мало дошао к себи, почне размишљати ладно о свему.

— Овај Србендић, — мисли он — или је поткупљен, шта ли је, тек ће на сваки начин бити јако против мене. На облигацији истина не стоји која је година, али знам је касти и ја, а зна и дужник. Али како да се сметем у тако незнатној ствари. Та у томе сам барем искусан. Шта дакле да чиним. Да ли да потражим свог пређашњег заступника? Ко зна шта ће ми он рећи. Идем, па ма шта било.

И с тим речма упути се адвокату Јоплу.

Кад је дошао к њему, приповеди му шта је у ствари али се чувао да и једне речи помене о Србендићу и његовој истрази. Јопл узме облигацију, провиди је, и примети погрешку, али се чинио, кано да је и не види.

— Добро рече, ми ћемо све и сва употребити, за два три дана ви имате ваше новце у џепу.

— Господине — рекне му Риста, — ако истерате ствар трећина је ваша.

— Можете мирно спавати.

Ристи кано да је спао велики терет са срца. Чисто је видио како се Живко сели, а он купује имање његово пошто по то. То види, а црна душа му радује се томе, кано да ће сиромаку учинити милост какву ако га истера из куће.

— А ко ме је, — мисли — терао Србендићу? Ако је до пре добијао процес, нисам био у свом праву, али ово је ствар очигледна. Ето како се овај човек лепо примио тога, па се покрај тога уме лепо са човеком и поразговарати, а не исмевати људе, као што онај чини. С тим сам дакле готов. Остаје ми само још она проклета парница. Шта ће ту бити? Србендић вели да сада не смем никога тужити, јер сам под истрагом. А шта се то суда тиче? Ја сам ту ствар своме заступнику предао, те ће он радити а нећу ја. А да шта. Али ако се докаже да сам ја кривац? Ну, како ће се докасти? Она жена могла би ме истина упропастити, али ко зна где

је она. Можда је већ међу мртвима. Иначе није могуће. Ја ћу рећи Живку у очи да лаже, ако почне шта говорити о мојој понуди. Шта дакле да се браним. Новац ми лети са свију страна, а још коју годину, па ћу се у своју домовину вратити као богат човек! —

Тако се тешио грк-Риста. Али неумитна судба, која често „рукопипателним“ начином показује гдекојим људима, да су правили рачун без бирташа, закључила је и у овом случају сасвим нешто друго. — —

Србендић да с места дозвати Живка и испита га, шта он све зна о тој ствари. Овај му рече као што је и било.

— Ви ћете — вели му Србендић — морати довести сведоке да у време смрти вашега свештеника тога и тога, нисте били код куће. Што је у осталом доста потешко, јер ваши млађи не смеју сведочити.

Живко се мало ромисли.

— А, сад се сећам рече, — кад сам се враћао са кирије из Р свратио сам се у И. у биртију код „венца“. Тек што сам ушао у бирц а бирташ ми рече. да је један човек овога часа у бирцу приповедао да је К—ки поп умро. Пита ме је ли истина, а ја сам му одговорио, да сам већ два дана од куће. — Нека он у овој ствари сведочи.

— То је врло добро, — одговори му Србендић. Сумња је пала на грка, само се незна за извесно. Ваља доказати. — Ну, паде ми нешто на памет. Тутор оне пупиле рече ми, да је приликом умирања попова, ту била једна стара жена, која је такођер сведочила, да је грк невин. Ко је била та жена и откуда је?

— Ако је то била послужитељка у попиној кући — вели Живко — онда....

— Јест, она је била.

— Онда ће се тешко шта моћи дознати о њој. После попове смрти као да је у земљу пропала. Нити знамо откуда је дошла нити куда је отишла.

— Добро, добро, ви гледајте ако је могуће да што о њојзи дознате а гледајте на сваки начин, јер без ње нема ништа. Јер кажем вам сумња је ту, али нема доказа, затим пређе на Живкову облигацију, и рекне му да се нема ничега плашити, јер облигација нема вредности из тога и тога разлога. А Живко опет приповеди ствар са грком. — Не знам ко се већма од њи двоје обрадовао, да ли Живко кад је разумео, да се за ту ствар, која га је толико муке стала, нема ништа бојати, — или Србендић кад је чуо грково признање.

— Ако ништа друго викне, — а ми ћемо га терати да се закуне, да није пред вами то рекао. Ако има у њему још и једне капи крви он то ни под који начин не сме учинити.

Па кад је Живко отишао, седне и напише ово:

Позив.

Н. Н, која је 187. год. служила у кући пок. пароха Марка Радојевића у К. позива се овим, да се за време од данашњега дана на три недеље изволи пријавити код потписанога. Тиче се наслеђедства поменутога пароха. У њеном је интересу. да ствар не узме олако. У Н.

Србендић одветник.

Овај је позив одма сутра дан штампан у једним врло распрострањеним новинама.

(Наставиће се).

МОМЕ СУНЦУ...

. . . . Сунашце моје!
Ој ал се зраци дивоте твоје
Милином роје — — —
На твој један поглед прелепи створе
Славуји ће мали да певат' захоре,
Твој један осмеј мој данче лепи
Па све ће дрхтат — — —
И славуј мали пред њим ће да стрепи
Мој данче лепи; —
А кад замириш — кад жицу дирнеш
Кад с бајним гласом небу се винеш
Кад певат станеш . . .
На болно ми срце мелема канеш,
Дршћу ми груди . . . образ ми гори,
Занос ме стеже . . . а чар ме мори,
Непевај Маро . . . непевај више . . .
Ох! тише, тише . . . .
Мој живот мио у тугу се слио
У том се мору давно утопио, —
Погледи твоји с песмом га скрише
Ох! тише Маро . . . ох! тише . . . тише . . .
Над понором црним очајно стојим
Па сваки часак, па сваки тренут,
С дршћућим срцем очајно бројим.
И један куцну, и други, трећи,
Сада је време сада је доба — — —
Понору црном никада краја
Болноме жићу никада гроба;
И стадох ногом над страшним паклом
И један корак! , . . . па све је мирно . . .
Само би вихар мирисно лисје
„Пољубцем" једним лако додирно
Па све би опет постало мирно . . . . . .
Ал живот! живот! сладак је јако
Ма да га мори најжешћи пако
Ма да га трују нај жешћи боли — — —
Опет је сладак . . . опет себе воли. — — —
Нашто ми нада, то дете људско
Што варка слепо? . . .
Ти си ми нада чедашце лепо;
И та „нада" беше шарна . . бајна . . .
Но сад је немам —
Само је кад-кад замислим, сневам,
Или ју певам — — —
Певам је, певам, па шта ћу више?
Ја ништа немам . . . .
. . . .
Ал нека! Нека! . . .
И мени срећа загрљај пружа
И мени цвати мирисна ружа
Блажење ме чека . . . .
Ох, када само помислим на то:
Да ме изгледа једино злато —
Кад само видим оне груди лаке,
Кад видим мрачност студене раке,
Кад осетим ропац како ме гуши,
Кад видим смрт . . . . . .
Ох, тад ћу мира добити души!

У Новоме Саду. А. Л.

КАРТАШКА СРЕЋА.

Приповетка Е. Т. А. Хофмана.

Лети 18.. године беше у Пирмонту више гостију него икада. Из дана у дан долазили су отмени, богати странци и оживљавали натицање сваковрсних спекуланата. Па тако дође, те се и подузимачи фаробанке побринуше да своје злато више него иначе гомилају, не бил тиме домамили и какву племенитију дивљач, да је они као добри, извежбани ловци одеру.

Ко не зна, да примамљива чаролија картања постаје неодољива, особито за време купања по илицама, где се свако на тенани одаје левентовању и разбибризи. Видимо људе, који се иначе никад не картају, где на банци најревносније играју, а осим тога, бар у отменом свету иште то добар глас, да се свако вече нађемо код банке и да по нешто изгубимо.

На ту неодољиву чалорију, на то правило лепога гласа, канда се само неки млади немачки барон — назваћемо га Сигфридом — није обзирао. Кад се сви журише карташком столу, кад му је свако средство, сваки изглед био пресечен, да се може душевно занимати, што је он волео, то је он или по усамљени мести размишљајући ходао, или је у својој соби узео ову или ону књигу, шта више и сам се у песништву — књижевности гледао.

Сигфрид беше млад, слободан, богат, лепа узраста, љубак и зато га је свако поштовао и љубио, а код женскиња је био врло сретан. Па и у свему што год је почињао, што ли год предузимао, свуда га је нека особита срећа пратила. Говорило се о свакојаким пустоловским љубавничким сплеткама, које су му се наплеле, и које су се на неки невероватан начин лако и сретно по њега решавале, ма да су по свом изгледу по сваког другог опасне изгледале. Кад се о њему и његовој срећи говорило, обично су старија господа, која су барона познавала, приповедала неку причу о једном сату, која се још у његовим млађим годинама десила.

Догодило се некако, да је Сигфрид, док је још под туторством био, на неком путу сасвим изненада у таку кубуру дошао, да је морао продати свој златан, драгим камењем јако искићени сат, само да би могао даље путовати. Он беше готов да драгоцени сат буд зашто прода; али пошто је у истој гостијоници где је одсео, неки кнежевић баш такав адиђар тражио, добије он више но што је сам сат вредио. Прошло је више од године дана, Сигфрид је већ постао својим господарем, кад на другом неком месту читаше у јавним листовима, да ће се изигравати један златан сат. Купи срећку врло јефтино и добије брилијантима искићен сат што га је продао био. На скоро за тим даде он овај сат у промену за један скупоцен прстен. Он ступи код кнеза од Г. на кратко време у службу, и овај му при отпуштању пошље у знак своје наклоности — онај исти златан, брилијантима осут сат са лепим ланцем. —

Због те причице уврти он себи у главу, да се никако не карта, чему је при својој одлучној срећи имао тим више повода, а говорило се, да је барон поред својих других лепих страна ципија, да је страшљив и сувише тесногруд: да се изложи ма и најмањем губитку. На то се није пазило, што је понашање бароново свакој сумњи на тврдоћу сасвим противно било, и као што обично бива, да већина људи једва чека, да славу ма којег даровитог човека у питање доведе, и то питање ма како да изнађе, па ма то лежало и у самом њиховом уображењу, то беху сви са онаким тумачењем сигфридове мржње на картање врло задовољни.

Сигфрид дозна врло брзо шта се о њему говори и пошто као великодушан, либералан човек ништа није тако мрзио, презирао као себичњаштво, да би клеветаче ућуткао, намисли, да се са неколико стотина лујидора а макар и са више искупи од гадне сумње, ма да се тако јако гадио картања. — Он се нађе код банке с чврстом намером, да изгуби знатну своту, коју је собом понео; али га ни у игри не остави срећа, која га је у свему што је предузимао тако верно пратила. Свака карта коју изабра добијаше. Кабалистични рачуни старих, вештих карташа омануше при игри бароновој. Мењао он карте а играо на исте, увек добијаше.

Барон беше редак поентер, који зато хоће да дође ван себе, што му карте иду, и ма да се је знало протумачити

то понашање, ипак су се сумњивим погледима згледали и сасвим јасно показивали, да барон може најпосле полудети, јер зацело луд мора бити карташ, који се ужасава са своје среће.

Баш та околност, што је знатну суму добио, принуди барона да се и даље карта и да тако уради оно, што је намислио, јер се надао да ће и с њим бити као што обично бива, да после знатна добитка долази још већи губитак. Али никако се није тако догодило, јер срећа остаде једнако верна барону.

А да је он сам што примећавао у њему се све више и више будила воља на фаро, који је у својој једноставности најопаснија игра.

Он не беше више незадовољан са својом срећом, игра је привукла на се његову пажњу и по читаве га је ноћи занимала тако, да је он, пошто га није добит него баш сама игра привлачила присиљен био да верује у особиту чаролију, о којој су његови пријатељи говорили, а за коју он никако није хтео да зна.

Када он једне ноћи пошто је банкар баш свршио тељу подигне очи, опази неког постарог човека који му је стајао преко пута, и свој бони, озбиљни поглед чврсто и непомично на њега управио. И сваки пут, кад год би барон за време играња горе погледао срео је његов поглед суморно око странчево, тако да се није могао отрести неког невољног осећања. Тек када се игра свршила, изађе странац из дворане. Идуће ноћи стајаше он опет барону преко пута и гледаше га с укоченим очима. Још се барон уздржа; али кад се треће ноћи странац опет нађе и кад ватреним очима гледаше барона прсне овај: „Господине морам Вас молити да изберете себи друго место. Сметате ми у игри.“

Странац се поклони и са боним осмејком а да је речи проговорио, остави карташки сто и дворану.

И идуће ноћи стајаше странац опет барону преко пута раздирући га својим суморним, ватреним погледом.

Још љуће него прошле ноћи прсне барон: „Господине, ако налазите у томе какву шалу да у мене бленете, молим Вас, да изберете друго време и место заото, сад пак да се“ —

Покрет руком према вратма беше место опоре речи што ју барон баш хтеде да изусти.

И као прошле ноћи, са истим боним осмејком лако се поклонивши изађе странац из дворане.

Од картања, попивена вина и призора са странцем узбуђен није Сигфрид могао да спава. Месец се већ родио био, кад му читав лик странчев изађе пред очи. Он угледа знаменито, пуно израза, од туге разорено лице, дубоко упале суморне очи које су га укочено гледале, он виде, како у пркос оскудном оделу племенита пристојност одаје човека нежно васпитана. — Па сад начин каквим је странац са мучном резигнацијом примио опоре речи и силом угушујући најгорча осећања из дворане изашао! — Не, повиче Сигфрид, ја сам му учинио неправо! — Зар то приличи мени, да као каква сурова људа онаке простачки и неучтиво прснем и вређам људе без икаква повода? — Барон помисли, да га је тај човек онако гледао у тренутку, у ком се можда борио са најцрњим невољама, дочим је он, барон, у обесној игри злато згртао. Он намисли да одмах у јутру потражи странца и да ствар изравна.

Случај је тако донео, да је барон у шеталишту прво странца срео.

Барон га ослови, јако се извињаваше што се онако понашао прошле ноћи и заврши тиме, еје готов да странца фор-

мално за опроштење моли. Странац вељаше, да и нема шта да прашта, јер се ревносном играчу млого што шта мора допустити, а осим тога је он сам тиме, што је дрско остао на оном месту где је барону морао сметати, навукао на се оне опоре речи

Барон иђаше даље; он говораше о том, како у животу има трепутних неприлика. које су изображена човека јако утукле, и сасвим јасно наговести, да је готов дати добивени новац или још и више, ако тиме може странцу помоћи.

„Господине“, одговори странац. Ви ме држите да сам сиромах. То баш нисам, јер више сиромах него богат имам ипак толико, колико захтева мој прости начин живљења. Осим тога допустите и сами, да ја, ако мислите да сте ме увредили, и ако хоћете. да ту ствар златом забашурите, то као поштен човек никако не бих могао примити и кад не бих био каваљер.“

„Мислим“, одговори барон збуњено, „мислим да Вас разумем. и готов сам да Вам учиним за доста као што иштете“.

„Боже“, настави странац, „боже, како би неједнак двобој био међу нама! — Ја сам уверен, да Ви као и ја не држите двобој за детињасто беснило и никако не мислите, да ће неколико капи крви, која потече можда из запарана прста моћи опрати укаљану част. Има таких случајева, да два човека никако не могу на земљи један поред другог живети, па живео један на Кавказу, а други на Тибру, нема растанка, док један зна за другог да је жив. Овде је нуждан двобој, који о томе решава, ко ће коме уступити место на земљи.— Међу нами би, као што рекох двобој био неједнак, јер мој живот никако не вреди толико колико ваш. Ако ја Вас свалим, убићу читав свет најлепших нада; паднем ли ја учинили сте краја бедном од најгорих, најмучнијих успомена сметеном бићу! Али главно је то, да се ја никако не држим за увређена. Ви ми рекосте да идем и ја одох!“ —

Ове задње речи изговорио је странац гласом, који одаљаше унутарњу тугу. Доста узрока барону, да се још једаред, особито тиме извини, да је, и кад неби знао зашто, поглед страничев продрео у њега тако, да га напослетку није могао више да сноси. „О“, рече странац, „о кад би мој поглед у вашем срцу ако је заиста у њега продрео, пробудио мисао на велику опасност која Вам прети. Веселим срцем, детињском простодушношћу стојите Ви на окрајку понора, један једини удар само и Ви ћете се без спасења сурвати доле. — Једном речи — Ви сте пошли да постанете страстан карташ и да се упропаститe.“

Барон увераваше странца да се љуто вара. Он опширно приповедаше, како је дошао до карташког стола и тврђаше, да он и нема праве воље на картање, већ да жели да изгуби неколико стотина лујидора, и кад то постигне, онда ће престати поентирати. Али до сад је био увек врло сретан.

„Ах“, повиче странац, „ах, баш та је срећа најужасније, најпакосније примамљивање те непријатељске силе! — Баш та срећа којом Ви играте бароне, цео начин којим сте дошли до карташког стола, па и само Ваше понашање при картању, које врло јасно показује како се све више и више за њега заузимате — све — све то опомиње ме врло живо на грозну судбину једног несретника, који је, у млогом налик на Вас, тако исто почео, као Ви. Зато нисам могао ока скинути с Вас и једва сам се могао уздржати да не искажем оно речима, што сте Ви требали да погодите из мог погледа! — Ох, та гледни само де.

моне, како шире своје канце, да те свуку у пакао! — Тако сам могао викати. — Желео сам да се с Вама упознам, то ми је бар испало за руком. — Кад сазнате живот оног несретника ког сам споменуо, можда ћете се тада уверити, да то није тек празна клапња, што Вас у највећој опасности спазих и што Вас опомињем.“

Обојица, странац и барон, седну на неку усамљену клупу и странац поче овако:

„Иста лепа својства, која Вас господине бароне одликују, прибавила су кавaљеру Менарсу поштовање и дивљење код људи, а учинила су га љубимцем женскиња. Само што се тиче богатства, није га срећа тако послужила као Вас. Он беше скоро сиромах и само најуреднијим начином живлења беше му могуће да се покаже с достојанством, као што захтеваше његов положај као потомка једне знамените породице. Већ с тога, што је осећао најмањи губитак и што би му такав могао покварити читав начин живлења, није се смео упуштати ни у какву игру; а осим тога он није имао ни воље на то, те дакле није морао ништа да жртвује, ако се није картао. Иначе му је све што је предузимао, на неки необичан начин ишло од руке тако, да је срећа кавaљера Менарса ушла у пословицу.

Против свога обичаја да се једне ноћи наговорити да уђе у картаоницу. Пријатељи, који с њиме дођоше, брзо се почну картати.

Кавaљер се није картао, већ задубљен у сасвим друге мисли час корачаше по дворани горе доле, а час опет гледаше на столове где се картаху, како банкар згрће злато са свих страна. Неки стари пуковник опази кавaљера и повиче: „До сто ђавола! Та ето кавaљера Менарса и његове среће међу нама, па опет не можемо ништа да добијемо, јер се није изјаснио ни за банкара ни за поентере; али то неће тако на даље остати, нека он поентира за мене!“

Кавaљер се извињавао да је невешт, да је сасма неискусан, али пуковник не попушташе, кавaљер мораде за картaшки сто.

Исто као Вама господине бароне иђаше кавaљеру; свака му карта погоди тако, да је за кратко време велику своту за пуковника добио, који није могао да се доста нарадује, што је опробану срећу кавaљера Менарса за се придобио.

На самога кавaљера ни е његова срећа, која је све друге узбудила никаква утиска учинила; шта више он сам не знађаше како је то дошло, да је још већма омрзнуо на картање, тако да је сутра дан, кад је у душевном и телесном умору осетио последице у напору и бдењу проведене ноћи најозбиљније предузео, да ни на који начин не уђе више у какву картаоницу.

Ову намеру учврсти још и понашање старога пуковника који је, док је карту у руке узео губио, и ту несрећу сад у чудном безумљу кавaљеру на врат бацао. На досадан начин искаше он, да кавaљер за њега поентира или да му бар, кад он игра, за леђи стоји, не би ли својом присутношћу опчинио демона, који му гураше у руку карте које никада не погађаху. — Познато је, да нигде нема глупље сујеверице, него међу карташима. —

Само највећом озбиљношћу и кад му је рекао, да ће се радије с њим тући него се за њега картати, могао се кавaљер опростити пуковника, који баш није био пријатељ двобоју. — Кавaљер је проклињао себе што је био тако попустљив према тој м:торој будали.

(Наставиће се.)

УЛИЦА СЛОБОДЕ.

(Ђуро Херveг.)

Злотворскога копља зид
Понор би слободи,
Кад господар Винкелрид
Викну: „ко се роди
Као јунак — кад ми груд
Тма копаља згоде —
Нек прокрчи пута туд
Улици слободе!

Нешто да сам такав ја
Па да слуге тучем;
Суграђанин мој да зна —
Да када повучем
Туђег копља читав ред
Да ми груди згоде —
Да туд храбре води гред
Улици слободе!

Ал сам скромне жеље сам! —
Ћифте не плаш'те се! —
Заман да ја и не дам
Кад све враг однесе! — — —
Наместили копља свуд —
Де ко с' јунак роди!
Да, ако је који луд
Тим путем слободи!

И клања се милијун,
И смирено пузи,
Па је ћурак златом пун
Подањејшем слузи —
Тако хоће слуга' Бог
Слуге да му годе;
Тако с' сврће с пута свог,
С улице слободе!

Бар сто као Винкелрид
Да нас је на мети,
Па крвнички сваки зид
Морамо продрети;
Нека преко мртвих вас
Кукавиштво оде,
И свет кликне на сав глас:
Улици слободе!

Беч. Ђуро Јанковић.

ЖЕНЕ
НА ПОЉУ НАРОДНЕ ЕКОНОМИЈЕ.

(По дру Л. Стајну.)

Велики задатци, намењени женама 19 века, могли би се може бити развести у десет законских чланова, кад три главне заповести, које професор Стајн, по налогу народно-економне Виле, хоће да упише у нежно срце женско, не би биле довољне, да га са свим испуне, а те су заповести: да држе меру, да имају смисла за чистоту и да љубе лепу успрему или ред.

Стари свет, на чије се идеале угледа и садашње време, помаља се многим пругама у нови; али у једноме нас оставља давнина: у разумевању праве вредности женске. Ни Грци ни Римљани нису разумели жена; поштовања достојна Лукреција, слављена певачица Сафо, дражесна Лаида, јуначка Арија, уживања жељна и лакома Месалина само су сенке спроћу оних ликова, које наш век црта

себи о женама и њиховој вредности. Љубав к женама и мрзост на њих није више једино што покреће нашу унутрашњост, па и ако се женско достојанство и утицај њихове моћи показује већ у томе, што је љубав к женама неисцрпни песнички предмет певача љубави (minnesänger) и што је по статистици више великих за владу подобних жена, него даровитих мушких владалаца, седело на престолима; и ако је духовита и страсна Хелоиза (коју је Русо у прошлом веку на ново пробудио) примакла жену к питању о друштву: опет наш век има своју особину, он је век мерила и рачуна, који твори и мери, не питајући само шта је што, него и шта вреди. Жена у нашем веку неће више да је одвојена, она хоће да је свуда, и хоће да зна шта може и шта је кадра; за то се и мери мерилом своје вредности — а тим ето нас на пољу народне економије, на ком жена представља велику моћ.

Навикли смо се, да је све, што се сме приближити жени, задахнуто неким песничким дахом, па се опиремо да скопчамо са женом жалоску, сухопарну народну економију, која само има посла са бројевима и рачунима. Али не! Ако се под именом поезије сме разумети и армонија у животу, тада рачунање народне економије, која влада целим животом, није баш без икакве поезије. Куд год погледаш, нема ништа од природе, све је то људска рука прерадила, као да је по други пут створено; свуда је природа потиснута, па место ње стављена поезија и вештина, те тако је поглед на свет најбоља поезија. Кад новорођено дете увију у пелене, ко ти је по захтевима народне економије претворио памук у пелене, него поезија? бол, радост, васпитање задају нам бриге за јаке покрете народне економије; а узмемо ли на ум, да од сто кривица деведесет бивају због добара и новаца, и да влада начело: човек је оно, што има, онда сваки човек изгледа као неки народно-економни спев, и оставља себе својим наследницима само у лику свога имања, германски свет пак сматра жену за половину онога, што су и мушкарци; Немци не певају више осећаје, него мисли, које уче, да су сви људи и све твари везани једно за друго, да вредност сваке особе одређује где је чије место, и да се не само звезде, него и форинте окрећу и множе по одређеним законима.

„Добро“ је жив размер, жив поступак, коме су саставни делови радња, трошење и нова радња, или производња, потрошња и нова производња, а средиште је томе газдовању кућа, отуда је грчка реч економија кућење, отуда се „добро“ зове латински dominium од domus кућа. Кад човек прек рачи свој кућни праг, тада је производња на пољу, а потрошња и кућа ступају у своја права; а ко други може кућу држати и потрошњу израчунити до жена? Дан припада дану, а вече кући; човек може начинити стан, али не кућу, пребивалиште, али не собу; производња човеку а потрошња жени, учи народна економија, па за то њезина прва заповест гласи: немој више трошити него што производиш („пружај се према губеру“), јер кад издаш привређених 1000 форината, настаје економска смрт. Потрошња је склоп многих рачуна о стану, васпитању и другим потребама живота, али ко то да израчуни? нико други до жена; па ако се сваки дан забуни само за једну форинту, то се већ, на прилику у војводству Аустрији, милијуни форината не могу на ново произвести. За то је моћ женина јемац за добар рачун, ни један се народ не може обогатити без жене, ни један осиромашити, докле жена кућу

држи. И пословица вели: „Не стоји кућа на земљи, него на жени“.

Али моћ женина није само у рачуну, него и у очувању зарађенога, произведенога. Како је природа са својом материјом и снагом свуда, тако је и у народној економији; природа је противна људскоме раду, она му кида конце, та наш рад траје само, докле можемо да савладамо природу. Оставимо ли своје производе природи, она ће их мало по мало вратити у њихову природну сировост и раствориће их у прве саставне делове, за то је друга заповест женина: чистота, којом бива одржање. Не би човек веровао, како би на пр. 9 милијуна жена у Аустрији ишле природи на руку, кад не би сваки дан ишчистиле прашину из својих кућа. Према томе жена има у маломе да издржи борбу с природом, за то није бадава она пословица: „Крпеж и трпеж по света држе“.

Али при подмиривању потреба није доста, да у добром рачуну и удесном одржавању видимо моћ и вредност женину; него желимо и то, да нам подмиривање чини радост, да је све лепо и естетички нарађано; хоћемо да видимо где нас служе чистим вином у чистој чаши, и то је снага духовнога у материјалној потрошњи, којом се одликује сваки цивилисан народ. А ко то да учини? — Жена! Она зна, не само да држи меру у у одржавању, него и да буде леподавалица. Човек може израчунити течај звезда, прорити земљу, али не зна поставити стола нити очистити чаше. У опште сваки човек у различно доба налази срећу у нечем другом, тако да се богиња среће тако рећи претвара у руци његова живота; тако се исто и вредност, коју човек даје жени, мења према околностима, и после првог стања љубави, све се више почиње ценити шта чини жена у поменута три пункта (као рачунарка, чисменка и успремница), који облагорођавају вредност женину, дајући јој при потрошњи у руке неки начин уметности. Па онда, жена с тим вредностима и држећи се тих закона неће делити своје куће; она ће се дотицати друштвених јада, али се не ће и сама утопити у њима.

Тако жена заступа и највећа морална добра, па за то нека би свето видело женино свагда горело у олтару кућевном!

Листак.

Допис.

(Извод из писма.)

Београд, фебруара.

. . . .

Нама треба да радимо поглавито на трима стварима: на језику, на географији и на историји, све троје нашега народа.

Од овога трога на језику је највише урађено. Али ја држим, да се и на њему још врло много има да ради.

На историји је већ мање урађено, и за 50 година нисмо кадри били ни да је обрнемо к народу, који је она пре 50 година игноровала.

Али на географији готово ништа нисмо урадили. Оно мало што има израђеног, то нисмо израдили ми, него туђини, а њихово гледиште није онако, какво би може бити Србин имао. Читаћеш у песми: „попијем винце негошко“, па ћеш мислити да је то вино с Његоша у Црној Гори, али ће ти ваљада пасти на памет, да на хладним Његошима не расте винова лоза. Е па онда дај карту. На карти нигде нема Негоша; ти униташ случајно Србина од струке, а он ти каже: На западу од Солуна, а на југу од Водене наћи ћеш у подножју родних окомака планинских варош Niausta, и то је Негош, где роди одвећ добро и чувено вино. И тако даље.

Кад добро изучимо географију своје постојбине, онда не ће Европа веровати Ами Буу и Хану, који казују учевном свету у Европи, да су „рудине“ реч чисто арнаутска, да је „Ваље-

во“ реч арнаутска, да је Bessaraca данашњи Пазарџик, и силество других ствари. Онда не ће професор историје у университету халском кукати, како Neusatz све више губи Немце, и већ их друга племена надмашају. Кад добро проучимо географију и нову и стару свога завичаја, онда ћемо тек разумети шта значи: Немања освоји градове — — — Равни — — Стоб. Кад будемо добро знали географију својих земаља, кад у прсте узнамо географијске особине сваког нашег краја: степасте равнице банатске, таласасте равнине сремске, хумовите покрајине савске и дунавске, брдовиту Мораву, Боспу, Вардар и Марицу, планинску Србију, Босну, Дарданију, кршовиту Херцеговину, Далмацију и Црну Гору, — кад темељито упознамо климатске и друге прилике свакога тог краја, његове друштвене, политичке, материјалне и моралне прилике, — онда ћемо умети друкчије мислити о своме народу, не само у погледу прошлости његове, него поглавито — због познавања садашњости — у погледу на његову будућност, каква треба или каква може да буде.

А овако, ја мислим, да ћемо грешити све донде, докле год се не створи нараштај, који ће све то знати.

Нама пак не остаје ништа друго, него тежити за тим, да што пре добијемо таки нараштај. Ваља нам дакле прибирати материјал и изналазити средства за то потребна.

Али на томе ваља да ради не само Београд, него и Нови Сад. Овај последњи као да је за то још удеснији. Нови Сад може, само ако хоће. А он би могао и хтети, кад би људи, који су више заузети за народну науку него за друштвену борбу, око тога настали, те договором и саветом нешто народне снаге обрнули и на ту страну.

. . . .

Мило би ми било, кад бих чуо, да се на лето о школским феријама склопило друштво од ђака, који ће да путују по нашим крајевима. Не треба да је друштво велико, по двојица, по тројица, доста би било, па да своје путописне белешке штампају. Ђацима из Аустро-Угарске лако би било да путују и по Босни, што ђацима из Србије није можно.

За први мах ја бих се задовољно и са описом Фрушке Горе, или горњега Срема, или ма кога краја, где Србин живи.

Кад хоће каква експедиција, у којој су учевни људи, да путује на пример по Африци, или према северном обрту, — она се обраћа Петерману у Готи, те га пита, куда треба и да иде и шта да гледа. Онда ваљада не би с горега било, да и наши млади путници заишту каква упута од људи искуснијих у томе, или од друштва за то компетентног. ‡

ПРОСВЕТА.

(Професорска светковина у Београду) 11 јануара славише наставници различних завода у Београду, што су професори богословије, архимандрити Сава Јовшић и Теодосије Мраовић, између професора први дочекали да наврше тридесет година службе, па да по закону уживају пуну плату као пенсију. Прослава та учињена је из осећаја признања. и да се свечано изрази захвалност према закону и држави, која је наставничку старост обезбрижила, а уједно да се ода достојно поштовање оним просветним трудбеницима, који први пребродише „валовито море своје мучне службе и срећно приспеше у тихо пристаниште покоја“. Светковина је била у лепоме локалу „грађанске касине“ и сјајно је испала. Ђ. Малетић поздравио је слављенике, а ректор вел. школе Е. Јосифовић предао им је албуме са фотографијама свих назочних професора. На то је одговорио архимандрит Сава, познати живи и ватрени говорник црквени, тако да су чланови светковине били веома дирнути. За ручком беше различних здравица, а било је и много телеграма од различних наставних завода у Србији и појединих личности. На светковини је био и министар просвете, Стојан Новаковић. То је прва и једина светковина те врсте у младој Србији, где је поштовање према науци и настави силно изражено цењењем представника једне и друге, које је слављеницима лепо признање и задовољење, а млађима на подстак.

(Српска пјевачка друштва) у Дубровнику „Слога“, а у Котору „Јединство“, приредила су на св. Саву беседу, свако у свом месту.

(Књижарница Ј. Д. Лазаревића) у Београду обуставила је своје плаћање.

(Стипендијски фондови Срба у Аустро-Угарској.) Таких заклада има на број 24. Из њих се троши годишње 27,000 фор. на 153 питомца.

Румуни имају 6 фондова. Из којих се троши годишње 10,500 фор. на 64 питомца.

Ово су имена српских оснивача стипендија: I. Гавра Адамовић, у патријаршији, 5 питомаца по 300 фор., чини 1500 фор. II. Платон Атанацковић, у приправничкој школи сомборској, 1 по 100 фор., 2 по 80 фор., 2 по 60 фор., 10 по 50 фор., свега 880 фор. III. Атанасије Бала, управа фондова у Карловцима, 1 по 105

фор., 2 по 84 фор., 1 по 63 фор. IV. Петар Божић, патријаршија, 3 по 105 фор. — 315 фор. V. Нестор Димитријевић, патријаршија и Матица, 3 по 250 фор., 2 по 200 фор., 4 по 150 фор. — 1750. ф. VI. Андрија Гвозденчевић, патријаршија, 4 по 147 фор., 4 по 126 фор. — 1092 фор. VII. Павле Јовановић, Матица, 3 по 315 фор. — 945 фор. VIII. Ефимија Јовићка, старобечејска општина, 2 по 325 фор., 2 по 275 фор., 6 по 200 фор. — 2000 фор. IX. Петар Костић, Матица српска, 2 по 300, 1 по 250, 1 по 200 — 1050 фор. X. Јулијана Манојловићка, суботичка општина, 1 по 45 фор. XI. Стеван Милиновић, суботичка општина, 1 по 28 фор. 27 нов., 1 по 31 фор. 91 нов., — 70 фор. 18 нов. XII. Василија Михаиловића Николићка, новосадска општина, 1 по 126 фор. XIII. Лука Миланковић, новосадска општина, 1 по 600, 1 по 500 — 1100 фор. XIV. Михаило Пајић, патријаршија, 1 по 600 фор. XV. Марија Петровићка, новосадска општина, 2 по 500 — 1000 фор. XVI. Мојсије Путник, патријаршија, 2 по 200, 2 по 150, 1 по 100 — 600 фор. XVII. Ђорђе Раља, управа фондова, празно место. XVIII. Клерикални школски фонд, патријаршија, 1 по 800, 25 по 80 за приправнике — 2800 фор. XIX. Јован Сервинац, кикиндски магистрат, 1 по 201 фор. 20 нов. XX. Марко и Ђорђе Сервијски, породица у Турској Кањижи, 6 по 210, 7 по 157 фор. 50 нов. 7 по 105 — 3097 фор. 50. н. XXI. Потиски дистрикт, фонд престолнога наследника Рудолфа у Ст. Бечеју, 10 по 105 — 1050 фор. XXII. Сава Текелија, Матица српска, 18 по 300 фор. — 5400 фор. осим стана, огрева, осветљења, лекарија. XXIII. Аћим Вујић, бајска општина, 2 по 10 фор. 50 нов. XXIV. Герасим Зелић, патријаршија, 4 по 150 — 600 фор.

К томе ваља додати још XXV. Стевана Стратимировића и свагдашњега патријарха алумнеј за богословце и гимназисте у Карловцима.

Осим тих 25 стипендијских фондова има још 5 заклада, које ће тек да ступе у живот, а то су: I. Петра Класановића, II. Гавре Романовића, III. Катарине Јовановићке, IV. Софије Пасковићке, све четири код Матице српске, и V. Јована и Марије Трандафилке. Том последњем фонду намењена је земља, од које доходак износи сада годишње на 18,000 фор. То ће с временом бити највећа фундација, после трију заклада бесмртнога Саве Текелије.

ЧИТУЉА.

(Коста Трифковић, 1843 до 75.) Црна застава наврх позоришта, звона и новине обзнанише и разнеше по народу жалосни глас, у среду 19 фебруара, да омиљени драматски писац наш није више међу живима.

Даровити млади писац шаљивих игара појави се у књижевности нашој тек 1870, хотевши из родољубивости да умножи списак народнога позоришта, најпре са свим скромно: прерађеним преводом и оригиналном ситуационом игром, па онда и другим делима, понајвише из друштвенога живота, и — за кратко време освоји на јуриш сва три наша народна глумишта.

А чим је постигао тако брз успех?

Својом плодоватошћу, врстом шаљиве игре, и струком друштвене драме.

За четири године, од 1870 до 74 (у пролеће, кад се разболео), предао је Трифковић народноме позоришту 12 позоришних комада, 9 оригиналних и 3 прерађена превода, овим редом: 1870. I. „Мило за драго“, шаљива игра у 1 чину, по немачком (Ein Glas Wasser, oder dir wie mir), представљена први пут у Новом Саду 5 марта. II. „Француско-пруски рат“, шаљива игра у 1 чину, представљена првом у Панчеву 8 новембра. Исти комад прерађен представљен први пут у Вршцу 23 септембра 1871 (штампан). III. „Пола вина пола воде“, шаљива игра у 1 чину (није представљена). — 1871. IV „Младост Доситија Обрадовића“, слика из живота у 5 чинова, представљена први пут у Панчеву 21 фебруара (гледај критику дра Милана Јовановића у „Позоришту“ 1872, бр. 38 до 47). V. „Честитам“, шаљива игра у 1 чину, представљена првом у Панчеву 21 марта (штампана). VI. „На бадњи дан“, драмолет у 1 чину, представљен првом у Вршцу 2 септембра. VII. „Школски надзорник“, шаљива игра у 1 чину, представљена првом такођер у Вршцу 2 септембра (штампана). VIII. „Тераопозицију“ шаљива игра у 1 чину (није представљена). — 1872. IX. „Мила“, шала за једну особу, по немачком (Erste Gastrolle des Fräulein Veilchenduft, oder theatralische Studien, von C. A. Görner), представљена првом у Новом Саду 27 јануара. X. „Избирачица“, шаљива игра у 3 чина, представљена први пут у Новом Саду 25 априла (штампано). XI. „Ни бригеша“, шаљива игра у 2 чина, по италијанском (Гернер и Белије), представљена првом у Панчеву 16 новембра. — 1873. XII. „Љубавно писмо“, шаљива игра у 1 чину, представљена првом у

Вршцу 25 септембра (штампано). Тај је комад добио од Матице српске расписану награду из фонда Јована Наке в. сентмиклушког.

Осим тога остало је у рукописима више планова и уломака шаљивих игара.

(Свршиће се.)

НОВЕ КЊИГЕ.

Песме Лазе Костића, књига друга. Нови Сад 1875. (16-ина 210 стр.) Цена 1 фор.

Пети извештај о радњи и стању српскога црквеног певачког друштва у Панчеву за 1872, 73 и 74 (година IX, X, IX) Панчево 1875. (8-вна 18 стр.) Друштво броји редовних чланова 71 (33 мушких и 38 женских), помагача 74, а почасних 23. Доходак за 1874 био је 1614 фор., трошак 1214, остаје готовине 400 фор. Певачко је друштво у Панчеву најпостојаније и најразвијеније од свију српских певачких дружина, и по томе заузима прво место међу њима

Томе извештају додан је „Рад и стање српске певачке заједнице" од 15 авг. 1871 до 30 јан. 1873. (Гледај Летопис 116 — 1874, I, — стр. 99.) Доходак 1874 беше 191 фор. 23 н., трошак 4½ фор., готовина 186 фор. 73 нов. — Што се тиче примедбе, да новосадско певачко друштво није послало прилога ни за једну годину, морамо констатовати истину, да године 1872, 73 и 74 није ни било српскога певачког друштва у Новом Саду, него само огледа да се обнови, али без успеха.

Панчевац (новине) почео је на ново излазити од 9 фебруара ове године.

Србадија. Свеска за јануар 1875. У Бечу. Садржај: Трпен спасен (наставак). Мозаик. 29 песама (од Миленка). Сирота Банаћанка (наставак). Убоги ђаво, слика из руског живота, од Б. Хорског. Манастири и цркве у Херцеговини (наставак). Грађа за Вукову биографију (крај). Културни језици и влада језика, скица дра Брунхофера. Питалице (наставак). Др. Божидар Петрановић (с ликом). Љубљана (са сликом). Предаја града Сокола (са сликом). Пољска пошта (са сликом). Вече у Риму и Маркова пијаца у Млецима (са сликама). Тренчин (са сликом). Разне белешке. Статистика. Библиографија.

Збор, у Крагујевцу, лист за политику, економију и науку. Уредник Л. Комарчић. Излазиће три пута на недељу. Годишња цена 120 гр. (18 фор.)

Opis jugoslavenskih novaca, од професора Симе Љубића. Са 20 таблица у мједи резаних и две слике у дрвету. Загреб 1875.

Knjižnica Gajeva, оглед библиографијских студија, списао и на свијет издао Велимир Гај. (Са повјесним уводом и ликом Гајевим) Загреб 1875. (8-ина 14 табака). Цијена 1 фор. 50 нов.

Comedija („божанствена") од Данта Алигијера. Пакао, спјев I. превео огледа ради Д. А. Парчић. У Сплету 1875. (6 листова са тумачем).

Bošnjak. Календар за 1875. У Осијеку. (8 ина 39 стр.)

Devedeset i tri, роман, написао Виктор Иго (Hugo). У Краљевици 1875. Чест I.

СИТНИЦА.

(Најогромније дело човечијих руку нашега доба) а можемо слободно рећи и свију времена, то је железница, што се сада гради у Перу (у Америци), преко гора Анда и која ће спојити тихи океан са долином амазонске реке. Исте горе дижу се у вис до 20,320 стопа над морем. То грдно дело, што га већим делом држава подузима, биће од неизмерног значаја, јер ће се тек тиме дивна унутарњост ове државе отворити култури и саобраћају. До сад је саобраћај са унутарношћу те земље био тако тежак, да се н. пр. за превоз једне тоне (20 цената) еспана из Европе до перуанске вароши Лиме плаћало само 50 франака (1 франак 40 новчића), а од Лиме на 150 миља у унутарњост 500 франака. Ова се железница преко Анда почела градити год. 1870; на томе послу раде 8 — 12,000 радника, и стаје до сада већ 140 милијона франака, а веле да ће г. 1876. бити готова. Железничка пруга диже се скоро 17000 стопа у вис и највиша је на целој земљи.

КЊИЖЕВНИ ОГЛАС.

(Уредништво Јавора) прима уписнике на „Српске народне пјесме", ново издање Вукових зборника, и на — „Отаџбину", месечни часопис у Београду.

„Јавор" излази 1. 10. и 20. дана свакога месеца. Рукописи нека се шиљу уреднику, а предплата „Администрацији Јавора" у Нови Сад.

Цена је листу: на читаву годину 4 фор. на по године 2 фор. на три месеца 1 ф. *За стране земље*: на читаву годину 5 фор.

СРПСКА НАРОДНА ЗАДРУЖНА ШТАМПАРИЈА У НОВОМ САДУ.

БРОЈ 8. У НОВОМ САДУ 10. МАРТА, 1875.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

УРЕЂУЈЕ ДР. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

ПОСТАНАК БАЈСКЕ ЧЕСМЕ.

(Легенда.)

Звоне звона, калуђери
Из ћелија већ се купе,
Прекрсте се, метанишу
Кад у свету цркву ступе,
Помоле се вишњем богу
Из дубине срца жива,
Још ће онда јеванђеље
Свак' побожно да целива,
Па отворе у певници
Староставне књиге свете,
А молитве узвишене
Већ у рајске висе лете.
Звоне звона — — ал ето ти
И игумна веће седа,
Мирна греда, блага гледа
А пред њиме у два реда
У стихари златоткани
Манастирски млади ђаци
С распетијем, рипидама
Јеванђељем и с чираци.
И служба се веће заче
И црква се света хори,
Калуђери слатко поју;
„Преобрази се на гори!“

У том маху, у том трену
Ко кад врази залелекну
И на вечном мучилишту
Окови им тешки звекну,
Ил ветрови у несkладне
У свирале кад задушу,
Те ужасном риком својом
Напуњују стравом душу:
Е така се вика, врева,
Лупа, тутањ диже с поља,
А од страха и ужаса
Задрхтала плодна поља.
Ал док поља страхом дршћу
Дотле народ љупко поје:
„Оцу, сину, светом духу
Клањати се достојно је!“
Ал ко вуци, ил хијене,
Што се дуго глађу море
Кад се пусте из крљетке
Покоре и чуда творе,
Док из тровних, из чељусти
Крвава им тече пена;
Тако падне кроз црквена
Кроз враташца отворена
Међ хришћане православне
Оружана турска сила,
Што не види од ужасне
Крвожеђе и беснила.
„Алах акбар! Алах ила:“
Хордија се гнусна дере —
„Нека сабља стару хрђу
Кауринском крвљу спере,
Нека сваки главом плати
Ко султанов није слуга,
И који се незнабошке
Мухамедској вери руга!“

Јалакнуше, зарикнуше,
Криве ћорде фијукнуше,
И ханџари од хришћанске
Чисте крви већ се пуше,
Јаук, лелек, звека, јека,
Погибао страшна свуда — — —
Или шта би против стене
Шта снежана могла груда?
Шта би уздај прот облака?
Шта би пупољ прот горњака?
Ил хришћани малобројни
Шта би могли прот Турака?
У отоме у тренутку
И свирепом и очајном,
Пред свете је двери стао
Са путиром и са тајном,
Мирним духом, мирним гледом
Игумане самостана,
Као пророк спаситељев
Из прастарих оних дана;
А невини, безазлени
Манастирски млади ђаци
Још и сада до земље му
Клањају се са чираци.

Турци бесне, кожу секу,
Потоком се крвца лије,
Ал игуман дигне очи
Па уздане, па вапије:
„Боже смрти, боже жића
Што с' на гори преобрази!
Ево Турчин бесомучан
Олтаре ти свете гази.
Ал јави се, покажи нам
Славан, силан вечан да си,
Да знадеш за чисту крвцу
Што ти цркви мрамор кваси!“
— — — И већ, ено, наопако
Ударају јасна звона,
Живи пламен искакује
Из камена, из икона,
И барјаци и завесе
На комађе раздрле се,
А црква се манастирска
Из темеља тврда тресе . .

Турски скоти препану се,
Ал ага их клетвом кара:
„Зар помрча? зар већ паде
Сунце славе јаничара?
Шта сте стали? шта мучите?
Крста ли се ви плашите?
Влашком богу ја ћу главу
Одрубити, да видите,
Маштанија све то да је
Што с' у цркви овој збива!..“
И засевну, и запевну
Бесном аги сабља крива,
И он пође, распетије
Спаситеља да прободе — —
Ал у отом, у тренутку
Холује се страшне роде,
Па баш онда, кад си ага
На крст свети руку диже,
Из облака теретнога
Пламенита муња стиже.
Бесни ага мртав паде.
Устрављено Турци стоје:
„И славим те, и хвалим те
Превазносим име твоје!“
Игумане уздануо
Пред олтарем мртав пао,
А над главом, као сунце,
Светокруг му заблистао.

Што у цркви живо оста
Разбеже се које куда
Устрављено, уплашено
Од божијег вељег чуда.
И невини, безазлени
Манастирски беже ђаци,
Али Турци у потеру
Пођоше им ко курјаци.
И стигоше бесне звери
Слабе ђаке и бегунце,
И заиђе за облаке
Живодавно врело сунце,
Да не гледа како Турци
Младим ђаком очи ваде,
На какве ли страшне муке
Бедне жртве вуку саде.

Мученици изданушe,
Али тамо де су пали
Из крвце им лековити
Потек'о је извор мали.
На тај извор, кад по небу
Бисерне се пале свеће,
Пламенитим, светим мачем
Анђео се доле слеће.
И анђео над извором
Док си лака крила шири,
Још и данас, сваке ноћи,
И чобани и пастири
Виде седа игумана,
Како хити на бденије
Како кади, како служи
Јеванђеље како штије,
Како ли се манастирски
Безазлени пред њим ђаци
Све до земље, ка' анђели
Клањају му са чираци.

Док је сунца и месеца,
Док милости божје траје
Чувена ће свагда бити
Света чесма поред Баје.

Мита Поповић.

МИРКО.

Приповетка Јосифа Суботића.

(Наставак.)

VII.

— Браца Мирко се и не може мене опоменути, јер је био по великим варошима, а тамо има и више света. Али ја се вас врло добро опомињем.

— Могуће је, Милице. Кад би сада познавао све људе, које сам у свом веку видио, морала би ми глава бити велика као мерица. Шта и шта сам се пута нашо у чуду, кад ми тек који од непознати рекне: та ми смо заједно у школу ишли, а кад га сад погледиш, а он окрупњо, добио браду и бркове и још при томе — оженио се.

Онај, што је овако говорио, био је Мирко, — а девојка што ју је назвао Милицом, била је лепа Југовићева ћи До душе што се потужила, да ју Мирко не може да позна, има потпуно право. Јер је Мирко старији од ње. Кад је постао латинац, она је тек пошла у сеоску школу. Он је није примећавао, али је Милица пазила њега.

Кад је Мирко некад као латинац у првој години корачао гордо кроз шор и чисто са изазивањем погледао свакоме у очи, — Милица му се дивила. „Боже“ мислила је, „ала ти је паметан. Тако млад па већ на тако високим школама“.

А доцније, кад је Мирко старији постао, а лицему поче узимати озбиљан мушки израз, а црте мушке лепоте развијати се све већма, поче Милица осећати у себи нешто, што ју је вукло Мирку. Кад је он ту био, било јој је пуно село. Тада је све весело, па и она је много веселија. Куд год иде, пева. Весело иде на посао, сан јој је снио јер јој често у сну долази његово лепо мушко лице са умним му очима. Весело поздрави рујну зору. Тичице певају само њојзи, цветићи се развијају само за њу, да сплете венчић, па да га баци у поток нека га носи њ е м у. Поточић јој само о њему приповеда. Једном речи цела природа само за њ живе. — А кад оде, онда све ш њом заједно за њиме тугује.

Мирко већ четири године није долазио кући. Ну то дуго време није умалило ватру, која у њезиним грудма пламти. Жеравица је жива, али се над њом нахватао пепео времена. Треба само један

*

поглед његов, да се пепео стресе а жеравица да згоре у светлом пламену.

Тако је и било. Она га љуби. Љуби га, али ћути. О том нико не зна, само кад оде у ливаде, оде на поток, оде у гору, онда шапуће о њему. Његова су уста лепша од румене јагоде, глас му је умилнији од жубора поточића, а милији је његов дај, него ли свежи горски зрак.

Да је лепа, то јој веле сви. А и ми би јако погрешили, кад би тели то да поречемо. Милица је у селу најлепша. Црне су јој очи пуне меке топлоте, кад те погледи њима, чисто ти срце задршће од милине, а над очима се надвео пар обрва, за које би рекао, е су скинуте са каке слике у којој је тео вештак праву лепоту да покаже свету, па су њојзи дате. Лице јој је меко, а пребело. Види се, да је природа погрешила, јер ју је наменула другом кругу па се помела. —

Ми смо се упознали ш њоме, где је дошла да пита за чича Нићу, али је затекла само Мирка. Од стида је поцрвенила до ушију, а очи је спустила доле. Али кад је погледала Мирка њима, беше му тако мило око срца. Да ли му је годио њезин поглед или га је подсећао на — Емилију? —

Милица је отишла са радосним срцем, а Мирко је само о Емилији мислио. Сувише је јако пред његовим очима лебдила Емилијина слика, а да је још кога опазити могао. Да њу изгуби, морао би дунути ветрић времена, па и онда, — и онда тешко да би ју разнео.

— Је ли то љубав што у мојим грудма бесни, или обична страст? Није страст, љубав је. Та сећао сам да је морам љубити, чим сам је по први пут опазио, после онако дугог растанка. Осетио сам да ми се срце разиграло, кано да ме је тело опоменути: љуби је. Ој Емилијо, што сам те видео? Нашто да те љубим, кад немам ни бар мало наде, да ћеш икад моја бити! Сувише су ти твоји старији поносити, а да би те поклонили своме — вазалу. — Ха! ха! ха! — поче се из небу'а смејати — баш сам будала, а љубили ме она? — Сувише сам се занео, а да би још и на то могао помислити. Али кад се сетим њезина понашања јутрос и погледа јој, — не, не, ја сам свему том приписивао већи значај, него што је у ствари.“

Тако говорећи упути се у шуму, а одатле на језеро.

— Не. Лисавето, ма ми шта говорила, ја то не могу. Ој, ја мишља да ми данашњи дан буде најрадоснији, а оно .... а оно, морадо га оплакати, — овако је говорила Емилија својој пријатељици Лисавети.

Лисавета се нагла на ослон од мале веранде и замишљено је гледала у гору.

— Али Емилијо, — рече јој по краткој почивци, помисли само, колика је то срећа. А после шта можеш имати против њега? Леп, ваљан и умиљат младић а при томе припознат у свима високим круговима. Срећа ти се осменула, а ти се на њу мргодиш.

— Али ја га не љубим.

— То ће већ доћи. Љубити га за сада и не можеш, јер си га сада тек по први пут видела. Али све то на страну, помисли само шта ће ти рећи деда, та тај ће чуда почининити кад чује, да нећеш да пођеш за онога кога ти је он изабрао. Па онда отац ти па тек мати.

— Ја сам од своје руке сама господар. Ја ћу је поклонити коме јаоћу, а нећу да је дам оном, кога ми силом намећу.

— Али ти не смеш заборавити дужности, које те везују за твоје родитеље.

— О Лисавето, не знаш шта говориш Зар због ти дужности, које ми тај немилосрдни свет прописује да жртвујем

своју срећу? А не питаш имају ли и родитељи какве дужности према своме породу?

— О, да како да и имају.

— Ја их нисам искусила. Шта је то материнска нега ја незнам, а очинску љубав немогу да представим. Срце ми остаје ладно, не креће се, кад на матер помислим, а језа ме обузме кад се сетим строга лица очина. И њима за љубав да жртвујем оно што ми је најмилије. — своју срећу. Зар да ми је суђено, да је никад не познајем?

— Емилијо, — рече јој Лисавета озбиљно, и ступи ближе њојзи, — ти љубиш!

— Кога?

— Њега! Каже ли ти срце, ко је то: он!

— Ти се грозно играш са мном Лисавето. Је ли то љубав, да удиљ изазивамо пред своје очи слику једнога човека, кад оћемо да добијемо појма о лепоти, верности и рабрости? Је ли то љубав, кад нам шијне кроз груди тајанствена језа, која нам за тили часак обузме читаво тело, па нам је тако мило у тој стрепњи? Је ли то љубав, кад ми се чини да је цео свет само за то створен да њега велича, кад свугдер само њега видимо кад ти се уклања сумња о природиној справедљивости и укусу, — јер је њега створила; ој, ако је то љубав, онда осећам да га љубим, да га морам љубити. Ну, је-ли то љубав?

Груди јој се надимљу, а очи јој севају необичним пламом. На образи осула се дубока румен. Лисавета ју гледа чудновато. Она је не разуме. Никада није осећала тај осећај, што је Емилијино срце препунио. Завидела јој је.

— Лисавето, — рече јој Емилија из небу'а време је да идемо.

— Емилијо, не иди!

— Морам! Осећам, где ме нешто зове. Ја тој снази не могу одољети. Ајдмо!

— Али ако нас ко види?

— Не марим ни за читав свет. Нек нас види. А после, ко зна — можда баба лаже . . . . .

Сунце је бацило своје последње зраке на високи раст тамо на раскршћу. Уморни ветрић поче се полагано презати из свога дневног сна, па кано да се теде осветити сунцу што га је принудило, да цео дан не може замануги своји лаки крили, окрене се њему, па из све снаге мане крилима и разастре по гори бајан мирис. Лишће затрепери од радости и поздрави га добродошлицом, а из језера суне горе провидљива магловита копрена, кано да му теде сагорети тамјан на олтару своје благодарности. Освета је та чак и до сунца допрља, с тога се ено зацрвенило, а румен му се одбија са висока венца, — а зраци канда прете осветницима: доћи ће време, и ми ћемо се страшно, страшно светити.

Не браним, вели му лаор, али сад је моја влада, оћу да владам и — да љубим! Па се вијне на сусрет најлепшој цури и обаспе ју слатким пољупцима. Румени јој образи полагано добише своју природну боју, али онај мали несташко, онај мали колутић у грудма неће да зна ништа о умиравању. Бије и бије удиљ. Два се осећаја смешала и јуре кроза њ. Жестока им је била борба. Уватили се у коштац и боре се: час љубав надмаши зебњу, час зебња савлада љубав, тако рвећи се, дођу у ону малу коморицу. Ту се присете да свога непријатеља ваља сложно напасти, па се с тога слију у једно цело и јурише на срце. Да страшна ли је борба међу срцем, љубављу и зебњом. Срце скупља сву своју снагу да надбије своје противнике, а кад му се удари одбију о челичну им снагу, тада

се окрене од њи и нападне свом снагом на човекове груди. С тога бије срце тако снажно у те лепе моме, а љубав и зебња слободни од сваке препоне јуре на све стране. Не хају они за тији шапат лаорев, не маре ништа зато што им вели: умирите се, и што оће да и заплаши својим ладовитим пролетом; шта више снага им све то већма расте, а огањ им је све то жешћи . . . .

Ту су на месту. Лисавета и Емилија застану. У грудма им је нешто необично, али неједнако. Лисавета је много мирнија. Лагани сумрак навали на њи са својом провидљивом копреном, која и с места поче испуњавати чуством тајанствености.

— Лисавето ајдемо, бежимо. Ово је сувише за ме. Ја морам подлећи. Или не, не. Ја морам бити на чисто; морам видети: ко је?

— Емилијо, — мане јој Лисавета, — не вели ли ти срце: ко је?

Али преко усница Емилијини лете брзокриле речи оне мале песмице:

Љубави мила,
Љубави света,
Мирисни плоде
Рајскога цвета,
Небесна ћери
Богова-људи,
Дођи ми драга
Праведно суди!
Тако ти Љеља
Весника твога:
Доведи амо
Драгана мога!

Лице јој обасу бледило, уста јој се скамениште, а очи јој застану. Кроз жиле јој не тече крв. Следила се!

— Слуга сам понизан госпођице! рече Мирко, који је у тај пар изашао иза шипрага. — Али шта је госпођици Емилији . . . придржите ју . . .

Али је већ и сам притрчао и привити је на своје груди. Ој, како ли се осећао у том трену. Љубљена девојка му лежи на грудма . . .

— Емилијо!

А Емилија полагано отвори дуге трепавице, а испод њи га погледа један пар очију препуни љубави. Тијо јој се почео живот повраћати, уснице јој се мицаше, али речи немају звука.

Ој, а треба ли љубави речи.

— Девојко, — викне Мирко, — тако ти свега на свету, реци ми: љубиш ли ме?

— О мој драгане! — И опет јој се трепавице склопе.

И Мирку је било тешко, — толико сласти на једаред . . . .

Емилија дође к себи и полагано се извуче из његова загрљаја. Зовне Лисавету, али се Лисавета мало удалила. Видела је, да је Емилија сретна, а то беше тежња њезине сестринске љубави.

— Госпођице — рече јој Мирко, а глас му је тако тиј, тако свечан, да је Емилији срце у грудма задрштало, — немојте бегати тако нагло. Морам вам рећи, све . . . све. Љубим вас, љубим вас из све душе своје. Много сам препатио за ово кратко време, откад сам вас опазио. Реците ми тако вам бога, да ли да бегам у гору, у свет или да останем?

Емилија би говорила, али не може. Само јој се груди бурно таласају.

— Емилијо — вели Мирко, а глас му је скоро тужан, — реците, реците само једну речцу. Овај тренутак никад нам се више неће повратити.

— Не не — викне Емилија. и оће да побегне, — ја вам не смем рећи.

— Ако сам вам иоле мио, реците, — спасите ме Емилијо!

Глас му је тако мио, тако молећ, — да би Емилија морала бити од камена а да не застане.

— Емилијо реците: да л' да идем, или да останем.

— Останите! викне Емилија, а дубока румен облије јој меке обрашчиће.

Мирко ју притисне на груди пуне топле љубави, и усне им се стопише у првом, слатком пољубу:

Ал се зачу песма из горице:

Љубило се двоје млади
Голуб бели с голубицом
Питао је......

Емилија сва претрне. Истргне се из Миркова загрљаја, баци на њ поглед препун љубави и среће па онда побеже са својом пријатељицом дома.

— Ој Дудо, зар у најсретнијем часу ти да ми будеш пророком.

— Дуда се почиње светити момче. Нера жуди за осветом а ја морам моју јединицу слушати.

— А што нам се светиш? Што баш мени и Емилији?

— Не знаш зашто? — Ево чуј: Емилија је ћи оног човека, који је моју Неру у гроб бацио. Ја се светим, јер се светити морам, тако сам се заклела над лешином свога детета, а ми удиљ својој закл тви остајемо верни.

Мирко се грозио те старе жене. Она се заклела осветити Емилији, а ко зна до чега ју та освета може довести. Он је стрепио за милу девојку. Али мало по мало, и овај страшан призор ишчезе му испред очију, а пред тим се створи, слика Емилијина, онако, како ју је пре неколико тренова на својим грудима држао.

Цео се свет изменуо пред његовим очима. Зрак је свежији, лисје је зеленије, весело трепери на зеленој грани, а Мирку се чини е се смеши на њ и завиди срећи његовој. Кад год погледи на језерско огледало, осећаше, кано да ће се сад из бистра му крила подићи мила девојка онако, као што ју је некада у сну видио. Онде где се сјајни месечеви зраци о језеро одбијају, учини му се, да гледи на њ сијасет светли очију, јер, ој, и њезине су га очи преображене љубављу тако гледале. У грудма беси огањ. Гони га само напред. Куда? Оће, да га са својим сином пронесе за тили часак целим светом, па му исприча своју срећу. — Ој, та она га љуби....љуби! — Певао би, и почне певати каку милу песму, али се глас не може да извије из пуни груди. Дође до грла и ту застане као да си га пресекао.

(Свршиће се).

ЗАЛУД....

Залуд те речи празне
У ветар пак што с' зборе;
Залуд та жеља жива
Што за слободом горе.

Залуду воља чила
Залуд те трудбе млоге
Србину спаса нема
Без старе српске слоге,

Јоца.

КАРТАШКА СРЕЋА.

Приповетка Е. Т. А. Хофмана.

(Наставак.)

Прича о чудновато сретној игри бароновој рашири се од уста до уста и дометну се још млоге загонетне, тајанствене приче, које представљаху кавაљера као човека који стоји у свези са вишим силама. А што се кавељер у пркос својој

срећи није картао, тим доказиваше чврстоћу свога карактера и јако увеличаваше поштовање у ком стајаше.

Могла је проћи година дана, кад кавањер тиме, што не доби на време оно мало новаца од чега је живео, дође у врло велику неприлику. Он мораде свом највернијем пријатељу открити своје стање, који му без оклевања поможе у свему што му је требало, али га уједно искара, да је настран, каквог још није било.

Судбина, говораше он, упућује нас, којим путем ваља да тражимо и нађемо своју срећу, само до наше равнодушности стоји, да на та упућивања не пазимо, да их не разумемо. Теби је виша сила, која влада над нама врло разговетно на уво шанула: Ако хоћеш да стечеш новца и имања, а ти иди и картај се, иначе ћеш остати сиромах, без ичега, увек зависан.

Сад тек изађе живо пред његову душу мисао како га је чудновато послужила срећа на фаробанци, и у сну и на јави гледаше карте, слушаше оно монотоно банкарево gagne — perd и звекет дуката. Истина је, говораше он у себи, једна једина онака ноћ извући ће ме из нужде, ослободиће ме од грдне неприлике, да пријатељима на досади будем; дужност ми је ићи за мигом судбине.

Исти пријатељ, који му је саветовао да се карта отпрати га у картаоницу и даде му још двадесет лујидора, да се може без бриге почети картати.

Кавањер је онда, кад је за старог пуковника поентирао сретно играо, а сада још млого сретније. Слепо, без бирања извлачио је карте на које је стављао; али не он, него невидима рука више силе која је сродна са случајем или шта више само оно, што ми називамо случајем, чињаше се да игра место њега. Кад се свршила игра, добио је хиљаду лујидора.

У некој несвестици пробудио се сутра дан. Добивени новац лежаше на гомили на столу поред њега. У први мах мишљаше да снева, трьо је очи, узме сто и примакне га ближе. Али кад се сети, шта се збило, кад је рукама по дукатима рио и кад их је задовољно пребрајао, тад први пут прође крозањ, као неки убитачни отровни дах, воља на лукавог мамона и тад препаде његова чиста савест, коју је тако дуго чувао! —

Једва је чекао ноћ да се може картати. Срећа му и на даље остаде верна тако, да је за неколико недеља, за којих се скоро сваке ноћи картао, млого новаца добио.

Има две врсте карташа. Неко ужива у самој игри као игри без обзира на добит. Чудновата верижања случаја мењају се у најособенијој игри, владавина више силе јасније излази на видик и то је баш оно, што гони наш дух, да разапнемо јадрила и да покушамо, да ли се он даде бацити у пакао, у радионицу оне силе, да прислушкује њене послове. Ја сам познавао неког човека, који је дању ноћу сам у својој соби банку давао и против самога себе поентирао; то је по моме мишљењу био прави карташ. Али други имају само добит пред очима и сматрају картање за средство, којим ће се брзо обогатити. Овакима се придружио кавањер и тим је доказао претпоставку, да права, дубља воља на картање мора лежати у самој нарави човека, мора бити урођена.

С тога му се учини, да је поентирање за њега мало. Са врло великом свотом коју је искартао, етаблира једну банку, па и овде га послужи срећа тако, да је за кратко време његова банка била најбогатија у читавом Паризу. Као што се по себи разуме, иђаху к њему, најбогатијем, најсретнијем банкару и највише карташа.

Дивљим и разузданим карташким животом брзо уништи кавављер сва она душевна и телесна својства, којима је задобио љубав и поштовање. Он престаде бити верним пријатељем, простодушним и веселим друштвењаком, витешким, галантним поштовачем госпођа. У њему се угуши осећање за науку и вештину, нестаде тежње, да што честито позна. На његову као смрт бледу лицу, у његовим суморним очима лежаше потпуни израз те гнусне страсти, што га је обузела. — Није тежња за картањем, не, него најгаднија лакомост за новцем била је, што је сотона чак и у његовом срцу распалио! — Једном речи, он беше прави банкар, какав се само замислити даје!

Једне ноћи не беше кавављер тако сретан као иначе, ма да није баш млого изгубио. Тад приђе к столу неки омален, стар, сувоњав и скоро ружан човек у сиромашном оделу, узме дрхћућом руком једну карту и метне на њу дукат. Више карташа гледаху старца и јако му се чудише, презираху га, али старац се на то није ништа обзирао.

Старац изгуби — изгуби једну ставку за другом; али што је више губио, тим су се већма радовали други карташи. Кад старац своје ставке непрестано удвојаваше, а једампут на једну карту метну пет стотина лујидора и њу у исти мах изврну, викаше му неко грохотом се смејући: Сретно сињор Вертуа, сретно, не губите духа, само стављајте даље. Изгледа ми, да ће те најзад распрштати банку грдним добитком!

Старац погледа ругача базилиским погледом и нагло оде, али се за по часа опет врати са пуни џепови злата. Међутим мораде старац у последњој тељи да престане, јер је опет изгубио сав новац, што га је собом донео био.

Кавављеру, који је, ма да му је занат тако безбожан био, ипак држао на неку пристојност, на коју се морало пазити код његове банке, није се допало, што су старца тако исмејали и презрели, и зато, кад је игра свршена и кад је старац отишао, позове на одговор оног ругача и још неколико других карташа, чије му је непристојно понашање према старцу највише у очи пало.

Ај, повиче онај један: ви — кавављеру не познајете старога Франческа Вертуу, иначе се не би на нас и на наше понашање тужили, већ би га шта више одобравали. Знајте, да је тај Вертуа, родом из Напуља, већ петнајест година у Паризу најнижи, најпрљавији и најгори гврдица и кајишар, какав се само замислити даје. Нема тај никаква осећања, он би могао гледати свог рођеног брата, да му се у самртној борби вије пред ногама као црв и опет му не би дао ни једног лујидора, да га спасе. Прате га на све стране клетве млогих људи па и читавих породица, које је он својим ђаволским шпекулацијама упропастио. Који га год познаје, мрзи га и свако жели, да га стигне освета за све оно зло, што је починио и да учини краја његовом грешном животу. Картао се, бар од како је у Паризу, још никад није, и вама не треба да је чудно, зашто смо се ми чудили оном старом тврдици, кад га видесмо, где приђе карташком столу. Исто тако морали смо се радовати кад је онако јако губио, јер неправо, врло неправо би било, кад би тај матори зликовац сретан био. Сасвим је јасно, да је ваша богата банка, кавављеру, заслепила ту матору будалу. Он је мислио вас да очупа, па је сам остао без перја. Али ипак не могу да схватим, како је могао Вертуа тако на високо играти, кад је таки циција. Но сад ваљда не ће више долазити, и тако смо га се бар отресли.

Али у том су се преварили, јер сутра на ноћ стајаше Вертуа опет код банке

каваљерове, стављаше и губише млого више но јуче. При том остаде миран, шта више смејаше се кад и кад са горком иронијом, као да у напред знађаше, како ће се скорим све са свим изменути. Сваку ноћ је старац све више и више губио тако, да су рачунали, е је могао на тридесет хиљада лујидора у банку платити. Једном дође, кад је игра већ увелико почела, блед као смрт, сав збуњен у дворану и стане далеко од карташког стола и разрогаченим очима гледаше на карте, које је каваљер свлачио. На послетку кад је каваљер промешао карте, кад је дао оцепити и баш кад хтеде започети тељу, повиче старац кречећим гласом: Стојте! тако, да су се сви скоро ужаснути згледнули. Он се прогура до каваљера и тамним гласом рече му на уво: „Каваљеру! моја кућа у улици St. Honoré са читавим покућством, сребром, златом и драгим камењем процењена је на осамдесет хиљада франака. Важи л ставка?“ „Добро!“ одговори каваљер хладно и, не гледајући на старца, започне тељу.

„Даму“, рече старац, и у првом свлаку дама је изгубила! — Старац одскочи натраг и наслони се на зид укочен као кип. Нико се није даље за њега бринуо.

Картање се свршило, карташи се разиђоше, каваљер потрпа са својим крупијерима добивено злато у касету; тад као каква авет посрташе стари Вертуа из ћошка према каваљеру и рече му шупљим, тамним гласом: „Још једну реч каваљеру! једну једину реч!“

„Но, шта је?“ одговори каваљер, извлачећи кључ из касете и затим пажљиво промери старца од пете до главе.

„Све своје имање“, продужи старац, „изгубио сам на вашој банци каваљеру, ништа, ништа ми није остало, не знам где ћу сутра крова наћи, чиме глад заситити. У вами каваљеру тражим прибежишта. Узајмите ми од своте, коју сте од мене добили, десети део, да на ново започнем своју радњу и да се ишчупам из најцрње невоље.“

„Шта мислите,“ одговори каваљер, „шта мислите, сињор Вертуо! зар ви не знате, да банкар никад не сме од свог добитка коме позајмати? То је противно старом правилу, од ког ја не одступам.“

„Имате право“, настави Вертуа, „имате право, каваљеру, ја сам искао млого — претерано! — десети део! — не! двадесети ми део узајмите!“ — „А ма кажем вам,“ одговори каваљер срдито, „да од свога добитка никако не узајмљујем!“

„Истина је,“ рече Вертуа, а лице му биваше све блеђе, поглед све дивљији и укоченији, „истина је, не смете ништа узајмити — та и ја то нисам чинио! — Али просијаку уделите — дајте му од богатства, што вам га је данас срећа прибавила, сто лујидора.“

„Но, јесте ли чули,“ продужи каваљер љутито, „ви знате човека мучити. Сињор Вертуо! кажем вам, не стотину — не педесет — не двадесет — ни једног вам лујидора недам. Луд бих био, кад бих вам и најмање помогао, да ваш срамни занат изнова можете почети. Судбина вас је згазила у прах као отровног црва, а грехота би било, опет вас подићи. Одлазите и пропадните, као што сте заслужили!“

Обим рукама покривши лице и дубоко уздахнувши, стропошта се Вертуа на под. Каваљер заповеди послужитељу да однесе касету доле у кола, па за тим гласно запита: „Кад ћете ми предати кућу и ствари, сињор Вертуо?“

Тад Вертуа скочи са пода и рече јаким гласом: „Сад одмах — овог тренутка, каваљеру! Хајдете са мном!“

„Добро“, одговори каваљер, „можете се са мном одвести до куће, коју у јутру за навек морате оставити.“

Целим путем не рече нико од њих ни речце. — Кад су стигли пред кућу у улици St. Honoré, зазвони Вертуа. Нека бака отвори, и кад спази Вертуу повиче: „О хвала богу, само кад сте дошли, сињор Вертуо! Ангела да умре од бриге за вама."

„Ћути", одговори Вертуа, „дао би бог, да Ангела није ни чула то злосретно звонце! Она не треба да зна да сам дошао."

За тим узме из руке баби, која се сва скоро скаменила, чирак са горућим свећама и светлише кавальеру у собу.

(Наставиће се)

ЈОКСИМ НОВИЋ ОТОЧАНИН,

роћ. 26 марта 1806. умр. 5 јануара 1868.

(Почетак аутобиографије му.)

Из пријатељске руке др. Светозара Максимовића добисмо неколико хартија посмртне оставе покојног Јоксима Новића. Међу тима је и овај почетак аутобиографије му. Мислимо, да не ће бити на одмет, што ово износимо на видик, јер се у нас слабо шта бележи за времена о људма књижевницима, а још мање о стварма, што-но веле „из полупрошлог времена."

Јоксим је у многу руку био човек знаменит, и зато је штета, кад овако поче писати свој живот, што није извео до краја. Како је умео, као мало ко у нас, да приповеда — из тог животописа му дознали би много шта, које се иначе понајвише тек из живих уста сазна, или кад напише човек, који је и сам у том живео. А Јоксим је знао наш народ и мотрио на рад људи наших народних и првих, и на прилике и неприлике народне, да му је у том било мало пара.

Одломак овај штампамо од речи до речи и од слова до слова онако, како је Јоксим написао, не поправивши нити попунивши реченице на два на три места, где би ваљало поправити и попунити ради смисла. Осим што вреде белешке ове саме собом, упућујемо поштоване читаоце да на ум узму и на лепи језик, којим и ово Јоксим написа, као и све друго, што је кад на писмено стављао.

И сад ево тога почетка аутобиографије његове:

„Одкако знам за се, све ми некако бјеше најстарија помисао, и срце ми се по њој отимаше, да мојој браћи Србима ма у чему како могу будем од помоћи. Сам сам изабрао књижевни живот, и написао сам се чини ми се подоста; јер колико има мога посла већ на свијету, биће га још повише у рукопису лежећа.

Ако би ко зажелио, да зна, ко и одкуд сам, то сам се усудио мој вијек провести у сиромашну Србству бавећи се само и занимајући књижевним послом, и од њега живјећи без икоје ине помоћи — ево ћу му се казати.

Јоксим (Јосиф и Јосип) плем. Новић родио се у Оточким Врховинама у Заложници год. 1806. 26 марта. Отац му је био тамо на сухој међи још онда капетан, но набрзо постане мајор, и примивши границу или кордон на свој врат, да је брани од нестрпљивих Турских Крајишника (сератлија) и од пустаија, што краду и згодом и харају.

Но кад Мармон Францески маршал завојшти на Далмацију и на Лику, онда му отац тамо на бој, а чељад му сиђе с оних висина најприје у Шкаре, гђе му је такођер капетановао отац, а одатле у Карловац и из Карловца у Брод.

Из Брода се набрзо пресели у Варадинску у Бољевце на Сави код Фенека манастира. Ту је Јоксим год. 1813. — кад је жалостни збјег Србијански, кога је малко памтио — у школу пошао код некога учитеља Јакова, који је потом у Прогарима као учитељ умръо набрзо. Ту је научио слова и срицати.

Год. 1814. дође му отац из Талије с војске, гђе је с Варадинском Крајином војевао, и гђе се најкашњи пут и ранио био, као подпуковник (Oberstlieutenant) и одмах се из Бољеваца преселио у Јаково, гђе је нову кућу имао.

У Јакову је Јоксим доврщио као псалтирац Србску школу 1815 код учитеља Петра Пајановића, који умре као свештеник Батањички, и код Аврама Теодосијевића, који умре као парох Бешчански; пак је онда дошао у Шимуновце 1816 год. у Њемачку нормалну школу, гђе је двије године пробавио код учитеља (Lehrer-a) Марка Јајића. Ту је за школских двадесет мјесеци научио прилично Њемачки и писати и разумјевати, кад што чати, а и говорити граматично — правилно; но у рачуну је тако добро поступио, да је дотјерао био до алгебре и до философијска (?) рачуна. Никад више не видје онака учитеља малој дјеци, која могу да уче. Он се у старости сјећаше лерера Марка, и радо га помињаше: како је прост човек био, јер и сам није ништа много више знао, но што је дјецу учио, али како је он поступао и с малом дјецом (од десет година) а и са већим младим Крајишницима (момчићима од 14 и 15—16 година), то јо нешто особито оригинално било. Нити је био врло оштар, нити превећ благ, али су га дјеца слушала тако, као из њега тече Свето Писмо. Мало је бивало баш тако тупоглаве дјеце, да су посве заостајала у науци од оне боље дјеце; и за чудо је било, да лерер Марко није наваљивао на ту слабу дјецу, ван што би рекао: да за њих није школа, већ чобански штап. А бистријој је дјеци говорио: да буду помњива и нека сад уче, јер касније већ не ће имати кад. и што науче сад, то ће им ваљати до гроба макар да проведу вијек своју(?) на стану код стоке, где се с књигом забавити, а свакојако ће бити питомији и бољи од оних, који нису виђели школе. који ће се купити око њих, да чују штогођ, шта се пише у књизи.

Слободно се може рећи, да су му ђаци у већим школама по том бољи бивали од других из других онаких школа. А може бити, да су му ђаци и због тога ишли радо по ријечи, што је и он био Крајишник, пак му је лакше било окренути своје младо завичајлије за руком, но страњским учитељима, који су може бити свој обичај тјерали, који се није подударао са тамошњим земаљским, што су им навикли ђаци. Еле су Јајићеви ђаци из Шимуковачке Њемачке школе били на гласу.

Год. 1817-е у јесен (баш кад је стари цар Фрањо обилазио царевину) дође Јоксим у Карловце у прву гимназијску — Латинску — школу, гђе му је био професор Васо Лукић, а директор неки Руми. Он је био најмлађи и најмањи у свој школи, гђе бијаше преко тридесет ђака; а доиста је било ђака, којима је било 18 — 20 а и више година, као неких што бјеше Србијанаца а и наших Крајишника, који су дуго ишли у Србску школу и дангубили. У тој су му гимназији били професори: 1 Васо Лукић, 2 Јаков Герчић, 3 Томо Воиновић, 4 Ћиро Араницки, 5 Глишо Араницки и 6 Павле Магда, који је и управитељ био. Он је био још онако мали врло добар ђак и бољи од оних великих, и вољео је професоре и хвалио се с њима, осим једног

Јакова Герчића с којим се не лијепо гледао од онога дана, кад се у школи тако разјарио био, да се са свога стола хитао књигама, дивитом пак и сунђером на ђака, што га нешто незнањем разљутио (чини ми се није знао adjec. plenus, a, um, да склопи са субшт. arbor, is, у задатку: дрво пуно доба). Тад престане Јоксим у школу ићи, а Гершић непрестане ићи к њему, да га приволи, да му иде у школу.

Јоксим је у Карловцима био гост покојном митрополиту Стратимировићу сваке недеље, уторника и четвртка и свакога празника кад се не иде у школу. Гершић је казао покојном митрополиту, да му он не иде у школу, већ да учи код куће приватно, преписујући од других ђака материје — студије —. Како Јоксим дође пред митрополита, да га пољуби у руку пред ручак, одмах га старац запита: за што у школу не иде, и што му није дошао на тужбу прије, но што остави школу? Он му вјерно одговори: да се боји Гершића, који од зла изађе из памети, пак може зло учинити; а да се стидио тужити на свог учитеља као, те је и волио приватно учити у квартиру, пак би дошао и на мале и на велике ексамене. На то се насмијао честити покојник и рече му: да сјутра дан одмах иде у школу, и да се покори Гершићу.

Покојни је митрополит Стратимировић својом старости и дугим митрополитовањем без мане (?) био као неки живи светац; и свако је живо искало у њега благослова и осим цркве, гђе је био доиста прави првосвештеник, јер су сви други епископи били према њему као неки младићи и млађи му, а старац је сам собом све оно допуњавао, што би као између њих остајало празно. Није тријебе ни помињати, како му се слушала ријеч.

(Свршиће се.)

ЛИСТАК.

КЊИЖЕВНОСТ.

(Српска историја и њезини извори.) Интерес к српској историји порастао је у новије време, број засебних списа који расправљају питања домаће историје није мален, публика није немарна према истраживању старине свога народа. Међу нама се свесна тежња к потпуном и свестраном изучавању своје садашњости и прошлости појавила као општа потреба, којој се морамо радовати. У нас поникоше историјски зборници, који ма колико да су занимљиви, опет нису са свим одговорили жељама читалачким; што пређе беше знак учености или тајна у архивама, то је данас опште добро; али, на жалост, гола историјска грађа, онака каква се јавља у нашим историјским зборницима, корисна је понајвише само за специјалисте, који могу упоценити сваки нови документ, и знају га упоредити с другима, који су им познати. Види се дакле, да су таки материјали за већину публике само куриозитети, који не одговарају смеровима науке. Само цело казивање у свези, основано на помњивом и потанком изучавању извора, кадро је представити потпуну и беспристрасну слику догађаја или карактеристику лица.

У нас за најстарију историју имају расправе К. Николајевића; за средњу историју дело А. Мајкова, расправе И. Руварца, др. Б. Петрановића, др. В. Богишића, Ч. Мијатовића, др. Ф. Рачког; за новије време податци Вука Ст. Караџића, Симе Милутиновића, проте Матије Ненадовића, дела Л. Ранка, Нила Попова, и друга; а за поједине области, као: Црну Гору — Д. Милаковића, М. Медаковића, А. Андрића, Н. Дучића и др., за Босну — Мајкова, Јукића, Рачког, Хилфердинга, Кукуљевића и др., за Дубровник — Мајкова, издања јужнословенске академије и др., за Србе у Угарској — Емила Пикота (Les Serbes de Hongrie), Гаврила Витковића и др., осим тога имамо доста расправа у Гласнику, Летопису и Раду, множину историјских зборника и појединих повесних споменика, растрканих по различним часописима —

на опет немамо добре целокупне историје нашега народа!

Али то још не може ни бити, јер нема довољно грађе за непрекидност и попуњавање многих празнина. Најпре прибирање материјала и монографије, па тек онда историја свега народа од постања.

Матица српска расписује више година награду за историју Срба у некадашњем генералату карловачко-вараждинском, па нико да се одзове томе позиву. Али ко се и може одазвати без извора?

Око издавања споменика имају своје заслуге: учено друштво у Београду, академија и друштво за повесницу и старине југословенске у Загребу, Матица српска у Новом Саду, а од појединаца: прота Николајевић, кнез М. Пуцић, др. Ф. Миклошић, др. Ђ. Даничић, Г. Витковић и други.

Витковић ваљало би да настави издање својега занимљивог зборника, а др. Т. Недељковић да изда историјске споменике Горње Крајине.

Али да би така грађа што чешће и што више излазила на свет, треба и српски црквено-просветни сабор у Карловцима да одреди неку суму на то, у првоме свом буџету.

На послетку, да би така издања приступачна била и широј публици, добро било да издавачи сваки пут у лику расправе, као предговор, разложе резултат свога истраживања.

(Ђулићи у мађарском преводу.) Те најлепше песме Змај-Јована Јовановића превео је на мађарски Ђена Павловић. Превод је читан у последњој седници кишфалудијева друштва, које ће га штампати у своме органу. Како о „Ђулићима" (ружицама, ружичњаку) тако и о преводу сви се мађарски и немачки листови у Будим-Пешти врло похвално изразише, осим јединог листа „Хона".

(Стеван Миленковић — немачки лиричар.) Под именом Стеван Милов појавио се у немачкој књижевности песник ванреднога дара. Др. Готшал проглашује га у својој критици за најбољега лиричара немачког, садашњега времена. А то није нико други, него пређашњи граничарски капетан Стеван Миленковић.

УМЕТНОСТ И ВЕШТИНА.

(Српски црквено-народни сабор) у Карловцима 1874, табло, лепо распоређен, са врло добро погођеним ликовима свих саборника, изашао је у фотографији Ј. Рехницера у Новом Саду, у матичној кући. Цена 12 фор.

(Светска изложба и српске рукотворине.) У седници варошкога представништва у Сомбору 17 јануара ове године добила је сељанка Христина Ковачића сребрну колајну за рубац (мараму) лепо извезен златом и белом свилом, а Ђорђе Бежански похвални лист за један лепо израђен гуњац.

СТАРИНА.

(Октоих, први део, глас 1—4. Обод 1493.) Јован К. Борјановић, учитељ у Сентомашу, јавио је Матици српској, да је превршујући антикварске каталоге Ф. А Брокхауза у Липисци, у једноме од лањске године, нашао (под насловом: Bibliotheca Slavica, Serbien) на знамениту и ретку србуљу Октоих, која је најстарије штампано српско-словенско дело, од године 1493, на граду Ободу (сада: Црнојевића Рјека, у Црној Гори.) У каталогу стоји од речи до речи: Oktoich, das achtstimmige Kirchenhymnenbuch des Joh. Damascenus, erste Hälfte, enthaltend die Stimmen а—д, auf Befehl des Vojvoden von der Zeta Babylas, durch den Hieromonachen Makarije im Schlosse Obod in Crna-Gora **1493** gedruckt. 268 roth und schwarz gedruckt. Bl. unpag. à 30 Zeilen; ferner Schluss 6 Bl. handschriftlich ergänzt. Neuerer Ldrbd. (Preis 140 Thaler.) — Мало ниже као у примедби стоји о њој ово: Aeltestes serbisches Druckwerk (Vergl. Šafařik, Geschichte d. südslavischen Literatur, III. S. 251.) — Das Exemplar ist an mehreren Stellen ausgebessert, theilweise fleckig, im ganzen aber so gut conservirt, wie Incunabeln der slavischen Literatur nicht gerade zu häufig vorkommen." — Новаковић у својој Историји српске књижевности (1867, стр. 53.) не спомиње овај први део Октоиха, него само други (т. ј. од четвртога гласа). — У рукописном завршетку биће, по свој прилици, података за историју народну или књижевности наше.

По што Матица није у стању, да нада толику откупну цену, јавиће за то у Београд народној библиотеци, која има други део Октоиха, не би ли и овај откупила, да не дође у туђинске или приватне руке; а обзнањује ствар и у новинама, не би ли се нашао какав имућан родољуб српски, да откупи ту знамениту старину, да не би отишла на страну.

ЧИТУЉА.

Коста Трифковић. (Наставак и крај.)

Шаљивих игара је и у другим књижевностима мало, према трагедијама и драмама, особито добрих, а у нас је размера још гора. Једини представници шаљиве игре беху: Ј. С. Поповић, Л. Лазаревић, И. Округић и др. Ј. Јовановић. Природно је дакле што смо преводили, подражавали, узајмали — нарочито од како насташе стална народна позоришта. Али, ми нисмо свагда објективно изучавали и критиковали немачке и француске комедије, него смо их често слепо уносили и безусловно хвалили; ми се више пута клањасмо стварима, пред којима би требало да смо били хладнокрвни гледаоци са стране, па се пожурисмо да те по изгледу лепе ствари пресадимо у свој врт. Често нам се допадало нешто само за то, што је ново, непознато, фантастично. Речју, ми учисмо певати на туђу мелодију, играсмо како нам други свираху.

Трифковић је одмах у почетку свога рада осетио и сазнао, да нам ваља имати свој суд и своје идеале, на основи наше историје и садашње друштва, правих потреба и невоља нашега народа, као што су чинили и чине други, напреднији народи у Европи, те осим општечовечанског, за све народе, да не примамо увек и оно, што је постало на са свим туђој основи и по друкчијим потребама, него што су наше. У кратко, он, потанки зналац и усхитни ценитељ јелинске, италијанске, шпањолске, француске, енглеске и немачке драме, није хтео да наша Талија живи само о уму и осећајима поменутих народа, јер то би значило умно робовање другима.

Трећа је стална заслуга К. Трифковића у драматској књижевности нашој, којој се он готово једино беше посветио, што је узео да обрађује струку друштвене драме, од које не имадосмо у целој домаћој књижевности ни десет комада, између којих половина беше застарила.

У својим позоришним делима Трифковић је представник нове реалистичке школе, у којој су све живе и свеже струје умне радње савремене Европе. Кад узмемо на ум, да се реализму враћају у Француској, Енглеској, Русији, па и у самој Немачкој, јасно је да ће реализам најпосле надмашити остатке романтизма из 30-их година. Наш драматичар одликује се том цртом, што му је унутрашњи садржај (дух радње) претежнији од спољашњега; изучавање типова важније му је од чворновите плетке. У осталом његови су драматски производи живи за играње, покретни у спољашњем склопу; језик је у њима лак и течан, карактеристика мека, а разговори примамљују својом простотом и природношћу. У последњем комаду већ потпуно влада и техником драматском.

Французи деле своје реалисте на идеалне и реалне. Наш песник може се уврстити међу идеалне. Његова драматска дела имаће вредности и за потоње време, јер су огледало данашњега друштвенога стања; а што је пошао новим путем, друштвене драме и шаљиве игре, тим је стекао узвишено, светло место у историји српске књижевности.

Осим позоришних дела писао је Трифковић: приповетке (Суђено је, Иванчин гроб, Млетачке тамнице), хумористичне фељтоне (Е, онда је што друго, Фрише фире) и позоришне критике, понајвише на француске комаде. Сва његова дела, са ликом пишчевим, изаћи ће до Петрова дана ове године у једној лепој књизи. Издање приређује коло његових пријатеља и поштовалаца.

Године 1872 и 73 у српској књижевности не беше никаквог књижевног листа, до стручнога „Позоришта“; али и то је само зими излазило, за време представа у Новом Саду. Трифковић новембра 1873 скупи у својој кући коло својих пријатеља, и највише је допринео, те је од нове године 1874 почео излазити књижевни лист — Јавор.

Али не само у књижевном, већ и у политичном свету беше наш покојник уважен. Он имађаше особито светао, напредан и претечан поглед на ствари, и по томе беше изврстан члан народне странке. Осим тога његове моралне врлине као човека прибавиле су му опште и пуно заслужено уважење.

Коста Трифковић рођен је у Новом Саду 20 октобра 1843, од оца Атанасија (сада сенатора у пензији) и матере Ане, рођене Ђорђевића из Темишвара. Гимназију је учио у месту рођења, у Винковцима и Пешти (5 и 6 разред). За тим отиде на Реку у морнарску школу, где је годину дана провео, а другу по мору пловио; али због великог напрезања остави морнарски живот, врати се на Реку, те ту сврши 7 и 8 разред и положи испит зрелости. Права је слушао у Пожуну, Дебрецину (да научи маџарски) и Кошицама, где је и државни испит положио. Године 1867 био је у Пешти перовођа судских седница, а 1868 варошки подбележник, 1869 велики бележник, а 1870 сенатор у Новом Саду. Године 1871 ожени се госпођицом Јелисаветом Славнићевом, 1872 постане отац, варошки фискал и адвокат, а 1873 потпредседник

Матице српске. И таман Костина књижевна радња беше у највећи јек, али клица болести ухвати корена у његовим грудима. Лека ради ишао је у Фрушку Гору, Ишл и Неапољ Умрьо је у Новом Саду 19 фебруара ове године.

Светао му образ међу браћом и у историји! Многи се на њега угледали!

(Анастасија Накина) в. сентиклушка, рођена од племена Вучетића умрла је у Бечу 14 фебруара ове године, у 57 години свога века. У 40-им годинама њезин муж основао је при Матици српској закладу од 5000 фор., од којих чист доходак да се употребљава за награду самосталних дела и чланака за Летопис, (фонд тај нарастао је данас на 20.000 фор.), а госпођа Анастасија беше такођер заштитница српске књижевности потпомажући издање женских забавника, Алманаха. У једном од њих има и њезин лик. Вечан јој спомен!

НОВЕ КЊИГЕ.

Закон за избор земаљског посланика у Угарској. Из предавања дра Стевана Павловића у „новосадском српском колу“. Нови Сад 1875. (8-ина 36 стр.) Цена 10 нов.

Отаџбина. Свеска за марат. Садржај. Бела кућица, приповетка из сеоског живота од Ђ. Јакшића. Ђурађ Бранковић (наставак). Проклети кам (наставак). Лужички Срби и њихова књижевност, од Богољуба Јовановића. Рога, хумореска из сеоског живота, од Милована Ђ. Глишића. Румунија и Румуни (наставак). Стеван Душан (наставак). Стратегија и тактика, од Ђенерал-штабнога капетана Д. Ђурића. Ој проиграни... песма Ст. Вл. Каћанског. Козметици с игијенскога гледишта, лекарска студија од дра Саве Петровића Војна удружења и беседе у нас, од Ђенерал-штабнога капетана Јована Мишковића. Књижевни преглед, од А. Николића. Позоришни преглед, од Св. Вуловића Политички преглед, од Г. Гершића. Библиографија, саопштава књижарница браће Јовановића у Панчеву. — У четвртој свесци биће нов роман из живота српског у Угарској, од нашега најбољег романсијера Ј. Игњатовића, под именом: „Васа Решпект.“

Velebit, забавник хрватске омладине. Загреб 1874.

Хрватски економски листови: „Pučki prijatelj“ у Вараждину, „Hrvatska lipa“ у Загребу, „Naša sloga“ у Трсту, „Radiša“ у Сењу, и „Gospodarski list“ у Задру.

Ortslexikon der Länder der ungarischen Krone, redigirt durch Michael von Kollerffy. У Будим-Пешти 1875. (Lex. Form. 36 табака) Цена 3 фор.

СИТНИЦА.

(Кићен говор) Папа Пио IX, испитујући стање агитације, кличе: „вук, фарисеј, филистеј, злочинац, револуционар, јакобинац, вукодлак, лажа, блатни дух, син сотонин, грешник, — грех, изгубљени син, непријатељ господњи, пратилац ђавола у човечјем облику, издајник, Јуда, нечастиви учитељ, бездана што зија преступника, Голијат, Авесалон, Олоферн, Ирод, Пилат“! и тако даље. Као што се види, највише је библијских епитета, али има поруга и из зоологије (вук), геологије (бездана што зија), митских (вукодлак, блатни дух), политичких (револуционар, јакобинац, издајник) и пијачарски изрази (лажа, злочинац), као особењаци према осталима. У опште, велика и табловска разноликост, која је кадра да задовољи само пркосничке и настране укусе.

КЊИЖЕВНИ ОГЛАСИ.

Књижарница браће Јовановића у Панчеву издаје ове две књиге:

Погледи у правет и у историју живота на земљиној површини. Цена је само 50 нов. (5 гр.) Рок уписивању до краја марта.

О човеку (кажипут по коме ће учитељи равнати своја предавања о човеку), израдио Миша Т. Фрачковић, народни учитељ. Цена је 30 нов. (3 гр.) Уписивање траје до краја марта.

Песме и обичаји укупног народа српског, књига III, песме из нахије Приштинске, Вучитрнске, Трговишке, Зворничке, Тузланске, Сарајевске, Пећске, Призренске, Тетовске, Скопљанске, Дибарске, Охридске, Кичевске, Костурске, Битољске, Прилипске, Велешке и Кратовске, — на број 603. На свет издаје М. С. Милојевић, професор. У Београду 1875. Књига ће изнети 21 табак, цена 12 гр. (1 фор. 20 нов.) Претплата траје до 25 марта.

„Јавор“ излази 1. 10. и 20. дана свакога месеца. Рукописи нека се шиљу уреднику, а предплата „Администрацији Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на читаву годину 4 фор. на по године 2 фор. на три месеца 1 ф. *За стране земље*: на читаву годину 5 фо[illegible]

СРПСКА НАРОДНА ЗАДРУЖНА ШТАМПАРИЈА У НОВОМ САДУ.

БРОЈ 9 У НОВОМ САДУ 20. МАРТА, 1875.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

УРЕЂУЈЕ ДР. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

ПЕРА СЕГЕДИНАЦ.

Трагедија из повести српске.

(Време 1734—1735.)

(Наставак.)

Милан.

Да, на турке бих пошао радије,
ал' ма на кога, само дајте рат!
Ох, како ми је додијао мир,
шат погинем у тој погибији,
па доспем зар у праведнички рај,
по рају божјем анђеле бих клао!

Вукић (себи.)

Тај не зна, шмокљан, да му ј' отворен
анђелском руком његов земни рај:
Адамов син: „Загризи!“ — ‚Прво ти! —

Милан.

Шта велиш, Вукићу? —

Вукић.

Та велим, да —
кад сегединац душе на сав мах,
малаксају малени — Петрови:
Капетан Пера кад науми што,
ма био рат на светог Николу,
бадава ће се сви одупират',
бадава свираш, мора бити рат!
Ал' већ од тебе нико не иште,
да против Пере кадгод прозбориш!

Милан.

Од мене, велиш? Зашто, реци, зашт'?

Вукић.

А ко би још захтев'о, за бога,
да збориш ти прот — оца јулиног?
Опасност грдна, побратиме мој!

Милан.

Шта рече, један никоговићу?
Зар мислиш, да бих — — (потеже мач.)

I. Заставник (зауставља му руку. Вукићу.)

Шта које шта ти?!
За љубав цуре да се јунак да
заводити у мушкој накани?
Па Милан још? — Које шта, ћути ту!

Милан (себи.)

Заједају ме, ругају ми се,
сав свет је мени подсмеј, поруга,
и поглед сваки, камо л' свака реч!
Ох, поглед, поглед! Да сам остао слеп,
од милокрвна прва гледа јој,
од опсене смејутка њезина,
бар ових не бих вид'о погледа,
ни помрчине осмејака тих! —
Ох, та да ме је погледала бар!
Бар један зрачак жарке зенице
несуђенке ми, неверенице!
Из отог зрачка градио бих мост
За среће своје рајску вечитост.
Ал' ни тог дарка, ни те понуде!
Па, поносита благом обилним,
ни примит не хте' просна гледа мог,
већ утече, ох, мучки нестаде! —
Па сад још оцу да повлађујем,
па да ми кажу: „сује, сује труд,
удварање бадава, неће те!“ —

Па ма ме ве́ћа кобна одлука
осудила на додијали мир,
одмакла рат у пусти недоглед,
подносити срамоте нећу те,
не-не, не-не, тог неће бити, не!

I. Заставник.

Ал' ево нам и поглавара већ,
испред њих Пера поносито гре.

Вукић.

Страховито се Пера захукао,
та свакога би противника смео,
заступит' пута ко би сад му смео?!
Шта велиш, Миле, ко би!

I. Заставник.

Ево их!

(Улази Пера Сегединац, за њим Зака, Чорба, Шевић, Ранко Тукелија и остали капетани. Сви поседају у колу, у среди Пера.)

Пера.

Војничка braћо, српска господо,
ћесарске земље дична обрано,
на замашан се састадосмо рад.
Изабрат' нам је посланике сад
на српски сабор у Београду;
а ваља нам и пропис удесит',
да с њега буду посланици нам
на дичном збору светла образа.
Јамачна нам је синоћ стигла вест,
да митрополит носи поруку,
да ћесар зове народ у помоћ
на француског противника свог.
И за ту помоћ, шат и победу,
слобода му, да бира војводу
по повратку са славног разбоја.
Ја мислим, браћо, друзи, господо,
србадија ће листом нагнути,
да крвљу својом царску свешта реч.
Ту веру даће посланици нам
у руке светог митрополита,
православни му примив' благослов.
А сад, јунаци, да нам живи цар,
над народом што милостиво бди,
и православну штити благочаст!
Приступимо, јунаци, избору!
(Устане, сви поустају, неки вичу: жив био! Један момак улази, приђе Шевићу и пришапне му нешто.)

Шевић (лагано Пери.)

На трему чека један калуђер,
имао би с нама крупну коју реч!

Пера (момку.)

Нек причека, док прође скупштина!
(Момак оде. — Међу заставницима жагор; Милан хоће да говори, остали га ућуткују.)

Ко то зипара? Шта је?— Момци, мир!

Вукић.

Опрости мени, капетане, реч,
ал' сва се војска обрадова том,
што чује, да ће заратити се.
Ал' нико ваљда није жаром тим
успламтио на јуначки ти збор,
к'о Ранков Милан, мој најбољи друг;
тренутка не мож' дочекати тог,
да појури на жуту француију.
Испитао нисам, је л' јуначки сој,
ил' за то, можда, што је предлог твој?

Пера.

Жестину само ратоборну ту
похвалит' морам у омладине.
Утишаће се, има времена.
А моја брада ваљда проседа
захтеват' може зазор од млађег.
(Капетанима.)

Кога ћемо изаслат', господо?

Милан.

Је л' слободно запитат', господо,
што даје ћесар у замену нам,
кром војводе, кад прође већем рат?

Пера.

Је л' у вас тамо који млађи брат?

Милан.

Ја опет питам, шта нам даје цар?
Јер народу се додијало већ
у лудо гинут' мамљем обманом.

Пера.

Охо! Синовче! Гле ти њега, гле!
Зар војводу изабрат' обмана?

А знаш ли ти зар, што је војвода?
Гле, гле! Јуче је с трске сјах'о тек,
па гинут' му се додијало већ!

Милан.

Ја мислим, да сам у скупштину зват,
ко српске војске царев заставник,
у скупштини ми приликује реч:
Ја добро знадем, што је војвода,
ал' као да не зна Пера капетан.
Ја мислим војна иде с војводом,
у мирно доба то је додола,
вертепски лутак отелејисан,
ил' златан мамак бечкој удици! —
Господин Пера да је војска сва,
ни да бих речи, нека војује;
ал' док још има српског племена,
што челом љубя турског хата траг,
на трг робињски што му носи ћер, —
да ово мало снажна народа
по непелу туђине изгине,
да буде Пера Сегединац бан,
ил' војвода, ил' што ли. —

Ранко Тукелија.
Милане!

(Наставиће се.)

ЗУЛЕЈКА.

Приповетка Драгомира Брзака.

* * *

Ој у Босни у поносној Босни, на обали валовите Дрине, лежи малени дворац опасан високим зидом, а у њему борави своје тужне дане јединица седог Махмуд-беја а љуба Џин-Османа, травничкога јузбаше, дивна Зулејка.

Околина је пуста. Нигде не видиш ни живе душе; а из дворца разлеже се песма тужно, гласовито:

. . . . Ој Османе моје лепо цвеће,
Зулејка те више видет' неће! . . . .

Тужи Зулејка за изгубљеним благом. Та худи јој људи узеше оца и драгана али она опет оста племенита срца и госпоцка поноса.

Када дуне олуј озго са Травника, када зазвече ланци на рукама јадне раје, када ладна Дрина ускипи љубављу за нашу бедну браћу, па својим ладним загрљајем обгрли земљу српских прадедова, и онда ћеш чути озго са дворца чемеран вапај:

. , . , Ој Османе моје лепо цвеће,
Зулејка те више видет' неће! . . . .

Минули су месеци минуле су године од овога доба, време је све ово замотало својом тавном копреном, тавнијом од септембарске поноћи.

И сада на обали валовите Дрине леже развалине једног маленог дворца опасане порушеним зидом, а место дивне Зулејке, борави у њима тица сиња кукавица, па у сред глухе поноћи закука својим тужним гласом, натуцајући песму:

. . . . Ој Османе моје лепо цвеће
Зулејка те више видет' неће! . . .

I.

У граду Травнику, у госпоцком двору седи стари Махмуд-Беј, миралај травничке војске. Тело изнурено, рука малаксала, али из очију му још сева жива ватра.

Хај прохуја време на својим тананим крилима, прође лето живота махмудова, а ладна, сетна зима просу своју белину на главу му. Био је то негда охоли соко међу мелаземима Босанскога Валије; био је то негда узор младалачке снаге и јунаштва! А данас? . . . . .

Седи Махмуд-беј беше некад отац четири врла сина, али му их немила смрт уграби све, па оста сам самохран, као осечен раст у гори, коме олуј скрши и обори грање.

Тада узе бедни старац грко плакати, и би од јада и умрьо, да се није тешио у ћерци, дивној Зулејци, која беше нада и потпора тужна оца. А и јес' дивна била! Та кад си јој једном само сагледао оне црне очи, оне беле образе, па онај вилински стас, ниси је могао никад заборавити, тако је она лепа била!

Минуше већ шеснајест љета. Зулејка се разви као ружа у градини, а отац је неговаше и чуваше, као очи у глави; јер је желео да загрли унуке од своје драге ћерке, па да у њима ускрсне себе и своје мртве синове.

На далеко је била чувена власт и господштина Миралаја Махмуд-беја; на далеко је била чувена лепота и умиљатост лепе Зулејке. Са свију страна јуре просиоци у двор миралајев. И богати и сироти. и лепи и ружни, и јунаци и страшљивци, а Зулејка не ће никога ни да погледи. Па она је давно поклонила своје срце јузбаши Џин-Осману. Та она му се давно закле свим светињама на свету, да ће само њега волети!

Стари Махмуд-беј пазио је Џин-Османа као свога сина, па га је код себе и у дом узео. Ту се разбукта први плам љубави у срцу млада турета. Виде Зулејку више пута, али јој никада не смеде ни речи прозборити, јер верни евнуси праћаху увек злато миралајево, па би гросно казнили онога ко би се усудио, и да је погледа; али онај плам црних очију кроз бео јашмак Зулејкин, беше му доста, да му кроз цео живот пламти пред очима као два жива алема.

Једне ноћи дође земан да се и његова жудња испуни. Старица Мера, дојиља зулејкина, долете к њему, па му рече, да га Зулејка у врту чека, скочи туре, па пође са Мером у врт.

Под дрветом на меку сиџадету седи дивна Зулејка па слуша сетну песму малена славуља у жбуну. Када Осман пред њу изађе, срце му плахо закуца, а реч му у грлу застаде. Никад се не надаше он овој срећи, никада није мислио, да ће имати прилике, да искаже дивној Зулејци своје бурне осећаје.

— Седи, Џин-Османе! — рече му Зулејка па показа руком на сиџаде.

Осман седе.

Кроз нему ноћ мрмори лагано жуборење малена поточића, а сетан славуљ прижељкује тихано у жбуну, као да шапће најласкавије речи својој драганој....

Зулејка размаче мало јаче свој свилени јашмак, а месечева бледа зрака проби у тај мах кроз густо лишће голема раста, па паде на лице дивне Зулејке....

Османово срце силно закуца, мислио је е ће му из груди искочити. Сада тек сагледа лице Зулејкино, сада се тек увери да су истинити гласи о лепоти њезиној..... Хтеде ма што да јој прозбори, али пусто грло не издаваше гласа.....

Најзад савлада своје разбуктале осећаје, па тихим, дршћућим гласом протепа:

— Ти ме позва амо, Зулејка. Реци ми узрок ове среће, реци одмах, молим те, јер.....

Зулејка га погледа а он замуца. Хај хтео је да искаже што му на срцу лежи, али ко ће да издржи равнодушан онај плам њезиних очију? Та и љути арслан сагнуо би пред њим своју горду, царску главу, а некмо ли Џин-Осман, који је страсно љубљаше!

— Џин-Османе! — рече она. — Одиста није лепо што те позвах амо, али баш не могох да одољем моме меком срцу. Опрости што овако искрено с тобом диваним! — Одавна сам те уочила у двору мога бабајка; одавна осећам да си ми нешто ближи ну остали људи

кад — год сам од мога седог бабајка слушала причу о твоме јунаштву на крваву разбоју, мени је увек срце јаче закуцало; а кад год сам те на путу сусрела, ја сам се вазда дивила твоме мушком изгледу. Рад тога те позвах саде, да се изближе упознамо. —

— Хвала ти, Зулејко! — рече Осман, — Млого, врло млого имао бих ти говорити; али — не могу, јер ми реч у грлу застаје ..... Доста сам ноћи провео у неспавању, доста сам мука рад тебе претрпео, па сад оћу да ти кажем узрок мојих јада, па ма ме презрела... отерала... убила... Опрости, Зулејко што се један сиромашан, самохрани јузбаша усуђује да га гледа злато Миралаја, богатога Махмуд-беја! Али срце не прави разлике, оно воле, воле оно што њему годи.... Љути се, презри ме, остави ме, мене ће нестати са овога света, али ти ћеш бар знати, да те је сиромашни Џин — Осман љубио, љубио до лудила!.... умуче, а главу обори на своја бурна прса.

Зулејка поцрвене. Она је знала да је Осман љуби, ну није никада помишљала, да ће јој се он овака из небуха исповедити. Она је и њега давно љубила, али је ту љубав брижљиво крила на дну свога млађана срца. — Јуначан карактег, поштење и лепота, то је њен узор за којим је гинтла. Све то беше оличено најјаснијим бојама у Џин-Осману. Па је ли грех љубити таква узора?....

— Османе, хвала ти на искрености. Не ћу да те терам, не ћу да те презирем јер и ја тебе.....

Не могаше даље. Образи јој успламтеше жаром девојачкога стида, па сакри своју дивну главу на мушке груди Османове,

Ој, та знате ли како је мајци када своје изгубљено јединче нађе?... знате ли како је сужнику, када га из најдубље тамнице у дивну слободу пусте?....

Тако је и Осману било!

Не може да верује својим ушима; мисли да сања, али злато Миралајево на грудма му лежи! Обгрли је руком, притиште је на своје раздрагало срце, па јој горућим уснама целива њено девојачко чело.

Зулејка се трже, па му се изви из наруча.

— Доста, Османе! — рече стрепећи, — пустили смо срцу на вољу, сада треба памет да ради. Мој је бабајко добар; он љуби своје јединче, он ће нас благословити. А сада, збогом Османе, збогом до виђења! —

Пружи му своју меку, белу ручицу, па оскакута као јеленче кроз цветан врт.

И опет мрмори тихи поточић, и опет прижељкује малени славуљ, али Осману није ни до чега. Његов поглед блуди стазицом, куда му злато оде. Ено још једном забљешта крај бледила месечева златали фереџа Зулејкина; чуј, још једном зашушташе свилене шалваре, па их неста као тмасте сени!.....

Све слабија беше бледа зрака месечева, све слабије прижељкиваше ласкави славуљ, а Осман још седи на изатканом сиџадету, па у стазицу гледи.....Бледила месечева сасма нестаде, славуљ још нешто верно тихано прошапта својој драгој па ућута, а дивна румен зорина просу се по истоку.

Осман се трже, прену руком преко чела, диже се са сиџадета па тихо одшета у двор.

(Наставиће се.)

ИСТИНИТО ЈЕВАНЂЕЉЕ...

Истинито јеванђеље
Срце моје то је,
А у њему свако писмо
И слово свето је.

*

Јеванђеља апостоли
И проповедачи
Осећаји да су моји,
Само се тумачи.

*

Апостолска света дела
Песме су ми младе,
А пророци лепшег доба,
То су моје наде.

*

Али људи злоковарни.
Пуни кивних жеља,
Место речи да уваже
Чистог јеванђеља:

*

Апостоле неуморне
Камењем бију ми
А пророке немилосно
На крст распињу ми.

*

Али нека!.. та српскога
Док је срца врела —
Читана ће свагда бити
Апостолска дела.

У Новоме Саду.

Мита Поповић.

МИРКО.

Приповетка Јосифа Суботића.

(Свршетак.)

Шта је Мирку до будућности. Да ли се њезино небо навлачи густим муњевитим облацима или на њему трепере сјајне звездице сретне љубави, — то Мирко није видео, а није ни пазио. Садањост му је напунила чашу живота његова пуну слатким, заношљивим нектаром, а он ју је без промишљања нагвуо, и није тај слатки отров .... ој, та тако је сладак; а он је тако сретан; шта му је до тога, што је то само — отров!!

Завидио је месецу, што може гледати у њене миле очи кад год му је воља, — завидио је зраку, што јој облеће удиљ око лица њезина, завидио сваком предмету у њезиној близини, јер ју могу гледати удиљ.

Мирко се поносио. Најлепша цура — љуби га, његова је. А чије груди тај осећај неби испунио гордошћу и поносом?

Ну, кад је мало по мало к себи дошао, кад се узбуркана крв утишала, — тада је почо ладно размишљати о свему. Чему управо води та љубав? Је ли поштено од њега, да и надаље подрањује у сиротој девојци тај осећај, који се из небу'а тако силно, тако бурно распламтео. — Он је познавао добро гордост грофовске породице. Да ће му је драговољно дати, на то није ни помишљао; а да се лати онога другог крајњег средства, то му није допуштало његово поштење? Па шта да чини управо? Да ли да убије живот и срећу једне младе, миле девојане, — која је заборавила на сујеверне преграде друштвене поделе сталежа, те на лаки и смели љубавни крили долетила на његове груди преко страотног јаза, који и дели? То није поштено, а живот и срећа љубљене особе треба да нам је дража од нас. Као поштен човек треба да угуши тај страо-

вити огањ још у зачетку, док није обладао читавим телом, — јер тада ће бити сувише доцне, у снажном пламу мора угинути.

Али тешко је то, одрећи се своје прве — љубави. Је ли у стању човечије срце то учинити? Не ће ли оно препући под тим силним теретом самопрегоревања? Ој, та нема теже задаће у животу човечијем, него љубави. Она нам је мијо и сладак гост. Један трен и она је ту. Али много више муке треба, да од себе одбијемо тога умиљатог госта, који се у најтајнију преграду нашега срца уселио, и тако силно њиме обладао, да би и срце своје ишчупати морали из ломни груди, ако смо ради, да се њега опростимо.

Много је муке стало Мирка док је до тога дошао — али он је осећао, да игра непоштену улогу, а као поштен човек, и као прави Србин, није могао допустити да се на њ зажали. Оснажио је своје слабе груди челичним панциром, на срце је ударио снажне окове поштења, а љубав је своју почео сажизати на страшном огњу праве, племените љубави.

А Емилија?

Она није помишљала за сада ни на шта. Она је само то знала да без њега неби могла живити, да би јој то смрт била, кад би ју тели отргнути од идола јој, за ким је толи жудила, и кога је једва сада нашла. Заборавила је на страотно заїтевање њезине породице, није помишљала шта ће јој донети сутрашњи дан, — она је пресретна.

Лисавета је размишљала шта да чини? — Опасност прети њезиној пријатељици, а она је осећала, да је сувише слаба да исту отклони. Знала је да њезини ладни разлози неће уродити плодном. Емилија љуби, — и то је о чему мисли, то је једно што осећа, и — ој, то је једино што ју је тако усрећило. — Емилија јој се учини као румена ружица у цветном врту живота. Из њезини недара вије се бајан заношљив мирис, који год крај ње прође, не може, а да се не надвије над њом, а да не усише у себе тај красни мирис све дотле, док га не занесе. Али дође младо, лепо момче из далеког света надви се над руменом ружицом, и глеј, — из руже се створе румене девојачке усне, које се стопише са уснама лепог момчета. Усисала је у се душу његову њиме живе и ш њом је сретна. Она јој је румена зора, што ју росом крепи, она је пла'а дажда, која јој ране пружа. Али се набрзо надвије над њезином круном густа, црна облачина. Муње севају и просецају га, а страовита рика грома пуни људске груди страом. Ну из небу'а истакне се из облачине гадна рука и немилосрдно откине ружу са стабла и баци ју на стазу, да ју сваки ногом гази. — Ој, ње нема, румени листићи пожутели....

— О боже мој — викне Лисавета, а из очију јој вири ужас — то би био вапијући греј; не, не, тако немилостиви људи нема на свету.

Очајање је обладало њоме. Види у реци љубави утопљеника, крши руке, и виче у помоћ, — али нигде никог нема да јој помогну избавити младу утопљеницу. Само се из даљине чује потмули, паклени смеј. Родитељи својом руком оће да забоду нож смрти у груди рођене ћери. — Овако је са Лисаветом, а ко би је видео крај Емилије; ко би сравнио њезино бледо лице са Емилијиним, које је срећа озарила, тај би рекао, да Лисавета плаче над својим гробом, а не над Емилијиним! —

VIII.

Мирко је тео да својој заклетви остане веран. Два дана има већ, како није одлазио т а м о. Али трећи дан није се

могао уздржати, а да не оде. Морао је отићи, не да њу види— не, само да види оно место на ком му је толико среће из небу' а процветало. Кад је прошао преко места на потоку, гледале га из дал ка двоје очи, пуне љубави.

— Заман је Милице. Он милује другу. А ти сиротице ћути и вени. Ти га љубиш несретнице! А зашто? је ли вредан, да га љубиш? Ој јесте, јесте, — он љуби другу, и сретан је дао бог и био сретан.

Тако шапутаху миличина уста. Али Мирко нити види кога, нити за кога мари. Куд год погледи само њу види.

Лаки чун пренесе га преко, а лагане ноге одведу га на место толи пуно пријатне успомене. Мотрио је на сваки шипраг, јер то бијаху све сами сведоци његове среће. Ну, шта је то? На једном џбуну види нешто бело привезано црвеном врпцом. Као муња полети тамо.

Руке му дршћу, а груди се бурно и брзо надимљу. Срце му се стане, каоно да се страшна слутња претворила у грдан терет, па га притиснула са свију страна. — Очи му прелетише преко листа али није могао ништа прочитати сам потпис Лисавета. Слова му дршћу пред очима. Час му се укаже писмо велико као прст, а час опет сићушно као пешчано зрно. Морао се претрпети док се мало умири, и тада прочита ово:

Господине!

Тако вам свега на свету, ако је одиста оно што осећате прама Емилији— права љубав, одреците се ње. Ви ћете упропастити девојче, које је и мени исто толико мило, колико и вами. Она вас љуби, — али тешко да ће у животу добити прилике, да вам то још једном рече. Она је отишла, а врати ће се бог зна кад, а и кад дође по други пут у ове планине, — доћи ће као жена! Грозно је што се од ње иште, али мора бити. Разумите добро, шта је то мора бити! — Одреците се ње, и гледајте да је заборавите! — Лисавета.

— Никада! никада! — викне Мирко очајно. Затим прочита писмо још једном. Чинили му се, да мора још нешто наћи, — али нема ништа више.

Погнуо је главу, — лице му је бледо као мрамор, очи укочено упрьте у земљу а руке му клонуле. Из груди му се отме тежак уздисај пун бола и очајања.

IX.

Проујало је од овога времена две недеље дана. Довољно времена, да се млого што шта у човечијем животу измене. И са нашом приповетком догодило се за то време доста. Али ми ћемо да останемо верни приповедачким законима, те ћемо лагано и тијо свршетку свога тешког задатка да корачамо.

Мирко је провео ово време у грозници.

Догађаји, који су се за два три дана са онаком силом на њега устремили, јако га потресоше. У болести је удиљ говорио, али га нико није могао разумети, речи му бијау испрекидане — без икакве свезе, — само је разговетно изговарао име: Емилија!

Зачуђено гледају у њега они, што му око постеље стоје. Чича Нићa маше главом, а жена му брижљиво и са материњским очима гледа у болесника.

Али ту је неко, који добро разуме замршен Мирков говор, који осећа терет на срцу чим погледи у миле црте болесникове. А то је Милица.

Скоро није избивала из чича-Нићине куће. Она је тела да болесника двори, да пази и најмању му жељу, — из њене руке ваља да прими лек, јер је у њ данула снагу своје љубави, а тај ће га лек тим пре исцелити. Кума-Мила, Нићина жена, тајно је посматрала сваки Миличин покрет, и оштар ум њезин набрзо проникне тајну сиротог девојчета.

Дознала је да љуби Мирка. Она је волела Милицу као мати, али од тога времена, кад је приметила у њојзи љубав према Мирку, волела ју је двоструко.

Саопћила је мужу свом, шта је пронашла, а Нића је задовољно мано главом, а у глави му се породи једна мисао, коју је морао пошто по то остварити. Ствари са адвокатом стоје не може бити боље, па је Нића сам собом врло задовољан.

Мирко је као кроз сан видео пред собом лепо, умиљато девојачко лице, видео је два сјајна ока — али га машта удиљ вара, јер мисли да га Емилија гледа. Па ју тако и зове, а Милица само уздише, јер зна, на кога он мисли. Дуда јој је све испричала.

А кад прође две недеље Мирко се поче опорављати. Допре није ни погледао на Милицу, али сада кад му се бол у грудима утишао, мотрио је чешће на њу. Онај благи поглед њезин каоно да га је корио за нешто, а она усрдност којом је око њега лебдила облеташе око њега и удиљ му прекор шапуће. И глеј! Кад год је тео Емилијну слику да изазове преда се створи му се Миличино благо лице. Мирко се трзао, кореојe сам себе неверником — али све бадава. Божетица је благом руком шчупала из срца му ону клицу, из које би се временом развио румен цветак љубави. Напослетку није више смео ни погледати у Милицу.

Али се није тако лако играти са срцем. Оно је пуно тајанствени загонетака и баш онда, кад мислимо да смо каку тешку загонетку сретно решили, баш онда смо се љуто преварили. Тако је и са Мирком. Допре је морао изазивати Емилијину слику, да му се Милица укаже, а сада му је долазила сама и незвана.

Искрене из небу'а и гледи га својим милокрвним благим очима, а њему је тако пријатно око срца. Али му савест шапне: ти си вероломник! И он се окрене на другу страну, а оне миле очи и опет га гледе. Гледе га, а из њи извире тија и блага струја, која му облађује целим телом. На место крви тече му она кроз жиле његове. Али озбиљна савест му и опет шапуће оне страовите речи. И он бега. Бега у гору. Одлази на оно место, на коме је пре кратког времена толи сретан био. Али је тај олтар изгубио сву драж за њ. Време је ублажило осећај, који би требао да изазивље у Мирковy духу, и уврстило га је у ред остали пријатни успомена. Али му лишће на дрвљу у свом треперењу шапуће: ти си веролемник! а на шипрагу привезан је лист црвеном врпцом а у листу писане су исте страовите речи ватрени слови.

Он бега одатле. Али што брже иде, тим све јасније чује, где му се подругивају. Нрво са једне стране па са друге па напослетку са свију страна ори се громовит смеј, а гдекоји се глас продрзне и викне му: будало ко је још тражио своју срећу у господски двори.

— Ој, погрешио сам. Страст ми је очи заслепила, ја сам ишао, морао сам ићн, вукла ме је нека неодољива снага. Корите ме, корите, ја сам то потпуно заслужио. Мишља, да ћу постићи своју срећу у оним леденим зидинама онде сам се надао, да ћу наћи топло срце и врелу љубав, али сам се преварио, јер на ружном корену цвате само ружа, — а змијин је пород и опета змија. Збогом остајте ледене зидине, збогом Емилијо, ми се растајемо за навек, али ћемо и опет ваљада остати пријатељи. Ти си мислила да ме љубиш, али то ти је био само твој господски ћеф. Тела си, да своје ледено срце огрејеш на пламену моје љубави, али је опет остало ледено, ма да му се само кора топити почела.

И од тога времена Мирко се сасвим изменуо. У колико је допре бивао за-

мишљен и растресен, у толико се опет сада распитивао и за најмању маленкост. Извињавао се пред чича-Нићом, да је њиме обладала нека чаровна моћ, а Нића је опет говорио о уроку и злим очима. А кад му је Мирко приповедао како се са Дудом састао, рече чича-Нића.

— Ето, јесам казо. Она те је опчинила куме.

А Мирко се само смешио.

Једнога дана деси се, да је Мирко био на само са Милицом. Она је крај прозора шила, а он је опет преко пута од ње седио, и диванио шњоме.

— Милице, рече јој пошто су диванисали о разним стварима, — мислиш ли се и ти удати?

Милица поцрвени и спусти очи доле.

— Никада, — одговори.

— А што?

— Тако. Нешто сам уселила у главу да останем довека неудатом, па тако ће и бити.

Милица ћути. Поцрвенила је још већма. А кад јој Мирко приђе ближе, скочи са столице.

— Милице, — рече јој Мирко, — oћеш ми бити женом? Ја те милујем из свега срца. Реци: oћеш ли?

Пред Миличиним очима окреће се све. Сузе јој роне низ лице.

— Твоја жена, — промуца, oј, та ти љубиш Емилију! —

— Не Милице, оно је био кратак занос само, али то што према теби осећам, то је права љубав. Осећам крај тебе да ми је срце пуно милине, а без тебе је пусто. Милујеш ли ме?

А Милица га обгрли око врата и притиште врео пољуб на уста свога драгана и рече му;

— С тобом идем кроз све беде и радости овога живота. Ја осећам да те нико не може већма љубити од —

— Од чича-Ниће и мајке Миле! повичу у тај пар Нића и жена му.

Из очију им се блистају сузе радости.

— А сада децо — рече Нића пошто и се нагрлио наљубио и наплакао — да и чича-Нића рекне коју при свршетку, — ми смо грка добили. Овај час долазим из вароши. Изгубио је процес и ено већ га „квексирају.“ Бадава још није изумрла сва правда на свету!

* * *

А шта је са Емилијом?

Кад је Мирко полазио у Б. да полаже цензуру, свратио се у П. Ту је једно после подне опазио једну младу лепу женицу на рукама усарског ритмајстора. Мирку се женица учини познатом. И збиља у њојзи упозна Емилију. Весело је гледала око себе, весело је погледала у свог младог лепог мужића, а кад су крај Мирка прошли, Емилија само лако порумени. Заборавила је и на своје нове идеје, и искрену љубав.

— Право је некада рекла покојна Дуда — мисли Мирко, — „онде где ти мислиш да ти срећа лежи, није она, она је — тамо,“ и Мирко се осврне, као да ће за леђи упазити мало село, а у њему своју слатку жену — Милицу.

КАРТАШКА СРЕЋА.

Приповетка Е. Т. А. Хофмана.

(Наставак.)

„Ја сам“, рече Вертуа, „на све готов. Ви ме мрзите, презирете ме кавалеру! Ви ме упропашћујете себи и другима за љубав, али ме не познајете. Знајте дакле, да сам ја некада био карташ као ви, да ми је ћудљива срећа исто тако

поспешна била као вама, да сам по Јевропе пропутовао, свуда се бавио, камо ме је мамила игра на велико, нада на велик добит; знајте, да се новац у мојој банци не престано гомилао, као сад у вашој. Имао сам лепу, верну жену, коју сам занемарио, која беше несретна у највећем богатству. Тад се некако догоди, да је, кад сам једном своју банку у Ђенови отворио, неки млад Римљанин све своје богато насљедство изгубио на мојој банци. Тако као данас је вас, молио је он мене да му позајмим новаца, да бар може отпутовати натраг у Рим. Ја га поругљиво исмејем и одбијем, а он ми у очајању сјури штилет, што га је собом носио, дубоко у прса. Тешком муком спасу ме лечници, али сам дуго лежао и горко се мучио. Тад ме је неговала моја жена, тешила ме, одржала ме, кад сам хтео мукама да подлегнем, и кад сам оздравио обузме ме неко осећање, за које никад нисам знао и биваше све бујније и бујније. Карташ изгуби сва људска осећања; те тако ни ја нисам знао шта је љубав, шта ли верна оданост женина. Јако ме је тиштало, што сам жени тако тешко скривио. Као дуси мучитељи изилазили су ми пред очи сви они, чију сам срећу, чији опстанак равнодушно убио, и чуо сам њихове потмуле, промукле, гробовске гласове, који ми пребациваху сву кривицу, све преступе, којима сам ја клицу усадио! Само је моја жена могла да одгони ону неисказану тугу, онај ужас, који ме је тада спопадао! — Заветовао сам се, да се никад више нећу картати. Повучем се натраг, раскинем свезе које ме везиваху, одољевао сам изазивању мојих крупијера, који не хтедоше да буду без мене и моје среће. Кад сам са свим оздравио, одем са својом женом на један мали летњиковац код Рима, ког сам на јавној дражби купио. Ах! само једну једину годину, што никад нисам ни слутио, бејах миран, сретан, задовољан. Жена ми роди ћерку и умре после неколико недеља. Очајавао сам, роптао сам на бога, проклињао сам самог себе, свој гадни живот, за који ми се вечна сила светила, узевши ми жену моју, која ме је спасла од пропасти; то једино створење, које ме је тешило и наду ми улевало. Као злочинца, који се боји ужасне самоће, дотера ме са мог летњиковца овамо у Париз. Ангела се развијала, та љубазна, анђеоска слика своје матере; њу сам волео од свег срца, за њу сам хтео велико имање не само да одржим, него и да увећам. Истина је, ја сам давао новаца на велику камату, али ме гадно опадају, кад веле да сам кајишар. Па ко ме оптужује? Лакомислени људи, који ме муче док им не узајмим новаца, што они као какву ствар без икакве вредности прођердају, а после хоће да дођу ван себе, кад ја врло строго утерујем новац, који није мој, већ моје ћерке, за чијег се ја само управитеља имања сматрам. Не давно сам избавио неког младића од срамоте и пропасти тиме, што сам му позајмио знатну своту. Знајући да је врло сиромах, нисам му о враћању ни словца рекао, док није врло много насљедио. Тад му споменем за дуг. — Верујете ли ви кавальеру, да је тај лакомислени неваљалац, који је мени имао да захвали за свој опстанак хтео дуг да затаји, и још ме је грдио као најгорег ципију, док га није суд присилио, те ми је морао дуг платити? — Могао бих вам још више набрајати такових случајева, који су ме учинили суровим и неосетљивим тамо, где сам имао посла са лакомисленошћу и неваљалством. Шта више, могао бих вам рећи, да сам и ја већ више пута горко плакао, да сам се богу молио за себе и за своју Ангелу, али ви би то држали за голо

хвалисање, а и иначе не би за то ништа дали, јер сте карташ! Мислео сам да је бог ублажен — али то беше само клапња! јер се допусти сотони да ме заслепи ужасније него икада. — Чуо сам о вашој срећи, кавађеру! Сваки сам дан слушао, да је овај или онај на вишој банци до просијачког штапа дотерао; тад увртим себи у главу, е сам ја упућен, да свіју карташку срећу, која ме још никад није оставила, против ваше окушам, да је мени намењено, да вашем занату краја учиним, и та мисао, коју је само неко чудновато лудило произвести могло, није ми дала мира. Тако сам доспео до ваше банке, и моја ужасна обмана није ме дотле оставила, док моје — моје Ангеле имање не постаде вашим! Сад сам свршио! — Али ћете ваљада допустити, да моја ћерка своје одело собом понесе?"

„Одело ваше ћерке," одговори кавађер, „ништа ме се не тиче. А можете и кревета и нужног покућства понети. Шта ће мени те рите, али пазите да се не поткраде што честитије, што је мени припало.

Стари Вертуа је неколико тренутака укочено гледао кавађера ћутећки; али тада му ударише сузе, сасвим поражен тугом и очајањем сруши се пред кавађера и подигавши руке викаше: „Кавађеру! имате ли ви још људског осећања у груди — смилујте се — смилујте! Не мене, моју ћерку, моју Ангелу, то невино анђеоско чедо упропашћујете ви! — Смилујте се на њу, узајмите њ о ј. њ о ј, мојој Ангели двадесети део њеног имања, које сте украли! — Ох, та ја знадем да се ви дајете намолити — О Ангело, ћери моја!" —

И за тим јецаше — лелекаше — стењаше старац, и гласом који срце пара, викаше име свога детета.

„Овај позоришни призор хоће да ми буде досадан," рече кавађер, равнодушно и срдито; али у исти мах отворише се нагло врата и овамо јурне девојка у белом ноћнем оделу, са расплетеном косом, у лицу бледа као смрт, јурне онамо на старог Вертуу, подигне га, узме га у наруча и повиче: „Оче мој — оче — чула сам — знам све. — Зар сте све изгубили? све? — Зар немате вашу Ангелу? Шта ту треба новаца и блага, зар Ангела вас неће хранити и неговати? — Ох оче! не понижујте се дуже пред тим гадним нечовеком. Не ћемо м и него о н ће остати сиромах и јадан у изобилном богатству, јер презрен стоји он ту у ужасној, очајној самоћи! нема срца на овом широком свету, које би га љубило, које би се на његове груди пригнуло и које би му се отворило, кад би почео очајавати о животу, о себи самом! — Хајдете оче, оставимо ову кућу хајдете. Журимо се одавде, да тај ужасни човек не ужива у вашем болу!" (Наставиће се.)

ЈОКСИМ НОВИЋ ОТОЧАНИН,

рођ. 26. марта 1806. умр. 5. јануара 1868.

(Почетак аутобиографије му.)

(Свршетак.)

Јоксим је примивши такову благу али и усрдну завијест одмах сјутра дан отишао у школу, и с Гершићем се ласно помири покорности у школи, али га инако никад није могао гледати, пак баш и до смрти.

Све је хвалио професоре Карловачке од оних година, као што их ето до данас

још и нема тамо, али је особито професора Ћира Аранитског хвалио, како је своје студије знао и како их је вјешто ђацима као силом наметао и трпао у главе а све приповиједајући. И мало је било ђака — осим неких баш дџиндџова — који нису из Ћирове школе с првом класом излазили. По овоме је хвалио највише Павла Магду директора и професора, који је не само придужена (?) професора Глиша Лазића у предавању, јер је Магда био вјешт и практичан човек и доста је знао, особито је добро радио у философији; он је и друге професоре упутио и настајао је да практичније уче дјецу; само се није ни смјео, како вељаше, мијешати у старог господина (Ћирову школу) школу никако, јер је Магда познао и признао мајстора; колико је гођ школа прошао, рече, да није било жешћих ексамена од Карловачких и Бечких. Није се ласно било провући тек, штоно реку ђаци, као гуска кроз воду пак остане суха, као рђав ђак, који ништа не зна, пак за њега ништа не прионе.

Свршивши врло добро школе у Карловцима —, отишао је с добрим својим другом Стеваном Поповићем Моровићанином у горњу Угарску у Ципски Шарош-Патак на ријеци Бодрогу у Калвински Лицеум. Ту су била два Калвинска професора на лијепом гласу: један је био философ Јосеф Розгоњи, а други јуриста Александер Кеви; но до мене је Розгоњи већ био умръо, и мени је меште њега био учитељ неки Њири и Кези, и неки Хоркај као primarius togatus. Ту је провео само једну годину, јер му се нису допадали учитељи осим Кеви-е, а он био врло млад — тек 17 година — пак је отишао у Њемачку, понајвише, да научи Њемачки.

У оно вријеме — прије 43 године — нису ђаци путовали тако ласно ни тако хрпом у горње, а особито их се помало отискивало у Беч и преко Беча. Калвинија је из Угарске ишла у Германију и тамо довршивала науке философске и Богословију. И Лутерана је бивало ђака из Угарске у Германији, ал помање. Калвини су се држали највише тамо око Швајца, а Лутерани су се највише држали Саксонске. Папиштама је било забрањено изван Угарске и Аустрије ићи на другу страну школа ради. Папиште су се увијек бојале германске философије још од времена Хусова, да им не продре у школе и да им се не освијести младеж школска. Лакше је било младу Угару папишти добити пасош за Цариград него за Дрезду —; и тим су путем путовали неки у Германију преко Турске около морем ударивши и на Талију. Но помало је бивало таковых путника, јер им је и повратак бивао незгодан, и ријеђко ко прошао тек онако натако, — већ су хапшени зато људи, и неки су и подуго одсједили, што су тражили изван отачбине бољих школа.

У Бечу је у јесен 1824-е г. наставио Јоксим школе, и тамо их је свршио. Особитог је професора ту имао неког Тома Долинера, родом Крањца. Он је био на университету: die Krone aller Juristen, а тешко да се онда могао с њиме икакав јуриста поредити у свој Германији“.

Дотле Јоксим сам о себи.

Јоксим је провео век свој доиста, како сам с почетка рече, као књижевник. Он је био прави народни књижевник; да којом срећом у нас бар сваки десети читати уме — корист би од Јоксимове радње књижевне била куд и камо већа, него што је, и Јоксим би за живота свог безбрижније био захрањивао себе и своју децу кором хлеба.

Да не бијаше штедре руке покојног владике Платона, и тадашњег архимандрита, данашњег владике Германа Анђелића, и дарежљивог пријатеља Јок-

симу др. Светозара Максимовића — много пута не би кукаван Јоксим ни залогаја хлеба имао да окуси са својом децом заједно!

Није нам намера, упуштати се подаље у опис живота му, већ само за први мах наглашујемо, да је Јоксим достојног дела имао и у политичком животу народа српског — нарочито, кад оно кнез Михајило мораде да остави Србију, Јоксим беше веран му присталица и пријатељ; за устанка војвођанског Јоксим се нађе међу најодабранији јунаци и поборници српског права и народности...

Једно је, што у овој аутобиографији Јоксимовој није нам јасно, и управ се чудити морамо, како он приказује честитог и велезаслужног професора и потоњег директора карловачког — Јашу Гершића. Колико смо год имали прилике слушати о том учитељу српском, сви као из једних уста казиваху нам, да то беше човек сушта смерност и благост: прави отац деци, ученицима својим. Да није како Јоксим помео се у старости својој, и да-л није то Глигорије Гершић, тадашњи професор и по том школски инспектор?

Ово држасмо да је требало изриком да додамо — а који о том што боље знају, прилика је ту, да изађу и кажу те ово поправе.

Ако нам време допусти, изнећемо још по неку белешку Јоксимову, за које такође мислимо, да не ће бити на одмет поштованим читаоцем — те да се и боље види, какав је до скора бивао удес и конац српских књижевника.

Свој век, знање и труд књижевници посвете народу свом — а народ их остави да умиру и да умру од глади!

Хоће-л тако бити и одјако?...

У Новом Саду, на дан 40 мученика. Н.

ЛИСТАК.

ПРОСВЕТА.

(Јавних предавања) у Новом Саду било је ових дана пет, једно из српске историје, од Е. Чакре, и четири о воћарству, од дра Ђорђа Натошевића.

(Српско-хрватски језик), место италијанскога, употребљава се од скора код управних власти и у средњим школама по Далмацији, у Дубровнику и Боци которској.

(Накнадно обучавање учитеља) у Србији биће од сад сваке године. Некидашњим законом наређено је, да се сваке године вишак од прошлог учитељског буџета може на то употребити. Од лањске године претекло је 50,000 пореских гроша (порески је грош полутак или по цванцике), које ће се овога лета на то употребити.

(Виша женска школа у Београду) имаће од сада пет разреда.

(Кнез Милан) дао је 2000 фор. на издавање књиге опис јужнословенских новаца, од професора С. Љубића у Загребу.

ЧИТУЉА.

(Милан Давид Рашић), професор у полугимназији београдској, родио се 1825 у Земуну, умрьо 6 фебруара 1875 у Београду. Науке је слушао у Крагујевцу и Београду, и доцније у Бечу. Његова књижевна радња пада између године 1852 и 59 у Бечу. Као правник у Бечу издао је 1852 године: Космајку, поглед на стање Србије од кочина рата, у стиховима, (2-го издање у Београду 1859); Црногорку, поглед на Црну Гору под Петром II, у стиховима; Федор и Марија, по Лафонтену, две свеске; Надгробна беседа Николи Станковићу из Арада, правнику у Бечу 1852. — Кроз седам година (од 1853 — 59) издавао је у Бечу календар са сликама (дрворезима), по имену Војвођанин, који је прве године изашао у два издања. — Године 1853 и 54 издао је Чича-Томину колибу, роман у шест свезака, с дрворезима. Од тога знаменитог романа, који је преведен на све културне језике, изашао је 1853 и 54 безимено још један српски превод, (од дра Стевана Павловића и Јована Балугџића), у лиску

„Српских новина“ у Београду, и за се у књизи. — Године 1855 изашао је у Бечу његов превод Гроф од Монте-Криста, роман у шест свезака, са сликама, (2-го издање у Београду 1864—68), Осим тога писао је више пригодних ствари, као што су: Поздрави, Изливи чуства, Надгробне беседе, и тако даље.

Његови оригинални списи не вреде много; али својим иславаним календарима и својим преводима сенсационих романа, са сликама, свакако је умножио број српских читалаца у 50-тим годинама.

СИТНИЦА.

Интересантно је што о мравинској мудрости приповеда енглески природњак Тома Белт: У Никарагуи, у Америци, има нека фела мрави, који имају своју формалну државу. Те мраве зове он Ецитонима, и разбојничке су нарави. Они су ваљада тако рећи у војничком реду и тиме се баве, што траже и гоне паукове и сваковрсне бубе у њиховим најскривенијим буџацима, или их отворено нападају, убијају, раскидају па их комад по комад прождиру или их од части и остављају за после. Кадшто нађу они у четири до пет рифи широким редовима па тако најурише на све што би им било добра храна, од највиших висина. На зрикавце и друге подобне инсекте, ако су и 20—30 пута већи од њих, нападну ови мрави у једанпут у густим четама и тако их избоду, да за неколико тренутака скапају па их онда тако исто брзо прождеру да само крила остану. На паукове јуришају са свим стратегички. Ови с почетка гледе да побегну на дрва; али мрави марширају за њима са свију страна на дрво и на све гране, док их не дотерају до вршка, одакле после попадају као жртве у мравинске чељусти. Други се опет пауци досете, па се о својој паучини доле обесе, те тако висе између непријатеља горе и доле Али прождрљиви мрави или чекају све дотле док се пауцима не досади висити о кончићу, или прегризу горе кончић, тако да их ипак непријатељ доле уграби. Ецитони потанко схваћају, од какве је користи подела рада. Већи мрави су очевидно официри појединих компанија, који својим пипцима командују и тако целим маршом и јуришем управљају, Други су шпијони и фурири, а трећи разред то су управо раденици, којима је само то посао, да лешине ухваћеног плена раскомадају и у своје магазе под земљом одвуку и тамо их оставе за јело. Ту ти има и прави врховних вођа чије заповести, што их дају знацима, официри даље јаве; а после их све чете, што броје на много хиљада, строго и тачно извршују. Што се тиче њихове душевне способности, то их јеречени природњак ставио у прву врсту свију осталих инсекта‘ и нашао је, да им је мозак много финији развије, него у осталих животиња.

Друга нека врста мрави, ениодома, састоји се из грабљивих вегетаријанаца, који само лишће ждеру. Они имају своје особито уређене путове, по којима они из шума навале на читаве њиве и баште, одгризу лишће од руже, купуса и другога зеља, искидају на комадиће, тако да сваки мрав може однети свој део, и тако натоварени врате се опет у шуме у своја обиталишта Против таке штете не могоше становници наћи лека; а Белт покуша карболском киселином, коју је, помешав је с водом, просуо по мравињаку. Они скапаваху у грдним гомилама, а они, који се спасоше или још надођоше, одмах се састадоше ради договора, чему резултат без дугих говора и исправака беше то, да се свиколици раденици сложише, да од јестива спасу што је преостало и да се на ново гдегод настане. Том приликом су се најгенијалније послужили механиком и поделом рада. Очевидно су закључили, да се на крају брежуљка настане, те тако је свако одељење раденика преосталу храну вукло до краја брежуљка, па је отуд просто доле скотрљало, а доле је одмах други дочекаше па је однеше на одређено место. Па онда почеше дубити и изиђивати своју нову насеобину.

При копању имали су свуда прилике боље посматрати мравињаке, како изнутра изгледају, и дивити се подели рада у мрави. Једно одељење мрави ништа друго не ради, већ само на ситно кида све лишће, што они други довуку, и онда га мећу на гомилу за јело. А још мањи мрави, на сваки начин њихова деца, понашају се том приликом баш као права деца. Они не раде ништа, и трчали су пред оне маторе, што су веће комађе довлачили, скакали су им остраг на леђа, као што радо чине несташна деца, трећи за колима да се мало за бадава провозају.

Неком опет приликом метали су шине за гвоздени коњски пут (Pferdebahn), преко кога су ове грабљиве животињице прелазиле. Оне буду од точкова све измрвљене; но они мрави, што остадоше живи, опаметише се. Па шта учинише? Ископали су тунел испод шина, к то за неколико сахати, кроз који су опет лепо и сигурно пролазили и ни један се мрав није више показао горе на шинама. — А и леп је морал покрпао наш природњак из свог мравинског

посматрања. Ми сви знамо за ту морал ту поуку, само што слабо пазимо на њу; а ова гласи: немој много пити, а нарочито се клони жутога (наркотскога) пића, јер ћеш онда и сам постати ниска животиња, као и ови мрави што су. Белт дође и опије читаву једну мравинску насеобину, посу им пут неком наркотском хемиском течношћу. Тек што мрави окусише од ње. али ти почеше трчати тамо амо као помамни, па онда нападоше на остале своје трезне другове, што су долазили. То беше читаво клање, власт у држави одмах примети ту невољу, па трчи да угуши буну, али у томе се и она дотакне оне отровне течности. па поче тако исто око себе гристи и ујелати, као и они други. Крај овоме грађанскоме рату, што га лудо пиће изазва, беше бојно поље пуно рањених и раскиданих лешина. — Но међу овим грабљивцима има, као и код људи, и таквих што чувају биљке. Они не живе под земљом, већ у шупљинама и кутијима од биљака у дрва, чувају и требе их од свакојаких гадова, а против зелених ушију полишћу и нема божег средства, него мравањаци близу таквих дрва, што су пуна зелених ушију.

НОВЕ КЊИГЕ.

О суштини устава, два предавања с додатком, од Фердинанда Лисаља, превео Никола Марковић. Нови Сад 1875. (8-ина стр. 75) Цена 20 новч. — Друго име: Сјувремена библиотека, свеска I.

Историја једнога француског сељака, с рускога превео П. Теодоровић, свеска прва. Београд 1875. Цена 20 новч.

Рукавица, роман из енглескога друштвеног живота. Београд 1875. (27 табака). Цена 10 гр. (1. фор.)

Могућност шећерне фабрике у нас, од пољопривредника К. Таушановића. Београд 1875.

Die Serben in Ungarn, historisch-politische Abhandlung, von Radoslav Edlen von Radić. Cand. des canonischen Rechtes. Göttingen 1875, (8-ина, стр. 37.) Цена 55 нов. (1 марка.)

Kratak sveobći zemljopis, napisao Vjekoslav Klajić, gimn. učitelj. Загреб 1875. (8-ина стр. 87). Цијена 40 нов.

Šesdeset učenja iz primaljstva za primalje, napisao Ante Kuzmanić, profesor. Задар 1875. Са преводом италијанским и њемачким и 37 слика.

The decline of Turkey, financially and economically, by J. Lewis Farley. London 1875. (Опадање Турске, финанцијски и економично, од Љуиса Форлеја.)

КЊИЖЕВНИ ОГЛАСИ.

До Ускрса биће готов:

Летопис Матице српске 1875, књига 118. Уредник Јован Бошковић. Нови Сад 1875. (вел. 8-ина 11 табака) Цена 80 новчића.

Садржај. Сан и јава, први део. историјска драма у 3 чина, од дра Милана Јовановића. Долине по Хомољу, из Драгашевићева путовања по Србији. Српска библиографија Допуне и поправке. I. приложио Душан Ђермеков, II. приложио Ђорђе Рајковић. Естетички одношаји вештине ка природи, Н. Г. Чернишевског, с рускога превео В. Вујић (наставак и крај). Примедбе на „Естетичке одношаје“, од дра Л. Костића (крај). Записници књижевнога одсека и одбора 1874 и 75.

Народни пријатељ, или мали ревизор наших сврха, од Јована Шарића, свештеника и учитеља у Кутима (последња пошта Херцег-Нови у Боци которској). Претплата траје до Ускрса. Цена књизи 30 новч. (4 гроша). По могућству, дело ће бити штампано и ћирилицом и латиницом.

Садржај. I. О томе, које су наше дужности; II. О гајењу народног осјећања; III. О неговању матерњег језика; IV. О слози и народном јединству; V. О језику и народности; VI. О прибирању растурене народне снаге; VII. О народу и народној просвјети; VIII. Врдине путују, или владика Штросмајер; IX. Наше гусле, или Јован Сундечић; X. Наше зло; XI. Поглед на скрадинску изложбу; XII. Поглед на наш народно-привредни положај.

Овим бројем изилази претплата оним претплатницима нашим, који су само за I. четврт послали новце. Лист ћемо даље само онима слати, који на време претплату обнове.

Администрација „Јавора“.

„Јавор“ излази 1. 10. и 20. дана свакога месеца. Рукописи нека се шиљу уреднику, а предплата „Администрацији Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на читаву годину 4 фор. на по године 2 фор. на три месеца 1 ф. *За стране земље*: на читаву годину 5 фор.

СРПСКА НАРОДНА ЗАДРУЖНА ШТАМПАРИЈА У НОВОМ САДУ.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

УРЕЂУЈЕ ДР. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Стални сарадници: Јован Бошковић, др. Јован Јовановић, др. Милан Јовановић, др. Лаза Костић др. Стеван Павловић, др. Михаило Полит-Десанчић, Стеван В. Поповић, и А. Хаџић.

ПЕСМЕ О ГРАДУ СЕЛМИ.

(Од Осијана.)

(Садржај. У северној Шкотској и у Ирланду беше у најстарије доба обичај, који се после још дуго одржао и који је и овој песми повода дао, да су се у дворима кнезова и владара сваке године разне светковине држале, на којима су барди одабране песме своје певали. Најизврсније од тих песама беше младеж на изуст научила, те тако су оне прешле и на потомке. Такав је песнички натицај била и ова песма у Фингаловом двору у Селми, која се као сећање песника из лепших времена оца му, овде преставља. Прво Минона пева тужну колмину песму за драгим и братом јој који су обоје у међусобном двобоју пали; потом Улин-бард пева тужбалицу за погинулим Морарем јунаком, а најпосле Арлин опева црни удес сина му Ариндала и ћерке му Дауре.)

Дивно сијаш на западу,
Светла звездо тавне ноћи!
Косату и сјајну главу
Издигнеш си из облака,
Па поносним кроком јездиш
По оглавку твом.
Па шта видиш на рудини?
Бурни ветри муком муче,
Тек мрмљање из далека
Што се горске реке чује,
И што хучни морски талас
Даљне стене обиграва.
Разне бубе и креснице
Са немоћни своји крили
Зуку дижу по рудина.
Па шта видиш, дивна звездо?
Ти се смејеш, ти тек јездиш,
А уморни, а таласи
Радосно ти перу власи.
Сретно, звездо!... по засијни
Осијана духа враче!
И засијну, не мож' јаче.
И већ видим браћу своју
Де с' у граду Лори купе,
Као негда што је било
Још за доба сретнијега.
Стоји Фингал, ступ од магле,
С витезови, с добри барди;
Око њега Улин седи,
Стасит Рино, громовнога
И звучнога Алпин гласа
И Минона чедна мома.
... Браћо моја, друзи мили,
Ала сте се променили
Од свечаних оних дана
Кад смо још у Селми били
И песмом се натицали
Ка' пролетњи поветарци
По брежуљку када лећу
И чаробне тајне зборе
Шапутају шарном цвећу!
И Минона уста дивна
Сузна ока, тужна гледа;
Теретно јој власи лећу
По немирном ноћном зраку,
Што с' оглавка долазаше.
Задрхтали сви јунаци
Кад јој звучне гласе чуше,

Јер често су похађали
Гроб Салгарев остављени
А и кућу необичну
Белолике Колме дивне.
Певачица красна Колма,
На оглавку усред ноћи
Свог Салгара драгог чека,
Е рече јој да ће доћи.
Чујте Колму остављену
Чујте тужну песму њену.

К о л м а.

„Црна поноћ — — сама сам на хӯму,
Међ вихаром погинућу овде!
Ветар звижди, а планинска река
Осионо и бесни и хуче.
Нигде нема колебице трошне,
Да ме склони од ветра и пљуска.
Хој месече, сијни из облака,
Засветлите видела од ноћи!
Нек ме води благи какав зрачак
Оном месту де ми Салгар лежи
Ломан, моран од лова дугога,
Поред њега, лӯк, тетива, стреле
И послушни хрти и огари.
Ал ја сама морам да сам овде
На обали реке кривудаљке.
Река риче, а ветар урличе,
Па не чујем де ме дика виче.
Па зашто ми Салгар задоцњава?
Зар је своју погазио клетву?
Ево стене, а ево и раста,
А и хучне, ево, дико, реке!
Ти ми рече ове ноћи доћи,
Па, Салгаре, што вером преврну?
С тобом само хтела сам да живим,
Да оставим и оца и браћу
Горде људе, што нам јада творе,
У родбини мржња нашој влада,
Ал, Салгаре, ми се не мрзимо!
— — Мучи, ветре, мучи реко,
Смилуј ми с' на срце меко,
Пусти, грло да ми виче
Мог путника да довиче.
Чуј, Салгаре, ја те зовем!
Ево раста, ево стене,
Ево Колме, ево мене.
Па зашто ми, зашт' не дође
Благо вече давно прође!
И месец се већ указа,
По доли се плима блиста,
Већ се виде сиве стене,
Али њима на врхунцу
Мог Салгара ни сад нема,
Не чује се лавеж паса
Долазак му да огласе:
Сама овде самцита сам.
Али ко су на пустошу
Штоно тамо мртви леже?
Ваљда брат ми? ваљда драги?
О зборите, говорите!
Тишина је. нема речи — —
Ко ће ране да ми лечи?
Погинуше, мртви паше
Крвљу сабље ишараше.
Ао брате мој рођени
Зашт' Салгара уби мени?
Ај, Салгаре, ај іуначе,
Што ми верна брата смаче?
Међ орлима, међу свима
Најлепши си, брате, био,
Ал на сабљи на мегдану
Све је Салгар победио.
Говорите, глас ми чујте,
Ви цветови миља мога!
Браћа ћуте — — за навеки
Ладна су ми мушка недра.
Јавте ми се, свете сени
На врхунцу голој стени,
Јав'те ми се, не бојим се!
Де падосте? која ли вас
Међ кршеви крије спила?
Ал ни даха, ни уздаха,
Нит' одзива, нити јȃва,
Само вихар, само страва.
У тузи на брегу седим.
Сузним оком исток гледим.
Па копајте хладне раке,
Ал и мене дочекајте
Добродушни укопници;

Дотле је не закопајте
Док не стигнем и ја тамо.
Ко' санак ми жиће лети,
Па како вам дошла неби?
Ту ћу и ја раку себи
На игалу мора слана
Ископати
И вечне си снове спати
Украј својих пријатеља
Далеко од родитеља!
Кад се тавна поноћ спусти
И холуја кад се крене,
Сенка моја нека стоји
Међ вихаром на врх стене,
Жалећ' драгу браћу своју
Што јој паше у двобоју.
Ловац ће ми чути гласе,
Ал од страха задрхта ће
У осами кад их чује.
Но зато ће моји гласи,
Као танац морских вала,
Свагда мили ловцу бити,
Е слатка је, сваки знаде,
Лакокрила песма мила
За драганом што се краде!"

* * *

Таква ти је песма била,
Торманова славна ћери.
А за Колмом на очима
Суза нама затрепери.
Ал ето ти сад Улина
Опет врлог нашег сина,
С рамена си харфу скину
Да нам пева о Алпину.
Наш Алпине, славни барде,
И ти, Рино, огњен-душе,
Хај, у Селми песме ваше
Да врло се мало чуше!
Сада већ у тесном гробу
Витешке вам труну кости,
А староме Осијану
Срце пуца од жалости.
Чувен Улин, добар ловац,
Кад још несте мртви пали,
Чуо вас је у песмама
Како сте се натицали.
Нежна вам је, тужна вам је
За Морарем песма чила
У кога се Фингалова
Храбра душа населила;
И коме је сабља добра кова
Тежа била него Оскарова.
И бабајку и Минони
Очи суза беху пуне,
Што ми Морар, син и братац
Под леденом земљом труне.
А кад Улин, чувен барде
У харфине дирну жице:
Верна сестра, Минана је
Скрила своје светло лице,
Као што се на западу
За облаке месец крије
Кад северна холујина
С ледни своји крили бије,
Тужна песма, што се вила
Садржа је овог била:

Р и н о.

„Преста холуја, киша,
Побеже глупи мрак,
По равном, зеленом пољу
Благи се сија зрак:
Весело сунце, ведар дан:
Смеши се звезда плави стан.
Умилно струји у каменом
Кориту своме река,
Сладак је срцу пламеном
Жубор јој из далека.
Ал слађа још је песма Алпина
Каледонскога дична нам сина,
Што му с' по гори
За мртви хори.
Глава му клону од дуга века,
Жалости веља свуда га чека,
У црном оку суза му плива
Тврдо му чело туга целива.
Алпине, барде, песниче врли,
Што ми у осами на хуму седиш?
Какав ли терет срце ти мори,
Те тужиш, као ветар у гори?!'

(Свршиће се.)

З У Л Е Ј К А.

Приповетка Драгомира Брзака.

(Наставак.)

II.

Свирају дипле и зурле, тамбуре и шаркије у двору Миралајеву. Велики се зијафет гради у Травнику, јер је данас седи Махмуд-беј поклонио своје јединче јузбаши Џин-Осману.

Весео је седи Махмуд-беј, весео је, па му и сузе иду на очи. Та преживео је доста грких дана, па треба већ и он једном да види селамета.

— Еј Османе сине! Чувај ми јединче. Виш ја сам већ стар и немоћан, већ је и мој последњи час близу, не могу више да је пазим, па је теби поклањам. Чувај је! Пазите се, па ће вас и свети Алах пазити! —

И доиста стари Махмуд-беј имао право кад је то казао. Бура ојађено а живота дуго је, врло дуго беснела над главом његовом. У млађаним његовим годинама јутро најдивнијега мајскога дана осмејкиваше се на њ. Али не потраја дуго а бура. грозна бура уби му његову најдивнију наду он осети бич грозне судбе своје. Умре му љуба, помреше синови, а он још живи! Цела околина у којој он онда живљаше, жалила је губитак свога љубљенога Махмуд-беја, своје „добре мајке“ као што га они зваху. А и јес' добар био! Не само својима но и пукој, презреној мученој голотињи раји указиваше вазда своје благе услуге. Гди је требало речима, а гди је требало и — делом, колико ли је он несретних утешио, заклонио и од пропасти спасао!... А данас је већ клонуо. Старост и туга уби га сасма. Но опет благодараше Алаху што га је бар дотле у животу оставио, да своје благо, своје јединче усрећено види.

А Осман и Зулејка?

Они се радоваху као деца па љубљаху сухе, клонуле руке свога доброг оца; а он целива поносно чело Османово па лије грке сузе. Сетио се својих дичних синова, своје љубе, своје младости....

Па зар нису Осман и Зулејка сретни били?

Доиста јесу!

Никада они и не помишљаху на ову срећу. Џин-Осман, јузбаша, пуки сиромах, сиромах у благу, али богат у поштењу и срчаности, а она — јединица богата Махмуд-беја, миралаја травничкога!.... Колико ли су пута њих двоје, седећи у башти, причали једно — другоме ову безну која их раставља! Колико ли су пута застрепели од страха, чекајући онај тренут када седи Махмуд-беј за њихну љубав чује! А сада?.....

— Ој Зулејко, хуријо! Та је ли истина да си ти моја љуба постала! — рече Осман, па у заносу своје бурне радости целиваше беле ручице дивне му драгане.

Зулејка се смеши, па стиште руке свога Џин-Османа...

Умукоше песме, умуче весела граја у двору Миралајеву. Сунце зађе, а сетна нојца спушташе се на земљу тихано.... немо.... величанствено ...

У цветну врту на изаткану сиџадету седи стари Махмуд-беј са својим јединчетом и зетом Џин-Османом

И опет светли блед месече, али сјајније но пре. И опет мрмори тихи поточић, али јасније но пре. И опет прижељкује малени славуљ, али бајније но пре, а Осман све то гледи и слуша. Сети се оне прве вечери, сети се, да су то били сведоци његове љубави и ашиковања па му заигра срце у грудима.

Седи Махмуд-беј учи своју децу, како ће од селе да живе. Саветује их, да се чувају опаких људи и пријатеља, јер је он много, много трпео. А Осман се заклиње седом брадом пророковом, да ће чувати и волети своју љубу до ладна гроба.

Веруј му стари Махмуде! Та ко не би вако злато волео!....

Захори се јацција смерпога Мујезина на тананом минарету Травничке џамије, поклони се седи Махмуд-беј свету гробу пророкову па оде са децом дома.

III.

Помрча небо злеудога благостања „сиротиње раје“. Грозна грмљава проламајући ваздух разлеже се далеко.... далеко....

Бесне орде азијацких голаћера упадоше као скакавци у Босну поносну.

На челу војске стоји познати диндушман српски Омер-паша. Као већил царски, са султановим ферманом у џепу, дође у Босну да казни госпоштину турску, која је — тобож — гулила јадну рају својим наметима и зулумима. — Јер — вели — цару су већ дојадале тужбе и уздаси гладне рајетине! —

Па све стране јуре гадни агалари Омер-пашини па хватају људе те их воде Омер-паши у Сарајево. Људе у ланце, цуре у харем, а благо у азну пашину. То је била политика Омерова. Под фирмом помоћи, он још више бесни по Босни, а циљ му је да се нагума блага и уживања!....

А јадна раја?

Ћути па гледи покор бесних агалара! Хеј, Србине докле ћемо тако!......

Грозном Омер-паши беше трн у оку стари Махмуд-беј. Чуо је да он чува и брани бедну рају, па нареди, да му Миралаја и његову целу породицу везане доведу.

Разабра седи Махмуд-беј за худу одлуку царскога већила, па одпрати своје јединче, Зулејку, у његов малени дворац на Дрини близу града Зворника са неколико верних слугу, а он и Осман осташе у Травнику да чекају свршетак Омер-пашинога беснила.

Тужан је био растанак Зулејкин од свога оца и драгана. Џин-Осман лије грке сузе.

Још један пољуб, још једно „збогом“ па Зулејка оде далеко.... далеко...

Долетеше бесни агалари па повезаше седог Махмуд-беја и Џин-Османа А они се ништа не противише неправди своје браће, јер су знали да нису криви. Али ко те за правду пита! Та зар има правде на овоме свету!....

Повезаше агалари још неку госпоштину по Травнику а највише — Србе, па отераше у Сарајево Омер-паши.

Још за мало беснио је царски већил по Босни, па се онда диже граду Београду, да оданде испрати робље у Стамбул — у неврат!

Да велике ли пратње у бесна Омер-паше! Осим својих агалара и војника, ту ти је јоште и седи Махмуд-беј, Џин-Осман, познати Видајићи, Ћамил-беј и млоги диздари и лале босанскога валије Осман-паше а с њима много, много Срба Бошњака повезани као љута зверад у дебеле синџире. Тера их Омер-паша па се радује дивноме пешкешу што га цару води. Но осим тога он се и за се побринуо Стотинама сексана вуку шићар Омеров.

Кука тужна раја, јер зна да јој сада мрети ваља, па јој је криво за таку кукавичку смрт......

А где је тужна Зулејка?

У малену дворцу на обали валовите Дрине, самъ саморана борави своје млађане дане, па по вас дан тужи и нариче за бабајком и драганом. Теши је

старица Мера, али је туга велика, рана дубока, па се не да лако преболети. Та тек што поче да живи, па је срећа тако брзо изневери!

— Хај срећо не било те! Мајко! Мајко! Што ме роди да се вако мучим!......

Лети дан за даном, недеља за недељом, а пријатељи стара Махмуд-бега дођоше у дворац те јавише Зулејци кака судба сустиже оца и драгана јој; па је рабре, дивним, пријатељским речима, да не тужи, да не вене, јер ће све боље бити. Јадници! Та још да није те злеуде наде на овоме свету, шта би од нас — грешних створова, било!

Тужи Зулејка, а верне слуге по вас дан стоје двору на капију па са спремним оружјем чувају злато њихног доброг господара. Тешко ономе грешнику, ко би се усудио туде залудан лутати! Тешко ономе, ко би Зулејку ма ружно погледао, та тај се доиста не би наносио своје русе главе! Знају они како је Махмуд-беј лебдео над својим јединчетом, па га чувају, да га невреднма врате у руке свога господара.

А седи Махмуд-беј и зет му Џин-Осман можда сада скапавају у сужанству у синџиру. Зар има грозније муке, но кад те брат мучи?...

Силество робова прогута горди величанствени Боспор а остале отераше у Азију у заточење.

(Свршиће се.)

СПАВАЋА ПЕСМА.

Заклопило очи сунашце на брегу,
Из пећина мраци гарави се легу,
По сокаци лете и у собу греду,
Сву милину света собом однеседу —
Сваки кутак мио, обавише они
Победа је њина у свој васиони. —
„Спавај мило чедо. Тебе мати чува
Мој мирисе драги, красног милодува.“

Склопи очи твоје, два камена драга
У сну ће те душо пољубити снага.
Мрак је гадна тица, што но носи страву
Па ће збунит' чедо, твоју лепу главу
Па ће око твоје превиђати зраке
Видити ће страшне ванприродне знаке.
Припашће те грозно, ладна поноћ глува
Спавај мило чедо, тебе мајка чува.

И тичице красне, и челице мале
На постељу своју, уморне су пале.
И лепири бајни, и мирисно цвеће
У свету санова, сад заносно леће
Нити има песме, нити зуке миле
Нити лепршања, нит' мирисне силе,
Све сад сладак санак, новом снагом храни
Спавај чедо мило, тебе мати брани.

И поток се мали сакрио у траву
Неноси му лице боју неба, плаву.
Суморно је лисје, над њега се свило
Свако дрво сетно обавило крило.
Само уво чује шушкање кроз гране
То су гадне сове — ил' звер тражи хране,
Завидљиви све су, црни мраци стръли
Спавај чедо мило, тебе мати грли.

А кад се сунашце, на небу појави
Кад сунчани пламен, црни свет подави,
Оживеће душо и тица и чела.
И лепир и цвеће шума превесела,
Разасуће мирис, у росици зрачној
Биће дивно овде, у соби сад мрачној.
А мати ће добро пољубити дете,
Спавај чедо мило, мој мирисни цвете.

У Сомбору. Ника Грујић-Огњан.

КАРТАШКА СРЕЋА.

Приповетка Е. Т. А. Хофмана.

(Наставак)

Вертуа клоне полумртав у наслоњачу, Ангела клекне пред њега, ухвати га за руке, љубљаше, миловаше их, набрајаше детињском говорљивошћу све оне дарове, сва она знања, која је имала и чиме ће оца лепо издржавати, преклињала га је горко плачући само да не тужи јер ће живот по њу тек онда бити од праве вредности, кад не буде за ћеф, не, већ за оца свога везла, шила, певала, у гитар свирала.

Ко, који затуцани грешник би могао остати равнодушан гледајући дивну Ангелу, како је нежним, љупким гласом тешила старог оца, како је из дубине срца извирала најчистија љубав и детињска врлина.

Још друкчије беше кавaљеру. Читав пакао пун мука и гриже савести оживе у њему. Ангела му се указа као светли анђо божи, пред чијим сјајем ишчезоше магласти веови злочинске заблуде, тако да он с ужасом опази себе јадног у гадној наготи.

И средом кроз тај пакао, чији је огањ беснео у кавaљеровом срцу прође један божанствено чист зрак, чије светлење беше најслађе уживање и небесно блаженство, али при светлењу тога зрака постајаше та неописана мука још ужаснијом!

Кавaљер још никада није љубио. Кад је опазио Ангелу, то беше моменат, у ком га обузе најжешћа страст а уједно и неописан бол што се није могао надати; јер за цело се није могао надати човек, који се дивној Ангели тако указао као кавaљер. —

Кавaљер хтеде да говори, али није могао, било му је, као да му је грч језик везао. На послетку се једва силом прибере и муцаше дркћућим гласом: „Сињор Вертуо — чујте ме! — Ја од вас нисам ништа добио, са свим ништа — ево моје гасете — она је ваша — не! још вам више морам платити — ја сам ваш дужник — узмите — узмите.“ —

„О ћери моја,“ повиче Вертуа, али Ангела устане, стане пред кавaљера, погледа га поносно па рече озбиљно и смело: „Кавaљеру, знајте да има нечег вишег од новца и богатства; осећања, која ви немате, која, пошто испуњују душе наше небесном утехом допуштају, да ваш поклон, вашу милост, с презрењем одбијемо! — Задржите мамона, на ком лежи клетва која вас гони, вас бездушног, затуцаног карташа.“

„Да!“ — повиче кавaљер са свим ван себе, са дивљим погледом, ужасним гласом, „да, проклет — проклет био, ако икада ова рука карту додирне! — И ако ме тада одбијете Ангело! то сте онда ви, што ћете ме упропастити — ох, ви не знате — ви ме не разумете — мора да мислите е сам луд — али ви ћете осећати, све знати, кад узлежим пред вами с размрсканом главом — Ангело, смрт или живот! — С богом остајте!“ —

Затим одјури кавaљер у највећем очајању. Вертуа га је кроз провидео, он знађаше шта се у њему збило, и гледаше да увери дивну Ангелу, да би могле наступити извесне околности, које би их морале принудити да приме кавaљеров поклон. Ангела се ужасавала да оца разуме. Није увиђала, како би могло бити, да кавaљера икада друкчије до с презрењем предусрета. Судбина, која се а да човек што зна, често у дубини срца његова ствара, досуди, да се деси оно, на што се није мо-

гло ни помишљати и што се није могло ни слутити.

Кавађеру се чинило, као да се напрасно пробудио из неког ужасног сна; сад се виде на прагу понора и заман је пружао руке к светлој слици која му се указала, не да га спасе — не! већ да га опомене на његову пропаст.

На велико чудо целом Паризу нестаде банке кавађера Менарса из картаонице; њега самог не виђаху више, те се с тога распрострьше свакојаки гласови, од којих један беше лажљивији од другога. Кавађер се клонио сваког друштва, његова љубав беше изражена у највећем јадању. Тад се деси, да га у усамљеним, мрачним путањама малмезонског врта сретне стари Вертуа са својом ћерком. —

Ангелу, која је мислила да кавађера не ће моћи друкчије погледати до с гнушањем и презрењем, обузме неко чудновато осећање, кад је кавађера пред собом угледала, бледог као смрт, са свим збуњеног, који се у страшљивом поштовању једва усудио да погледа горе. Она је добро знала, да се кавађер од оне кобне ноћи са свим престао картати, да је променио начин живљења. Она, само она је спасла кавађера од пропасти: је ли могло ишта већма ласкати женској сујети?

Те тако када се Вертуа са кавађером поздравио, запита га Ангела гласом који је одавао сажалење: „Шта је вама кавађеру Менарсе, изгледате као да сте болесни, збуњени? Ваљало би да се поверите лечнику.“

Може се мислити, да су ангелине речи просијале кавађера надом, која га је тешила. У том трењутку није више био онај исти. Дигне главу, могао је опет онако искрено говорити, што му је иначе свачије срце задобијало. Вертуа му напомене, да узме кућу што је добио.

„Да“ рече кавађер одушевљено, „да сињор Вертуо, то хоћу! — сутра ћу доћи к вама; али допустите да се о услови добро проразговоримо, па ма то и месецима трајало.“

„Па добро, нека буде,“ рече Вертуа смешећи се, „мени се чини, да ће се временом о многом које чем моћи говорити, на што за сада ни мислити није.“ — Кавађер на ново оживе у својој милокрвности, какав је био, док га није отргла та гадна страст. Све је чешће одлазио старом Вертуи, а Ангела биваше све наклоњенија оном, чији је анђо хранитељ била, док на послетку није мислела, да га од свег срца воли и док му не обећа, де ће поћи за њега, на велику радост старога Вертуе, који је сад тек држао, да је решена ствар о његовом имању, које је код кавађера изгубио.

Ангела, сретна нева кавађера Менарса, сеђаше једног дана код прозора, задубљена у свакојаке мисли о љубавничком уживању и блаженству, као што обично невесте мисле, кад уз веселу свирку прође једна ловачка регимента, што иђаше на војну у Шпанију. Ангела са саучешћем гледаше људе, који беху смрти намењени у том грозном рату; тад погледа неки као капља млад човек горе на Ангелу, а она онесвесне и клоне натраг у столицу.

Ах, нико други не беше ловац, који крвавој смрти на сусрет иђаше, него млади Дивернет, син суседов, с којим је она одрасла, који је скоро сваки дан у кући бивао и који је тек тада престао долазити, кад се кавађер нашао.

У младићеву погледу, који изражаваше тешко пребацивање, сад тек Ангела осети, не само како је јако он њу волио, не, него како она сама њега неописано љуби, а да и сама то зна, како је само залуђена, заслепљена сјајем, што га је кавађер све више око себе ширио. Сад

тек разумеде она младићеве бојазљиве уздисаје, сад тек своје сопствено пристрасно срце, сад тек знађаше шта је њену немирну груд кретало, кад је Дивернет долазио, кад је његов глас чула.

„Касно је — он је за мене изгубљен!“ тако је говорило нешто у ангелином срцу. Она је имала снаге, да неутешно осећање, које је хтело да јој срце раскине победи, и баш за то, што је имала снаге, смогла је то.

Али при свем том је кавaљер познао, да се морало нешто неугодно десити; међу тим он је доста њежно мислио, да не истражује тајну, за коју је Ангела мислила, да ју мора од њега тајати, већ се задовољио тиме, да би свaком опасном непријатељу везао руке, да пожури сватбу, коју је њежним тактом знао удесити по стању и расположај лепе неве т ко, да је ова већ и с тога на ново признала милокрвност мужевљеву.

Кавaљер се понашао према Ангели врло учтиво, пазио је на сваку најмању жељу јој, ценио је и поштовао поштовањем, које не беше лажно, већ које извираше из чисте љубави, тако, да је на Дивернета брзо са свим заборавила. Први облак што се навукао на ведро небо њенога живота, беше боловање и смрт старога Вертуе.

Од оне ноћи, кад је своје цело имање изгубио на банци кавaљера Менарса, није се више картао, али у последњим тренутцима живота његова, као да је картање са свим обузело душу његову. Док му је свештеник, који је дошао да га теши, на умору говорио о светим стварима, лежао је он са склопљеним очима, мрмљао кроз зубе — perd, gagne — и рукама које су у самртним мукама дрхтале, правио је покрете, као да меша и свлачи карте. Заман се нагињала над њим Ангела, заман кавaљер и тепао му свакојако; он као да обоје већ није познавао, као да их није опажао. Са дубоким уздисајем — gagne — издахне.

У највећој тузи грозила се Ангела од начина, којим је старац издахнуо Слика оне ужасне ноћи, које је она кавaљера први пут познала као најзакованијег, најопачијег карташа, изађе јо опет живо пред очи, а ужасна јој се мисао усели у главу, да кавaљер може анђеоску образину збацити, па у пређашњем ђаволском облику њу презирући, почети живети као и пре.

И брзо ће се испунити ангелина ужасна слутња.

Ма да се кавaљер како ужасавао при умирању старога Франческа Вертуе, који, презирући црквену утеху, при последњем часу није могао да заборави на свој пређашњи грешнички живот, ма да је колики страх при том осећао, ипак му се тиме, и он сам не знађаше како, картање прохтело већма него икада, тако, да је сваке боговетне ноћи у сну на банци седео и ново богатство згртао.

Исто тако, као што је Ангела од оног тренутка, како је помислила на кавaљерову прошлост постала према њему неповерљивија но обично, изроди се и у кавaљеровом срцу неко неповерење према Ангели, чију неискреност је он приписивао оној тајни. што је некад узбуркала мирну душу ангелину, а у коју он није могао да проникне. Из тог неповерења се излеже незадовољство и зла воља, што је он изражавао у свакојаким пребацивањима, која Ангелу вређаху. У чудноватом психичном наизменичном дејству оживе у ангелином срцу успомена на несретног Дивернета, а с њоме и неутешно осећање за навек уништене љубави, која је, најлепши цвет, изникла у млађаним срцима. Све је већа бивала несагласност међу њом и кавaљером. док најпосле није дошло дотле, да се кавaљеру цео његов прости начин

живлења учини досадним, будаластим, те свом снагом поче тежити за светом.

Кавађера поче срећа да оставља Што је унутарње незадовољство, зла воља започела. доврши неки опаки човек, који је отпре био крупије на кавађеровој банци, и који је свакојаким лукавим разговором дотле дотерао, да се кавађеру своје понашање учини, е је детињасто и смешно. Није могао да схвати, како је могао ради једне жене да остави свет, о којем је мислио, е је он једини, за ког је вредно живети. —

Не потраје дуго, а банка кавађера Менарса постаде сјајнијом него икада Срећа га није оставила, жртве су за жртвом падале а ново богатство је згртано. Али порушена, ужасно порушена беше ангелина срећа. Кавађер се понашао према њој равнодушно, шта више презирао ју је! Често га по више недеља, месеца виђала није; неки стари кућни настојник обављао је домаће послове, чељад се мењала по ћуди кавађеровој, тако да Ангела и у својој рођеној кући беше непозната, страна, нигде јој не беше утехе. Често, када би ноћу, које је већином у бдењу провела, чула како кавађерове кочије стадоше пред кућом, како тешку касету донеше горе, како кавађер са мало опорих речи око себе заповеда и како се са звекетом залупише врата од удаљене собе, бризнула би у плач У највећој тузи, у тузи што човеку срце пара, спомињала би она по сто пута име дивернетово, молила би се, да вечна сила учини краја њеном бедном животу! —

(Свршиће се.)

У СПОМЕНИЦУ

гђци Ј. . Х. . . .

Лепа је српска мома
И ведар осмеј њен;
Ил кад јој очи крију
Уздисај преломљен.

Лепа је српска мо а,
Лепа, к'о росан цвет,
Кад јој занесе душу
Љубавних чуства свет.

Лепа је српска мома,
Увек је лепа, — ој,
Ал онда најлепша је,
Кад љуби народ свој!..

У св. Андрији 1867. Мил. Ан.

КАКО СЕ ХИСТОРИЈСКИ РАЗВИЈАО ПОЈАМ О СВЕТУ.

Изузев испитивања о прапочетку свачега на земљи и о вечности, није није дан проблем толико задавао људима посла, није ниједан толико дражио човекову радозналост, као проблем што му га задаваше небо, обасуто звездама. Зграда васионе, кретање небесних тела, — то све беше велика загонетка што од прастарих времена занимаше дух човеков, што га гоњаше на нова и нова испитивања. Покушаћемо да опишемо хисториски развитак тога, како се човеков дух од својих првобитних назора о васиони узнео до правог решења проблема. При томе ћемо се ограничити на оне податке, што су основани на науци.

А задатак ће нам бити да изнесемо на видик, како се напредовало у дознавању о саставу света т. ј. како то повесница о развићу човековог духа показује.

У главном имамо да разликујемо три ступња у развитку човекових појмова о свету:

1.) Појам што га створаху сама чула, 2.) Васиону као куглу са нашом земљом у средишту, и 3.) Васиону без краја и конца.

Као карактеристично о појму што га људи добијаху чулима, можемо узети васиону, како је себи престављаху стари грчки песници.

Они мишљаху да је земља као каква плоча, опкољена свуда унаоколо океаном, а на њу да се наслања небо од метала, као на какав подупирач; под њом у истој даљини да се протеже Тартар, где је затворен прогнани Кронос заједно са Титанима. А ван тог света држаху да је Хаос (прави дар-мар). Даље држаху да се у унутарњости земље налази свет мртвих, над којим влада Хад; На западу по океану плива рајско острво Елизијон, где живе само љубимци Зевса, одарени бесмртношћу. А на сред земље подиже се високо брдо Олимп, где по његовим врхунцима међу облацима станује Зевс са остали богови. Над тим брдом мишљаху песници да је небо највећма испупчено. Над земљом се накупио обичан земаљски ваздух, по коме се богови шетају, а над тим је ваздухом млого прозрачнији етер. Хелије и Еос, сунчев бог и бог дана, улазе на источну капију неба тамо негде у Колхиди, провозају се по обичном ваздуху и изађу опет на другу, западну капију напоље. Одатле пак однесе их нека мађионичка лађа по океану опет натраг к' истоку.

Налик на то о свету налазимо код свију народа. Једни мишљаху, као и Грци, да је земља плоча, около ње да је море и да она држи над собом небо, које је код неких н. пр. код Германа сковано из челика, или из лубање некаквога прадива Имира. На томе своду од неба приковане су звезде као какве варнице или су као неке одушке, кроз које се гледа у светао простор, што је с' друге стране неба.

Такав исти нацрт о свету беше и код грчких философа, но они га још ишараху с млогим чиме из митологије. Талес, мудрац из Милета (око 600 пр. Хр.) започе својом јонском школом, читав из таких философских школа у доцнијим столећима које ударише темељ свом човековом знању. Али поред свега тога, што те школе тако важне беху, ипак неударише у наукама оним путем, што се оснива на искуству. Славни људи, као што беху Плато и Аристотело, доказиваху догађаје, што по појавима опажаху, још помоћу религијозно — философских доказа.

Све што зна човек о васиони, то је све у тесној свези са развићем астрономије, а поред ње и са математиком и физиком, наукама, без које астрономију неможемо ни замислити. Од вајкада прибираху како Кинези, Инђани и Калдејци, тако и Египћани приљежно астрономске податке. Ти се податци тицаху највише тока сунчевог, месечевог и других планета. што имађаше код тих народа од части и релиђијозног значаја, јер се ти народи клањаху звездама, а од части доприносило им је то нешто и са практичне стране, јер по сунцу и месецу одређиваху они своје свечаности и уређиваху разне послове.

Од њих научише то и грчки философи из своме путу у Египат и Азију те по томе створише и они себи појмове о свету хотев поред тога да разјасне себи и кретање небесних тела. Те слике о васиони по разним школама су разне, шта

више поједини људи створаху себи више таких; но у главном се слажу све.

Да би карактерисали ступањ развића, на коме се тадањи појмови о свету налажаху, споменућемо систем што га разви неки Евдоксије у четвртом столећу пр. Хр. и то онако како Аристотело говори. Изузев неке промене, што их учини александријска школа, одржа се тај систем све дотле, док се није дошло до правога, светског си тема.

Евдоксије вељаше овако: „У среди васионе је наша земља, по облику кугла. Над њоме је море, што постаде из воде; више мора ј› небесни свод, а над тиме су ватрени слојеви, што нам шиљу муње, метеоре, комете и млечни пут („кум од кума краде сламу“). Ти ватрени слојеви простиру се чак до пута месечевог, а одавде почиње свет комета. У висини по реду ређају се сфере седам планета: месеца, Меркура, Данице, сунца, Марса, Јупитера и Сатурна. А иза ових свију долази сфера сталних звезда (сунаца), која окружава цео свет.“ — Под сферама разумеваше Евдоксије провидне, шупље кугле, на којима су утврђене звезде Евдоксије мишљаше да су те сфере одарене неком особитом покретљивошћу, и помоћу те хтеде он да докаже како се крећу звезде. Даље је држао да на крају сфере сталних звезда седи на престолу божаство, које управо својом снагом покреће непрестано те све сфере. А месец је сматрао, као нешто што није савршено и стално.

Већ смо рекли да је Евдоксије осим тога покушавао да растумачи кретање небесних тела, што их је могао да опази. Да видимо на једном простом примеру, како је он ту ствар себи представљао.

Код месеца су, као што се зна, при његовом кретању знатна ова два случаја: прво што се са свима звездама за 24 сата окрене једанпут око земље у правцу од истока према западу, и друго што за 27 дана једанпут прође кроз грдно јато звезда у правцу од запада према истоку. Евдоксије је овако себи то двоструко кретање разјашњавао: две сфере покрећу месец; једна за коју је он учвршћен, окрене се око своје осовине за 27 дана једанпут од запада на исток и проводи тако собом месец поред свију сталних звезда у наоколо; а сфера сталних звезда, која, као што рекосмо, обмотава цео свет, а да пречи месецу то његово прво кретање, обнесе месец и све звезде за 24 сата једанпут око целе земље и то у правцу од истока према западу.

Од прилике налик на то доказивао је он и кретање сунца и осталих планета.

То све што рекосмо, немогаше постојати као истина, јер бољим посматрањем пронађоше људи све више неправилности у кретању звезда.

Но следујмо повесници, да видимо шта је доцније доба изменуло на томе мишљењу о светској згради.

После смрти Александра великог, постаде његов војвода, Птоломеј Сотер господарем над Египтом, где изабра скоро подигнуту варош Александрију за своју престолницу. У њој становаху Египћани, Феничани, Израиљћани и Грци, једно с' другим измешани. Александрија постаде на скоро средиштем светске трговине и Птолемејци је начинише извором грчке образованости.

Већ Птоломеј I. сакупи око себе многе грчке научењаке и основа ону славну библиотеку, што се прочу доцније по целоме свету. Његов син, што дође за њим на владу, Птоломеј Филаделф, оснује још музеј. У њему беше највећа библиотека ту најбољи обсерваторијум, а на томе музеју се вековима радило на свима наукама.

Осим математике и физике унапреди та александријска школа особито астрономију. Људи, што беху на обсерваторијуму, имађаху савршеније справе а и као бољи математичари могаху стављати опите, што оне у пређашњим вековима далеко надмашаваху. Аристарх са Самоса означи око 260 год. пр. Хр. праву методу, по којој би се могло определити удалење сунца од земље, макар што то он сам није могао, све због својих несавршених справа. Он припознаде да су сталне звезде врло удаљене од наше зе::ље и с' тога размаче он границе света доста на далеко.

Ертостен определи неколико година доцније приличном тачношћу величину земљине кугле. Што се тиче тока сунчевог, месечевог и планета, то имамо највише да захвалимо Хипарху из Никеје, најбољем астроному старог века, који беше од год. 165—125 пр. Хр. управитељ на музеју у Александрији. Он се први подухвати тешког посла, да определи тачно, где се која звезда налази. Клаудије Птоломеј који је радио око 125 год. пр. Хр. на музеју у Алексан ірији, предаде нам у својим списима богату збирку посматрања од тадањих астронома. Појмове о светској згради, што их они на основу свога математичког знања и учињених опита, себи створише, назва потомство: „птоломејев систем".

Више од хиљаду година сдржа се тај систем. Што год се за то грдно време на астрономији радило, све се на то сводило, да појаве, што их смотре, растумаче по птоломејевом систему, или да њега дотеривају по појавама и да га мало по потреби својој измене.

Да загледамо мало у повесницу, како би видили, где се за то време највише неговаше науке.

Школа у Александрији постојала је и даље али је све више малаксавала а у то доба баш освојише и присталице мухамедове Египат. Познато је како те дивље чорде уништише тамо сво накупљ'но благо за науку и како на брзо на(влада полумесец од Индије, па чак до Шпањолске, где му Карло Мартел стаде на пут. Затим стадоше Арапи од ратова да се одмарају и почеше велику трговину са светом да воде, а и да се науком баве.

Новијим а и доста усавршеним справама посматраху они небо. Пронађоше у кретању небесних тела млоге неправилности. Усљед тога постаде ствар све заплетенија, и они доказиваху кретање планета са толико млого, једно у друго утрпаних кругова, да је Алфонз X. од Кастилије, кад га о томе његови астрономи хтедоше да обавесте, рекао: „да је бог мене за савет упитао, неби то тако збркано било". Тај владар, што живљаше око половине 13-ог столећа беше први на западу што је потпомагао астрономију.

Са четрнајестим и петнајестим столећем сијну у Италији светао дан, што одагна дугу ноћ незнања која се беше дотле спустила на запад. Средовечна шоластика познаваше дотле од старих писаца само Аристотела. А сада стадоше ревносно да читају старе класике. По манастири лежаше толико благо старог века нагомилано. То све изнесоше на видик и по великим школама у Флоренцији, Падови, Болоњи и другим варошима могаше се свако тиме користити. Из Цариграда донесоше Грци ново благо за науку. Из Италије се распростре та тежња за науком по свим земљама у Европи.

Као год што је бродарство, коме на руци беше астрономија, тако исто и веров'ање у то, да човек може да чита своју судбу из звезда, гонило је људе, да се баве астрономијом и наукама, што су с' њоме у свези.

У велику заслугу мора се урачунати Ђорђу Пеурбаху, што беше учитељ око половине 15 столећа на великој школи у Бечу, то, што је астрономска знања александриске школе пренео на запад а тако исто и његовоме ученику Региомантану. Овај оде после смрти Пеурбахове из Беча у Нирнберг, где је много допринео, да су тамо дуго времена изучавали астрономске и математске науке. Њега потпомагаху тамошњи богати племићи и снабдеваху га скупоценим и ваљаним справама. То у Нирнбергу накупљено знање имађаше доста уплива на бродарство и на оне знатне географске проналаске при крају 15-ог и у почетку 16-ог столећа.

За сво то време нико се недотакну онога, што стари о светској згради рекоше. Кретања небесних тела тумачише они себи или по грчким филозофима или по александриској школи.

Но у почетку новог века, на скоро после тога, када Колумб откри Америку, бавио се у потаји један човек нечим, што после са свим преобрази дотадањи појам о свету

Тај човек беше Коперник. (родио се у Торуњу на Висли год. 1473).

Он је учио у Кракови математику и астрономију и ради тога се бавио доцније шест година по већим талијанским варошима. Коперник састави и нов систем, коме беше основ, окретање земље, а тиме и опорицање свију дојакошњих назора у томе погледу. На самрти год. 1543 угледа Коперник прву своју печатану књигу: „о преврату небесних тела“. (De revolutionibus corporum coelestium) —

Данас, када сваки већ као дететом учи, да се земља окреће, где је сваки о двоструком кретању земље уверен — није лако човеку да себи представи одважност и оштрину ума тога човека, који се први усуди да пређашњу слику о васиони са свим обори.

Но да би му његова нова наука какву важност имала, мораде он бољим доказима да увери свет о томе, него што други пре њега учинише.

Није могао да директно докаже кретање земље и још беше поред тога сасвим противно наукама аристителовим и птоломејевим, о којима дотле нико ни посумњао није, да нису на своме месту. Већ пре Аристотела говорило се у питагорејској школи о некоме кретању земље.

Филолаос је тврдио да се земља сваки дан једанпут окрене, но не око своје осовине, него око неке ватре, што престављаше огњиште васионе и које је било у њеноме средишту. Он је држао да се око тога огњишта окрећу звезде и сфере са сталним звездама и то не у једнаким временима. Но Аристотело и Птоломеј нехтедоше изрично ни за какво земљино кретање да знају. Но основ на који они ослањаху своје мнење о непокретности земље, саставише по физичним законима, што беху скроз неистинити. Коцерник том својом новом системом. поруши и зграду старе физике а удари темељ новој.

Из следећег може се јасно видити, како нико није онда ни помишљао на то, да се земља окреће: неки ученик Региомонтанов, што је живио у то доба, писао је на неколико година, пре но што је Каперник своју књигу издао, ово са подсмехом;, како су неки стари астрономи окретали земљу као на каквом ражњу па је пекли на сунцу.“ —

Незна се како је дошао Коперник на ту мисао, да се земља окреће. Неки говоре да је читајући старе астрономе, побудила се у њему та идеја — но све да је то и тако, ипак је његова заслуга велика! Јер пре њега су нагађали астрономи само нешто о дневном кретању

земље, а ништа не спомињаху да се земља и око сунца окрене за годину дана. Та идеја изниче прво из његове главе. Пре њега важило је кретање земље само као нека хипотеза но Коперник доказа то и геометриским сликама а помоћу тога растумачи он и појаве при кретању осталих небесних тела.

Копернику није ишло у рачун, да он кретања небесних тела разјашњује силним круговима и епициклима једно у друго уплетеним, као што имађаху обичај да чине пређашњи астрономи. Он каза: „хоћу да пронађем такав систем, којим ће облик васионе бити у симетрији са свима својима деловима.“ А даље вели: „И ничим нисам могао да постигнем лепу симетрију универзума и хармоничну свезу небесних путева, као тиме што метнух светилник света, сунце, у средину храма што га створи природа, као на какав краљевски престо“.

Да наведемо у кратко главније црте, којима он описа васиону: „Сунце је у средини округле васионе. Око сунца се окреће у кругу Меркур за 3 месеца. Даље окрећу се око сунца у све даљем растојању ове планете: Даница за 9 месеци. наша земља за 12 месеци, Марс за 2, Јупитер за 12 а Сатурн за 30 година. Земља се за 24 сата окрене једанпут око своје осовине; а око ње месец за месец дана. Тај свет од планета окружава сфера сталних звезда, што су тако исто непомичне као и наше сунце, и које су тако од наше земље удаљене, да када то удалење сравнимо са путем, по коме се земља креће, да тај пут изгледа као каква тачка.

Из свога појма о кретању земље изваћао је женијалном математском бистрином појаве, што их беше опазио при кретању небесних тела. Лако се може да види како је његов систем сасвим простији и није тако заплетен као Птоломејев. Коперник је тврдио, да је оно што нам се чини да се све звезде за 24 сата око земље окрену, само привидно; он то просто разјасни тиме, што доказа да се сама земља за 24 сата једанпут око своје осовине окрене. Тако исто није могао да верује човек Птоломеју, да сунце пролази за годину дана на своме путу поред сваке планете, дочим по Копернику земља се једанпут за годину дана окрене око сунца.

Но ма да је ред светски, што га изнесе на видик Коперник, био сасвим на своме месту, ипак му небеше истинита теорија о кретању планета. И он имађаше исту предрасуду као и Аристотело, што је држао, да су путеви планета све сами кругови. Тек Кеплер очисти од тога појам о светској згради.

Што се тиче астрономског израчунавања, то коперников систем није много утекао од птоломијевог.

Он немогаше тачније да определи положај планете од присталица птоломејевог система.

Узрок беше то, што се Коперник при своме рачунању лаћао оних основа, што их имађаху већ Александринци. Да би човек могао сазнати положај планета, прво мора добро да зна, где су сталне звезде (сунца). Хипарх је као што рекосмо саставио год. 130 пр. хр. читав каталог, у ком је определио места од звезда на броју 1021 и то се задржа све до Коперника, када су астрономи све своје прорачуне о положају звезда на томе каталогу оснивали. Да би се дакле дошло до више астрономске теорије, морадоше људи да имају бољи основ за своја посматрања и савршеније познавање закона, по којима се крећу планете. Тај основ створи Тихо де Брохе, а законе пронађе Кеплер.

(Свршиће се.)

ЛИСТАК.

ПРОСВЕТА.

(**Владика Штросмајер**) опет је учинио знаменит поклон своме народу. Лицем на рим. ускрс управио је тај ретки меценат ма председника југосл. академије у Загребу једно писмо, у којем јавља, да се решио да поклони 40.000 ф да се у Загребу подигне нова зграда, у којој ће се сместити оне силне и знамените слике што их је он већ пре тога поклонио академији. Кад ћемо ми моћи отворити рубрику за бележење патриотских дарова народу српском од стране наших црквених поглавица, ма ти дарови били мањи и сразмерни доходцима наших архијереја?

ДРУШТВА.

(**„Хрватско планинско друштво."**) Као што „Vienac" јавља, поднели су академици Љ. Вукотиновић, Ј. Торбар и др. Ђ Пилар пре неког времена кр. земаљ. влади правила за оснивање „хрв. планинског друштва" (Gebirgs-Touristenverein), а влада је пре неколико дана потврдила правила. Цељ је друштва тог познавање земље и домаће природе, а наиме гора и планина. Друштво ће приредити састанке и заједничка путовања, предавања, издаваће путничка дела и т. д.

КЊИЖЕВНА ВЕСТ.

Изашла је из штампе пета свеска „Србадије" са овим садржајем:

Текст: „Трпен спасен". Роман Јаше Игњатовића, (продужење). — „Сирота Банаћанка" од Ђуре Јакшића, (продужење). — „Вереница." Приповетка из народног живота од Мила. — „Историја света и природне науке" од Стојана Бошковића. — „Манастири и цркве у Херцеговини". Написао Вук Врчевић, (продужење). — „Културни језици и владавина језика." Скица дра Брунхофера, (свршетак). — „Цртице из Далмације." Написао Анте Данило. — „Коста Трнковић". — „Црногорка с козом". — „Микл Анђело Буонароти" „Табор."

Слике: „Коста Трнковић". — „Црногорка с козом". Слика Јарослава Чермака. — „Мушка народна ношња у Русији". — „Женска народна ношња у Русији". — „Руска лица". — „Микл Анђело Буонароти". — „Табор".

ОГЛАС МУЗИКАЛИЈА.

Код Таборског и Парша у Пешти изашле су ове музикалије:

Композиције Филипа Фарбаха:

Pester Blut, марш. Цена 60 нов.

Favoritchen, трамбланка за гласовир. Цена 50 новч.

G'wehr 'raus! Трамбланка Цена 50 н.

Im Wald'! Мазурка. Цена 50 новч.

Meter-Polka, за гласовир. Цена 50 новч.

Alpenglühen. Мазурка за гласовир. Цена 50 новч.

Auf dem Stadtwäldchenteiche, полка за гласовир. Цена 50 новч.

Die Nordpolfahrer. Валцер за гласовир. Цена 80 новч.

Glück auf! Марш. Цена 60 новч.

ОДГОВОРИ.

Lange Strasse 7. III. rechts. — Она ствар мора прећи најпре редакцијону седницу, и онда ћемо вам одмах одговорити на белој или црној хартији. Разлоге ваше схватамо потпуно. Пошљите нам оно обећано.

„Плавуша". — Ви сте нам послали приповетку вашу нефранковану; сад иштете да вам ју пошљемо натраг. То је нама двогуби трошак а никакви вајда.

Преводиоцу „Остапа" — Докле не видимо ово пред собом, не можемо ништа обећавати. Избор је без сумње добар; само је Крашевски Пољак, а не Рус.

Гђици М. Ј у Перлезу. — „Пеглај" би се могао казати „утија", „сунитоне" — „чинија за чорбу", а „портвиш" — четка чистилица или брисаљка. Примите наше поздравље заједно са Вашим другарицама, које нас питају.

„Јавор" излази 1. 10. и 20. дана свакога месеца. Рукописи нека се шиљу уреднику, а предплата „Администрацији Јавора" у Нови Сад.

Цена је листу: на читаву годину 4 фор. на по године 2 фор. на три месеца 1 ф. *За стране земље*: на читаву годину 5 фор.

СРПСКА НАРОДНА ЗАДРУЖНА ШТАМПАРИЈА У НОВОМ САДУ.

БРОЈ 11. У НОВОМ САДУ 10. АПРИЛА, 1875.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

УРЕЂУЈЕ ДР. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Стални сарадници: Јован Бошковић, др. Јован Јовановић, др. Милан Јовановић, др. Лаза Костић др. Стеван Павловић, др. Михаило Полит-Десанчић, Стеван В. Поповић, и А. Хаџић.

ПЕСМЕ О ГРАДУ СЕЛМИ.

(Од Осијана.)

(Свршетак.)

Алпин.

„За мртвима теку сузе моје
За мртвима срце моје поје.
Леп си, Рино, ко сунчеви зраци
Први си ми над први јунаци;
Ал' и ти ћеш скоро у гроб лећи
Душмане нам нећеш више сећи,
Ни тетиву више да затегнеш
Кад ко Морлу, у гробницу легнеш.
Друзи ће ти над гробницом стати
С губитка ће грдна заплакати,
Ал дићи се нећеш ни ти, јао,
Ка ни Морлу што је мртав пао.
Брз си био, Мораре, ко срна
Из ока ти муња била црна
Гњев ти беше ко смртна холуја
Сабља твоја ка' отровна гуја,
А у боју, дено смрти коси
Ко ватрени ступ јуришио си,
Још стена до основања свога
Тресла ти с' од гласа громовнога.
Многи паше од мишице твоје
А још више гњев ти смлавио је.
Ал када се с' боја врати
Мирно ти је било лице,
Као сунце после кише
Као месец сред ноћице,
Ил језеро, кад холује
По недрима му не брује.
Сад те ниска крије рака
У дужини три корака;
Теби, што си крунам' трес'о
И у стене име рез'о,
Сури камен снове чува
А гранчица нека сува
И увела жута трава
Вечни гроб ти означава.
И ти немаш верне мајке
Ни драгане немаш, вуче,
Да са твоје смрти ране
У црнину се обуче,
Да ожали, ко што ваља,
Верног побру од сабаља.
Ко је онај старац седи
Сузним оком што ме гледи
Наслоњен на суву штаку
Посрћућ' у свак' кораку?
Бабо ти је онај старац,
Што ј' за славу слушо твоју
У огњеном љутом боју.
Камо среће, да ј' иструо
Те да никад није чуо
Рик суморан јасне трубе
Што ј' његовом јединчету
Смрт прерану огласио.
Пуштај сузе, старче седи,
Дај живота својој беди,
Та синак те неће чути

Е у гробу ледном труне,
Неће чути, како бабо,
Очајно си удес куне!
Па хоће ли и у гробу,
Хоће ли да једном сване?
Хоће ли те, мој јуначе,
На истоку када плане,
Пробудити зорин зраче?
Неће више тврда стена
Зачуђено тебе глати,
Нит' ће зора ладовита
Од мача ти заблистати.
Ти порода немаш, вуче!
Ал' зато ће свак' те знати
И векови сви ће нови
У песми те спомињати,
Наш соколе, наш Мораре
Светло сунце славе старе!

* * *

Заплакали сви у збору
Када ову песму чуше,
А Армину тежак уздај
Диже се из ломне душе,
Е сина се свога сети,
Што ко цветак у младости
Остави у боју кости.
Седи Кармор, од Галмала
И приморска града кнеже,
Запитао побру свога:
„Што си тужан, наш витеже?"
Осећаји, коме данас
У збору нам жића даше,
До облака узнели су
Раздрагане душе наше.
Ал песма је као магла,
Као роса с неба ведра,
Што ју жељно чека цветак
На мирисна своја недра.
Ал сунашце кад се светло
На истоку чистом јави:
Нема више сиве магле
Ни росе на свилној трави.
Што си дакле тако тужан
Чувен кнеже од Гормара?"

Њему Армин одговара,
А туга му срце пара:
„Мој Карморе, мој соколе!
Хој, ти не знаш шта ме боле!
Анира ти дивна жива,
Колгар ти по слави плива:
Ниси ћерке, побро мио,
Ниси сина изгубио,
Нит' је тврда зелен-грана
Твог племена открјана.
Ал мени је с' Ариндалом
И са лепом ћерком својом
Све нестало, све пропало,
Што ме жићу везивало!
Даура ћери, кад ће проћи
У гробу ти вечни снови?
Кад ћеш опет у песмама
Натицат' се' са орлови?
Дижите се ветрине јесење,
Преврћите дрвље и камење!
Ричи, реко, тутњите холује
Бесна крила страшно нек вам хује!
Сјај, месече, тугу ми ублажи,
Из облака твојих се укажи.
Ко' и оне ноћи што си сјао
Кад је мртав мој Ариндал пао
Кад Даура, чедна моја ћери
Свог бабајка навек изневери!
Лепа си ми Дауро била
Ка' месец на Фура-брегу,
Румена ко крв по снегу
А нежна ко прво цвеће
Што га рађа прамалеће.
Ариндале, брза твоја стрела
И студени камен би разнела;
Сабља твоја ужасно је секла
С ње је крвца као поток текла,
Панцир ти је међ вихаром
Црвен облак био
А и челик од погледа
Твог се растопио!
— — Чувен Армар Дауру просио је,
Просио је, па и добио је.
Да лепа је била наша нада!
Ал ето ти јада изненада:

Од освете Ерат кипио је
Е брата му Армар убио је,
Па прерушен у морнара дође,
Да се свети Армару јунаку.
Дуга коса на раме му пала
Пратилац му лукавштина била
„Лепа момо, Арминово чедо,
Видиш ли на мору ону стену,
А на стени разгранату војку
И на војци плод јој изобилни?
Под том војком чека Армар на те,
Дошао сам, ђувегији твоме
На врелана да те водим недра,“
— — Даура оде... прси бије...виче..
Ал драгог си не мож’ да довиче:
Заручника заман си дозива,
Одјек само, што јој се одзива.
„Хај Армаре, чуј ме, ја сам оде,
Од страха ћу погинути, роде!
Даура зове — — — јави ми се, јави:
Свиснуће ти невеста у страви!
Оче!.. оче!.. Ариндале брате
Дауру вашу што не избављате?!“
И Ариндал, веран братац
Сестрин си је лелек чуо
Па он узе лук и стреле
И ловачко светло руво,
Те Ерата издајника
На обали мору слану
Ухватио, обесио
На церову тврду грану.
И он оде на лађици
Да Дауру кући води,
Ал у истом, ал у трену
И Армар се туде роди;
Викну, дрекну: „издајниче,
Нек’ ти нема више трага!“
И крилата, тровна стрела
Усред срца згодила га.
Због Ерата син ми паде — — —
Па ко може твоје јаде,
Да опише, Дауро мила,
Кад му душа излетила
И кад је на лађи, јао,
Пред ногом ти мртав пао?!

Међ таласе Армар скочи
Да избави неву своју,
Ал ветрови у највећем
Међусобном беху боју,
Па у гњеву бескрајноме
Разнесоше чунак слаби.
Ал по мору још се чуо
Тужан лелек ћерке моје,
Још из вала много пута
Дизала је руке своје.
Па шта јој је бабо моѓо?
На игалу седио сам
И васцеле страшне ноћи
Јауке јој слушао сам.
Ал ветрови зазвиждаше,
Дажда паде из облака,
А зорина кад се прва
Указала светла зрака:
онда више из таласа
Већ јој нисам чуо гласа.
Нестало је.... ко вечерњи
Кад издише лаор мили
Тајне зборе шаптајући
Мекој трави, зелен-свили.
Оде понос, оде слава.
Немам више горска лава,
Немам сина, немам руже,
Немам више ћерке, друже!

Па холуја кад зазвижди
И таласе ветар вија,
Вазда сам на оној стени,
Под којом ми деца паше.
При месецу залазећем
На суморној оној стени,
Често видим де се дижу
Деце моје свете сени,
Ал ни једна, да ми приђе
Да на груди падне мени!
Кад ме неће из љубави
Да хоће из сажалења,
Да ослови јадна мене
Сред кршева и камења!.
Мој Карморе, мој соколе,
Хој ти незнаш моје бöле!“
*

* * *

Такве беху негда песме
Још у доба оно старо
И владалац кад је сету
С песмама си разговаро,
Из крајева кад се свију
Искупише редом вуци,
Да слушају старе приче
Што харфини зборе звуци,
Да слушају међ бардима
Прослављена Осијана,
Какве ли им дивне песме
Из прошлијех вије дана;
Сад ми старост језик веже
Немоћна је душа моја!
Ал духове старих барда
Још и данас кадкад чујем,
Па све песме, што их пишем
Све сам од њи научио.
Но поворке злих година
Као да ми 'вако зборе:
„Осијане, стари барде,
Зар и данас певаш, море?!
Окани се звучних жица,
Већ и теби дође доба,
Па нико те знати неће
Кад с' одселиш једном гроба.“

* * *

Па хујите, бурна лета,
Ја радости нећу више!
Нека дође смрти ладна
Нек и моје име збрише!
Стари барди изгинуше,
Тек Осијан још што пева
Као какав поветарац
Око стене украј мора
Кад ветрови већ умукну.
Маховина стара ја сам,
Галија сам без украса — — —
Из даљина бродар гледи
Како ли се слаба лађа
Тешко љуља сред таласа!

Мита Поповић.

З У Л Е Ј К А.

Приповетка Драгомира Брзака.

(Свршетак.)

IV.

Баш у то доба установише у нас у Србији „народну војску“ па је растурише по појединим местима на граници.

У Подринскоме округу на обали ладне Дрине беше млого народних војника на окупу, те се ту учише војничкој науци. Управу над овом војском предадоше вредноме србину Милану А ....

Милан се труђаше свом снагом да ваљано спреми ову узданицу наше Србије. Око Дрине утабори војску, па је учаше онако, како би достојно могла да одговори своме дивном позиву. Али у заман Србину се од то доба баш никако не даде прилика да на обријаним вратовима азијацких голаћа огледа своју руку и палошину! ...

У празним часовима Милан изалажаше у околину да лов лови. Више је пута прелазио Дрину, више је пута посматрао малени дворац на обали њеној, али нико му не умеде казати: ко у њему борави. Па се најзад реши, да то сам дозна.

Једнога дана пређе он Дрину па се упути право дворцу. Кад је био већ близу њега, отвори се капија, а из ње испаде једно туре младо, па пође право у сукоб Милану. Он стаде. Скиде пушку са рамена, па је држаше спремну; а туре муману руком, да се окане оружја. Када је близу њега дошао прозбори му туре:

— Наша госпођа зове те да јој одмах у двор дођеш! —

— А како се зове твоја госпођа? —

— То ћеш од ње чути господару! —

Стаде Милан мислити, да ту не буде како преваре. Најзад погледа на своју палошину и пушку, па — пође за туретом.

Уђоше у двор.

Још неколицина оружаних турака дочекаше српскога командира, па га пустише у једну велику одају.

У углу на неку шилтету седи Зулејка а до ње старица Мера. И ако су у Зулејке очи биле црвене од плача, опет беху довољно светле, да их целога живота не забравиш. Одаја је дивно украшена источњачким раскошем.

— Седи, Господару! — рече Зулејка.

Милан се посади на друго шилте близу ње.

— Примаш ли Бога и св. Јована? — упита га Зулејка.

Милан се прену па и нехотице одговори: — Примам! —

— Не чуди се што те вако питам, Господару! Ја сам ћерка травничкога Миралаја, Махмуд-беја, а љуба Џин-Османа јузбаше. Моја је мати била Српкиња, па је још ма једна искрица српства у ме заостала..... Доиста си чуо за судбу, која сустиже мога оца и драгана? Ој! од тога доба сама боравим у овим пустим одајама тужећи за њима, а још никаква гласа не добих од њих.... Више пута виђала сам те овуда кад си лов ловио, разабрала сам да си ти миралај српске војске преко Дрине, па се усудих, да те кумим и братимим Богом и светим Јованом, да се известиш преко твојих пријатеља у Стамбулу шта је са мојим бабајком и драганом било. Ој, Господару да си ми по Богу брат, учини ми ово, јер ће ми срце од жалости препући у грудима!.... проли потоком суза па клече пред Миланом.

Милану се стужа. Скочи са шилтета, диже Зулејку, па јој рече:

— Кунем ти се Богом и св. Јованом, да ћу ти учинити шта ме молиш! Буди мирна, Зулејко, не тужи, а ја ћу ти — ако Бог да — донети добре гласе! —

— О, хвала ти, добри Господару! Па Зулејка ће ти и животом бити дужна! — па поче да љуби преплануле руке Миланове.

Опрости се Милан са Зулејком па изађе из двора у поље са раздраганим осећајима. Чим је стигао дома, седе па написа ситну књигу своме познанику, српскоме капућехаји, у Цариград......

Прођоше већ три месеца од тога доба. Милан исчекиваше одговор, а Зулејка Милана.

Једног вечера долети татарин у табор, па потражи командира народне војске. Уведоше га код Милана. Татарин му предаде ситну књигу, а Милан је са дркћућим срцем отворио и проучи.

У књизи му јављаше пријатељ, да су Махмуд-беја отерали у заточење у Азију, а Османа да су слободна пустили дома. Зарадова се Милан што ће моћи Зулејци ма какву радосну вест однети, па једдва чекаше да зора сване, те да је извести о овој новини.

V.

Сунце зађе туробно, мутно. Са свију страна гомилаху се црни облаци преко тавна неба. Затутњише громови, засеваше муње, а грозна киша као из кабла просу се по грешној земљи.....

Хај у Босни поред ускиптале Дрине, греде један путник замотан у велики кафтан. Мора бити да из даљине путује, јер час по час застао би да мало душом дане. Већ је близу самотнога дворца, па опет стаде да се одмори.

Муња сену а верни чувари Зулејчини угледаше једнога човека, где близу дворца стоји, па му повикаше танко, гласовито: да стане, и да им каже ко је од куда је, а дворцу да не прилази.

Али ко ће надвикати рику бесних громова?.....

Муња опет сену а чувари видеше где се путник све ближе дворцу приближује. Опазише момци, да му није чист посао, па наслонише кундаке на образе. Цикну пушка, букну сухи прах, а путник се заниха па паде на земљу викнувши тужно и чемерно: — Ох, Зулејка! —

Излетеше момци из дворца, па допадоше тужноме самртнику.

Пред њиховим ногама, на блатној земљи, лежи у самртним мукама — Џин-Осман! Ко ће описати страх и тугу верних чувара, кад видеше свога доброг господара Џин-Османа издишућа!... Где си Зулејка да видиш твога драгана како се с душом бори! Та зовните је, да га бар још једном живога пољуби! Брже!... Потеците!....

Зулејка је чула пуцњаву пушака, видела је где јој момци у пољу са буктињама стоје. па излете са својом добром Мером и сама у поље. Хај, та њено је срце већ било грозном тугом отровано, па свакога часа чекаше да је још гори јади обрхвају.

Кад је стигла близу момака, па кад је чула вапај и глас њихов, врисну као гуја присојкиња па долете гомили.

Још један корак...... још један поглед!......

Зулејка познаде свога Османа.....

Ој Боже! Та што створи срце у човеку! Та што му место срца не метну у топле груди ладан сињи кам, па да не може да осећа, да љуби!....

Осман и у заносу разабра вриску своје драге Зулејке. Отвори очи, а тужан, лагани, осмех затрепта му на бледом уснама. Још један поглед, још један осмех, још један уздах, па душа доброга Османа одлете далеко.... далеко!....

Риче бесни гром, сева итра муња, а натмурено небо лије грозне сузе па њима испира дубоке ране мртвога Џин-Османа А Зулејка клечи крај њега, па му белом руком глади црне витице његових меких власи.

Тужан ли беше овај призор!

На сред поља равна стоје верни момци са буктињама у руци, а на пржавој, црној земљи леже две људске прилике. Џин-Осман и бедна Зулејка.

Најзад момци приђоше да дигну Зулејку, али она не хтеде да остави свога драгана. Замоли плачним гласом Меру и момке да је оставе да се опрости с њиме, а они нек иду у двор да донесу носила за мртвога Џин-Османа.

Послушна момчадија, научена да на миг своје госпође пази, оде са Мером итрим корацима у двор.

Пљушти киша, звижди бесан олуј, а ладна Дрина облачи у белу пену своје мутне, узбуркане вале. Ху, ала је грозно туде! Та и природа се сама разгњевила на велику неправду, што се по свету догађа!....

Зулејка остаде сама.

Још једном се баци на свога Џин-Османа, још једном проли потоком суза.... Дивна слика минулих дана изађе јој пред очи. Сети се свога благовања, своје љубави, свога доброг бабајка, па закука као кукавица тако тужно, тако жалосно, да би се и ладан кам заплакао!... Хеј успомено минуле среће, па што се вучеш по белом свету, да нам ране гледиш! Бежи од нас. са твојом другом, варљивом срећом, бежи, у вечни санак!....

Слуге Зулејкине враћаху се из дворца са носилима и буктињама.

Када их Зулејка виде, скочи на ноге, па дограби свога мртвог Османа ис-

под мишица. Очајање јој ули снаге; а туга одважност у њено боно срце.

На неколико корачаји од ње бесни ладна Дрина па гњевно запљускује својим мутним валима високу и стрму обалу. Зулејка се у мах створи на обали. Са ретком снагом довукла је са собом и свога доброг, јадног Османа.

Слуге су већ близу, још неколико корачаји па су ту. Та брже!.... Похитајте!.. Ено вам Зулејке на крајичку понора! Спасите је! Она је јадница и памет од жалости изгубила!... Брже!.. Брже!...

Зулејка врисну. Дограби ладну руку свога Османа, па се вину у мрачну дубину. Пљусну вода, расклопише се вали па прогуташе јединче Миралаја Махмуд-беја и леш зета му Цин-Османа.

Допадоше слуге, а бурна Дрина љутито се баца својим грозним валима на њих. Ваљада се страши да јој не одузму жртву њену?.... Та и она се зарадова своме новом госту, па још чвршће обгрли својим ладним загрљајем дивну Зулејку!....

* * *

Ој у Босни у поносној Босни на обали валовите Дрине и данас леже развалине једног маленог дворца, опасане порушеним зидом, а место дивне Зулејке борави у њима тица сиња кукавица, па у сред глухе поноћи закука својим тужним гласом, натуцајући песму:

. . . . Ој Османе моје лепо цвеће
Зулејка те више видет неће! . . . .

НАТПИСИ.

Од Ђ. Рајковића.

Сунчаном сату.

Лепо ли си смишљен
И удешен цео —
Онај, који те је
Први изумео.
Никад зар не знаде
За тугу у недри,
За то су ти часи
Увек тако ведри!

Адвокат.

'Вако збори Мата,
Узор адвоката,
Када му клијенти
Нагрну на врата:
„Ко ми носи више,
Нек приступи ближе;
А ко носи мање,
Нек одлази даље!“

Поети.

Твоја ј' песма роса млада,
Што на румен-руже пада;
Само шкода:
И роса је — вода!

КАРТАШКА СРЕЋА.

Приповетка Е. Т. А. Хофмана.

(Свршетак.)

Деси се некако, да неки младић од добре куће, пошто је све своје имање изгубио на каваљеровој банци, у картаоници и то у истој соби где беше каваљерова банка, пројури себи тане кроз главу, тако да крв и мозак попрска кар-

таше, који се ужаснути раштркају. Само кавањер остаде равнодушан, и кад сви хтедоше да оду. запита, да ли је у реду, да се због једне будале разиђу од банке пре уречена времена.

Овај случај јако упадне у очи. Најопачији, најзакорелији карташи беху огорчени на каваљерово беспримерно понашање. Сви устадоше против њега. Полиција му затвори банку. Ван тога окриве га, да лажно игра, а његова нечувена срећа говорила је у хатар тужби Није се могао опрати; глоба, што је морао да плати, отргла му је доста велик део имања. Осрамоћен, презрен је био — тада се тек врати у наруча своје жене, коју је злостављао, а која је њега покајника радо примила, пошто је успомена на оца, који се ипак одрекао дивљег карташког живота, улио зрачак наде, да ће промена каваљерова сада, пошто је постао старији за цело моћи бити стална.

Каваљер остави са својом женом Париз и оде у Ђенову, место рођења ангелина.

Овде је живео с почетка доста усамљено. Али сви покушаји да поврати онај лепи, мирни кућевни живот са Ангелом, што га је његов демон разрушио, осташе у заман. Не потраје дуго, а он опет постане незадовољан, што га је непрестано гонило од куће. Његов извикани глас дошао је за њим из Париза у Ђенову; није се смео усудити да отвори банку, ма да га је срце на то вукло неодољивом снагом.

У то време држао је неки француски пуковник, који је са многих рана постао неспособан за војничку службу, најбогатију банку у Ђенови. Завидљиво, с великом мржњом у срцу дође каваљер на ту банку, мислећи. е ће му његова уобичајена срећа бити на руци, да упропасти супарника свог. Пуковник је довикивао каваљеру с неким веселим хумором, ког иначе није имао, да ће игра сад тек нешто вредити, пошто је каваљер Менарс са својом срећом приступио, јер сад ће бити боја, који једини чини игру занимљивом.

И збиља иђаху каваљеру карте у првим тељама као и обично. Али кад он, ослањајући се на своју непобедиву срећу на послетку Va banque повика, изгуби једним ударцем грдну своту.

Пуковник иначе у срећи и несрећи увек једнак, згрташе новац са свима знацима највеће радости. Од тог тренутка срећа је каваљера за навек оставила.

Он се картао сваку ноћ, губио је сваку ноћ, док се његово имање није стопило на две три хиљаде дуката, што је још у хартијама сачувао.

Читав дан је каваљер тумарао, оне хартије у готов новац променуо, и тек у сутоњ дође кући. Кад се са свим смркло, хтеде да оде још са они последњи дукати; тад му Ангела, која је слутила, шта се збило, препречи пут, баци му се пред ноге лијући горке сузе, преклињала га је матером божијом и свим свецима, да се окане тог злог дела и да је не баца у беду и невољу.

Каваљер је подигне, пригли је боном срдачно на своје груди и рече промуклим гласом: „Ангело, моја драга, мила Ангело! Сад већ није друкчије, морам радити оно, чега се не могу оканути. Али сутра — сутра ћеш се престати бринути о свему, јер кунем ти се вишњим богом, који над нама влада, да се данас картам последњи пут. Буди мирна, моје мило дете — спавај — сањај о сретним данима, о бољем животу, којем идеш на сусрет, то ће ми среће донети!“ —

За тим пољуби своју жену и одјури.

Две тење, а каваљер је све — све изгубио.

Непомичан остаде поред пуковника и разрогаченим очима гледаше у потмулој бешчуствености на карташки сто.

„Зар ви не поентирате више, кавальеру?“ рече пуковник, мешајући карте за нову тељу. „Ја сам све изгубио,“ одговори кавальер са усиљеном мирноћом.

„Па зар немате ништа више?“ запита пуковник при идућој тељи.

„Просијак сам!“ повиче кавальер гласом, који је од беснила и бола дрхтао, не престано бленући на карташки сто и не примећујући да карташи не престано добијају од банкара.

Пуковник се мирно даље картао.

„Али ви имате лепу жену,“ рече пуковник тихо, а да је кавальера и погледао, мешајући карте за тељу што долази,

„Шта хоћете тим да кажете?“ запита кавальер љутито.

Пуковник је свлачио карте, а да му је одговарао.

„Десет хиљада дуката или — Ангелу,“ рече пуковник у пола окренут кавальеру, давши скупљати карте.

„Ви сте бесни,“ повиче кавальер, који је сад, пошто је дошао себи, почињао да примећује, да пуковник не престано губи.

„Двадесет хиљада дуката за Ангелу,“ рече пуковник тихо, заставши мало са мешањем карата.

Кавальер ћуташе, пуковник се картао даље и скоро на свима картама добијаху његови противници.

„Важи,“ рече кавальер пуковнику на уво, када се поче нова тељa. и отисне даму на карташки сто.

У првом свлаку је дама изгубила!

Шкрипећи зуби повуче се кавальер натраг и наслони се у очајању на прозор, а лице му беше бледо као смрт.

Игра се сврши; са поругљивим питањем: „Но, како ћемо даље?“ стане пуковник пред кавальера.

„Ха,“ повиче кавальер са свим ван себе. „Ви сте ме начинили просијаком, али луди би били, кад би сте си могли уобразити, да сте мoју жену добити могли. Јесмо ли ми на острви, јел моја жена робиња, предата пукој самовољи мужевљевој, да је може продати, изгубити? Али истина, двадесет хиљада дуката морали би сте ми платити, да је дама добила, и тако сам ја изгубио право сваког приговора, ако моја жена усхте мене оставити а с вама поћи. Хајдете са мном и очајавајте, кад моја жена са гнушањем одбије онога, с ким би јој ваљало поћи као бешчасна јараница!“

„Очајавајте сами,“ одговори пуковник подсмевајући се, „очајавајте сами, кавальеру, кад се Ангела вас — вас, таког грешника. који ју је унесрећио, стане гнушавати, а с милином и усхићењем мени у наруча падне — очајавајте сами, кад дознате, да је црквени благослов нас спојио, да је срећа наше најлепше жеље крунисала: — Ви ме називате лудим! — Хо! хо! само право потраживања хтео сам ја да задобијем, ваша жена била ми је сигурна! — Хо, хо кавальеру, знајте да мене, мене ваша жена, ја то знам, силно љуби — знајте да сам ја онај Дивернет, суседов син, са Ангелом одхрањен, жарком љубављу с њоме спојен, ког сте ви својим ђаволским вештинама отерали! — Ах! тек када сам морао отићи у рат, осетила је Ангела, шта јој бејах. Ја знам све. Било је касно! Сотона ми рече, да би вас у картању могао упропастити, за то се одах томе — дођох за вама у Ђенову — испало ми је за руком! — А сад вашој жени!“

Поражен стајаше кавальер, као да га је хиљаду муња згодило. Јасна му беше сад она тајна: сад тек виде, колику је несрећу нанео сиротој Ангели.

„Ангела, моја жена, нек пресуди,“ рече он промуклим гласом и пође за пуковником, који је јурио напред.

Кад је, у кућу дошавши, пуковник ухватио за чекљун од врата ангелине одаје, отисне га каваљер и рече: „Моја жена спава, зар хоћете да је узнемирите у слатком сну?“

„Хм,“ одговори пуковник, „зар је Ангела икад спавала, од кад јој ви справљасте јаде невидовне?“

Пуковник хтеде у одају; тад му се каваљер баци пред ноге и викаше очајничким гласом: „Смилујте се! — Оставите мени, ког сте просијаком начинили, оставите ми жену моју!“

„Тако је лежао стари Вертуа пред вама, неосетљивим зликовцем и није могао умекшати ваше камените срце; за то вам се вишња сила свети!“ — Тако рече пуковник и из нова пође у ангелину одају.

Каваљер скочи на врата, отвори их, јурне постељи у којој му жена лежаше, развуче завесе, повиче: „Ангело, Ангело!“ нагне се над њом, ухвати је за руку — задршће као у самртној борби, за тим повиче ужасним гласом: „Погледајте амо! — лешину моје жене сте добили.“

Ужаснут приђе пуковник постељи — ни трага од живота — Ангела беше мртва — мртва.

Тад пуковник подигне песнице према небу, ужасно рикне и излети на поље. — О њему се није никада ништ чуло.

* * *

Тако је завршио странац и оде брзо с клупе, пре но што је узбуђени барон могао што рећи.

После неколико дана нађу странца у својој одаји ударена капљом. До издисања, које је било после неколико сати, није могао ништа говорити; његови папири показиваху, да он, који се иначе Бодасоном називао, не беше нико други, до баш главом онај несретни каваљер Менарс.

Барон је познао опомену с неба, које му, баш кад се приближавао понору, посла у пут каваљера Менарса да га спасе, и он се заветова, да ће одољевати мамљењу варљиве карташке среће.

До сад је верно реч своју држао.

Превео М. И. Д.

КАКО СЕ ХИСТОРИЈСКИ РАЗВИЈАО ПОЈАМ О СВЕТУ.

(Наставак.)

Коперникова наука покрену силовито духове. Ма да је била сасвим јасна и ма да је на хармонију свела појам о свету, ипак изазва страстне препирке. Сасвим природно.

Коперник избаци својом хипотезом земљу из средишта света, где досад беше и стави је у ред телеса, да се с' њима заједно креће по неизмерном простору васионе. Тиме није Киперник порушио само досадању астрономску науку, што је дотле имала важности, него се дотакну и вере, што беше у свези са дотадањим појмом о свету. И од стране старе астрономије а и од стране теологије, стадоше да нападају на ту нову науку.

У пркос свакој предрасуди и сујеверју, утврди се брзо нова наука. Прво стече себи присталица међу протестантима. Професор Михајло Местлин у Тибингену, предаде нову науку на 50 година доцније младоме Кеплеру и Галилеју, који постадоше најглавнији поборници те науке.

Пре но што пређемо на рад те двојице, морамо мало промотрити и делање

човека, кога с' правом називају Хипархом нове астрономије, и без чије предрадње, неби зацело могао Кеплер ништа учинити.

Тај човек беше Тихо де Брахе, племић дански. Он поче своје науке 1562 год. у Липисци. Његов отац хтеде да га даде на правничке науке, но њега је све нешто вукло астрономији, а одарен, као што је био могао је да напредује у тој науци. На своме путовању по Немачкој упозна се он са најбољим астрономима онога доба. Већ се био решио да се пресели у Немачку, када доби од краља данског, Фридриха III. острво Хвен на поклон, да може тамо у мирноћи своје астрономске опите чинити. На томе острву сазида Тихо де Брахе величанствен обсерваторијум, тако звани Уран-град. Ту зграду удеси он особитом пажњом и практиком. У њој имађаше велику библиотеку, и најбоље астрономске справе, што их је од чести он сам измислио био. Ту у самоћи посматрао је Тихо де Брахе непрестано пуну 21 годину небо заједно са своји ученици.

Као најнужније за његову осталу радњу, мислио је да ће му то да буде, ако определи места сталних звезда; а то он сасвим по новим начелима и учини. За тим по реду посматрао је он сунце и друге планете, а све то бележио је он тачно у своје дневнике и годишњаке. Нећемо овде да спомињемо његов систем, пошто он хтеде да дотера Коперников систем, али му то неиспаде за руком. Но то му се мора у заслугу уписати, што је својим обилатим астрономским посматрањем доста помогао Кеплеру.

Јован Кеплер, родио се 1571 год. у Виртембершкој. То беше такав човек, кога немогаше никака несрећа да утуче. Упркос свима ударима што му их зададе судба, упркос свима гоњењима, што их мораде да претрпи, а и поред свега тога што је морао да се брине, чиме ће да се захрани целог свога живота, ипак се непрестано бавио науком, за коју је толико млого учинио, да га ова међу прве духове човечијег рада ставља. Одарен живом моћи уображења, и снабдев се необичним трудом, који је код њега све више јачао, што су му се веће препоне пред њим нагомилавале, првом њему испадне за руком да пронађе законе, по којима се владају планете при своме кретању. Укратко ћемо да пређемо преко његовог бурног живота и преко тога његовог делања.

Већ године 1596 написа он једно дело „о светској згради,“ што посла Тихо де Браху, јер он онда беше на гласу, да га овај провиди. Брахе познаде по књизи огроман Кеплеров дар те зато га позва 1599 год. к' себи у Праг, како би заједнички радили.

У Праг беше дошао Тихо де Брахе после смрти данскога краља, Фридриха III на позив цара Рудолфа. Кеплер га послуша и дође 1600 год. у Праг где остаде једанајест година. Тихо ту умре већ 1601 год. и Кеплеру остадоше сва скупоцена посматрања. што их је онај целог свога века прибирао. Помоћу тога доказа сад Кеплер да су путеви планета не кругови, већ елипсе. Тиме уништи он коначно стари систем, што учаше да се небесна тела по круговима крећу. После тога разви он једно из друго и разјасни све неправилности у кретању планета, даље њихово неједнако удалење од сунца, а тако исто и њихове неједнаке брзине на разним местима од путева, које он све растумачи својствима самога пута — елипсе. А напослетку пронађе и законе, по којима се небесна тела крећу по таки путеви.

У исто доба радио је и Галилеји у Италији на астрономији с' добрим успе-

хом. Он својеручно усаврши дурбин, који пре њега случајем изумеше.

Том справом загледа Галилеји у свет, кога још дотле не познаваше. Он њиме догледа до поља и брда на месецу и докучи, да се сунце окреће око своје осовине; та справа му показа, да Јупитера на његовом путу прате 4 месеца, што је у малом престављало сунце и планете, које се окрећу око њега. Кроз то стакло просијаваху кроз маглу млечног пута поједине звезде, а планете му изгледаху као плоче, разне величине; напротив сталне звезде, које кад их човек посматра слободним оком, долазе му једна мања а друга већа, чињаху му се на то стакло све као светлеће тачке. Видив то, беше му са свим јасно, да су те сталне звезде тако исто сунца као и ово наше и да свака као и то има своје планете. И тако паде и та последња небесна ограда, а идеје о кристалној сфери сталних звезда нестаде за увек. Сад увиде Галилеји да у истини нема никаквог небесног свода, но да се то само тако човеку причињава. Пред њиме се тада претвори небесни свод, обасут звездама, за киме мишљаху правоверни да је престо нечег вечног а и рајско блаженство, у једанпут у пусту не измерну просторију, у којој се налази сунце са својим планетама.

То све, што рекосмо, тврдише астрономи у доцнија времена својим посматрањем. Но ипак требало је доста муке и труда док се та нова наука није са свим за сигурно учврстила и развила до тога ступња, на коме се данас налази.

У кратко ћемо да назначимо тај трудни посао и људе, што се њега лаћаху.

Није доста само то науци, да се појави сазнају, да се њихов ток растумачи заједно са законима, по којима се ти појави збивају. Већ задатак је човека, што се том науком бави, да те појаве кроз и кроз сазна и да по њима читав низ других појава прегледа и растумачи.

(Свршиће се.)

ЖИВОТ ГЕНЕРАЛА МИКАШИНОВИЋА.

Од Ђорђа Рајковића.

Михаило Микашиновић (умрьо 1774) заузима сјајно место међу старијим јунацима у аустријској монархији; за то мислим да ће црте живота његова, које сам по поузданим рукописима сабрао, занимати сваког Србина.

Микашиновић, огранак старе српске племићске лозе, родио се год. 1715. у Плавшинцима, селу вараждинске генералије у некадашњој крижевачкој и ђурђевачкој краишкој регементи. Плавшинци су и данас место посве малено, једва ако има 30 кућа; од Плавшинаца до Копривнице нема ни пуна два сата.

У својој младости Микашиновић је одлично васпитан, и учио је велике школе у Бечу: осим матерњег језика изврсно је говорио немачки и латински. Кад је и у коју регементу ушао кадетом, које ли је године наименован за лајтнанта, нисам до јако могао пронаћи. Моји извори знаду за годину 1739, у којој је од лајтнанта постао одма капетан-лајтнант („Qua-Capitain".) Маја 13. године 1742 одликовао се у боју код Чаславе, а 7. маја 1743 код Браунаве у Чешкој, где буде наименован за капетана. Кад 11 авг. 1744 варош Велетри у Италији би узета на јуриш, ту се Микашиновић тако јуначки показао, да је у почетку год. 1745. постао мајором код вараждинаца. Год. 1746 и 1747 ишао је на Фран-

цуза, кад је био рат о наследству римског императора по смрти ћесара Карла VI., оца Марије Терезије, где се особито одликовао код Бокете (Bocchetta), гласовитога пролаза у горњој Италији. Г.1747 14 јан. било је 200 карловчана са исто толико вараждинаца при освајању поменутога пролаза, што су га под обрстаром Дилисом поселн. Сутра дан на расвитку навале на њи ђеновези и потисну ји до Волтаца, али ту насрну стотина вараждинаца под нашим Микашиновићем и један баталион карловчана тако жестоко на ђеновезе, да су ји узбили, освојивши опет пролаз од Бокете. Год. 1751 постане обрстлајтнант, а 1756 обрстар и комендант вараждинско-ђурђевачке краишке регементе на место умрлог барона Лајлерсберга; год. 1757 појављује се Микашиновић с предикатом „од Шлангенфелда.“

Међутим рашири се пламен седмогодишњег рата, те се течај војничке славе и ратне части отвори Микашиновићу на ново. Год. 1758 с пролећа пруски краљ Фридрих II. беше упао у Слеску и посео 29. апр. Тропаву. Други део војске, којом је управљао фелдмаршал Кајт крене се преко Јегерндорфа, а први дана месеца маја сиђу обе војске на равнину од Олмица, да освоје тамошњу тврђаву. Заповедник града Олмица био је фелдцајгмајстор гроф Саршал, плем. Бургхолцхаузен. Њему подчињени коменданти бише ови: фелдмаршал-лајтнант барон Бретон, генерал-мајор гроф Драшковић, генералмајор барон Фајт, инжeнерски генералмајор Роспије, инжeнерски обрстар Ђанини. Посада је имала 7500 момака, а међу њима је било два баталиона ђурђевачке краишке регементе, сваки по са 1500 момака под командом нашега Микашиновића. Право поседање Олмица почело је од 28 маја и трајало до 2. јула 1758.

О овом поседању наоде се два изворна списа на нем. језику: први је дневник („Journal“), што га је водио сам поменути гроф Маршал од Бургхолцхаузна, с његовим својеручним потписом, а други је опет неки исте године у Бечу наштампан дневник („Diarium“), који је веома мало познат и редак. Ја ћу овде у преводу саопштити и из једног и из другог оно што се нас тиче.

У првом наиме дневнику фали се јуначко држање вараждинско-ђурђевачке регементе овим речма:

„Дне 11. маја 1758 непријатељ је из места Тафелберга уводио варош и растерао нашу предстражу. Он испод Најштифта и Комотаве намести мост преко воде Мораве; али ноћу између 13 и 14. јурише 400 микашиновићеви момака на градић те га отму на бајонете, по што су најпре већи део посаде стаманили Од своје стране изгубе три момка а одведу 13. заробљеника.

Обрстар Микашиновић нападне 17. маја са 300 св. ђурђевчана и 150 драгуна на Прусе код Вистерница, растера ји с позиције, млоге зароби и запали јим логор.

Дне 18. маја крену се од Тафелберга 1000 пешака и 200 коња према Ребшајну те нападну на св. ђурђевчане. Непријатељ не могав ји потиснути, повуче се после по дне опет назад према Кренави.

Ноћу 19. маја буду наређени 100 момака св. ђурђевачке регементе и 8 хусара да пробију насап на Вистерницу, што јим и пође за руком на велику штету Прусима.

20. маја, а и доцније, св. ђурђевачка је регемента спојена са хусарима и драгунима, одржала више мејдана код манастира Храдишта и код села Хачхајна, Ребшајна, Бобовица и Кваловица.“

Као допуну томе дневнику вадимо из другог дневника ово:

„Дне 17. маја у само свануће генерал мајор Сен-Ињон са деловима своје вој-

носила до некакви двеста — форината!! Кад сам је ја мес. јуна 1848 у Београду први пут посетио, жалила се на судбину српски песника вaoпштe. Извео сам отуда бол, који је ту племениту Српкињу морао мучити, што Сима умре од своји непознат и непризнат. Тај бол одјекује и у њезином писму од 24 јан. 1861, које је предамном, у коме вели: „Поздравите сву радену и вредну господу списатеље, нарочито Јашу Игњатовића и Јоцу Јовановића, (јер држим да је Кишјанош), кога сам у проласку моме кроз Нови Сад са мојим покојним Симом 1839 малена и спавајућа у његовом креветцу гледала, а сада га као песника знам, а што је српски: сажаљевам.“

Милутиновићка је написала биографију синину и саопштила је ученом Чеху Ј. Ритерсбергу, те је по томе штампана у чешким листовима. Стил јој је у писању жив, пун снаге у изразу; чешће у њему просевне и весели хумор.

Све до своје старости разбирала је за боље производе у нашој књижевности и вештини — из своје сиротиње као учитељка девојачке школе држала све боље листове — плаћала чортанове народне историјске слике, наручујући да се шаљу сину јој Драгутину, који се учио у Германији. Кад је „Комарац“ 1861 први пут зазујао, пропратила је своју претплату између осталога овим речма: „Желим да ми „Комарац“ долеће — можда ће пецањем својим убрзати ме да купим добре наочари, па да читам све што се сада лепога и честитога у Новоме Саду пише и печата. Скањивала сам се давно да Вам пишем, али се ево провуче до данас. Остарила сам, па сам обжутала себи и свету.“ Кад је Ашир-паша 1862 просуо ђулад на Београд, а она наскоро иза тога пише: „За време док је бомбардовање Београда трајало, и док сам се ја којекуда селила и повлачила, изгубила сам од „Комарца“ — „Јавора“ — „Данице“ неке бројеве“ — — — па ји ређа који су, те моли да јој се одма пошљу, а други тежи невоља не спомиње! Иза себе морала је оставити знамениту библиотеку.

С Богом за навек, дична „пунктаторко!“ Нека ти земља буде лакша нег' што ти је живот био!

ђ. Рајковић.

НОВЕ КЊИГЕ.

Летопис Матице српске 1875. Уредник Јован Бошковић. Књига 118. У Новом Саду 1875. Књижарница браће Јовановића у Панчеву главни комисионар матични. (Вел. 8-ина, 2 л. 222 стр.) Цена 80 новчића.

Садржај. Сан и јава, први део, историјска драма у 3 чина, од д-ра Милана Јовановића. — Долине по Хопољу, из Драгашевићева путовања по Србији. — Српска библиографија, допуне и поправке: 1. приложио Душан Ђермеков, 2. приложио Ђорђе Рајковић. — Естетички односаји вештине ка природи, од Н. Г. Чернишевског, с рускога превео В. Вујић (наставак и крај). Примедбе на „Естетичке одношаје“, од д-ра Л. Костића. — Записници књижевнога одсека и одбора 1874 и 75.

Извештај о Срб. учитељској школи у Сомбору за школску годину 1873—74, приредио Никола ђ. Вукићевић управитељ. Сомбор 1874 (8-ина 80 стр.)

Садржај. Срб. учитељска школа у Сомбору. — Школска година 1873—74. — Наставничко особље. — Наставни план за 1873—74. — Имена приправника. — Исказ о приправницима. — Књижница и учевна средства. — Закладе уз ову учит. школу. — Стипендисте. — Јавна захвалност. — Објава.

Узроци и последице француске револуције 1789. Јавно предавање, држао Мита Нешковић, учитељ у Земуну. Нови Сад 1875. (8-ина 31 стр.) Цена 20 нов.

Говор цвећа, по најновијем тумачењу, с немачкога превела Анка П. Чобанићка. Нови Сад 1875. (Мал. 16-ина 64 стр.) Цена 20 н. — А у штампи је Говор бројева, забавна књижица за младеж, приредила Анка П. Чобанићка.

Zur Geschichte der kirchlichen Union in der croatischen Militärgränze. Eine geschichtliche Studie nach den Acten des Archives der ehemaligen kön. ung. Hofkanzlei, bearbeitet von Prof. J. H. Schwicker. Wien 1874. Geroldꞌs Sohn. (Вел. 8-ина 126 стр.) Ова са свим објективно написана, важна историјска расправа посвећена је владици Теофану Живковићу.

Шта је био Стојан Симић? Одговор писцу чланака „Развитак државног живота у Србији,“ од ђ. С. Симића. Београд 1875. (8-ина 23 стр.)

„Јавор“ излази 1. 10. и 20. дана свакога месеца. Рукописи нека се шиљу уреднику, а предплата „Администрацији Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на читаву годину 4 фор. на по године 2 фор. на три месеца 1 ф. *За стране земље:* на читаву годину 5 фор.

СРПСКА НАРОДНА ЗАДРУЖНА ШТАМПАРИЈА У НОВОМ САДУ.

БРОЈ 12. У НОВОМ САДУ 20. АПРИЛА, 1875.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

УРЕЂУЈЕ ДР. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Стални сарадници: Јован Бошковић, др. Јован Јовановић, др. Милан Јовановић, др. Лаза Костић др. Стеван Павловић, др. Михаило Полит-Десанчић, Стеван В. Поповић, и А. Хаџић.

РОБИНОВО РОЂЕЊЕ.

(Старо-инглеска балада.)

Виљем племић, чувен јунак,
Потомак од славних Барда:
Отиш'о је, служио је — —
Слуга беше у Ричарда.

Ричардова млада ћерка
Ко љиљан је лепа била,
Ал љубавна за Виљемом
Полетеше њена крила.

... Дивно вече.. тихо вече..
Ви се чуо дах од цвета...
Виљем јунак с ричардовом
По гори се ћерком шета.

„Хој, Виљеме, дично име!
Пукнуће ми срце моје:
Та на лицу нема више
Оне здраве, рујне боје.

Кад би наше свете тајне,
Кад би бабо мени знао:
Нит' би јео, нит' би пио
Док те неби растргао.

Али зато, Виљем-злато,
Још једаред дођи мени:
Да на твоје груди пане
Бели љиљан саломљени!“

...Сунце село... ћути село...
Нема ваја, нема даха...
Ал Виљема ето млада
У свом плашту од шарлаха.

Рони сузе, драгу узе,
Па је чарној гори носи...
„Срце, душо, лепа ружо,
Тако тужна, бледа што си?

Каква тица да ти тепа?.
Какав жубор да ти годи?“...
Док он пита, ружа вита
Дотле њему чедо роди.

Тек суморна ноћ што оде
И тек зора што заруди,
А из тешког из немилог
Сна се Ричард већ пробуди,

Па он пита слуге своје:
„Да ли нојца још не прође?.
Ил како је да ми ћерка,
Да преда ме још не дође?

Страшан санак уснио сам:
Сунчана се луч погаси,
А ћерка ми погинула
На језеру међ таласи.

Па ако је бона, мртва,
Ако ми је нема више:
Нек се тврдо небо ломи,
Холуј страшан нек се диже!

Од жалости сво јестаство
У црнину нек' с' обуче,
А океан од болова
Бесомучно нека хуче!“

И одоше брзе слуге
Кроз дубраве, горе доле;
И нађоше младу мому
Нађоше је крај тополе.

Ваљан Ричард на руке је
Ћерке своје диго чедо
Па онда га сузним оком
Дуго, млого, слатко гледо,

Пољуби га, потом рече:
„Ко што мрзим твог бабајка,
Толико је мила мени
Моја ћерка, твоја мајка.

Њојзи луче, а унуче,
А унуче мени ти си!.
Нек ти Робин буде име
Ако ми још крштен ниси!..“

И певачи, доброј браћи
Пред господом а при вину,
У песмама разноврсним
Причаше већ о Робину.

О јунаку, светлом зраку
И љуби му — о слободи:
Ал до данас нико није
Знао где се Робин роди!

У Вајн.

Мита Поповић.

КЛЕОПАТРА.

Новела од Павла Хејза.

Ко прође кроз оно парк-предграђе, у коме су се у сред шумске тишине старог берлинског зверињака стекла сва блага вештине и богатства, опазиће овде и онде међу красним летњиковцима новијега времена још по неку старију скромнију кућу, од друма мало по удаљену и не баш великолепно украшену, а закриљују је стари јавори и багрене, те не примамљује пролазеће путнике водоскоцима и статуама. Ограда од гвоздених шипака дели друм од густе зелене траве, на којој су засађене по где које групе цвећа. Тек иза куће смео је баштован да развије своју вештину и да око сеница (хладовника) и клупа за одмор смести ретко и дивотно цвеће, држећи се правог аристократског начела, да је најбољи укус у томе — „не хвастати се својим благом.“

Пред једном од тих ретких кућа из доброг старог времена зауставе се једног лепог летњег вечера неке красне кочије, из којих лако искочи пар младих људи, те помагаше некој старој немоћној госпођи, да се сиђе. На пољу пред гвозденом оградом скупило се неколико беспослених суседа, те посматраше како се госпоштина силази с кола; из њихових речи могло се дознати, да је угледни млади господин са брадицом и густом кудравом косом неки барон Л., да је млада госпођица његова рођака и заручница, а старија госпођа њезина помајка, да је нека госпођица висока рода, која је била дворкињом код неке кнегиње, па се после повукла на своја добра и посветила се васпитању своје нећаке. Барон има и својих добара, али је пре неколико месеца купио и ову кућу, да има где одсести кад дође у варош; ко је ту кућу пре видео, како изнутра изгледа, па сад у њу ступи, не би био кадар описати, с каквим је дивним укусом и великим трошком цео намештај из темеља прерушен.

Тако говорише ти људи, кад је госпоштина, што је у њима радозналост покренула, већ одавна ушла кроз врата, што су била зимзеленом и бршљаном окружена. Заручник водио је стару госпођу под руком, а лепа девојка ишла је лаким кроком поред њих. Чим је ступила преко прага куће, што ће за који

дан њезина бити, скинула је у љупкој забуни свој сламњи шешир, као да јој је сувише топло, а руком је тајно стисла руку заручникову. Сва је пливала у неком слатком блаженом заносу; било јој је као да осећа да је једнако у искушењу, да прекрши формалности аристократског света, у коме се слободно и неусиљено кретала, па да у свом радосном усхићењу учини што неразборито, те да олакша свом препуном срцу. Она је тога човека љубила, од кад себе памти. Као далек сродник долазио је он код њезиних родитеља, кад се она још лутака играла; он је био тада голобрад заставник, који ју је једва и примећавао, јер је био обљубљен играч и мислио на са свим друга „освојења.“ За тим јој је наравно дуго из очију изчезао, али не из памети; јер кад је пре неколико година непријављен ушао у кућу теткину, као зрео човек и у цивилном оделу, она га је сама одмах познала и опет осећала онај стари детињски јед, што је тако мало утиска на њ учинила. За што је онда био тако расејан, за што се тако туђио и мало говорио? Мора да су му се силни послови врали по глави, јер је био наумио, да купи добара, те да тако од родитеља наслеђену велику сермију осигура. И опет две године растанка, а за то време писао је ретко, и то тетки, а нећаку је само поздрављао. Али кад је трећи пут дошао, наградило јој се дуго искушење. Тада ју је једног дана питао, да ли му је још онако наклоњена као пре дванаест година, па кад је она збуњено одговорила, шта он управо зна о њезиним осећајима, кад јој је било осам година, приповедио јој је неку стару причу, коју је и она сама готово заборавила: како се она један пут, кад је било друштва код њезиних родитеља, из дечије собе прикрала вратима дворане, вребајући младог заставника, који је уз гласовар певао неку песму, па како ју је тамо васпитачица затекла, те ју је зажарена лица молила, да сме песму до краја слушати. Кад се она смешећи се и руменећи поче изговарати и то на његову сујету одбијати, изјави јој он, да није скоро ништа полагао на ту победу над њезиним срцем. Али рече, да је касније ипак често помишљао на малу прислушкивачу, те му се чудновато чинило, да је после дугог времена при својој првој посети нашао исту ону песму на њезином гласовиру. Сад се не може више надати, да ће је песмом задобити. Ту милу вештину напустио је са свим са озбиљнијих ствари. А уједно нема више ни самопоуздања младићког, па ако је две године од тог доба ћутао, то је чинио само с тога, што се јако сумњао, да ли је достојан, да таку драгу задобије. Тада му она пола у смеху, а пола кроз плач као дете поверљиво обавије руке око врата, и шапташе му, да она никад није о другој срећи сневала, до ли да његова буде.

Па и данас, кад је први пут ступила с њиме у лепу кућу, коју је он тајно дао наместити и украсити, очи јој расејано блудеше по сјајним дуваровима, као да не узима те красоте у своју будућу својину, него као да јој у том чаробном дворцу неће ништа тако драго бити као сам господар куће. Она полу расејано климаше, кад јој он обраћаше пажњу на красне сиве мраморне степене са позлаћеним филаретама, и на разнобојна стакла, што су у виду кубета вештачких горе над степеницама сведена била. Један слуга отвори двокрилна врата, и они уђоше у трапезарију, а са прозора исте ни си се могао доста нагледати дивне баште. Сунце је већ било зашло за врхове јаворових дрва, а светлост се мало ублажила. „Хајд-

*

мо још у башту“, мољаше она „пре но што се тице утишају!“ — Тетка се љућаше, што она као будућа домаћица не тежи за својим правим царством, те да га чак до кујне и подрума обиђе. Али она је већ отворила висока стаклена врата од дворане и преко оних неколико степена истрчала у башту.

„Шта је ово?“ рече она јако изненађена и стаде на један пут. Са неким усхитом склопила је руке, али их је одмах отворила, те је без обзира на тетку пала свом љубазнику око врата.

„Јесам ли погодио?“ рече овај и пољуби јој ведро чело. „Ја сам знао, да ћеш ти према најлепшим сликама и статуама, којима сам нашу кућицу украсио, дуго времена бити мала варварка, и да ћеш радије гледати и на обичног врапца, него на све крилате викторије. По што на нашем добру има довољно кокошака, патака и гусака обичне врсте, то сам ти и нешто стране пернате животиње у овај шарени кавез затворио.“

„О једини мој!“ рече она и стиште му руку. „Тако ми је, као да видим остварену какву причу из хиљаду и једне ноћи. Могу ли веровати? Те дивне тице су моје? И ја ћу их хранити и неговати?“

Она стојаше код позлаћених жица од кавеза и горућим очима дивљаше се ретким великим и малим тицама, што се — њих око сто — у разним одељцима у кавезу налазише. У сред кавеза начињено је вештачко једно дрво са голим гранама и шибљикама, на којима мале тице певачице овамо и онамо скакуташе, а веће иноземске тице шеташе се у засебним пространим кавезима све пар по пар Беше право уживање слушати то измешано гукање, цвркутање, лепршање и скакутање.

Но на један мах, као да тај весели свет спопаде неки општи страх, сви накострешише перје, умуче несташно скакутање и цвркут, и највеселијим тицама престаде воља за јелом. Неком великом длакавом мајмуну, који се у некој малој кули на крову кавеза шћућурио и оно троје људи вребајућим очима посматрао није било по вољи, што га поред лепших му суседа са свим превиђају. Хитрим скоком, вукући о предњој руци дугачак челичан ланац, скочио је на кров од кавеза, па се по жицама по лако пужао до оног места, где је стојала лепа девојка, која га је, као што се чинило, највећма привлачила. Ова се баш била задубила у породичну срећу двају сребрних фазана, којих се млади пилићи гомилаше око валова, што је мало час свежом храном напуњен. На један пут осети, где је неко вуче за врх белог кашмирског бурнуса, она лако цикне, и кад се окрене, види близу себе мршаво искежено мајмунско лице. И нехотице крочи неколико корака натраг, али мајмун држаше чврсто у малој песници белу кићанку од бурнуса, а другом руком придржаваше се лебдећи за жице од кавеза и климаше непрестано на њу главом, пакосно шкргућући зуби и изврћући очи; он би шта више и даље за њом пошао да га није ланац задржавао. Злурадо лице његово није изражавало баш рђаве мисли, чинило се шта више да је са неким витешким чувством хтео да покаже своје поштовање према дивној лепотици. Али за час му се оштре црте искренуше у израз непријатељске мржње и гњева. Тек што га је опазио млади човек, чију је невесту тако дрско посматрао, узе прут и подиже га претећим узвиком на смелог шуњала. Но мајмун не хтеде свој плен тако лако да упусти. Он издржа неколико тренутака гњевни поглед свога господара изазивајућим пркосом, и велике вилице му се мицаше, као да је оштрио зубе за обрану. Али кад га гос-

подар са неколико оштрих удараца прутом ошину по леђи и руци, дрекне јако, трзаше јаросно белу кићанку, што ју је ухватио, откиде је и дивљим скоком побеже преко крова од кавеза у своју кулу. Као да се није ништа догодило, легне он овде на праг свога станишта, посматраше сумњивим изразом свој грабеж са свих страна, и само по каткад стрељаше свога господара пакосним погледом; а овај је међу тим бацио прут и окренуо се опет госпођама.

„Ти си са свим побледела, Цецилио,“ рече он и ухвати своју невесту за руку. „Видим већ, да морам том подмуклом госту одказати стан, јер ће ти покварити сву радост, што би је уживала гледајући тице. Та кула није управо њему нам^њена била. Ја сам држао, да би лепо изгледало, кад би орла тамо горе наместио. За тим опет нисам могао да се одлучим, да ми тај краљ тица седи снужден и усамљен над овим веселим друштвом, а да ми то место не остане празно, купио сам овог зликовца, кога су ми ових дана понудили. Али њега ћемо одавде преместити, драга душо, да те више не плаши.“

Она се осмехиваше и крв јој се опет враћаше у лице. „Не знам шта ми беше,“ рече она; „ја иначе нисам бојазљива; али је л’ да нешто ђаволско сева из његових зелених очију, нешто душманско и нечастиво, што се неда исказати? Једном сам читала о доктору Фаусту, да га је, по народној причи, служио неки зао дух у виду мајмуна. На то морам сад да мислим, како га видим горе где седи, као да му је једина радост, да другим створовима загорча свако уживање. Учинићеш ми по вољи Архибалде, ако га уклониш одавде, макар кула за време и празна остала.“

„То је гадна и проклета животиња“ рече тетка. „А поред тога је јако налик на неког францеског абата, кога сам ја често виђала у најбољим круговима, и кога су једног лепог дана отпратили у изгнанство ради најгнуснијих злочина. И он је исто тако несносно шкргутао дугим белим зубима.“

„Ви ћете нас још убедити о путовању душа, драга тетка,“ рече у шали барон. „Али хајд’мо у кућу пре но што се смркне. По башти се можемо и на месечини шетати.“

Он опет пружи старој госпођи руку, те се врате у кућу. У предворју беше већ лампа запаљена, која кроз кристално стакло изливаше благу светлост на викторије (кипове), а степени добијаше још сунчану светлост и кроз шарено кубе. Кад су туда ишли, тражаше опет мала цецилијина рука драганову руку. Она је заћутала и чешће је уздахнула, као да се из дубоких мисли пренула, а тетка је пријатељском говорљивошћу хвалила намештај куће до најнезнатнијих ситница.

„Ти ту наравно нећеш увек становати, Архибалде,“ рече она најпосле, кад су ступили у красну дворану у горњем спрату. „Да Цецилија није тако расејано дете морала би она то осећати као најнежнији доказ твоје љубави, што је водиш у кућу, у којој има места само за вас двоје и да не можете више од три особе позвати у госте.“

„Ко зна,“ одговори невеста смешећи се, „докле ће он овде издржати; како ће на брзо ову рајску малу колебу заменити нашим замком, где има простора за прави „узор-брак,“ то јест за брак, где муж и жена у два одељена крила живе.“

Он баш хтеде шалом да одговори на то, кад један слуга ступи из споредне собе и нешто му пришапну.

„Добро је,“ рече барон. „Ти ћеш је одма запалити. Добио сам лампу, Цеци-

лио, што сам је јутрос наручио као последње што још не достаје, у оној великој трговини у Фридриковој улици, где увек нађем све што ми треба. То је вештачки посао од бронзе, по старом обрасцу а најплеменитијим укусом израђен, и ја сам јој наменуо најлепше место тамо у оном малом кабинету, што сам га одредио за наше јутарње и вечерње часове. Надам се, да ће ти се допасти."

„Послато је још једно уметничко дело," рече слуга идући напред да отвори свилену завесу, што је делила кабинет од дворане. „Господар је казао, да је то за оно празно удубљено место у дувару; господин барон ће већ знати. Ако се не допадне, он ће примити опет натраг."

„Уметнички посао?"

„Да, једна женскиња, што држи змију у руци, бојадисана од озго до доле; ја сам је за сад ставио на подножје оног удубљеног места, док милостиви господин друкчије не заповеди."

„Сећам се заиста," рече барон окренув се својој заручници, „да сам јутрос узалуд мислио на какав згодан украс за оно празно место, па сам оној трговини наложио, да ми набави какву лепу статуету. Сад сам радознао да видим шта су тако брзо нашли и послали."

За тим уђу у малу јасну собу, што је већ својим обликом и складношћу боја необичан утисак произвела. Беше то дугуљаст четвороугут у најлепшем сразмеру, што с једне стране беше завршен дубоком шупљином, која опет беше у полукругу сведена, а у њој стојаше само кревет за одмор са позлаћеним ногама, и један мраморни сточић пред њим. Оба дувара, што се уздуж пружају, беху лепим мраморним ступовима раздељени, а на њима јужни предели насликани и дивним арабескама уоквирени; на једној страни беху балконска врата, а на прозорима од тих врата беху застори од црвене свиле. Крила од прозора беху отворена, ваздух из баште долазаше кроз њих, а у даљини виђаше се како се сјаје последњи врхови дрва у парку спрам вечерњег сунца. Још светлост беше толико снажна, да се могоше разликовати предмети у дубокој шупљини. Ту беше на широком постољу над креветом за одмор намештена чудновата слика у половини природне величине, дивно бојадисана као да је жива.

Представљаше то лепу жену, како у изненадној полунесвестици клоне на столицу, а горње тело, од бедара тамном хаљином огрнуто наслања о н слон од столице, као да хоће да заспи. Коса, што се разплетена у густим праменима преко чела и врата спусташе, беше богато испреплетена бисерним низовима, који се нуз слепе очи по врату и прсима вијугаше. Чињаше се, као да је та уморна слика држала и миловала на крилу малу зелену гују. Ова се сад успужала са подигнутом главом, и прињубила се на голо тело, те је испод груди полако свој зуб зарила. Једна рука госпође јој лежаше немарно на крилу, а друга је опрезним стиском држала виту гују, као да је спречи у том ужасном послу. Но ипак изгледаше као да није велике очи испод широких трепавица упрла на прси, него јој поглед блуђаше по даљини тешким самртничким мислима засењен, а уста се осмехиваше болном љупкошћу и бели зуби блисташе иза бледих пуначких усана. Али што је утисак тајанственога узвишавало, то беше неизказана уметност, којом је сликар своје дело задахнуо бојом живота, почев од зелене, златом изаткане хаљине до пливајућег сјаја очију, снежне белине ситних зуба, до светлуцајућег бисера и као кадива меке јужне боје дивног тела, што изгле-

даше као да дише и од болног уједа лако дршће.

А и наше гледаоце, што из ненада стадоше пред слику те је спрам вечерње светлости посматраше, тако задиви и савлада тај призор, да ни једно не могаше ни речце прословити. Барон је на први поглед мало викнуо, па је као окамењен стојао, нагнув се обема рукама на сто, а очију није скидао са црта те Клеопатре, борећи се собом да прикрије своју очевидну узрујаност. Тек кад слуга дође, да запали лампу, што је о фином ланчићу висила над столом, тргне се као иза сна и отступи неколико корака натраг, те се усиљаваше, да пређе у своје обично стање. Он приповедаше тетци како је ванредан случај, што је данас купио лампу, око које су дванаест змија у округ поређане, да из својих отворених ждрела сипају пламенове. а ето му шаљу и тринаесту змију. Стара госпођа изрази своје чуђење о том тајанственоме уметничком делу. „Кад бих очи полу заклопила,“ рече она, „као сад, кад светлост озго слику осветљава, чини ми се канда видим живо створење у том ужасном положају, само далеко, па бих чисто прискочила, да му ту гадну животињу ишчупам из руку, те да је згазим.“

„Ви имате право, тетка,“ одговори он расејано. „Али то је само слика, што ништа не осећа. Лампа, која се још њиха и светлост неједнако распростире, буди ту страховиту обману. Но свакако је чудновато!“ додаде као сам собом разговарајући се.

Тетка се окрене и бацив летимични поглед на слике, што су на дувару изваjане, приступи неким високим вратима. „Куд се овуд иде?“ питаше она.

„У собу за спавање, драга тетка,“ одговори он брзо. „Слуга ће вам светлити. Морате видити онај лепи сто за тоалету, што сам Цецилији одредио. Ја сâм, докле још овако усамљен живим, настави веселије, настанио сам се у овој удубљеној шупљини. Али слика ће ме по свој прилици одатле отерати, јер је заиста јако чудновато“ —

Он застаде и погледа опет скоро бојазљиво у мрко жалосно лице несретне краљице.

Тад осети Цецилијину руку око свог врата. „Мој драгане,“ рече она, „ако збиља желиш, да у лепим јутарњим часовима овде заједно доручкујемо и да те овде очекујем у вече, кад би доцкан кући дошао, а ти уклони одатле ту ужасну слику, или боље врати је трговцу натраг, јер ми стеже груди, као да сам видела што најстрашније, као да морам умрети, кад бих морала провести једну ноћ заједно са овом умирућом. Зар је то заиста лепо? Не стидим се да тако питам. Нисам ти никад тајила, да ја не схваћам још много што шта, чему се ти дивиш. Надам се такођер да ћеш ме ти и наша срећа многоме научити, али за сад то знам, да ту слику никад нећу моћи гледати а ја се ње грозим. Често сам и тебе чула говорити, да право уметничко дело ваља душу да ослободи, па и кад тугу и највеће болове изражава. Зар се ти не осећаш кад гледиш ту слику тако, као да самој смрти гледиш у очи?“

„Заиста!“ рече он, а поглед је још једнако укочено упрьо у слику. „Али зар нема неке мађичке силе у тој авети? Где ли је уметник нашао тај предмет? То је грозовита наслада. Дао бих много, кад бих знао“ —

Опет умуче а и не краћаше да му она руку уснама принесе, и да је као молећи у својим рукама држи. „Знаш ли,“ рече она „да ћеш ме још љубоморном учинити, ако са те слике и даље заборављаш на мене и себе? Са свим

бих мирно гледала, кад би се ма како ватрено удварао каквој живој лепој женскињи. Ни једна те не може тако љубити, као ја, и тако бих се подржала са сваком, која би ти уселила у главу, да ће те боље усрећити. Само ми мраморне и сликане лепотице беху још од пређе сумњиве. Једном приликом нисам спавала целу ноћ, кад си с вечера говорио о Венери Милонској. Своју душу ставио си у камените јој груди, па како је нема, не може те разуверити, ма јој најбожаственија својства придевао, а ја ти се можда са моје мало разума чиним каткад простом и неразборитом.“

Од свију њезиних срдачних речи чинило се да је он чуо само звук њихов, и кад она ућута, притисну је на срце, не одговорив ништа. „Архибалде!“ повиче она и погледа му немирно у очи.

„Остави се тога!“ рече он и глађаше јој тихо пуну сmеђу косу. „Ја ћу је одправити. Нећеш је више видити. Ајдмо на балкон. Овде хоће човек да се угуши.“

(Наставиће се.)

ВИСИ БАБА.

(Слободно по Рикерту.)

Стабљика мала гордо се диже
На пољаници
А бели снеже ситно се ниже
По стабљици.

У низу своме звонашце мало
Створио ј' снеже
Те звони, звони: „Пролеће ј' мило.“
Све се разлеже! —

Па јасно звоно пробудило је
И дремљив луг
Те и он виче: „Буд'те се, ко је
Пролећа друг!“

J. Јоцић.

РУМЕНЕ РУЖЕ.

Давно је било, сећам је се тек само као кроз сан, ал је се сећам, и што више мислим на тај диван санак, све ми је јаснији и слика све већма добија сталности и вредности.

Ал је била млада, ал је била умиљата и лепа — не као сунце, ком несмеш погледати у очи, него као тихи месец, који бледим својим зраком свет умотава и тајанственом чаролијом покрива. Кад је човек види, није запламтио од тешке жеље, него му је чисто лакше било, и што је чешће гледи, све га је већма њој вукло, — оно тихо, оно благо око њено. Хоћеш да је се отресеш? Бадава, нека тајна снага те задржава — уживаш што је гледиш, и гледиш је, јер уживаш!

Био сам дечко, било ми је тек седамнајст година кад сам је упознао, и то при учењу игре. Носила је још кратку хаљину и гледала је у свет као полетарац који незна хоћел на десно ил' на лево да покуша своја крила. А тако је и говорила — као полетарац цврчала је, све је нешто хтела, а свачим је била задовољна; ако сам играо њоме, казала ми је, како јој је мило, ако пак нисам, и то јој беше право, а после јој опет небеше право.

Ко ће да јој угоди!

Нас неколико момчадије, што при игранци бесмо, отимасмо се, ко ће шњоме прву игру одиграти, а она беше задовољна са сваким, и за чудо, и ми сами бесмо задовољни; нисмо ревновали, јер по свој прилици нисмо ни љубили.

За остале девојчице нисмо толико бригу водили, ил нам беху сувише мале ил сувише велике; играли смо са сваком, јер смо морали, наопако да једна само неузигра сваку игру.

У вече долажаху служавке по своје госпођице, и никако да који од нас уграби прилику, да своју играчицу и кући отпрати. И по њу је долазила служавка, она се благо од нас опрости и сваког умиљато погледи.

Ал је младост брзо задовољна! Један поглед, један осмеј, па доста до идуће прилике; а та прилика је долазила трипут на недељу. Ја сам се бар увек радовао кад се вече приближавало, и кад сам се спремао да идем на игранку.

Тако је то трајало већ више месеца, знали смо све игре, и пре него што ћемо се разићи, хоће наш учитељ — јер беше већ при крају месојеђа — да строји велику игранку, да покаже родитељима шта су им деца све научила.

Замолим њу, да ми дозволи да шњом одиграм прву четворку, и она ми смешећи дозволи и још дода, да ће том приликом искати први пут дугачку хаљину. Захвалим јој се, и ми се растанемо.

Дође велики дан, нешто сам био збуњен, и тек како ми беше кад сам ступио у дворану, онако сјајно осветљену, па кад сам њу опазио — заиста, имала је дугачку хаљину, па се све освртала и хаљину гледала. Приближим јој се и поздравим је, она се љупко насмеши и ђаволасто покаже нову и дугачку хаљину. Опоменем је на прву четворку, а она ми рече да није заборавила, само је била у бризи дал' ћу ја доћи, јер је многима одбила и прву и другу четворку.

— „А зашто и другу?“ запитам је.

— „Е, ви сте ме замолили да с вами одиграм прву, а ја сад опет вас молим да ви самном одиграте другу четворку,“ беше јој одговор, и то је тако мирно рекла, гледећи и намештајући нову и дугачку хаљину.

— „Како ћу да вам захвалим на толикој доброти?“ проговорим после неког времена.

— „Како? Да врло лепо играте, и да се самном шетате кад небуде игре, мати моја неће ништа рећи,“ цврчао је овај мили полетарац.

Хтео сам да је загрлим, ал само је могох погледати онако свесрдно, одано. Сад би се чисто и срдио, да ме није позвала на другу четворку.

Међутим почне свирка валцер, стојећи поред ње, замолим је да заиграмо, ал она ми рече да је већ обрекла неком рођаку — морала је, те неможе самном. У тај мах приступи јој момче неко, по свој прилици онај рођак, и обоје одлетише међ играче.

Ја се нисам макнуо с' места, и кад се вратише, седе онако уморна на столицу. Нисам је ословио, ал кад је наступила четворка пређем њој и одведем је у ред.

У мени је срце и застајало и брже куцало кад сам је гледао и кад сам ручицу њену осетио у својој — онда сам био у неком чудном стању, дал' је била то љубав, то нисам знао, јер нисам био на чисто са својим чуством. Ипак наумим да јој нешто кажем, и то, како ми је мила, ал само како да започнем!

— „Шта сте тако ућутали?“

— „Мислим како сам сретан и блажен.“

— „Како то?“

— „Да ми је тако увек да држим вашу руку у својој, био би још сретнији и задовољнији!“

— „Ја вас неразумем.“ Шапутала је.

— „Та управо незнам ни ја, ал осећам да сте ми дражији од ма ког у овом друштву, да сте ми мили, и да вас волем.“

— „А зашт' да ме мрзите!“ рече мирно, а овамо јој се око тако ђаволасто смешило.

Шта сам знао на то да одговорим, добро те је игра изискивала да се мало растанемо, а кад се опет нађосмо, поче она сама.

— „Немојте ћутати, знате да сте ми обрекли, да ће те лепо играти.“

„А зар могу бити весео, кад ми дајете онакав одговор. Дајте ми бољи.“

— „При другој четворци,“ рече после кратког ћутања.

Међутим се игра доврши, и ја је хтедо на место да одведем.

— „Не, не, почне она, ми се морамо шетати, знате да морате.“

Био сам збиља заборавио, ал с тим радије пружим јој руку, и ми пођемо горе доле у округ?

Није никако хтела, да ми још сад одговори ма да сам ја и почињао пређашњи разговор, „идуће четворке,“ то беше све.

Наиђоше друге, разне игре, она је играла једнако, а ја сам само чекао на четворку и одговор.

Једва! Кад се стависмо у ред, ћутала је, и ја сам мало говорио, ал никако о ствари. Кад се игра доврши, и ми се опет шетасмо, рече набрзо: „Кад нисте задовољни, а ви примите као бољи одговор ову румену ружу!“ И она извади из косе румену ружу и преда ми је.

Ко је био онда сретнији од мене!

(Свршиће се.)

КАКО СЕ ХИСТОРИЈСКИ РАЗВИЈАО ПОЈАМ О СВЕТУ.

(Свршетак.)

Непрекидним испитивањем кроз толика столећа, добише људи мало по мало прави појам о небесним појавама, а рекосмо да млоги покушаваху да доведу те појаве у свезу једно с другим. Видесмо како Кеплер растумачи кретање планета, онако, као што је у истини; он не само што изнађе њихове путеве, но и законе по којима се крећу. Али каквим упливом бивају те све појаве у кретању? Пре тога доба тешко да је ко себе тако запитао; а они што и на то помишљаху, преписиваху ту моћ све неком вишем бићу. Па и сам Кеплер је још мислио да у планетама мора да има таких бића, што их покрећу, али да је бар у сунцу тако једно, што управља планетама. Но човек својим здравим разумом одарен, немогаше да се задовољи тиме да нека виша бића држи за оно, што планете покреће, него стаде да тражи правог и истинитог узрока томе.

У овоме доскочи Галилеј својим покушајима о слободном падању и о падању тела, кад их бацимо. Нашав законе тих кретања, дође он до снаге тежине и на закон о њеном дејству; а тиме удари он темељ некој сасвим новој науци о кретању тела, механици, на којој се оснива сва физика.

После Галилеја најважнији је на пољу механике Хујген Холандезау, јер он разсветли законе о централном кретању. И у Енглеској покушаваху млоги даровити људи, да докажу како се небесна тела крећу услед централних снага. Но нико не реши ту загонетку, до ли Исак Њутн! Пре свега изнађе он сасвим нов

начин рачунања, па онда тиме доказа, да зацело има у сунцу неке снаге, што неда ни једној планети да сврне са свога пута. Из већ познатог облика путева, извађаше он својим особитим математским знањем законе, по којима би та снага морала да дејствује и обратно, ствараше он из тих закона облик путева, по којима се планете под упливом те снаге крећу. — Дакле законе, које Кеплер посматрањем постави, утврди сада Њутн и математиком.

Но још му је остало било, да реши ово: какво својство има та снага, што одржава трабанте у кретању око планета, а ове опет око сунца?

Њутн и на то за сигурно одговори. Пре њега је већ био открио Галилеји закон о снази тежине т. ј. о привлачећој снази земље. А Њутн доказа сада, да та иста снага, што даје телима на земљи тежину, да та одржава и месец на његовом путу око земље, а и да сунце тако рећи том снагом опредељује свакој планети њен пут, по коме ће се да креће. Та привлачећа снага има то својство, да дејствује у опште између ма каква два материјална делића у светској просторији и то по закону што га постави Њутн. — Све дојакошње мађионичке и тајанствене снаге, што дотле звездама руковаху по мнењу старих, слише се у једну, у снагу тежине. Сви заплетени појави у кретању небесних тела могаху се сада да докажу законима гравитације, а други опет већ у напред да се определе. Њутн а и други ваљани математичари као Лаплас и Гаус решише млоге од тих задатака. Они осветлише у механизму светске зграде његове најмање неправилности. И тако је теорија у астрономији до тога ступња помоћу Њутна дошла, да можемо све појаве међу планетама израчунати. Тако је Леверје рачуном определио место неког планета кога дотле нико није могао да догледа; а то све тиме што је сазнао уплив тога планета на његове суседе, те рачуном и само место изнашао.

Тако је исто и посматрајућа астрономија пошла јако у напред. Изврсним справама, што их даваше новија физика, могаше се свако а и најмање кретање звезда да опази и сигурношћу да измери. А тиме се за навек утврди истинитост Коперникове науке. Из посматрања млогих комета могло се да види, да и ти чудновати гости на небу, морају да подлежу законима сунчеве гравитације. Приметило се како се ти из далних просторија устремљују к' сунцу, како поред њега пролазе а после их нестане. Млого шта у природи, што дотле задаваше људима страх, постаде им сада сасвим природно. — Шта више астрономи дознадоше и то, да и поједина сунца, што их дотле држаху за непокретна, да се и та крећу. Тим начином дођоше и на ту мисао, да као што се трабанти око планета, а ови с' њима заједно око сунца окрећу, тако исто да се и милијони сунаца вију око једног истог средишта, а то опет са другима њему равним средиштама око неке главне централне тачке и тако даље. Но досад су то само нагађања; хиљадама година можда ће се и до тога уверења доћи.

Хершел својим грдним телескопом загледа у врло велике даљине светске просторије. Место магле, која дотле покриваше људском оку млечни пут, изађоше њему пред очи небројене звезде; нове магле појавише се на небу, но бољим дурбинима растворише људи и њих у звезде.

И тако се наука о светској згради за три столећа почев од реформације звездарства трудом млогих ваљаних људи

готово из свију народности у Европи, невероватно брзо унапредила.

Кад би покушали да данас себи онаку слику о васиони створимо, као што пре стари чињаше, зацело неби то могли. Некада окружаваху људи васиону као неком оградом. Код нас је ње нестало, јер по нашем појму свет нема ни краја ни конца, а пун је звезда, што их неможемо избројати. Од тих једна је наше сунце. Око ње се окрећу 8 већих планета: Меркур, Даница, наша земља, Марс, Јупитер, Сатурн, Уран, Нептун и грдан број других мањих, што су из међу Марса и Јупитера. Као год што наша земља има за свога пратиоца месец, тако је Сатурн са седам, а Уран са шест таких одарен. Планета, што је сунцу најближа, а то је Нептун, далеко је од њега осам милиона, наша земља двадесет милиона, а најкрајњи планет Нептун шест стотина милиона миља. Меркур пређе свој пут око сунца за осамдесет и осам дана, земља за једну годину а Нептун за скоро сто шесдесет и шест година.

Комете се укрштају на своме путовању више пута са путевима планета; а број њихов неможемо определити. Сва та тела одржава у њиховом путовању на одређеним им путевима привлачећа снага сунца; но та још млого даље допире. Најдаљи планет, што нам је досада познат, јесте од сунца три пута толико удаљен као наша земља. Но та снага сунчева допире можда и на сто хиљада земљиних удалења од сунца; а она сунца, што су нашем сунцу понајближа, далеко су од њега сто хиљада пута толико, колико је наша земља од сунца удаљена. То удалење зове се удалење једне звезде и биће нам мера при осталим опредељењима. По Хершлу чини наше сунце са од прилике двадесет милиона других сунаца, једну гомилу у светској просторији, тако звани млечни пут. Облик му је као у сочива, а наше сунце је близу средишта тога млечнога пута.

Како Хершел вели, највећи пречник његов износи хиљаду пет стотина до две хиљаде удалења једне звезде. Одељени неизмерњим даљинама од нашег млечног пута има их више грдних гомила од сунаца, раштрканих по светској просторији, које нам се, кад их телескопом посматрамо чине као гомиле ситних звезда и једне ни тако, већ само као густе магле. Млоге хиљаде година треба зрак светлости, док оданде до нас допре, макар што пређе у једноме секунду двадесет и четири хиљаде миља. Ти непремерни простори и та безкрајна времена превазилазе сву човечију моћ уображења. Пред таким појмовима свака величина на нашој земљи претвара се у ништа. Наша мати земља изгледа нам да је доста велика — па ипак би је са Јупитера врло мало могли видити, а са Сатурна баш нимало!

Но сунце нам баш изгледа са свима својим планетама врло грдно — па поред свега тога, кад би га могли само да видимо са њему нај ближег сунца, изгледало би као какво светло зрнце песка! Шта више и саме величине нашег светског система, под који спадају толико милиона сунаца заједно са својим планетама, нестаје је, када помислимо да га посматрамо са једног сунца што припада каквом другом млечном путу: оданде ће нам наше око да угледа овај наш систем само као какву слабо осветљењу маглу. Сравњујемо ли што са безкрајним чиме, то и највеће се пред нашим очима тако смања, да изгледа најмање!

Да се врнемо још једанпут на оно што рекосмо. Прво видимо човечанство, тако да рекнемо у своме детињству, где

мисли да је земља плоча, окружена морем а на њу да се ослања небесни свод. Над земљом у етеру су куле боговске. Под земљом је царство мрака — а далеко у мору рајско острво.

Видимо даље како Коперник ставља земљу у ред њој равних звезда, с'којима се она око сунца окреће. Кеплер нас научи, да познајемо те путеве по којима се окрећу а нађе и закон за то кретање. Са дурбином у руци продре човек и кроз чврсту сферу сталних звезда и упозна безкрајне светске просторије.

Сваки човек, што у то верује, чуди се кад гледа на тај безграничан простор пун звезда и пита се, где је тај рај, куда, као што нас вера учи, долазимо после смрти?

На томе појму о свету, каквог га сад имамо неможемо оснивати своје религиозне идеје. Је ли тиме већ постала провалија између наших појмова о свету и између религиозних престава, то још њу већма рашири Њутн тиме што изрече прави узрок сваког кретања на небу: привлачећу снагу, што је има у себи свака материја Својим математским извађањем свију таких појава на основу закона те снаге, утемељи он механику неба.

Тако се раствара пред науком сав свет појава у радњу снага, што их има материја. Те снаге делују по непромењљивим законима; од њих постају спојеви а и промене у материји.

До сада је додуше наука само у појединим случајевима могла да пронађе основне природне снаге и законе по којима се појави збивају и мењају; но све оно што се у погледу испитивања феномена чини, то све води више и више к' испитивању природних закона, што је прави узрок томе Истом тачношћу, којом је наша наука растумачила ток звезда, падање тела и млоге друге појаве — са истом ће некад усавршена наука да разјасни све појаве, све промене у материји, као сама дејства механичких снага, што делују по закону, који се никад немења. Ту нам наду неуливају можда само каква нагађања, но састав човечије моћи дозивања, уверава нас о томе.

У Монакову. по немачком Светозар Стаматовић.

ЖИВОТ ГЕНЕРАЛА МИКАШИНОВИЋА.

Од Ђорђа Рајковића.

(Наставак.)

Нове ловорике брао је Микашиновић 1759 апр. 15. у боју код Петерсвалда, а особито код Пасберга, где је показао особите знаке свога јунаштва и био главним учесником славе тога дана. Презирући смрт улетао је са својим врсним Ђурђевчанима у највеће крешево, тако да је код Пасберга био опасно у лице рањен и — заробљен. Фелдмаршал-лајтнант Геминген у свом ратном извештају на фелдмаршала грофа Дауна вели: „Колико сам дознао за успех код Петерсвалда и Пасберга, св. Ђурђевчани су се на оба места веома добро држали, а код Пасберга се госп. обрстар Микашиновић са особитим јунаштвом борио, бранећи по могућству шанац један за другим, тако да је најпосле — опкољен будући од свију страна заједно с другима пао непријатељу у ропство.“ [1])

*) У изворнику: „So viel mir ansonsten von dem Erfolge bei Peterswalde und Passberg bewusst, so haben sich die St. Geor-

Фил. Гемингeн под 4. мајем јавља фелдмаршалу грофу Дауну, да је Микашиновић пуштен на паролу, то јест на реч; за то време сматрао се као непријатељски заробљеник, нити му је било допуштено мешати се у регементске послове.

Сјајним својим заслугама на бојноме пољу стече Микашиновић 1760 себи и своме синовцу Аксентију баронство, задржав пређашњи предикат „од Шлангенфелда.“ У стању смо овде саопштити допис ц. кр. државног министра плем. Хаугвица, којим то јавља ц. кр. придворном војеном савету. Допис гласи у преводу: „Њег. царско краљевско Величаство премилостиво сећајући се старог племићког порекла свога правог обрстара и коменданта вараждинско-крижевачке пешачке регементе господина Михаила Микашиновића, као такође и његови већ од млого године стечени, па још и данас неуморном верношћу и раброшћу на јуначком пољу на свемилостиво задовољство Њ. Величаства посведочавани заслуга, благоизволело је њему и синовцу му Аксентију плем. Микашиновићу, са свима њиовим наследницима мушке и женске линије, превишњом, својеручно потписаном повељом од 29 јуна о. г. подарити баронство укупни своји наследни краљевина, кнежевина и земаља, са предикатом „од Шлангенфелда,“ а насловом „Благорођени.“ Тога ради ово превишње указивање милости саопштава се славноме ц. кр. придворном војеном савету ради знања и даље наредбе, да се поменути господин Михаило барон Микашиновић од Шлангенфелда и његов синовац Аксентије плем. Микашиновић са свима њиовим наследницима обојега пола признају за особе баронскога сталежа и да јим се подељује наслов и предикат „Благорођени,“ те да тако уживају све почасти и изврштине, које приликују баронском сталежу у ц. кр. држави, па и споменутим краљевинама, кнежевинама и земљама. У Бечу 23 авг. 1760. Гроф плем. Хаугвиц с. р.[1])

Год. 1763 налазимо Микашиновића као заробљеника у Магдебургу, од куда

---

gier an beiden Orten sehr wohl verhalten, und am letztern Herr Obrist Mikassinovich mit besonderer Tapferkeit gefochten, aufeine Redoute um die andere so lange als möglich manuteniret, nach der Hand aber, als er bereits von allen Seiten umrumgen gewesen, ist er vom Feinde nebst Andern gefangen worden.“

[1]) У изворнику: Nachdeme Ihro Kays. Königl. Majestät dero würklichen Obristen und Commandanten des Warasdiner-Kreutzer-Infanterie-Regiments Herrn Michail von Mikassinovich auf sein allerunterthänigstes Bitten, und in mildester Erwegung seines guten Alt-Adelichen herkommens sowohl, als auch deren von ihm durch vielle Jahre zu dero gnädigsten Wohlgefallen erspriesslich geleisteten auch noch gegenwärtig mit unermüdeter Treue und Tapferkeit fortsezenden Treu-gehorsamsten Feld-Kriegs-Dienste die besondere Gnade gethan denselben, und dessen Bruders-Sohn Axentium von Mikasinovich sammt allen ihren Ehelichen Leibes-Erben, und derenselben Erbens-Erben Männ- und Weiblichen Geschlechts: Krafft eines unterm 28 Juni l. J. mit Allerhöchst eigenhändiger Unterzeichnung ausgefertigten Diplomatis in den Freyherrn-Standt Ihrer gesambten Erb-Königreich-Fürsten-Thum- und Landen mit dem Prädicat von Schlangenfeld, und dem Ehrenworte Wohlgeboren gnädigst gesezet, gewürdiget und erhoben: So wird solch Allerhöchste gnadenbezeugung einem löblichen k. k. Hof-Kriegs-Rath zur Nachrichtlichen Wissenschafft und weiters beliebiger Verfügung auch zu dem Ende hiemit in Freindschaft unterhalten, damit besagter Herr Michail Freyher Mikasinovich von Schlangenfeld und dessen Bruders-Sohn Axentie von Mikasinovich samt allen

се моли да га искупе. Те године буде наименован за генерал-мајора (Obrist-Feld-Wachtmeister) и одређен за карлштатску генералију. Дне 10. авг. стигне он на своје место у Карлштат. Ту је доцније делао као председник комисије у одсеку за школске послове. Кад 1764 умре земаљски генерал-заповедник карлштатске генералије Кенђел, онда управа истом генералијом би привремено поверена Микашиновићу, који год. 1766 постане ц. кр. фелдмаршал-лајтнант.

На народном сабору у Карловцима год. 1769 наодимо и Микашиновића, као посланика карлштатске епархије од регементе Слуњана и Огулинаца. Али нам ваља приметити да он, приликом избора митрополита, није тео гласати за владиног човека, вршачког владику Јована Ђорђевића, куд је и кр. комесар гроф Хадик очито нагињао, већ је дао свој глас на владику карлштатског Данила Јакшића. Како је ипак — тако рећи у тврду силу — био изабран Ђорђевић, то и микашиновићева звезда, која је до сада лепо сијала, поче од јако све више и више тавнити. Микашиновић, чим се споменути сабор распустио, као што се вели „због неједнаког држања“ на том сабору, би послат на царичину заповест из Осека у Карлштат без даље истраге. Генерал команди је дат налог да строго мотри на његово владање и дописивање, па ако би било против њега какве сумње, да то одма јави.[1]) За сумњу није се требало старати: митрополит Јован Ђорђевић, заслепљен осветом, умео је дошаптавати и сумњичити. Год. 1771 буде Микашиновић суспендован од службе, те се настани у Копривници. Не прође иза тога ни пуне три године, а он у Бечу умре, — доктори рекоше од подагре и старости, а ја велим: од туге и жалости!

Микашиновић п(о)стаде и бароном, али он не би сретан да добије и војнички крст Марије Терезије, најдичнији украс војенога реда, ако га и јест толико пута заслужио. Микашиновић је био одличан војник и ревностан Србин, био је побожан и толерантан. Православну своју веру и цркву жарко је љубио и истински поштовао. Темпло у цркви намастира „Лепи Вича“ у пакрачкој дијецези његовим је даром саграђено и насликан; на десној страни под иконом св. Јована крститеља изваjан је и његов грб с натписом: „Михаил Микашиновић г. фелдм. лајт.“ Исто је тако он и у Плавшинцима, у своме рођеном месту, цркву поновио. Као војнички старешина одликовао се строгом правдом; презирући гордељивца као и пузавца, уважавао је само истиниту заслугу. Као што је сам био радин, те све своје дужности тачно обављао, тако и неатости своји млађи није давао пардона. Од погледа његова дрктао је сваки кривац, иначе му је око према савесном извршиоцу дужности било тијо и благо. Простом војнику био је прави отац и радо им је дао прилике и сред-

ihren Ehelichen Descendenten beyderley Geschlechtes für Freyherrn und Herrn-Standes Persohnen erkannt und gehalten, ihm auch der Titel und das Prädicat „Wohlgeboren“ gegeben, und zugeschrieben, auch sonsten dieselbe aller Ehren und Vorzügen, deren der Freyherrn-Standt in den k. k. Reich, dann erwehnten Erb-Königreich-Fürsten-Thum, und Landen sich gebrauchet und zu bedienen fähig ist, theilhaftig und genussbar gemacht werden. — Wienn den 23 August 1760. Graf von Haugwitz m. p.

[1] „Mikassinovich wird wegen seines ungleichen Benehmens beym Illyrischen Congresse zu Carlovitz auf Allerhöchsten Befehl Ihrer Majestät der Kayserinn ohne weitere Inquisition von Essegg nach Carlstadt abgeschickt. — Auf dessen Betragen und allenfahlls führende Correspondenz hat das General-Commando ein wachsames Auge zu halten, und wenn irgend ein Verdacht gegen selben aufkäme, allsogleich zu berichten.“

ства да се развеселе. Како је лако придобити љубав млађега, па ипак многе старешине не ће то да увиде! Микашиновић, још док је био обрстар, свагда би свога ординанца задржао на ручку за истим столом, за којим је и сам јео. Кад би се момак шчињао и снебивао, Микашиновић би га обично рабрио овим речма: „Једи и пиј, мој драги капрул, јошт нас и не бу!“

(Наставиће се.)

Листак.

Читуља.

(Алекса Радовановић) медицинар у Берлину. 12 марта ов. год. умро је у Мерану још један даровит младић и вредан наш књижевник Алекса Маринков син, Радовановић у најбољем цвету свога живота — у 23 години младости. Алекса је познат са превода Бекетова и више других чланака из природних наука. По својој жељи изучавао је у Берлину медицинске науке, па нешто због сурове Берлинске климе, а поглавите с тога, што је и сувише волео науку, па безпрестано радећи разболе се, и по савету доктора оде у Меран, где је умро. Једина му је брига била и жеља, да својим очима види, готову њиме преведену књигу „Природна историја постања“ Хекела; он то задовољство није дочекао, али ће књига бити готова и име Алексино остаће међу нама, докле год буде српског језика и књижевности.

У колико жалимо, што немила смрт покоси у најбољим годинама, нашега младога књижевника Алексу, у толико жалимо и његове родитеље, који ево дочекаше да виде смрт и другог тако даровитог сина, после смрти њиног сина Михаила писца више чланака о правним наукама и преводиоца „Ортолана.“ „Исток.“

Нове књиге.

Rad jugoslavenske akademije за науке и умјетности, књига 30. Загреб 1875 (Вел. 8-ина, 2 л. 220 стр.) Цена 1 фор. 50 новч.

Садржај. О женских карактерих у наших народних пјесмах, од Ј. Јурковића. — Устрој и гојидба цвијећа, од дра Ј. Шлосера. — О иметству по србском уобичајном праву, по установама Душанова законика и по статутима далматинских градова, од Божидара Петрановића. — Борба јужних Словена за државну неодвисност у 11 вијеку, од дра Фр. Рачкога — Узроци олеђивања сад једне сада друге земаљске полутке, од дра Ђ. Пилара. — Др. Божидар Петрановић, некролог од дра. Фр. Рачкога. — Новије публикације о Копернику, од Ј. Торбара. — Академија с почетком 1875 Изводи из записника. Поклоњене књиге.

Извештај управе београдске читаонице за годину 1874. У Београду 1875. (8-ина 73 стр.) Садржај. Рад управин. — Библиотека. — Новчано стање. — Збирка новаца грчких, римских, руских, аустријских, угарских, француских, турских, шпањолских, дубровачких, италијанских, пољских, и српских. — Инвентар намештаја, слика и мапа. — Старине. — Новине.

Тригонометрија од Димитрија Нешића професора велике школе. У Београду 1875. (496 стр. велике осмине са 115 слика у тексту.) Цена 18 гроша.

Прва немачка читанка за гимназије уредио Ј. Мајзнер, прегледала и одобрила школска комисија. У Београду 1875. (Цена 8 грош а.)

Стереометрија за више разреде средњих школа по д-ру Сондорферу написао Стојан Марковић професор реалке. У Београду 1875. (152 стране средње осмине са 93 слике на таблици.) Цена 8 гр. чарш.

Извештај управе српских народних фондова о стању фондова и фундација, стојећих под његовим руковањем, за год. 1874. У Новом Саду, вел. 8-ина 12 страна.

„Јавор“ излази 1. 10. и 20. дана сваког месеца. Рукописи нека се шиљу уреднику, а предплата „Администрацији Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на читаву годину 4 фор. на по године 2 фор. на три месеца 1 ф. *За стране земље*: на читаву годину 5 фор.

СРПСКА НАРОДНА ЗАДРУЖНА ШТАМПАРИЈА У НОВОМ САДУ.

БРОЈ 13 У НОВОМ САДУ 1. МАЈА, 1875.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

УРЕЂУЈЕ ДР. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Стални сарадници: Јован Бошковић, др. Јован Јовановић, др. Милан Јовановић, др. Лаза Костић др. Стеван Павловић, др. Михаило Полит-Десанчић, Стеван В. Поповић, и А. Хаџић.

КЛЕОПАТРА.

Новела од Павла Хајза.

(Наставак.)

На пољу у башти простираше вечерња сенка своја крила, а ваздух беше тих и миран. Они гледаше преко цветних леја на парак, што беше стазама испресецан и од куд се чу прижељкивање славуја. Тице доле у кавезу спремаше се по највише да мирују. Али у торњу се мајмун једнако устумарао, те кад опази девојку, поче неким особитим начином пружати белу кипанку, бацаше је у вис и опет хваташе, скачући по крову овамо и онамо, а по каткад дречаше несносно као кад мало дете плаче, кад буде бијено, и зубима клопоташе, те звучаше као помаман подсмех.

„Не знам, како је то“, рече невеста, а згрозив се умотаваше се марамом око плећа, „данас ме све у срце дира, радост и страх. Ти си се у мени преварио, драги мој. Ти мишљаше да ћеш добити веселу, неразнежену жену, која би приличила за сеоски живот, а сад видиш, да сам и ја осетљиво, страшљиво створење, што има свакојаких уображења и служи на терет онима с којима живи. Још има времена,“ настави она и погледа га небеским детињским осмехом, „још се можеш предомислити и мене оставити, те да покушаш, да ли ћу од те грозне лекарије очврснути.“

Место сваког одговора он јој заклопи усне дугим пољупцем, и они обоје пречуше, да је мајмун доле подигао ужасну вику и да се бацао ситним камичцима. У то врати се и тетка, јако задовољна оним што је видела, хвалећи сваку ситницу. „То је прави вилински дворац, ћерко, у ком ћеш живети,“ заврши она своју похвалу, „и ја не бих ничега знала, што би се могло још желети, само кад би се гадна морска мачка и онај страховити кип са змијом уклонили. Али сад је време да идемо Цецилио. Ми смо још и кројача за до вече наручили, ту ће бити саветовања, а таке ствари не сме ни сретна невеста пропустити.“

Она тако наваљиваше да се иде кући да није хтела ни окусити воће, што је међу тим донешено у дворану у красним кристалним чинијама. Но ипак није могла одрећи, да се чашом шампањскога не куцне младом пару и себи у здравље. „Још пет дана“, рече она смешећи се, „тада немам више ништа да кажем овом мом злату, тада је она госпођа у овој кући, а ја ћу бити весела, ако она искреним срцем стару тетку још који часак задржи.“

Тако говораше она у најбољем расположају. Архибалд их праћаше уз сте-

нене, а Цецилија опет умукну. Кад кола са госпођама одјурише из дворца, стајаше заручник још дуго и гледаше у дрва од алеје, у којој беше још много света, тако да се од хиљаде ногу дизаше прашина као облак у висину. Тада се сети, да има да пише неколико писама и да учини по неке наредбе, те се полако опет попне уз степенице.

Кад ступи у дворану, види још свеће где гору на столу и где се црвенкасто сјаји полу испражњена чаша Цецилијина У чудном заносу мисли узме механично чашу. Искапи је кап по кап и стави је опет на место. Још пет дана! рече за се; чињаше се као да незна снажније изреке, да поплаши све духове, што га опколеше.

Слуга уђе и запита, да ли ће угасити лампу у кабинету. „Нека још гори!“ одговори. „Али ми запали свећу преко у писаћој соби, тамо ћу спавати.“

За тим, као да се на што одлучио, зграби чирак са свећом и оде у кабинет. Ступив у нутра првим жудним погледом тражаше слику, и прође га страх кроз све живце, кад му се, по свој прилици преварен истинитом живошћу и засењујућим осветљењем, учини, да слика при уласку његовом покушаваше да устане, али да опет немоћно натраг клону. Но тај га утисак мине; он се усиљаваше да приступи ближе, стави чирак на сто и удуби се у посматрање тога тајанственог створа. Што је дуже гледао, све му се већма мршташе чело, а усне се све осетније трзаше. Чињаше се да је заборавио на све око себе, као да су га те црте утонуле у дубок понор, у који не допире ни какав глас околине ни садањости.

Колико му је тако блудио дух, не знађаше ни сам. док се завеса од врата на један пут не подиже и не показа весело лице пријатеља му поред њега. „Bon soir, (добро вече) Архибалде!“ повиче овај улазећи и пружи поверљиво руку своме пријатељу, који се као иза сна трже. „Ваљда те не узнемирујем? Барем сам био толико уздржљив, те сам чекао, док ти је отишла лепа посета. Кола сам срео на капији, а тетка и нећака милостиво су на мене руком махнули. — Али шта је теби? Изгледаш ми тако свечано замишљен, као да си писао своју последњу вољу, а не да си се пре неколико тренутака разговарао са својом заручницом. Зар у истину нема савршене среће?“

Барон одступи од слике, као да хтеде да одврати пажњу пријатеља од онога, што њега самог занимаше. Он се осмехиваше и срдачно стисне пружену му руку. „Та мани ме,“ рече он, „пређи ће то већ.“ — По том, предомислив се, узме чирак и стане пред слику, а пуна светлост свеће падаше на тамне црте. „Познајеш ли ово лице?“ питаше дршћућим гласом.

Пријатељ зачуђено кликне. Па онда узе наочаре, те ћутећи посматраше из близа чудновати лик од главе до пете. Беше му тешко, да изрекне име, што му лебдијаше на језику.

Беше он од оних не баш ретких милих људи, код којих је орган некористољубивог дивљења у такој мери изображен, да они сумњају у своју сопствену важност и неће ништа за себе да значе. Родом беше из неке малене средњонемачке области, од старе, богате породице, беше дакле још за рана уведен у „велики свет“, па ипак не могаше никако са свим да савлада неку нежну стидљивост. Против своје воље ступио је на пут дипломације, а своје самољубље није на том пољу ојачао. Тако се привикао, да енергичнијим или сретнијим пријатељима још унапред првенство уступа и да се радује туђим успесима. У сваком дру-

штву су га држали за најзанимљивијег забављача, највернијег пријатеља и мудрог, јако изображеног човека, који би био кадар много учинити, само кад би хтео. Он је свагда до ушију поруменио, кад би му ко год из учтивости споменуо његове способности, и ревносно је тврдио, да га прецењују. Ближи познаници његови говорише, да је песник, и да тајно прави стихове, те се на један пут појави прича, да се пре десет година представљала на дворској позорници његове престонице жалосна игра „Танкред“, коју је он написао али да он то неће да призна, по што је сретан успех тога комада приписивао дворским обзирима, јер су кнежевића престолонаследника држали за писца. Од тога доба звали су га ближи пријатељи Танкредом, а он се није могао томе противити. Он у опште није никоме сметао ма у ком уживању, па макар и на његову штету. Тако је био и у одношају према Архибалду, коме се још из одавна страсно дивио Ко је боље знао, како стоје ствари, слегао је рамени и чудио се слабом младом човеку, ком је била равнодушна ствар, што му је пријатељ задобио невесту. коју је он, наравно својим стидљивим начином, неко време волео. Шта се збивало у грудима му, остала је његова тајна. Али се јасно видело, да није ни тренутка допустио мржњи, да старо пријатељство смути; и они су можда имали право, који за њ говорише, да у свему другом има средњи дар, али да је у једном узорит и ненадмашив: у вештини, бити пријатељем.

Тај високи дар заклопи му сад уста на архибалдово питање, да ли то лице познаје. Он знађаше, да је пријатељу успомена та морала бити горка. Па ипак — шта значи сакривати, што се рукама да ухватити?

„Чудновато, заиста“, прошапу најпосле и не гледајући у Архибалда.

„Је л’ истина?“ настави овај нагло. „Не варам се дакле ни мало! Потреса ме на први поглед. Сад сам посматрао сваку и најнежнију цртицу, и нашао опет сву драж и сав јад.“

„Ја сам је тада видео само два или три пут, и то мимогред,“ рече други. За то нисам сигуран, да није можда само онај општи племенски тип, који ме је на први поглед изненадио. Али ти наравно мораш боље знати.“

„Ја је и сувише познајем,“ мрмљаше барон и у грозничавој узбуђености упре поглед на једно место на десној руци, где на мркој кожи беше црно плавом бојом нацртан неки чудноват знак.

Он остави опет свећу на сто и прекрстив руке задуби се у мисли. Тако ћуташе обојица неколико тренутака.

„Али од куд и како је та слика теби дошла?“ питаше најпосле пријатељ.

„И то је загонетка. Ја ћу распитати и можда ћу дознати таке ствари, које ће ме са свим мира лишити. Ти си песник, Танкреде. Ко зна, можда ћу ти ја послужити као материја за какву жалосну игру Као да ме гони нека мрачна освета, која у застопце за мном иде и хоће да ме обмота мрежом баш на прагу моје највеће среће. И доиста, ако је тако, онда теже искајавам, него што сам скривио.“

„Од тог нека те бог сачува!“ рече му пријатељ и приступи му ближе. „Уклони се од те кобне слике и реци ми, чега се бојиш, те да се промислимо, не би ли се зло могло избећи. Ја о целом догађају скоро ништа не знам. У Паризу сам вас виђао заједно, и још тада сам се бринуо, да ће те цела ствар дубље завaтити, него што би ваљало. Кад смо се после тога на неколико година састали, приметио сам при случајној напомени те ствари, да сам дирнуо у рану. И тако сам своју радозналост уздржао

*

до боље прилике. Али нисам ни слутио, да ће дотле доћи.“

„То је истина,“ одговори Архибалд горко; „ко би могао и мислити, да ће се она у особи јавити! и то баш сад на пет дана пред моју свадбу, и у тако троњавајућем облику, да сва философија није кадра томе на супрот да стане! О, да знаш шта ме је тада још стало муке, кад сам свему крај учинио! При првом нашем сусретају нешто ме је опомињало, и ваља ми признати да сам се опирао, да не подлегнем чаробној сили. Тада кад си нас у молијеровој улици видео да заједно живимо, беше тек четрнаест дана, од кад сам је к себи примио, али већ два месеца, од кад се први пут видисмо. То се догодило у „елисејским пољима“; ја сам са неколико познаника туда шетао, те сам је видео где седи на једној клупи и држи у крилу котарчицу са љубичицом. Одмах ми паде у очи страно лице необичног источног типа, и ја приступим њој не пазећи на шалу мојих другова, и запитам је, каква је судбина догнала у Париз. Још тада, кад је велике очи жалостиво на мене упрла, осећао сам неко необично саучешће према њојзи, које ме је гонило да је се примим, пошто јој се на лицу могло читати, да је несретна. Али ме је нека још јача сила задржавала, да не дам познати тај свој расположај. Купив једну киту цвећа, запитао сам је само, како се зове. Cléopatre (Клеопатра) — рече она гласом, што си га и сам чуо. Моји другови говорише јој много лепих речи, које је она примила, као да не разуме ни речи француски. При том није скидала очију с мене, а кад ми одосмо и ја се случајно окренух, приметим да је ишла за нама мирним корацима носећи котарчицу о руци. Ходом и високим растом упадала је у очи и разликовала се од паришкиња, које чисто играју и скакућу кад иду.

„Најпосле је изгубим из очију, и како сам цело после подне чинио посете, нисам више ни мислио на то. Ти знаш, како у Паризу један утисак други разгони, а ја бејах тамо тек недељу дана. Кад сам се с вечера пре позоришта још једаред вратио у свој стан, видим је опет на сто корака за собом. Она је дакле ишла за мном читава она два сахата, али ми се није приближивала. Спопадну ме неке мисли, не баш најнепријатније, као што ми ваља признати, али сам држао да сам и према себи и њојзи дужан, да је одвратим од себе. Кад сам је излазећи из куће опет близу затекао, те се чинило да ће још ићи за мном, пођем управо к њојзи и рекнем јој прилично преким тоном: „Држим да сам своје цвеће платио. За што идеш једнако за мном? Нећу да ме пратиш и не тражим у опште ништа од тебе. Али да ниси време узалуд тратила — ево ти!“ И бацим јој у корпу пет франака у сребру, и брзо се окренем, јер сам осећао, да ми њезин тихи израз лица сваким тренутом све више за срце приања. још сам видео, како се по изгледу послушно, са обореном главом уклонила, а ја сам се једва савладао, да је опет не зовем натраг. Но ипак сам се најпосле држао сретним, што сам тако олако прошао; јер су ми били у живој успомени разни догађаји добрих пријатеља, који су на најжалоснији начин од препредених подводница у замке ухваћени и тек су се очерупани могли спасти.

„За тим је нисам десет дана срео, и слика, што се с почетка често у мени појављивате, поче већ бледити, кад једног јутра раније него обично сиђем низ степене свога стана и доле у дворишту видим где се пред вратаревом собом сакупила скоро сва чељад око неке женске, што је седела на столици и главу на прси тако спустила, да је у први

мах не могох познати. Чујем, да су ту девојку јутрос рано нашли пред капијом онесвешћену, те и сад још није к себи дошла. По свој прилици је пола ноћи на пољу лежала, јер су јој хаљине скроз мокре од кише, а оно је место суво, где је лежала.

„Кад приступих, подиже онесвешћена, вођена неком милосрдном слушкињом, главу мало горе, и ја се јако препадох кад њу познадох. А и њојзи се канда поче враћати свест, јер као да се опомињаше мог тадашњег суровог одбијања, чисто се стресе кад ме опази, и умири се тек кад јој приступих и наравно као са свим непознату запитах, шта јој је. — Ништа! рече и покуша да се осмехне, те у тај мах изгледаше опет тако дивна и лепа, да се људи, што у наоколо стојаше, чудом зачудише. Ваљда је гладна, рече једна слушкиња. Ваљало би јој дати мало топле чорбе и заоденути је у хаљине. — Одмах наредим, да јој зготове доручак, и запитам вратарку, хоће ли се за сад за добру награду побринути за ту сиротицу. Тек по што се најнужније мере употребише и по што сам видео, да је мало оживела, одем својим послом и препоручим је осталима.

„Ти појмиш, да сам се у подне са неком стрепњом у срцу кући вратио. Нађем је у соби вратаревој, где седи код стола очевидно опорављена; на крилу држаше најмлађе дете помајке јој, али чим мене опази, остави га опет у колевку, те покорно устаде, као да очекује, да ћу је опет отерати. Вратарка ми приповеди да је од самог јела опет оздравила и да јој се исповедила да је три последња дана живела о циглој земички. Сад је запитам, како је пала у ту невољу, и признајем ево пред тобом, да сам још и сад са неким подазрењем слушао њезину приповест. Отац јој беше француски мерник (инжењер), који је у Мисиру више година под вице-краљем служио и најпосле се Арапкињом оженио. Многе сестре, које је имала, умреше јој од грознице, најпосле и мати. Тада даде отац оставку на свом звању да и последње деге не сарани у туђој земљи, те као девојчицу од десет година доведе је у Париз. Овде је више година кубурно живео, а кад је пре две године умрьо, једва је оно што је оставио за погреб залегло. Они су живели у једном предграђу код неког баштована, који из сажаљења задржи сироту девојку у својој кући, по што и сам није имао деце. Испрва јој беше добро код њега и само му је помагала продавати цвеће. Али од неколико месеца срдила се баштованова жена на њу. Из њезиних речи могао сам закључити, да је баштованка била љубоморна према лепој девојци, те се с тога с мужем жестоко свађала. Свршетак песми беше, да баштованка није мировала, док је није из куће истерала. Без куће и кућишта пребијала се од тога доба од немила до недрага. Оно мало заштеђена новца не стаде на брзо, и најпосле је глађу измучена и изнемогла прибегла к мојим вратима, као да не беше кадра у свету наћи боља склоништа.

„То сам све, као што рекох, слушао тобоже са неком сумњом, или сам се бар хтео за то замишљено подазрење заклонити, јер ме је срце јако привлачило сиротом детету. Још тога дана распитам у предграђу код суседа баштованових, и дознам да је све на длаку истина што је рекла, и да нико не зна ни једне рђаве речи рећи за добром девојком, која је шта више код свију младих људи стојала у гласу највеће хладнокрвности и равнодушности и да није ништа ни у баштовановој кући згрешила, до то, што је била лепша и млађа од баштованке.

„Али шта сад да радим? Вратарка, која се у своју штићеницу са свим заљубила, радо би је код себе задржала, по што је и деца волеше а и муж не знаде за друге насладе до за ниће. Али ја се сам од себе побојах, ако с њом под једним кровом узживим, те се с тешком борбом одважим, да је на другом крају Париза сместим код једне поштене старе модискиње, коју су ми с поуздане стране као поштовања достојну госпођу препоручили. Тамо јој је ваљало да научи све женске радове, које ни мало није разумевала, а и госпођа ми обећа, да ће је строго држати и неће је пуштати у дућан, где би са своје лепоте и неискусности могла пасти жртвом првом беспосличару и удварачу.

„Кад јој ту намеру саопштим, није ни једном цртом на лицу издала, да ли јој је то по вољи или не. Беше у њозји нека сањалична безвоља, која узрујаност првог утиска мало по мало опет угушиваше; јер чињаше се, да душа у том лепом телу још спава, или да у опште није кадра живље осећати. Тако сам је видео, кад се са вратарком понела на фијакер, да иде доброј госпођи Ларивијеровој, где се прилично ублажена растаде, и ја сам се надао да је с тим свршено, и да ће ме на њу подсећати само месечни рачуни модискињини.

(Наставиће се.)

Н О В А К.

(По Мењеју)

Као соко кад у лету
Вечба свога соколића:
Тако вечба стари војник
У оружју млађа тића.

— „Нек те секу, нек те пеку,
Нек те кољу, нек те боду:
Нека ти и глава падне,
Ал ти напред за слободу!

Руши, сеци, крши, ломи:
То се зове јуриш прави!“
Лети новак као муња,
Свет би, мислиш, да задави.

„Врло лепо, врло красно!.
Напред, видим, добро ступаш:
Али сад ћу да ти кажем
Како треба да уступаш:“

Витез новак задрхта се,
Лице му је пуно жара,
Погледа свог господара
Те му ’вако проговара:

„Опрости ми, господару,
С разговора мога глупа —
Ал вера је моја тврда,
Да Срб никад не уступа!

У Новоме-Саду.

Мита Поповић.

РУМЕНЕ РУЖЕ.

(Свршетак.)

Прошло је дванајест година од ове игранке.

У Бечу је изложба скупила људе из свију крајева света, и ја одем да видим ово чудо. Са још два друга шетао сам се по изложби, чудећи се овде, смешећи се онде, а све гледајући и посматрајући.

У дворани, ди су слике понаментанс, биле, бавили смо се понајвише, ручали

смо ди смо стигли, а пред вече смо обично слушали свирку.

Колико сам пута стајао — било је у инглеском оделењу — пред оно мало косе, која је некад покривала генијалну главу првог Наполеона. Сад је тих и миран онај, који је кадгод усколебао васцелу Европу, а таласи његова немирна духа пљуснуше чак и у Африку и Азију; а што су га напослетку надвладали није ни чудо, та толико их је пута победио, да су већ морали од њега научити.

Ко се није дивио Јапнезима, овим малим, пријежним људма, са кривим очима и ногама, са жутом кожом и обријаним лицем, са ципелама, које и на табанима имају штиклу! Та ко се није дивио целом намештају, целој изложби! —

Једно вече одосмо опет свирци да мало одахнемо и да се одморимо. Нуз нас је седила једна старија госпа до ње млада, а још даље господин неки.

Млада госпа је могла имати тако своји 25—26 година. Била је црномањаста и особито лепа. Нисам се сећао дал' сам је икад видио, ал кад ме је погледала, и ја осетих чаролију ока њеног, прође ме мућа — ја сам је некад видио, јер оваких очију више нема! Ал само ди, ал само кад!?

И нисам се могао сетити. За тили часак прођем свој дојакошњи живот, ал бадава. Кадгод је погледим, и кадгод се сретоше очи наше, мислио сам увек да сам нашао шта тражим и увек сам наново клонуо, јер ме изневери памтење.

На њеном лицу нисам приметио никакве промене она је тако исто мирно гледала своје комшије на десно као и мене на лево, и пажљиво је слушала свирку.

После неког времена устане, шњоме остали и пођу, још један поглед ухватим од ње, ал миран и тих и ја се нехотице поклоним.

Није ни мене свирка даље занимала, предложим пријатељма да се кренемо и ми пођемо у варош.

Цело вече и целу ноћ сам мислио на њу, а сутра дан одем сам у изложбу.

У оно исто доба кад и јуче одем на свирку и почнем је очима тражити.

Ево је! Опет са истим друштвом, исто тако лепа и мила, одевена беше укусно, а у коси јој беше заденута румена ружа....

Ја се лупи по челу — јел' могуће! И она ме је познала, познала после толико година, а ја, ја се немогох опоменути! Па румена ружа — још је носим при себи!

Извадим је брзо, онако увелу и бледу и заденем је за капут.

Кад је приметила, насмешила се, онако исто благо и умиљато, а мени се пред очима низаху несигурне сенке давно прошлог сретног времена у оној истој милини, у оној истој чаролији!

Дал' да јој приђем, дал' не?

Она иста тајанствена снага, која ме је некад њојзи вукла, потови се, ал свет ми недозвољаваше, па још... можда је удата, можда тај господин који до ње седи, можда је онај исти рођак, који ми је некад отео и прву игру — „морала је!“ а та стара госпа, можда је мати њена, која „неће ништа рећи.“

Лепи снови млађаног доба! Ала сте мили и бајни, ал на жалост само сте снови.

Не потраја дуго и они пођу. Кад је прошла мимо мене, обори очи и спусти хартијицу на земљу: Ој, како сам је брзо подигао, ох, како сам је стегао у руци!

Кад сам их изгубио из очију, одем брзим корацима у турску кавану да прочитам писманце: „Данас у осам сати у вече бићу сама. Хотел Г.... бр 10.“

Срећо моја недогледна! Још данас да јој гледим у те дивне очи! Још да-

нас да јој чујем гласак — онај мили полетарчев гласак! Погледим на сат, беше већ седам, устанем и пођем у варош. —

Равно у осам сати стајао сам пред хотелом. Портир ми рече, да је у бр. 10 млада госпоја сама. За тили часак бејах у првом спрату и закуцам на врата, над којим беше написан бр. 10.

„Слободно!“ Зачух онај исти глас, који ми је још пре дванаест година живце узбунио.

Уђем. На дивану сеђаше она — онај мили, онај красни полетарац

Сумрачак, који је у одаји владао, даде целом појаву неку тајанствену чаролију — нешто меко нешто јужно, као да осећаш мирис цвећа, као да слушаш песму славуја! А она? Пред очима ми стајаше у краткој хаљини, па онда у дугачкој и сад дивно развијена. Она иста румена ружа, која ме је опоменула на некадашње пресретне дане, вирила је из црне косе њене, као да ме зове, као да ми пребацује нешто, као да ми обриче много, много!

— „Данче лепи! почнем, позвала си ме, ево ме, да чујем из твоји уста васцело блаженство своје!“

— „Добро ми дошли!“ рече она смешећи се и пружи ми руку. Ја је се латим и притиснем врео пољубац на ту белу, на ту меку руку.

— „Ја немогу још к себи доћи; почнем наново, јер немогу још да схватим ову срећу изненада!“

— „Ја сам вас одма познала, чим сам вас опазила, проговори она; приметила сам утисак на вами, те сам знала да ће те опет доћи, и да вам мало помогнем, заденем ову румену ружу мислећи, ако ме и сад не позна, онда није ни заслужио да му се кажем.“

— „И неби био заслужио!“ рекох, држећи једнако њену руку у својој:“ „Људи говоре, кад срећа почне само, онда нас неће наскоро ни оставити. Ја дођох да гледим што још нисам видио, и бејах задовољан, а сад гледим оно, које ми још од дванајест година на срцу лежи. Ви се сећате одговора после друге четворке?“

— „Како да га се не сећам! Зар би иначе заденула румену ружу, зар би вас к себи позвала?“

— „Видим, и незнам како да вам благодарим. Моја љубав је још жешћа нег икад. љубим вас, јер сте ми сад памет замрсили, као што сте ми пре осећаје! Мој дојакошњи ужитак беше као мир који влада пре сваке бујице, моје срце беше заспало, ал чаролија ока вашег пробудила је оне гује, и свака реч ваша, сваки поглед дражи их све већма и већма. Ох, шта беше она моја љубав спрам садање?“

— „Она је љубав била невинија и искренија.“ рече тихо.

— „Ако је била и невинија, искренија никад, јер незна ни сама шта хоће.“

— „Да, сретна су оно времена!“ рече она и уздахне, „Оно је сан, а ово је јава. Дал може јава тако лепа бити као сан?“

— „То зависи од човека“ одговорим. „Имал он искру божаства у себи, то ће он створити и од најплићег ужитка諸 песнички рај. Манка ли му та искра, то он није никад ни сањао чедне снове, нити ће моћи икад себи свет створити у ком ће он бити блажен и срећан.“

— „Јестел ви увек били сретни и задовољни?“ запита ме тихим гласом.

— „Нисам. А ко то може и рећи! Увек задовољан је само плитак разум, јер нема појма о вишем чему, па је задовољан с оним, што му даје свакидашњи живот; његова једина жеља је, да добро оно свари, што је тако слатко поручао. Таки људи су истина сретни и задовољни. Ал срећа људи, који имају ону искру, куд камо је већа и благороднија, па ма она трајала само један часак; а такав

часак уживам ја сад. Но јестел' ви били сретни, још више, јестел' сад сретни и задовољни?"

— „Сад? Ох сретна сам, као што нисам била већ толико година, као што нисам била никад! Моје девојачко доба прође у миру и у сањарији, а доцније — но ја вам нисам ни рекла да сам удата." рече, и она се исто тако насмешила. као оно пре дванајест година кад је рекла „А зашто да ме мрзите!"

— „Нисте ми рекли, ал дóбро сам уочио оног, који ми је некад отео и прву игру."

— „Мој муж је добар и заслужује љубав, ал мојy неможе никада имати. Зашто нам лежи срећа само у прошлости!"

— „Јер за будуће човек незна, и тако исто, као што може бити сретан, тако исто може бити и несретан. А зар срећа нема и садање време?"

— „Ох има, има! Осећам је сад, и неби дала ово магновење ни за ма какав дуги и неизвестан живот. Но реците ми, шта сте све проживили, за што сте онда тако нагло отишли и то без збогом?"

— „Јер сам био деран сретан и пресретан, јер сам био луд, па нисам знао шта радим." рекох лагано.

— „А хоћетел се опаметити?" запита ме тихо.

— „То је тешко гледећи у те ваше чаробне очи; чини ми се, да ми сад, после дуга мрака, зора опет руди."

— „А верујете л' баш овој зори?" запита ме чудним гласом.

Ја је погледим, и онда отсудно рекнем: „Верујем."

— „А ви примите и ову румену ружу, нек вам буде успомена на овај састанак, нек вам буде амајлија шат се опет састанемо! И она извади румену ружу из косе и пружи ми је.

Ја је лагано узмем и положим је поред њене увеле друге.

Неколико магновења је трајала дубока тишина, она је марамом покрила лица, а ја сам ћутао штујући овај часак.

— „И сад нам се ваља растати, поче нагло и узрујано, време пролази, а моји могу сваки час доћи."

— „Немој наглити! Ти знаш како може растанак дуг бити, а што у магловитој будућности лежи, то не зна нико, нит јој је ко подигао варљиви вео. Реци ми, хоћул' те вид ти још једаред само?"

— „Незнам. Сутра се враћамо Водићу онај исти живот као и досад, ал овај утисак остаће ми на веки, да ме сећа на оно што сам рекла: „срећа лежи само у прошлости!"

— „Немој тако! Док смо заједно, у садањем смо времену — дај ми пољуб, па ако баш срећа у прошлости лежи нека буде тим дражија и слађа."

— „Хоћу, ево, на га!"

Ој како се брзо загрлисмо, како се брзо нађоше усне наше — и дуги, дуги пољуб споји нам тело, осећаје, душу.....

Кад се на улици нађох, беше већ ноћ. Небо је било пуно звезда, ваздух је тихо лелујо, а месец је мирно гледао на свет и на мене сретна и пресретна. Скинем шешир с' главе и лаганим корацима упутим се кроз улице без извесне мете. — С.

ДРУГОВИМА.

У собицу сутон пао,
А у пећи ватра руди.
Ја је гледам, а глава ми
На уморне пала груди.

Па ми с' чини к'о да видим
У даљини младе дане,
Цветна поља и шумице
И другове разигране.

Да, — к'о киту свежа цвећа
Све вас видим, друзи врли.
Па се вајкам, па се питам:
Да л' сте живи, ил' помрли?

Да л' вас носи дрво Српства,
Да ли сте му дичне гране?
Ил' сте борци за истину,
Ил' сте — ил' сте — с оне стране?

Где сте, да сте. У мом срцу
Још вам звоне живи гласи,
Док с' и оно, к'о жар пећи,
Не охлади, не угаси....

1875. Шапчанин.

ЖИВОТ ГЕНЕРАЛА МИКАШИНОВИЋА.

Од Ђорђа Рајковића.

(Наставак.)

Ми споменусмо горе митрополита Ђорђевића. Треба знати, да су у микашиновићево доба наши митрополити били свемоћни: као што су умели натрунити, тако су умели и помоћи де су ктели. Нижи официри, замеривши се старешинама своје регементе, ако су желили да премештајем поступе у чину, обраћали су се на обрстара стране регементе, да он за њи моли митрополита, па онда ће већ бити по жељи. Потврдићу то овде фактом некакога Јована Борковића, обрлајтнанта личке регементе и непријатеља тамошњег народа, који вратив се и сам као посланик са сабора под 24. окт. 1769 пише у том смислу из Госпића обрстару барону Јевтимију Љубибратићу у Нову Градишку. Писмо то, већ и језиком за православног Србина писмописца карактеристично — с промењеним само правописом гласи: „Високо племенито добро рођени Господин Господин Барон, високо заповидани Господин Оберстар, мениже милостивејши Господин патрон! У свакој покорности могу Вашему Господству обзнанити, да сам захвалећи Богу здраво дома дошал и све у благополућноме здрављу застал, прочем кадасмо у Карлшчот дошли, Генерал обер команда мени и ритмајстеру Чудићу добреније јавила. Али Генерал Барон Микашиновић извеликом грожњом пријетећи, да ће нас знати наћи, ван да би му цесар говорити неприпустил, и уста посве затворил, будући да је издругима персонама посла имал, али све су се постидиле, колми паче изнама двама; заради тога јест конаћно видити, да споменути мисли особито изнама некој процес имати, и ово за наше некоје поругање пред двама официри тако се жестоко прама нами чинил изказати. Овди пак у крајни личкој све је напојито озлобљења и јарости на мене, и како могу разумети у оточком регементу на Чудића, окром вриднога и хвале достојнога г. оберстара Горечкога, који и Ваше Госпотство лублено поздравља. Они други Г. официри от свих овде тако лублено дoћекати и поздравити били изнеком великом захвалности њиховога витешкога обдержавања, а на мене зато шчо сам дал фотум на нашег Г. Архиепископа и митрополита, неће ни оно губаво да гледа, колми паче да говори, ван јошчер изнеким подругивањем и шпотом, кади ми није могуће свега написати. Заради тога всеумилнејше просим, да би су Високопреосв Господину Архиепископу и

митрополиту писали и за ме просили, да би се удостоил архипастирске милости, мене из ове глупе(!) земље, и малопаметнога(!!) народа тамо доли истергнути, будући да овди Аперторе не имаде, а кроз конвенцијун купити једно не имадем зашчо, друго у овој дивијој (!!!) краини не имадем воље остати, заради тога уфамсе у Ваше Високородије, да ви и Г. оберстар рашковић и Белеградија код Господина помоћи хоћете и можете буди на нaћин каков му драго, ја ћу кунтент бити, и ако другаћ не, а оно кроз конвенцијун, да би знал о пол перћије живети; всепокорнејше просим само, да не остајем под овим подређењем, неимајући одникуд уповања. С тим себе у високу милост препоручивајући остаjем и јесам Високо племенито добро рођеному Господину оберстару покорни и завезати слуга Јоан Борковић оберлејтнант."

Наш Микашиновић био је особити пријатељ књижевности и књижовницима српским. Он је онај, о коме Доситије пише („Живот и приклјученија"): „Съ славнымъ, у націи нашой, Генераломь Микашиновићемь и съ нѣговомь Господомь (съ коима самь и едно путешествіе у Хрватску и Славонію къ топлимь недалеко одъ Пакраца водама учини·) многе самь веселе и блажене дне провео; дајући при њима двема прекраснимь Господичнама Мартицы Продановића и Екатерини Сапланцаи на француском Езику лекціе." Паду микашиновићевом припомогло је и то, што је био добра срца, и што у наточ неким генералима, као члан комисије, која је имала да одреди омеђашење између провинцијала рватског и карлштатске генералије, није ктео год 1771 да пристане на то, да се Гомирци растерују с њини земаља у Мрк - пољу, на Лазима, у Равној гори и на Сирчевој пољани, те да се ту населе Чеси, но је предлагао да се Гомирци оставе на старом свом грунту, а Чесима да се земља даде украј пута, где је ненасељена. Том приликом жале се Гомирци у својој „промеморији" на споменуту комисију. Извод из те промеморије не ћу под ноту трпати, већ га овде у изворнику ради веће важности у текст увршћујем како гласи: „Allermassen der (pl. tit.) Hr. Generall Major Baron Mikasinovich dreymahl in unserer Communität nach Gomerie dieser Weinnachten gekommen und uns alledreimahlen publiciren lassen. auch selbst mündlichen gesprochen, das uns die Häuser zu Merkopole, in Ravna Gora, Smertsevo pole, dann Verbovszko, zu Moravicza und Gomerie werden benommen, und wür mit nächster Zeuth uns verabseglen müssen. auch Dresnitza emigriren solle, in dem gantzen Gomerie hingegen seynd über 200 Häuser, und wir arme nach dreymahliger Publication nicht wissen, wo wir mit unserem gesindel uns fortmachen wohlen, uns anwiederumb zu possessioniren." Жалећи се даље што им је на Сирчевом пољу 6, у Равној гори 12, на Лазима 2, и за тим у Мркопољу 29 кућа одузето, набрајају жртве за аустријски дом поднешене говорећи: „Es haben viele von uns auch den christlichen Glauben verläugnen und den türkischen annehmen müssen, eben auch vieles Geld für die ausslösung oder rantionirung verwendet, gleichwie auch dieser Jahren im letzt geendigten Preysischen Krieg von jedem haus u. grundt zu vier und gar zu fünf Mann ins Feld haben marschiren müssen, auch manche ihr Leben eingebüsset, viele aber die Gefangenschaft untertragen, auch in selber gestorben, und ihre Hausgenossenen mühseelig hinterlassen." До времена жалбе ове протекло је више од сто шездесет година, како су Срби комунитет гомирски населили и

грунтове својим особитим трошком и великим трудом окрчили, уживајући по привилегији те грунтове у миру све до лета 1764. Када се споменутога лета почела царска наредба чинити међу Гомирцима и дикастеријом комерцијалном, они се молише свакој славној комисији за своје живљење, и најзад им обећаше, да ће им остати десна страна покрај царскога пута на исток; а кад „славна“ комисија сврши свој посао, онда им не остави ништа на десно нити на лево, него како у Мркопољу, на Лазима, у Равној гори, на Смрчевој пољани, тако и у Врбовску узеде им све њиове грунте и куће и изручи под комерцијал, само што на Врбовску осташе неколике куће при врло малену грунту. Они други пак који су живили на поменутим грунтовима, осташе без свега; само су за своје куће приморани били по неку малу суму новаца узети.

(Наставиће се.)

The study of sociology by Herbert Spencer. Henry S King & C London 1874.

У Лондону, Паризу, у Немачкој, Америци, а чини ми се и у Италији излазе од прекиане под именом „Међународна научна библиотека“ од најчувенијих Енглеских, Француских и Немачких универзитетских професора и капацитета на дотичним језицима лако писане монографије о темама из природних и друштвених наука по најновијим резултатима. Из ове серије у којој је досад изашло преко десет дела само од Енглеских писаца, ја сам рад у сљедећем да прикажем један спис. који сам читао о социјологији и том приликом да кажем нешто о његовом аукгору, како сам га ја разумео и, на послетку, да преведем по комад из прве и последње главе. Данас је тако време, да не само они који пишу новине, него врло многи и од оних што читају, више се, тако рећи, брину за јавне, народне ствари него за своје рођене, приватне. При чему јошт неки у своме нестрпљењу и о томе су потпуно уверени, да у опште људи, а навластито они сами кадри би били, из напретка других наука, предложити врло чаробна средства, којим се за особито кратко време може преобразити један народ и његова природа у тој мери, да овај, једном речи, не би био у стању сам себе познати. Па ако се, док они тако мисле, нађе когод. који иначе схвата људске ствари, они су одмах готови таковога човека сматрати као великога свога и народнога непријатеља, те се дотле мрзе и мразе са осталим светом, да кроз то фактично огорчавају живот и себи и својим противницима, који, осим тога, могу да буду најпоштенији људи. Кад је то тако, и кад се с друге стране, узме у обзир, да су, на просто речено, предмет науке о људском друштву баш питања народна и јавна! то ће онда, без сумње, сваки увидити важност правих, истинитих назора о карактеру и начелима социјологије, која овако како их је у овом свом најновијем делу изложио Херберт Спенсер, ја судим, да су и једино могућа, ако је у опште социјологија наука. С тога ћу се потрудити, да по укупном утиску, који је учинила на мене „студија социјологије“ изложим карактер њен, што га она има заједнички са другим наукама, па коме се буде свидило, да нисам добро схватио, желео бих овим побудити га да сам чита и о бољем се увери. —

Ко је Херберт Спенсер? У најнапреднијем енглеском народу он је — први међу првима. Познат је као филозоф у

оном смислу, по ком је философија потпуно обједињено знање, имајући за свој предмет што је могуће крајна начела свију наука, које су опет свака појединa делимице уједињено знање, појава неке више Силе у природи, што не само да се не може докучити, него се не би могла ни схватити. Он је најбоље изложио тако звану доктрину еволуције, како се по превасходству може назвати његова философија. То је универсални закон непрестанога распоређења материје и кретања, који се назива еволуцијом кад превлађује интеграција материје а кретање се расипа (противни процес кад се кретање апсорбује а материја распада јесте дисолуција). У свему што је писао он ту доктрину еволуције развија у читав систем а објашњава је сваки пут чињеницама из поједнних наука, при чему се човек мора дивити опширности и дубљини његовог знања, јер се у томе барабари са правим стручњацима и строгим специјалистама и често их научно критикује. Па ако је истина да је одлична црта сваког самосталног философа да има сам своју методу, Спенсер испуњава и тај захтев намештајући многобројна факта по својој некој поредној методи према потребама аргумента, као ко је необично вешт своме послу. — У систему његове (синтетичке) философије спадају ова дела, што их издаје по програму од 5. Јунија 1862. у свескама по од 5 табака свака три месеца: First principles 1 vol. The principles of Biology 2 vols. The principles of Psychology 2 vols. То је готово, а свака је књига до и преко 600 страна велике осмине. Осим тога изишло је од њега: Social Statics велико дело, 2 књиге есеја а трећа је објављена пре три године. Ове есеје пише он од времена на време у периодичким часописима, те му служе доцније као грађа за његову систему; написао је, даље, једно омање дело on Education, од кога има комад преведен у Младој Србадији; ово делце (како га он сам назива:) од 26 табака мале осмине; и, најпосле, in Royal Folio, Descriptive Sociology, где је поређан материјал за продужење системе његове философије, а имено The principles of Sociology, која, по плану, имаће три велике књиге, и за којом ће, као завршетак, доћи The Principles of Morality 2 волума. То је, као што се види, и по обиму и по садржају за себе готова библиотека.

Таки човек наравно је да кад у своме раду, особито пишући есеје, чланке, наиђе на штогод, што му смета, он то мора критиком да уклони. Еле, осим што сам споменуо да исправља поједине велике научењаке, Спенсер је много оборио и од философије знаменитог Француског философа Августа Комта, основаоца и поглавице школе тако званих позитивиста, која има врло крупних присталица у самој Енглеској (Џ. Ст. Мила Љуса, у неколико и Бекла). У једноме чланку, где брани своју самосталност према Комту (за чијег га је последника зар нехотице био прогласио Аугуст Ложел у Revue de deux mondes од 15. фебруара 1864.) он вели, што заједничког има у њега са Комтом, то да су обојица примили у наследство од пређашњих векова и научењака, па још да Комт није ништа боље утврдио што је по примљеном тврдио а он, Спенсер, да је унапредио и доказао што је добио, за то упућује на дотична места своје системе философије. Така су ова четири велика начела: 1. Обојица држе да је сво и свако знање од искуства и Спенсер још у том пространијем смислу, што доказује да нису само из искуства оне идеје што их набављају себи појединци у животу и, по томе, идеје предате нам од прошлих колена него су

и саме способности, којима се идеје набављају, продукти нагомиланога и организованога, (што се каже: прешло у крв) искуства које смо рођењем наследили од својих старих. 2. Обојица верују да је знање људско феноменално или релативно. 3. Комт је показивао особиту одвратност од метафизике, с тога он одлучно одбија свако тумачење природних појава метафизичким суштаствима. И ово из науке усваја Спенсер доказав да така метафизичка бића нису ништа друго но чисте символичке конценције које се не могу верификовати дакле су ненаучне. 4. И Комт и Спенсер верују да у природи владају непроменити закони, т. ј. да има известан ред, коме се саобразују појави незнане Силе. Ова је тачка, по Спенсеру, чиста дедукција и королар персистенције силе.

А сад да видимо разлику мињљења ова два философа у оним питањима, која су свакоме од њих своја рођена. У систими Комтовој најзнаменитији је тако звани основни закон људске мисли. Он гласи: свака грана људскога знања пролази три главна ступња или стања у теорији и служи се у својим истраживањима са ова три метода: теолошким, метафизичким позитивним. То значи: начин философисања теолошки јесте онај, кад се мисли да чињеницама светским управљају не стални закони него воље, налик на човечију. Тих воља има или толико, колико и предмета мртве, живе природе, све једно — фетишизам; или их има мање но само више него једна — политеизам; или, на послетку, једна — монотеизам. Метафизички начин поставља на место ових воља оживљене апстракције опет или више у неорганској природи: horror vacui; за биље: пластичка сила; за животиње: животно начело и др. — или једну — природа. Оба ова начина теже да докуче крајни узрок стварима, а позитивни начин не иде за тим: он је субјективно искуствен, објективно феноменалан. А што је првом начину Бог, другом Природа, трећем биће зар неки општи феномен као на прилику Гравитација. За ове овако вештачки мишљене начине философисања јошт вели Комт, да им је „le caractère essentiellement différent et même radicalement opposé“. — Са свим противно овоме тврди Спенсер изриком: There are not three methods of philosophizing radically opposed, but one method of philosophizing whic remains, in essence, the same“. Од краја до на крај, по њему, замишљених узрока појавима има тим више што је мање искуства, а мање што је искуства више те су и генерализације његове пространије, тако да на послетку замишља се само један узрок. Сад хоће ли се тај крајни, једини узрок звати Бог, Природа, Гравитација не чини разлику; њега има и ако је недокучљив и непојмљив. — Ово последње о крајном узроку јесте нова разлика између Спенсера и позитивиста. Они од првог или последњег узрока имају таки ужас, да никако неће ни да знаду да таког узрока и има; а Спенсер казује, да макар како да је неопредељења замисао узрока, свест се наша никако не може од њега отрести. — Велика разлика постоји између ова два философа и у томе, што по Комту идеје и разум управљају светом а Спенсер тврди да осећања. У делцу, чији је наслов стављен на чело овоме чланку, има врло лепа расправа о тој теми: да се људи у својим радњама опредељују не знањем и памећу него срцем и осећањем. — Комт сматра питање о постанку органских бића за неплодну спекулацију и, према томе, видове држи за непромењљиве а Спенсер мисли да се може одговорити на оно

питање већ по самом начелу еволуције од којег одговора са свим зависи наше појимање човечије природе, у прошлости, садашњости и будућности; наша теорија о духу; и теорија о друштву. — Комт одриче читаву субјективну психологију и хоће да је замени френологијом а Спенсер од две књиге својих „Начела психологије“ једну је целу посветио субјективној аналази наших идеја. — Разилазе се, даље, у питању о влади: Комтов је идеал хијерархичка организација владе са таком неоспорном влашћу у најмањим ситницама, што савршено апсорбују личност по свим гранама јавног живота; а Спенсер држи, да се ствари тамо клоне: да ће у течају векова човечији природа бити тако упитомљена друштвеном дисциплином да јој у уживању своје слободе неће требати надзор с поља него ће се она унутрашње сама уздржавати да не прекорачи границу слободе другога. А дотле ће бити по потребама и то посао укупног друштва или владе; у оном пак далеком времену ова ће само имати да одржава услове за самониклу кооперацију у отправљању друштвених функција. — У погледу питања о религији заузимају овако становиште: Позитивна философија не замишљајући један велики узрок ни силе, која би се манифестовала пред нама у свима појавима а опет хотећи религију, одабира за њен предмет човечанство. Колективни живот друштва Комту је Être Suprême, које највише Биће почем можемо знати, то га, вели можемо и поштовати. Спенсер у другу руку схвата. Он мисли да само оно може да буде предмет религије што то је увек било и што ће бити а на име онај слућени Крајни Узрок, оно Бесконачно Незнано, а никако така пролазна и знана ствар, као што је човечанство.

(Наставиће се.)

ЛИСТАК.

ШКОЛСКЕ ШТЕДИОНИЦЕ.

У главној скупштини пештанскога магистрата поднесен је један предлог о томе, да се заведу „школске штедионице“, пак је и нама припослат са молбом, да предлог тај путем нашега листа потпомогнемо раширити и ми то врло радо чинимо, јер смо уверени да је уместан, а без сумње ће и сама влада општинама га топло препоручити и олакшати, да се тај предлог што пре оствари. Повода је томе предлогу дало искуство у Белгији, које показује ове резултате: У вароши Генту уведена је год. 1866. прва таква штедионица. То је учинио Лаврентије, професор државног права Штедња се та састоји у томе, да ђак по који новчић, што од родитеља добије на слаткиш и т. д., место да улудо потроши, преда учитељу, а овај има књигу, у којој на особитом листу за свакег ђака уводи, шта му је који ђак дао. Сваки ђак има опет своју књижицу, у којој му учитељ упише шта је дао. У већим школама пишу ђаци сами, шта су учитељу дали. При крају недеље ако има директора над школама — предаје учитељ овоме што је накупио, а овај преда у штедионицу, од које добије књижицу, у којој је назначено, шта је који ђак уложио. Учитељ несме натеривати децу да улажу, то мора бити од добре воље и учитељу остаје да поуком дете на то приволе.

При крају школске године 1873. имало је у Генту штедионичку књигу од 16.658 ђака њих 10.135. Последње године уложено је свега 50.040 фор. у нашем новцу. За Гентом пође не само читава Белгија, него и Француска, Енглеска и Италија. У Маџарској пак зна се само за суботичку школску штедионицу, а у Новоме Саду постоји на вишој девојачкој школи српској од ове године и већ лепа успеха показује. Професор Лаврентије, који је први увео ту штедионицу, добио је награду за то од 10.000 франака. Предлагач г. Б. Ф. Вајс подноси предлог пе-

штанској општини, да се заузме око оснивања таквих установа у Мађарској, да би се деца из рана учила економисању и разумној штедњи. Паметна штедња је једна друштвена и економска врлина, којој треба децу да привикавамо, као и свакој другој врлини у животу. Скупштина је примила предлог овај и заузеће се, да се у земљи рашири и оствари, а и ми се надамо, да ће учитељи и родитељи наши умети га уважити и схватити замашај његов и послужиће се њиме као васпитавајућим средством код деце. —

ДРУШТВА.

(Матица Хрватска) закључила је, као што „Обзор" јавља, у својој одборској седници, да изјави председништву затворене Матице словенске (словачке) писмено своје братинско сажалење и велико чуђење над нечувеним у уставној и либералној држави поступком, којим се забрањује душевна радња једнога мирољубивог и честитог народа од три милиона душа.

СИТНИЦА.

(Први пароброд.) Почетком априла 1807. год. скупила се силна светина у Њу-Јорку на обалама Худсона, од прилике у оном пределу, који се данас Fultonstreet назива. Та је множина посматрала једну лађу чудна изгледа, без катарке и једара, са димњаком и два точка са стране. Један пенсилвански грађанин по имену Роберт Фултон, вратио се после више несретних покушаја из Европе у Америку, да овде произведе свој проналазак, који ће — као што се он изразио — преврат учинити у свету. Тај је чудни проналазак стајао мирно и свечано на огледалу Худсона пред очима грађана из Њу-Јорка; из њега куљаше дим и вода, и то ће му бити покретајуће снаге на путу из Њу-Јорка у Албани.

Који нешто разумеше, а и који не разумеше ништа, мишљаху, е то није чист посао, ту мора бити ма какве преваре. — „Шта, зар он још сме искати 10 долара за подвоз! Ваљда нико није пао на теме да се с њиме вози! Гле, гле! та шта ради та сакалуда? Заиста, он се одбија од моста што спаја лађу са земљом! — Та то је нека луда! — Луда, луда!" — Тако је светина поздравила први пароброд и изналаоца му. Само један једини путник беше на лађу дошао; историја му на жалост не спомиње имена. „Господине Фултоне, ја путујем с вама у Албани; ево 10 долара." „Шта, ви зар имате поверења у мом подузећу? „Потпуно!" „Хвала, по сто пута вам хвала!" Фултон стисне грчевито руку странцу и рече са горким смешењем: „Ово је први новац што га добијам за свој десетогодишњи рад." — Светина међутим постаде нестрпљива. Као што бива свугде, тако и овде Она је желела, да јој долазак буде награђен бар каквом особитом појавом; она је гунђала, звиждала, грдила изнашаоца и проналазак му.

На један мах покуља из димњака на лађи густ дим, точкови на страни се покренуше, бесно шибаху мирно огледало, и брзо као стрела полети дрвена грдосија уз воду, у пркос ветру и валима.. „Клермонт", тако се зваше лађа, прешао је пут из Њу-Јорка у Албани за 36, а повратак за 30 сати. За пута паробродевог онамо и натраг — за који није требало ни три дана заједно са задржавањем на станицама — са страхом у срцу посматраху хиљадама људи по обалама овај ретки појав: лађе са једрима чим чуше лупу точкова, скренуше с пута и засташе мирно; стари морнари побегоше с крова, а срчанији, који су на крову остали, молили су се против страшног чудовишта. Четрнаест дана доцније пловљаше „Клермонт" редовно као поштанска лађа из Њу Јорка у Албани, и она иста светина, која је гледала пре тога на пароброд као на „буди бог с нама", држала је сад то за нешто са свим обично.

Данашњим даном плове око 18 000 пароброда по водама на нашој планети, а саобраћај постаде још већи, од како је проналазак Ђорђа Стефенсона на свет изашао. (М. Божески.)

КЊИЖЕВНИ ОГЛАС.

Слободњак, лист хумористично-сатиричан, почеће излазити од 1. маја у Земуну, под уредништвом Светозара Стојадиновића. Цена на год. 2 ф. а. вр. Излазиће сваки пет недеља по једна свеска од најмање једнога табака.

„Јавор" излази 1. 10. и 20. дана свакога месеца. Рукописи нека се шиљу уреднику, а предплата „Администрацији Јавора" у Нови Сад.

Цена је листу: на читаву годину 4 фор. на по године 2 фор. на три месеца 1 ф. *За стране земље*: на читаву годину 5 фор.

СРПСКА НАРОДНА ЗАДРУЖНА ШТАМПАРИЈА У НОВОМ САДУ.

БРОЈ 14. У НОВОМ САДУ 10. МАЈА, 1875.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

УРЕЂУЈЕ ДР. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Стални сарадници: Јован Бошковић, др. Јован Јовановић, др. Милан Јовановић, др. Лаза Костић др. Стеван Павловић, др. Михаило Полит-Десанчић, Стеван В. Поповић, и А. Хаџић.

СРЦУ.

Опет нови огањ гори,
Опет плами, опет жари —
Ти се опет бурно крећеш
Срце моје, друже стари.
Каква ли те сила бије
У спокојном твоме куту?
Ком' су мрски куцњи твоји,
Коме ли си ти на путу?

Од куд' духну оркан смели
Из основа што те креће
И тишине твоје зрачне
Руши ведро премалеће?
Је ли плашња? Утоли је,
Мирно куцај ту у груди —
Ти бесови, те аветн,
То су, срце, гнусни људи.

Та не бој се! Ми имамо
Једне цељи, једну мету —
Нас двојица речју, делом
Чинили смо добро свету.
Од дела се крили нисмо,
Што могосмо то смо дали,
Клонисмо се службе гнусне
Лажној слави — својој хвали.

А што свет нас не разуме,
Процењује лажном ценом,
Што је своју вагу дао
Неваљалцем и хијеном;
Што врлину руглом кужи,
Себичњаком дели штиво,
А истину мраком крије —
Је л' ти, срце, за то криво?

Ох не бој се, не гњеви се,
Не попуштај у свом наду —
Свачиј' ће се трази знати,
А нас, срце, давно знаду.
Доћ' ће усуд, ма и позни,
Што ће њихну лаж да слама —
Нам' ће опет сунце сјати
А презрење будалама.

Љубав, скромност и истина
Бедеми су нашег града,
А застава: љубит' ближње,
Помоћ' сваком, који страда.
Сад се на нас цилитају,
Ништ' не хају што нас боли -
Време свему лекар стари,
За то, срце, гњев утоли!

Милорад П. Шапчанин.

„НА ПРОЛЕЋЕ“!

Приповетка из српског живота.

I.

Ево нас у равноме Срему а главом у селу Р.

Ко год дође у село запазиће ону велику кућу близо цркве. Лиснати дудови заклонили су јој шиљасти кров али ипак

је то највећа кућа у целоме селу. Истина бог, ако ћемо право рећи, дуварови су јој већ потавнели, кровом се осула жута маховина. Кад боље загледиш видићеш да је и обијена, баш као да је ова кућа мало запуштена. Крој куће је онако старински, па ипак је најлепша у Р. Ако тражиш газду, тешко да је дома, али зато се опет не дангуби. Уђи у двориште, па ћеш видети, како се живо ради.

Уђимо само у ону другу велику авлију. Уђимо не бојмо се, домаћи гаров је на ланцу. У тој авлији стоје чардаци и пајанте, пружила се камара до камаре. Врше се на два витла. На једноме баш насађују. То је већ други вршај од јутрос. На другом витлу истом згрћу рану на хрпу. Вредни бачки рисари раде као хале. У дну од авлије веју ветрењачом јер нема ветра, те не могу да веју на лопати Док су се тамо људи забавили око вршаја, дотле овде неки погурени чича сипа рану на решето, млада окреће ветрењачу а гараво девојче изгрће чисто зрно. Сад је баш онај весео деран увео коње у нов вршај. Коњици газе кроз високо жуто класје баш као да разгрћу злаћане таласе. Деран мота ђијотком а узвикује веселим гласом: Вози плаваш! Де путко! Ветрењача тандрче а с њоме чисто се надмеће матора рода, што клепеће на крову од чардака. Родац стоји на пласту сена па гледа замишљеним оком доле на гувно.

Ако би кога нанео пут у ово село, добро је да зна, да је ово кућа господара Јосима Борића. Господар Јосиму је тако ћеф, да му је капија и дању и ноћу широм отворена. Редак је дан да не дође гост. Ко је намерио даље, тај ће свратити успут бар на чашу вина. Господар Јосима познаје у Срему свако дете. Његовим пријатељима и знанцима по Банату и по Бачкој не зна се ни броја. Славна је то кућа од старина! У њојзи су лепо дочекивани били толики родови и пријатељи, велика и мала господа. Јело се и пило, частило се и веселило се у тој кући, као да су из дана у дан сватови и свечари. То је тако било и бивало некада а и сада је та кућа најгостостољубивија у целој околини.

У малој авлији, у баштице баш пред кућом истурло се дрвени доксат. Из доксата се види по целоме дворишту. Ту у дебелом хладу седи вредна домаћица ове куће госпођа Перса Борића. На крилу јој читава труба платна из кога извлачи усновице. Кад дигне очи с посла погледаће шта раде на гувну, осврнуће се да погледи да нису врапци попадали на вишње што се крај хладника суше на чаршаву. У зачељу од хладника седи умиљато девојче ћерка и јединица јој Милица те везе на ђерђеву. С друге стране доксата, где је најгушћи лист дивље лозе стоји млад, здрав, стасит, леп момак. То је млади Милан Петровић за кога вели сво село да је изучио свих „десет школа.“

Госпођа Перса скиде наочари, пусти трубу да јој се слива нуз колено. Девојче као да је застало у ситноме везу а и Милан је заклопио књигу. Видиш из далека да се сви троје нешто озбиљно разговарају . . . . .

Хајде драги читаоче да се заклонимо за густо лишће ове дивље лозе што је обавила сав доксат.

— Знала сам ја то, децо моја, пре него што сте ми сами казали — почеће госпођа Перса гласом из кога не можеш да разабереш да ли је у њему више радости или тајне туге Знаш ли Милане — ал' да ти то и не памтиш — кад се Милица родила. Наш венчани кум грк Марко, бог да га прости, баш је некако оне зиме умрьо. Твоја мати, моја

сеш' Ната — е та и она је већ покојна — а ја ти се љуто забринула, ко ће му кумовати а сеш' Ната ће рећи: „Бог с тобом друго, а да ко зашто смо ти ми комшије ево мога Милана!“ — А ја ћу ти на то: „Махни сешо, зар не видиш да је баш сам бог тако хтео, да се у тебе затече од бога мушко а у мене ето девојка. Ако да бог среће и здравља те деца уживе, нек заједно одрасту нек се после, ако бог хоће, и узму да нам се куће сроде. Где би се, сешо, ми сад окумили па после да нам се деца не могу узети.“ Вид'те децо као да ми још онда сам бог казао да ћете се заволети. Видела сам ја то одавно, још д к сте мали били. —

— Јесте, слатка стрина, — прихвати Милан. — Та ви ћете допустити да вас и сад стрином зовем, као шт › сам научио из детинства. Знате —

— Зови, зови, рано моја — рече госпођа Перса љубазно. — И Милица је твоју матер стрином звала, то је тако наш старински обичај. —

— Сећате ли се, стрина, док смо ја и Милица ишли заједно у школу. Истина ја сам био већ псалтирац, а Милица је учила тек штицу, па како сам је увек бранио од свакога! Нисмо ни по дана били једно без другога, све док ја не одох у Карловце у гимназију. —

Како сам се онда бојала, да ћеш ме заборавити — рече Милица лако поруменивши — док после ниси дошао о ускрсу па си ми казао да сам ја т в о ј а Милица. То си ми говорио сваког ускрса кад год си ме поливао, све док год ниси отишао у Пешту. —

— Јесте душо, па кад оно дођох из Пеште а ти већ пустила дугачку хаљину а кад хтедох да ти кажем, да си ти моја—

— Милица јели?— пресече му девојка реч — Замуцао си а ја несмем у очи да ти погледим. Једва си казао: „Ала в а м лепо стоји дугачка хаљина, та в и сте већ читава удавача.“ — У земљу да пропаднем од стида, да свиснем од туге, што си ми рекао „ ви “. Учинило ми се да ти ниси више онај стринин, онај мој Милан! —

— Ал' сад знаш да сам твој — рече Милан, стиште девојку за руку и обрну се госпођи Перси: Слатка мати, ви сте нас благословили и тако ми је сада прва дужност чим чика Јосим дође кући, да запросим Милицу. Са школом сам готов, за два месеца полажем последњи испит а зову ме већ за два места за професора Ако ви као наши старији саизволите, оно о берби да се венчамо и да пођемо тамо где будем добио учитељско место. —

— Све је то лепо — прихвати госпођа Перса а суморан облачак прелети јој преко борнога чела.

Ја бих вам као мати и од срца желила, али ми је неки страх шта ће рећи старац. У врага је баш сада отишо у те дерне винограде. —

— Ја мислим да чика Јосиму неће бити противно. —

— Оцу ће за цело бити по вољи — рећи ће Милан и Милица као из једног грла.

— А ко би га знао! Док ми је још покојни Душко, чедо моје слатко, био жив — рећи ће госпођа Перса уздишући — још и која како. Од како умре дете, није него баш човек промено нарав. Сад је све нешто замишљен, па некуд је и горопадан. И времена већ нису више онака као што су била. Сад те врашке новине, па ратови, па сабори, и враг и сотона па забунили човеку главу. —

— Та отац је добар није ли толико пута казивао да ја бирам по срцу а он неће бити противан срећи своје јединице. —

— Та чика Јосим је човек разборит увидеће он и сам да ја и Милица не можемо да живимо једно без друго. Неће се опирати нашој срећи а својој радости. —

— Све је то тако, дете моје, само да није те врашке политике! Т а му је главу забунила, дању ноћу мисли само о њојзи. Анатема га и с човеком! Колико ишта пута ме је ноћу уплашио. Скочи у сну као бесан па га стане вика: „У Призрен!“ Моје муке док га не савладам. Па и сад је отишао као бајаги у Раковац да обиђе винограде, а овамо знам да је засео са оним калуђерењштинама па се с њима инати. Отуд ће после онако љутит па право у Нови Сад. Лепо ли ти је њему било док је чуво своје куће, а није толико тумарао — рече госпођа Перса уздахнувши.

— Па, мати, није то ништа зло — прихватиће Милица — радујем се, бар ће ми из Новог Сада донети нових књига. —

— Није, ћерко, њему до књига, већ као да га гледим како је засео у оној дерној „камили“. Тамо су ти сви ти из радецкија —

— Ваљда редакција, уредништва, мати, — исправиће Милица.

Та редакција! Све је то један ђаво! Ту ти заседну па удри у политику а отуд на бакљаду, лимунацију —

— Илуминацију, то је осветљење, мати, — поправиће Милица.

(Наставиће се.)

ДИ ЈЕ ЖЕЉЕ МЕТА..

Ох да су ми крила
Па ма лепирова,
Што од цветка леће
До цветића нова. —
Вијно би се светом, зраком,
Као муња за облаком,
Ветру би се јужном дао
До севера неби стао.
Ал’ кад би се крила мала
Уморила —
Тад би љубав сусто живот
Ободрила. —

Из уздаха мирисавих
Створио би мајку лаку,
Што би с цвећа посисао
На ноћишту у том мраку. —
Молио би поветарац
Нека јаче . . јаче дува
Душа ваља, у даљини
Да ми тамо чедо чува.
Да га двори, боже драги,
Та од дома, та од своји
Далеко му живот дане
У туђини тамо броји.

Та душа би њена мила
Познала ме по мирису —
Познала би гласак песме
У големом, силном низу.
Питала би:
„Шта ми раде моји дома!“
— Здрави су ти, чедо драго
Твоји дома.
Ох па сада ево крила
Жеља ме је оставила..
Ту би осто — код ње близу.
Нећу натраг, нећу дома
Кад сам без ње тако бедан
Тако јадан и сирома.

Ника Грујић-Огњан.

КЛЕОПАТРА.

Новела од Павла Хајза.

(Наставак.)

„Тако прођоше неке три недеље; ја сам се постојано одупрео искушењу, да је видим, а томе је било повода. Најпосле сам прилично равнодушно о њојзи мислио и хвалио сам своју разборитост, што сам се тако брзо и просто опростио тог опасног посла.

„Али сам се јако преварио у рачуну.

„Кад једног вечера, ништа зло не слутећи, дођем кући, нађем на столу неко неспретно савијено писамце на коме беше адреса тешком муком великим словима исписана. Слутио сам одмах неку несрећу, и заиста, беше њезин рукопис, а садржај очајнички усклик: „Водите ме одавде — угушићу се — ништа ми не оскудева, али ћу умрети, ако овде останем!“ — — Свега пет шест врста, али речито изражаваше истинско очајање.

„Држаћеш наравно да је са свим природно, што сам у место писменог морала, отишао одмах госпођи Ларивијеровој. Добра госпођа та отворила ми је сама врата и била је очевидно радосна, што сам дошао, и ако није ништа знала за Клеопатрино писмо.

„Хтела сам вам још ових дана писати“, рече она, кад сам је у предсобљу питао за њезину ученицу. „Није све као што треба у глави тога детета. Ни на што се не тужи, ради све што јој се каже, и то са великом трудољубивошћу, а при том сваки дан све више опада, тако, да је жалост гледати је, како је измршавила и како су јој очи сву светлост изгубиле. Преко целог дана једва поједе по који залогај, а много је, ако преко' ноћ четири сахата спава. Кад је питам, шта јој фали, она само махне главом. Међу мојим раденицама има свакојаких несташних и шаљивих девојака. Каткад се цела дворана тресе од њихова смеја. Вирџинија — тако смо је прекрстили, јер јој оно друго име некако незнабожачки звучи — Вирџинија, као што рекох, седи међу њима и не отвори ни уста, и ако би требала да покаже своје беле зубе. Моје девојке веле, да је заљубљена. Ја сам је једном о том питала. Тада ме је тако погледала, као да сам је питала, да л' је правила лажне банке.“

„На то приметим ја, да јој можда шкоди, што никуд не излази. Не, одговори ми, она се сваки дан са госпођом шетала, кад је ова своје муштерије обилазила, и то увек велом умотана. Она се мало извезла и изван вароши, али је све остало при старом.

„Замолим је, да ме њој одведе. Нађем је у великој радионичкој дворани, где се већ престало од рада; она се са једном старијом другарицом нагла на прозор. Чим мене опази, устане. Образи јој се заруменише, спусти велике трепавице и не проговори ни речи. Но ја сам добро видео, како је ствар стојала. Кад сам јој пружио руку и питао је, како се налази, дрхтала је јако и у место одговора само је главом климнула. За тим јој рекнем, да узме шешир и мараму, па да пође са мном у шетњу. Одмах је живо потрчала по своје ствари, загрлила госпођу, и још једнако руменом обливена по упалим образима, пође за мном на улицу.

„Како је она лако као перо ишла са мном испод руке, то сам је најпријатнијим речима испитивао, да ли јој је што неправо у кући госпође Ларивијерове. Ништа, рече; поступали су с њом ванредно лепо и благо. — Да ли је вуче срце за отаџбином својом? Хоће ли да

је пошљем у Александрију? На то питање бризне плакати и дрмаше главом. — Можеш себи представити, како ми је било, кад сам све то чуо. Јер кад сам је најпосле молио, да се опет врати у у кућу добре госпође, те да ће се тамо ваљда привикнути, стаде на један мах, пребледе и тешко дишући рече: „Боље ме убите сместа! Ја тако не могу дуже живети!“

„Ту беше добар савет скуп. Да је умирим бар за онај час, одведем је у гостионицу, коју је неки поштени Немац са својом женом дожао. Ти ћеш овде преноћити Вирђинијо,“ рекнем јој, „па ћемо видети, шта ћемо даље радити. Јер кад не мариш да идеш натраг код госпође, то те неће натеривати Лаку ноћ, сирото дијете!“

„Пружим јој руку, и како је тако стојала преда-мном са изразом бола коме нема помоћи, падне ми на ум, да би можда брза, ма и горка изјава била најбољи лек „Дијете“, рекнем јој, „видим и сувише јасно, где је извор несрећи твојој. Ти ме љубиш, те ниси весела, кад нисам код тебе. Ал' шта ће из тога бити? Ја те не могу узети за жену, ја то не бих чинио, кад бих ти још и већма наклоњен био. А сувише си ми мила да те унесрећим. То ти кажем ма да те сад то боли; али ваља да сазнаш целу истину, те да се према томе у животу свом владаш. Ти мораш мене заборавити. Сутра ће бити последњи пут, што ћемо се видети; то сам дужан теби и успомени твога честитог оца. Па за то буди паметна, дијете, и не сметај ми да ти останем пријатељ.“

„У том смислу говорио сам јој још више, и зачудио сам се како је све то мирно саслушала. Скоро сам мислио, да сам се преварио и да болест ваља тражити у ком душевном узроку. Тако је препоручим добрим гостионичарима и одем од ње у намери, да сутра кад је опет посетим, собом поведем каквог искусног лекара.

„Али тиме ипак нисам могао разагнати своје бриге, а још мање наклоност томе чудноватом сањалачком створу, што ме је сваки пут све већма заносио. Имао сам рђаву ноћ, нисам могао спавати. Стотина недотупавних мисли прелеташе ми кроз главу. Кад сам у јутру устао нисам још био паметнији него што сам био пре десет сахата.

„Тек што сам почео доручковати, отворе се врата и моја земљакиња, гостионичарка улети у нутра, бледа као смрт, и јави ми ужасну вест, да је млада госпођица, што сам је јуче код ње оставио, хтела да одузме себи живот. Како из јутра није чула ни гласка из њезине собе, то је куцала на врата, јер јој се чинило подозриво. Најпосле се врата морала иставити, па су је ту нашли где лежи обучена на дивану, груди отворене и пуне крви, што је текла из више рана, које је себи задала неким малим ножем на левој страни груди. Дисала је још, али врло слабо, а очи су јој заклопљене Њезин муж, гостионичар, отишао је одмах по лекара, а она је дотрчала к мени, да дођем и да се сам уверим о жалосном случају.

„Није нужно да ти описујем, с каквим сам чувстима тамо одјурио. Затекао сам лекара где прегледа ране. Он рече да су незнатне, јер племенитији делови нису повређени. Само је многа крв, што је истекла, могла бити смртоносна, да је помоћ неколико сахата доцније стигла. Још док је он ту био, дошла је за тренутак к себи. Кад ме је видела код кревета свога, показа јој се на лицу неописано дирљив израз страха и бојазљивости, као да се бојала да ћу је псовати. Ја јој на уво пришанем неколико љупких речи. Тад се насмеши и склопи опет очи.

„А како беше лепа!“ — — —

Архибалд умуче и заклони лице рукама. И пријатељ наслони главу на руку, и тако седише неколико тренутака код мраморног стола окренути један од другога, као да обојица не имаше одважности, да се опет окрену оној жалосној слици, што се иза њих немо и укочено на све те речи осмехиваше.

Најзад се трже Архибалд из своје замишљености, учини неколико корака кроз собу и стане пред прозор од балкона, од куд је продирала месечина и вечерња хладовина. Пријатељ пође за њим и метне му поверљиво своју руку на раме. „То наравно нисам слутио,“ рече он, „кад сам вас видео заједно и нисам знао, коме би се од вас двоје могло више завидети.“

„Занос беше кратак, а кајање је дугачко,“ рече Архибалд суморно. „Али мени је ипак сад лакше, од кад сам ти то саопштио. Ти ћеш допустити, да је за то требало особеног, надчовечанског и скоро нечовечног јунаштва, да се човек после тих догађаја отргне и само на свој мир помишља, који је свакако брзим растанком ваљало спасти. Али зар није и њезин мир био у опасности? Не знам шта би строги проповедник морала у том очајном положају саветовао. Доста, да је дошло што је морало доћи.

„Ти си нас видео баш у наше најболље доба, где сам још имао снаге — или слабости? — да не мислим о будућности. И она сама није док је та срећа трајала, ни тренутка помишљала на то, да томе може бити краја. Кад ме је касније кадкад нашла расејана и замишљена, то није ни сневала, да би она могла бити повод томе. Она се тад из свих сила упињала, да буде двоструко весела. Ипак се није могла преобразити у разговорну Францускињу; и кад је још ко год међу нама био, обично се предавала својој сањалачкој мучаљивости, као да сам и ја одсутан или да сам само полак њезин. Али тек што се врата за посетом затворе, оживи сва и гледи да ми на хиљаду начина покаже да само ради мене живи на овоме свету. О драги пријатељу, како је самовољно, неблагодарно и деспотско наше срце! Хоћеш ли ми веровати, да њезина безгранична оданост није могла у мени разагнати неко тајно чувство отуђивања, што ме је још с почетка од ње одвраћало? Да л' ћеш веровати, да је у мени у сред силовитог заноса ипак остала једна тачка хладна и трезвена, да ми је један глас привикивао: она је исто тако твоја као што лепа ропкиња припада своме господару, и за то мора та пре та после томе бити краја, као што прича из „хиљаду и једне ноћи“ опет изчезне кад се прочита, не може живот испунити, не може нам све и сва бити? Па онда сам долазио на злосретне мисли. како би се понашао да ме омрзне, те да ме остави.

„Да ми је та борба сву радост загорчила, можеш себи представити. Знао сам, да морамо најпосле бити несретни, ако заједно останемо. Па ипак. како да се од ње одцепим, кад је она само за мене живела? Баш у то доба, падну ми на ум са неким загонетним немиром Цецилијине детињске очи, које су тада тако озбиљно гледале на младог заставника. Слику њезину, коју ми је мати, као што сам добро знао, не без неке тајне намере у Париз послала, држао сам у најсакривенијем кутићу свога писаћег стола, те сам је често посматрао чувствима, која су се сваки час мењала. — Један пут ме Вирђинија, као што сам је и ја називао, затече, где гледим Цецилијину слику. Да је не би ожалостио, слажем јој, да је то моја сестра. Та је реч сму-

ти, не за то, што ми није веровала. Ја сам јој могао рећи, да је онај човек у месецу мој брат, и она се не би усудила да о томе сумња. Али чинило се да први пут размишља о томе, да ја не само њој него и другима припадам. Морао сам јој о својој породици причати. „Да ли ћу се твојој матери допасти?“ беше све што је на то рекла. За тим је сама окренула разговор на друге предмете, као да је неким нагоном осећала да није добро опомињати ме на моју отаџбину.

„И доста чудновато, то нам беше последње вече. Сутра дан добијем од матере писмо, у ком ме позива да одмах дођем кући, ако желим оца још жива да затечем. Седео сам после доручка за столом напрема својој љубазници. И она је, ван обичаја, добила писмо, које ју је испрва разједило, а после развеселило. Кад смо обоје прочитали погледа ме дражесним осмехом. „Ево!“ рече и пружи ми писмо, „ту се може човек насмејати. Твоје је писмо по свој прилици паметније.“ Занесен у мислима климнем главом и примим лист из руке. Неки млад човек, који се са пуним својим именом потписао, изјављивао јој је своју љубав најстраснијим али ипак не сувише претераним изразима, и нудио јој шта више и своју руку. Он добро зна, у каквом одношају она према мени стоји. Али и то зна, да он мисли поштеније с њом поступати, него ја, који ћу је за краће или дуже време оставити у невољи. Он је познавао њезина оца и жали што је као неискусна девојка тако заблудела. Ако се сад још може одлучити, да застане на стрменом путу и да искреном пријатељу пружи руку, то нека му одговори, а он ће све остало узети на себе.

„Она се смешила као дете, кад сам писмо немо и озбиљно на сто ставио. Она је мислила, да се ја заиста бојим, да ће она за тог просиоца поћи, па да ми ту мисао разагна, употребила је све, што је љубављу и веселошћу била кадра учинити. О драги пријатељу, то су биле тешке муке, што сам их препатио, кад сам се у сред њезина загрљаја и чаробних пољубаца тврдо решио, да се још тога дана украдем. Никад је нисам видео достојнију за сваку жртву, никад ме није тако дирало њезино непоколебљиво поверење, да нас нико не може раставити! Са рањеним срцем и потрешеном душом најпосле се отргнем од ње и потражим савета у своје земљакиње гостионичарке, која је још увек имала материнско срце за њу. Договорим се с њом, да она у вече, у оно доба кад обично долазим на вечеру, оде к њој и да јој саопшти, шта ми је мати писала. Да би тој доброј госпођи олакшао улогу, дам јој и писмо материно, да би се и сама уверила о оном, што ће рећи. Мениваља дању и ноћу путовати, те је нисам могао повести собом, а хтео сам и њојзи и себи растанак да олакшам. Али ја ћу се опет вратити — што пре. А међу тим нека не тужи, него нека буде весела. Оставио сам знатну своту новаца у свом писаћем столу — а у опште нисам ништа ни понео, до Цецилијину слику.

„Тако је то било — па шта сад још да рекнем? Ти знаш, како сам овде све затекао; мој добри отац већ је био мртав, а мати неспособна, да се без њега нађе у животу. Тада јој се зачела болест, која ми је после године дана отргну. Како би могао отићи од ње, да продужим свој париски живот, који ми се сад чинио као сан човека, који се бенђелуком опија, долазио ми је двојином мрзак, од кад сам Цецилију опет видио и првог часа увидео, да би ме само она кадра била усрећити!

„Писао сам својој честитој пријатељици, гостионичарки, и то тада, кад

сам од прилике могао мислити, да ће нестати новаца, што сам их био оставио у Паризу. Ја сам је овластио да подигне зајам на моје име у корист остављеној сиротици, и молио сам је да ме извести о стању исте, а нисам јој ни свој положај затајао. Тек после три недеље дана добијем одговор, да је Вирђинија неко време живела са свим усамљена и привидно мирна, па је онда у један пут нестало. Сва истраживања остала су безуспешна.

„То сам читао у осами свога сеоског живота, где никога не беше, ко би ми могао олакшати бол и борбу душе. Она је мртва! она је умрла твојом кривицом! рекао сам себи, а уображење ми је сликало свакојака страшила И опет ми се чинило као да чујем глас: Она живи! она не може умрети без тебе! Једног дана, кад ти и најмање на то помислиш, ста'ће она пред тебе и разориће ти живот, као што си ти њезин унесрећио. — И тако је трајало дању и ноћу, недељама, месецима — сâм сам себе осуђивао и опет правдао пред собом, тако да ме је судбина немилостиво зграбила за перчин и увалила у највеће патње — ти пријатељу, који си песник и који си читао доста трагедија, не можеш себи представити ни десети део оне душевне патње и бола, што је мене тада узастопце пратио.

„Али бол тај попуштао је све више што је више месеца протицало а из Париза није никаква вест стизала. Кад протече читава година дана, уједно и година жалости за матером, спаде ми нешто као камен са срца. Смео сам опет да отворим очи и гледао сам у нов живот, а мислио сам, да је стари довољно покајан. Одважим се да запросим Цецилију. Мислио сам, да је сада све добивено, и да ћу њезиним чистим срцем спрати и последњу љагу са себе. Сад ми се чини, да сам учинио нов злочин, што сам се усудио запросити њезину руку.“ —

Он опет умуче и гледаше немо у небо месечином обасјано. Није се могло на њему приметити, да ли је чуо, шта му је говорио пријатељ у срдачном саучешћу да га умири и утиша. На један пут га прекине, запитав га нагло:

„Верујеш ли ти, да има случаја?“

„Честити човече“, одговори онај други, „ја сам још лошији философ него песник Али шта би ти помогло, кад бих ти сад наводио најлепше доказе за и против? У место да се једиш, требало би да мислиш само на то једно, да сад нема за тебе веће дужности, него да Цецилију усрећиш и да све одклањаш од ње, што би се као авет појавила из твоје прошлости, да је узнемири. Пре свега мораш ту слику уклонити, али тако, да си сигуран да је више никад нећеш видети. С тога је ја не могу узети. А у најгорем случају, ако се не нађе никакав љубитељ који би је узео, ја бих је радије на комаде разлупао, него што би се дао да ме она тако мучи.“

„Имаш право,“ рече Архибалд потмуло. „Она мора одавде, али у сигурне руке. А да је разлупам? Тешко да би се нашло човека, који би дигао руке на њу. Јер, ето погледај сам. Зар не изгледа тако као кад би жив створ хтео убити? Да — кад би је где год у дубоку воду бацили — али не, не! То би било још ужасније! Угушити! Утопити!“

(Наставиће се.)

НАТПИСИ.

(ПРЕВЕДЕНИ.)

Оригинал и копија.

I.

Госпожа Персида молера дозвала
Да је портретира,
То јест: што је јутрос сама моловала
Молер да копира.

II.

Лепа крчмарица.

Чудотворна сека, — не знам брате шта је,
Место добра вина воду нам продаје.
Па из њене руке и вода нам прија,
И стара и млада, редом нас опија.

J.

The study of sociology by Herbert Spencer. Henry S. King & C London 1874.

(Наставак.)

На први поглед то су тако замашна питања, о којима кад ко има самостално мишљење. па га је кадар и научно образложити, томе припада потпуно право на име философа. Но так х је људи увек врло мало. Ми други, који смо такођер ради да нешто мислимо, а не смемо да се пустимо на велико море мисли са својим малим знањем — нама ост је само искрен и слободан избор у мислима великих философа. Ако би баш било да се човек изјави; то држећи се у дужној даљини од Комта, ја бих се одлучио и поверио најпре стрпељивом и хладнокрвном (што су неопходна својства за философа и научењака) Енглезу, који св је аргументе увек оснива на тврдоме темељу чињеница и никад не затвара очију пред њима, као што је то, на жалост, случај са многим од данас курентних доктрина. По чему Спенсер и важи, као што сам рекао и у почетку, за првога и највећега философа и научењака нашега времена.

За прелаз другоме делу моје теме оставио сам класификацију наука. И Кант и Спенсер — сваки има своју. После основнога закона развитка позитивисте сматрају класификацију наука свога учитеља за најважнији део његове философије и као доктрину за себе а не само као згоду и помоћ при изучавању истих наука и философије. Ево у кратко те класификације. По Комту науке се деле на апстрактне и конкретне. Предмет апстракних наука јесу они закони природе, по којима се владају њезине елементарне чињенице, дакле су темељ действителним природним предметима, који би по њима могли бити и друкчији. А кад се сматрају предмети и појави природни у својој действителности онда они бивају предмет конкретних наука. Тако, вели, апстрактна биологија има за предмет законе живота и организације in abstracto или у опште: (што међутим, као што ћемо видети, није ни мало све једно), а ботаника и зоологија, које су њему (Комту) одговарајуће конкретне науке, баве се биљем и животињама у њиховом актуалном стању. Почем се у конкретним наукама не може образовати теорија догод се не ухвате закони појавима њихових предмета, а ови су закони садржина апстрактних наука, то Комт оставља одмах на почетку конкретне науке као мање важне и несавршене, те у својој философији разбира само апстрактне науке. Пошто је за ту цел најпре све појаве у свету поделио у шест група, свака група за једну науку, први му је задатак по том да изнађе удесан и рационалан ред, којим ће излагати науке. Тај се рад, по њему, опре-

дељава степеном простоте од ниже на више, или што излази на једно, ступњем општности појава. И даље каже, да знање предмета сваке више науке, која је увек компликованија, условљава знање појава ниже. н. пр. у његовом реду: Математика, Астрономија, Фисика. Кемија, Биологија, Социјологија, — истине математичне најпростије су и уједно најопштије, јер важе за све предмете у свету, па се могу иваља их учити пре свију других; а појави социологије зависни су од свију појава и у исто време најзаплетенији су, те се могу успешно изучавати само на послетку. Док математичар не мора знати ни коју другу науку, астроном ваља да је изучио добро математику, фисичар и математику и астрономију, кемичар све три, биолог не може бити без ни једне споменуте, а о социјологији нема ни спомена пре него што се испеку све науке. Оно начело простоте и општности, које равна науке међу собом, Комт тврди да влада и у деловима сваке поједине. Најпосле, вели, така се класификација препоручује и самом историјом наука које су постајале и утврђивале се показаним редом.

У једном чланку од год. 1854. под насловом „The Genesis of science“ Спенсер критикује ову класификацију Комтову. Од његове критике са свим у кратко кажем резултат, који је у овоме: пошто је одмах код делова прве математике самим његовим (Комтовим) речима и признањем пореметио му хијерархични ред, Спенсер на место тога реда и зависности само виших наука од нижих поставља начело међусобне зависности и узајмичког консензуса свију наука једне с другом. Он доказује да не може друкчије ни бити, јер исто таки consensus постоји и међу интелектуалним способностима, које (па следователно и науке) не само да су различни огранци из једног истог корена, те им је и развитак заједнички, него се и способности и науке узајмно подпомажу и не може бити напретка ни једној без напретка других. За доказ индуктивни, исторични цитира више примера из Вевелове „историје индуктивних наука“ и иначе открива чудно знање историје наука у опште. Тврђењу Комтову да су истине научне докучиване оним редом у времену, како он преставља науке, противи се, осим историје, и кад се размисли ово: Почем је људско знање од искуства то ће се прво оно приметити и сазнати што понајчешће преставља се свести човечијој. Спенсер је врло лепо објаснио на другом месту (Laws in general) да оно што ће се најпрво запамтити зависи од тога 1. Мора се нешто односити непосредно на личну корист човечију. (Ово је, видиш, први закон природе). 2. Што лако упада у очи пре ће се сазнати него којекакве ситнице. 3. Апсолутно чести појави. 4. Релативно чести појави. 5 Зависи ред, којим се утврђују научне генерализације, од простоте: простијем појаву пре ће се ухватити секвенција него сложеном. 6. Само се собом каже да је конкретно лакше спознати него апстрактно. Јошт у својој класификацији открива у Комта и ту нетачност, да овај брка апстрактно са генералним од којих прво он, Спенсер, употребљује досљедно за назив оним истинама које су чисто идеалне, а генерално израз је за нешто што се појављује у много случајева па макар били најконкретнији. Нека читалац примени ову разлику апстрактног и генералног на Комтов ред наука па ће наћи да нису ни мало апстрактне: астрономија, биологија, социјологија — дакле управо половина.

Оборивши тако и вештачки устројену клалификацију наука Комта, Спенсер, у памфлету натписаном „The classification

of the sciences“ од год. 1869. са речима „ако науке у опште допуштају какву класификацију“ даје нам сам своју класификацију. Он је доказао да неможе бити тога реда, у који би се поставиле науке, те својом класификацијом покушава само да одговори на питање: у каквом одношају стоје науке једна на према другој. Најпре поставља начело истинске класификације које овако гласи: у једну класу иду они предмети, који имају више и коренитијих сличних карактеристика заједнички међу собом него с другим предметима изван свога круга. Предмет науке јесу феномени и њихови одношаји. Одношаји одлучени или одвучени (апстраховани) од феномена међу собом су сличнији него кад се испореде ма с којом врстом феномена самих. Отуд науке које дејствују о самим идеалним одношајима појава спадају за себе у једну групу тако званих апстрактних наука (у горе исправљеном смислу ове речи) а таке су науке Логика и Математика. С друге стране науке, које имају за предмет саме феномене деле се у две класе. Сваки феномен природни мање је или више сложен као манифестација Незнане Силе у разним оделитим начинима. Ови се начини могу сматрати сваки за себе обашка, или сви укупно у својим одношајима, као чињенице што састављају извесни појав. Један је, по томе, случај кад се поједини начини сматрају одељено од других код истог предмета, као н. пр. у механици, где се испитују закони кретања без обзира на отпор и трвење у поједином специјалном случају. Иста је овака наука физика и кемија: све три зову се апстрактноконкретне. Други је случај кад се код извесног природног појава узимају у рачун све околности па се по њима тумачи цео феномен, као последак више начина манифестације Незнане Силе. Тако се поступа у конкретним наукама какве су: астрономија, геологија, биологија, психологија, социјологија. Ово је скелет Спенсерове класификације у целини.

Предпостављајући у главноме да сваки читалац верује да је социјологија наука онако као што не сумња да оне друге нису т. ј. да и њени појави или друштвени ред у свему се владају по природном закону, ја ћу још да додам само ово. Обично се мисли да што је год наука оно таки мора бити и ексактно. То може да буде истина само за прву групу која нема посла са предметима него са апстракцијама. За остале науке, које имају посла са актуалном природом то важи од у полак конкретних горе све у мањој мери. Из механике има о томе врло леп пример у Спенсера у ком се преставља лупање једне стене барутом и пита се шта се може знати у напред да ће бити? Да ће се разбити, да ће се комађе дићи у ваздух, тамо начинити параболу и пасти на земљу. Но које ће парче бити колико, докле ће се попети и кад ће пасти — ово се ништа не може предсказати? „Не што се и ови последњи појави неби саобразовали природним законима него што се дата за то не могу добити“ (стр. 55.) У са свим конкретним наукама још је много теже покупити сва дата, тако да у социјологији доданашњој, у историји, не види се готово ни мало егзактности, нити да се може ишта предрећи. Међу тим кад се наука о друштву посмотри с друге тачке, види се јасно да ако у њој и не може бити потпуне, да ипак има неке егзактности. А о томе се нарочито можемо уверити, кад друштвени оранизам испоредимо са организмом човека па видимо по чему је овај предмет науке, биологије: не његова лична историја, биографија, него растење, развитак структуре и функција

његовог тела — то је предмет морфологије и физиологије човечије. Исто дакле ни социјологија није и не може бити никад наука као биографија једнога народа због неизречене компликованости с оте стране, него је она наука у толико само у колико је природна историја, физиологија и морфологија структуре и функција друштвеног организма.

Не могу се раставити од овог предмета, док не споменем јошт нешто у смотрењу реда треће групе, чисто конкретних наука, које имају за предмет феномена тела природе неорганских (астрономија геологија,) органских (биологија), и суперорганских (социјологија). По примљеној хипотези о космогонији из небулозне материје развила су се полагано небесна тела, звезде и сунчана система што су предмет астрономије. По закону еволуције даље, наша земља, згуснувши се на површини из гасовитог и течног стања, почеше се, упливом сунчаних зрака, унутарње врелине и дејством месеца, указивати на њој геолошки појави — ето предмета геологији. Охладивши се, по времену стаде њена једноставна материја да се, како се каже, диференцује; појавише се прво сложенија неорганска па органска, биљна и животињска тела — о којима последњим т. ј. органским дејствује биологија. Облици вишега живота, живота живчане системе, нарочито човечије, који се развише још доцније, условише психологију. Најпосле, људи у друштвима разних облика и величине сачињавају са свим засебан организам који бива предмет по све одељене науке, Социјологије.[1] „Да скупимо дакле све у једно, није ли јасно да у групи наука — астрономије, геологије, биологије, психологије, социјологије, ми имамо групу природну, којој се ред не може ни раскидати, ни поједини јој делови премештати друкчије? Овде има зависности и по постанку и по тумачењу. Појави су искршавали овим редом у течају космичког времена, и потпуно научно тумачење сваке поједине групе зависи од научног тумачења предидућих група“. (The classification of the sciences стр. 26.)

То је, конкретно изражено, доктрина еволуције. Она, после силних неуспеха, не претендује да докучи и схвати ону Незнану Силу које се манифестује пред нама у сваком феномену, нити распитује одкуд првобитна небулозна материја. Она нам у том оставља са свим слободне руке и мисли: да верујемо, ако хоћемо да је она Незнана Сила створила онај првобитни материјал света. И, по томе, довде се доста добро слажу међу собом хипотеза еволуције, и, што је до скоро потпунце владало, веровање о створењу. Но даље њихови начини тумачења појава у свету са свим су различни. Док последници веровања у створење мисле да је побожније оставити за до века „Великоме творцу“ да, што спада само у опсег једне науке, биологије, — до десет милиона биљних и животињских које постојећих које изгинулих врста једнако прави, квари, и на ново их дотерује; присталице хипотезе еволуције, међу тим, држе и тврде да они узвишеније сматрају највишу премудрост, кад доказују да је у природи дат једанпут за свагда вечити непроменити закон, који не потребује никаквога посредовања ни са које стране. Јер, веле, и човек може направити неки строј, али он не може учинити да се тај строј сам начини. По такој науци ми смо упућени да само прилежно имамо посматрати радњу онога природнога закона т. ј. ред манифестација недокучљиве силе и

[1] О овоме има у есејима прекрасни чланак: The social organism.

како се разни појави спајају у времену и простору.

Ово последње опредељење карактера доктрине еволуције таман је и карактер конкретних наука, чији су предмети у великом производи овог свеобимљућег закона у васелени. Ко усваја научно тумачење феномена природних подељених у пет група или наука ваља да прими и неизбежне последице тога њиховога карактера. Ја судим да је ове прве карактеристике еволуције т. ј. да природом управља непроменити закон само друга страна то: Да је онда ход природе предестинован, предопредељен и дакле по свима ступњевима својим у појединим конкретним наукама без изузетка не трпи умешања ни баратања са собом ни од куда и ни од кога. Томе је лако разумети кад узмемо на ум ону научну истину, по којој ми не само да нисмо кадри схватити порекло и природу ствари, него не можемо никада знати ни првога начина постанка и произвођења њихових појава. Ми видимо само да нешто бива, но како бива, то ће увек остати тајна. С тога је по све немогуће „модификовати“ природне законе; које као што је јасно за сравнително просте појаве других наука, тако већ по аналогији и јошт тврђе стоји то и о предмету социјологије. И њезини појави производе се са свим несвесно и независно од воље, да. у највише случајева јошт баш и против воље човечије. Ова истина врло је полагано прианьала за људе и они су је примали „ради знања и равнања“ управо по оном реду, којим иду по својој сложности од доле горе појави конкретних наука. Најпре смо престали мислити, бојати се и надати као што је заиста држано у старо време, да може когод од нас навести или одвести облак и тучу, учинити, кад хоће, да се земља затресе или провали под ким; да можемо правити од нашег тела и духа што нам падне на памет; теданас већ су од чести људи и о том уверени, да ни с највишим производом природе, са људским друштвом, није вајде покушавати никакве утопистичке експерименте те су многих таких већ се оканули и ствари остављају свом природном току, као свугде, и овде. Ево томе свему и потање сведоџбе.

(Наставиће се.)

ЖИВОТ ГЕНЕРАЛА МИКАШИНОВИЋА.

Од Ђорђа Рајковића.

(Наставак.)

Кад је пропаганда јежовитска за унијаћење нашега народа у Горњој Крајини од године 1750 амо жарила и палила, тада је Микашиновић стекао важни заслуга за народ српски, храбрећи га да истраје у борби за православље, за лепу своју веру прадедовску. Није се Микашиновић — као што то на жалост учинише обрстари Белградија и Каленић —. дао начинити прозелитом унијатскога владике прибићког Василија Божићковића. Старџ су наши око половине 16-га века, прешавши из Босне, под протекцијом аустр. двора населили не само жумберачки диштрикт, но мало доцније и Гомирје, Врбовско, Моравицу, Дрежницу, Оток, Плашки, Тржић, Брин, Брлог, Вилић и остала села. Човеку се данас јежи кожа, кад из стари писама види оно насиље, којим је пропаганда особито свештенике наше ужасавала. У жумберачком диштрикту, као што се из

званични списа дознаје, били су од вајкада свештеници источне, а никад унијатске цркве, као: поп Ћаћило; Мишљен, Јован и Тома Вучинићи; Новак протопоп; Петар, Јован, Тадија, Марко, Тодор, Јакша и Дамјан Пруштевићи; Ђурађ Ђурашевић; Илија Латковић и ђакон Јанко Пруштевић (иначе и Пруштац). О овоме последњем под 13. апр. 1758 пише владика карлштатски Данило Јакшић српско-народном пуномоћнику дру К. Ј. Оренгу у Беч између осталога: „Diesen Diaconum nun hat der bey besagten Hr. Major (т. ј. код мајора Јована Пенцингера) gestandene unirte Geistlicher (т. ј. Гаврило Палковић) zu persuadiren gesucht das Schumberaker Volk ad Unionem zu bringen, die Hand mit anzulegen, wie sich aber derselbe mit deme entschittet das gleichwie aus seinem Hauss kein Unitus bishero geworden, also wolle er auch kein Unitus werden, ist der arme Diaconus derowegen als ein ofentlicher Maleficant durch die Wacht in das Gefängnuss nacher Carlstadt abgeführet. und daselbst in schwere Eyserne Banden geschlagen, und demselben, da er in seiner Sterbestund seines ritus und nicht unirten Geistlichen zur Beicht und Communion begehret, nicht nur abgeschlagen worden, sondern man hat so gar nicht gestattet die Banden von ihme herunter zu werfen, sondern hat müssen unter Eysenen Banden den Geist aufzugeben.“ Од год. 1750 свештеници су нашега закона били после из Жумберка истерани, од којег времена (до 1758) беше нашега народа, мушкога и женског пола, који никад није исповедан и причешћиван. Нашим свештеницима нису к народу допуштали, а народ к унијатима нехтеде. Из овога се види, како је народ к унији склоњен, и је ли то право било, да, Срби у Жумберку зарад свога слободног закона онакову насиље и неправду трпе и у тавницама и у гвожђу умиру; а да посташе унијати, свега тога не би трпили. Откуд је уредник „Гласа Народа“ г. Панта Поповић негде у свом листу саопштио, да је владика Јакшић и сам постао унијат, — радо бисам заиста желио дознати. Ја сам гомилу стари прашњави артија, што засецају у жумберачку унију, марљиво испитао, и нигде тога не нађо. Вредно би дакле било, да нам то споменути г. уредник и докаже, и ја га особито молим да с таким доказом изиђе на јавност. Из свију дотични списа ја дојако познајем владику Јакшића као огњена вере своје бранича. Исто ми тако и г. прота Трбојевић па и врли мој млади пријатељ г. др. Тодор Недељковић рекоше, да је Јакшић у Карлштатској дијецези у најлепшој успомени. Нашао сам у списима и на ове речи јакшићеве: „і а се, Господинъ агентъ, с вашимъ Господствомъ за уните нища и непоминѣмъ, него од таковых мое руке к себи пригнуте имамъ, и далеко одъ нихъ на страну уступамъ, нити за нѣ нища наиманѣга непрокуривамъ.“ Него се збиља између остали поунијатише у оно доба: Вишошевићи (Јанко и Мико; Мику је тада било 75 година), Вукасовићи, Станићи, Видовићи Чучићи, Јеленићи, Сјеверовићи, Гвоздановићи („Ja zdolu podpisani posvedochiti morem, da ljudi vissepopisani dali jesu ove krisse dobrovolno. i ja takaisse na mesto moega krissa podpisivam se iz mojom rukom. Vid Quosdanovich, Ober Lieut. manu propria“.), Врабчевићи (међу овима Милош „gegen 90 Jahr alt“), Перо Кекић и Васо Перишић (обојица „über 100 Jahr alt“), Вукшићи, Басташићи, Ковачевићи („Ja Jovo Kovachevich valujem da ni jednoga neselim (не желим) Biskupa nego Pribichkoga.“) и т. д. Никојим обрицањем не дадоше се за унију уловити: Врањешевићи, Огња-

новићи, Брдарови, Рођеновићи, Кордићи, Данчуловићи, Ганцки, Живковићи, Бредојевићи и остали становници жумберачког диштрикта.

И у ратовима они година, како на бојишту не беше испрва наши војнички свештеника („фелдпатера“), покушавали су страни свештеници код српски војника за папу прозелитисати; али је Микашиновић, као што пре споменусмо, био на опрезу, те јим не пође за руком. С тога је и озлоглашени заповедник карлштатске генералије, гроф Бонавентура Петаци, који је посве стајао под језовитским упливом, био пакосник Микашиновићу. (Свршиће се.)

Л И С Т А К.

ПИСМО ВУКА СТЕФ. КАРАЏИЋА.

У Бечу 17. (29.) Августа 1854.

Многопоштовани пријатељу! Ево вам шаљем Almanach овдашње академије од год. 1852., у коме су на страни 244—246. назначене моје књиге редом. Код Рјечника ваљаће казати да је 1852 године наштампан по други пут умножен готово са још онолико ријечи (у првоме има 26,270 ријечи, а у овоме другоме 47,427, и ове су све ријечи скупљене из уста народнијех а не из књига, јер знате какав је језик у нашијех до јакошњијех списатеља). Ради скупљања ријечи, пјесама &, ја сам осим Србије путовао по Сријему, Бачкој, Банату, Славонији, Хрватској, Далмацији, у Дубровник, Боку и Црну гору.

Преписао сам вам овдје на другоме листу из Almanacha од год. 1854 моје титуле ако вам што од овога затреба (ово има и у овоме almanachu који вам шаљем, али је у овоме посљедњему пуније).

Шаљем вам и ону књижицу Суботићеву, пак ћете ми ви обје донијети кад амо пођете.

Вук Стеф. Караџић с. р.

Оригинал овога писма у руку је проф. А. Сандића, а то је писао Вук, као што смо извештени, др. И. И. Ткалцу, кад ће овај да напише чланак о Вуку за Брокхаузов конверзацијони лексикон.

Јован Бошковић, досадањи уредник „Летописа“ и библиотекар Матице Српске, и један од највреднијих радника овога листа — прешао је ово дана у Србију у Београд, поставши тамо библиотекарем српске народне библиотеке и чувар музеја. Колико нам је жао, што оде од нас честити пријатељ и наш и овога листа, ипак се радујемо, што је тим дата њему сатисфакција за неправду, која му је тамо учињена била као професору велике школе. Јован Бошковић обећао нам је и унапредак бити радом од помоћи овоме листу. — Српском министру просветном г. Стојану Новаковићу честитамо, што уме и прикупља у Београду око огњишта српске просвете жуде, за свој рад дорасле. За његова министарства врати се у Србију вредни др. Ђура Даничић, па сад ето и Јован Бошковић. Сретно бог да! м.

КЊИЖЕВНИ ОГЛАС.

Ново издање I. II. и III. књиге „Српскијех народнијех пјесама“ које је скупио и на свет издао Вук Стев. Караџић. Дајем овијем назнање, да је II. књига, садржавајући „јуначке пјесме најстаријих времена“, изишла на свијет, и да је сада разашиљем.

Уједно јављам, да је рок пренумерације на све три књиге овијех пјесама продужен услед многобројнога захтјевања до 1. августа т. г., тако, да сваки још може до тога рока набавити II. књигу по пренумерантску цијену од 2 фор. (али поштарину сам да плаћа) и пренумерирати се на I. и III. књигу, обе заједно за 3 фор., а посебно за 2 фор. а. вр.

Ана, удова Вука Стеф. Караџића,
Landstrasse, Marokkanergasse Nr. 3. in Wien.

„Јавор“ излази 1. 10. и 20. дана свакога месеца. Рукописи нека се шиљу уреднику, а предплата „Администрацији Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на читаву годину 4 фор. на по године 2 фор. на три месеца 1 ф. *За стране земље*: на читаву годину 5 фор.

СРПСКА НАРОДНА ЗАДРУЖНА ШТАМПАРИЈА У НОВОМ САДУ.

БРОЈ 15 У НОВОМ САДУ 20. МАЈА, 1875.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

УРЕЂУЈЕ ДР. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Стални сарадници: Јован Бошковић, др. Јован Јовановић, др. Милан Јовановић, др. Лаза Костић др. Стеван Павловић, др. Михаило Полит-Десанчић, Стеван В. Поповић, и А. Хаџић.

М А Т И.

(По Арању.)

Остарела мајка
Писмо си написа
Слогове у писму
Од суза си низа.

Књига јој љубавна
На јединца гласи,
Што сузама лица
У тавници кваси.

— „Искупићу тебе
Из сужанства, сине,
Да ми кући дођеш,
Да ме жеља мине.

Послаћу ти сребра
Бисера и злата,
Да т' отворим тврда
На тамници врата.

Ти си мојој души
Узданче и крило:
Свисла би ти мајка
Кад те неби било!

Нек се преда писмо
Сину ово моме:
Тек њему у руке
А ником другоме!“

Писамце је црном
Булом забуљано...
Далеко се шаље,
У Будиму ј' дано.

— „Ко однесе писмо
Док стане да свиће,
Три ћемера блага
Награда му биће!“

„Однећу га, госпо,
Ја за седам дана.“ — —
— „То је седам лета,
Седам грдних рана!“

Ја ћу да с' и вратим
За тих седам дана.“ — — —
— „То је седам лета
Седам смртних рана!“

„Три дана су, госпо,
Мени довољане“...
— „То су три месеца,
Три на срцу ране!

Боже мој, боже мој,
Што ми недаш крила!
И од жеље пусте
Хитрија би била!“

У том из облака
Ето црна врана,
Раширио крила
Никад нерезана.

Спусти се, слети се,
Јаој тешке муке!
Па истргне писмо
Из мајчине руке.

— „Живо за њим, слуге!...
Ко узме од њега:
За навеки проста
Мајчина му нега!

И читава хајка
Околином зађе:
Гласоношу врана
Ал нигде не нађе.

Но кад сунце падне
И оде далеко,
На прозори мајци
Закуцао неко.

— „Ко је то?.. ко куца?...
Ко то диже буну?..“
Гласоноша то је,
Писмо му ј' у кљуну.

Чедна књига бела,
Пуна је мириса — — —
Сретна била рука
Навек што ју писа!

У Новоме Саду. Мита Поповић.

„НА ПРОЛЕЋЕ“!

Приповетка из српског живота.

(Наставак.)

— Та све једно — рећи ће госпођа Перса љутито. — Одно га ђаво и ко је измислио те комендије. Па носи барјаке, дери се и урлај по целу ноћ а он ти је свуда напред. Частни га потрьо и с човеком, као да му је сада двадесет година. Напуне му матору главу: „Чика Јозо ово било сво свило“ — а кад дође кући све ђипа као муанатан: „Босна, Херцеговина, Црнагора, Србија, Призрен, слобода, уједињење — жено, чујеш ли море жено, ускрс Српства!“ — Та како не би тужна желила и мени је моје мило, ал' није то за старе људе. Има ко се и о томе брине! И тако му не знаш ни краја ни конца. Залудили човека па само мени кукавици белаја! —

— Та чика Јосим зна мене, зна како мислим— прихватиће Милан. —

— Е леле мени дете моје, не знаш ти моју муку. Кад се тако често пута инатимо а он ће: „Три ста ли ти мука и с бабом, што ми не роди девет синова као девет соколова! Море, затрели се лоза Борићева, с ким ли ћу јадан на Призрен?!“ А ја њему: „Иди човече како то говориш! Што би нама толика деца“ а он се продере: „Шта, шта би? Пола у ајдуке да отимљу дедовину, а остали преко мора трговци да прекупе цару земљу и градове!“ У њега је само јунак и трговац човек, оно друго њему је све роб, све туђ слуга за кору хлеба.

— Та зна чика Јосим, да је мој позив и леп и узвишен! —

— Та мати. Милан неће бити сеоски учитељ. Он ће бити професор на гимназији, на великој школи. па још професор природних наука. То је знаш, мати наука данашњега века. По ономе што сам од Милана научила, судим да је то дивота, наука над свима наукама слатка мати! — викну Милица у заносу.

— Не знам ти ћерко. Ја сам учила само псалтир, али тога се ја и бојим. Ти знаш како ти је отац са старим учитељем још од пре буне у завади. Само за учитеље, финанце и калуђере чишт да не чује — така му је нарав! —

— Уздам се — рече Милан поносито — да ћу га уверити да данас нема уз-

вишенијег и родољубивијег позива но што је наш учитељски! —

— Дај боже да га мало опаметиш Имали смо ми већ и о теби дете моје разговора — продужи госпођа Перса невесело — шта сам се ишта пута наљутила. Седне тако као дембел, запали ону смрадуру па претреса цео свет, частни га потрьо и с човеком баш к'а да он пише новине! Ономад ће баш онако — већ сад опрости дете кад морам рећи — почети бубати: „И тај Настин Милан ми је момак! По вазан седи на јендеку па гледи у жабе и жабокречине, час кечи лептире, час зија куд вране лете, час опет купи траве баш ко баба Смиљана. Триста ли му мука! — дрекне — млад момак, па данас, у ово време седи он на јендеку па гледи куд вране лете! Шмокљан! Прави шмокљан!"

При овом речима плану Милану гњевна румен уз образе, уста плахо и стиште грчевито наслон од столице. Милица погледа матер чисто очајно молећи, да прекине разговор.

— Опрости му, синко, како разуме онако и дивани — продужи госпођа Перса меким гласом, блажећи своје речи, — а ја ти њему на то: „О частни те и с човеком! Ти би цео свет на Турке, та свако ради по својој памети! Ти си се нашо најпаметнији, ти раменом да исправљаш свет!?" — Бојим се децо, беда је то од човека, шта ви знате, ви сте још млади, а ја не смем ни ком ни да кажем своје чудо него мислим: Трпи душо бога ради! Ћутим па покривам своје зло, да не буде још горе. —

— Та то отац само тако говори, — рећи ће Милица и погледа милокрвним гледом у Милана. — Знам ја да он не мисли тако хрђаво. Мени је говорио да му је Милан мио, кад га погледи, ко да гледа покојнога Душка. —

— Та знам ја чика Јосима — рече Милан и стиште Милицу захвално за руку. — Чудан је он светац, али баш с тога га и тако волим, што је Србенда од главе до пете; но он није човек без разлога, да си он и доказати. Подићу ја њему с оне стране с које баш ваља. Добра је срца неће се он противити нашој срећи. Само ви слатка мати, потпомозите кад затреба, па ће све бити добро! —

— Јесте, јесте, отац неће бити противан. Молићу га, рећи ћу му, да ја без тебе не могу живити, да се, ако ме не да, нећу никада удавати. — Пре ћу скочити у — рече Милица у заносу и диже се са столице.

— Ни у воду, ни у гору, већ са мајчина крила и очеве руке па своме веренику ако да бог и срећа јуначка! —

Милица се беше на те речи приљубила уз стасита момка као оно зелен бршљан уз поносити раст. Како стојаше тако упоредо, милина их беше погледати како су красни као да су расли, једно на друго гледајући.

Мати их гледаше нежним гледом, падоше јој на ум дани њезиног девовања, дани сретнијег живота; за мало па се у материно око прикрадоше сузе те једну по једну роњаше низ увеле образе. Да је среће као што није, мајка би данас два весеља градила: сина женила а кћер удавала. Тргнув се из суморних мисли, погледаће госпођа Перса на гувно па ће рећи чисто јетко: — Које је то доба већ од како је отишао, данас је већ среда. Ако је крено по ручку из Новога Сада мора да није далеко. Треба још вечерас да одреди коју ћемо камару сутра да начнемо, јер са јечмом смо готови. Та тек није слудовао да сврће у Ириг. Само би ми још то требало. Мало ми је што га нема три божија дана, него још да падне шака иришким лужницама! —

— Мени бар рече да ће данас на подне већ бити дома. Четврти је сахат — рече Милан погледав свој сахат, узе Милицу за руку и обоје се машише деснице госпође Персе: — Слатка мати — сад већ смем рећи тако — још једном хвала на вашем благослову, он нам улева наде да ћемо бити сретни и задовољни. — Милан и Милица пољубе матер у руку а стара диже руке своје изнад њихових глава, благослови их још једном и притиште им матерински целов на чела.

— Не рекох ли ти, Милице, да ће мати разумети наша срца. А сад збогом! У четир сахата чека ме млади попа. Дадох му реч — а дата се реч увек држи Милице! — да ћу му доћи, да разгледимо гомилу камења што их је донео са беочинске kaјe. Биће зар неколико скамењених шкољака за нашу збирку. —

— А ти жури кад си обећао — рече Милица и пружи му своју белу руку. — Ако у шкољкама нађеш и које зрно бисера, донеси ми га, знаш! —

А што би бисер бисеру? Зар си тако сујетна да би да се китиш и речиш? Зар не знаш како пева Змај Јовановић:

„Оће да се и насмеју!
„Што на теби нема злата.
„Нико не зна тајни бисер
„Што га носиш око врата!“

А ти, имаш нешто, што је још више — дода Милан заношљиво и погледа пламеним оком у зажарено лице девојчино.

„Тебе нешто лепше краси
„Што те краси: Српкиња си!“ —

— Та ја сам само онако рекла — рече Милица погледавши стидним погледом доле на ђерђев — није жеље него мила рада. —

— Е гле падоше ми маказе па се забодоше — прекиде им госпођа Перса разговор — добићемо госта. Сврби ме десно око да не буде плача, наопако мени!

— И мене сврби десна обрва, мати:

— Стидићеш се ћерко. —

— Та ето ме Милан застиди. —

— Стид је најлепше руво девојачко — рече Милан нежно — а сад збогом, па поручи кад отац дође. —

(Наставиће се.)

КАМЕЛЕОНУ.

Има једна чета мала
Од лажљивих либерала,
Увек подла, увек смела,
Без програма, без начела.
Она има вођа свога
Самим собом створенога.
Н' овом свету ако ј' нико
Он је сам из себе нико.

Од кад сунце небом иде
Така вођа свет не виде.
Да би с' лакше светом тук'о
Лисичији плашт обук'о.
Сва му дела, ка' он што је,
Лажне мисли, лажне боје;
Ал' не пита прост пук „ко си?“
Јер књижевну тогу носи.

У књигама себе хвали,
Ил' на друге јед искали.
Од туђих се списа боји —
Зазор му је делā својих.
Узалуд вам прāву цаду
У његовом тражит раду,
На једном му месту тесно,
Врда лево, врда десно.

С' оним ради, с' оним ходи,
Кој' му више страс'ма годи.
Пише чланке, пише хвале
У новине, у журнале.

Он се речма за род кида,
Је ли нужда, — он и рида;
А тражи л' се жртва већа
Онда ј', хуља, срца исећа.

Мало ће их к'о он знати
Оцрнити, облагати,
Изаткати докле трене
Лажју плетке препредене.
Данас с вама владу ружи,
А већ сутра први тужи:

Професором бујне ђаке,
Деспотима слободњаке.

А за столом где се пије
Он се шали, он се смије,
Он је први да се гине
За слободу отаџбине;
Ал' кад труба на збор буди
Заболе га „тесне“ груди,
Па му почну сузе тећи
Што у кревет мора лећи.

М. П. Шапчанин.

КЛЕОПАТРА.

Новела од Павла Хејза.

(Наставак.)

Он је опет стао пред слику и посматрао је страшљивим очима. Пријатељ се побојао, да му та ванредна узрујаност и узбуђеност не проузрокује душевну бољетицу. „Хајде,“ рече он „не ваља да гледиш непрестано тај лик и да о њему размишљаш. Хајде са мном у клуб, или ако не мариш у друштво, а оно ћемо се шетати у којој башти и где год вечерати. О свему ћеш хладније судити, кад попијеш коју чашу стара вина.“

„Мани ме“, одговори Архибалд невесело. „Имам да уредим још неке послове, па онда се надам да ћу спавати и можда много што шта заборавити. Хвала ти на пријатељској понуди. Твоје пријатељство потражићу чешће али вечерас —“

„Видим, да желиш да будеш сам,“ рече пријатељ и узе шешир. „Сутра ћу се опет с тобом разговарати и надам се да ће ти бити боље. Добру ноћ, Архибалде!“

Он оде, а и барон изиђе из кабинета и наложи слузи, да угаси лампу и да му донесе свеже воде у писарницу. Тамо у високој, орманима за књиге и лепим бакрорезима украшеној соби, где је на писаћем столу стојала дражесна бојадисана слика Цецилијина, било му је много лакше. Он попије неколико чаша воде, напише неколико писама своме управнику добара и неким сродницима, па онда сеђаше дуго за столом, пуштајући тихо димове из своје цигаре, а душа му је утонула у јасне плаве очи дивне девојке. Чинило му се као да са свим осећа, како му се узбуркани вали крви мало по мало у жилама стишавају. Само је остало још неколико бора на челу, а држао је да ће и њих у спавању нестати. Већ је угасио свећу, па је хтео да легне на велики диван, што му га је слуга за ову ноћ морао наместити; но у тај мах зачује неки шушањ с поља од баштенске стране. Учини му се као да се неко опрезно пење на балкон и да се полако отварају прислоњена стаклена врата, што воде у кабинет. За тим се опет све утиша, тако да је Архибалд држао да се преварио. Но ипак није могао мировати. Брзо се подигне, огрне свилени спаваћи капут, зграби позамашан штап и лагано отвори врата од дворане. Меки ћилимови угушивали су звук његових корака. Неданимице ишао

је кроз месечином обасјану собу и прислонио уво на завесу што стоји на врати од кабинета. Још никако није могао ништа чути Већ се хтео вратити у своју одају, и само је дигао мало завесу, да погледи унутра; али се тако јако престрави, да се за тренут није могао ни маћи, а по леђи га обузе мртви зној.

Па ипак оно што је видео, није било тако страшно, и другом коме изгледало би можда смешно. На мраморном столу пред сликом. око које се месечеви зраци играше, седео је са свим мирно и шћућурено — мајмун, и тако се задубио у посматрање слике да му је оштро ухо пречуло отварање врата. Држао је у једној руци белу кићанку, што је отео од Цецилије, а другом је мирно чешао космату главу. При том је полако мумлао и по каткад издавао од себе глас, као да уздише или јеца. Сад се подигне. Чинило се као да га узнемирује нема непомична слика. Трчао је на све четири ноге по столу вртећи се као чигра и држећи кићанку у зуби, а јечање и потмуло мумлање уливало је неку грозу. На један мах попне се на кревет, усправи се и смело скочи слици на крило, где се намести тако, као да је хтео са свим из близу да посматра ту загонетку појаву. Својим танким, маљавим прстима гладио је слици рамена, мишце и руке, и видело се да осећа неко особито уживање у томе. Баш се био полако усправио и уједно мало сагнуо главу, као да је хтео да угризе малу зелену гују, али му се у тај мах коса накостреши и он се брзо осврне. За њим је стојао господар му претећи штапом. Он дрекне и скочи преко кревета и стола вратима од балкона. Но стаклена врата беху се сама затворила, те није могао на поље. У тренуту се успужао на прозор, али га Архибалд, како је био јако узбуђен, удари жестоко штапом по бедрима. С јауком падне доле и трчао је по соби, тражећи заман изласка, к дрекао је после сваког ударца. Млади човек ударао је непрестано штапом по њему у неком грозничавом огорчењу, а јадан мајмун оптрчао је неколико пута собу, док му нагон очајања неули у главу, да прибегне слици у наручја. Ту се счучуњи, дрхћући целим телом, а мале зелене очи му очекиваше са неким чудноватим трептањем, шта ће да буде. Чинило се да слути, да ће га слика заштићавати, да је ту бар од удараца сигуран, јер би ови и слику дохватити морали. И није се преварио. Његов гонилац стојао је укочено пред њиме, неколико тренутака мерише се гњевно човек и скот као два крвна душманина Ту се Архибалд предомисли. Приступи балконским вратима и отвори оба крила. За тим се повуче у дворану, где застане неколико тренутака. Кад се опет врати у кабинет, беше мајмуна не стало.

Млади човек тешко одахне и погледи око себе. Једва се савлада да затвори балконска врата, пре него што изиђе из те кобне одаје. А кад је дошао у своју собу, забрави брзо врата, као да није сигуран, да га неће какав зао дух и тамо гонити. За тим се јако малаксао спусти на једну столицу и седео је тако неко време, док се најпосле није решио да запали лампу, те да у читању тражи заштите против ужасних мисли што га спопадоше.

Тако му прође један део ноћи. Тек кад се сутра дан видео у огледалу, поплашио се како изгледа, јер су му трепавице биле црвене као да је у сну више часова плакао. Није имао одважности, да опет ступи у кабинет; држао је, да ће му шетња на чистом ваздуху добро чинити. Кад је изишао у башту,

видео је мајмуна како горе у свом торњу седи, као да се није ништа догодило. Баштован му је приповедао, како је јутрос нашао мајмуна где се слободно шета, али га је са неколико бадема и смокава опет уловио и онај беочуг на руци јаче утврдио, да се не може отети. Архибалд му наложи, да се постара, да врата од торња идуће ноћи забрави ако дотле не нађе купца за тог скота. За тим оде у варош.

У дућану код оног трговца, што тргује уметничким стварима, није добио задовољавајућа извештаја. Рекао му је само то, да је неки стран млад човек, по својој прилици Француз, у сиромашном оделу и немирна, смућена изгледа, донео ту слику на коли, и питао га, хоће ли је купити. Ставио је претерану цену, али, пошто му је трговац приметио, да он истина рачуна на једног љубитеља таких ствари, но да му не може толику своту платити, задовољио се мањом своτом, и одјурио је одмах из дућана, као да се бојао, да ће се кајати за ту продају. Трговац је додао, да ће се он без сумње опет вратити по остатак од оне своте, што ју је искао, јер је тврдио, да је свој посао јевтиније заценио него што вреди.

Архибалд замоли трговца, да му пошље тог вештака чим се појави. После тога је у замишљеној узбуђености ишао кроз најживље улице, сврнуо у једну кавану те превртао новине, стајао пред сликарским и фотографским излозима и видео свуда само један лик. Тако приспе час, кад је обично посећивао Цецилију. Сад је жељније него икад чезнуо за тим временом, па ипак, кад се пењао уз степенице, чешће је застајао да одахне, јер му је на грудима лежао неки терет као олово. Тетка га предусретне старом усрдношћу; но она га за данас одврати да се не разговара са својом невестом, јер је Цецилија немирно провела ноћ, имала је шта више лаку грозницу, те јој је лекар наложио да остане у кревету, највише из обозривости, пошто је дан венчања тако близу. На један пут се расхладила кад смо се враћали кући, а и онај страх од гадног мајмуна мало јој је потресао живце. Архибалд се чувао, да не изда своју ноћашњу невољу. Он се одмах удали; готово је волео, што није смео видети Цецилију. Није се уздао да ће имати толико снаге, да се пред њом покаже весео, а како би могао решити се, да јој открије онај мрачни удес, што је и на њега самог бацио своју сенку?

После подне је узјахао на коња, надао се да ће се јахањем уморити и ноћ мирно преспавати. Кад је касно у вече стигао кући, питао је одмах, да ли је долазио какав странац. Нико није долазио осим пријатеља Танкреда, који га је поздравио. Горе, на писаћем столу, нашао је Цецилијино писамце, оловком писано, све саме нежне речи љубави, које му сад јако годише. Одмах јој отпише, како му је био несносан и дуг овај дан без ње, како држи, да ће једва издржати ове дане до њихова венчања, излио јој своје срце, молио је најнежније да само о радости и срећи мисли, и изјавио јој жељу, да тако тихо спава, као што се он сам нада, јер је добио њезин поздрав за лаку ноћ. То запечати и пошље с места у варош. За тим отпусти слугу, јер је хтео рано да легне.

Он заиста на скоро и заспи уморен од пређашње ноћи и дневног тумарања, али се још пре по ноћи пробуди. Кроз спуштене завесе продираше слаба светлост месечева. Беше така тишина око њега, да је са свим јасно чуо из дворане одкуцаје шеталице од сахата. Изби једанаест, па онда дванаест, један, два, а још никако да му сан склопи очи. На

пољу се небо наоблачило и блага киша ромињаше кроз ноћ. Али она не могаше расхладити врело чело патника, кога обузеше кобне мисли те се по кревету немирно преврташе. Најпосле не могаше дуже издржати. Устане и обуче се. Хтеде да изиђе на кишу да угуши грозницу што му је у глави врила. Но друга му мисао паде на ум. Само за то нема мира, мишљаше, што се близу њега налази она кобна слика. А кад би се одважио и одмах је уклонио? Ваљало би му само да је однесе у мали павиљон у башти, па би се овде горе очистио ваздух од свију злих духова, што му сан покварише. Бар би ваљало покушати.

За час мишљаше, да пробуди слугу, али га је неко стидљиво чувство од тога задржало. Одважно савлађујући грозу, што га је обузела, изиђе из собе и уђе у кабинет, у који није цео дан улазио. Беше сад у нутри тако мрачно да није могао распознати црте вирђинијине. Слику покрије великим чаршавом, подигне је и ношаше је по лако ходећи преко мрачних степена у башту.

(Наставиће се.)

МЕСЕЧЕВ ОДГОВОР.

(Сонет.)

Сунце село а ноћ тавна
Раширила своја крила
Па свет њима загрлила, —
Све поспало већ одавна.

Само мене санак бега
Ој како је тамо раји!
Санак њој су уздисаји,
Одмор бич јој турског бега

Ој када ће очи твоје
Мирни санак, заклопити?
Одговор ми месец бледи

Кроз облачак послао је:
Кад крв турску стане лити
Кад устане, да се свети!

„Садањост.“
Н. Сад 1875 8. маја. Мита Живковић.

ЖИВОТ ГЕНЕРАЛА МИКАШИНОВИЋА.

Од Ђорђа Рајковића.

(Свршетак.)

Микашиновић се двапут женио. Пошто му прва жена умре 1762 год., ожени се по други пут младом госпођицом Аном, ћерком обрстара бродске регементе Михаила Продановића, а сестром потоњег генерал-мајора и бригадира у банатској и славонској крајини Саве Продановића од Ужичке Каменице. Порода иза себе не остави. Ана се после смрти Микашиновића уда у Русију за Стефана Ожеговића, провинцијалнога губернатора. У намастиру Шишатовцу и данас се чува слика Микашиновића и жене му Ане. Микашиновић лица више строга и озбиљна, а раста средња, око 50 година, има косу пудерисану, — обријан је са свим. На месту, где би као десни брк био, јасно се види потез, који значи рану. На њему је парадна бела генералска униформа, која је раскопчана, а с крајева према прсима црвеним оптočена, око тога златом оперважена Испод те униформе види се оклоп. Ана, око 20 година, лица лепа и умиљата, вита

стаса, има пудерисану и високо узчешљану косу. Обучена је у црвено одело; не носи минђуша, има ђердан на врату и четири гајтанска реда на аљини на прсима, а пети је под десном руком. У левој руци држи колчак.

Поговор.

У карловачкој народној архиви чува се рукопис: „Краткое описаніе Славено-Сербскихъ Господей Генераловъ, елико знано от лѣта 1759 до нынѣ текущаго 1810 лѣта, которіи милость имѣли всевысочайшій Августѣйшій Домъ Аустрійскій, въ военной службѣ служити.“ In folio 8 л. — Овоме је са 5 листи истога формата придодано: „Краткое описаніе Славено-Сербскихъ Господей Обристеровъ, елико знано от лѣта 1744 даже до нынѣ текущаго 1810 лѣта, которіи милость имѣли в севысочайшій Августѣйшій домъ Аустрійскій, въ военной службѣ служити.“

Опис тај саставио је на позив митрополита Стратимировића генерал фмл. у миру, Сава Продановић од Ужичке Каменице. Само је први лист тога описа (као посвета или предговор) савина рука, где је и датум: „Въ Митровицѣ на 1-го Маия 1810 лѣта по старомъ;“ остало је све писано руком Стефана Станковића, доцније митрополита, а тада професора на гимназији карловачкој и особитог љубимца стратимировићева.

У том рукопису спомињу се ови генерали: 1. Михаило барон Микашиновић од Шлангенфелда, 2 Јевтимије барон Љубибратић „конте де Требиње“, 3. Самујило плем. Зделаровић, 4. Павао барон плем. Папила, 5. Арсеније барон Сечујац од Хелденфелда, 6. Павао барон плем. Давидовић, 7. Аврам плем Путник, 8. Аксентије плем Милутиновић, 9. Сава Продановић од Ужичке Каменице, 10. Петар барон плем. Дука, 11. Максим Ракичевић од Топлице, 12. Стефан плем. Михаљевић. 13. Н. Дука, 14. Андрија плем. Стојчевић. 15. Павао плем. Радивојевић и 16 Н. плем. Брановацки.

А од обрстара спомињу се ови: 1. Јосиф плем. Монастерлија, 2. Атанасије плем. Рашковић, 3. Вук Исаковић, 4. Михаило Продановић од Ужичке Каменице, 5. Н. плем. Михаљевић, 6. Јован плем. Миљевић, 7. Јован плем. Белградија, 8. Арсеније (треба: Александар) плем. Рашковић, 9. Н. плем. Калинић, 10. Теодор плем. Станисављевић, 11. Михаило плем. Михаљевић, 12. Адам Маовац, 13. Арон плем. Станисављевић, 14. Н. плем. Милутиновић, 15. Н. плем. Михаљевић и 16. Н. Милетић.

Да су биографске црте ови генерала и обрстара у поменутом рукопису мршаве и непотпуне, моћи ће читалац судити из ови савини речи у посвети: Въ незнаности, въ которомъ лѣту кои началъ служити, въ коимъ шаржамъ вкомъ лѣтѣ былъ, и представился (т. ј. умрьо), не возможно ми было о томъ ни воспомянути“.

У потврду томе извадићемо овде из савиног описа живот првог генерала Михаила Микашиновића, да га читалац може споредити с нашим потпунијим. По опису Савином и Пл. А (Платон Атанацковић) у „Србском нар. листу) за год. 1838. под насловом: „Кратке біографіє Генерала Србаля“ наштампао је скоро од речи до речи живот Љубибратића (стр. 139), Папиле (210), Микашиновића (236) и Зделаровића (ibid.), не ктевши казати изворе. Ево дакле, шта и колико

о Микашиновићу знају и Сава и Платон.

Сава:

„Первый Генерал' Маіоръ

Михаилъ Баронъ Микашиновичь

от Шлангенфелд.

Родился въ селѣ Плавшинцы, близъ Копривницы въ Вараждинскомъ Генералатѣ; бесѣдилъ кромѣ матерняго языка Нѣмецки и латински; служилъ всегда въ военной службѣ даже до Обристерскаго характера кодъ Ђурђевачкаго и крижевачкаго полка; былъ въ войнѣ Французской 1746 лѣта, егда война о наслѣдствіи римскаго Імператора была, по смерти кесаря Карола VI-го блаженопочившаго отца Маріи Терезіи, воевалъ въ седмолѣтней Прайзской войнѣ; въ всякой войнѣ, и всякой шарши храбръ былъ. своей должности посвюду полное удоволствіе засвидѣтелствовалъ дѣйствително; въ седмолѣтней войнѣ предъ непріятелемъ ранѣнъ былъ; при концѣ седмолѣтныя войны получилъ Генерал-маіорскій характеръ; былъ чрезъ нѣкоторая мѣст въ Отоцѣ, и Карлштадть, въ Карлштадтской Генераліи Бригадеръ; состарѣвшійся и отягощемъ подагрою бысть съ Генерал-фелдмаршал-лайтнандтскимъ характеромъ и съ пензіономъ отъ 4000 фр. юбилиранъ; преставился въ Віеннѣ Аустрійской."

Платон:

„Міх. Баронъ Микашиновичь

отъ Шлагенфелд,

Генерал-фелдмаршал-лѣтнантъ.

Родіосе у Плавшинцы, селу Вараждинског Генералата. До Оберстерства служио є єднако у Ђурђевачкой Регіменти. Год. 1746 воєвао е противу Француза храбро и отлично. О свршетку седмолѣтногъ Прайзскогъ рата — у комъ е ранѣнъ био — постане Генералъ-Маіоръ. Неколико година био є Брігадіромъ у Генераліи Горњо-Карловачкой. Кадъ му већъ коє дубока старость, коє подагра служити више не дадоше, онда принужденъ буде пензіониратисе, коіомъ приликомъ получи характеръ Генерал Фелдмаршал-Лѣтнантскій; пензія му се состояла у годишньи 4000 фр. — Кромѣ матернѣгъ єзыка знао є бесѣдити Нѣмецки и Латінски. Као Генерал-Маіоръ бьо є Депутіраць на Собору Народномъ лѣта 1769 у Карловцы Сремски 5 мѣсецій и 12 дана траявшемъ. — Коіомъ є приликом постао Бароном отъ Шлагенфелд, не знам. Преставіосе у Бечу."

Из овог поређења види се платонов плагијат. Чудновато је да Платон навалице поправља предикат микашиновићев, те у двапут место „Шлангенфелд" вели „Шлагенфелд", као да није од змијињег поља, већ од туцин-поља. Још је чудноватије, да Сава о Микашиновићу, као што горе видисмо о своме зету, нити уме поближе да каже на ком се месту одликовао, ни кад је баронију добио, па ни које је године умрьо!

Од год. 1870, кад сам ја споменути савин рукопис разгледао, тежио сам свом снагом, да потпуније податке о наведеним генералима и обрстарима прибавим и роду своме саопштим. Почео сам ево од Микашиновића као и Сава, пак ће се видити, коликим ми плодом уроди тежња. Животописи остали јунака следоваће доцније. Него ми овде ваља споменути, да се грађа за такове животописе веома мучно прибира. Обиђе човек по неколико места, где се нада наћи важна материјала, па ни да би листића од какова документа из старији времена! Узрок је: што она места претрпише страоте рата, пожара, потопа У неким регементама, где су архиве биле сачуване од пропасти, нашла се тако звана регеменска повесница; али нека витешка дела, ако би и заслужила да се о њима пространије

говори, једва да су с неколико речи пропраћена, а нека — па као за инат, ако се Србаља тичу — нису баш нипошто ни споменута! Па гдекоја регемента и сама би признала, да јој је регеменска повесница крња, и да, осим неколико месечни таблица, ретко може показати бележака о ратним операцијама, особито из прве половине прошлога века.

Што сам дошао до оволико поуздани података, то је понајпре заслуга мога штованог пријатеља, ц кр. панс. ритмајстора у Варадину, г. Јована Поповића. Осим онога, што се нашло у старој аркиви ц. кр. земаљске генерал-команде у Варадину. прибавио ми је г. Поповић лепог материјала преко г. професора Фрање Ваничека. Уз то ми је још изврсна грађа пристигла — окром онога што добих из архиве конзисторије карлштатске и што сâм нађох у намастиру Ремети и Шишатовцу — од г. настојатеља намастира лепавинског Герваснја Јагазовића, од г. капетана Јована Милојевића, а особито од г. капетана Николе Микашиновића, потомка генералова, који је мес. јула 1871 путовао нарочито из Ђура у своје рођено место Плавшинце, да поближе што дозна из аркиве крижевачке и ђурђевачке регементе, тако исто и из црквени записника парохије плавшиначке и копривничке, уједно и да пропита код најстарији људи у месту и у околици. Да нису у регементи уништени били стари пописи. могло би се више шта дознати; међутим г. капетан Микашиновић није жалио труда, но се обратио и на неке пријатеље у Бечу, тако да су за ову биографију неки податци употребљени из извора, до који се иначе с тежим трудом долази.

Иза Гаврила плем. Ожеговића, који је не давно умрьо у Шиклушу, — остало је међу породичним артијама највише докумената, којима би се поближе осветлио живот генерала Микашиновића па и повесница онога доба; али ми поред свега заузимања не могосмо од покојника ништа добити. Ако су споменути документи припали сину му Теодору или кћери Јелисавети, удатој за Димитрија Бошњака у Шиклеушу, или ако су дошли у наследство ма коме од гаврилове деце и унучади, добро ће учинити, ако ји уступе „Матици Српско," или „ученом друштву" у Београду. или иначе ком књижевнику. То би била лепа допуна к овој биографији, и ми се надамо, да ће се они овом гласу одазвати.

НАТПИСИ.

(ПРЕВЕДЕНИ.)

III.

Докторов савет.

Моја ј' жена болешљива —
А доктор јој каже,
Да се чува од говора,
Друго не помаже.
Ето красна лека,
Ето лека и за њу,
А и за менека.

IV.

Девојка пијаница.

Сва је нада минула,
Залуд тол'ки труди,
Ни од куда Тезеја
За ким толко жуди.
Зато с' баца јадна,
Друга Аријадна
На бахове груди.

Ј.

The study of sociology by Herbert Spencer. Henry S. King & Co London 1874.

(Наставак.)

Да почнемо са астрономијом. Питамо одмах: помишља ли ико данас не да покуша, него и да би се могло покушати какво год упливисање закона астрономије за цели наше и наше земље н. пр. у погледу на радњу сила, коју остала небеска тела, и звездане и сунчане системе, у облику зрака светлости извршују на нашу земљу проузрокујући на њој разна распоређења плинова и течности (метеоролошки појави), или чврстих тела (појави геолошки)? Да ли коме и сада, као кадгод при мањем искуству људском, пада на памет, да каже сунцу да стане док он не сврши посао, или да заповеди зими, киши или другом ком феномену метеоролошком и непогоди, да мало попусте од својих непријатности и суровости? Боже сачувај; него људи, ако могу, гледе да негативно ублаже дејства закона атмосфере т. ј. уклањајући се беди с пута. — Исто и у геологији. Колико неприлика не подносимо ми од њених неумољивих закона! Зашто се дакле људи не сложе од прилике на овако умствовање: „Кад већ не можемо доскочити сунцу, да нам не чини неприлике на земљи и у ваздуху, што да у нашој рођеној утроби — у земљи — гори истопљена маса? Или кад већ нисмо кадри да утрнемо ту ватру бар да удесимо да нам није опасна. Шта ће нам н. пр. вулкани? Па јошт и којекако да су тамо гдегод на полусу, од кога и онако, по несрећи, нико нема хасне, него се само на њему замрзавају лађе, као лане Тегетхоф — већ се Везув нашао баш код Неапоља, као гадни чир на образу лепотице Италије, који се сваки час проваљује и прети да затрпа живе људе као што су страдали Помпеји и Херкуланум у Римско доба. Како би дакле било да га овде запушимо, па он нека себи тражи одушке на другом месту где људи не живе? И брегови нам доста сметају и јошт ће више јер се данас зна да су они то и отуд што су и откуд су на неранци боре и неједнакости. Земља унутра хладећи се језгро јој бива мање усљед чега кора све већма пуца и издиже се те постају велике планине. Ми само што по површини по мало гребемо па јошт и за тај посао како бирамо земљиште. По колико пута учени инџинири испитују место где смо наумни да нешто начинимо: оће ли бити госпођи природи по вољи, да јој не дође у главу онуда да пропусти какву воду или друкчије ма како да поквари. А propos воде: како би било да удесимо да вулкани испод мора по мало издижу земљу те да буде више ада; добра земља свакојако нам је од веће користи него оволика слана водурина. Хајде дакле да радикално од једаред учинимо свему крај. кад смо ми макар и по старинском назору господари природе!" Је ли, поштовани читаоче, да је ово будаласт говор? Али кад се поведе реч о социјалним односајима ми слушамо таке фразе врло често и још нам се чине те како мудре, при свем том што су друштвени појави куд и камо заплетенији и теже је у њима бити паметан. Тешимо се међу тим да смо бар у геологији умеренији са жељама. —

„Но у биологији — ту за цело не остављају се и не могу се оставити појави живота сами себи. Док је још човек здрав хајде и којекако не мора баш пити „медицине" премда „добро је" кад ко и здрав читав пусти крв о Костантину и Јелени, и никад „неће шкодити" какав „паљано" или „лебенсесенција" и друга „невина средства"; — али кад се разболи онда — на што би били доктори и апотеке? Без сумње су за то да вам

штогод „препишу“ да „ајнемујете.“ Ово т. ј. само да је нужно имати доктора у болести сваки вам потпуно одобрава, јер иначе можете сами — трпати којешта у себе. Само, на жалост, што „садашњи“ доктори „ништа не знаду“ те вас слабо и лече него пуштају да — сами оздравите. Јесте и овде је учињен велики напредак тиме, што се увидило да се природа неда човеку. Доктори и медицина начинили су фиаско са лечењем, они данас негују више профилактику него терапевтику, или, кад се човек већ разболи, гледе и пазе неће ли бити најбоље оставити да поправи зло сам онај који га је начинио, т. ј. природа, јер она разуме најбоље свој посао. Најчешћи су рецепти новијих доктора уредан живот, и дијетно владање. — Па како стојимо са науком о духу, са психологијом? Може ли дух штогод да се „облагороди“, „изобрази“ кадгод хоћеш? Што се тиче умних способности да се запитамо само је ли онај човек најпаметнији, који је изучио све школе и прочитао највише књига? На то нека одговори свакидашње искуство, које не само показује толико научених људи што не уму да управе ни онако собом и својом кућом као многи који незна честито потписати ни своје име, — него нас искуство учи, на жалост и то, да међу духовитима има врло много бездушника и баш неваљалаца. Ако се обратимо од здравих к болеснима духом, видићемо и ту као и код телесних болесника, да се људи успешније лече кад се остављају природи и у слободи него кад се везују у кврге и затварају. Први слободни начин поступања има успеха од стотине у 95 случајева.

На реду је и у реду да кажем штогод на ово и из социјологије т. ј. из оне науке, чији је предмет најсложевији, јер се састоји из скупа онаких компликованих јединица какав је човек, који и телесно и душевно одлучно се противи „бехандловању“ од стране и најпаметнијих људи, и поверава се само природи, јер осим ове нико није кадар „придати расту његовом“ ни једну црту. Ја бих могао из могауктора навести много случајева. да сувишно уређивање друштвени појава не води намерној цели (н. пр. Енглеских само од Едварда III. (1327—1377) до 1844. донесених 14.408 казнених статута и 1200 књига цивилних и других закона начинили су таки каос у енглеском судству, да готово ниједна пресуда није сигурна да ће бити потврђена од другог суда само ако има дотични парничар новаца и воље да тера даље)— али слични примери могу наићи на одговор да се за оне неуспехе неможе кривити сама ствар него људи, који су били глупи па нису умели да начине како треба и да се дакле људске ствари могу удешавати по вољи. Извор оваком настројењу човечије мисли показаћу после а сада ћу, по начину цитирања чињеница из других наука, да укажем на ту околност како и државници т. ј. само друштво заиста су одустали и одустају непрестано у врло много прилика од покушаја да регулишу у најмањим ситницама колективни живот слично биолозима, који су у такмачењу са индивидуалном природом повукли краћи крај. Погледајмо ради тога на коју било од три најважније гране друштвене организације: политичну, црквену или церемонијалну које све скупа а увек са једном између себе као најглавнијом развиле су се по потреби да врше највишу функцију друштва: одржање његово. Јер јасно је: да почем је природа сваког појединог особито првобитног човека у крајној мери експанзивна и тежи за што већим кругом индивидуалне слободе при чему се ни мало не обзире на друге личности, које, с друге стране,

таке су исте; — у таком стању, велим друштво би се за цело разбегло и расуло да нема у њему и других коерцитивних инстинката и средстава, која су јача од оних, да кажемо, центрифугалних и иду на руку одржању и развитку друштва. Ти инстинкти за одржање оличени су у самониклим организацијама: политичној, црквеној и церемонијалној. Да видимо сада како оне раде. У почетку ове установе према природи народа одвећ су строге и грозне: владе су хипертирјанске вере ужасне а обичаји спољашњи и понашање што се данас зове конвенционално или друштвене форме од доле горе ропске су до скота. А све је тачно одређено тако да владе имају пуне руке посла и држављани се не могу маћи без ње. Но како човечанство почне да напредује и људи бивају питомији то и строгости и компликованости оних установа једна по једна губе се Јер њихови регулишући прописи сада не само да не користе него су од праве сметње и штете. Ово врло јасно сведочи историја. Узмите ма коју грану организације (ја говорим у опште јер се лепо разуме и тако) свугде много ствари што је од пре наређивала и прописивала влада остављају се доцније све више појединцима т. ј. природном току и развитку. Тако данас људи у Европским државама колико су политично слободнији т. ј. колишно им прописује и контролише држава начин политичног мишљења и понашања спрам прећашњих времена, Колико има данас допуштених политичних партаја и праваца са својим новинама. А како је све то било друкчије само пре сто година. — Што се тиче садржина религија, оне су код изображенијих народа све апстрактније, простије, блажије. Ни хришћански пако није увек једнако страшан. За људе суровије и зверскије треба и већих гроза, а питоми хришћанин не боји се тако ни вечитих мука, ни земаљских судова јер не чини никоме зла. Па нема ни законитих одређења за различне вере. ко ће коју да исповеда. Данас у напреднијим хришћанским земљама и „мучитељи“ Христа Јевреји равноправни су са осталим грађанима у свему. — Најпосле у погледу церемонијалном, којим се уређују мање спољашње ствари, учињен је такођер велики напредак. Најнижи, који су у старо време све по прописима закона (макар и у виду воље деспота) падали ничице пред вишима, данас према овима (готово и неморају него) треба само да се понашају пристојно онако — као и виши према њима. Ако има какве силе та је обрнута пре на васпитане јер код ових већма се осуђују грубости него код простих. Истино изображен човек избегаваће сам зло више и пре што се стиди људи него што се боји казни од суда и Бога.[1])

[1]) Овде још додајем сљедеће: По смислу објашњења из свију наука и друштвене ствари треба оставити са свим себи а по овом § људи увиђају постепено да су појави друштвени самоникле природе истом онда и у толико пошто и у колико су се у прошлости исцрпили до изнурења неплодним покушајима; а да исто важи и за друге сличне одношаје у садашњости и будућности осим дотичних за то као да у пракси немају ни труни увиђавности премда је укупна теорија јасна. То изгледа као противусловље, но чему је међу тим разјашњење ово: Јесте, теорија је јасна али не свима па ни већини, него врло малој мањини а већином и целином како ће се управљати и владати то не суди нико него увек сама већина. Само схваћање ствари јесте део мишљења, а мишљење је део карактера. Са увиђањем теорије иде и општа увиђавност у свему која би тада допуштала и примену теорије. За ово пак у целине нема довољно искуства, које је у свачему извор знања и равнања. Па за то неби било ни добро, као што ћемо видети из посматрања Спенсерових

на крају овога чланка кад би се н. пр једним назадним народом владало по напредним начелима, јер би се онда пореметила нужна равнотежа између карактера народа и његових институција, које последње треба да потичу из првога, а незгодно би било да се народ прилагођава туђим установама, све једно као што хаљина мора бити према телу а не да се истежу руке и ноге према рукавима и ногавицама. Смисао је даље и тај: да кад се једанпут дошло до извесног ступња онда се несме а не може натраг опет као човек што се неможе подетинити. У колико су дакле и где су људи дозрели и доспели дотле да су кадри без опасности по целину управити сами собом, у толико их тако не ваља пометати регулисањем. Тако, велике би незгоде правило заводити у Енглеској тиранију кад су људи мирни и при највећој до данас слободи. Или заштићавати особито једну веру коју нико не гони а гонити другу коју нико не мрзи. А шта би било најгоре? Кад би влада почела да уређује економске одношаје који су се природно сами најбоље уредили и уређују се и утврђују једнако. Какво би то било зло врло добро појме и они који њим прете.

ЛИСТАК.

КЊИЖЕВНОСТ.

(Чрътъı и рѣза.) У првом издању „Историје књижевности од Ст. Новаковића“ стоји на страни 11. ово: „У Немаца су била од старине такође нека слова налик на словенску глаголицу („руне“,“.

У другом издању házmetnуо је г. Ст. Нов ово: „Него врло знатни аукторитета (Добнер, Шафарик, Миклошић, Рачки) тврде, да је глагољица старија од Ћирилице, и да ће по томе глаголица бити она старинска словенска азбука која се помиње пре Ћирила и која се називље цртана и резана“. Ми мислимо да ово није добро како вели г. Ст. Новаковић. У апологији црнорисца Храбра стоји: Прѣжде оубо Словѣне не имѣхѫ кънигъ, нѫ чрътами и рѣзами чьтѣхѫ и гатаахѫ погани сѫште.*) Г. С. Н. мисли да су црте и резе то исто што је и глаголица и позива се на златне аукторитете, који су горе наведени. Ја ћу овде нешто навести, из којега ће се видети да ти аукторитети не мисле онако као што стоји у споменутој реченици у „Историји књиж. г. Ст. Нов.“

„Кънигъı“ код црнорисца Храбра значе слова. У Вуковим „Примерима српско-славенскога језика“ има та иста апологија Храбра, где споменуто место гласи овако: „Словенѣ не имѣхѫ писаниꙗ, нѫ чрьтаниемь чрьтахѫ и рѣзьми рѣзахѫ“, Дакле „кънигъı“, „писаниꙗ“, слова нешто је противно од чрътъ и рѣзъ.

Руна је у Германаца било две врсте: фигуративне и фонетичне (futhork). Фр. Рачки у „Pismu Slovjenskom“ вели на 51 страни: da črte, rieze i buky nebijahu znakovi fonetični, dakle nebijahu pismena u našem smislu; no znakovi figurativni, simbolični. Takovo pismo t. j. figurativno, symbolično imahu i Germani, tè se zvalo rune“. На страни 57. стоји овако: Vrativši se iz ove koristne i zanimive stranputice k črnorizcu Hrabru, zaključujemo: da po mnienju ovoga staroga i znamenitoga sviedoka Slovjeni, dok su pogani bili, neimahu fonetičkoga pisma, već črte i rieze. kojima brojahu i gatahu“. У „Slavische Bibliothek“ стр. 220 вели Хануш у својој расправи: Zur Glagolica-Frage овако: Ich habe in meiner Schrift „Zur Slavischen Runenfrage“ das Vorhandensein einer eigenen Lautschrift bei Slaven und Germanen im tiefern Heidenthume in Abrede gestellt, womit auch Schafarik wenigstens in Bezug auf die Slaven gewiss einverstanden ist, weil ihm die Worte Chrabr's, dass die Slaven im Heidenthume keine Schrift gehabt (ne imêhą knigъ) mit vollem Rechte von Gewicht sind.“ Из овега се види да Шафарик и Рачки не мисле о овој ствари онако као што каже г. Ст. Новаковић за њих. За разјашњење овога додајемо и ми прилог из једнога „сабраника“ (зборника), који се налази у Опову манастиру и који је по свој прилици написан на темељу Храброве апологије. То место из „сабраника“ гласи овако: Сказание въ кратце и крштении славено србскаго народа. Блгари прежде приеше светое крштение. По Блгарь по ӑ леть приеше Србли светое крштение отъ царствоующтаго града грчаскаго закона. По крштении Срби не имоуште своимь езикомь епископовь и свештениковь, на грьчасцѧ епископи и свештеници бехоу правеште србскими земліами и народомь. Србли же не имоуште писменъ сво-

*) Вид. Изборъ югословіанскыхъ достопамятностій од Пав. Шафарика.

имь езикомь, на еште некрштенимь соуштемь резахоу нека древета рекше рабоше и броіахоу по нимъ шапштоуште са прозеванием. По крштении же светемь вадиже васе силни богъ славеномъ и србліемъ и васемъ иже отъ афета соуштимъ племенемъ преизештна филозофа именемь Кирила епископа. Тоиже философь божиемь произволіенвіемь саставивь боукварь славеном, србліемь, блгаром, хрватом, москаловь и инимь езикомь оть афетова колена бившимь, почто бо езыкь наш славань и пространь есть.

Пишеть ва светемь евангели: оть три езика би написане титле на распетии Христовемь оть пилата евренски, грчаски и латински, а ини езикъ не било тамо. Єврейски езикъ свети езикь беше, грчаски езикь премудрости начелни езикь есть, латински езикь едино начелствуеть на земли.

Славено србски езикь ва место еврейскаго езика вамести се, славнеиши и светеиши оть еврейскаго, они же приношахоу жртвоу са крвию телчею и козліею, ми же бескрвноую жртвоу приносим господоу богоу. По тоиже србски крали пообіачаше божиею милостию и многие страни пообладаше не безсилием и до самаго солоуна, васоу арбанию, захлмию, босноу, Хрвате, Западвіе поморіе, бело подоунавие и васоу оугровлахию и прочие езики тако богу благоволештоу. По тоиже сабравше царски и свештеньни саборъ, немоштно беше носити ини езикь владичаствоуюшть и поидоше вь царствоуюшть градь ка цароу и патриархоу маноуилоу и поставише оть царска колена сина неманина Савоу светаго архиепископомь србские земли, васеленски патриархъ маноуиль обдаривь светаго Савву, митроу светоую вазложивь на преосвештенноую главоу его и светое евангелие и жазаль архипастирски вь роукоу его са кротомь и омофорь и васоу власть архиепископскоу вдаде светому Савве да поставліаіеть митрополите и епископе ва своіей іемоу архиепископии, краліе и царе да венчаваіеть самовластно и по ніемь бившихъ тврдо даже до века и т. д.

У Карловцима. Јован Живановић.

С И Т Н И Ц Е.

— Не давно изађе статистички преглед, колико се преко године пече пива у Европи и северној Америци. Тако се н. пр. у Аустро-Угарској пече годишње 20,000,000 акова пива; у северној Немачкој испече се 5,000,000 центи јечма; сама Баварска производи 13,000,000 акова пива, Енглеска [illegible],000, Француска 10,000,000, а северна Америка [illegible],000,000 ак. пива.

— (Колико се људи рађа и умире на целој земљи) о томе нас опет поучава статистика. Израчунато је, да на целој земљи живе 1300 милијона људи. Од ових умире преко године од прилике 33 милијона, дакле сваког дана око 91,000, сваког сата око 3700, а сваког минута 60. — А сваке се године роди на целој земљи на 37 милијона. По томе кад у једном минуту умру 60, роде се у минуту 70 људи, и тако се становништво множи сваке године са 4—5 милијона људи. Земље, у којима има највише старих људи, стоје на првом месту северне државе Данска, Шведска и Норвешка, а на другом месту Енглеска. На послетку долази „лепа Шпанија“, од куда се даје извести, да у северним земљама свуда дуже живе, него у топлим.

Н О В Е К Њ И Г Е.

Сувремена библиотека свеска III. Уништење естетике (из 9. и 12 бр. Рада за 1875 г.) У Новоме Саду, срп. нар. задружна штампарија 1875.

Књижара браће Јовановића у Панчеву издала је ове књиге:

Погледи у прасвет и историју света на земаљској површини. Цена 50 н.

О човеку, спомоћна књига за учитеље, васпитаче и ученике основних школа. Написао М. Т. Фрачковић. Цена 30 нов.

ОГЛАС МУЗИКАЛИЈА.

Код Таборског и Парша у Будапешти изишло је:

Aus dem Circus Renz. Трамбланка за гласовир од А. Квирла. Цена 50 нов.

Pipi-Hendi. Трамбланка од Јосифа Шиндлера. Цена 50 нов.

Tudod-e te barna kis lány од А. Тисе. Цена 60 нов.

Ablakodig sétáltam, чардаш од А. Тисе. Цена 60 новчића.

„Јавор“ излази 1. 10. и 20. дана свакога месеца. Рукописи нека се шиљу уреднику, а предплата „Администрацији Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на читаву годину 4 фор. на по године 2 фор. на три месеца 1 ф. *За стране земље*: на читаву годину 5 фор.

СРПСКА НАРОДНА ЗАДРУЖНА ШТАМПАРИЈА У НОВОМ САДУ.

БРОЈ 16. У НОВОМ САДУ 1. ЈУНИЈА, 1875.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

УРЕЂУЈЕ ДР. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Стални сарадници: Јован Бошковић, др. Јован Јовановић, др. Милан Јовановић, др. Лаза Костић др. Стеван Павловић, др. Михаило Полит-Десанчић, Стеван В. Поповић, и А. Хаџић.

ПЕРА СЕГЕДИНАЦ.

Трагедија из повести српске.

(Време 1734—1735.)

(Наставак.)

МИЛАН.

Окани ме се, кад не смете ви,
ја морам рећи, ја не пристајем!

ПЕРА.

Да буде Пера Сегединац кнез,
ил' војвода, ил' — шта ли? — Деране, —
усуђујеш се дићи на цара? —

МИЛАН.

Да, на цара? па шта? па какав цар?
А камо ти поштена царска реч,
да српска војска тек на Турке гре,
да брани земљу, цара, царску реч?
А речи нема? Зар је и то цар?

ПЕРА (трза мач.)

Безобразниче, у скупштини ту
називат' лажом светлог ћесара!
Мач на поље, па са мном на оглед!

(Капетани задржавају Перу, Бранко стишава Милана).

ЗАКА.

Не суди му на пречац, пријане,
је л' кривац, нек' му прави буде суд!

МИЛАН.

Сваки би други осетио већ,
у мача мога какав има мах,
на седу браду ће трзам га ја.

ВУКИЋ.

На седу браду? А, да боме, да,
и стариј' човек дете имат' мож',
а дете може лепо бити још, —

ПЕРА.

Шта вели тај?

МИЛАН.

Шта вели? Вели то:
Кад ћесар чује, како Пера зна
за пусте речи народ свој да да,
на браниоца мачем кидисат',
колајна му је и онако ту;
Па на што даље дизат' вику ту?

ПЕРА.

И на то пашче мач још трзам ја?
Колајну њему! (Ћуши Милана) Ево ти је на!

МИЛАН (тргне мач.)

Будало стара! Ти зар хоћеш крв?
Па нек ти буде! Само још да знаш:
С вршњацима се борим десницом,
А шуваком са лудим старцима.

РАНКО ТУКЕЛИЈА.

Не могу пречит' боја крвавог,
Ал' посред збора нема места му!

ПЕРА.

Па на поље, да трема не каљам!
Уза ме Зако! (Излази са Заком.)

Милан.

Ранко уза ме! (Излази са Ранком.)

Вукић.

Ма, господо, ма, браћо? шта је то?
Зар нико неће, да их растави?!

Шевић.

Не лудуј ту! Сад Перу раставит'!
Зауставити Мориш пролетњи,
бујицом горском да се раздраган
не баци плах у Тисин загрљај,
ил' не смлави рибарске колебе!

I. Часник.

Да растављаш? А ко их наврка? —

Вукић (гледа на прозор.)

Гле! већ је доцкан! Голи мачеви! (Чује се звекет мачева, сви иду на прозор.)

I. часник.

Е, није Милан мачиј кашаљ, не,
дочекује тек противника свог,
оштрпкује тек Перин ударац.

Шевић.

Тим горе зањ; раздражиће га зло.
Голобрад момак да га штеди још,
да Перу држи ни пода шта зар?
Тај презор му не прође олако!

I. часник.

Но, чекај само! Гле будале, гле! —
Та што не тучеш? Немаш ока зар?
Те не виде, да Пера промаши? —
Е, гле га сад! да мачем не трже,
капетан Пера набо би се сам
љутином слепом нападаја свог.

Вукић.

Па сад је крај. — Хо-хо! то шикће крв!

Шевић.

Жив и здрав, Перо! добар ударац,
оде му рука, баш у подрамак!

I. часник.

Тако ти треба! За тебе је мач!
Та мачков реп за мачиј кашаљ тај!
Тако ти треба, тако зелен, млад,
па ни за живот, ни за какав рад.

Вукић.

Без једне руке живети се мож'.

I. часник.

Та може, болан, коленовић је,
ал' хоће л' поћи која цура зањ,
кад остане на десној руци кљаст?

Вукић.

За тако красног момка, зашто не?

I. часник.

Да краснога му проводаџије!
Та увек си му иш'о на руку,
онако је и прош'о с руком сад,
ал' гле овамо, шта ће ове ту?
(Улази живо Мара Сегединчева; за њом Јула.)

Мара.

Мој муж! мој Пера! где је Пера, где?
Поручују нам, да се побио!
Говор'те, где је? с ким се бије? с ким?
(Улази с друге стране Пера Сегединац, у руци му го мач)

Пера.

Показ'о сам ти, ко је Пера, знај.
(Смотри жене)
А што ћеш ти ту, жено? — Одлази!
У мушком послу немаш места ти.

Мара.

У мушком послу? Дивни послови,
о твојој глави радило се ту,
а твоја глава сав је живот мој.
Па ко је крвник, што те нападе?

Пера.

Мој крвник? да, мој крвник! — Дериште!
Ко дериште сам ошин'о га тек.
Да беше човек, друкче бих му дао.
(Један часник улази)

Часник.

Ма помагајте, браћо, у помоћ!
Је л' од вас који видач од ране?
Не могосмо зауставит' му крв!

Пера.

Је л' истина? — Толико нисам хтео. —
(Два војника уносе Милана на носилима, за њима Ранко Тукелија).

Ранко (заповеди, да спусте носила.)

Видиш ли, Перо, овај облик блед,
тај не сме поћи сам на онај свет,
један нас мора њему у послед.

Мара.

Шта видим? леле мене! ко је то?
(Јула цикне и падне на Милана.)
Мој Милане, мој зете, сине мој!
Ох, куку мени, што не дођох пре?!

Пеђа.

Шта бунца та? Ма, жено, што ти је?
Полудела је! Какав, бона, син?!

Милан.

Шта видим, Јуло, јеси ли збиља ти,
ил анђели већ слећу крилати,
да милостиво црну застру смрт,
преносећи ме у божији врт?

Јула.

Та жив је, жив је, жив мој соко сив!
Ал' ко те рани, тићу, ко је крив?

Милан.

Још питаш, је л'? Та ко ће бити клет:
Испод тог луцња тај устрељни глед,
Те с другог луцња, уста румени'
ни не дочеках речи стрељиве,
усне ми твоје нераздељиве
и немо рекош': умри, увени!

Јула.

Зар с ока мога? с уста мојих зло?
Та твоје беше што је моје сво!
Па дај да љуте стреле побијем.
да устма мојим рану повијем,
шат милу крв поврати мрски дир,
ил' крвцом твојом да се опијем,
да издахнем на грудма овијем!

Милан.

Не коби, душо, своме драгану!
Тек' сада ће живота провреть' вир,
и срце ће потећи на рану.
Ал' ипак ми на тебе није кив:
Не имадох те, цуро моја, жив,
ал' сад си моја! — Перо — ниси крив!
(Издахне.)

Ранко (нагнув се над Миланом.)
Издахнуо је! Смрт га скосила,
увез'мо жетву: диж'те носила!
(Подигну носила, обнесвешћену Јулу прихвати Ранко. Излазе полагано. Остаје сам Пера.)

(Наставиће се.)

„НА ПРОЛЕЋЕ“!

Приповетка из српског живота.

(Наставак.)

Милан се рукова са својом вереницом, пољуби матер у руку и изађе поноситим кроком и ведрим челом из хладника. Лице му сјаше као ведар дан у лето а у срцу му беше као да је освојио полак света.

Госпођа Перса устаде да сиђе на гувно да припази мало кад буду премеравали извејане хрпе. Милица је загрли нежно и поче јој љубити старе образе, тепајући јој она мила и драга имена којима јединче гове својој мајци. — Све је у божијој руци, ћерко, јер бог срећу дели — говорила је мати извијајући се нежно из ћериног загрљаја и пође доле нуз степене доксата. — Отвор'дер мало прозоре, снаго моја, запара је, мал' да нећемо добити кише, — рече, помилова ћер по једрим ланетима и сиђе доле у двориште.

Милица прну као чило лане у одаје. У овом часу беше јој тако у срцу, као да је неки велики празник, божић ил' ускрс. Цео свет јој дође лепши и милији; осећаше се лака и чила као да су јој нарастила крила. Гучући неку веселу песмицу пође на посао да отвора собње прозоре. У чистој соби не мога а да не застане и да не баци око у велико огледало. Што ти је женско срце

*

кад љуби! Зна да је љубљено и ипак — ипак се надвирује над огледало зар да види хоће ли чари и дражи очаравати драгана на веки? Ал' не, Милици се само учинило да је огледало мало прашно, теваља га обрисати. Свака девојка којој сија из очију жар љубави лепа је. Милица беше пуна чара и милоте. Гле само како јој се из сјајнога огледала оштро изузимљу дугуљасти, једри образи. Црно око чисто пламти жаром који јој у срцу гори, али је ипак смерно и паметно. Велику густу косу исплела је у витице, а плава трака уплетница лепрша се својим крајевима по једрим грудима па се вије чак до облих а снажних бедара, да се ту изгуби у борама лаке хаљине што се чисто упила девојци око паса. Цела слика ове младе, здраве српске сељанке предисаше у својој свежој простоти тако милим чаром, да би очарала и тврђе срце но што беше у Милана.

Са улице се зачу неки бат пред кућом. Милица се трже, поплаши се да јој није когод прислушкивао кад је певукала: „Једно драго и то на далеко“. Учини јој се да Милан стоји на рогљу па чека још на један поглед њезин. Нагло отвори капке на прозору и умал' што не свали шешир чика Глиши црквењаку, који се жураше мимо прозор.

— Ех, ех! Зна чика Глиша и коме а зна и зашто Милка тако гуче — рече стари црквењак доброћудим смешењем. — Ајде, де, само нека голубица скоро прне за мојим голубаном! Хе, хе! —

Милица трже главу, румен јој обли лице. Учини се као да је пречула чика Глишине речи и одазва му се збуњено: „Бог вам помогао чика Глишо! — Рече и повуче брзо главу натраг у одају.

— Хм, хм! да, „бог ти помогао“ — није него купио ми Јова! — гунђао је старац. — Виш' како се чини да је пречула. Мудро ти је то грк Јосино чељаде! Ал не превари ћерко! У чике је булинћево око! Зар мислиш да ја не видим куд Милан стриже оком из певнице. Нашли сте од кога ћете сакрити. —

Чика Глиша се маши руком у џеп од свога дугачкога капута, који беше црн онако по старински на струк са осамнаест дугмади. Звекну црквеним кључевима, извади из џепа плаветну мараму и обриса знојавно чело. У том пође старац да мисли како му је баш мило што ће Милан да узме Милицу. Та Милан му је ако се добро промисли пресан род. Он је његове јеше рођене сеше деверњи пасторак — а то је тек близу род. Како му је та мисао била мила поче се све дубље удубљивати у њу. Тумбајући се према цркви већ је у духу предвиђао како ће у ти велики сватови бити и он као младожењин рођа велика персона. Дариваће снаху баш са крилашем ал' не вали да ће му прати ноге!

У тим мислима стиже чика Глиша на рогаљ и диже очи небу. Небо се беше с једне стране натуштило тмурим и сивим облацима.

— Бре, видио сам ја тебе — рече чика Глиша претећи песницом тешкоме облаку — чим си помолио зуба из бабиног буџака. Ал' не ћеш не! Док ти ја засвирам у таламбасе нећеш се осмочити на нашем хатару. —

— Хо људи чуда! мислио је чика Глиша у себи — баш данас да наиђе туча на село. Већ ево да прође, хвала богу, на миру и огњена Марија и свети Пантелија па сад да потуче туча, па нашто је онда село носило спасовску литију! — Бре муку ти твоју! — викну чика Глиша полугласно — где чика Глиша гуди, ту не бије свети Илија! Покашћу ја теби да ћеш ме памтити! — У старога црквењака зажарише се очи, није него чисто севаше на мргодну облачину.

Но да вид'те није стари црквењак претио само онако у ветар. Стара је то делија, који је поделио силне мегдане са халама и татошима што се вију по облацима. Чика Глиша је најстарији али и најславнији звонар у целоме Срему. Што он уме да звони на облаке, то нема више. Та ено живих Буковчана! Триред су га нудили да буде у њих, само ако хоће, и учитељ и звонар!

Док је тако чика Глиша зверајући непрестано у вис хитио цркви, разлила се нека необична тишина над селом. Беше од једанпут тако тихо да је и лишће на портанској јагњеди клонуло па се и не миче. Из кућа излазаше старо и младо те погледаше брижним оком небу под облаке И људи беху некако тишији јер и човеково срце чисто стрепи кад тако напрасно настане глува тишина у природи. Врева и жагор је живот а мир и тишина сећа на гроб.

По плавим окомцима лепе Фрушке витлају се сури, тешки облаци. Час се разлију по шестарима час се опет збију над честама. Већ се не види више ни Врдничка кула. По долови пуши се и кипи сива магла к'о да клокћу велики казани. Ратари журе из поља, грабе да се дочепају крова. Испред журних кола надала се раштркана марва. Краве, теоци, козе, свињи, све се то бутун измешало. Муче, риче, врчи. Све то жури да се дочепа своје ложе и јасала. Из даљине се диже прашина, већ се чује како позвиждује бура. Сиви облаци спуштају се са планине те се повијају по равници. Ала се журе као да их шибају пламене муње. Већ одјекује и рика грома. Најпре потмуло из даљине, па све јаче и силније, све ближе и ближе. Сваки живи створ ишчекује са страхом борбу ову у природи. Још би требало да је у велико дан, да рекнеш тек да је о вечерњу, а оно се мрак већ спушта на земљу. Рика громова све то силнија, старци и жене стрепе и помишљају зар да је суд божији.

У тој страви само нашем чика Глиши није ни бриге. Кад се успео на црквену кулу као да се подмладио. Ено га где већ отвара капке на звонику па бесно погледа у облаке што врзају око села. Што бура ближе то чика Глиша чисто расте од милине. Уздиже га мисао на борбу што му сада предстоји са тако силним противником. Снажи га уверење, да је само он кадар ухватити се с таком халом у коштац. Нит' је било нит' ће бити да буде што селу, кад чика Глиша стражари по врх куле громко ричући у сва звона. Да сачува бог да наиђе та напаст кад је чика Глиша болестан, е онда оде село у млево. Бар за ови четрдесет година од како је он звонар одзвонио је сваком облаку, и спасао је као што сви веле, и село и сву околину.

Облаци се надвезоше над сеоским хатаром. Дрва се повијају мислиш ишчупаће их бура из корена. Гром за громом — чисто пара а муња не да ока отворити. Ал' ти је у чика Глише око соколово. Гле како вреба кад да започне. Вешто је прикупио конопце од свију звона у руке. Зна чика Глиша шта то вреди кад груне на једанпут у сва звона, баш ко топција кад опали у један мах из свију грла. За један тренут па је ударио у велико, мало и средње звоно. Не брује звона као кад зову у цркву на молитву, не јече као кад плачу над самртником, не поцикују као кад звоне у туторово здравље — него ричу као кад рањен лав јури у бој. Рика од звона надмеће се са риком од громова. Звони чика Глиша као да се помамио!

Ко ли ће кога надјачати?....

Госпођа Перса склонила је сву чељад под кров. Затворила је брижљиво

све прозоре на одајама, запалила је пред распетијем спаситељевим кандило и узела је зборник у руке. Молила би се богу ал чисто не може од страха, мисли јој се отимљу за господар Јосимом. Само да га ова хала није ухватила на Венцу. Милица се приљубила мајци, наслонила јој је главу на раме па жмури. Чим севне муња а Милица се заклони за матер. Кад год се мати побожно прекрсти и Милици се прикрада на усне тиха молитва. Сад већ и она има за кога да се моли богу!

На пољу лије крупна киша. Та није да лије, него мислиш небо се провалило. Са свих страна дере бујица те ваља дрвље и камење..........

Ал' ко ће као бог! Не потраја за дуго а облаци се размиголише. Киша стаде а плаво небо поче да се надвирује над селом да види је ли све здраво и на миру. Бујица је престала, разлила се у небројне барице. Већ је и сунце помолило лица. Све улице оживеше на мах, јер је и старо и младо потегло пред куће. Деца се засукала па газе весело по брљама, нека су већ и засела пред кућу направе топове од блата да пуцају зар у славу чика Глишину!

Баш, бог да прости, лепа киша!

(Наставиће се.)

ПЕСМА МИ ЈЕ...

Песма ми је лака шајка,
На њој платно крила душе,
А ветар је јад и туга,
Што у платно душе.

Љубавно је бурно море
По којем ми шајка плови,
А у шајци силно благо
Нада, вера, снови.

Млада песма, лака шајка
Теби жуди да одброди,
Ал не може, нема звезда —
Твога ока, да ју води.

Памет, што сам на крмило
Дао шајци да крмани:
У бездно је весло вргла
Вала узрујани'.

Море бесни — — — страшан холуј
Све силније, злато, душе....
Тај ће вихар да раскида
Платно ми од душе.

На пароброду.

Мита Поповић.

КЛЕОПАТРА.

Новела од Павла Хејза.

(Наставак.)

Терет му биваше сваким кораком све тежи, али свежи ваздух, што му ћарлијаше око непокривене главе, ули му нову снагу. Кад ступи на најниже степене одмараше се један тренутак и наслони своје бреме на ограду. Башта пред њим мироваше у мрачној мртвој тишини, само се у кавезу мицаше по која тица на свом седалу Али горе у затвореном торњу као да се мајмун пробудио Архибалд чу где испрва по лако, а за тим све већма дрма на својој врати; сад му

се учини као да хоће браву зубима да прегloђe, сад опет као да се целим телом опире о врата. По каткад се зачу звиждање и пикање, што се страшно и тужно кроз ноћ разлегаше Усамљеног Архибалда хваташе нека гроза. Он опет упрти свој терет и брзо корачаше дубље у башту. Крупан зној капљаше му с чела, груди му се тешко надимаше, застајаше по каткад, и чињаше му се као да се слика у рукама му претвараше у олово и да ће га у земљу сабити; али опет победи тврда воља и он пође даље. Само још педесет корака па ће доћи до цели. Али ту чује где се за њим нешто повлачи по земљи, њему све ближе и ближе. Држећи да је каква мачка из комшилука, није се ни освртао. Али на један пут му се следи крв у жилама. Дрекнув испусти слику, која се потмулим тутњем стропошта на шљунковиту земљу, и у самртном страху ухвати се обема рукама за главу. Мајмун, који се до њега дошуњао, скочио му је на леђа, обухватио га са својим хладним стражњим рукама око врата, а предњим рукама га је чврсто држао за косу и зарио му своје оштре нокте у слепе очи То се збило у тренутку. Јер са оно мало свести, што му је од страха и бола заостало, зграби га Архибалд левом руком за слабину а десном за врат, а у страху је тако грчевито стиснуо песнице, да је мајмун са бесним урликом на један пут попустио и измакао му се из руку, пошто га је у очајању над слепим оком ујео. За тим је скочио на оближњу неку грану, те га је, једнако урличући нестало у даљини. — —

На читав сахат после овог призора закуца неко на мала врата баштованова. Стари слуга скочи гунђајући иза сна и питаше осорно, ко је на пољу. Кад је познао господарев глас, зачуди се и отвори брзо, али се препадне, кад види барона где нагрђена лица седи на клупици пред врати; један образ беше му сав крвав. коса разбарушена, хаљине искаљане и прокисле. Изгледало је, као да је био пао па у несвестици лежао на мокрој земљи. Што је говорио беше нејасно и загонетно. Искао је чашу воде, рече да неко лежи остраг у башти и да га ваља однети у павиљон, чешће се страшљиво машао рукама за леђа као да још осећа неки терет, и тек кад је чашу на искап испио, толико се освестио, да је ослонив се на руку баштованову могао вратити се у кућу. На то се разбуде све слуге и плашљиво распитиваше за тај догађај. јер су сви јако волели свога господара. Нико се не смеде усудити да га запита, а он сам ћуташе. Најстрожије је забранио да му не зову лекара. Кад се вратио горе у своју собу, прилепи сам неки мелем на рану на челу и заповеди слузи да остане у дворани и да никог не пушта у нутра; хтео је да спава, а то ће ваљда моћи, јер је ваздух опет чист. — И заиста је већ после неколико тренутака тврдо заспао.

Још је спавао, кад је око подне био пријатељ му, добри Танкред, да га пита за здравље. Што су слуге забринутом пријатељу знали касти о ноћашњој пригоди, све га је то јако узнемирило. Он обећа да ће после подне опет доћи. Но код куће затече налог од свога посланика, који се не могаше одложити, те тако се морао задовољити да у вече још један пут пошље свог момка у архибалдов стан, који му донесе вест: да је барон цео дан спавао и да је искао да једе, кад је он тамо био. Чини се да у опште и не мисли на оно, што му се ноћас догодило.

Тим се већма поплашио честити тај човек, кад сутра дан, док је још у кревету лежао, Архибалд бледа самртничка

лица ступи у његову собу, „Добро јутро, песниче,“ рече дршћућим и необичним гласом. „Опрости што те узнемирујем, идем опет одмах, не знам управо ни шта ћу овде, али људи на улици тако безобразно блену у мене, да би их чисто запитао, да ли ми заиста очи стоје испод носа и да ли ми је глава постала стакленом куглом те по њој миле мисли као гусенице. Осим тога немам нигде станка, од кад код куће нисам ни тренутка сигуран од посета. О мој добри Танкреде, има више безкућних сиротана на земљи, него што наша полиција и сневати може!“

„За име божије, Архибалде,“ повиче онај други и скочи с кревета, „шта ти је? Та ти бунцаш као у грозници и једва се држиш на ногама, па овде на челу та рана с прста дугачка — човече, што тумараш по вароши кад си болестан, у место да пошљеш по лекара и да у највећем миру —“

„Да, у миру!“ прекиде га Архибалд и насмеја се горко. „То је лако касти. Мислиш ти, да бих био луд, да у оваком стању купим око себе децу по улици, да немам довољно разлога, да нисам сигуран међу своја четири зида? Та да“ — и он се страшљиво обазре на врата — „ко ми јамчи, да и овамо неће доћи за мном? Али било би ми скоро мило, кад би то учинила. Ти би јој онда могао рећи, како је то гадно терати људе из кућа им, гонити невине људе и непрестано понављати старе јадовите приче. Ја сам јој то сам казао, али ја немам више никакве моћи над њом.“

„Над ким? Ко је дошао? Ко те је гонио? Тако ти бога, реци бар једну паметну реч, или ћу и сам изгубити памет!“

„Али ја ћу закључати врата ако допустиш“, одговори Архибалд. „Но кључ ћу оставити у брави, јер много којешта може кроз отворену кључаоницу да се провуче. Тако! Е па сад да ти кажем!“

Али још ништа не рече. Сео је на наслоњачу и погледи у плафон, као да се увери да ли сме очи отворене држати. При том је бледим прстима добовао по наслону од столице и тешко је дисао.

Пријатељ му је дуго гледао са болном узбуђеношћу у бледо лице. Сад је тек приметио код оба слепа ока међу црном косом две крваве загреботине, а рана и ако је мелемом покривена, црвенила се и горела од запаљења. Но чинило се као да га сад не боли, јер су сè затегнуте црте мало по мало стишавале.

„Теби је боље, Архибалде?“ питаше пријатељ.

„Мало“, одговори овај и осмехиваше се. „Нисам више сâм, а ова красна столица чува ми леђа. Мораш ми је поклонити Танкреде. Даћу ти за њу моју мехиканску столицу с точковима, кòја за мене није тако сигурна.“

„Како ти је воља. Али реци ми како си добио ту гадну рану?“

„Рану? А тако, ти мислиш ову загреботину. Ту сам заиста заборавио мислећи о горим стварима. Но шта да ти то све опширно приповедам? Тешко ми је и да мислим на то, да сам најпосле и са самим нечастивим имао посла. Можда је то само сујеверица, је л' истина? Али што је много горе, него кад се појаве нечастиви бесови, то је, кад каква сирота лепотица устане из мртвих и хоће да те пољуби својим леденим уснама. Јел' ти то не верујеш, мој драги. Али тако сте ви песници. Ви од нас тражите да верујемо у којекакве лудорије и измишљотине, што се у вашем мозгу породе, а што смо ми очима видели и рукама опипали —“

„Та за име света, Архибалде, молим те, приповеди ми већ један пут —“

„Добро! Видићу дал' се могу свега још сетити. Ти си јуче био код мене и чуо си да спавам? Добро дакле, ја сам спавао. Човек који десет сахата на белом дану спава, па за тим читав сахат једе и пије, тај ваљда није луд или болестан. Ја то само за то напред спомињем, да ме поштедиш са твојим јевтиним приговорима, као да сам све само сневао или да нисам био господар од својих пет чула. Ја сам у истину био кадар расудити, да у мојој кући нигде нема места где не би било духова, исто тако као и у нашој будућој спаваћој соби. Зар ми не би у томе дао за право? Ти наравно не би ни мислио, како су неки људи насртљиви!

„Е па чуј! Око једанаест сахата одем у лепу, тиху младеначку собу, не баш да одмах опет легнем, јер сам још обдан нешто спавао, него да цецилијина писма, сва, што ми их је кад год писала, од првог до последњег оловком писаног, con amore (с љубављу) на ново прочитам. С тога сам и њену слику понео. Слику сам метнуо на сточић поред постеље, а лампу пред њу, па онда легнем и сам, и тако сам се угодно наместио, као што то нисам за читавих осам последњих дана осећао. Било ми је тако добро, да ми није скоро тако било; изузев оно, што ме је мало бридило око слепих очију, нисам осећао никакве ватре, него сам био ведар и весео, и чинило ми се као да ми кроз жиле тече свежа изворска вода а не крв. Мислио сам с многом које чему и мисли те беху ми пријатне, па и саме оне, што ме иначе узнемириваше. Нисам се томе ни чудио, него сам држао да је са свим природно, да се овој постељи не сме никакав непријатељ приближити. У том чујем где избија једанаест, па дванаест, и чудновато! са последњим искуцајем сахата угаси ми се пред носом лампа, те се не могох отрести неке лаке сујеверне језе. Међу тим лампе се гасе и из природних узрока. Али док се ја још премишљам, хоћу ли опет запалити свећу или ћу покушати да заспим, чујем на један пут доле у кући неки шушањ, као да се врата од трапезарије с баштенске стране отварају па онда опет затварају. Још једнако без страха, подигнем се у постељи и слушам. Тад чујем лак бахат по степеницама, као да ходи каква боса ножица, и по лако, са свим лагано отворе се врата од дворане и кораци се приближују по ћилиму, па застадоше канда пред завесом од врата, као да неко прислушкиваше, да ли је сигуран да га не ухвате. Можеш мислити да ми ствар није била више чиста Брзо устанем, обучем се мало и приђем вратима, која не беху закључана, те хтедох гледати кроз кључаоницу. Случајно беше завеса на балкону застрта, те је у кабинету било мрачно. Али тек што наслоним око на кључаоницу, разгрне се завеса преко пута и — она сама крочи унутра.“

„Вирђинија? Да ужасна сна!“

„Сна? Мисли о том што ти је драго. Ја знам, што знам. Не, мој брајко, ја имам сигурних сведочанства у рукама; али о том доцније. Где сам оно стао? А да, да је ушла кроз завесу, она телом и душом; само ми се чинила мало мања, те бих се чисто заклео, да је сушта она Клеопатра што сам је из собе изнео и што се из баште вратила, јер јој је тешко тамо доле самој, те је хтела да ме мучи. Ти дрмаш главом неверни Томо? Ја ти велим, да си је ти својим рукама однео доле, као ја што сам, ти би заиста осетио, да се то тело само од самртног сна укочило и да ни е много требало да опет оживи крв у жилама. Зар је нисам држао на свом срцу? Зар она није осетила куцање тога срца и

ако се скаменила? Па пробудити се и приметити, да сам је само за то отправио, да другој паднем у наручје: о мој драги, она ме не би никад била љубила, да није дошла да се запита, да ли сам је баш са свим заборавио!“

(Наставиће се.)

Н А Т П И С И

Од Ђ. Рајковића.

Грк-Јова.

Наш грк-Јова
Из Долова
Своју робу прескупо купује,
Те ће пропаст', жалосна му даћа!
— Не плаш'те се: Јова што купује,
То никад не плаћа!

Сретан човек.

Подајте му женицу
И дувана лулицу,
И службицу. на тенани
Која може да га рани, —
Па он никад веће
Не познаје среће!

Носоња.

Он би драгу рад пољубит',
То већ цела варош зна;
Уста веле: „Ох, жељице!“
Ал нос вели: „Недам ја!“

The study of sociology by Herbert Spencer. Henry S King & Co London 1874

(Наставак.)

Без сумње ово многи од оних што мисле да мисле научно не само да ће нам одобрити него не ће примити ни наше објашњење у примедби. Рећи ће да нисмо истерали посљедицу до краја (ако не буде и што го е). „Зашто застајати на по пута? ваља дати свакком и народу и у народу потпуну слободу у свему — то је консеквентно. Та шта ће ко да је бољи од другога, кад су сви људи од природе једнаки. У друштву прави највећу разлику власт; дакле“ — „Не може се бити боз ње,“ додајем ја брже боље да неби нам консеквентни опонеит изустио нешто што није ни мало научно, т. ј. што не стоји, А наша је изрека чињеница најобичнија и у читавој историји живота народа, и у природној историји свију и свакојаких људских друштава, дивљачких и цивилизованих, које обе сведоче да људи могу да се састану у друштво само под тим једним условом да постану неједнаки у погледу власти, и могу заједнички радити као целина само онда кад се у колективном организму образује средиште, које ујамчава послушност. Ова прводитна општа црта у друштвеним заједницама доводи се од опште црте у свима њеним јединицама. Она је тако исто истина усоциологији као што је и у биологији истина то, да је први корак, кад хоће да постане неки жив организам, нижи или виши, извесна диференцијација којом се одлучи његов периферијални део од централног дела (страна 60. 61.)

Ово је, међу тим, узгред. Но има ли која грана друштвеног живота где би било

„досљедније“ већ данас остварено начело немешања државе у ход природног закона? Има и то је тако звана индустријална, економска организација. Ето ту држава, осигуравши само појединцу оно, што је сваком највише, живот и имање, са свим по науци пушта ствари свом природном току, јер је, после небројених јаловиx покушаја постало са свим јасно да се не може боље никад регулисати економска радња друштва. Па куд ћеш поузданијих и непромењивијих закона, него што су они из економске науке, које је дала сама бесвесна природа, а немају око њих ни мало заслуга њихови зловољни критичари? Јер може ли бити друкчије икада, него да цене скачу кад је тражња већа од понуде; или да материјална добра носе се оданде где их има изобила онамо где их нема; или да се разне ствари израђују најбоље на оним местима, где су за њихову производњу најпоспешнији услови; — ни једна, велим, од ових изрека не може не бити истина, кад сви ти појави једнога скупа људи нису ништа друго него чиста резултанта основне тежње сваког појединог човека, да своје жеље види испуњене са што мање муке и труда; или, јошт општије и философичније: кад су и они закони и ова жеља сушта последица велике генерализације васелене, по којој кретању одређују правац путови најмањега отпора.

Споменутим и другим познатим истинама политичне економије неда се ништа противно ни замислити, и ко ради да њих измени, не само да се чини крив законима особене науке, политичне економије, него се ето осмељава и дотле, да се лакомислено маша својим слабачким и кратким рукама и за законе свеколиког универзума. Инак, за чудо, баш овом до данас најтачније израђеном делу социологије највише их има који одричу истинитост. Па тако се ради таман на оној страни од које по најчешће допиру до нас гласи: непроменити закон, истина, наука и таке крупне речи. Али така је природа и судбина социологије. Она је најтежа наука осим несравњене компликованости својих појава јошт и за то, (које ни код какве друге науке није случај ни близу у тој мери) што њени закони имају непосредне и непрестане свезе са људским животом. За то је Спенсер о тешкоћама њеним и напунио од 426 стр. из којих се састоји цело му дело — не мање него 311 страна. Има и у другим наукама каткад горких истина, али људи гледе како ће им се уклонити с пута или прилагодити, а и непомишљају да их касирају јер не могу. Коме н. пр. долази у главу, да „модификује“ закон гравитације за то што је он узрок да свако тело тежи центруму своје планете, услед чега људи често падају и остају мртви? Или други који природни закон. А у социологији се сме и блудити и грдити и чинити штогод човеку диктирају страсти и то све у име — човекољубља, човечности и човечанства.

Овом жалосном факту вредно је потражити узрока. Он, по мом мишљењу, лежи дубље него што је и споменута неодвојност друштвених појава са свакидашњим људским животом, и сам собом друштвени је појав. — Позната је тежња првобитног човека, који у оскудици довољних чињеница из искуства за ову индукцију: да у природи влада непроменити закон, — на све, што му дође под чуства, примењује своју меру. По поводу таког антропоморфизма, који је с напретком људскога знања много дотериван, поникао је онај начин тумачења природних појава, што смо га споменули као веровање о створењу по личној вољи — генералном, и специјалном појединих предмета и појава природе,

Ова вера о створењу, из најпре универсална да доцније поступно уступи природном закону неорганска па органска тела, једва да се данас јошт држи овде онде на земљишту суперорганском, у социологији. Но људи који мисле досљедно и рачунају са чињеницама, тврдо држе да је неодољива тенденција ствари то, да ће и на овом пољу опште овладати вера у непроменити закон и неизбежни му посљедица: нецелисходност и немогућност баратања са његовим дејствима: При чему указују на економску организацију друштва, где је по готову скроз проведено ово начело. Поштовани читалац јамачно погађа нашу мисао у погледу на ону „партију“, која хоће да **створи** услове за „економску реорганизацију друштва.“ Ми, према реченоме, можемо бити на чисто са њиховом намером да целисходније уреде друштво на „основу науке“ но која као што видимо, међу тим, јасно учи, да људи немају ништа уређивати него само ћутати и гледати готова посла.[1]) Подвучена реч сама говори о своме пореклу. Мисао о „преустроїству“ последњи је остатак теорије стварања и прављења, ко а више не егзистира у науци, где се сви појави сматрају као спонтанозни, природни, самоникли. Наклоност пак за теорију догоњивања ствари према потребама човечијим и тобожњим захтевима науке примили су њезини љубитељи у насљедство од незапамћених векова, јошт кад је она владала у астрономији и геологији. Она је у извесном смислу организована. Јер кад по науци настројења мисли иначе могу да се пренесу у крви на потомство исто тако као и мождана материја; онда се у неколико може да каже тако нешто и за ово назадњаштво т. ј. кад се хоће да куша силом да се на ново регулишу економски одношаји сад, пошто су таки послови као крајње неплодни напуштени те остављени свом природном току. Али осим овога то је са свим извесно и довољно да се зна, да смо од раног детинства ми једнако и словом и делом учени: да је на свету све начињено а не развило се тако, да је овај остатак оне теорије кадра да ослаби само кроз врло дуго време једино научна дисциплина иначе а нарочито у самојсоцијологији. На тај начин могу онда да се протумаче и бивају појмљиве таке чињенице као кад се оспоравају извесне истине политичне економије и кад људи који су иначе довољно дисциплиновани другим наукама за њеним у опште мишљење, у овој јединој нису у стању да се владају по диктатима науке Па нека су ма колико важни моменти за филантропа човекољубље, нестрпљење и друге страсти с једне, а стварна, но често и собом заслужена нужда с друге стране, ипак бар кад по закону ритма кретања наступи осека у емоцијоналном животу, — бар тада би се могао чути глас логике и природне неизбежности. Но за то да се човек опрости тотално некога погрешнога начина мишљења с којим се је родио и на који га у целом животу његовом непрестано навикаваху и навикавају, нужна је безусловна преданост науци и велико самопрегоревање: да будемо готови одрећи се и најузвишенијих својих идеала за којима смо занесени, кад тако донесу собом постулати науке, уверени да ће увек за цело бити боље и узвишеније што је по вечитим законима природе, него оно што случајно годи нашем моментаном расположењу и нашим урођеним предилекцијама.

[1]) Овој ће заблуди бити крив доста и сам Конт, који је учио да се појави што сачињавају предмете наука, могу модификовати од астрономије па на више све боље и већма. Дакле управо ускос компликованости феномена.

Друга сметња, која такођер стоји на путу да се друштвени феномени сматрају за оно што јесу т. ј. за самоникле појаве живог организма а не као мртве рукотворине човечије и стројеви што се могу сваки час, по вољи, намештати сад овако сад онако, јесте, по Спенсеру, она вера и поуздање у свемоћ владе из своје средине ма каква облика ова била, која је једнако општа и свима временима и свима политичним партајама Ово чуство органичне лојалности, које је све то јаче што је народ дивљачнији (прави парадоксон), осим што је тако свеобимљуће у исто време Спенсер додаје да је и „all essential“ по све суштно. Јер кроз целу прошлост, друштва су одржавана на окупу поглавито тим чуством. „Оно је и данас неопходна помоћ да се одржи и друштво у заједници и у друштву р·д. И проћи ће много времена док друштвена дисциплина буде толико преобразила човечији к·рактер, да поштовање онога закона, који има свој корен у моралном реду ствари, узможе заменити поштовање власти које издаје обичне законе“ (стр. 175.). И тешко, вели на другом месту, оном народу где то чуство ослаби пре него што је саразмерно ојачало самообуздање; таки је народ близу распаду и пропасти. Рођај и младост овоме чуству падају у оно незапамћено предисторијско време а старост, кад ће да ослаби, такођер му је недогледна. Па што дивљаци тако се диве и поуздавају у власт, да у краљу свом гледе Бога; што ми сами на уста веће половине заступљеног народа слушамо „глас сина божијег“ и најпосле, што „најнапреднији“ слуте у вољи сиротиње која се има непосредно изјављивати, за сада још латентну силу што ће чуда да ствара док се ослободи, јасно је да се од владе увек надамо нечему вишем; но у исто време према доказу што се изводи à pri ri из велике сложености човечанских и друштвених појава, и из искуства прошлих векова са толиким безуспешним покушајима, ми смо по готову већ извели и тај поучни закључак: да што се надамо „радикалнијим“ изменама у једном друштву од његове владе у толико мање схваћамо природу његових појава.

А сад ево, пре него што пређем на другу општу карактеристику конкретних наука, какве су дословце по Спенсеру комплиноване природе: човек јединац и људско друштво.

(Наставиће се.)

ЛИСТАК.

ПИСМО ПАВЛА БЕРИЋА

Вуку Стеф. Караџићу.

Любезни и почитаеми пріятелю!

Зимус сам Вам едно писмо писао, и чудіо сам се, што ми нисте ништа одписали, а кад пролетос (у Марту) будем у Будиму, разумем од Брата Јове, да сте око светога Јована сашли доле у Србію. Одпре негди чуо сам у Новом Саду, да сте се вратили натраг, и ево итим да Вам неку врсту напишем. Я сам Вам већ у моме зимушнѣм писму честитао получену из Руссіе срећу: ако Вам оно писмо није до руку дошло, ево овде повторавам. — Приміо сам од Миловука Забавнике ради пренумеранта и неколико комади на продаю. Надам се да ми нећете за зло примити, што сам цену забавника с 2 ф. на 1 ф. 30 W спустіо; овако сам 12 ком. продао, по 2 фор. ніе нико ктео купити тим манѣ, што остале књиге (Мануелово житије, Лѣтопис, Карактеристика) исте или іош веће величине, нису скупаѣ продаване биле. Међутим то је на мой ризик учинѣно, ако Ви негодуете я морам бити платац. — Од Мануелова житија, од Ћептенара примлѣни (10) комада, све сам продао, и идућег вашара послаћу новце едне истом Ћептенару, а друге Миловуку. Може

бити да незнате, да Лѣтопис сад о вашару идућем (августа) неће изићи. Чуо сам да некаква препятствія имају, но какова су незнам. Међутим Матица Србска штампа неку „невиност“ (трагедія, штали є) и іош неке кньиге, вальда и мога Задига, Роман од Волтера, кога су ми пролетос прекупили. Забавник за будущу годину без сумнѣ да се справля. Овогодишньи се свима допада кои су га читали, само налазе ману, што є календар чак на край вргнут — ал у томе вальда је Бухбиндер крив? — Добићете од мене песму о Арси патріару. ал' не стоим добар, да є точно диктирана; я сам є од слепца едног из добановаца болѣ слушао певати. Єсте ли читали Видаковићев нови Роман? тай є човек преко полудіо. Још су остали нѣгови послови цвеће и ковилѣ спроћу овог. Пачићеве сам песме мало превртао, и то ће чинимис' све коешта бити, као и Лазе Милетића Сербіянка, ал' я ништа неразумем у ньой. Кньиге иду на врат на нос, и купују се іош, какве су; немамо се ништа на публикум тужити. Поштени су льуди с. бльи, кад готове новце за такове ствари дају — Мило ће ми особито бити, ако што скоріе од вас писмо примим. Любим Вашу фамилію, и остаем

Ваш истини пріятель

У Мохолу 8 Јунія 18 7. Пав Берић с р.

Вук одговорио 15/27 Јулија.

Писмо ово из моје збирке саопштавам овде као куриозум суда о Србијанци Симе Милутиновића. Куриозум је такођер што се у писму вели, да је Србијанка дело Лазе Милетића; али ћемо то узети за lapsus calami: Милетић — Милутиновић — што се ипак теже опрашта једноме Павлу Берићу, за кога и Шафарик рече, да је свакако један од бољи писаца српски. Дакле П. Берић за Србијанку вели да је „све којешта“ и да он „ништа не разуме у њој.“ Што се тиче неразумевања, и сам Сима у свом писму са Цетиња Јосифу Миловуку вели ово: „— — я чуемъ, одѣкую ми Црнегоре кршы, да има Србаля, кои Германце увѣравају — да исту Сербіянку неразуміевају, но да є турски, арапски ли спѣванна.“ Сима овде сумња на Вука, што се види и из писма му, писаног са Цетиња 1. марта 1829 Ђорђу Димитријевићу, Лаз. Лазаревићу и Јов. Рашћу (спореди „Родољупца“ 1832), где о себи вели: „А да ніе и овакога Србчића и пискарића, чему би се Вук[о]ви... смеяли, или се одликују ћ'... дичили!“ Иначе су Германци, као Герхард, Фатер и др. разумели и достојно оценили Србијанку. Сам Гете „Das Neueste serbischer Literatur“ 1827) вели о Сими и Србијанци: „Der wackere Verfasser hat auf theilnehmondes Ansuchen uns den vollständigen Inhalt seines Gedichtes ausführlich mitgetheilt; wir fanden das Ganze, bei prüfender Uebersicht, höchst merkwürdig.“ Гете је уједно желио, да Герхард преведе сву Србијанку.

Јест истина: Сима је тáван; али копајте дубље, па ћете наћи злата. Сима међу песницима својега доба стоји као осамљени див: тек онако олако не могу га патуљци схватити. Ко каже да Симу нимало не разуме, тај, што'но се вели: „нема поњатија о стихотворству“. Берићев суд о симиној Србијанци управо је нов доказ, да сувременост не припознаје генија, већ га потире у пра, тако да су њезину тиранију искусили већ сви њени свеци и пророци. И заиста, кад би се у нас Срба број генија и заслужњака мерио по томе, како су ји сувременици илити најближи потомци припознавали и ценили: скоро би се могло рећи, да ми генијални и заслужни људи нисмо никако ни имали!

Стојан Новаковић у другом издању своје „Историје српске књижевности“ стр. 239 има ову потицију: „Међу одама Мушицкога намењеним писцима и важним личностима као одјек његова интересовања, заман смо тражили спомена о С. Милутиновићу.“ Одовуд Стојан изводи, да је Мушицки високи полет Симина духа превидио, или га игноровао, а то не стоји. Сам Сима прича („Трагедіа Обилићъ, предизвѣсть“) да је г. 1827, наумив из Липиска у Црну Гору, дошао у Тријест, те ту с пријатељима радо и весело провео читав месец дана, чекајући брода за Дубровник. За тим наставља:

„Свем' осталомъ ту свеселю нашемъ
Зачинасе топрвь учинила,
Кад' намъ дође іошъ Мушицкій главомъ.
Умложи намъ и заслади дружтво,
Те и єдномъ а за софромъ пуномъ
Сміешасмо шалу и озбилю,
Рече Брада... изъ горнѣга чела:
„Фала теби а за Сербіянку,
Тек' ћемо іой єзыкъ исправити,
Нек' су просте и обичне речи,
Кое свакій Сербъ и простый знаде,
Пакъ да буде обште сокровиште
Свега Сербства, и нѣгова дѣтства! —“

Што Мушицки никад не отпева Милутиновићу оде, то није доказ, да му није признавао песничке вредности — он није певао ни Кенгелцу, ни Трлајићу, ни Соларићу, а овамо се зна, да је високо ценио њнов дар и наученост

Мушицки је дакле, што се тиче Србијанке, замерао само језику, а дивио се мислима и снази. „Ну буд колико — вели даровити Фране Курелац у свом делу „Рецимо коју“ — некоји ради језика Симу на зуб узимали, одиста је много милије и угодније око њега се малко извучити (јер је труд обилато изплаћен), него читати гладке и правилне несланике, какви се понајвећ рађају данас. Симе је било и нестало: његову се подобнику не надајмо; ну што је његова слова и пера, што скорије поберимо и међ народ разнесимо: еда зрно своју земљу нађе и проклија. Ако своје силе не знаш, о Сими ју кушај. Ако се од њега одбијеш и озловољиш и уфање изгубиш, то си ти гњилац, мекушац и усталица; иди на страну, нејма из тебе књижевника. Ако ли те размами, подјеже и увољи, то си ти кремик: уз губу и оцило, уз време и прилику, из тебе човек, књизи користан, по свем роду славан.“ Ово је рекао о Сими књижевник оштра ума, а златни уста. Ко се упије у симин дух ко му се често враћа читајући га — тај ће га онда и разумети потпуно, тај онда има више него један конац у руку, који га кроз симине створове води. Год. 1839 био сам гимназиста трећошколац, ђак Лазара Лазаревића, побратима симина, с којим је Сима много дописивао. Док је Лазаревић једно после подне показивао неки пример рачуна на табли, дотле ја крадом читај Србијанку. Нисам ни осетио, кад се окрену и дође до мог места: „А таки ли си ти „љубитељ чтенија!“ А смемо ли видети шта читаш?“ па узе испред мене књигу. Кажем му да сам је јутрос добио на читање, али да је неразумем, те сам наумио да је вратим после школе. „Не враћај још — рече ми — већ читај даље — читај ма било тек да ти се изнајпре уво на њу навикне; што не разумеш сад, разумећеш доцније“. Одонда сам боље проучавао Симу, па мислим да се има и шта разумети и чему дивити, н. пр. у овим стиховима:

„Схорите се највиша небеса,
Чрезмјерије потреса вас људско!
Уплач'те се брда и планине,
Процвилите мравеж и пауци!...“

Мрави подилазе човека кад ово чита — еда ли је заиста могуће, да Сима и данашњем нараштају не би могао омилити!? Ђ. Рајковић.

КЊИЖЕВНОСТ.

Пред нама стоји сада нова и важна књига: Начела народне економије или наука о народном благостању (по Н. Г. Чернишевском) свеска I. (Производња и теорија умножавања људства.) Београд, штампарија Н. Стефановића и дружине 1875. на в. 8-ни. — Други наслов: Целокупна дела Светозара Марковића, књига прва — Исписујући наслов књиге ове, која је ових дана у Београду угледала света, за сада нећемо о самој књизи ништа опширније говорити, него ћемо само укратко да реасумирамо рад пок. Светозара, да види српски свет, колико је вредан и даровити човек овај за свога младог века био кадар да уради, и да увиди, колики је губитак смрћу његовом постигао књижевност нашу.

Светозар Марковић родио се 1847 год. у Зајчару у Србији а умрьо је 26. фебруара ове године у Трсту, на путу, путујући у Дубровник, под чијим је благим небом мислио наћи лека своме порушеном здрављу. За кратка века свога, он је радио и урадио много, тако, да слободно можемо рећи, да је био један од најплодовитијих књижевника наших. Рад му се дели на двоје теориски и практичан. Он је писао научне чланке и расправе, који стоје у нашој, прилично слабој, књижевности данас на одличном месту. Од научних радова његових ваља напоменути „Реалистичан правац у науци и животу“ што је изишло у Летопису Матице Српске, па онда у „Раду“ „Социјализам или друштвено питање“ и „Вера и наука — или Образовање у народном правцу“ ова последња више у полемичном тону. Да ништа друго није написао, но само ове чланке, које наведосмо, па би довољно било да се увиди, колико је наш народ у младоме књижевнику изгубио. Али Светозар је писао и многе друге ствари. Он је био уредник и главни сурадник „Радника“, па „Јавности“, па „Гласа Јавности“ и најзад „Ослобођења“ У свима тим листовима, готово све што је од важности, Светозарево је. Његови се чланци одликују јасношћу, дубоким разумевањем предмета о коме говори и логиком, пред којом се човек и нехотице поклања. Хвала Светозару и његовој неуморности, штампа у Србији почела је да се извија из повоја детињског, и да задобија поштовање, не само пред странцима већ и у самом народу. Довољно је напоменути то, да листови, на којима је Светозар радио беху најраспростртији, док су остали листови једва бројали 600—800 читалаца, ти су листови могли да се похвале цифром од 1000—1600 предбројника.

Али је Светозар писао и по другим листовима. Писао је он у „Панчевцу“, „Србији“, „Застави“, у „Младој Србадији“ „Матици“, „Трго-

вачком Гласнику“ „Народном Пријатељу“ „Гласу Народа“ и осим тога у руском листу „Народное Дѣло“ и журналу „Отечественія Записки“. Нешто од чланака, које је у тим листовима писао, изишло је у засебној књижици: „Четири чланка“ Св. Марковића у Панчеву. Ту је прештампан чланак из „Заставе“ рад којега је изгубио државну штипендију, чланак који је учинио сензацију у своје време и који се зове „Српске обмане“ и још три чланка, у којима се тумачи нова борба на западу. Осим тога изишло је засебно у књигу „Србија на Истоку“, „Одговор Др. Владану Ђорђевићу“, и у последње доба прештампано је из „Јавности“ и „Гласа Јавности“ — „Општина, Суд и Правда,“ „Срез и Финансија“, „Народна Скупштина“. Осим свега тога, израдио је и значајно дело, које у почетку означисмо и које ће изнети цело (изиће у три свеске) преко 40 штампаних абака. Последњи му је чланак био у „Ослобођењ“ — „Опет Ослобођење,“ у коме се оградио против подлога подметања, које је у Србији сада готово постало правило, да се свак који се не слаже са постојећим, жигоше као присталица и пријатељ, ове или оне династије, непријатељске садашњој, владајућој. Што се такав приговор могао учинити и човеку, који је сав свој век провео у сиротињи и истрошио се у раду (који и немирише на династијаштво) и борби за своја убеђења — то најбоље сведочи, да у Србији није баш све тако светло, као што се често хоће да претстави.

Светозар Марковић је највише учинио да се у Србији покрене социјално питање, а највише урадио да се социјализам у наше крајеве распростре.

Ми смо у кратким потезима узели да претставимо нашим читаоцима човека једног, који је тако рано преминуо, а тако велики траг за собом оставио својим радом. Људи устаоци, па још тако млади, као што беше Светозар Марковић, у нас су права реткост. За народ српски је велика жалост, што о таким људима може само још као о покојницима говорити. — Лака им земљица, а светао спомен међу нама!

Још овде да препоручимо нашим читаоцима књигу покојникову коју у почетку назначисмо, коју ваља сваки озбиљан и интелигентан човек да набави и проучи. Та ће књига најбоље казати читаоцу, шта је и какав је био Светозар Марковић, она ће му најбоље објаснити, колики је губитак српској књижевности нанела смрт, која покоси човека, за којим имамо довољно узрока жалити. Поменута се књига (свеска прва) може набавити и овде код г. Арсе Пајевића фактора у Задружној штампарији. Књига стаје 80 новчића.

СИТНИЦЕ.

(Књижевне старине.) Један млади кат. жупник у Боки которској прикупља с великим трудом књижевне старине у својој постојбини. Он је рођен перашћанин, па како се у овом одличном мјесту налазе највише историјских породица, то је већ до сад могао набавити приличну збирку рукописних старина Једну од ових чита један наш пријатељ, коме имамо да захвалимо и за ову биљешку и за познанство с вриједним скупљачем То је драма из XVII вјека, коју је писао Палмотић, и која се зове: „Даница кћи краља Остоје, а вјереница Матијашева!“ Овај је рукопис јамачно препис с оригинала, јер датира од 16 Вељаче 1692 а на њему стоји, да је иста драма приказивана пред free дуждом млетачким (Моросином) 6 вељаче 1691, дакле две године после преписа. У драми раде 15 лица и кор. — Њојзи предходи један пролог од истог писца: „Рјека Сава“. који почиње с овом строфом.

O čestiti Dubrovniče
Svjetla kruno kraja ovoga
Svi gradovi kim se diče
Od jezika slovinskoga.“

Истим метрумом је писана цела драма. Њу је преписао, као што на добро сачуваном рукопису стоји у три језика (талијански, грчки и словенски, забележено Јулије (Giulio) Баловић из Пераста. Баловићи су и данас једна од најодличнијих породица тамошњих.

ОДГОВОР.

Г. Прев. „Остапа.“ — Нећемо моћи штампати ваш превод, јер нам не допушта простор нашега листа. Хвала вам на доброј вољи и труду. Послаћемо вам рукопис натраг.

„Јавор“ излази 1. 10. и 20. дана сваког месеца. Рукописи нека се шиљу уреднику, а предплата „Администрацији Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на читаву годину 4 фор. на по године 2 фор. на три месеца 1 ф. *За стране земље*: на читаву годину 5 фор.

СРПСКА НАРОДНА ЗАДРУЖНА ШТАМПАРИЈА У НОВОМ САДУ.

БРОЈ 17. У НОВОМ САДУ 10. ЈУНИЈА, 1875.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

УРЕЂУЈЕ ДР. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Стални сарадници: Јован Бошковић, др. Јован Јовановић, др. Милан Јовановић, др. Лаза Костић др. Стеван Павловић, др. Михаило Полит-Десанчић, Стеван В. Поповић, и А. Хаџић.

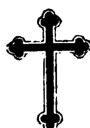

ЈОВАН ГРЧИЋ-МИЛЕНКО.

1847 † 1875.

И опет бацисмо грудву земље на једну сарањену узданицу несретног народа нашег! Српско је перо осуђено, да саме епитафе, некрологе и надгробна слова пише! Тек што се појави у нашем народу који врли син, од којега се почнемо надати, да ће духом својим надокнадити нам овога или оног покојника, а несита смрт већ нам и ту нову снагу сломије, и ту нову наду уништи!

Јован Грчић, докторанд медицине, познат српскоме свету већ од више година под именом „Миленка“ са својих лепих песама, пуних топла осећања и живог описивања, — умре 29. маја о. год. у ман. Беочину од несретне суве болести, навршивши тек 28 годину.

Последње дане свога живота провео је у манастиру Беочину, у најбољој нези. Што је само зажелети могао, све је без оклевања учињено и ми не можемо, а да јавно не припознамо труд и добро срце честитога архимандрита г. Германа Јовановића, наменсика Митрофана и оца Теофана, који су болноме и сиромашноме Миленку последње горке дане милосрдношћу својом умели да засладе.

А Миленко је то и заслуживао. Он је био ваљан син свога народа и да је поживео, био би на понос и корист целоме Српству; он нам је оставио уздисај: Ох неумитна смрти!

Миленков живот и рад донећемо у којем од идућих бројева, а сада му из срца кличемо:

Лака ти црна земља!

У БОЛЕСТИ.

Надо моја — рашчупани венче!
Заман певац тебе плести зачe;
У срцу му тајно песма плаче —
Ка' у гори рањено јеленче.

Срећо моја саломљена грано!
Куд' се скрило твоје зеленило?
Гле, и лица мога руменило
Исто тако губи с' полагано...

Вило моја — звездо за облаком!
И ти зар се кријеш од менека?!
Светла си ми била свагда сека —
О, па што се сад обвијаш мраком...

1875. † Јован Грчић Миленко.

(Песму ову написао је пок. Миленко наскоро пред своју смрт, и предао је једном пријатељу, да ју по смрти његовој даде уреднику овога листа за „Јавор". Ми ју саопштавамо овде са тугом у срцу, што је нада песникова тако рано „рашчупана", што му је срећа тако брзо „саломљена", и што му се вила тако прерано „обвила мраком" вечитим. Уредн.)

„НА ПРОЛЕЋЕ"!

Приповетка из српског живота.

(Наставак.)

II.

Прошли су гњили дани дремежа и мртвила. Зелено устојано језеро јавнога живота, по коме су се жутиле златне јаке као жути локвањ, усколебало се. На све стране жагор и врева. Буди се, навире, колеба се, стремиш умно дуго сузбијана струја јавног мнења. Узапћена слободна реч пробила је чувству своме одушку у домаћем кругу, на збору и договору, у књизи и листу. Свуда се чује смела, громка реч преливена родољубивим жаром. Кад набризгају сва врела, набује потоци, оспе се бујица, силна, неутолима. Ко је досад крмио брод спасења по устојалој баруштини, те полако и смотрено шеврдао мало унапред, више у натраг, тај се сада укочио од страха и испустио крму из руке. Док се он новом чуду омишља дотле су у брод ускочили нови бродари. Шумна струја изнела је нове људе на површје. На место хладнога разума који рачуна, стало је силно одушевлење које заноси; на место препреденог лукавства, које лови по мраку, пренула је жарка љубав, која хоће да је сваки сретан на јаркоме сунцу слободе. На место гесла „све на страну а корист преда се" ори се громки глас „све је ништа једно је народ мој!" Нови бродари истурили нову заставу. На њојзи пишу поносите речи: „Слобода, равноправност, братство!" Сви смо своји, сви смо једнаки, сви смо браћа. Песници узносе славну прошлост, проричу лепшу будућност. Говорници грме о слози и јединству једне крви и колена. Прваци цртају раздраганој машти пламеним цртама велики задатак што нас ишчекује. Слобода ће нас препородити, ујединити, усрећити, прославити. Једни хоће ускрс и уједињење, други жуде славу и борбу. Шта је војвода и војводовина! У Призрен па душаново царство! Сви смо се подмладили, сва срца гору жарким родољубљем, слобода је мисао свију нас.

Бурни, жарки, неодољиви, заносљиви дани кад искра зажиже плам а плам захвати сва срца.

Нови Сад је за час постануо српском Атином. Ту ти брује на све стране нови

српски живот. Ту су ти вође нових дана, ту жарки родољуби, ту чувени песници и народни људи. Отуд грме јавна гласила те буде свест на све четир стране света. Ту ти је смела реч, слободно дело, нова мисао. Нови Сад је срце овостраног српства. Из тог стреми и разлива се нова бујна крвца по свим жилама народног тела.

Колико је узвишени мисли, колико је силни покрета поникло из српске Атине! А народ преза из мртвила, буди се, жели, изгледа, стрепи и чека..... —

У Новом Саду је данас свечан дан. Народни меценат даривао је народ свој лепим, богатим даром. Зажарена срца припалила су бакље у славу народнога владике. Улице су пуне света. Баклзада се упутила владичином двору. Напред трубачи и свирачи, вију се тробојни барјаци, ори се родољубива песма, час по па загрми из свију грла: „Живио Платон!“ Одушевљен говорник поздравља седога пастира у име народа, владика се лепо захваљује. Од владике хајде народноме вођи, првим народним људима. Већ се вече било у велико спустило, кад се стишавао пламен на громаду побацани буктиња. Свет се разилазио кућама својим, свако срце куцало је живљим, племенитијим осећајем.

У народној гостиони „код камиле“ је вечарас пуно гостију. За дугачким столом што се пружа испод ликова цара Душана и Бановић Страхиње — што их је красно нацртала рука Јакшићева — седе све по избор први народни људи. Ту су ти вође јавног мнења, књижевници, новинари, песници, сликари — језгро новосадске интелигенције. При том столу расправљају се највећа политичка и књижевна питања. Све то иде јавно гласно, те чују и слушају сви гости, јер сви смо своји. Међу овим гостима нема изрода. Кад почне начелник овога друштва да разлаже основе велико-српске политике, слуша га сво друштво неданимице. Час по ће који од присутни прекинути говор са каквом приметбом, те ће дати разговору нов правац. За мало па се оспе жив разговор, пун нових, великих мисли. Ко га слуша потресен је занесе се. Затим ће прихватити реч књижевници да пламеним цртама означе стазе новој српској књижевности. Млађи и живљи зачиниће разговор каквом шалом и досетком — разведри ће многоме сумрачан облак са чела. Странцима и дошљацима, пријатељима и познаницима са села прво је да се јаве томе столу. Ко се разабира за што ту ће се најбоље разабрати, ко тражи савета ту ће га добити, ко иште лека јавној невољи ту ће га наћи. Сваки поштен родољуб, стар и млад, богат и сиромах има, за часак два, места при томе столу. Саслушају га, упуте га, науче га, а он се диже веселији и радоснији да уступи место другоме.

Господар Пера „камилаш“ се вечерас љуто ужурбао па лети на све стране. Накривио капицу па облеће госте. Свако ће јело зачинити по неком ма и старијом досетком. Његовом осмејку дају ретки зуби неки особити чар.

За једним округлим столом седи покрупан, дежмекаст човек. Чело му високо, обријан, јако проседи бркови метласти. око оштро све сече, образ једар и румен, крој одела мало старински али капут црн па подугачак, прслук до горе закопчан, поша црна па широка, све га милује по пуном подваљку. То је г. Јосим Борић с мислима и с персоном. До њега с десна седи човек с едовечан оштра, опаљена. јуначка, јужна лика, жмирави очију у црној одећи. У рупици од дугмета му мало потавнела црвена ружица, знак неког војничког одличја Младић с десна тог странца сарадин новина, приказао је господар Јосиму госта тога као сердара црногор.

*

ског витеза Стојана Петровића рођака војводе Мирка, који путује по нашим крајевима. У зачељу столу седи неки свршени богослов, који у недостатку парохије пише код неког новосадског адвоката.

Друштво је господар Јосиму да не може бити повољније. Он се истина познаје и са првацима међу народним људима али некако је својскији међу нижима и млађима, јер су му ови ближи по мислима. Весељаци су а говоре тако, да их може разумети и онај који није учио девет школа. Високу политику раскивају они у ситан новац, што кажу то је тако просто и разговетно, да можеш што но реч и руком опипати. Од њи можеш лако дознати све што се догађа у српском политичком свету, они се познају са сваким и знаду сваку новост из прве руке. Јели господар Јосим у вароши то ће их увек потражити, прочастити и с њима се својски продиванити. Они пак волу господар Јосима, што је чувен србенда, свестан човек, најбољи приложник на све народне цељи.

Господар Јосиму је мило што се нашао у вароши баш кад је та слава. А још му је милије што се упознао са тако честитим србином из далека краја. Распитује се за црногорске одношаје. Витез Стојан је речит и неисцрпљив у приповеткама о последњим бојевима у Црној гори и Херцеговини. Прича и описује славна дела, узноси јунаке а господар Јосиму чисто расти перје од милина. Не би дао данашње вече за бог те пита које новце. Скоро ће поноћ а не могу да се растану, није него му срдар остао на срцу. Ала је то јунак па красан човек! Незнаш шта ти је милије или кад га гледаш или кад га слушаш. Око поноћи се разлазе али се договоре да се сутра при доручку састану, дотле ће господар Јосим мало пазарити по вароши те ће после са витезом Стојаном у Срем, да га као госта проведе по нашем вилајету.....

Сутрадан крену се раније па ће у Ириг на ручак а још ће за вида стићи у Р. Сретни су били није их оно чудо ухватило на путу.

На дому их дочека госпоја Стана са Милицом. Госпођа Стана спремила се била да чита своме старцу буквицу али кад виде госта она промени лице и поздрави их љубазно. Кад се мало опрашише и умише рећи ће господар Јосим свечано:

— Е сад добро ми дошли драги госте! За моју је кућу велика част што може да дочека така јунака, Србина и кољеновића Ово је моја баба а ово ми је моје јединче, а ово вам је срдар Стојан Петровић синовац славнога војводе Мирка, што је с Мирком био на Грахову те задобио седам рана бој бијући за крст часни и слободу златну. —

— Не чини ништа драги домаћине. Давно било сад се приповиједа. Ја сам тако слободан да вас посијетим на вашем оџаку. Дођох доли у овај лијепи српски крај, упознадох се с домаћином позва ме де се видимо а ја боже вјера не одбих тако честиту понуду. —

— Радујемо се, то је лепо што сте се сетили и нас сељана. Наша је кућа увек рада добрим гостима — рече госпођа Стана.

— Добро нам дошли — рече Милица али с неким страхом у души.

— Па јесил ми се у трудила, сине мој, рећи ће господар Јосим и помилова ћерку по образима. — Видте драги госте мој, ово је моје кућно слеме, до душе радо чита стихове али води и очеве рачуне. —

— Нисмо знале већ шта да почнемо — рећи ће Милица. — Матери ниси ништа наложио, тебе нема а вино треба да се отаче. Калуђер из Опова долазио, пита имаш ли жита на продају? Био је и трговац из Митровице да му продаш

ону стару шљивовицу. Белка се на пустари отелила, са одаје питају хоће ли косити отаву. Прасици нам цркавају, свињар пита да ли да им пали јечма? --

— Та полако, ћерко, ала га читаш баш као из буквара — донесдер ти нама мало шљивовице па има каде и за рачун —

— Па како вам се допада госте у нашем Срему, јелте сиротиња, а шта ћемо кад нису године. —

— Ма са свијем лијепо госпођо! Лијепа и питома српска земља ма мало брда! У мене ви је сам голи крш. Небо и сињи камен да не море човек да ходи по стијени но се вере кано коза. —

— Леле мене то не би било за моје старе ноге — рече госпођа Стана чисто уплашено.

У том ће и Милица унети велики послужавник са хладном шљивовицом.

— А волите ли ви госпођице брда — запита срдар Стојан окренув се девојци.

— А ко не би волио нашу дивну Фрушку. Јесте ли прешли преко Венца јел те да је дивота?! Ми овде у равноме Срему гледимо у Фрушку и у Поцерје баш као да смо се измакли пред каквим лепим сликама. —

— Ајде маните брда рећи ће господар Јосим него гледајте за чим сте, гост нам је гладан, не мојте да се осрамотите с вечером. —

— Мати и ћерка изађоше да виде шта се ради у кујни.

Господар Макса се са својим гостом разузурио. Са шљивовице су прешли на ухлађено винце, па часом се задубише у важан разговор.

— О човече шта ми то наказива поче господар Јосим. — Е баш би ме жао било да сам јуче умрьо. Хвалим бога што сам једном већ и то доживио. Дакле све је готово! Џебане доста. Велите да је абер отишао на све стране да је сваки готов кад затреба. Србија и Црна Гора сложна! Нека богу хвала и време је већ једанпут да се сложе! Босна ко запета пушка. Херцеговина тек да плане. Стара Србија се буди. С Бугарима уговорено. Све готово — на пролеће! Ох ходи човече да те пољубим. Тако ваља соколови моји! На пролеће! На пролеће! Ех чисто се младим!

— Све је готово старино! Ма мучна ти је то работа, не море се сваткоме то рећи. Биће нам индата и од Грчке и Влашке. Наполеон није противан, Александра једва чека. Зар бадава, болан, обиђох пола свијета! —

— Слава богу! Ма шта ће нам Грчка? Грци су старе варалице. А шта ће Влашка? Ни у тикви суда ни у влаху друга. Доста је и Србо Мујн! Ана, сана, пасја вера! — рече Јосим горопадно и почне да млата рукама.

— Вала сви сложно па у један мах — рећи ће Стојан — обазирући се.

— Ма не зазири човече. У мојој си кући Нема овде дувар уши. Ајде нека је и тако! Само кад сам и то доживио. Све ме је страх био и умрећу а нећу видити Косова. Кадгод изиђем на ливаду, па сагледам босанске планине а мене текне у срце. Чисто као да чујем где ми браћа вриште, а дао бих живот свој да могу да им помогнем! —

— Ама од те работе не ће бити ничесова ако ни ви одавде не потпомогнете бар парама и захиром. —

— Шта ми нећемо помоћи? — рече господар Јосим ватрено. А ко је Карађорђу шиљао џебану и захиру него ми! А није ни мени старцу захрђала сабља. На први топ хрђа био ако не полетим и ја. Па ево ти се кунем живим Богом — ја нисам богат човек ал хиљаду дуката ономе ђетићу који први ускочи у Призрен!

— Ма полако старино да нас ко не чује. Рекох ти да се на мене пази — ре-

че сердар Стојан и зелене очи засв етлише му се чудним пламом.

— Ма не бој се човече! У мене си ти сигуран, само се ти не казуј никоме. Жене су жене немају ти оне ни појма тија о источном питању. Ово ђетића што их је у селу, то су мољци што рију по књигама, само млади попо што ваља, стари попо је лисац. У мене можеш бити догод не дође хора. Дакле велиш, послаше те да промотриш амо и с ову страну. А с које ће да букне. Ал да шта то и питам. То су твоје тајне. Доста ми је само кад знам да је за цело на пролеће. Благо мени кад доживих и ту радост! Од данас моја је кућа и твоја кућа — рече господар Јосим и стиште сердара ватрено за руку.

— Хвала, хвала, јуначино стара. Ал опет ти вељу, ваља ми пазити, од мојега вјештога посла зависи све. Ваља ми крити своју работу ка змија ноге, е знаш —

— Ма знам човече, та нисам ја јучерањи — рече господар Јосим ко мало увређено. Ево руке ја сам твој, у свако доба и у ватру и у воду! Давно сам ја говорио: та на пролеће мора бити рузваја. Хвала Богу само кад су они у Београду већ једанпут спремни! — Што је дуго, дуго!

— Е можда ћу ја старино, морати по њекада и отићи, па се опет вратити па опет отићи. Знаш стрико вражка је то работа! —

— Знам, знам, соколе мој! Ради како те бог учи. Моја су ти врата у поноћи отворена. Нит говори нит ромори а кад што затреба само зови ево ме!

— Вјера и бог јеси јунак старче, још си бољи него што те кажу. —

Господар Јосим хтеде сад тек да разведе диван, али уђе Милица да постави сто за вечеру.

За вечером весео господар Јосим до миле воље, не зна где ће госту да нађе места, како да му угоди.

Госпођи Стани је то необично — боји се да то старчево весеље не слути како на зло, јер не ваља кад је човек одвећ весео. Милица се занела у мислима за Миланом, мисли како ће он некада седити ту уз оца као син и зет. Тргне се из својих мисли, па чисто је подиђе нека тајна гроза, кад опази како је гост сече очима.

По вечери је сердар Стојан још дуго ходао горе доле, премишљао је неке крупне мисли. Господар Јосим чује из друге собе, где му гост ходи горе доле, разбио се и њему сан, полак дрема а полак премишља о важној данашњој тајни, па ће час по рећи за себе: На пролеће! У Призрен!

Госпођа Стана прислушкује да старца нису опет стигле лутке.

Само Милица спава и снева као да је у рају, заспала је са тихом молитвом на уснама, молећи се Богу за своју и Миланову срећу!

(Наставиће се.)

НАТПИСИ

(ПРЕВЕДЕНИ.)

I.

Неки носоња.

Гавра има велик нос, а нема бркова,
То и деца знаду, —
А и де би никло што
у вечитом хладу.

II.

Пријатељство.

Узми богу љубав ону оштру стрелу,
Па му скини с очију марамицу белу,
Одреши му крила да не бежи с места,
Па ево ти живе слике пријатељства.

Ј. Ј.

КЛЕОПАТРА.

Новела од Павла Хејза.

(Наставак.)

Неописано тужним лицем гледао је у земљу. „Да боме, не могу јој замерити“ рече и махаше жалостиво главом. „Али за што је довела оно гадно друштво, змију и мајмуна? Зелена гуја савила јој се око врата као какав накит, а мајмун јој је носио скут кад је ступила у кабинет. Ону зелену хаљину што си је ти видео, навукла је преко груди и плећа, и чинило се као да јој је хладно. Сад застане један тренутак и ја добро опазим, да се њезин поглед кроз кључаоницу сукобио са мојим, јер она се лако поклони; не изгледаше срдита, само јој се могло читати на лицу чуђење, што је боље не дочекујем. Али ја се немогох одважити, да се уклоним од врата, те да је пустим унутра. И она је то приметила; видео сам где се снуждила и чешће уздисала. Али канда се склонила и на то извади неко огледалце па га даде мајмуну, те седе на кревет, до кога је пређе она слика стојала, а гадни мајмун чучао је пред њом на мраморном столу и држао пред њом огледало. Она поче своју дугу црну косу развијати и на ново плести — каква дивна коса! Допирала јој је до колена, и како ли смо се њоме кад год забављали! И сад се неки мирис од ње осећао, а мени беше и сувише познат, нека смеса амбре и јасмина, познао сам и онај низ бисера и златне ободце у ушима јој. При том је једнако гледала мирно у огледало, а није се ни један пут сукобљавала с мојим оком, него се само мајмун са неким подмуклим гунђањем освртао и подругљиво се кривио на мене тако да ме је спопало опет оно беснило против њега и да бих дао бог зна шта, да сам га могао на месту убити. Али она се опет подиже и шеташе горе доле по собици гледајући мирно пред-а-се, као да очекиваше да ће јој се сад тако лепо обученој свака врата отворити. Хаљину је вешто преко левог рамена превесила и иглом приденула, а руке су јој биле слободне; па тако ходећи држала је руку једнако на срцу, баш на оном месту, где се негда сама ножем ударила и где је после пустила гују да јој пије крв. Ова је увек лежала мирно на истом месту, али ми се чинило да од себе издаје неку зелену светлост, бар сам могао све јасно распознати по соби, и ако су завесе спуштене биле. Али на то се не могу заклети, јер сам свакако био узбуђен те сам се могао преварити у маленкостима. Главну ствар видео сам тим јасније, веровао ми или не. Опазио сам где постаје све немирнијом и где се на један пут са неколико корака вратима приближила, те сам се јако тргао. Али је мајмун задржи, и сад се изроди међу њима нема борба. Крв јој од гнева и страха појури у лице, кад јој је тај безобразник хаљину с плећа тргао и за косе је ухватио. За један тренутак није знала шта ће радити. Али на један пут пусти хаљину, баци гују непријатељу на главу и појури тако силовито на врата, да ме је одбацило крило од врата на које сам се био наслонио, и да она сама, једино својом косом загрнута, паде код прага к мојим ногама. „Забрави врата!“ шапну она. „Брзо, јер смо обоје пропали!“ — Послушам је и против воље. Онда настаде нема тишина. Само је чух где у сумрачку преда-мном дише и сагнем се к њој. Али тек што пружих руке да је подигнем, скочи она на један мах у вис, леже на младеначку постељу и покри се до очију јорганом под којим сам ја мало час мировао.

„Стадох као окамењн. Гроза и сажаљење, гњев и јад свезаше ми језик. Али ја те уверавам, да сам био исто тако будан, као сад на овом белом дану; само што се нисам тако особито дивио оном што сам видео, то ми се сад чини најчудније. Чух мајмуна где у кабинету бесни, чинило се као да је хтео да стресе гују с врата. За тим звекну нешто на балкону, као да је које велико окно на њему каменом разбијено.

„Мајмун је то кроз прозор скочио. Ту опет наступи тишина. Сагнем се да погледим кроз кључаницу. Али се још за времена тргнем. Јер на један пут засија зеленкаста светлост кроз исту, и, доста непојмљиво, видим како се гуја кроз исту лагано провлачи и појури кревету, а соба се опет од њеног сјаја осветли.

„О моја глава, како ме љуто боли!“ повиче он и маши се руком за рану. „Али седи само, Танкреде. Ваља ми прво излити сво срце, па онда ћеш ми ти своју мудрост као мелем на њ привити. И ја те молим, немој ме прекидати. О да си чуо њен глас, њено тихо плакање, како је у кревету мирно лежала! Једва се одважих и рекох јој: да то није место за њу; нека устане и нека ме остави; јер ће се и оно мало љубави у мени претворити у гнушање. — Мени је наравно тешко било рећи јој то; јер да ми је казала, да она има старо право на мене, шта бих јој на то могао одговорити? Али она сиротица није ни мислила на то, да ми чини прекоре. „Остави ме још малчицо овде, док се не загрејем“, рече она. „Доле у башти је хладно, а хаљине су ми украдене. Код тебе је меко и топло, а ја сам самртно уморна. Радовала бих се да могу овде заспати Та ходи бар овамо и метни руку на моје срце, па ћеш осетити како се већ охладило. За што се не приближиш кревету?“ —„Уклони ту мрску гују“, рекох јој. „Што ми доносиш тај гад у кућу, да се морам грозити од-а-њ“? —„А зар ј а т о доносим“? рече она на то. „Ова се гуја сама за мене прилепила, а ти добро знаш за што. Али види, са свим је питома. Никоме не худи само мени, а ја сам јој отворила своје груди. Морала сам што на срце притиснути, од како тебе не могох више загрлити. Ево гле, како лежи мирно, па како се напила крви заспала је; оставила је само још неколико капи, а те последње капи остале су за т е б е!“

„Она открије мало покривач и покаже ми рану на срцу. Мени појурише сузе у очи. „Вирђинио,“ рекох „зар те ништа не може спасти? Зар је за навек разорен и твој и мој живот?“— Ту да си видео онај слаткн осмех, којим ми рече: „Ти ћеш преживети; а шта ми је за мене? Али ако хоћеш још да ми учиниш једно добро дело, а ти притисни твоје усне на ову рану, за тим сам увек чезнула, и за то сам управо овамо и дошла“. — „Не могу,“ рекнем на то. „Гуја ми смета.“ — Сад она зграби гадну животињу и обмота је око руке, тако да ми се учини као зеленкасто-златна гривна, на којој се два рубина сијаше. „Можеш ли сад?“ рече. Тад је дршћући пољубим на оно модро место, и осетим да је мину нека стрепња кроз сво тело, али она лежаше са свим мирно, глађаше ми руком косу и прислони нежно моју главу на њезино срце. „Хвала ти“, рече. „Сад је добро. Погледај ми у лице. Зар нисам опет млада и лепа?“ — Ах Танкреде, заиста беше лепа, али јој је смрт лепоту већ задахнула, те јој крвавим срцем рекох: „Да, лепша си него икада“. „Но видиш ли“, поче опет, навлачећи покривач преко прсију, као да јој је студено, „знала сам да ћу ти се опет допасти. Да си ме увек видео, не би до тог дошло. Ал’ сад си поклонио срце плавојци, па црномањаста мора с тога да пропа-

дне. — Је л' т о она?“ Запита ме на један пут и подиже се мало да посмотри слику Цецилијину. „А ти си ми говорио да ти је то сестра. За што си ме преварио, кад ја нисам никад ништа тајила од тебе?“ — Па онда гледаше својим малаксалим мутним великим очима по соби. „Дакле овде!“ рече. „Овде ће она бити госпођа. Тако ваљда мора бити. М е н е не ће више грејати никака постеља!“ — —

„Како ми беше, кад сам то све морао слушати, о мој пријане, то се не да исказати! Прислонио сам своје лице уз њезино, и сузе ми текоше преко њезиних образа. Нисам осећао више грозе ни тајне одвратности, као с почетка. Само сам стрепио да у мојим рукама не издахне.“ „Можеш ли ми опростити?“ прошанух јој ван себе. Тад ме погледа својим великим очима као да не разуме моје питање. „Чуј ме“ рече, „кад се добро промислим, ипак је свирепост, што ја већ морам доле, а ви да останете овде горе и да уживате овај лепи живот, што ми га отесте. Ја то не бих морала трпити, кад не бих хтела, и ја то н е ћ у да трпим,“ повиче на један пут тако жестоким гласом, да сам се поплашено тргао натраг. Лице јој се са свим преобрази, очи јој севаше, устаде нагло и потресе косу, да јој је у густим праменима пала по плећима. „Уклони ми ту плаву испред очију!“ повиче. „Где ми је слуга што ми је скут носио? Био он самрт или ђаво, он ће бити и сувише добар да тај лик уништи. Али, и овако ће се то моћи“. Пробуди се! викну и задрма своју гривну на руци, и гуја опет оживи. „Ето, ту, има још нешто и за тебе, јадна отровницо!“ — и она баци живу змију на слику, а стакло пуче. У том тренутку осетим две ледене усне на моји усти, две руке ме загрлише и притиснуше, као да ме хтедоше угушити. Залуд сам се отимао, да се извијем. Дрекнем из свега гласа — и тад осетим, да ме пусти немилостива хавет, руке јој клонуше, усне се отпустише, угаси се светлост, што је змија издаваше, и ја се немоћан и онесвешћен стропоштам на тле.

„Кад се опет освестих, беше још мрачно око мене. Тако мало по мало могох се опоменути на све што се догодило, и с тешком муком се подигнем са пода поред кревета. Испрва сам хтео себе да убедим, да је то све само страховит сан. Али кад сам запално свећу и погледао око себе, нађем несумњиве трагове. Стакло на Цецилијиној слици беше разбијено, боје избледиле, као да ју је ко кужним дахом задахнуо. Али узглавље беше још топло мирисаше на њену косу. Одем са свећом у кабинет; ту наравно испрва не могох ништа открити. Али кад приступим балконским вратима, опазим да је једно окно разбијено, па и ако је јутарњи свежи ваздух улазио, — ипак осетим онај познати мирис, који ми јасно говораше, ко је ту био!“ — —

Он ућути и склопи очи, као да га је с последњом речи сва снага издала Руке му клонуше преко столице, а глава се спусти на прси. Пријатељ му прискочи и пошкропи му чело неколико пута хладном водом, и он поче опет јаче дисати и отвори очи. „Је ли?“, рече тихо и стисну руку Танкредову, „страшно је то кад човек тако што доживи и кад себи мора рећи: немаш снаге против тога; то си заслужио!“

„Прошло је“, тешио га је пријатељ, „и неће се више поновити. Али ти не смеш више ни по што сам код куће спавати. Ја те више не пуштам од себе; прво ћемо доручковати, па кад се опет окрепиш, отпратићу те до твоје заручнице. На послетку било би најбоље, кад би јој све казао, то би ти одлакшало срцу, а колико је ја познајем, она се због те несретне приповести не ће од тебе окренути, шта више трудиће се да те сва-

којаким начином расеје и разведри. док то са свим не заборавиш“.

„Можда имаш право,“ рече он. „Али томе није још време. Прексутра дакле да буду сватови? Чисто не могу да верујем. Међу тим чини са мном што ти је воља. Ја сам јако малаксао и немам више ни најмање одважности. Дед’ да видим могу ли што јести. Можда ће ми бити боље.“

Танкред дозове слугу и наложи му да брзо донесе доручак. Али после првог залогаја изјави Архибалд да му ништа не прија. А и чело га опет боли. „Знаш ли шта?“рече му пријатељ, „седи ти овде мирно, а ја ћу ићи да доведем мог лекара. Можда ће ти каква маленкост помоћи, јер колико се ја разумем, твоје било није нормално. Обећај ми да ћеш дотле овде остати.“

Болесник пристане на све, што му пријатељ рече, и овај оде брзо, пошто је још слугу упутио, како ће се према болеснику владати. Да не би губио времена, одвезе се на коли; и није прошло ни по сахата, а он се врати са лекаром, кога је сретно нашао, и пењући се с њим уз степенице саопштаваше му све што беше нужно да се распозна право стање болесниково. Али горе им изиђе слуга снуждено на сусрет, и рече, да барон није могао ни пет минута сам у соби да издржи, него је отишао, уверавајући, да ће се одмах вратити. Он се узалуд трудио да га задржи а силу није могао употребити.

(Свршиће се.)

СУЗНИ ЂЕРДАНИ.

I.

Знаш неверо, како си се клео.
Ја сам теби више нег’ свет цео
Призив’о си бога великога,
Клео си се видом ока твога,
Срећом твојом, твога срца благом
И љубави твојом, милом, драгом.
Клео си се са поштењем твојим,
И са српским, са именом својим
„Другу нећу, за тобом умрећу,
Са тобом сам позн’о живот, срећу,“
Клео си се животом и снагом
Што т’ узвиси над паклом и врагом
Па си данас преварио мене
Другу љубиш — моје срце вене.

Ника Грујић-Огњан.

The study of sociology by Herbert Spencer. Henry S King & Co London 1874

(Наставак.)

„Погледајмо камо хоћемо на постанак друштвених појава, па ћемо наћи да дочим извесне цели на које се нишанило и погледало обично су постизаване само за време ако су у опште постизаване, промене које су се у ствари учиниле, постале су од узрока за које се није знало ни да их има.

„Заиста, како може ико, а особито научно изображен човек, и помислити, да се могу израчунати особени резултати од особених политичних наређења, кад посмотри неизрачунљиву сложеност уплива под којима се развија, живи и умире поједини човек и á fortiori свако друштво? Многобројност чинилаца објашњава се и у материјалној сложености човечијег тела. Сваки ко пријежно мотри на течај ствари, мораће бити приметио да у једном ручку он мо-

же да једе хлеба од Руске пшенице, говеђине из Шотске, кромпира из средњоземних обла тн, шећера са острова Мавриција, соли из Чешајра, бибера из Јамајке, цимета из Индије, вина из Француске или Немачке, сува грожђа из Грчке, неранце из Шпаније, као и других разних зачина из других земаља и места; па кад посмотри од куда је онај гутљај воде што је пије, пратећи га из суда кроз реку и поток и извор, до сваке капљице кишне што паде Бог те пита где, а ове капље замисли опет у пари воденој како су се комешале, састављене и растављене небројено пута идући од с ону страну Атлантика, — сваки види, да овај један гутљај воде има у себи молекула, који пре мало времена, били су расути по толико стотина квадратних миља океана. Тако исто пратећи унатраг историју сваког залогаја што поједе, наћи ће, да је његово тело сложено од елемената што су не давно били раштркани по свима деловима земљине површине.

„И што на тај начин стоји за састав тела, стоји не мање и о упливима, физичким и моралним, који утичу на његове радње. Једући ситно грожђе ви окруните зуб шљунком, којега је пуно, јер индустријална организација на Занту неваља. Ваше је варивање поремећено а узрок је томе чак нека глупа погрешка у каком винограду Рајнском пре толико година; или непоштење трговца у Сету, где се вештачки прави вино. Што су се споречкали један консул и краљ у Абисинији, због повећане порезе услед тога ви морате да скратите ваш јесењи одмор; или што су господари робова у Северној Америци ради да рашире ту институцију даље на запад, отуда се код нас породе партајне размирице, које вас стану губитка ваших пријатеља. Ако од ових далеких узрока пређете на узроке код своје куће, Ви ћете наћи да су Ваши послови укрштени мрежом уплива тако заплетених да им неможете знати краја ни конца. Часови одмора у напред су Вам одређени општим обичајима друштва, који су постали полагано ко зна кад. Ви морате да ручате онако, како не прија вашем здрављу, али при постојећим друштвеним уредбама ви тако ваља да се владате. С пријатељима можете да се састанете у извесне часове само и то под условима које свако прима, но за њих нико неодговара и ви морате да се подвргнете церемонијама које су вам место радости на терету. Ваши назори, политички и религиозне, готови су спремљени за вас; и ако ваша индивиндуалност није врло одлучна она ће бити са свим скучена вашом друштвеном околицом. Да, и тако један незнатан догађај као кад преспеду тетребови одређује ваше послове у животу. Јер зар распуштање парламента нема непосредна одношаја са 12 Августом? и не прекида ли распуштање парламента и Лондонску сезону? и неодређује ли Лондонска сезона време вашега рада и одмора, и тако има утицаја на ваша распоређења кроз целу годину? Ако се од постојећих данас уплива обратимо упливима који су били у снази у прошлости, иста општа истина бива још очевиднија. Запитајте од куд долази да људи у Енглеској не раде сваки седми дан, па ћете морати за то потражити први узрок у прошлости од више хиљада година. Запитајте за што у Енглеској, а још више у Шотској у тај седми дан не само да људи не раде, које забрањује вера, него се и не веселе што вера не забрањује; и за објашњење ви ћете се морати вратити аскетичкој занешености минулих векова. И што на тај начин стоји за религиозне идеје и обичаје, стоји и за све друге политичке и друштвене. Па и сами индустријални послови често пате у свом уредном

правцу и току од друштвених обичаја и стања, која су прошла пре толико векова: сведочба томе јесте оно што бива на истоку или у Италији, где се градови и села једнако зидају на бреговима која су места у стара бурна времена бирана за тај посао, а данас та навика само отештава људима живот који имају дневно да прте све потребе живота са равнице на врхове.

„Крајна сложеност друштвених радња, и несавладана тешкоћа која отуд потиче у погледу на специјалне резултате, још ће се боље видети, док овде избројимо чиниоце што одређују један тако прост појав, као што је цена какве обичне ствари, — рецимо памука Један израдилац калика (цица) има да се реши хоће ли накуповати више потребне му сировине по текућу цену. Пре него што се одважи на то, он мора оценити, што боље може, ове податке: — Да ли су готовине калика које су спремили трговци на велико у његовој земљи велике или мале; да ли су поред последњих цена мали трговци снабдели се или не; да ли су колонијалне и стране пијаце претоварене или нису; и колико калика сада производе, или ће производити страни израдиоци. Проесапивши тако од прилике колико ће се тражити калика, он мора водити рачуна шта су други произвођачи калика радили и раде са памуком — да ли га они неће ни куповати док му не падне цена, или су већ накуповали док није скочила. Из извештаја трговаца и грошићара што нуде памук он мора да изводи како памучна трговина стоји у Ливерпулу — да ли га онде има много или мало, и да ли се на путу много или мало товари. Мора се обазрети и како стоје магацини и цене памучне у Новом Орлеану, и по другим местима у свету; и тада долазе питања како стоје усеви му у Јужним државама, у Индији, у Египту, и иначе. То су прилично многобројни фактори, но нису никако још сви. Потрошња калика, и по томе потрошња памука, и по томе цена памука зависе у неколико од тога колико има и каква је цена другим тканицама. Ако, као што бејаше за Американског грађанског рата, калику скочи цена јер му сировина се бејаше умалила, тада се више почне употребљавати без, чиме се обустави цена памуку да не скаче даље. Вунени фабрикати, такођер могу се donикле с њима такмачити. Па, осим утакмице што је чине односне цене, има утакмица и од ношње, која може да се мења или да остане иста Јамачно фактори су сада сви изређани? Боже сачувај; ваља узети у рачун и трговачко мишљење Назори купаца и продаваца односно будућих цена, вазда ништа до налик на истину, често се од ње удаљавају врло далеко. Таласи мишљења сада изнад, сада испод истине, дижу се и спуштају сваки дан, а већи недељно и месечно, измећући се, кадшто у страх и ужас; јер и трговци као и други људи често чекају и оклевају док неко само не почне штогод, па он а окрену сви за њим као овце за воћковом. Те карактеристике у човечијој природи које воде реченим неправилностима паметан трговац мора да узима у рачун оцењујући у колико су стварни утицаји учинили да се је мисао удалила од истине, и колико има изгледа да ће то исто учинити и друге још околности. Но он није готов ни кад је узео у обзир све оне прилике. Он ваља још да разбере какви су општи трговачки услови у земљи, и каква ће у најближој будућности бити новчана пијаца, јер ток спекулације са свима материјалним предметима зависиће увек од величине дисконта новчаног. Ето, дакле, грдне сложености узрока што условља-

вају и одређују једну тако просту ствар као што је једна пара мање или више по фунти памука после неколико месеци!

„Кад је постанак друштвених појава тако замршен у случајевима као овај, где последица произведена нема конкретне сталности него је на брзо нестане, судите шта мора бити кад се производи нешто што по томе бива собом нов узрок, који се на даље шири сам. Нема само једно друштво као целина у себи силу да расте и да се развија, него то исто има и појединa установа у њој — свака привлачи себи јединице друштва и рану за њих, те тежи да се разграна и умножи. Заиста инстинкат самоодржања у свакој институцији на брзо постане у њој главна ствар, све и сва; и закриљава ту институцију и онда, кад она врши са свим другу функцију него због које је заведена или и баш никакву функцију. Погледајте, на пример, шта је од „друштва Исусоваца“ што га је завео Лојола, или узмите на ум шта се начини од компаније трговаца која се стани на обалама Хиндостана.

„На посматрања као ова што су, изложена да покажу неоснованост оних што мисле да су предвиђења друштвених појава могућа без велике студије, при све том што се врло много проучавања захтева да се могу предсказати друга феномена — одговориће се без сумње то, да време недопушта систематичко испитивање. И учени, и неучени изговараће се да, у својству грађанина сваки човек мора нешто да ради — мора гласати, а пре тога мора се одлучити на што ће дати глас — мора закључивати како најбоље зна према својим способностима и датима каквих има.

„У овом изговору има нешто истине помешане са добрим делом више што изгледа као истина. То је последица оне наклоности „да се мора нешто радити“ која је наклоност извор много зла, индивидуалног и социјалног. Мекушна брижљивост да уклонимо или спречимо неко зло, често нас наводи на нагло пословање, као што се може видети у журби, с којом чим видимо да неко падне одмах трчимо да га подигнемо; баш као да је какве опасности у томе, ако га оставимо да полежи, које опасности нема, или као да је са свим безопасно ако га незгодно подигнемо, у чему може да буде нових опасности. Увек ћете наћи код људи, пре томе у колико су веће незналице, да верују у специфична извесна средства, и врло велико поуздање у њих тако, да непрестано наваљају да се покушају она средства. Боли ли кога штогод у трбуву, у прсима или у стомаку, то пре него би се тачно потражио узрок томе злу, одмах се препоручују „сигурни“ лекови, и додаје се да ако не помогне неће ни шкодити. У опште има у свету велики део фетиштичког назора као што се јасно показује код оног слуге једног мог пријатеља, који, кад га затекоше где искапљује бочице старе „медецине“ што су остале од болести његова господара, изговараше се да то чини за то, јер је гриота да пропадне добар лек, који кад је био добар за његовог господара биће добар и за њега. Но чим се првобитни назори о болестима и лековима развијају у патологију и терапевтику, ми у исто време видимо већу обазривост, и сведоџбу да се много пута негда пре поквари него што се поправи. Ова противност бива јавна не само између простачког незнања и стручног знања, него и између мањег стручног знања старих времена и већег стручног знања нашег доба. Питање код новијих лекара није као код старих — хоћемо ли пуштати крв? или ћемо давати на чишћење? или да препишемо живу? — него се код њих прво

гледи неће ли најбоље бити да се и не даје никакав лек осим уредног владања болесника. Па и међу данашњим докторима догађа се да према томе како је који образован и увиђаван, све се мање упуштају и дају заводити наклоношћу „да се мора нешто радити.“

„Није ли дакле могуће — и није ли баш и сва прилика, да је ова замишљена нужда непосредне помоћи, којом се извињавају нагли закључци из недовољних дата, — пратилац и знак оскудног знања и науке? Није ли вероватно да ће како у биологији тако и у социјологији пошто се нагомила више чињеница, и ове почну се критичније упоређивати и из њих извлачити последице по научним методима, да ће се, велим тада људи мање надати добру од уметања, и већма се бојати да не начине зло? Није ли сва прилика да што се у индивидуалном организму звало и ако неумесно, ипак згодно, vis medícatrix natura, да ће се увидити да то има своју аналогију и у друштвеном организму? и неће ли с отим уједно доћи и спознање да у оба случаја нужна је само једна ствар, а та је да треба само одржавати услове под којима би се природни појави могли сами собом развијати? Тако сазнање, које може бити последица већега знања, ослабиће снагу онога изговора да се ствари решавају напрасно по овлашном испитивању; почем ће оно сазнање спречавати наклоност мишљењу: да лек само може бити на добро а не и ода зла. Још више, студија социјологије, научно спроведена, односећи блиске узроке на далеке и сводећи прве ефекте на секундарне и терцијарне којих бива све више што се разграњавају на шире, разбиће обичну илузију, да се друштвена зла могу лечити радикално. Замислимо у опште неку природну ману у јединица једног друштва, па нема те вештине која би била кадра учинити да тај дефект не проузрокује према себи равну количину хрђавих посљедица. Могуће је учинити да оне избију на другом месту; али није могуће њих се опростити. Веровати да хрђав карактер појединаца може друштвено тако да се удеси и организује, да из њега произиђе нешто што сразмерно није хрђаво, то је са свим неосновано веровање. Ви можете променити место где ће се зло показати, али оно ће после избити несумњено другде. У опште оно узме само други облик; као кад се у Аустрији забраниваху непровиђени бракови, тада се рађаше више незаконите деце, или као кад за ублажење судбе находчади, подигну се за њих куће, па се умножи број изметуте чељади; или кад какав закон о зидању кућа да би осигурато темељитост зграда прописује им план и структуру, која чинећи да се неисплаћују мале куће те људи неће да зидају, на тај начин препуне се обиталишта; или кад други закон о становима забрани ту пренапуњеност, те бескућници морају даноћивају под Аделфи-ступовима, или по парковима или, због топлоте, и по гомилама ђубрета око штала. Где зло, као у овим случајевима не избије на другом месту, оно се мора да осети у облику разређеније оскудице. Јер замислите да неким званичним начином и апаратом Ви заиста и претрпате зло, место да га уклањате с једног места на друго — замислите да тако с успехом можете неколико неприлика да савладате, а помоћу толико званичних апарата; да ли ви држите да је апсолутно нестало оних зала? Ако сте ради видити да их није нестало, ви се само запитајте — Одкуда онај званични апарат? Шта подмирује његове трошкове? ко додаје сретства за живљење његовим члановима кроз све

степене звања? Томе свему нема другог извора до рад тежака и занатлија. Кад, као у Француској, административна струка занима неких 600 000 људи, који се узимају из редова индустријалних занимања и са својим породицама издржавају се доста лепо, онда бива прилично јасно да људи што и иначе би радили за себе, сада морају да раде и за ове чиновнике. Дакле не може се рећи да је зло уклоњено или избегнуто. Регулативни и репресивни рад оних чиновника има одговарајућу реакцију; и на место јачих невоља овде онде, ми имамо сада невољу распоређену на све.

(Наставиће се.)

ЛИСТАК.

КЊИЖЕВНОСТ.

Kratka poviest književnosti hrvatske i srbske za gradjanske i višje djevojačke škole priredio Ivan Filipović učitelj na višjoj djevojačkoj školi u Zagrebu, dopisujući član srbskoga učenoga družtva i pravi član hrv. pedagogijsko - književnog sbora. U Zagrebn. Nakladom knjižare Lav. Hartmana. 1875.

Кад човек узме у руке ову корисну књигу, заиста се мора обрадовати, кад прочита на стр. 6. ово: „Називљемо пако хисторију наше књижевности хрватско-србском, јербо наш народ сад под та два имена битише и живи. На западу зове се већином народом хрватским, јербо је под тим именом у тих крајевих свој државни живот основао и развио; на истоку већином србским, јербо се је у тих крајевих под тим именом државно развио. У науци и знаности не може се то раздвајати, јербо су Хрвати и Срби по језику један народ, који су сигурно у зачетку и једно име имали; јербо су се течајем времена међу собом тако изпремиешали, да се сада право ни одлучити не може, што је хрватско а што србско; јербо је сав књижевни рад Хрвата и Срба у тиесном савезу, те се разтргати неда; а напокон јер ниједној знаности задаћом није, да сродне народе раздваја и одтуђује него да их зближује и у што веће цјелине спаја“ Заиста, то је задаћа знаности.

Увидевши да г. И. Ф. има здраве назоре и да му је књига ова у опће врло добра, навешћемо само нешто, с чиме се не слажемо.

Г. И. Ф. вели у својој књизи: „славенски језици“, славенске породице“, „апоштоли славенски“ „Славени“. Да није ово школска књига, ми не би на ово ништа приметили, али кад се у школској књизи овако што нађе, онда ваља приметити да се ученици не би навикли на оно, што не одговара истини и науци.

Сви домаћи словенски историци почињући од најстаријих зову Словене „Словенима.“ а не „Славенима.“ Тако Јован екзарах (900), Презбитер Григорије, Црноризац Храбар (X, XI в.) Нестор (1114) и. т. д. сви зову Словене „Словѣне“. Даље долази код њих: „словѣньскꙑ кънигꙑ,“ писмена словѣньскаѧ,“ словѣньска рѣчь“ и т. д. Увек дакле долази у корену о, а не а. Страни грчки, римски и други историци извртали су ову реч свакојако и највише су место о у корену а писали као што и ми туђе речи изврћемо н. п. манастир место монастир. За овим страним историцима повели смо се и ми те пишемо „Славени“ место „Словени.“ Наравно да смо на кривом путу, ако то чинимо. Осим што домаћи наши историци називају Словене „Словенима“, задржала су и нека племена словенска оно о у корену, те се називају: „Словенци“, „Словаци“, Овом приликом нека нам је дозвољено да приметимо и г. Стојану Бошковићу, који у својој „Историји света за народ и школу. књига II увек лепо употребљује име: „Словенин“, само држимо да тумачење тога имена на стр. 85. не ће бити добро. Он вели на 85 страни: „Име Словенин долази по свој прилици од речи словити (говорити) чиме су Словени хтели сами себе да означе као људе који међу собом говоре (слове) и разуму се, за разлику од њихових западних суседа Немаца, с којима се не разуму (неми) вид. Палацког и Шафарика“. Ми држимо да се овде С. Бошк. није добро позвао на Шафарика, јер овај у својим Slavische Alterthümer од прилике тумачи име Словенин овако: Од куда дакле то име Словѣнинъ долази? Неки мисле од слава, па онда „Славени“ значило би толико колико славни. Али то мишљење не ваља, јер ми сами себе никад несмо звали „Славени“. него Словени“ „Славенима“ нас зову странци. Као год што и ми туђе речи изврћемо н. п. место монастир

кажемо манастир, тако и они наше речи изврћу и зову нас место Словени Славенима. Многи опет мисле да долази од „слово“ што значи толико колико наше „реч“ и тада би значило: онај, који говори, а на против Немац значи онај, који не зна говорити, који је нем. Ово је тумачење овладало те и г. Бошковић држи се њега само што се криво позива на Шафарика. Шафарик вели да треба ту реч растворити у њезин наставак и основу, па је испоредити са таким истим речима као што је она сама н. п. Слов-ѣнинъ испоредимо са Бачв-анин, Банаћанин, Брђа-нин Тимочанин, Карловчанин, Буковчанин, Новосађанин, и. т. д. Све те речи имају један исти наставак јанин, који се додаје речи, која значи или какво место, или крај, или реку, или брдо и. т. д. те онда значи становника или каквога места, или краја, реке, брда и. т. д По чем у Словѣнинъ тај је исти наставак као и у Карловчанин Буковчанин и. т. д то онда и Словѣнинъ значи становника или каквога места, или краја, реке и. т. д. Доцније пак завлада то име Словѣнинъ целом породицом словенском. Тако мисли Шафарик од прилике о овој ствари.

На страни 9. вели г. И. Ф. „да је старославенски језик био сбиљан језик оних Славена. који су у Панонији становали, доказује и то, што се у мађарском језику налазеће славенске риечи, више него у икојем другом славенском, налазе у најбољих споменицих старославенскога језика“. Из овога се види да се писац држи назора Миклошића и по томе треба да зове тај језик „старим словенским“, а не „старославенским“. јер ти Словени звали су себе Словенима и никако друкчије, те је име њихово прешло после и на сва друга племена словенска. Миклошић зове њихов језик старим словенским, за разлику од данашњег словенског, који он зове новим словенским. О томе се може писац „Историје књиж.“ најболе обавестити у најновијем делу Миклошића: Altslovenische Formenlehre in Paradigmen.“

На страни 53. вели писац: „Христифора Жефаровића Стематографија, у којој су грбови србских земаља с текстом“. Ми би на то приметили да несу само грбови србских земаља, него и других, н. п. Пољске, Руске, Паноније итд.

На страни 61. вели писац: „Тако су правописне новости ћ, ђ, џ, одмах примљене у књижевности. И ово је погрешно, јер та слова несу никакве новости, јер их Вук није изумео, нити их је први увео, него се сва та слова налазе у српско-словенској књижевности, прва два слова у облику ћ од почетка књижевности наше 12. века), а последње први пут 1664. га рипиди у манастиру Крушедолу.

Још би имали примегати на оно, где писац вели на стр. 79: „Јовановић је својима ђулићи ступио у ред првих наших песника Његов источни бисер човјека управо заноси, а и остале су његове пјесме женијалне, само би се гледе његова језика могло желити, да си буде нешто строжији“. Ово последње: „гледе језика да буде строжији“ ми не разумемо, јер баш поред дара песничкога његов га врло леп језик чини песником. Јовану Јовановићу могло би се замерити што употребљује провинцијалне облике н. п. де место где, тијо место тихо, жупке звуке красни мелодија место красних и. т. д За то се писац историје књижевности требао јасније изразити за језик Јована Јовановића, а ону реченицу гледе језика могао је пре додати Ивану Трнском. Јован Јовановић и Лаза Костић заиста владају српским језиком као што ни један други хрватско-српски песник.

На послетку имамо приметити да је писац своју историју књижевности написао лепим језиком, само би желили да је „строжији гледе“ облика, јер има облаке: принужден место принуђен (стр. 13); пренешен место пренесен (стр. 22.); разкрилив место раскриливши, јер се односи на „идеа Илирства“ (стр. 66); желити место желе и; учитељ на вишој девојачкој школи место у вишој дјевојачкој школи. и. т. д.

У Карловцима. Јован Живановић.

☞ Са идућим бројем изилази претплата свима оним претплатницима „Јавора“, који су 2 ф. као полугодишњу претплату послали. Ми их учтиво позивамо, да што скорије претплату обнове.

„Јавор“ излази 1. 10. и 20. дана свакога месеца. Рукописи нека се шиљу уреднику, а предплата „Администрацији Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на читаву годину 4 фор. на по године 2 фор. на три месеца 1 ф. *За стране земље*: на читаву годину 5 фор.

СРПСКА НАРОДНА ЗАДРУЖНА ШТАМПАРИЈА У НОВОМ САДУ.

БРОЈ 18 У НОВОМ САДУ 20. ЈУНИЈА, 1875.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

УРЕЂУЈЕ ДР. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Стални сарадници: Јован Бошковић, др. Јован Јовановић, др. Милан Јовановић, др. Лаза Костић др. Стеван Павловић, др. Михаило Полит-Десанчић, Стеван В. Поповић, и А. Хаџић.

„НА ПРОЛЕЋЕ“!

Приповетка из српског живота.

(Наставак.)

III.

На селу се рано устаје. Господар Јосим био је сутра дан пре зоре већ на ногама. Обишао је до малога ручка своју домаћу економију, Предузео је себи да се неће љутити, није прилика да прави русваја по кући кад има тако одлична госта. Док мало лабрцну предаће га своме нећаку Милошу, а он ће дотле банути мало на одају, да види како је и тамо. Доручкују. Домаћица пита госта како је спавао, јел запамтио што је сањао, јер тако веле да се сан кога човек снива у кући у којој још није био, после испуни. По доручку ће мати и ћерка за домаћим послом, господар Јосима већ чекају упрегнута кола, а гост ће се позабавити мало новинама док не дође Милош.....

Сердар Стојан извалио се на диван у гостинској соби. Читао би али му се не чита Дао се у дубоке мисли. Мисли како му је господар Јосим дошао баш као наручен. Већ се био љуто забринуо шта ће и како ће, кад га добра коб намери на овога човека.

Но пустимо нашега витеза да се бори са својима мислима а ми ћемо дотле да мало дигнемо завесу са његових прошлих дана . . . . .

У данима пуним одушевљења, вреве, страсти и борбе, кад се заталасава струја јавнога живота, избија на површје и понеки талог. Уз коло нових људи који својим умом, родољубљем и врлинама предњаче, буде, заносе масу народа иду као гладни вуци и пробисвети, која у општој вреви и заносу траже за се ћара. Нит знаш ко је нл шта је, ни где је поникао, ни где обикао, тек га видиш где и он плива општом струјом. Уме заносљивом, хвалисавом речи да ти предочи заслуге које је он стекао за слободу и свест народа на овом ил оном крају. Апелује на твоје признато родољубље, уме да ти докаже да ти је прва родољубива дужност да му као заслужном човеку прискочиш у помоћ. Час ти приступа као гоњени страдалник који страда што се опрео силнима и моћнима који цеде народ; час као путник који путује по важним народним пословима велике путе, па је малим случајем дошао у тренутну незгоду; а не ретко баш иште и тражи да му твојом помоћи тако рећи признаш оно, што је већ досад урадио у корист народа. Лукаво рачуна да му твоје родољубље неће допустити да страда кад је међу браћом. У радости, да је већ настало време да сви раде за

народ, поверова ћеш му, помоћеш данас једном сутра другом а безазленост твоја не допушта ти да видиш да имаш посла са препреденом протувом, која те пљачка у име родољубља.

Један од отих лажних народних апостола је и наш сердар Стојан Петровић. Нико му незна рода ни завичаја. У Паризу је бљештао по господским булеварима у богатом црногорском руву, возио се на господским кочијама, становао је по првим гостионама. Неки рекоше да је васојевићки кнез, неки веле није него некакав дука од Медуна, опет неки веле да седи црногорском кнезу уз колено а сваки мисли да је зјело богат. За дан два па је обратио пажњу целе престолнице на себе, тек после се чује да је то био неки пробисвет, који је оштетио лакоумне људе живећи о њиховом трошку у силноме раскошу, па је сада, на једанпут нестао као да је у земљу пропао. У Швајцерској је оштетио силне емигранте издавајући се да ради на ослобођењу хришћана у Турској. У Бечу плачу за њим трговци с којима је утврдио свезу за левантску трговину и покупио капару за робу па га је нестало као да га никад није ни било. По нашим крајевима путује као сердар Стојан Петровић, а чули смо како је поверио тајну свога пута — господар Јосиму.....

Ено га где је устао са дивана па је стао на прозор. Преко усана му прелета поругљиво смешење, мисли да ни сам сотона неће моћи омирисати, у какву се јазбину он скрио. А господар Јосим? Старац је лудо ватрен и занесен, да и не мисли за друго него на важну тајну коју је дознао. Ма старац је богат — сам је говорио о дукатима кућа велика, господска, сам је казао да ће и у воду и ватру за њиме.

Сердар пође да корача горе доле по соби. Премишља даљи план радње. Зна добро да му неће моћи бити дуго станка у овоме сеоцету. Стран човек, па још црногорски сердар пада у очи. Тражиће се, пропитиваће се — па ђаво неспава. Али у тај мах му изилазе пред очи старчеви дукати а чудном свезом мисли помисли на Милицу. Цура је красна а старац је богат. Нека тавна мисао поче да му свиће у души — али у томе куцну неко на врата.

У собу уђе млад повисок момак.

— Ујак ми рече да је добио госта и посла ме амо да се упознамо. Ја сам нећак домаћинов, Милош Бајић правник.

— Добра ви срећа млади јуначе — а ја сам Стојан Петровић, црногорски сердар.

— Радујем се господине. Име Петровића је чувено у нашим крајевима, да нисте како род с кнезом, с Мирком? —

— Јест, је, али по танкој крви — рече сердар мало збуњено.

— Па како у Црној гори, шта ради соколово гњездо? Је ли опет скоро хора: за крст частни и слободу златну?

— Ма вјере ми, у нас је вазда ка запета пушка.

— Тако и ваља боље је јуначки и изгинути него овако срамотно живити! — рече млади Милош у заносу.

— А да вјере ми, тако, да и хоће! —

— А од куда тако? Бисте ли у Београду? Шта веле тамо?

Ово отворено питање као да беше узбунило витеза Стојана јер се труђаше да окрене други разговор.

— Да, да — е знате како у Београду! — Ма ја не бијах још никад у ови крај, баш лијеп свијет!

— Та недамо се. А би сте ли у Новомсаду? —

— Е да, да како. Лијеп и жив град. Река бих ту је гњездо наше. Лијеп и жив свијет. Тамо се познах и са домаћином.

— Е мој ујa Јосим није жив ако не оде бар сваке друге недеље једанпут у Новисад да чује како стоји свет? —

— Честит човек, ватрен Србин, река бих. —

— Ваљан старац, али је жива ватра, немош га савладати. Све нас кори да смо кукавице, вели: ништ не радите, и умрећу а нећу дочекати да се Српство ослободи! —

— Тако и ваља. Виђу да је тамо међу браћом јако поштован, без њега није ничесова друштва. —

— Та јесте ал' кадшто и страда за народност. —

— Ма тако и ваља сватко ко море, а стари Јосо море, јер веле да је дао му бог, кажу га богата чоека.

— Та има и богатијих у Српству ал им је срце тврђе од камена. —

— А вјере ти, дал му је она цура јединица? —

Милош погледа госта испитујућим погледом. Нешто му се не свиђаше куд је гост замако очима.

— Милица? —

— Јест да. А зар на овом оџаку нејма мушког ђетића на којем би име остануло? —

— Нема. Душко је већ давно умрьо. —

— А цури се зар још није нашла муштерија? — Вјера и бог лијепа цура, дивна цура. —

Милоша изненади нагласак којим је гост ове речи изустио, поче да сумња да није ово под видом госта какви младожења?

— Ма вјере ти како оно рече да је работа у нашег домаћина, је ли стрико трговац? —

— И јесте и није. Ради и животари. —

— Ма ја слуша' да је јако богат?? рече гост оштро управив своје мале, севајуће очи у Милоша.

— Та има колико треба и још нешто више — рече Милош избегавајући. Ово нагло распитивање било му је све више и више подозриво ....

Изиђоше из куће да се мало прођу по селу. Витез Стојан разговара о много које чим, али та му мисао не иде из главе да је старац богат. — Премишља како би му сада када је већ свуда долијао; добро било да може да очерупа овако красну тицу. Да заиште већу своту у зајам? Ајак тек други дан гост, па зар одмах да узајмљује. А ко и нашто да узајима? За своје личне потребе? То би било мало, а ово је тако лепа прилика. Мисли, мисли, све на једно смисли. Учиниће се, да мора ради важних послова на Саву. Има ће тамо као неки важан састанак са неким људима из Босне. Да, да то ће тако најбоље бити. Старац ће веровати да је тако. После састанка рећиће му да има да претури у Босну коју хиљаду дуката али му још није стигло потпуно, искаће да старац допуни. За таку важну, за народну ствар има ће Јосим Борић новаца. Да, то ће бити најбоље — па кад се дочепа дуката оно збогом остај. А Милица? Лепа цура, дивна цура, јединица, све што има биће њезино. Хм! Но то још треба добро размислити. — Таке су се мисли вртиле по глави Стојану Петровићу.

Милош је водећи госта по селу по разговору му приметно, да се гост бори другим неким мислима. Што га Милош дуже гледа и слуша све више и више му се овај човек не свиди. Ујa Јосим вели да је црногорски сердар, али Милошу се чини да нема онога ведрога, поноснога лика. Очи као да све нешто траже, изгледају, лете немирно тамо амо; кад говори дође му лик као у човека који стоји у заседи па вреба. Оне тврде, хладне црте, одбијају човека, чисто би да кажу: буди на опрезу! Човек јуначка,

племенита духа разгреје и запали и другога, а ово је нешто хладно, чисто те подиђе гроза кад му спазиш по неки поглед из очију.......

— Када је господар Јосим дошао с одаје прво му је било да нагледи свога госта. Упустили су се у дуг диван. Господар Јосим није се ни изненадио кад му је гост изјавио да мора ићи на Саву. — Та за бога разуме се то по себи, да се тако важни послови не раде у соби седећи, него се ту ваља с овим наћи с оним удесити. Има у господар Јосима на одаји два сремачка мркова, који ће одлетити као тице на Саву а ни сламком да их дарнеш, ти ће возити госта. Кад је господар Јосим са важним и готово рећи дипломатским лицем опростио се са својим гостом није спазио како је ђаволски осмејак прелетао усне сердара Стојана.

Док је та конференција трајала — разговарао је Милош с домаћицом и с Милицом у соби на другој страни куће. Милош је као присни пријатељ и друг Миланов био посвећен у све тајне његове и Миличине. Разговарају о Милановој просидби али се сада опет овај гост наврзо. Госпођа Стана се љути на Јосима што га је доводио. Уз то јој се тај човек ни мало не допада, долази јој као нека скитница из света. Милица се занела пређашњим говором у слатке сањарије па и не пази шта дивани мати с Милошем. Милош не пристаје баш уз госпоју Стану али и њему пада у очи да је велика разлика између госта и свију црногораца које је он познавао. Оно је некако друга врста људи. Милина је с њима бити, чисто те узносе јуначким полетом својих мисли, силном речи којима причају славне бојеве за слободу поносите Горе Црне, у заносу своме дођу ти као неки дивови са другога света. А овај сердар -- незна ни сам како да каже, можда греши, али некако му се не свиди да је истина да је био љути бојак на Грахову.

У том уђе и господар Јосим и прекиде им разговор. (Наставиће се.)

СУЗНИ ЂЕРДАНИ.

II.

Срећо моја, ал' си била кратка
Срећо моја, ал' си била слатка.
У горици у росној зи трави
Светло небо сјаји се и плави.
Ноне моје по трави ми шећу
Лепири их ко' цвеће облећу.
Роса дише, кроз прашнике цветне
А из међ њих зрак сунчани летне.

Тица диже у висине крила
Дивно поји па је тако мила.
А у мене радости је пуно
О мој драги, мог' живота круно,
Мислих на те, кад би туди био...
Али бежи, отровљива' змијо
Било некад у мом срцу тако
Живот зором сад сузу ј' проплако.

Ника Огњан-Грујић.

КЛЕОПАТРА.

Новела од Павла Хејза.

(Свршетак.)

Танкред се уплаши, али се још једнако надао, да ће се Архибалд вратити. Али пошто су узалуд чекали неколико сахати, није ни он могао више да издржи код куће. Он оде у цецилијин стан. Тетка се истина чудила, што се младожења јуче цео

дан није дао видети, али је била безбрижна и очекивала је његову посету. Танкред се чувао, да је не разувери. Невеста се од своје бољетице са свим опоравила и била је лепа као бели дан. Она му срдачно пружи руку, јер га је знала како је он веран њезином драгану. Но какве га је жртве стала та верност, није ни слутила, као ни то, с каквим је тешким срцем од ње отишао. Он је без икакве горчине себичне жртвовао своју љубав, јер је држао, да ће је Архибалд боље усрећити него он. Сад, кад је била у опасности, да ће њој нахудити кобни удес несретног заручника, није се могао отрести неког скоро непријатељског чувства према свом пријатељу, што га она љубљаше. Али тога чувства нестаде опет, кад је дошао до архибалдове куће, стрепећи од немира, да ли ће га и како ће га затећи. Господар је заиста био међу тим код куће, рекао му је баштован, али не сам, него са једним са свим непознатим младим човеком, доста сиромашно обученим, и они су се француски разговарали. За тим је господар отишао горе, а странца је он морао водити у павиљон у башти, где је стојала слика са змијом. Ту је Француз замотао у неколико чаршава, па је помоћу баштовановом натоварио на кола. Одмах после тога сишао се и господин барон опет доле, с малом путничком торбом у руци, и рекао је, да ноћас не ће бити код куће. Куд је одпутовао, није никоме казао, али по свој прилици није отишао никуд далеко, јер је спремљено све за сутрашње сватове.

„Ваља ми само милостивом господину рећи“, настави баштован „да сам дознао како је господин барон задобио ону рану на челу, то јест од мајмуна. Овога сам ја горе у његовом кавезу морао тврдо затворити, и због тога је побеснио, па како су осветљиви ти скотови, улучио је прилику кад је господар ноћу у башту изишао, те је провалио врата и напао га, а од тог се господин тако препао, да му је више страх шкодио него она незнатна рана. Цео дан није се мајмун дао видети. Али ноћас је опет морао ту бити и око куће вребати, и пошто је све закључано било, то се злуради скот бацио великим каменом у балконски прозор. Једно је окно разбио, камен сам нашао у кабинету, а трагове од његових ногу опазио сам јутрос на песковитом шљунку. Ето видите их сами.“

И он показа на земљу, где се заиста могаше још распознати трагови од мајмунових стопа. Док они још о том говорише, дође један слуга из куће и преда Танкреду писмо од барона, што га је писао пре него што је са странцем отишао. Са неком тајанственом слутњом отвори Танкред писмо и прочита ове брзо исписане речи:

„Ја морам одлазити и незнам кад ћу се вратити. Кад се дугови плаћају, човек се често задржи; можда ће ме то најпосле и просјаком учинити и ја се у опште не могу с чашћу дати видети. Учини ми пријатељску љубав те заступај моју ствар код Цецилије. Остављам теби да јој кажеш шта ти је воља. Сирота, за што је морала мени јаднику поклонити своје срце! А ја — аливаља ми хитати. Здраво! Дај боже, да опет што о мени чујеш!“ — — —

До касно после подне борио се собом верни пријатељ, док се решио да оде Цецилији. Па и сад не беше кадар да јој истину исповеди. Беше му лакше све друго да наведе за узрок његовог ненадног одласка, него страшну опомену старог дуга, што је несретног пријатеља на један пут с прага новог живота одвукао у старе поноре. Држао је да невести неће толико срце парати ни то ако каже да јој се драги налази у смрт-

ној опасности, колико мисао да ће га на такав начин изгубити. И тако је Танкред измислио једну причу, коју наравно није приповедио без забуне. Али срећом слушалице нису приметиле ту забуну, јер су се препале. Рекао је, да се још од дужег времена потеже неки двобој између Архибалда и неког француског официра, па пошто је противник почео недавно писати о неким стварима што вређају част, то се двобој није могао даље одлагати. И њега самог (Танкреда) узнемирило је писмо, што га је Архибалд пре одласка свог оставио, тим већма, што се у њему не спомиње ни речи, где и кад ће бити тај двобој. Додао је, да он држи, да је Архибалд отишао у Париз, па ако ће госпођама то служити на умирење, он ће одмах искати допуст и пожурити се за бегунцем.

Срце му се цепаше, кад је при тој причи јасно видео, како је тај удар јако потресао младу лепу девојку. Тетка је тужила и плакала, а Цецилија је савладала своју тугу. Очи јој се само за један тренутак напунише сузама. Онда их разагна својим дугим трепавицама, пружи руку пријатељу са неким дирљивим узвишеним изразом и рече: „Путујте; сигурно ће му требати такав пријатељ као што сте ви, и само вас је за то оставио, да ми имамо потпору. Али ја се још држим и могу и тетки помоћи. Путујте и доведите нам га неповређена натраг. О боже мој, та није могуће да ћу га изгубити!“

Тако она гоњаше пријатеља, да их брзо остави. Али и ако га је срце вукло, ипак не могаше с вечерњим жељезничким влаком отпутовати. Неке сметње задржаше га до сутра дан. А ваљало му је и признати, да ће тешко што израдити. Врло је слабу наду имао, да ће Архибалда наћи у Паризу, и ако га нађе, да ће га моћи склонити да се брзо врати. Кад је најпосле, у највећем нестрпљењу, стигао у Париз, испуни се на жалост његова слутња. О Архибалду и несретној девојци не беше ни трага; и о оној Немици гостионичарки, којој се био упутио, није се од неколико година ништа знало. Провео је читаву недељу дана у безуспешном истраживању. Зато време није писао Цецилији, јер његово ћутање значило је, да није ништа извеснога постигао. Кад се најпосле са свог залудног пута снужден вратио и закуцао на врата остављене сиротице, чује, да су госпође, да би избегле љубопитљива запиткивања, отишле на добро теткино, и да су га замолиле да дође к њима. Он је осећао, да то надмашује његову снагу, те им је одмах писао, какав је жалостан успех његова пута и да га важни послови спречују, да им то усмено саопшти. Он ће их известити, чим и најмање што дозна о загонетно изчезнулом Архибалду.

Али то му беше са свим немогуће. Сутра дан добије од своје владе налог, којим му је ова поверила неку особиту мисију код северних дворова, око чега је дуже времена провео. На више писама, што их је међу тим писао тетки и Цецилији, није добио никаква одговора. Кад се у Декембру вратио у свој стари стан, беше му први посао, да тражи међу приспелим писмима рукопис пријатељев. Али га нада превари. Ни од Архибалда ни од госпођа не беше ни речце. Пошто му не остаде ништа друго већ је наумио, да лично оде на теткино добро, па да распита шта не догодило; — кад ал на пољу на врати неко зазвони, познат глас зачу се у предсобљу, срце му од радости силно закуца; врата се отворише и Архибалд ступи на праг. У тренуту падоше пријатељи један другом у наручја.

Дуго је трајало док су пријатељи речи нашли. И кад се Архибалд опет при-

брао и приповедио, да је дознао за данашњи долазак пријатељев и да је хтео да га изненади. Танкред је још једнако ћутао, као да је хтео из лица му читати, шта је међу тим претрпео. И заиста беше на челу много што шта написано, што га је забринуло. Рана беше залечена, али је коса око слепих очију оседила, а на осталим местима беше још црна. Али у место оне тајанствене запетости свију црта, што се је пријатељ још оног последњег кобног дана добро сећао, приметио је сад само израз тихе озбиљности, а очи као да опет стално и бистро гледаше у живот.

„Хајдмо“, рече Архибалд „не ћемо се овде задржавати. Обећао сам Цецилији, да ћу те одмах њој одвести. Тетку смо оставили на мом добру, јер нерадо по зими путује. А ми смо дошли у варош, да купујемо за божић, и тврдо смо рачунали на то, да ћемо те затећи и одвести у нашу сеоску тишину да тамо проведеш празнике.

Изиђу на улицу, и Архибалд ухвати свога пријатеља испод руке. „Не тамо“, рече он. „Истина да сам излечен, али не могу још да се одлучим, да крочим у ону кућу, а још мање да тамо одведем моју жену, од како јој је све познато. Да, она зна још више него ти, и доста је с тога патила, што ти није могла писати. Али ја не имадох вере у француске поште, особито што се тиче писама на вас дипломате, а што ти имам рећи, то се да много боље казати овако у шетњи. Хајдмо дакле! Ова улица води управо нашем хотелу. Нећу избегавати позната лица. Јер теби и твојој мудрој причи о двобоју имам захвалити, што моја сирота Цецилија није у Берлину изишла на глас. А за вожење на коли још су моји живци осетљиви. Да мој пријане, ми смо тешку борбу и погибију издржали, и што још данас удишемо овај ваздух, то заиста није наша заслуга, него дело неки анђела хранилаца у човечијем облику, који плаштом своје љубави све наше ране и грехе завише. Тада, кад смо се последњи пут видели, знао сам добро да ме неће нико боље неговати од тебе. Али тек што си изишао по лекара, одвуче ме из пријатељског заклона нека тајанствена сила, која ме је по свима мојим ванредним путовима пратила, уз пркос мојој слабости и чезњи за миром. Не беше још доба за одмор. И помисли само какав чудноват случај: тек што сам се двадесет корака од твоје куће одмакао, сретнем оног трговца, што ми је Клеопатру послао, а поред њега иде неки странац, млади кипорезац, што му је слику продао. Они су пошли мојој кући. Ти појмиш, како ме је тај сусретај у мом тадашњем стању узбудио; а још више оно, што ми је француз на моја питања саопштио. Но није ми све тад приповедио; већи део чуо сам од њега у вече кад смо нас двоје седели у купе-у брзовозног влака. Слика беше трећа особа, али тако умотана да сам њену близину могао поднети. — Мој сапутник беше миран, збуњен, смућен човек, око својих двадесет и пет година, привидно благе нарави, али је за нашег разговора често продирала прикривена жестина његова. Он је студирао у Паризу, али тамо није могао опстати због своје сиротиње. За то му ништа друго не остаде него да се врати у своју постојбину, у варош Дижон, где га је стриц, трговац потпомагао; ту је неколико година траљаво проживео, јер му дар није као што треба уважен. И тако је опет хтео да се вијне куд год у свет, кад једног дана затече у кући стричевој неког госта, због кога заборави на све друго. Дан пре тога с вечера, као што су му приповедали, прошла је поред куће нека страна девојка у сиромашном оделу и јако изнурена од многог хода,

и како је с поља на фирми прочитала стричево име застала је на један пут, сврнула у дућан и запитала, да ли су јој то сродници, јер се и њен отац исто тако звао. И заиста се пронађе, да су: честити грађанин дижонски и инжењер покраља мисирског били из далека браћа од стрица и да је сирота путница заиста дошла код својих. Али на сва питања, од куд долази и куд иде, није дала задовољавајућа одговора, и одмах је замолила, да је не задржавају дуже но само да преноћи, јер јој се хити. Но то је наравно друкчије испало. Јер кад је сутра дан хтела да се дигне из постеље, клонула је опет немоћно на узглавље, и и лекар кога јој дозваше, изјави да се сумња, да ће и кад више моћи крочити из куће.

„Тад је ти добри људи неговаше као своје рођено дете, а и она као да се занела у своје старо мртвило, јер је пустила да чине с њом што им је воља. Она беше још једнако лепа, и природном својом благошћу тако је задобила све своје сроднике, да нису жалили никаквих жртава. А она се очевидно опорављала, чим је зима прешла. Могла је опет ходати по соби, и њезине усне и образи почеше се опет руменити. То је младом вештаку срце са свим заробило, јер одмах, чим ју је видео, њезина је појава учинила на њ дубок утисак. Сад је долазио сваки дан, и она му је дозволила да њезину слику моделује. Њено име, порекло и јади срца јој дадоше ту повода, те начини из ње Клеопатру. За што ју је бојадисао, питао сам га. Хтео сам, рече ми, у све што беше на њојзи, па чак и у нежни облик ноката и у плави тетовирани знак на руци јој, тако ужасно заљубљен, да нисам мировао, док нисам и најмању ситницу погодио. Надао сам се да ћу је за време мог посла задобити за се. Али на скоро увидим, да је све заман. Најпосле јој изјавим љубав и запросим, али јој то није ни мало ласкало, него се видело да ме сажаљева. Одговорила ми је да је своје срце већ другом поклонила, а докле је тај у животу, огрешиће се о закон божији ако се уда за другог. — За тим ју је молио, да његову љубав и верност стави на пробу, јер не може гледати својим очима како пропада због једног неверника. Тад му је једног дана одговорила, да ако хоће што за њу да учини, да иде у Немачку и да распита, дал јој је љубавник још у животу. Она му је наравно могла казати само моје име и да сам у оно доба отишао у Берлин. Али она ме је потпунце описала и живо му препоручивала, да само слику понесе. Кад њу видим, рече да ћу се опет свега сетити. И тако се он заиста и против воље кренуо на пут, од чести да избегне муку, коју је подносио гледећи је сваки дан а без икакве наде да ће икад бити његова. Али није озбиљски мислио да мене тражи, јер је наравно не би могао мени прегорети. Само да одржи своју реч, дошао је у Берлин. А ту му је ишло тако трљаво, да није могао на ино, него да прода једину своју имовину. А и надо се да ће се са сликом опростити и својих тешких, а залудних јада. Па ипак му је било жао што ју је продао, те је оног јутра потражио трговца, да ако је могуће узме слику натраг. Добивши опет свој адиђар, осећао се испрва тако сретан, да му није ни падала на ум страшна мисао, ко му је припомогао да га нађе. Али што смо се више приближавали Дижону, бивао је све мирнији и ућутао је, како ли мени беше око срца, можеш мислити, какву ли ћу је затећи и шта ће бити? Да ме није већ грозница у свима живцима тресла и мозак ми потамнила не бих био кадар поднети та тешка питања ни двадест и четири сата; пукла би ми глава од њих.

„Беше опет јутро, кад смо после дугих тридесет и шест часова стигли у Дижон Ни ја ни мој сапутник нисмо при овом ноћном путовању ни ока склопили. Изгледао је јако блед и слаб, и приметио сам да се једва држао на ногама. А мене је грозница све већма дрмусала. Тако ступимо у кућу стричеву. Мој сапутник се поплаши, јер му је много што шта изгледало чудновато. Унутри у соби чујемо женске гласове, једна жена у црно обучена отвори нам врата, и прво ми паде у очи мртвачки сандук на сред собе. Имао сам још толико снаге да ступим унутра, да бацим дуг поглед на бледе црте, што се весело осмехиваху, и да чујем, да је пре три ноћи преминула, баш оне ноћи, кад се мени појавила. Онда паднем поред сандука онесвешћен на тле, и много, много недеља је прошло, док сам к себи дошао.

„Кад сам се освестио, јесам ли био достојан, да видим поред моје постеље анђела, који ме је чувао и кроз сузе се на мене осмехивао? О, драги пријатељу, ако има тако званог „огња чистећег“, што спрема кајућег се грешника за рај, то сам га ја издржао у страшним сновима мојих грозничавих ноћи. Па ипак још нисам могао веровати. да ћу бити помилован. Ваљало ми је тек да искусим, какво благо од неизмерне милости лежи у женском срцу. Чим је Цецилија с тешким напором од мојих људи, које је млади вештак о мени известио, дознала, шта је са мном, не могаше је никакав обзир задржати, да с тетком не дође за мном и да одмене оне добре људе, што су ме међу тим неговали. Већ први дан седећи код моје постеље, дознала је из многа бунцања све, што си јој ти из штедње прећутао. Али јој је моја врућица наравно и то казала, како ми је њена слика дубоко у срцу урезана! — — —

„Сад нека је доста! Ето смо већ ту. а горе иза оних светлих прозора чека она на нас. Хајдмо, драги пријатељу! Да покушамо, да л' је помилован кривац кадар још једном радосно уживати овај живот,“

У Н. Саду.

Превео С—а 5ϱ...

НАРОДНА ПЈЕСМА.

(Из Хрватске)

Висока су Сењу врата.
На њих сједи л'јепа Ката,
Она сједи тер бесједи,
Књигу писућ баби своме:
„А мој бабо, џаин-аго,
Кад ти уздаш ћерку своју,
Ћерку своју, секу моју,
Не даји је за удовца,
За удовца и за самца,
Већ је даји за млађана.
За млађана не жењена,
Гђе је свекр и свјекрва
Гђе је снаха и јетрва,
Гђе су млади ђеверови.
Кад ја пођем у род мајци,
У род мајци и баба'ку,
Ђеверови коњ' сједлају,
Заовице круну вију,
Јетрвице бисер нижу,
А ја млада и румена
Сједим свекру до кољена
Свекар учи и свјетује:
„„Снахо моја, дико моја.
Кад унићеш у горицу,
У горицу Кумовицу,
Уви лишце у мараму;

Кад изиђеш из горице,
Изви мишце из мараме,
Тко те види, рећи ће ти:

„„„Чије оно јарко сунце?
Благо двору у коме је.
И јунаку за киме је“““

Прилошко Милан.

The study of sociology by Herbert Spencer. Henry S. King & Co London 1874

(Наставак.)

„Кад је по томе јавно да зла не могу се избећи, него у најбољем случају, само расположити и разредити на тање, и да је питање за поједини случај то, да ли ће распоређење, и ако би било могуће спровести га, бити на добро, то је лако увидити да није довољан онај разлог „да се нешто мора радити.“ Има доста узрока мислити, да ће људи учени према томе како буду уносили у овај најзаплетенији ред појава методе успешно примењиване код осталих појава, да ће велим увидити да овде још обазривије него иначе, морају се изводити закључци и несме се ништа радити ни почињати без дугог и критичног истраживања.“

Да идемо даље, другом делу доказа: шта је друга општа карактеристика еволуције и предмета појединих конкретних наука, који су постали по овој хипотези. — По свој прилици неки од поштованих читалаца овде ће напрасно застати и остављајући из руке „Јавора“, из којега је од једаред заборавио све што је читао, полугласно ће помислити на сљедећи начин: „Шта? Зар ако је мучно владати друштвеним појавима због њихове компликованости ми онда да скрстимо руке и да останемо увек на једном месту? Та баш тим више треба радити што је који посао тежи. С тога, знајући да без рада нема нигде ништа, ми и на овоме пољу морамо удвојити своје силе: да пробудимо народ, који, притиснут сиротињом, никад се сам неће кренути у напредак. При том послу главно ћемо се служити баш самом науком. Њени т. ј. природни закони помоћиће нам успеху, коме се можемо брзо надати данас у време телеграфа и водене паре. А ако социјологија друкчије учи ми њу не можемо слушати и она онда није наука него непријатељ свету. [1]) Јер данас се, хвала Богу, зна да је наука ради људи а нису људи ради науке. Она се мора удешавати и прилагођавати према потребама човечијим, а не да се човек —“

Овде ипак мора сам себе да прекине мој нестрпељиви незадовољник, који у својој човекољубивој ревности ето заусти и мало што не изрече апсурдум: да човек не треба да се влада по науци. Ја не мислим побијати његових речи тачку по тачку. Њихова рефутација лежи од чести у досадашњем мом излагању од чести пак у — њима самим. Једно само рад сам да објасним. Нигде ни у тексту ни у мом тумачењу, држим, да нестоји да ми према компликованости друштвених феномена не треба ништа да радимо. Него смисао је тај: да почем је немогуће знати све комбинације сила које у једном друштву производе извесне и дотичне комбинације ефекта; то у

[1]) Слично овоме тврђаше и један врло знаменит стран писац евентуално за науку према слободи. Као да штогод важи наша срдња на науку т. ј. на оно, што не може бити друкчије. Једино што она сведочи то је наша презаузетост за неку омиљену идеју чију неистинитост или ненаучност и пошто се докаже ми се не стидимо бранити и то од срамоте да нам се не пребаци да смо променили своје мишљење т. ј. лаж за истину.

социологији има се најсавесније рабити и радити посао посматрања, и оштрог посматрања, да не би у своме незнању штогод — покварили, јер смо ми само ово кадри. По томе истинита теорија о друштву, која док се изради треба много зноја може бити само така, која учи уклањати сметње и утирати пут природном развитку друштва. И то је све унапређење. Јер исто као и код појединца што не можемо учинити да нарасти и развије се пре времена али нашим дресирањем његових органа и функција можемо му, на жалост спречити и зауставити напредовање; истовенцито и нашим неумесним и сувишним регулисањем друштвених одношаја једнога народа ми на место убрзанога унапређења, можемо тај народ само усколебати, спречити му напредак и тиме га уназадити. Но ово је већ речено горе. За то још на оно: да се народ никад неће сам кренути напред — примечавам то, да од постанка човека и друштва до времена кад ово стече људи да га буде и дижу на посао његове среће, учињен је већи напредак, него до данас од оног тренутка, кад су најбољи у народу били као сада најгори за које ви велите да не знаду ни мислити о себи. Па каква је то реч: „наука је ради људи а ни су људи ради науке?“ Како може тако да разговара онај, који јамачно одбацује геоцентричку теорију, те да поставља на њено место још ужи појам, антропоцентризам? Наука је знање и казивање онога што јесте, а не онога што би требало да буде по нечијој глави и памети. Или се у оној реченици разумевају, под називом науке, вештине; онда је у неку руку друго. Но вештине које намирују само омање потребе човечије, ако кад што и помажу напретку науке ипак у главном могу да изврше само оно за што и у колико им наука даје средстава. И могло би се дакле рећи с више права да је зависност обратна: вештине од науке а не науке од вештине. По томе кад наука учи (као што смо видели) да је природни закон непроменит онда како она може дати икаквој вештини средства да руши тај природни закон? Па и осим тога зна се, да не само науке међу собом с једне, а вештине такођер међусобно с друге, да, велим, тако исто су и науке и вештине једне с другима, с треће стране у потпуном су consensus у том смислу да се за чудо слажу и потпомажу а никако не сметају узајмице код паметних људи. Нема дакле ништа ни од телеграфа ни водене паре да ће тако хитро пожурити лењи ход закона, што владају у опште природним, а на по се друштвеним појавима.

Зар лењ? Јесте; ова ружна и немила реч право је име за ток и развој ствари васелене, као што ћемо видети одмах. Ход предмета природе чији појави сачињавају објекат конкретних наука, без изнимке је непроменљив, предестинован и, према нашем веку и памћењу — несносно лаган. Ово друго друга је општа карактеристика њина. Но колико је она, као и прва према очевидности својој и што више напредује људско знање, примљена у осталим конкретним наукама; у социјологији опет као и прву карактеристику људи баш као да су се заклели читаво неће да је увиде при свој јасности и јавности њеној и овде. И то је сведоџба за необичну компликованост и тешкоћу изучавања друштвених појава. Најпре морају оне карактеристике бити фамилијарне код предидућих наука, да се могу увидити и појмити за крајну социологију. То је с једне стране. А с друге стране опет чини се да односно друштвеног организма човек као силом затвара очи пред

том неумитном чињеницом: да напредак т. ј. растење и развитак друштва, као и развитак ма које специје из друге ниже у биологији, иде истим лаганим и биће још и лаганијим ходом. И не само то него ни кад голим оком историје, памћења људског, ми знамо да нисмо кадри ухватити у надживотном организму, у друштву таку промену као прелазак специја из једне у другу, него нам је зато нуждан дурбин ума нашег. упоредно изучавање сувремених дивљачких друштава и аналогија осталих наука, чији корал тако често заборављамо баш кад би ваљало да га употребимо и применимо најпрактичније на себе; — онда је право чудо, да људи, знајући у самој социјологији ту истину, још могу да се варају ничим неоснованим надом, да су људске ствари способне да се ухитре и промену, тако рећи, за преко ноћ. И што је ко више учио и зна, тим баш канда је кратковиднији и нестрпљивији. Јер док је „прост“ човек брзо и одмах на чисто са светом и собом у том погледу и трпељиво радећи свој посао нада се да ће све бити „полагано;“ у исто време један високоучени, сујетан на своје знање, и незадовољан што окреће и заводи за собом друге људе хоће да заповеда још и природи и њеним законима. Место да крајње непроменити, и свечано лагани ход природе утиша њега и његове жеље, он сам производ од билиона година, ради да убрза ствари: да се утркују с његовим жељама. И таке послове охолост самохвално крсти племенитошћу а бољу увиђавност гвоздене нужде и потчињавање пустих жеља реалној јави нагрђује са свим противним именима. —

Не ради тога што не би било познато већини поштованих читалаца него због, што се каже, симетрије аргумента, ја ћу овде у кратко да наведем из појединих конкретних наука по нешто које се односи на развитак њихових појава у времену или од прилике њихов век па шат из предугачког низа чињеница и година узмогнемо скрпити дата за унапред постављену нам индукцију и закључак да ход природног закона по свима конкретним наукама осим што је предестинован и непроменит још је особито лаган и без сваког спора спор. — По А. Хумболту и Џону Хершлу наша сунчана система јесте само део једне још веће системе, што у скупу изгледа као сочивица, у којој има сталних звезда (или по две или као наше сунце са по неколико планета); планета, што не сјаје својом светлошћу, те се слабије и виде; комета, оних звездица, што често обноћ пролећу преко неба; и метеора Излажући доктрину еволуције ми смо видели да се за постанак уверсуму узима као дата небулозна материја. Из ове дакле небулозне, магловите материје, по хипотези Лапласовој за сунчану систему, протегнутој од Вилијама Хершла на читаво небо, згусла су се сва она астрономска тела. Небулозне пак материје има још и данас, и види се и иза споменуте сочивице наших звезда. У почетку ова материја могла је бити тако ретка, као кад би један округао (сферичан), палац нашега ваздуха раширио се у тој мери, да испуни орбиту Сатурна, коме треба 10759 дана док обиђе око сунца. Атоми те тако растањене магле по међусобној гравитацији а против атомичке репулсије приближаваху се једно другом. Чим би се магла мало згуснула одмах по законима атомичке комбинације произведе се извесна топлота и атоми се спајају кемички. Но за даља једињења мора се почекати док нестане топлоте од сабијања атома у прво кемичко једињење. Тако постају, даље,

од оне небулозне материје праменови (flocculi) који се, још доцније, сабијају у веће и веће агрегате, да Бог те пита кад, начине оне звездице, што по ноћи лећу небом;ових неброј сачињавају сравнително с планетама ретко комете; док се, најпосле комете саме не шчврсну у звезде стајаћице (фиксе) и скиталице (планете). Па колико је времена било потребно, док су делићи онако непојмљиво ретке материје само својом гравитацијом (здраве тежине!) биле кадре да савладају природно међусобно одбијање атома, да би се могло произвести и најмање кемијско јединење а камо да се начини чак злато, чија је густина спрам воде до 19,4? Астрономи и не хесапе колико је морало прохујати векова док су се стварала толика силна и грдна тела небеска, јер је то немогуће и помислити. У њиној науци иде све на милионе наших мера: множина, величина, даљина, брзина и старост небесних тела. Само у споменутој сочивици броји се на 500,000 милиона звезда стајаћица. А ако се и магловите масе изван ње узму, као што неки држе, такођер за друге млечне путове, кумовска слама, куд смо онда отишли? Што се тиче даљине: сунце је удаљено од земље 19,884,000 миља; најближа звезда стајаћица далеко је за 200,000. милиона толико а најдаље до 1½ милион пута као сунце од земље. А јер је земља у среди сочивице то је велика осовина ове таман 3 милиона пута колико пут са земље на сунце. Па колике грдосије морају то бити да се могу угледати на толико! Узима се да ниједна од оних пет стотина милијарда звезда стајаћица у сочивици није мања а многе су и веће од сунца, које је за 1,250.000 пута толико као земља а земља има 2,650,184.000 кубних миља. За брзину помињемо само то да земља окрећући се око сунца учини за сваки секунд 4 миље, дочим ватрена кола пређу четир миље за сат. С највећим дакле правом могу да се таким односајима даду имена, за просторе: бескрајни; за величине: неизмерни, за множине: безбројни; а за време постанка им и век: вечни. — Пошто се центрифугалном силом од меканога сунца одвојише колутови, што распуцавши се сабише се у нове лопте, од којих једна је и наша земља, атоми њезини (да се ограничимо на саму земљу) по закону гравитације приближаваху се сада једно другом и условише процесе кемиске. Из ове науке зна се да сваки јачи спојак кемијски прати и велика топлота. Тако се сва земља у оно доба находила у топлом огњеном стању. Но пуштајући у врелим зрацима своју топлоту у неизмерни простор у течају од милиона година површина земљина охлади се у толико, да се могаше на њој ухватити танка кора, која у течају других милиона година одебља, чиме спречивши оно нагло угревање атмосфере учини се, да могоше да се згусну газови око ње и да стану падати на површину земље у облику воде. Од тада почиње вернерова вода (нептунизам) да игра главну улогу у мењању облика земље, но још модификована Хетоновим плутонизмом т. ј. дејством ватре у утроби њезиној а све полагано и непрекидно, као што су доказали новији геолози који су и боље дотерали оне хипотезе додајући и друге мање узроке променама на земљиној кори. — Даље ми можемо, по геологији, сматрати век земље заједно са постанком и развитком органских, живих створова, који су предмет треће конкретне науке, биологије. Јер и тако се мисли да су у исто време са појављењем на земљи воде у овој се заметнули и први почетци биљне и животињске серије. Ипак, почем ови организми нису, као

врло меки, били кадри да оставе палеонтолошких трагова у слојевима земље; то ћемо ми, као што и неки геолози чине, узети најпре једно време неорганско као кад није било на земљи никаква живота, тако звани азојски век. Слојеви овога имали би сачињавати првобитну земљину кору. А остала историја њена подељена је слично историји људској на векове — терене, на периоде — системе; епохе — формације и т. д. Сваки слој садржава у себи своју фауну и флору: што нижи нижу, што виши вишу. Тако 1. најстарији архозојски или примордијални терен-век са системама-периодама: лаурентинском камбриском, силурском јесте време постанка најнижем биљу криптогама: тангима или алгама. Од животиња суштаствовале су за цело од најмање монере, протозна, зоофита, артикулата, молуска, етинодерма. артропода, — кад у овим слојевима има већ и од вертебратних акранија? Слој виши палеозојски или примарни век време је биљу криптогамском: шумама од фарна а животињу од вертебрата: рибама. 3. Месозојски. секундарни век са рептилијама од вертебратних животиња а од биља фанерогамских зимноспремима. У 4. веку кенозојском терцијарном показаше се сисавци а о фанерогамског биља ангиосперме и монокотиле и дикотиле. Најпосле по имену 5-ога века антропозојског-квартерног само се каже да је он колевка човеку, од биља тако званом културном или баштенском.

(Наставиће се.)

НАТПИСИ

(ПРЕВЕДЕНИ.)

I.

Адвокат Дерић.

Чудна ли су фата
Неки адвоката.
Дерић има жене две:
Једна с' зове Правда
Друга с' зове Ката.
Ал тим није сретни,и
Од својих колега —
Једну вуче он за нос,
Друга вуче њега.

II.

На ћирином гробу.

Ев' овде је Ћира
Нашо једном мира
А жену му и сад
Љута жалост коље,
Што се тако збиле
— Преко њене воље.

J.

ЛИСТАК.

КЊИЖЕВНОСТ.

Rad jugoslavenske akademije донео је у својој XXXI. књизи од дописујућег члана Армина Павића саставак један под насловом: Prilog historiji Dubrovačke hrvatske književnosti. Овим прилогом доказује Павић, да „гледиште, с којега до сада дубровачку хрватску литературу гледасмо, ваља дубоко и дубоко да снизимо.“ Доказивање то своје подупире Павић из међу осталог испитивањем превода Софоклове Електре од Златарића, за кога вели, „да је између Дубровчана био доиста знанствено изображен, да се бавио изучавањем хрватског језика, путујући по крајеви, у којима се најбоље говори, па да ипак није нипошто био дорастао,

да би нам био узмогао Софокла превести тако, да би његов труд могли данас с које стране препоручивати студију, каже истом нашљедовању". Па да би показао, колико је Златаровићев превод заостао за красотом оригинала, и како би свако морао врло хрђаво мњење имати о песништву Софокловом, кад би о њему судио по Златарићевом преводу, наводи Павић између осталих места из Електре и ону прекрасну партију (ст. 1126—1170) по преводу свом у стиховима, и ако није песник. Признајемо, да је Павић доиста и показао то, што је хтео да покаже, и својим преводом, ма да није цесник; но не можемо никако ни то прећутати, да би још кудикамо јасније сваком доказао, како је Златарић Софокла осакатио, да је поменуто дивно место, — где Електра узима у руку урну, у којој она мисли, да је пепео брата јој Ореста — навео у преводу од једног од наших новијих песника, да је навео у преводу од Јов. Сундечића. Тај се превод налази у „историји књижевности" Божидара Петрановића, и гласи:

— — — — Јао! спомениче
Човјека мени најмилијег!
Мог Ореста останче једини,
Вај како ли, како ли иначе,
Нег' што ухвах сада те обгрљам!
Сад у ништо претворена т' држим.
А један дан како ти младића
Већих нада у сјајноме стању,
Ван те послах из ових дворова,
Ах! да будем ја умрла прије
Него што сам овим рукам' тебе,
Ујагмивши крадом, оправила
У туђ свијет, да т' од смрти склоним
Да убијен онда паде овдје,
Бар би с оцем гроб једини стека'.
Тако бјежећ' и потуцајућ' се
Смрт си грдну у туђини нађе,
На далеко од сестрице твоје;
Ни те тужна мојим рукам' опрах,
Нити снимих, ка' што ми се хтједе,
С огња твоје истргано тјело.
Нег' опремљен туђијем рукама
Сад ми стижеш у малахној урни
Прелагушан. Вај сиротној мени!
Вај! о храно, коју теби једном
Залуд тако милобрижно пружах!
Јербо није иста мати твоја
А од мене љубила те више;
Те ја сама свеђ' сам те питала.
Други нико, и свеђер си мене
Милом својом сестрицом назива!
Сад ми с тобом свег' у часу неста:
Ка' олуја све ти собом зграби,
Мртав отац, мртав си ми и ти,
А мртва сам и ја опет с тобом,
Смијеше се безбожни душмани,
А мајка је, немајка, пијана
Од радости — — — — — —
— — — — — — — — — — —
Дај ме прими к себ' у ову урну,
Мене, која већ сам ништа сада,
Пуст' у ништу да заједно с тобом
Ту под земљом за вавјек станујем.

ПОЗОРИШТЕ.

(Г. Јоца Савић.) Придворни глумац великог војводе вајмарског честити наш Србин Јоца Савић гостује у овај пар у Келну на Рајни, и то са особитим успехом. Критика хвали на њему како природни дар његов, тако и вештачку и са свим оригиналну израду појединих својих улога. Савић нам отуда пише, како већ за домовином својом чезне и како је рад да ју што скорије опет посети. Из његовог писма говоре стара патриотска његова чуства, којих се он — као што и сам каже — никада лишити неће и лишити несме. (Т. С. В.)

(Гђца Јеленска) је одпре у Франкфурту на Мајни гостовала и то са ванредним успехом, тако, да су је одма скоро присилили, да контракт са позориштем тамошњим потпише. Она је играла у Гетеовом „Фаусту", у „Ловудској сиротици", у Шилеровом комаду „Сплетка и љубав" и још у осталим мањим неким комадима.

Вратив се из Франкфурта добије понуду за ангажма на прашком немачком позоришту, и то под особитим условима. Но међутим су такове околности наступиле, да је не само одбила понуду прашку, већ да је и франкфуртски контракт покварила, поред свег тога што су је из Франкфурта бог зна како молили, да се прими ангажмана. Но као што рекох, такове су околности наступиле, да је радије остала у Бечу. Овде је подписала уговор са виданским позориштем, и то, под врло згодним условима и са платом од 4000 фор. а само на годину дана, пошто је рада, да се за то време спреми за Русију, у коју је рада поћи. На виданском позоришту играће она у Француским драмама, које ће се на том позоришту у течају ове зиме давати.

Бечка публицистика поздравила је ангажма Јеленскин на виданском позоришту са великим задовољством. Јавно мнење већма јој је наклоњено, но икада пре. (Т. С. В.)

СИТНИЦА.

— (Жељезничке пруге на целој земљи) износиле су год 1874. 270,758 километара (1, километар = 1/4 миље). И по томе има Европа 130,585 килом., Америка 126,343, Азија 9741, Аустралија 2287, Африка 1802. кад узмемо још и оне нове пруге, за ко е се још није јавило нарочито оне из ван-европских земаља, онда се може узети да васколика жељезничка мрежа на земљи износи од прилике 275,000 килом. за које је требао капитал од 20 милијарда талира (1 талир = 1 фор. 50 нов.). Највећу жељезничку мрежу од свију земаља има северна Америка, и то 115,146 килом. Тамо долази на 1 милијон становника 2986 килом. пруге, дочим тај број у Европи, и то у Енглеској, износи највише 814. У Европи стоји број жељезничких пруга у овом реду: Енглеска има 25,000 килом, немачко царство 24,789, Француска 20,143, Русија 17,063, Аустрија 16,521. Италија 6995, Шпанија 5458, Белгија 3370, Нидерландска 1871, Швајцарска 1508, Турска 1334. Источна Индија има 8069, Египат 1055, Канада 5596, Бразилија 1206, Мексика 557, Алгир 536, Куба 640 килом.

НОВЕ КЊИГЕ.

У штампарији браће Јовановића у Панчеву изишле су ове две књиге:

Мисли о војеној организацији Србије, написао Паја Путник, цена 1 ф.

Земљопис за III. и IV. разред срп. нар. школа. По најновијим и најбољим изводима у кратко изведен. Цена 40.

Изашла је из штампе седма свеска „Србадије" са овим садржајем:

Текст: Трнен спасен, роман у три књиге од Јаше Игњатовића (продужење). — Сирота Банаћанка од Ђуре Јакшића, (продужење). — Уобала, приповетка из калмучког живота од Јелене Хахове, превео Сава Петровић. — Цинцари етнографска студија Фр. Каница. — Манастири и цркве у Херцеговини, написао Вук Врчевић, — (свршетак). — О постанку човечијег рода Хекел (прво предавање). — Вук Врчевић. — Мехадија. — Козаци.

Слике: Вук Врчевић. — Цетиње. — Мехадија. — Курсалон у Мехадији. — Бошњак. — Девојачка ношња у београд. округу. — Козаци.

Изишла је „Отаџбина" свеска за јуни са овим садржајем: Уметникова синовица, приповетка М. Шапчанина, 2. Румунија и Румуни од Н. Петровића. 3. Васа Решпект, роман од Ј. Игњатовића 4. Стеван Душан, од Вл. Ђорђевића. 5. Мембране ћелија расту по физичном закону од М Радовановића. 6. Стари попа Тихомил од Ђ. Јакшића. 7. Атмосфера од Лозанића. 8. Светлост и живот од Миљковића. 9. Солун Рњова, војн. геог црта од Н. Илића. 10. Како је војска данас уређена од Ђурића. 11. Геолошке цртице о Србији од А. Поповића. 12. Глас мађарскога професора о Србији од Б. Јовановића. 13. Војна удружења од Мишковића. 14. Нови Месија. Позоришни преглед. Библиографија.

НОВИНЕ.

У Земуну је почео излазити лист:

Братство, уређује Никола Марковић Излази сваке суботе. Годишња цена 4 фор.

У Пожаревцу је отпочео излазити:

Браничево лист за политику, економију и право. Излази 3 пут недељно, цена 10 фор. на читаву годину.

КЊИЖЕВНИ ОГЛАС.

Српско академичко друштво „Зора" у Бечу, у намери је издати дело под насловом: „Зора" књижевни рад српског ђачког друштва у Бечу. То дело садржаваће овогодишњи друштвени рад у низу разноврсних корисних саставака, који су у појединим друштвеним седницама предмет разговора били. Да изађе на јавност поглавито је бечку омладину побудила она сумња о раду друштвеном која је у нашем народу ширити се почела. Облик књиге је мала осмина, фина хартија и лепа штампа. Књига износи преко десет штампаних табака, за Аустро-Угарску 60 новчића, за Србију 7 г. а за Црну Гору 70 новчића, и штампа ће се чим се довољан број уписника јави. Претплата се шаље у плаћеном писму, из Аустро-Угарске и Црне Горе на благајн. Тодора Стефановића Виловског Wien Neubau, Burggasse N-ro 24 Hochparterre Thür 19—20; а из Србије на књижару г. Велимира Валожића у Београд. Половина чиста прихода у новцу, опредељена је на потпомагање сиромашних чланова „Зоре" а друга половина у књигама на књижнице српских основних школа.

„Јавор" излази 1. 10. и 20. дана свакога месеца. Рукописи нека се шиљу уреднику, а предплата „Администрацији Јавора" у Нови Сад.

Цена је листу: на читаву годину 4 фор. на по године 2 фор. на три месеца 1 ф. *За стране земље*: на читаву годину 5 фор.

СРПСКА НАРОДНА ЗАДРУЖНА ШТАМПАРИЈА У НОВОМ САДУ.

БРОЈ 19. У НОВОМ САДУ 1. ЈУЛИЈА, 1875.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

УРЕЂУЈЕ ДР. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Стални сарадници: Јован Бошковић, др. Јован Јовановић, др. Милан Јовановић, др. Лаза Костић др. Стеван Павловић, др. Михаило Полит-Десанчић, Стеван В. Поповић, и А. Хаџић.

ЈАРО.

(Шкотска балада.)

Два јунака вина пише,
Свадише се, утврдише — о!
На сабљама да се мере
Крв увреду нека спере
На равници код Јаро.

„Мој пломићу, добар тићу;
Не одлази, не полази — о!
Црне су ме стисле мисли:
На издају брат ти мисли
На равници код Јаро.“

„Збогом љубо, љубованко.
Збогом луче моје танко, — о!
Ја одлазим, ја полазим
Да га кољем, да га згазим
На равници код Јаро!“

Суза је у оку љуби,
Верна војна грли, љуби — о!
Па му пружа сабљу добру,
Да си чува верног побру
На равници код Јаро.

Храбрим срцем јунак оде,
Не страши се, не боји се — о!
Ал на њега — није шала —
Ударише девет хала
На равници код Јаро.

„Зао роде, шта ћеш оде?
Да ли блага, да ли славе? — о!
Ил би глава усијана
Јуначкога баш мегдана
На равници код Јаро?“

— „Нећу злата, ни дуката —
Нећу лаве празне славе — о!
Већ би глава усијана
Јуначкога баш мегдана
На равници код Јаро!

Девет вас је, срам вас било!
Ал' зато је мени мило, — о!
Е, па хајд'те, хајд'те амо,
Хајд'те да се огледамо
На равници код Јаро!“

Удрише се, борише се,
Сви девет их мртви паше, о!..
Ал десети, што га вређа
Прободе га иза леђа
На равници код Јаро.

— „Иди дома, Жоне шуре,
Реци мојој љуби верној, — о!
Нека дође у жалости
Нек ми тражи бедне кости
На равници код Јаро.

II.

„Црни санак уснила сам,
Слутња ми је, зла ће бити — о!
Трња, траве — — шта велите?
Купила сам лековите
На равници код Јаро.

Лакокрили поветарче,
Полети ми, одлети ми, о!
Удварачу ружин благи,
Реци де ми оста драги
На равници код Јаро?

—„„ Там' у доли удрише се,
Ко лавови борише се, о!
Ал шуре га кришом уби
Русу главу му одруби
На равници код Јаро!""

Љуба гледи... љуба бледи...
Око сузи... срце пуца... о!
Добра љуба крвавога
Већ је нашла мужа свога
На равници код Јаро.

Загрли га — — пољуби га — —
Завија му ране љуте, о!
Ал вреланих заман груди
Мртва војна не пробуди
На равници код Јаро.

„Утри сузе... стишај ми се...
Тешка туга убиће те — о!
Већ сети се, злато моје,
Уцвељене деце твоје
На равници код Јаро!"

„— Не теши ме, добар оче!
Утеха ме само вређа — о!
Та твоја је ћерка мила
Све на свету изгубила
На равници код Јаро!"

Мита Поповић.

ХОМОЉСКА ЛЕПОТИЦА.

Приповетка Милорада П. Шапчанина.

I.

На путу који води на Ждрело Горњачко јахали су два путника. По оделу могао си познати да нису из оне околине. Сељаци што их сусретаху само по говору познаваху да то нису странци. А пандур што за њима прикаскиваше на малачком, или чврстом брдскоме парипу, пришануо би радозналом сељаку, који би се уставио и поверљиво припитао „ко су". Господа професори. „А куд путују?" У Хомоље.

Дакле су наша два путника професори. Они путују од Београда да својим очима виде и проуче земљу, у којој се родише коју им очеви крвљу окрепише на бојним пољима. А има ли слађа, има ли кориснија пута од путовања по својој домовини? Један од господе беше ветеран, прогрушала и коса и брада сведоци његова многогодишњега рада у школскоме винограду, а боре по челу, испупчене сухе јабучице и угнута прса — знаци тешко поднесених подвига у борби противу разних ђачких злих навика и темперамената. Али се опет чврсто држаше на седлу и у бакрачлијама; јуначка крв очева још се није утанчала у жилама његовим. Његов друг по раду таман у пуном цвету живота; високо ведро чело, жив поглед, округласти образи, танке румене усне, гарави танки брци с полубрадом, и звучан глас — све то казиваше једрину и живост младачких година.

— Но, како вам се допада клисура, љубазни колега, упита га стари садругар, видевши где особитом пажњом проматра лево, десно.

— Преко очекивања!

— А Млава?

— Као што сте ми је и описивали; врло живописна!

— Ја волим и Пек и Тимок [1]), ама сам на Млави вазда живљи и свежији. Погледајте како јој се зелени површина.

[1]) Млава, Пек, Тимок — реке у Србији.

Овде јој је дубоко корито, па се притајила; почекајте мало на више, тамо ћете је чути како се уме трти о камење с ценом и жубором.

— Прекрасно! Кликну млади професор.

— И величанствено! Ево видите, настави стари професор, ја толике године овуда пролазим и опет се не могу довољно да напроматрам ових природних реткости. Испитао сам све биље овуд па све како носе те хомољске планине Да видите само каквих красних примерака имам у мом хербаријуму. Били сте и у мом зоолошком кабинетчићу? — Тамо сте могли видети у спириту неколико рибица из Млаве, једног великог даждевњака и две скорпије ту негде баш из ове околице.

— Ја једва чекам да видим развалине, о којима ми причасте.

— О, и њих ће бити доста на сваком кораку; стрпите се неколико минута. Ако имате вољу да вам поближе речем коју о овим стенама. Ви знате да су неке формације слојева постале наслагањем, друге вулканским револуцијама....

— Ала је овде велика, самртна тишина, прекиде му говор млади сапутник. — Не чује се ни цвркут тичица, ни гакање гавранâ, ни блејање стада, ни клепет, ни шуштање лишћа, него.... као да се из даљина чује неки шум.

— То је Млавин хук, јер одавде назад њезино се корито пење мало на више. Али погледајте тамо преко реке на оне највише шиљкове на стени изнад оних пећина и пукотина.

— Каменита стражара, викну зачуђено млади професор.

— Као што видите, прихвати стари смешећи се. Моји су „ревири“ престали, сад настају ваши. Погледајте лево низа стене!

— Зидови с мазгалама; остатци кула и тврдиња; прекрасне развалине!....

— Но шта вели отац Рајић за њих. Ко ли се негда бѝо по овим стенама?

А ко би то знао, господине; примети пандур, па у тај мах истрже иза паса ледењак, и подигнув га у висину, избаци га.

Коњи се разиграше и машући главом потегоше бржим и поноснијим кроком.

— Овде вреди фишек потрошити, настави пандур пунећи испражњени ледењак. Чусте ли га само како се одлеже. Један метак, а десет одјекâ. Сад је иза ове окуке одмах Благовештење.

— Ето се већ помаља то старо манастириште. За оним је зидом грдна пећина. У њој живеше стари духовници. Ћелије им на оне прозоре гледаху овамо на реку.

— Ја бих их желео поближе разгледати. Ако је по вољи да мало одјашемо.

— Здраге воље. Ено двоје козарчади. Док им се стаданце вере тамо по оној купини на чукарицама, ја ћу с њима прозборити коју. Али се пожури, ето се већ примиче вече, а до Горњака има још пун добар сахат.

Пандур поче водити знојавне коње по зеленом заравањку, стари оде козапашама, а млади професор поче се живо пети к развалинама.

Благовештенске развалине нису никакав драгоцени остатак грађевински. На њима нема никаква трага од орнаментике и кипорештва. Нигде каква хералдична знака!

— Па нигде никаква натписа! Изусти млади професор пун незадовољства, пошто је све делове развалине добро разгледао. — Као да су овде живели само прости неписмени варвари. Та да су само запарали две три титлице, ја бих већ умео размрсити и прочитати. Али ни једне, једите цртице, осим ових млаза међу маховастим лишајима, што

*

их је време запарало знак да је овим теснацем прегрмело. Да разгледам онај бели отесани камен, што држи обронули свод од оних вратаоца.

Приближивши се камену, није нашао никакав „натпис“, али је за то могао разговетно прочитати „потпис,“ који га је веома изненадио.

„Вилма“!

Он не вероваше по готову својим очима. То страначко име нема ниједна лепотица, колико је Српкиња на четири стране. Па можда је и она била каква путница, странкиња. Али су писмена била „кирилска“.

— Чудновато! рече млади професор и седе на једну препуклу плочу испод потписа. — Мирише ми на приче р..тарске из доба крстоносних ратова. У овој самоћи, где се само облак и хладноћа устаљају, на развалинама које су тако непристуначне и занесене од пута — од куда такав тајанствени потпис. Ко ли је та Вилма; да није каква путница. или, можда, Рускиња? Сигурно ће то знати калуђери горњачки.

(Наставиће се.)

СУЗНИ ЂЕРДАНИ.

III.

Месечина, као дан се бели
А нас двоје на клупицу сели
Отеле се очи небу горе
А у нама силне с' мисли боре. —
Звезде мале, говорите ви: —
А шта си ми душо реко' ти:
„Та волим те, моја слатка храно
Него звездах јато одабрано
Нег свет цео, него своје биће
У твом оку мени нов свет свиће...
Приклоних ти а на груди главу
И осетих ону јаку страву.
И када си пољубио мене.....
Али бежи ти крвнички сене
Сузе моје спомен испирајте,
Часи горки, мира мало дајте.

Ника Грујић-Огњан.

„НА ПРОЛЕЋЕ“!

Приповетка из српског живота.

(Наставак.)

IV.

Господар Јосим је љут као рис. Обишао је сву своју економију, својим очима је видио сву штету што га је снашла, док он није био код куће. Ал није ни шала за три дана на толика црна штета. Два вршаја му закисла. Три велика ардова цикла, ух па све сама салаксија! Ветрина разнела десет багаља отаве, оборила нов кров са чардака. На одаји поскапало петоро најлепши назимади, а оне суклате оставиле недовршени бунар отворен па се у њега сурвало најлепше јуне. Па да то не једи човека.

Старац корача оштро горе доле по ходнику. Тешко ономе ко му овако љутитом изађе на очи. Жена се доникле прела с њиме али ко ће с њиме да изађе на крај. Боље пустити га да се истутњи — па ће после опет бити добро. Зато су се и мати и кћи склониле, да се бура не излије на њихову главу. Са старчеве зле воље су у страху јер су јуче кра-

дом поручиле Милану, да гост није код куће, те би било најзгодније да данас запроси Милицу. Сад се вајкају што су то урадиле али већ је доцкан. А ко би се био и надао да ће старац бити при такој вољи.

Господар Јосим нема на кога да излије своју злу вољу па у жестини својој говори сам себи на глас.

— „Та да — мумлаше старац љутито, — она матора гледи само своју кујну а она друга чита стихове а млађи како их Бог учи! Бадава ја говорим кад полазим од куће ово пазите оно чувајте. Немаш ти брате коме рећи. Док говорим слежу рамени: „биће не води бриге“ а кад после буде штете па загрмим: бубе, лењштине! матора ми не да ока отворити него се испречи на мене: „Часни те потрьо и с човеком, што зијаш ко луд, не био се скитати већ кућу чувати!“ Е тако преседне ми и оно мало весеља, кад га тако скупо платим. А да нисам казао не бих се ни љутио. Седам на кола па још ређам ово па оно — ајак! Баба ми чантра: „Путуј Игумане!“ А сад кад је већ толико пропало сад ми се свети: „Тако ти и треба хоћеш лимунације, бацио се човек у политику а овамо му пропада на све стране!“ Е сад још ја крив! Бре триста вам мука ваши ако спопаднем какву левчу биће вас по целоме Срему! Зар нисам ја господар у кући? Зар ће и мени још ко да заповеда куда ћу да идем, шта да радим!“ —

Старац прође неколико корака па стаде и загледа се у даљину од куда се плављаху српске и босанске планине.

— „Па им је виш и моја политика у носу! Да сам изгубио полак сермије па се небих вајкао што сам био у Новом Саду. Није то мала ствар наћи се са таким човеком! Сад бар знам за извесно да ће на пролеће букнути. То ваља, то су моји људи! Већ ми је дотужало да слушам како се пренемажу: „Е још немамо војске, нема оружја, нема новаца!“ Шта нема, има свега само кад се хоће! Само је ли срце ту — треба смети а да! Мудруј ти само па онда наравно да нема ни за сто година ништа. Ух па кад чујем: „Све је већ свршено — али у начелу!“ Та какво „али,“ какво те „у начелу“! Топове на Дрину па грувај да се разлеже на све четир стране!“ —

Господар Јосиму ударио пламен уз образ, није него запалио се, мислиш сав гори.

— „Кога чекаш, у што се уздаш, зар мислиш да ће нам пасти с неба! Поздравили нас по опаклији! Море што је на сабљи изгубљено, на сабљи се и отима. Зар нисмо доста чамили, зар да чекамо да нас сасвим нестане па онда да се отмемо, да се ослободимо? Нема ту више чекања! Ја нећу више да чекам — реци и ти нећу, ни ја, па и ти! Нећемо, нећемо! Удри! Шта ту вазда н, ко ће то већ да дочека!“ —

Подругљиви осмех прикраде се старцу на усне па рече јетко: „Још нисмо сазрели, још није време, па околности!“ — веле мудрице. Бре муку вам вашу зар смо ми тикве да зремо? Време смо ми, околности су браћа наша — па само сложно па би а волео видити ко би нам нахудио?! —

И као да га је та мисао умирила јер мало час па рече: — Ал хвала богу сад је већ све удешено, та само да гране пролеће. Та намирисао сам ја то одавно Не грде нас туђе новине бадава. Боје нас се. Да смо ми њима по ћуди хвалиле би оне нас, ве би нас ковале у звезде. Па никад боље што сам се намерио на овога човека. Ко би рекао како се испрва чинио и невешт. Мало је ко зазирао ал' незнаш ти још Јосима

Борића! Ал кад је видио с ким има посла одмах му је било лакше око срца. Ал шта ће сад опет још на Сави? Зар није још све у реду? Само бих волео да знам је л' све удешено како ваља, да нас како не преваре. Главно је Београд. Само кад је већ и ту удешено — е онда ми није ни бриге! Ала ће да буде русваја! А и време је, сад или никад!“ —

Господар Јосим пређе на другу страну од ходника да погледа правцем где се бељаше Београд. Наслони се на ограду па се чисто трже кад нешто спаде на патос.

„Шта је опет ово? — саже се и диже књигу „Песме Бранка Радичевића“ — То је за цело донео онај дрвени филозоф онај Натин Милан — рече подругљиво и све сами стихови! Та кад ће те се већ једанпут испевати! Е тако, кад им кажем жали бог што троше мастило а они се разгоропаде на мене што се мешам у учене ствари. Бре супу вам вашу и с дечурлијом, дед да подупремо најпре леђа п'онда ћемо сви певати. Ил кад певаш а ти певај да задркће свет, да сваком удари крв на очи, па да скочи на ноге јуначке, да се већ једанпут опростимо овога кукавичлука!“ —

У тим речима стао је господар Јосим пред собња врата, мало се умирио на диже своју фајку да је опет припали али у њој већ сам пепео. Уђе у собу да види где је део своју дуванкесу и таман да опет пође напоље кад се на врати сукоби са — Миланом Петровићем.

— Охо момче откуд тако журно? —

— Управо па овамо. Добро дошли чика Јозо! Како у Новом Саду! —

— Е та знаш како — рече господар Јосим чисто избегавајући. — Све по старом. А које ми добро ти носиш? Да ниси ухватио гдегод каквог жапца од две центе? А момче? Или си нашао траву што мртве лечи? —

Милана подиђе чисто нека зебња у срцу са ових поругљивих речи старчевих, али шта да бог. Натраг већ неможе. Учини се и невешт овоме подсмеху.

— Није чика Јозо — рече Милан мирно, али одлучно. — Него сам нашао диван цвет, што ми је милији од очију а дражији од живота мога. — па сам сретан што —

— Е па то је лепо — упаде господар Јосим у реч — да си користан! На част ти кад си га нашао!

— Јесте, чико, али ви и не знате још. Тај је цвет поникао, разлистао и напупио у вашој башти и ја дођох да заиштем да ми га ви поклоните. —

— Ја? А шта ме питаш. Марим ја за коров! На част ти га браіко ако хоћеш и на масти! Баш одера срце за њим. Браним ти ја! —

— Да се разумемо чика Јозо — рече Милан озбиљно, достојанствено. — Махнимо се шале, ствар је озбиљна, света, ради које дођох амо. —

— Па дед! Некје само што паметно —

— Ви знате чика Јозо — поче Милан озбиљно — да смо ја и Милица заједно одрасли, да —

— Та то зна свака баба у селу па даље —

— Ја волим Милицу више него себе —

— Па лепо, лепо, момче — рече господар Јосим јетко, чисто подругљиво.

— Милица љуби мене, па —

— Све лепше и лепше — па шта ће још доћи?

— Ове јесени готов сам са својим испитима Место за професора ми је већ сигурно, само —

— Само ти још фали Милица, је ли деране? плану старац. — Та кажи, је ли да је тако? —

— Јесте — рече Милан одважно — Милица и ваш очински благослов! —

— Е гле тебе јако! прсну старац чисто пренеражен од чуда. — Ви сте већ све то лепо унапред свршили, сад сад само још ја да благословим. Јел тако? —

— Јесте, чика Јозо, ја вас молим — рече Милан искреном радошћу. —

Старца чисто подиђе бледило по лицу, али се труђаше да се савлада. Стаде пред Милана и погледа га севајућим очима.

— Лепо, красно! Ал сад да ти ја нешто кажем момче! Од тог краснога посла нема ништа. Је си ли ме разумео момче? Ништа ама баш ни оволико — рече старац љутито и откину ноктом од зуба. — Виш ни оволико! —

— Та чика Јозо! Не шалите се ако бога знате! Од вас зависи срећа и моја и ваше јединице — рече Милан тужно погледав у старца а глас му дође чисто очајно молећи.

— Е гле тебе јако момче. „„Дајте ми вашу Милицу, ми се волемо““ — рече старац јетко. Добро си ти то удесио момче. Па да ти купи траве, да ти хвата бубе и лептирове, да ти туца камење; да седите заједно на јендеку, да гледите куд вране лете. Јел тако момче? — рече старац гушећи се у љутини.

— Чика Јозо, ја нисам балавац да ми тако одговарате. Ја сам човек који знам шта хоћу, знам зашто живим — рече Милан опоро и исправи се пред старцем племенитим поносом.

— Ха, ха, да се од чуда и насмејем. Знаш шта хоћеш, знаш зашто живиш! — Чујеш ли ме деране. Да си ти човек као што ниси, не би ти данас ни мислио на женидбу и на професуру — данас море кад је цео свет узаврео; данас кад сви стојимо као запета пушка па чекамо само да одјекне топ на Дрини; данас си ти нашао да се жениш! Зар је за то омладина да заврће девојкама мозак? Море бре, источно питање је на дневноме реду а не бубе и лептирови, женидба и девојке! —

— Ха, ха. — насмеја се Милан горко — сад је на мене ред да се смејем мој чико. А ко вас је то опет тако љуто преварио? —

— Шта то бунцаш момче — плану господар Јосим — преварио? Зар ти мислиш сви смо скрстили руке па пиљимо у девојачке очи? Зар да чекамо док вама младој господи буде по вољи? На пролеће море! На пролеће! Ми старци ћемо напред! Нема ударца без старца!

— Дакле на пролеће, и то за цело? — Идте не реците — рече Милан јетко. — И ми да решимо источно питање! Ми што смо половина робље свакои господару, а половина робље своме трбуху и својој кеси! Ми што један другог крхамо и сатиремо где год можемо. Ми што мислимо да слобода пада с неба, па лешкамо на меком душеку и чекамо да нам падне готова у крило. Ми што се тројако молимо богу а мрзимо се троструком мржњом! Ми што чекамо време и околности па боље да купимо за паре него да се крвавимо! Ми што смо глуви и неми кад устане сиротиња раја а зијамо на сва уста кад сила већ савлада јадно робље. Ми што непрестано за народ — пијемо и наздрављамо! Ми што велимо кад дође до густа: „мени је добро, а коме је криво нек се бије“ — ми ћемо решити источно питање? Идте чика Јозо немојте се заносити! —

Шта ти то трабуњаш момче? — ђипи старац као опарен. — Ти не знаш шта говориш! Све је већ готово! Ја ти то кажем, ја Јосим Борић ко што ме видиш, који то боље знам од тебе. Таке се ствари и не казују јунацима као што си ти! —

Та шта се не казују! Нема ту ништа за казивање. Да ми имамо свести

мање би говорили а више би радили! — рече Милан жестоким нагласком.

Господар Јосим поче све да бледи и зелени од муке. Та га је реч увредила, за срце ујела.

— Шта велиш, шта? Ми немамо свести? Дакле ми само чегрћемо? Ми не радимо? Бре муку ти твоју деране то да ми ниси више казао јер —

— Јест немамо свести — продужи Милан још жешће, ја то кажем, да. Наша је свест само у хвали и разметању а где је млого говора мало је створа. Мора ту настати мало друкчије колено, које ће боље отворити очи, па кад види где смо и шта смо ми а шта је остали свет, оно да му удари крв у образ од срама и стида, па да упре сву снагу па или да живимо као што људи живе или боље да нас и нема! —

— Дакле ново колено, други људи? — сиктао је старац чисто поскакујући — а ми смо нико и ништа, ми не вредимо ни луле дувана и ви ћете да будете то ново колено! Ви ћете га родити ви бубари. докторчићи професорчићи што зизијате куд вране лете, ви? —

Тавна румен подиђе старчево лице, обе жиле на челу набрекоше му а ноздрве му дрхташе као да пламен суче из њих.

— Јест, да, ми ћемо отворити очи младоме нараштају, покашћемо му да није доста што смо били славни, јер је срамота да се мекушни потомци размећу славом својих јуначких дедова. Научићемо их да разуму време у ком живе; отвориће им очи да виде како живе; науком ћемо разбити глупост, истином ћемо утући лаж. Ослободићемо их прво да не буду робови својих страсти, да не буду богаљи и кукавице —

— Дакле ми смо богаљи, ми смо кукавице! — Цикну господар Јосим као да је стао на змију. Триста ли ти мука деране ово је већ преко јего! Торњај ми се из пред очију — јер ако те зграбим сад ћу те свог раздробити. Ти ћеш зар мени да солиш памет, ти, што си још жут око кљуна, да мене учиш! Севај јер сад ће бити русваја! —

Милан се чисто окамени кад сагледа старца како беше одскочио па стискао песнице. Сад му беше тек јасно шта је нарадио.

— Та чика Јозо, Милица —

— Шта рече — цикну старац — Милица? Бре даћу ја и теби и Милици! Севај кад ти кажем, севај док си још читав. Сврбе ме руке, деране! Севај! —

Господар Јосим показа руком на врата. Ове речи беху за Милана што гром из ведра облака. Лице му дође бледо као крпа. Груди му се надимаху мислиш да пукну. Погледа још једном у старца дивљим очајним погледом, а кад види што му се пише у старчевом пламеном оку посрну и пође на врата.

У изласку мумлаше: Тешко мени! Све је пропало, уби ме жестина! —

Господар Јосим пође неколико пута по соби горе доле као разјарен лав у кавезу. Све се осврће, чисто тражи свога противника. У чуду своме поче да се крсти па онда плану опет:

— Дакле Милицу! Теби да дам ја моју Милицу! Таки шмокљан да буде зет Јосиму Борићу! Бре пре ће се небо превврнути, него што ћеш ти загрлити моју јединицу. Ал знам ја чије је то масло. То је она матора скувала. Бабо, скупо ћеш ми платити ту шалу! Виш они се за мојих леђи домунђавају а ја само да благословим! Бре нећеш не! Покашћу ја вама које господар у кући. Ил' ће бити оно што ја хоћу или сви до врага. Док сам ја жив, ја сам господар у овој кући. Па тај — тај балавац да се мени руга. „„Ха ха, ко те је то

преварио чика Јозо!"" Бре чекај деране, пресешће ти тај смеј, то ти ја кажем, ја Јосим Борић пошто је глава на мени! —

Господар Јосим изађе на поље, груну вратима да се сва кућа из темеља затресла.

(Наставиће се.)

ЈАНКОВИЋ СТОЈАН И БЕГ ОД УДБИНЕ.

Ни зорице ни бијела дана,
Ни абера од бијела дана,
Удбињска се врата отворише!
А мој боже, што се отворише?
— У лов оде беже господине,
Са својије чету Удбињана,
Лов ловијо осам б'јели дана,
Лов ловијо богу се молијо,
Ник'ва беже лова не улови;
Кад изиша' на крај горе црне,
Нађе беже ледена бунара,
Ту ми Турци абдес узимаше
Умиваше лице пак клањаше.
Бег погледа с десна на лијево,
Кад под јелом катана заспала;
„Жуте му се чизме до кољена?
Покрио се зеленом доламом,
Низ јелу је сабљу прислонио,
Преко крила дуга гранајлија, —
О јели му свијетло оружје,
Све се свјетли као жарко сунце,
— Кад уздане повију се гране,
Кад одане узвију се гране.
Познаје га беже господину
Познаје га, познати г' не може,
Само види да је каурине!"
Он дозивље Удбињане своје:
„Удбињани моји соколови!
„Ногледајте под јелу зелену
„Гђе под јелом млад катана спава,
„Жуте му се чизме до кољена,
„Покрио се зеленом доламом,
„Низ јелу је сабљу прислонио.
„Преко крила дуга гранајлија
„Сјаји му се о јелу оружје,
„Све се сјаји као жарко сунце —
„Кад уздане повију се гране
„Кад одане узвију се гране."
Погледаше млади Удбињани,
Погледаше, те га угледаше,
Познају га, па га и познаше
Млад катана Јанковић Стојане.
Ал говори беже господине:
Удбињани моји соколови!
Привлач'те се, Јанковић Стојану,
Привлач'те се, па га притискујте,
Бијеле му руке савезујте,
Крад'те њему његово оружје.
Покраше му свијетло оружје
Па га дају бегу господину. —
Привлаче се млади Удбињани,
Привлаче се, па се привукоше
Пуно их је па га савладаше,
Бијеле му руке савезаше,
Споро вежу, али чврсто стежу;
Док Стојана савезали Турци
Седам и' је Стојан удавио....
Онда беже чету преброио,
Удбињана вали седмерицу.
Води беже Јанковић Стојана,
Води њега на Удбину б'јелу;
Кад га дов'о пред чакшију клету
Нањ' вргоше његово оружје
Па се чуди мало и велико!...
Слатки боже на свему ти вала!
Када оћеш свакако ти мореш,
Какова су свезали јунака,
Код каква ли његова оружја!
Бег Стојана у тамницу баца,
У тавници вода до кољена,
По њој плове змије и гуштери
И ласице гризу науснице;
Он не види сунца ни мјесеца.
Бег затвори камену тавницу,
Себи метну кључе у џепове,
Па говори беже господине:

„О копиле Јанковић Стојане!
„Отале те ја пуштити нећу,
„Пасат’ може и десет година!“
Ал говори Јанковић Стојане:
„Не будали беже господине!
Докле чују моји Которани
Дође они мени отворити
Сву т’ Удбину оће попалити
Попалити земљом поразити,
Твоју б’јелу кулу обрушити,
Твоју вјерну љубу обљубити,
Па и тебе беже погубити.“
Све бег чује али невјерује
Што му каже Јанковић Стојане,
Већ он оде у камене лонце,
Па он пије шербет и ракију,
И мијеша сладку мелвасију,
И вали се Турком Удбињаном
Каковаје свезао јунака,
Код каква ли његова оружја!
Како виђе Златија дјевојка
Да бег оде у камене лонце
Брже оде каменој тавници
Па говори Златија дјевојка:
Ој катане Јанковић Стојане
Кажи право тако био здраво
Како су те Турци савезали
Код онака свијетла оружја?
Ал говори Јанковић Стојане:
Оћу злато тако м’ крста мога!
Напио се воде несретнице,
Та се вода несретница звала
Ко гођ пијо несретан је био;
Јако ј’ мене вино савладало
Па сам легâ санак боравити,
Па су мене Турци савладали
Савладали па ме савезали,
Нокрали ми свијетло оружје;
Ал док су ме Турци савезали
Ја и’ седам јесам удавио.
Њем’ говори Златија дјевојка:
Ој катане Јанковић Стојане!
Пòтурчи се Јанковић Стојане
Да ће т’ беже по Удбине града,
И бијеле т’ саградити дворе,
Украј себе кано и у себе,
Самном ће те оженити беже,
Са Златијом лијепом дјевојком...
Ал. говори Јанковић Стојане:
Вај богом ти Златија дјевојко!
Ја се јунак потурчити нећу,
Волим своју главу изгубити
Него л’ своју вјеру прекршити.
Говори му Златија дјевојка:
Ој катане Јанковић Стојане!
Задај вјеру даш ме узет за се
Те ћу тебе муке избавити
Поћу с тобом у твоје Котаре?
Говори јој Јанковић Стојане:
Ој Златијо драга душо моја!
Тврђа вјера нег камена ст’јена
Прво би се камен разпануо
Нег би Стојан вјеру преломио!?
Кад то чула Златија дјевојка
Она оде у бијелу кулу,
Па ’на леже на јастуке меке,
Она јечи канда је болана
Телар пуче по Удбини граду
Да се л’јепа Злата разбољела
Љепа Злата бега Удбињскога.
Кад то чуо беже господине
Он се скочи на ноге лагане
Па он иде двору бијеломy
Па он пита Златију дјевојку:
О Златија драга сестро моја!
Оћеш ли ми бољу преболети
Ал ћеш сада сестро умријети?
Говори му Златија дјевојка:
О мој брате беже господине!
Јако ј’ мене глава забољела
Ван ти сједи на меке душеке
Да се брате ја наслоним на те
Чини ми се да б’ ми лакше било!
Сједе беже на меке душеке;
На њ с’ лијепа Злата наслонила
Па на тражи кључе у њедрије,
Нема беже кључа у њедрије;
Она с’ вати бегу у џепове,
Па ’на нађе у џепови кључе
Па и’ метну себи под јастука

На говори Златија дјевојка:
О мој брате беже господине!
Моја глава мене пребољела,
Ајде брате у камене лонце
И пиј тамо шербет и ракију
И мијешај слатку мелвасију,
И вали се Турком Удбињаном
Каквога си свезао јунака
Код каква ли његова оружја.
Оде беже у камене лонце
На он пије шербет и ракију
И мијеша сладку мелвасију,
А вали се Турком Удбињаном,
Каквога је свезао јунака,
Код каква ли његова оружја! —
А бог даде и срећа јуначка
Сутон паде на земљицу црну
Дође Злата пред тавницу клету
Па отвори Јанковић Стојану.
Говори јој Јанковић Стојане:
Ој Златија драга душо моја!
Изнеси ми свијетло оружје.
Поврати се Златија дјевојка,
Па м' изнесе његово оружје
Па га даде Јанковић Стојану.
Поврати се Златија дјевојка
И изнесе бегово одјело
Кога често непонаша беже,
Нег' га носи само пред везира;
Опет се је Злата повратила
Па изнесе двој' бисаге блага,
Каква блага жутије дуката,
И изведе до два коња врана,
Себи врана — Стојану гаврана
Они добре коње посједаше
Па одоше преко поља равна
Поље прошли у горицу зашли
Већ се жарко породило сунце,
Ал пуцају на граду топови
Чуј утече Јанковић Стојане
И однесе Златију дјевојку
Лепу сеју бела Удбињскога!...
Ал Стојана санак савладао
Па говори Јанковић Стојане:
Ој Златија драга душо моја!
Приват' де ми добра коња мога
Ја би лег'о санак боравити.
Ал говори Златија дјевојка
Немој Столе срца из њедара
Јер могу нас Турци пристигнути
Па ођемо главе погубити.
Злата му је коња приватила;
Стојан леже санак боравити. — —
Кад, погледа Злата преко поља
Ал је бутум поље замаглило
А из магле коњик пролијеће,
И на коњу беже господине,
А за бегом триста Удбињана,
Све љутије к'о љутије змија
Тад повикну Златија дјевојка:
Устај Столе срца из њедара!
Бутум поље јесте замаглило
И из магле коњик промијеће,
И на коњу ј' беже господине
А за бегом триста Удбињана,
Све љутије к'о љутије змија.
Стојан скочи на коња гаврана
Све би рећи канда није спав'о
Па потиште кроз горицу црну.
Кад Стојана Турци пристигнуше
Тад подвикну Јанковић Стојане
Грлом викну канда љељан рикну:
Ђе си побро Смиљанић Илија,
Данас ћу ти изгубити главу?
Ту с' Илија близо пригодио
Са своије триста Котарана,
Све љутије к'о љутије змија;
Од Удбине турке затекао
Свијем триста главе одсјекао
А жива је бега уватио
Па га даде Стојану у руке
Не ће Стојан да погуби бега
Ван ћа води собом у Котаре.
Кад Стојане у Котаре дође
Оће Стојан да бега погуби
Ал говори Златија дјевојка:
О Стојане срце из њедара!
Непогуби брата ми једнога
И теби би твога жао било,
Не ће Стојан бега да погуби

Нег му ноге изпод коња веже,
Бијеле му савезује руке,
Па га шаље натраг на Удбину:
О шурјаче беже господине!
Кажи право, тако био здраво,
Да си био у шака Стојана. — —
Злату води намастиру цркви
И дозивљи попе калуђере
Па је крсти и вјенча је за се.

(Нар. песма.) Послао Каменко Д.

The study of sociology by Herbert Spencer. Henry S. King & Co. London 1874

(Наставак.)

Ето дакле „родословија“ о предметима (геологије и) биологије. Но како ћемо им оценити старину? То је доста тешко. Знајући да се за једно столеће наслаже само неколико линија или палаца па према томе мерећи по дебљини слојева укупних и појединих и век земљиној кори и организмима, можемо за извесно закључити да је врло велики. Јер кад су слојеви примордијалног времена наслагали се 70,000 стопа, примарног 42,000' секундарног 15000'; терцијарног 300' стопа; квартерног (од којег само последња је трећина тако звана културна периода време „историје света“) 500—700'; онда хесапећи по горњем излази и за развој биљу и животињу такођер „леп“ век од неколико хиљада милиона годиница. С тога је и читав процес морао и мора да иде тако „полагацко“ да присталице науке развитку специја нису кадри из целокупног људског сећања да покажу својим противницима ни један пример преласка једне врсте у другу а има и било је као што напоменусмо горе „само“ десет милиона специја. Па зар из овога да излази закључак тај: да у организму друштвеном, који се је тако исто природно развио мора ићи све преко врата, брзином телеграфа и водене паре? „Где су очи...?“ — Исто из биолошких феномена развој оне оделите групе, што бива предмет психологије, зачет је у незапамћено космичко време а продужен најпоступније као и иначе. Ако је живчана система датум сваке психологије, онда само што амебе, инфузорије и протозоа немају нерва, јер већ виши зоофити, до душе рудиментарно, али ипак показују некакве ганглионе. Тако и остала инвертебрата, премда представљају једну само систему тек ова је истих елемената анатомичких као и код вертебратних животиња. Но да оставимо остале животиње, које у овој грани науке потежемо само кад нам је прека нужда да објаснимо нешто код човека. па самом човеку стављају почетак још изнад антрополитског квартерног века у периоду плиоцену или и миоцену века кенозојског. Из чега видимо да и органу увиђавности појединог индивидуа хоће се добра поучица да се издигне до каквог таког ступња почем и он развија се и путује на локомотиву пужа. А из овога би опет ваљало да увидимо да ни у колективни, укупни ум друштва неможе се „улити на левак“ способност и својство баснословног напредовања, што, Бог зна, сигурно ће бити и врло добро кад је тако, јер и „прост“ народ, по својој здравој памети и искуству каже да је „брзо — кусо.“

Расветливши довољно на тај начин и ову другу карактеристику еволуције по свима њеним ступњевима ми би зар могли исто закључити и за последњи јој ступањ, за друштвени организам, да се т. ј. ни кроза њ неће чинити изузетак од универсалног правила о прелаганом

ходу природних ствари, иначе би била сушта недоследност и „бескарактерност“ од наше хипотезе. Тиме би добили нешто простора, који би могли употребити корисно да разгледамо оно што горе напоменусмо, како по нашем философу од познате две стране човечијег духа, чуства или емоције, посредством којих ми долазимо у непосредан додир и свезу са спољним светом, бивају нарочити повод свим радњама нашим, а није да су главни узроци и побуде делању човека његова интелектуална страна илити тако звана сазнања, јер ова сачињавају собом стање духа таково, у коме се ми занимамо само односијама што постоје међу нашим осећајима. Но ово би било заношљиво сада кад хитимо крају а оно прво не може се обићи. С тога ћемо одмах да се обратимо историчноме доказу о превеликој спорости друштвених ствари наравно у том смислу да гледимо структуре и функције органима социјалног организма према веку и годинама им, за које раде без да постану излишне и да закржљаве. Но историја под којом се у строгом смислу разумева само оно време живота народа, од којега има споменика писаних или иначе, једва с муком допире у прошлост од 5000 година. Међу тим јасно је тако исто у главноме из друге, природне историје свагдашњих људских друштава да осим најмањих агрегата, слично биолошком факту неорганизоване протоплазме без својега нуклеуса, ма каквим иначе гомилама људских створења први услов даљем порасту и развитку, бива самоникло установљене међу њима неке и јаке владе, диференцијација једноставне материје у управну и управљану чест. У почетку ово средиште једино и искључиво врши све генералне функције за друштвено одржање и напредовање, док се по времену с разгранањем друштва било из себе било с поља освојењем не раздели на више специјалних функција зарад удобнијег одправљања своје органичке управне дужности. Тако оно бива извор споменутим трима чуварима целокупности друштвене против расула: моралу и цркви — против унутарњег расположаја на зло; закону и држави против учињених већих преступа друштву; јавном мњену и спољашњим обичајима против омањих прекршаја доброга понашања међу људима. Ово су животне функције те по сведоџби историје ни једна се од њих не може пореметити без великог јада и опасности по читаво природно тело једног народа. Почетак им је мислени кад и друштву; ни његовој по нужди и удобности међусобној одвојености неможемо ухватити часа али имамо доказа да је вера у морални ред (а онда ће бити да су била позната и она два друга пратиоца морала) постојала у Европи још пре 50000 година кад находимо у тако званом каменом веку гробове људске и олтаре боговске, чиме се посведочава веровање ондашњих обитатеља земље у бесмртност душе својих краљева, од којих су неки примани и у богове, а заповести ових сматраху се као морални кодекс — дочим грађански и церемонијални и даље прописиваху живи краљеви. И данас бива исто у свету, да се осим јавнога мњења у име Божије владаочево одржава у друштву добар ред. Ближе нама с тога што бивају јасније већма разгранате поједине структуре својим функцијама, бива јаснија и наличност и једноликост њихова са данас постојећим органима и ових радњом. Да се манемо као мање познатих старих Американских цивилизација па од средоземске специје да погледамо на тако звани Африкански огранак њезин, расу Хамитску као најстарију у историји како се данас учи обично. Не налазимо ли и овде пре 5000

година у старој Вавилонској и Асирској, а особито Мисирској цивилизацији већ добро уређену свештеничку хијерархију са својим степенима и колегијама и војничку организацију тим самим што постојаше — у главном доста подобне данашњем друштвеном устројству? Одељена им је била за себе и судска власт коју су упражњавали свештеници строго по писаним законима. Исте специје средоземске раса Азијска или семитска какву организацију преставља може се читати у Старом Завету. Разлика између онда и сада, види се лепо, да је само по ступњу а не стварна, и ондашње друштвене структуре са својим функцијама односе се према данашњим Европским као тело и његова радња у детета према телу и радњи му органа у момка. Хајдмо јошт ближе свом добу и крви. Не питајући у каквим су приликама живели чланови најнапредније Индоевропске породице илити расе док су били у заједници у Азији (а да су били народ у сравнењу с дивљацима много напредан сведоче им у језицима дотичне опште подједнаке речи) ми ћемо се ограничити на њену најобразованију бившу грану у Европи, Грко-Италску и видићемо како су и у ситницама велике куће т. ј. државе њихове млађе браће, данашњих Европских народа, уређене на њихову. Да су у класичкој древности облици друштва Грчког и Римског били врло налик једно на друго позната је ствар; но мало кад се погледа и промисли види се да су они доста налик и на данашње стање. Одмах по краљевима, чија су само имена била укинута, регулативне друштвене функције (које су у прастаро доба све ејединњене у једној глави државној, у краљу) стекле су по времену и своје одговарајуће органе. У Атини архонти а у Риму консули наследили су краљеве и поделили њихове послове. Онамо је свештени део преузео архонт *βασιλεύς* а овамо rex sacrorum; световну управу имали су у Грчкој и то: војску *πολέμαρχος* у Италији поред консула magister equitum; судство су заступали *θεσμοθέται* односно praetores; врховну и у неку руку извршну власт државну *ἄρχων ἐπώνυμος* — consules. Зар то нису од прилике данашњи патриарси, ђенерали, судије и у опште министри? У даљем још се боље види сличност. Да узмемо организацију црквену: sacerdotes — *ἱερεῖς*. У Грка до душе имадијаху свештеници више приватан значај, но код Римљана су имали велики уплив на државне послове. Pontifex maximus јесте митрополит а други pontifices владике, flamines свештеници су. На каквих јошт различних редова и фратрова није било исто као и данас заједно са калуђерицама. Организација војске, и ако је оружије много усавршено са напретком техничких вештина, које се обично подразумевају кад се говори о том да ће наука ускорити прогрес човечанства, — остала је у ситницама готово иста. Што је са свим појмљиво, јер се је, као и читав организам друштвени, и војска природно развила и само лагано као и свугде напредује адаптовање њезине структуре и функција околностима. Тело војске са својим поглавицама осим корова, дивизија и бригада почем су онда војске бивале мање, овако је изгледало од прилике према данашњем. Над свом војском био је у Грка *στρατηγός*, у Римљана imperator, сада врховни генерал. На челу највећих одељења за тим, легија, регименти — *ὑποστρατηγός*, legatus, данас подвојвода, Obristlieutenant; заповедници наших батаљона, звани мајори били су у Грка над сличним одељењма, званим *τάξις* — *ταξίαρχοι*, односно tribuni militares над кохортом; кумпанију *λόχος*, centuria воде капетани а водили су *λο-*

χαγοί, centuriones, — и јошт су имали и остали степени доле до каплара *δεκάδαρχος* decanus. Така је структура била инфантерије, која је имала и свој подраздео стрелаца — *τοξόται* — sagittarii, *σφενδονῆται* — funditores. И кавалерија према малини такођер је била организована на данашњу. Па готово да су имали и трећу врсту оружија, данас страшну артилерију. Aries — *κριός*, balista — *Λιδοβόλον*, catapulta — *καταπέλτης* чиме су рушили бедеме образац су од топова. — И судили су слично, особито Римљани, који су имали у свом претору неког министра правде, што наступајући звање својим едиктима, окружницама објављивао је начела поступања и састављао од уважених грађана листе — album — квезитора са понеколико грађана у помоћ им, што су били у неку руку наши поротници. — Закони пак сами доношени су у скупштинама. истина од свију бирача, но који су опет репрезентативно гласовали, јер је свака центурија најпре међу собом већином гласова решила била, какав ће бити њен укупни вотум, исто као и данас што бирачки окрузи шиљући посланика у сабор овде су заступљени по већини само његовим једним гласом. Једном речи, они који се баве класичним студијама знају врло добро да живот Грка и Римљана био је у опште јако сличан нашем животу. Тако је; јер и осећања и побуде појединаца, из којих се друштво састојаше биле су исте као и данас, а природа честица суди увек каква ће бити целина. — Да напоменемо у две речи и оперативни, управљани део у друштву па и његове самоникле структуре и функције од каста мисирских и источних до скора постојавших цехова и у опште поделе рада имају свој почетак кад и регулативни органи т. ј. незнано кад, а измене њихове у времену историчном бивале су врло поступне и слабо приметне.

(Наставиће се.)

ЛИСТАК.

ПИСМО
владике Платона Атанацковића
српском патријарху Јосифу Рајачићу.

Ваше Блаженство
Святѣйшій Патріархъ
Господине Господине Мылостивѣйшій!

Слава во вышнихъ Богу, и на земли Вашей, за имя Божіе и Народа нашего Сербскаго дѣлающей и трудящейся Святости!

Сунце миле наше Србске свободе, за коіомъ намъ по овыма -странама Православна Вѣра и Народность дуго уздисаше, ево се роди и засія и Сомбору такоже! Побѣдоносно Србско наше Воинство ушло е ономадне на дан С. С. тріехъ Іерарховъ у Градъ овай, са раширеныма рукама дочекано на отворене братске груди наше Србске. — Сви овдашньи Срби после деветомѣсечныхъ свакоякихъ удручевія едва ево едаредъ свободно дисати зачеше, а нарочито и я с ньима као сугубомъ браћомъ моіомъ: Единоплеменицыма; па узъ то іоштъ и Соотечественицыма; нарочито, велимъ я, кои самь удалѣнъ одъ своихъ съ премалымъ на далеко и на широко разсѣяннымъ и тако реħи разпрсканымъ Стадомъ духовнымъ, толико време наисвирѣпіомъ судбомъ, као у лютомъ процѣпу, держанъ быо! — Благословенъ Господь, йже не даде насъ въ ловитву! И сторицею благословенъ Господь, кои е по неизслѣдимомъ промыслу своме сподобіо мене у овай одсудный махъ доћи у овай предѣлъ и управо у Сомбору десити ми се, те самь изъ мѣста рођеня мога самъ лично храброме обадара (:благословене рѣчи Вашомъ Святостію ми подъ 29. Іуліа л. ч. н. писане употреблюемъ:) Неба и земље: свободу Вѣре и Народности доносећемъ Воинству нашемъ Србскомъ на срѣтеніе предъ Градъ изаћи, и найсердечніомъ са добродошлицомъ поздравити срећаьъ и пресрећанъ быо!

Слава во вышнихъ Богу, и на земли Вашей Святости!

Молећи понизно, да мою ревность — кою сте у преднаведеномъ писму наймилостивіе споменути благоволѣли, святыхъ ми Вашихъ налога и заповѣстій сподобляватп удостоите, и Патріаршескога Вашегъ благослова благоговѣйно просећи, съ найдубльимъ страхопочитаніемъ есамь и на свагда пребывамъ

Вашой Святости

У Сомбору 3-огъ февруаріа 849.

нижайшій слуга
Платон Атанацковић с р.
Епіскопъ.

Копија овога писма налази се у професора А. Сандића. м.

СИТНИЦА.

(Sub rosa.) Ове речи, као што је познато, значе, да је оно што се под тим знаком пише нека тајна, коју ваља чувати. Како је тај израз постао, о томе се ово приповеда: Год 1669 — под владом цара Леополда I. — побуне се мађарски магнати са намером, да помоћу турском отргну круну владаоцу од Угарске. Да би постигли ту намеру држали су, да им је нужно заузети град Грац, те с тога ступе у погодбу са грофом Еразмом од Татенбаха, и овај се обвеже да ће им предати градове Грац, Петаву и Раткерсбург, а њему буде у накнаду обећана круновина Цили. На жежезничкој станици Кранихсфелд код Марбурга у доњој Штајарској, има градац, који се тако исто зове, и на плафону у томе дворцу има златна ружа у дворани, где су се поглавице ове завере тајно скупљали Онда се у отменим сталежима говорило понајвише латински. Писменима з. г. (sub rosa-испод руже) јављало се поједињим заверницима кад ће бити у дворцу састанак. Грофов најмилији послужитељ Јован Валтазар Рибл, који је потпуно поверење уживао, не само да је издао заверу ову варошком судцу Петру Фолку, него је и протоколе дао, из којих се читав план завере дознао. Гроф Јован Еразмо буде таки ухапћен и погубљен. Дворац Кранихсфелд лежи на једној великој равници и важно је у средњем веку као јака тврђава. Некад је био дворац тај прекрасно искићен, што се и данас по заостатцима може да позна. Дворац је и до данас прилично добро одржан. Она златна ружа и сада постоји у витешкој дворани као симбол тајне.

КЊИЖЕВНИ ОГЛАС.

Г. Драгољуб К. Стојиљковић у Пожаревцу позива на уписивање на „Јакобинце“ св. II. Књига је већ у штампи и изнеће преко 6 штампаних табака. Цена 3 гр.

ОДГОВОР.

Г. Ј. Ј. В. — Примили смо ваше примедбе на „Погледе у праsвет“, али ту и нема никаквих приметаба на ту књигу, него показује огорченост вашу, што је г. преводилац „по карловачким сокацима ђерманизирао“. Ово пак не спада на ствар, а из целог вашег списа види се, да за кулисама леже неке личне диференције између вас и г. преводиоца, а те ми неможемо у „Јавору“ расправљати.

Г. јеромонаху М. — У једном од идућих бројева биће штампано.

Администрацији „Прахе“ у Прагу. — Наш лист не доноси никаквих илустрација, дакле не можемо од ваше понуде никакве употребе чинити. Узгред буди примећено, да се слике у овом „угледном броју“ врло мизерно препоручују.

Гђи удовици у С* и гђици М. овде. — Др. С. нам је саопштио ваша писма, али их нисмо ни читати хтели, кад смо видели да се тако лепе Српкиње немачким језиком служе у својој кореспонденцији.

Са овим бројем улази „Јавор“ у другу половину ове године. Ми се надамо, да нас досадањи наши претплатници неће оставити, а тако исто држимо, да ће се и умножити број њихов Бројевима „Јавора“ од почетка ове године можемо свакога још послужити, ко нам се буде пријавио. Цена је 2 фор. до краја ове године. Новци се шиљу **администрацији „Јавора“ у Н. Саду.**

„Јавор“ излази 1. 10. и 20. дана свакога месеца. Рукописи нека се шиљу уреднику, а предплата „Администрацији Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на читаву годину 4 фор. на по године 2 фор. на три месеца 1 ф. *За стране земље*: на читаву годину 5 фор.

СРПСКА НАРОДНА ЗАДРУЖНА ШТАМПАРИЈА У НОВОМ САДУ.

БРОЈ 20. У НОВОМ САДУ 10. ЈУЛИЈА, 1875.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

УРЕЂУЈЕ ДР. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

ХОМОЉСКА ЛЕПОТИЦА.

Приповетка Милорада П. Шапчанина.

(Наставак.)

Професор је дуго седео и ћутао. Надземаљска тишина осамљенога места, суморност и мртавилост сурих и ледених развалина — збило га је у се, и он мишљаше и сањаше чупкајући зеленкастобелу маховину с плоче на којој сеђаше. Он је додуше човек млад, али га нико не познаваше као сањаоца, као сувише заношљива осетљивца. На опет као да је потпис написала дражесна рука какве мађионице. Кажу, да карактер слова казује често и карактер писачев. И њему се цртице сувише чињаху за укус погодне, и кад их не гледаше, опет му трептаху у машти као да су од злаћаних жица, а звук имена испуњаваше га неком неописаном слашћу.

— Ах, Боже мој, како се опет заборављам, уздахну млади мислилац; овај занос већ није достојан мога положаја. Ја морам бити смотрен. Оскудица опрезности, лако ме може хитнути под власт срца. А како ми је под владом његовом — ох то и сувише добро знам Како нам лепо доликује хладнокрвност.

У таким мислима диже се с камена. Пође журно, па се опет устави. Погледа на све стране, као да је и она глува самоћа сувише речит оптужник. Нерешљивим кроком приближи се вратном камену и — тајанствени потпис осетио је ватрен пољубац.

— Ала си лакомислен, млади човече! Време је да се враћаш с бојног поља страсти као победилац!.... Шапу неки унутарњи глас младоме професору, али се он оглуши његовоме прекору.

— Ја имам свој свет, мишљаше он у себи; и у њему моја осећаја, моји поступци имају са свим други и облик и цену. Ја љубим Марију, пред њеним су ногама изливи мојих најнежнијих осећања. Али је она још и данас хладна, обична; мирис цвећа моје душе још је није испунио вишим светом. На њој се не лепрша плашт појезије, којим би ме приљубила к себи чаробним, нераскидљивим свезама. Ох, Боже, како је јако обложена нераскрављивом студени, како ми је празан овај свет, како много патим.... Погледавши још једном у тајанствен потпис снажно уздахну:

— Ко зна, можда те је написала она нежна рука, која ће спустити мир у ово срце и удахнути жар и дражи у празнину и студен хладних и несносних дана мојих. Ја примам твоју нежну руку, викну усхићено, и извадив писаљку из бележнице записао је своје име. Путници ће

у напредак читати на камену два здружена имена: Вилма и Љубомир.

После неколико тренутака био је већ код својега друга.

— Ето видите, драги колега, викну му још из далека стари професор; ето сам сео с козарчадма те правимо качамак. Ово је јело над јелима за скроман желудац као мој. Али данас је и он попустио разнежен уметничком кујном. Сео сам с децом више да ме жеља мине. Али за вас....

— Сад сам најмање расположен за ма какав залогај.

— Хоћеш ли млека, господине? Запита га старије козарче. Реци, да одмах помузем....

— Хвала, хвала, драго дете моје.

— Онда си, душе ми моје, сит.

Оба професора дариваху услужну козарчад; пандур приведе коње, и после неколико тренутака сви су троје јахали утрвеним путем, тиком уз појетичну обалу реке Млаве.

Клисура је ћутала и путници су ћутали. И шум Млавин губљаше се све већма и већма. Ма да имађаше још пуна два сахата дана, опет се поче приметно сутон хватати. Облаци, испочетка голубасти а после све тамнији и кишоноснији, почеше се прикупљати над уским обзором изнад овог величанственог теснаца.

— А, кише ето још до ноћи, примети пандур погледајућ' у небо. Ваља нам се пожурити да без нужде не киснемо, а, као што видите, и коњма су плоче остароковиле.

Коњи, на дани им знак, убрзаше свој караешки ход.

— Али докле ћемо ми овако ћутати, поче стари професор. По мени ми је баш све једно, ја се умем свагда разговорити, па ма то било и са самим собом. Али ви?

— Имате право, господине Станимире.

— Ја мишљах да своју стару меланхолију оставите код куће, па весело да пропратимо овај диван пут, на који се једвах склоних због многих послова.

— Ја сам вам захвалан.

А чиме? Нему захвалност не примам од вас у овај мах. Хоћу да говорите! Како ћу знати шта је у вами, ако сте неми као мраморни кип. Признајте да вас нешто тишти!

— Признајем.

— Исповедите ми се.

— Воља је ту, али....

— Али?

— Језик ми је непослушан, сувише крут да искаже.

— Али докле ћете бити тако детињаст?

— Не знам, ал' ово су....

— Песнички снови и ништа друго, упаде му у реч стари професор.

— Онда је даљи говор међу нама немогућност. Ви не признајете појезију...

— Молим само за коректан говор, то, Љубомире, нисам казао.

— Ја вас тако разумедох.

— Ако си тако разумео моју примедбу, узимам је натраг. Али оставимо то, ипак имам права рачунати на твоје поверење. А да ти нисам пријатељ и друг доста што сам старији — готово бих те могао родити.

— Веома ценим ваше пријатељство. Добро дакле, само моју исповест немојте жигосати слабошћу срца.

— Та но, но!

— Ви познајете Марију?

— Као и тебе.

— И њезина брата.

— И брата и оца и целу кућну тевабију. Ох ту тек има стрина и тетака

— Ја сам у њихну кућу често одлазио одкако дођох из Саксонске. Њезин

брат ме уведе у њихов породични круг. Многе сам пријатне вечери код њих провео. Празником сам био њихов незаходни гост.

— Доиста је стари газда Тејо веома гостопримљив.

— По ручку бих му прочитао који ступац из новина.

— Дакле је и политичар?

— А то не. Већ код трећег ступца спопо би га сан, и отишао би у своју собицу да прилегне мало. И тетке и стрине још пре њега сместиле би се где у мирном углу и при спуштеним завесама спавале до два, до три, богме често и до вечерња звона. Ја сам тада свагда остајао с Маријом и њезиним братом. Брат би се каткад и поудалио, али ја сам јој остајао веран, читах јој новине, књиге, тумачих покаткад заплетене кројеве у „Базару“. Не знам да ли оста иоле занимљива епизода из мог ђаковања, а да јој не испричах тачно како се збила. Више пута и прегазих дозвољене границе пристојности, почех јој поверавати моје намере, моје жеље које нико не знађаше до једини ја.

А она?

— Она ми се, до душе, не повераваше, али врло радо примаше сваку моју искренију реч. После неколико месеца знала је она све: моју унутрашњост пренео сам у њу, она поста благајна свега душевнога блага мојега. Ја је љубљах, љубљах ватрено.

— А она?

— Сад бих желео да могу оћутати на то питање. Она ме од свију највише одликоваше, са мном се, као што рекох, радо забављала....

— И љубила вас?

— Љубила, али као своју најмилију хаљину, као свој најновији накит.

— Можда се то вашем љубоморном оку само причинило.

— И ја сам се тиме чешће тешио. Али, драги господине, две је пуне године како се савијам око ње као дете око мајке своје, како јој пратим сваки поглед и покрет њен, и на чистом листу моје душе још звук њених медних уста не написа: љубим те. Још, не ретник, не осетих тисак њених малених и белих прстића, још не видех љубавним жаром преображено лице њезино....

— Зар ни један врео пољубац?

— Хај не забадајте тако хитро ножа у моју храњаву душу. Пољубац? Ха, ха, ха. Овај горак смех нека вам је одговор. Ни најскромније право љубазничко не уживах ја, њезин највернији, најљубазнији поданик.

— Ви је оставите!

— То не могу.

— А ви је узмите!

— И то за сада не могу.

— Па шта ви хоћете од ње?

— Шта хоћу, драги пријатељу? Ето за тај ми је израз језик сувише неспретан, говор празан и оскудан. Ох, кад би сте могли завирити у овај духовни свет у мени. Шта хоћу? Хоћу један свет богатством дражи неисцрпљив, мислима вечан и безграничан, свет, који ће се свако јутро подмлађивати блаженством, божанством.... Ето тако сам јој једне вечери исказивао своју врелу љубав своју преданост, али она, оборених очију, стајаше преда мном, неизненађена, неусхићена, непреображена. Метнувши своју дражесну руку на моје раме, рече ми тихо: оставите ме неколико тренутака на само, пре него изустим ту тако важну реч мога живота. Она се удали, а ја, понижен у своме мушком поносу, похитах к вама да вас склоним на овај пут...

— Сад вас потпуно разумем: она вас не љуби.

— Не љуби? Ох та то бих био кадар с лакшом борбом издржати, драги при-

јатељу. Грозније је ова друга мисао од које се плашим: она не уме љубити.

— Грозно извођење!

— Она је хладно, несаучастљиво, душевно непунолетно створење. Наша свеза била би само једна погрешка више у природи. Међу нама би катасрофа била неизбежна, јер: или бих био ја њезин тиран, ил' подлога њезиних лакомислених жеља и каприса. Ето видите ова провала међу нама нанесе ми бол.

На то ће стари професор пошто су оба неколико тренутака ћутећи јахали:

— Ваша је пресуда предхитрена.

— Како то? Запита га Љубомир и радознало и чудећи се.

— Ви нисте Марију довољно испитали.

— Та ето сам вам испричао све.

— Баш за то. Ви нисте прибегавали — револуцији.

— То не разумем.

— Не разумете? Учините преврат у начинима ваше љубави, а онда, онда је врло вероватно да ће је тај обрт усколебати, потрести, и разбудити успавала врела њених осећаја, и.... она ће вас разумети.

— Разумети?

— Ама баш исто овако као ја. Равнодушност, хладнокрвност, неизненађење, одмерена учтивост, а опет непрестано присуство ваше, — све ће јој то постајати с дана на дан досадније; зажелеће што скорију промену тога безначајног, безживотног стања; пред очима ће јој затрептати у лепшој и преображеној боји све слике ваших минулих љубавничких састанака; нежност ваших страсних и поверљивих изјава зазвониће још нежнијим звуцима у њезиној заталасалој, а можда и ускипелој души, и ви ћете, покајницу, за неколико недеља држати прерођену, преображену у својим наручјама.

— Хај, кад бих икад могао ја испунити душу тога анђела.

— А зашто не? Само, као што видите, без преврата нема освојења. Само живо на посао. чим се у Београд вратимо: „у бој, у бої, Србине!“....

Стари професор поче смешећи се певукати. На лицу Љубомирову појави се ведрина, осмех. Мора да је нови светлац наде синуо у наоблаченој души његовој.

— Уставите кљусад, господо, викну весело пандур, који је подаље напред измакао. — Са овога виса најбоље се види манастир Горњак. Погледајте брду преко реке....

— У тај мах заорише се и сребреноззвучна манастирска звона оглашујући молитву вечерњу.

(Наставиће се.)

ПОДИГЛА СЕ...

Подигла се кујунџијнка дивна,
На рукама злаћена јој гривна,
А на врату бисер и ђердани
Вештачки су сливени, скована.

Злато сија по широком свету,
Ситан бисер трепери по цвету
Што га зора — кујунџијнка круни,
Што га нема у краљевској круни.

Кујунџијнка и руди и бледи
Па ме чедно, па ме жељно гледи
Као да би полетити хтела
На препуна недра моја врела.

... Узалуд се осмејкујеш на ме
Чари твоје узалуд ме маме:
Ја те никад неби хтео младу,
Да те, зора,ваљда мени даду:

Убава си, светла, богата си,
Од сунчевог зрака су ти власи,
Али, срца не носиш у грудма,
А без срца тешко ли си људма!

У Новом Саду. Мита Поповић.

„НА ПРОЛЕЋЕ“!

Приповетка из српског живота.

(Наставак,)

V.

Господар Јосим Борић је преврио у својој љутини. Жао га је што је био тако жесток. Могао је лепо казати Милану да још не мисли кћер удавати — па би на једно изашло. Али што га је изазивао. Теши га што није он почео, ал опет му је жао. Синоћ за вечером ћути мати ни да би речи а Милица тужна невесела тек да бризне у плач. Господар Јосим је осећао шта је нарадио, па се раније повукао у своју одају. Готово зора свити а он још ни да трене. Разбио му се био сан од силних мисли. Кад запојаше први петли преврну се на другу страну помислив у себи хајд нек преноћи у њему па ће већ видити. Истина Милан му није био никако по ћуди, али згрешио би богу кад би рекао да га мрзи. И нехотице пође да упоређује Милана са својим гостом. И ово је још да рекнем млад човек, у најлепшим годинама, па како се бави око великих народних послова. Не живи тај да шврља по шуми и брегу, по јендецима и ливадама, лепо је схватио дух времена па ради за општу ствар. Господар Јосим већ се дао у бригу где му је гост тако дуго заостао, нопадне га страх да га нису откуд намирисали, па иуто невоље да пропадне ствар а овамо већ дозрела. Ал опет мудра је то звер, знаће тај заметнути траг, да га ни ђаво неће намирисати. — Дакле једва једанпут на пролеће па право у Призрен! У тим мислима клонуо је наш господар Јосим у меко крило морфејево....

Док се тако старац бочио са сном, дотле је у трећој одаји госпођа Перса тешила своју јединицу. Милица је сву драгу ноћ преплакала вијући се мајци око врата и преклињајући је свим на свету да јој се нађе у помоћи у овом најодсуднијем часу њезинога живота. Милош, верни побра Миланов, испричао им је потанко све шта се догодило између старца и Милана. За Милицу су биле милошеве речи као самртно опело њезине среће. Госпођа Перса је била ојађена у дубљини душе своје. У први мах подиђе је љутина мислиш полетела би у коштац са својим старцем. Али је госпођа Перса ипак била мудра жена. Држала је да неће бити добро да кидише на ону халу док је још онако у првој ватри, знала је да га то не држи дуго, па је мислила док се он стиша очита ће она њему аџикуран да ће се све крстити и чудити шта га је снашло. Виш размазио се он па мисли кад му она попушта час у овом час у оном да може радити шта хоће. Ако је он отац и она је мати а детиња судбина није шала. Бре узеће она њега на миндрос да ће му се све пушити глава.......

Сутра дан поранио господар Јосим. Нешто му се не седи код куће па ће изаћи мало на одају, тамо ће и ручати а препазиће и на госта. Вратили се, туд ће га пут нанети.

Госпођа Перса је поручила Милану да дође на разговор, хоће бащ из његових уста да чује како је све било. Милан очајава, држи да је све пропало. Милица се занела, чисто је занемила од тешке туге. Милош мисли да се треба стрпити, ваља оставити ствар времену па почети опет на ново, онако из тија. Кад је госпођа Перса из Миланових уста чула како је све било, онда се тек разгоропадила. Неће она чекати ни часа, чим старац дође кући, знаће она шта већ шта ће му рећи. —

Господар Јосим је био наместио одаџијинога дерана на пут, ако прођу туда његова кола и у њима један господар, да му каже да не тера у село него управо на одају. Господар Јосим је држао на то, што је био газда човек, па је мислио овом ће приликом и показати госту своју одају, а биће и сами, па ће моћи боље разговарати о њиховим плановима.

Око четир сахата по подне ето ти и сердара Стојана Петровића. Извињаваше се што је тако дуго остао, али морао је да се састане с неким људима. Ствари стоје да неможе бити боље, све је удешено. Сердар прича како је добио гласе да је у Босни све као запета пушка а господар Јосим све му гута речи. Једно му се само не свиди што ту ствар одобравају и неки бегови. Сердар га утишава да је то његова брига, ти су поузданији него кршћани. Кад су се већ наразговарали окрену ће сердар други разговор.

— Ма вјере ми, драги домаћине, ја пројезди преко равна Срема, ма лијепа земља да је бог види! Вјера и бог ја бих мога овђе вјековати. Ма, старче мој ви сте ми њешто тужни, река би или ми се само привиђа? —

— Ех није ништа — рече господар Јосим уздахнувши — ма знате како је кад газда није сам дома. Баба ми већ отежала а Милица не доспе свуда да —

— Вредна и красна ђевојка та ваша Милица —

— Е само је човеку брига на врату. У ово време најбоље је кад човек и нема деце. Верујте ми само брига. Е тако кад је човек отац, дочека и то да га деца и неслушају — рече старац погледав чисто тужно у даљину.

— Ма како то чоче, шта се то зби ако смијем знати? рече сердар и глас му дође пун меког саучешћа.

— Мој сте човек хоћу да вам кажем и онако немам коме да се изјадам. — И ту поче да прича старац пун огорчења, како му се ћерка загледала у дериште, које треба још да иде у школу а не да мисли на женидбу.

Док је старац приповедао, жмирао му је гост немирно с очима. Кад старац дође при крају своје приче поново у јарост, севну нека ђаволска светлост у очима сердара Стојана. Још један тренут па је био са собом на чисто. Ова прилика или боље рећи старчева неприлика дошла му је као наручена. Гвожђе ваља ковати док је врело. Како би било да се понуди старцу за зета? Шат и не дође до ствари бар ће добити повода да га поштено оклама.

— Ето видте, драги госте да је то велика брига да је син како тако, али женско је дете па је бојим се заслепило — доврши старац своје приповедање.

— Тако се и мој бабо брине о мени. Све ме кори: „Море сине ми смо добра соја и кољена, имамо пуста блага а и међу људма добар и поштен глас, што не гледаш према себе прилику, себе љубу мени старцу добре пријатеље.“ —

— А ви? упита господар Јосим чисто радознало.

— А ја му вељу: Окај се бабо тијех разговора, где имаде за мене ђевојка

тамо нејма за те добра пријатеља, а где има за те пријатеља тамо није цура на удају! —

— Па што не тражите? —

— Ма сад ми већ није на ино. Кад крену у ови крај рече ми: „Ма ја не дам да се ти мјешаш у ту врашку работу, е страх ме је синко хоћеш своју изгубити главу, па ко ће мене старца подворити, колико болна надгледати“? —

— А ви? рече господар Јосим долазећи све то љубопитљивији.

— Ма није онако, дадох бабу вјеру тврду: ђе ја нађем за себе ђевојку а за њега добра пријатеља, вјера и бог, узећу је, вјенчаћу је за се! —

— Па нађосте ли? упита старац чисто ватрено.

— Мој старино! — рече сердар Стојан и глас му у овом одсудном часу чисто задрхта од узбуђења. — Кад погледам у те, ем ми је ка да виђу мојега баба. Душа ваља и јесте једно другом слика и прилика, вас два стара јунака! Али да не дуљим што дуљит не треба. Ето, старче, ја сам твојој цури муштерија. Твоја цура за ме је ђевојка а ти старче пријатељ ми бабу, нек се сроде јуначке нам лозе! —

Господар Јосиму сијне лице као ведар дан кад га обасја сунце.

— Шта рече? Ти иштеш моју Милицу? Таки јунак и коленовић! Слава богу! — викну старац сав усхићен — никад не бих бољег зета пожелио. Вера за веру, ево руке, ја ти је дајем с благословом! Таки јунак и приликује да буде зет Јосиму Борићу!

— Стојан прихвати лукавим осмехом пружену руку старчеву, пригну се малко и рече:

— Хвала оче, благослови!

— Жив и здрав био синко — рече старац а суза му заблиста у оку, — себи и мени на дику и Српству на понос и обрану! —

— Вала и хоће кунем ви се капом на кољену — рече сердар подмуклим гласом целивајући старца у десницу.

— Док само гране пролеће! Како ли ће да израђује таст и зет напоредо! —

— Вала ако да бог и срећа јуначка! Ма тасте мој, адет би био да упитамо ташту и ђевојку јесу ли и оне вољне? —

— То ти остави мени. Ја сам тек ваљда господар од свога детета, моја жеља њојзи је заповест — рече господар Јосим одлучно. — Него ће већ бити време да крећемо дома! —

Док су се домаћин и гост журили кући дотле је и госпођа Перса била са својим планом готова. Шта ће се она ту вазда снебивати, очитаће она старцу лекцију да све звони. Ваљда није ни она у кући последња. Виш ти то њега да убија дете. А ако би случајно и тај дерни гост наишао, узеће га Милош и одвешће га младоме попи, да може госпођа Перса што пре добити старца на само. Госпођа Перса је душа ваља мирна и трпељива жена, преметула је она већ доста преко своје главе, ћутала је, гутала је, пуштала је старца да ради како зна ал овде треба да се чује и њена реч. Мати је тек прва.

Таман господар Јосим с гостом у авлију а ето ти и Милоша, за тренутак два већ је узео госта испод руке па су се упутили улицом. И сердару Стојану је ова шетња добро дошла, јер га је госпођа Перса чисто пресекла, тако су јој очи севале.

Господар Јосим је приметио на својој жени да се љуто наоштрила. Памти господар Јосим из ранијих дана шта значи то, кад госпођи Перси дође до грла. Таман он у собу да набије дуванкесу а госпођа Перса се створи као херувим

с пламеним мачем пред њиме — и запречи му пута.

— А ти мени и неговориш, шта си јуче нарадио? А ко сам ја у овој кући ха? рече госпођа Перса и успламти очима.

— Жено! — викну господар Јосим и обрве му се накострешише — Жено, Не мој да ја потегнем онај други крај!—

— Шта ћеш ти да потегнеш? — рече госпођа Перса одважно. — Ти ниси отац, ти си орјатин! Уби ми дете, уби ми сву радост моју. Ено гледај како је позеленила као да су је гује пиле. Уби онака красна момка, шта учини да од бога нађеш! —

— Бабо, једну мање! Пази шта говориш — викну старац и већ му почеше жиле на челу да набрецају.

— А шта се проневештаваш, часни те потро и с човеком! Та ваљда ниси полудио. Еј Милане, Милане сине мој! —

— А ту те пече вештицо матора! Бре даћу ја и теби и Милану! Триста вам мука ваши! — дрекну старац и лупи бесно ногом о патос, У тај мах улети Милица у собу.

— Слатки отац, смилујте се бога ради! — Старац се чисто трже кад опази како му се ћерка од јуче сва променула. Глава оборена, лице бледо, као љиљан кад га обори бесни вихор,

— Не бој се дете моје — рече старац меким гласом. — Наш'о ти је отац бољег ђувегију. Мени зета с ким ћу се поносити а теби друга с ким ћеш славно живети! —

— Каквог бољег ђувегију, гром те не убио и с човеком! Шта бунцаш ваљда ниси јео бунике! —

— Бабо! Једну мање, јер сад ће бити трке око куће — осече се старац бесно

— Слатки отац! Ја без Милана не могу —

— О Милану ни речи више! — плану старац. Нек ми не излази више на очи та кукавица! Ти полазиш за сердара Стојана Петровића — ја сам му те дао. Свршено је, за три недеље су сватови!—

— Отац, отац! — врисну Милица као громом поражена!

Госпођа Перса суну као махнита и ђипи пред старца:

— За каквог сердара? Јел жив човек видио тог чуда и покора! Довести човека из света, нит знаш ко је ни шта је, још није добро ни с кола сишао а он му већ даје своју кћер — ал' тога бити неће док сам ја жива! —

— Бабо! Ја сам отац, и како ја кажем тако ће бити! —

— Та какав отац! Орјатин си ти а не отац! Ја сам мати! Ја сам је под срцем носила, ја сам је на овом крилу одранила, она је моја кћи, па да је дам скитници из света!

Господар Јосима подиђе на ове речи бледило, усне му дрхтаху, у јарости диже руку:

— Бабо, бабо! Сто ти мука твоји! сад ћеш ме познати! —

Милица врисну: Отац, отац, мати! Ако бога знате! —

У тај мах закуца неко на вратима. Госпођа Перса изиђе брзо с кћером у другу собу а у собу уђе сеоски плајаш са писмом у руци.

— Господар Јосиме! Ево су послали господин нотарош једно врло хитно писмо! —

Господар Јосим трже завој с писма и приђе прозору да га прочита.

Писмо је гласило:

„Любезни пріятелю
Мнѣ високопочитаеми!

„Настоящим хитим да Вам извѣствуем да се Ваша сестра госпожа Екатерина от Матићь рождена Боричь внезапу весма разболела и да жели Вас, любезнаго брата свога са госпожом супругом не менше и господичном дщерію незако-

сиено овде видити, понеже убо како внушим иматье слѣдовати ньезино последнѣ волѣ расположеніе.

Всегда с отмѣним високопочитаніем чест имам назвати се Ваш одани пріятель

Дано у Будиму Табахну 8 јулія 186.

Гавріил Скоричь
заклятни адвокат.

Господар Јосиму дође ово писмо као гром из ведра неба. Сави га и пође за женом и кћером. Метну им писмо на стол и тек што рече: Спремајте се да идемо сутра у Будим, Сима је на умору. — Рече, збриса сузу из очију па изиђе у авлију......

У вече је имао господар Јосим дужега разговора са сердарем Стојаном. Пре него што ће лећи извадио је господар Јосим из своје за патос приковане касе кесицу с дукатима и дао ју је сердару у руке.

— Дакле за цело, стоји као што смо уговорили — рећи ће господар Јосим праштајући се од госта.

— Сердар Стојан Петровић држи задану вјеру! —

— Лаку ноћ! —

— Лаку ноћ! —

(Наставиће се.)

БУРА.

И опет се бура диже
Моје среће топи чун,
Бујни талас у њег' стиже.
И већ биће скоро пун.

Весло ми је слабо, лако,
Малаксале слабе руке,
Искидано платно танко,
Од ветрова силне хуке.

Посред мора земног жића,
Чун ми плива без одмора,
Од зачетка свога бића,
Кроз таласе пут отвора.

С олујом се вечно бори,
Незгода га свуда прати,
Још му нешто тихо збори,
Све ће проћи и нестати!

Таласи га у вис дижу,
И за часак у дно доле,
Спуштају га, пак се стижу,
Ваљајући стене голе.

А срећа ми у њем' страда,
И живота мога сани,
У бездану морских јада,
Јер дођоше крајњи дани!

Да потопе морски вали,
Немилице у дубину,
Моје среће чунић мали,
Са висине у урвину.

Онда бура овог света,
Што колеба земно море,
Што животу — срећи смета,
И потреса ломне горе —

Малакса ће пак ће сгати,
Смириће се морски вали,
Ново сунце тад' ће сјати.
Али неће да опали.

Там' где страсти лице крију,
И сујете саме вир,
Тамо нема да се бију;
Тамо влада општи мир!

Београд 24. јуна 1875.

Јеромонах Милутин.

СЛИКЕ ИЗ ЂАЧКОГ ЖИВОТА.

III.

Ђачки малер.

Било вам је то баш на Цвети.

Дан је био тако леп да неси могао лепшег ни пријатнијег пролетњег дана зажелети.

Баш сад изби досет сати пре подне.

Фијакери су све зврјали дунавском улицом у Новом Саду. Тако је много света врвило на паробродску станицу, да би мислио, е се цео Нови Сад подигао.

А зашто је то тако свет навалио на паробродску станицу? Запита ће можда когод од поштовани читалаца.

Е одма се види да не познајете новосађане. Увек, кадгод је лепо време — а особито још у пролеће — има на новосадској станици врло млого света.

Ту су вам путници и њиови познаници. Тамо на клупама опазићеш новосадске госпе, што изађоше из вароши ради свежа ваздуха Па шта вам само има ту још и такови муштерија, које је добро пиво овамо довукло; јер треба да знате, да овде на станици има такова пива, каквог у Новом Саду нема.

Даље има вам ту још и такови, који своје пријатеље и сроднике исчекивају.

Па колико вам ту има пекара, што тако свирају, да човек мора уши запушити; или пак певају ону њину познату песму: „две за три нове. три нове пар “

Па онда су вам ту и славне алваџије и симиџије, па колачарке, воћарке, рибари и т. д. Ето сад се зацело нећете чудити, одкуд толики свет на станици.

Али кад је недеља, па још кад је светац као што су Цвети; е онда човек не може проћи од силне светине.

Елем као што сам рекао, баш су били Цвети. Света је на станици било, штоно веле преко јего.

Пекари су као обично правили своје досетке, или су се свађали с' алваџијама, па би зацело и до чупања дошло, да их није пандур с' морсковачом раставио.

А ко су оно, што су ено тамо целу клупу заузели, и што се онако слатко смејаше? Па гле сви су приправни за пут.

Ко су та весела братија?

Зар их не познајете? Та то су ђаци! А што су тако весели то би било сасвим излишно и питати. Кажите ви мени, кад ђак није весео?

Ма да има највише лекције, и ма да нема ни по потуре у џепу, ипак је он весео, кад се у кругу своји другова налази, јер бар тада заборави на све своје јаде. Даклем, кад је ђак и у хрђавом стању (т. ј. кад има много учити а нема новаца) весео, како онда неби био данас на Цвети весео и радостан, кад се јуче опростио школе на две недеље дана, и кад ће ево данас на лађи својој кући, да проведе Ускрс у свом месту, у свом завичају.

„Е, па сад ко ће да им замери, што су тако весели! Приближимо им се ближе, да им и разговор саслушамо

„Проклети чича на граду!“ рече Пера „још никако да звони.“

„Та мани се бога ти Перо, куд ти се жури?“ примети ће на то Стева.

„Та то је истина,“ проговори Мита „али би и капетан на лађи могао мало брже возити.“

„Али што је за чудо,“ поче опет Пера „ја сам приметио, да та лађа „Elisabeth“ врло споро иде, јер ето коликогод сам пути био овде на станици увек се морало на њу дуго чекати.“

„Е, није него још нешто“, упадне му у реч Мита „то није истина, баш

„Јелисавета“ иде брзо као стрела; него „Hildegarde“, а то је истина да мили као пуж.“

И за цело би се још и даље о том препирали, да се не зачу јасан звук звона са града.

Ђаци заћуташе, јер беху ради знати, кад звоно стане, колико ће пута одкуцнути, па ако два пут куцне, онда за цело пашажер долази.

Елем сви су ћутали.

После неколико тренутака звоно стане. Један, два — стој немој даље! Аја неће да слуша — изби и трећи пут.

Ђаци се мало намргодише.

„Ху триста му мука,“ повиче Пера „та то је реморкер.“

„Мора да се штогод догодило на лађи, кад је још нема“, промрмља Ђока кроз зубе.

„А је л' бога ти Перо?“ запита Миша „а ди је Душан, зар он неће ићи кући?“

„Неће да,“ одговори Пера „отишо је само да се опрости од своје драге Милице.“

„Шта врага, та тај је баш смртно заљубљен.“ проговори Ђока смешкајући се.

„Немаш се баш ништа смејати,“ започе опет Пера „као да ти већ ниси био заљубљен. Сви ми, или смо били, или смо и сад заљубљени, изузимајући Стеву,“ затим се окрене Стеви „ја незнам Стево, што си ти тако стидљив, да несмеш ни с једном госпођицом да започнеш.“

„То није истина, нисам ја баш тако стидљив,“ повиче Стева ватрено „причекајте само прву прилику, па ћете видити ко је Стева!“

„Ха, ха, ха, немој се баш тако јако жестити; хајд видећемо, видећемо!“ рекоше неколицина њи смејајући се.

Сад звоно са града објави да пашажер долази.

Већина путника пође ћуприји, преко које се у лађу улази.

И ђаци се кренуше, кад Пера повиче: „стојте браћо ево Душана!“

И заиста Душан сав задуван дође међу њих.

„Како је Душане?“ запита Ђока „јеси ли се већ једном опростио са твојом Милицом?“

„Једва брате,“ одговори Душан „али мани се тога, него кога сте реда извадили путну карту?“

„Та платилисмо за први, али ми ћемо скромности ради на другом месту ићи,“ одговори Пера смејајући се свом вицу.

„Аха разумем!“ рече Душан, и оде да извади карту.

„Дед Ђоко, извади тај футожанер“ предложи ће Мита „па да направимо цигару док се Душан не врати.

Ђока извади дуван, и док се Душан вратио већ се у велико димило.

Сад се и лађа укаже, те се раја крене сна станичку ћуприју.

„А што си се ти Стево тако замилио?“ запитаће Душан.

„Сигурно се каје, што је обреко, да ће првом приликом, кад се састане са каквом лепотицом, показати, да и он уме ласкати и задобити срце каквог анђелчета,“ примети Пера.

„Ја што сам реко, то ћу и одржати чим се каква згодна прилика покаже,“ одговори Стева и повуче мало јаче дим из цигаре.

У том се зачу звиждање паре на лађи. Мало по мало и лађа стане.

Капетан викну: „Aussteigen!“ и путници почну излазити из лађе. Разни беспосличари нагрнуше на њи, и скоро силом истргоше путнику пртљаг из руке да га носе! Ала су услужни!

У том капетан викну: „Einsteigen!“

Врата се од ћуприје отворише и све нагрну у лађу. Ма да је улазак свакоме

на ћуприју без путне карте забрањен, инак се помешаше међу путнике и они, који несу имали путничке карте; али је и ухватио пандур два, три шегрта, што су хтели да се на ћуприју ушуњају и истего им мало већма уши тако, да су сироти шегрти пипали се за уво, да се увере, е да ли је још на старом месту.

Међутим су ђаци чекали да прође прва гужва, а после гордо ступе на ћуприју. Ципеле су им све шкрипале, као да су хтеле пркосити пандуру, што је стојо на ћуприји; јер треба да знате, да ђаци не живе са пандурима баш по најбоље. Раја даклем пређе ћуприју и уђу у лађу. Спусте се у друго место и ту тек што су се поређали око стола, ево ти и славног кучебера.

Сад вам се тек одпочне весеље. Келнери донесоше бутеле с вином и пивом. Дувана је било, колико год ти је срце зажелело. Ту ти се смејало и шале збијало; наздравице за наздравицама. Па када ти се раја мало јаче и вином подгрејала, онда се поче и певати.

Но неће бити нужно да вам и даље описујем како је било, доста кад вам кажем, да је то било право ђачко весеље.

„Еј Стево куда ћеш?“ запита Пера Стеву, који се упутио нуз степене горе на лађу.

„Глава ме боле, па идем мало на свеж ваздух, да се прођем,“ одговори Стева и оде горе нуз степене. Да би се боље разладио, успне се Стева на кров од лађе, и ту седне на клупу, и поче разгледати околину. Разгледаше обалу Дунава, а најпосле паде му поглед на кров првог места на лађи, но чисто се трже кад опази тамо једну лепотицу — праву Венеру. Она је седела на клупи поред једне доста старе госпе, по свој прилици поред матере своје.

Стева је непрестано у ту лепотицу гледао, па кад би случајно њен поглед на њега пао, чисто би се збунио незнајући шта да ради.

Еј мој Стево, прошао си ти, утонуо си у море љубави! Стара се госпа подиже.

„Куда ћеш мати?“ запита њежно девојче.

„Ајдемо доле, Даринка, видиш да ветар почиње јаче дувати, а ти знаш да мени старој свашта шкоди.“

Девојче ућути, устане и пође за матером. Но пре него што се доле спустила, паде јој поглед на нашег Стеву.

А Стева? Ох, он је био и сувише срећан. Ето му се даде прилика, да испуни своју реч.

Чим је Даринке нестало са крова од лађе, одма се и он сиђе доле, па онако занешен лепотом даринчином, није ни приметио, да је из другог места изашао и да се упутио у прво; и кад је већ био на првом месту, онда се тек трже из његови сањарија.

Но како се зачуди, кад недалеко од себе спази Даринку. Он хтеде брзо да прође поред ње, но у тај мах испусти Даринчина њежна ручица мараму, која паде баш поред стевини ногу. Е сад Стева није могао, а да мараму не подигне.

Подигне даклем мараму, и истина мало збуњено, али ипак учтиво преда је Даринци.

„Ви сте врло услужни, господине!“ проговори Даринка.

„О молим, то је маленкост,“ протепа Стева збуњен.

„Молим вас господине, да ли ћемо скорим стићи на какву станицу?“ запитаће сад Стеву Даринчина мати.

„Још мало, па смо код Карловаца,“ одговори Стева.

„Тек Карловци? то још млого имамо до Београда,“ рече Даринка.

„Даклем у Београд намеравате?“ запита Стева мало смелије.

„Јесте, тамо идемо мојој старијој кћери, да проведемо ускрс,“ придода даринчина мати.

„А, гле госпоје прије!“ зачу се сад један мушки глас за стевини леђи „од кад се нисмо видели, баш ми је мило, да вас опет нађох,“ и с тим речима седе тај странац поред даринчине матере, и ту поведоше сами засебан разговор не обзирући се на Стеву.

Стева шта је знао боље, него да се удали с тога места. Он дакле приђе Даринци.

„Госпођице, ја се препоручујем!“

„Шта, зар већ идете? Зар вам је овде несносно?“ запита Даринка.

„О молим, баш напротив, поред вас ми неби никад дуго време било,“ одговори Стева сасвим галантно.

„Ви само ласкате, господине!“

„Ни најмање госпођице, ја само праву истину говорим.“

„Онда је што друго“, одговори девојче мало поруменивши „него ако је по вољи сести!“

Стева се не даде дуго нуткати, него седе поред Даринке.

О чему се ту није разговарало. Све што год је било на лађи, све су претресли. Стеви се Даринка тако допадне, да је за четврт сата у њу самртно заљубљен био. Мислио је, Бог зна кад ће се опет са Даринком састати. па зато није хтео да пропусти ову прилику, а да јој своју љубав не изјави, а хтео је и да својим друговима покаже, да није он такав, за каквог га они држе; само није знао како ће изјаву своје љубави започети.

Најпосле се одважи.

Накашље се и дубоко уздахнувши рече: „Ох, ала сам ја несрећан!“

„Ви сте несрећни, а зашто?“ запита Даринка. Е сад је требало рећи, или-или, па за то се и наш Стева охрабри и поче:

„Ох, та како неби био несрећан, кад нема ниједног јединог срца на свету, које би из ватрене љубави према мени жарко куцало!“

„А ко вам то каже?“ проговори Даринка оборивши очи.

„Даклем има, госпођице?“ одпоче Стева ватрено „и то је срце у вашим грудима; ох је л’ те да се не варам? Реците само ту једну реч, да јесте, и ја ћу бити блажен, јер ја вас, госпођице неизмерно .....

„Fahrkarte!“ зачу се за стевини леђи крупан глас контролора.

Стева се трже, као да га је когод водом опарио.

„Ihre Fahrkarte!“ зачу се и по други пут глас контролора. Стеви се смркне пред очима.

Сад се тек сети да је заглавио. Quid nunc?

Како ће показати карту од другог места, кад треба да има карту за прво место, јер се на њему налазио. Сирома Стева сав се збунио.

Међутим Даринка извади своју карту и преда је контролору, који карту обележи и натраг врати, те сад само исчекиваше Стеву, али овај није ни на који начин хтео да извади своју карту другог места, јер би се тиме љуто осрамотио.

Елем Стева је преметао све џепове, ал’ у оној забуни никако да карту нађе, најпосле хтеде рећи, да ју је изгубио, кад — еј судбино, шта уради? — испаде му несретна карта и докотрља се баш до контролореви ногу, који карту подигне.

Сирома Стева, шта је знао боље, него да се што пре са овог кобног места удали.

Он даклем одјури одавде и само је за собом чуо још смејање путника и

контролорове речи: Ist das eine Unverschämtheit!"

Још се једном окрене и опази контролора, де иде за њим.

Одма је знао, да ће морати платити још један пут за пут, па зато јурне као луд у собу, де му се другови веселише.

„Браћо, дајте ми три форинта, ако знате шта је бог.

„Нашто. нашто?“ запитаху сви.

„Непитајте зашто, само дајте, двоструко ћу вам вратити,“ повиче Стева онако у очајности.

Пера је одма знао, да се ту нешто особито морало догодити, па зато даде Стеви три форинта.

Стева узме новац, изађе на поље и плати контролору, затим се опет врати међу братију.

„Та дед Стево причај, шта се то догоди с' тобом?“ зачу се сад са свију страна.

Стеван све редом иприповеда, проклињући и онај час, кад је почео женској се умиљавати.

„Ха ха, ха, та то ти је баш прави ђачки малер!“ зачу се сад као из једног грла, а за тим је ишло опет све по старом.

Келнери су и даље пуне бутеље доносили, а празне износили; кучебери су и даље обилазили око стола. Стеван мало по мало заборави (с' тужним срцем) Даринку, а остали му другови у великом весељу наскоро и заборавише на тај ђачки малер, па су и даље чаше празнили.

Што су ти ђаци! Ст.

The study of sociology by Herbert Spencer. Henry S. King & Co London 1874

(Наставак,)

Да би се предупредило свако хрђаво тумачење овде понављам: да вазда ваља имати на уму, да су разна људска друштва толико разних организама са разним удовима, који сваки има своју функцију. Па као што органи и функције да кажемо не варијетета једне специје, него и у свију специја једног рода животиња, макар колико да су измењливи и усавршљиви што се мора признати ипак су у самој ствари једни и исти што се такођер мора признати — тако и органи и функције друштвене. Еле касте, цеови и слободна друштва радeника слични су не само међу собом него и са работником спахиским, правим робом старога времена и оним ухваћеним непријатељем у боју, кога дивљаци убију и поједу. Само време, за које се од дивљачког заробљеника постане слободан радник није лако дочекати ни запамтити исто као ни прелазак специје једне у другу. Опет, за услове под којима се, истина полагано као и сваки добар посао у природи и у животу, али најпоузданије развија укупни живот људи, можемо такођер навести аналогију живота појединца. Први морални закон гласи: да свакоме треба да је просто развијати своје способности са највећом слободом могућом т. ј. да се и док се не дотакне сличне слободе другога. То је природни закон и за суму свију појединаца, за друштво. Ни оно, досљедно, несме се пометати **вештачким** начинима у свом **природном** напредовању. Сам смисао и употребљење речи „природа“, „природан“ значи нешто независно па и противно од воље, нешто самостално и самоникло како у предметима осталих наука, тако и у социологији. —

Дођох на крај свога излагања. Незнам колико је оно убедително за другог, но што

се мене тиче, после предидућег мог труда, да своје доказе поткрепим чињеницама из свију конкретних наука, у колико је то допуштао и простор овога листа, једва да ће бити нужно овде додати да значај ових чињеница ја сматрам са свим за пресудан. Као што из небројених случајева до данашњег дана закључујемо на ту истину, да је човек смртан, тако из, чини ми се, јошт небројених случајева ја судим да је оправдано закључити и на ту индукцију: да је ход васелене по природном закону скроз пред тинован, неизменљив и крајње лаган и спор. Што пак свест о овом јошт није установила се опште за социологију, то је опет по природном закону ума човечијег, јер се и спознање закона влада по закону. Ми смо горе споменули да ред по коме се памте униформитети у природи, зависи од општности, важности, очевидности, конкретности и простоте њихове. Чињенице социолошке као најмлађе по времену постанка а најсложеније, наравно је, да се најдоцније и увиђају. Навели смо и то, да човечанство, чим је оскудније искуством, тим и ствари суди више по себи; у доцније пак доба бива противно: људи суде своје ствари по осталим природним појавима. Можемо дакле разумети да, кад нисмо кадри равнати по својој вољи телима на небу (у астрономији), ни на земљи: неорганским (у геологији), ни органским (у биологији и психологији); то смо за цело мали и да управљамо по свом ћефу телом надорганским, људским друштвом, (у социологији). И заиста, ма колико да годи сујети човечијој, да он нешто створи и произведе, опет у великом, и у својим рођеним стварима, труд му увек остаје у заман. Ниједна мера друштвена обично неизради што је намерила. Заједничка им судбина јесу измене, исправци, опозивања, па нове мере а да с њима буде то исто, те је напредак, на послетку, ипак самосталан и баш против сваког регулисања. Тако „од века и до века“. Даље, крајње је време да се оставимо једном већ и илузије убрзаног унапређења народа. Та кад је призната така спорост у развитку небесних тела да се њихово време с правом назива вечитошћу; кад су Кивијерове револуције у геологији и биологији од Лајелова доба постале у науци басна; шта ће онда, у име „једне и нераздељене“ науке катастрофе у социологији? Докле ће се и за модерну Европу сматрати сила незнам као бабица новим друштвима, кад је њихов рођај и ход постепен, лаган и готово неприметан тако, да ми мислимо да једнако стојимо само на истом месту? Јер и ако кад, верујући неограничено у свемогућност владе, да је она кадра учинити свашта, људи, заведени и потпомогнути у том од политичних човекољубаца, и захтедну нешто што и они на крми увиђају да је немогуће извести, — сами покушају да то ураде, те се који пут и учини да је учињен скок у напредовању; друштво се ипак на скоро повраћа натраг да најпоступније продужи свој пут оданде, од куд се било залетило. То је што се каже, да у таким приликама обично настуна реакција. Јер од несавршених људи не може одмах бити савршено друштво. А колико се зла увек породи унутрашњим конвулзијама и превратима у једном народу! Ето велика Француска револуција, спремана тако дугим временом, па није, ма се шта говорило, „из темеља“ преобразила Француску и Европу. Него, осим другога, то је урађено, да је Француски народ толико усколебан од оно доба, да неможе ни данас да се сталожи и нађе равнотеже, већ, при свим његовим изврсним својствима незна човек чисто

шта да каже о његовој будућности. Од чега ваља искрени патриоте, просветљени истинитом науком да чувају сваки особито млад народ, учећи га да се путови напретка непреваљују нестрпељиво нагло, и да, према великом начелу поделе рада, као и код индивидуалног организма, вршећи само сваки орган добро свој посао, без иначе по готову никако неосетних мука по читаво тело, постижу се трајни резултати и за укупно друштво и цео народ. —

Овај чланак не могу завршити боље него преведавши завршетак књиге г. Спенсера, где се находе одговори на више практичних питања, која би се могла подићи, после таког нашег расматрања природе и карактера социјологије. Пошто 'е реасумовао тешкоће друштвене науке, Енглески научењак започиње и продужује свој завршетак овако:

„Чему се можемо надати од таког представљења тешкоћа и програма наука, које су спрема социјологији? ко ће, у своме мишљењу о јавним стварима, зауставити се и сећати се колико има сметња и препрека на путу за добар суд у политици? ко ће веровати да му за таке послове, различне и опширне, ваља онолика спрема? ко ће, у кратко, убедити се о томе дотле, да посумња у своје већ учињене закључке или да застане пре него што буде правио друге, знајући да је врло лако погрешити у јавним пословима са оскудице знања, оскудице дисциплине, и оскудице као што треба укантарених осећања?

(Свршиће се.)

ЛИСТАК.

ДРУШТВА.

(Југославенска академија.) У седници филологијско-хисторијскога разреда од 30. п. м. читао је члан А. Павић свој предговор на „глаголски рукопис 14. века: регуле св. Бенедикта, што ће се штампати у „Старинама". „Хрватска Липа" вели, да ће се овим рукописом исправити мњење Ђуре Даничића, да у целој ћирилицом писаној, пак и у целој дубровачкој литератури нема примера, да би облици партиципија н. пр. „видећи" „плегући" служили само за nom. sing. masc. (први падеж једнине за мушки род), док остали падежи имају своје посебне облике. У овом рукопису има томе довољна примера.

Од рукописа овог штампано је нешто у Шафариковим „Паматкима" и у Јагићевим „Примерима старохрватског језика".

КЊИЖЕВНИ ОГЛАС.

Изашла је из штампе осма свеска „Србадије" са овим садржајем:

Текст: Трпен спасен, роман у три књиге од Јаше Игњатовића (друга књига, продужење). Ларабмјата од Павла Хајзеа. — Крома песма од Осијана, превео Мита Поповић. — Удбала, приповетка из калмучког живота од Јелене Ханове превео Сава Петровић (свршетак). — О постанку човечијег рода Хекел (прво предавање) превео Станиша. — Јован Грчић-Миленко. — Саборна црква у Пизи и водопад, реке Мириса. — Бледско језеро. — Цар Фердинанд I. — Гуслар на путу у цркву. — Белешке. — Библиографија.

Слике: Јован Грчић — Миленко. — Мирамаре. — Саборна црква у Пизи. — Бледско језеро у Крањској. — Цар Фердинанд I. — Водопад реке Лириса. — Гуслар на путу у цркву.

„Јавор" излази 1. 10. и 20. дана свакога месеца. Рукописи нека се шиљу уреднику, а предплата „Администрацији Јавора" у Нови Сад.

Цена је листу: на читаву годину 4 фор. на по године 2 фор. на три месеца 1 ф. *За стране земље*: на читаву годину 5 фор.

СРПСКА НАРОДНА ЗАДРУЖНА ШТАМПАРИЈА У НОВОМ САДУ.

БРОЈ 21. У НОВОМ САДУ 20. ЈУЛИЈА, 1875.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

УРЕЂУЈЕ ДР. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Стални сарадници: Јован Бошковић, др. Јован Јовановић, др. Милан Јовановић, др. Лаза Костић др. Стеван Павловић, др. Михаило Полит-Десанчић, Стеван В. Поповић, и А. Хаџић.

ХОМОЉСКА ЛЕПОТИЦА.

Приповетка Милорада П. Шапчанина.

(Наставак.)

II.

Стари наши краљеви и цареви богато су манастирима окитили нашу лепу земљу српску. Али за монашку философију срца, мислим да нигде боља уточишта од горњачког самостана. У недрима Хомољских планина, ту је такав мир, да никакав саблажњиви блеск и жубор не могу задрти у нежне нити мисли, којима се побожни духовник с највећом преданошћу пење к „свету невечерњем“. С леве стране реке Млаве, наслоњен на стене, подиже се храм, а на њему кула с кубетом прастарим. Пред црквом, на малешној узбрдици, беле се високе духовничке ћелије, а тамо даље види се проређена шума манастирска.

Кад су наши путници стигли манастиру духовници свршаваху вечерњу: кроз отворена црквена врата виђаху се упаљена кандила и свеће, и чујаху се крупни калуђерски гласови.

Архимандрит беше гостољубив старац. Познат са многим личностима из виших кругова, познавао је врло добро и професора Станимира. Радоваше се да опет види старог познаника и што му се указа прилика да учини познанство и са Љубомиром.

— Пустиња наша радује се добрим гостима, а особито таким као ви. Друштво од зналаца свагда је пробитачно онима који много не знају. Оче Пајсије, по једну добру шљивовицу до вечере. Молим разузурите се, опружите ноге мало, знам да су вам се згрчиле од дугог јахања.

Тако је љубазни старац разговарао своје госте, док им је пандур откопчавао с ногу сукнене калчине.

— Пре сам вам се тужио на самоћу, осим новина које нам пошта уредно доноси. Али сад вам се могу похвалити. Већ је ово друга година како нам из Београда послаше учитеља за школу н—ску. То вам је човек од главе до пете, питом као јагње божије, а имате ода њ што и да чујете. Учеван је, говори стране језике, а на перу изврстан. Прави философ! Родом је, родом .... али ево њега самог! Изволите господине Ватрославе, изволите!

Сувоњав, висок човек уђе унутра. Рејава дуга брада и танки црни брци даваху достојанства његовој елегичној спољашњости. Упале живе очи, високо чело, орловски нос, и белега на левој страни лица, чињаху га значајним и занимљивим. Спадаше у оне појаве људи,

којих се спомен тешко губи у нашем памћењу, па ма да смо их само једном видели, који су, тако рекавши живо исписана књига своје сопствене бурне историје.

— Мило ми је да вас могу упознати, поче стари добри архимандрит, и после кра̑ткога времена поведе се жив говор у овом малом, али одличном друштву.

Ватрослав је потпуно оправдао мишљење архимандритово Његов правилан говор, његово знање ствари о којима се водила реч, његово смишљено и зрело процењивање друштвених и политичких питања, све то показиваше његову знанствену висину. А врх свега украшаваху га учтивост, пажљивост, обазривост, скромност — најсветлији зраци васпитања и углађености. Његова образованост највише је привукла на се пажњу Љубомирову. Млади професор није поготову ока скидао са њ, свака његова реч разгаљивала је срце његово, сваки његов покрет будио је у њему живост, најпријатније расположење.

Говор се водио о стварима општим. Али, по вечери, при којој је стари духовник Полихроније вешто испричао неколико занимљивих хуморесака из његове давно прохујале прошлости — разговор је добио и живљи и поверљивији полет. Прешло се са општности на појединости, на епизиде и анекдоте из свога сопственога живота. Било је и смеха и здравица. Али ово расположење не скидаше трагичан вео са лица вратислављева: његова збиља не остављаше га. И поред најдраговољнијега усиљавања да изазове у себи други хумор, он остаде исти. Све ово не губљаше из вида око Љубомирово, који осећаше према њему неку, за сад још тамну, наклоност. Стари професор Станимир, архимандрит, стари Полихроније и намесник Пајсије надметаху се међу тим причама досеткама, здравицама, тропарима и стихирама и осталим црквеним песмама.

Беше давно превалила поноћ кад се дружиница разиђе на ноћна ложа. Ватрослав и Љубомир, готово вршњаци годинама, добише одају за се, а Станимир оста у архимандритовој соби.

— Господине Ватрославе, поче Љубомир доста нерешљиво, затворивши врата за собом, ја бих желео да се нас двојица поближе познамо. Ви ми се веома допадате....

— И ви мени, упаде му у реч Ватрослав и на лицу му сијну изненадна радост.

— Рекао бих да међу нама није никаква разлика.

— Ви сте сувише ласкави.

— Не, не, — ја вас високо ценим.

— Је ли потребно да и ја то исто поновим?

— Дакле пређимо на ствар.

— На ствар?

— Објаснимо се поверљиво. Ево моје руке, ја сам вам унапредак колега, пријатељ, друг или како хоћете.

Ватрослав му стиште пружену руку и неколико тренутака ни једне не изусти.

— Господине, поче доцније тихим говором; ви сте ме освојили, моје вам је срце широм отворено.

— Дакле поделите са мном боле што̑ су у њему. Погађам ли? Ви сте, господине, много трпели. Па и та белега на лицу врло је читак наслов књиге о можда бурној и немилостивој прошлости. Рекосте нам, да сте се из Далмације амо склонили. Шта вас нагна да оставите приморје?

— Борба.

— Противу?...

— Старих непријатеља наше лепе Далмације.

— Дакле и ви сте једна више жртва Талијанштине.

— Као што видите. И као што се те битке правилно свршују нашим поразом, то сам и ја морао оставити Задар, моју родбину, моје пријатеље, земљу коју толико љубим и за којом толико чезнем, па и моју милу моју драгу — катедру.

— Дакле ви сте....

— Професор историје и земљописа, предмета којима сам се душом одао још из ране моје младости. Колико венем за домовином, чини ми се два пут теже што ове науке не преносим у нашу омладину. Ја ценим основну школу, ја у њој својски радим, мени су дечица и мила и драга, али су то све ђечад нејака, неспремна да бих могао ове науке....

— Разумем вас, господине....

— Али ипак, настави Ватрослав по малој почивци; хвала Србији која нас тако братски прима. Да није ње у нашем неправедном прогонству, не бисмо имали нигде утачишта. За њезиним скромним столом вазда има места за оне који су непретераних жеља и који се одмах непрецењују. Ја сам иначе са својим стањем овде потпуно задовољан, а и моја жена као да се овде родила. Само сестра..

— Имате и сестру?

— Она сирота никако да преболи своју постојбину. Сваким даном све већма чезне за приморјем. за зеленим морем, бродовљем — ох, драги господине, већ смо се почели за њу сироту прибојавати. Ја бих био спокојнији да је она мање осетљива.

— Изводите је у друштва, у околину.

— У друштва? Та ви ваљда не заборављате да смо у Хомољу. Осим изласка Тршкој цркви и манастиру, других састанака нема. А околина је, као што видите, врло самовна, суморна хладна и ветровита. Ја и моја Антонија чешће излазимо ње ради у околне шумице, али, на жалост, до данас је све то слабо помагало. Ни песма, ни свирка не могоше утолити бола.

— А музикална је?

— Та то јој је једна од најглавнијих утеха. Чим са Антонијом посвршава оно мало домаћега посла, а особито у нерадне дане, највише бије у гитар њезине сетне акорде. То јој је, на тужну успомену, оставио неискрени Талијан.

— Неискрени Талијан?

— Да, господине, лукави и превртљиви Талијан. Опростите што почињем претеривати у својој поверљивости. Имао сам још из ђачког доба друга који беше Талијан, али кога љубљах као брата свог. Највише ме беше придобио својом веселошћу, својом отвореношћу. Његови покрети, његова беспрекидна песма, његова лака и вешта свирка. све је то текло тичијим летом хитро, живо, бурно. И кад сте најтужнији, његов би вас говор разведрио: његова би вас песма насмејала. А моја сестра, онда још готову живља него он, занесе се тим заносљивом песничким талентом. Песма, свирка. декламација — беху ласкаве удворнице које јој омекшаше младачко срце њезино, и она.... хај!....

— Није потребно да кажете; потпуно разумем преображај вашега лика.

— Да, да, драги господине, она му је поклонила срце своје, она га је, истина тајно, у себи, али ипак жестоко љубила. Ја сам бадро мотрио њихове кораке, ја сам се у напред тихо радовао данима које ће проводити гледећи их срећне, задовољне.

— Али вас је, сигурно, надање изневерило.

— На моју велику тугу! Баш у времену кад сунце њихове љубави сијаше са највише висине, отворише се нови избор за земаљски сабор. Склопише се партије, клубови, јавни и тајни састанци.

*

Тежње далматинских Талијана, можда подстицане прекоморским сплеткама, отцепише се, за кратко време тако далеко од струје своје словенске браће, да у земљи начинише права два противничка табора. У једном табору бејах ја, а у другоме он. Ми и нехотице постасмо противници.

— А она?

— Љубица, моја несретна сестра? Остављена презрена проводила је дане очајне, плачне. Клонут као увенут цвет, њезина туга уливаше у мене гњев. Плануx осветом. Позвах нечовечнога љубазника да се објаснимо. Незадовољан објашњењем, изазван лукавим смехом његовим и граје му кад год би се поменуло чисто, неокаљано име моје невине сестре — позвах га на двобој. Једне тамне ноћи, на пруду који се помаља из воде кад је прилив морски, смрвих неверно срце кобним куршумом. Одлив морски покрио је пруд и на њему мртво тело неверниково. Али и прва лађа, која полазаше из пристаништва, однела је и мене из крила моје миле домовине, и, ето, сад стојим пред вама господине, у осамљеноме Хомољу. Ова белега на лицу мрзак ми је спомен од ране што је добих у двобоју.

Овим речма Ватрослав потресен дуго ћуташе. Приближи се отвореноме прозору и гледећи у ведро звездано небо, усисаваше свеж ваздух, који мирисаше шумским листом после вечерњега пљуса.

— Сад ми је лакнуло господине; затварајући крило поче Ватрослав. Хвала вам што ми помогосте олакшати терет који ми се одавно свалио на срце. Али ја се надам да ми нећете одбити једну молбу.

— Ја вам у напред дајем реч.

— Ви сте веома добар. Ви ћете ме дакле походити са старим колегом у мојој самоћи. Пут је мало пресртан, али је околина дивна, живописна. Ох, како ће се радовати моја Антонија, па Љубица. Једва чекам да мине ова ноћ. Лаку ноћ!

И после неколико тренутака свећа беше утрнута, и кроз буково грање, које се њихаше тамо амо, месечина падаше на тле и по белим зидовима собњим. Обојица су уживали тако јак сан, да их не могаше пробудити ни будилник, ни хармонија звона, која мало за тим оглашаваху јутрењу. (Наставиће се.)

Г У С Л А Р.

Суморно се натурило време
Трошној као сиромашко слеме,
Сличан отзив болеснога света…
Што се јави, то виђењу смета.

На терету срца пламенога
Терет јачи гиба ждрела свога,
Терет тешки, што одушку тражи
Да га речем, да с' мало ублажи.

Вођа напред а гуслар за њиме
Зна тек само за светлости име,
Не мучи га, замутило време
У груди га јаче тишти бреме…

На сред пута, куд свет мора проћи
Сео те се са јадима бочи…

Тужно гуде струне са гусала
Турнији је одјек реч му дала.
Ваздух јечи од тужнога гласа
Одјек даље.. даље се таласа:

„Ох народе, јел' ти дошло врело
Да угушим и ја своје врело.“

Ћути старац, клонула му рука,
Слуша дал'ће дочути јаука,
Ол ће живот оживети нови
Из заспали груди народови.

Само чује уздисаје лаке
Те живота чује само знаке,
И потресе са јавора струне
Ко мач када међ душмане груне.

„Устај роде, устај за слободу,
Бог ти шиље пожељену згоду.“

Јечи ваздух, али народ ћути
Гуслар стао, слуша и јад слути,
Исти одјек, исти уздах чује,
Ох народ се само јадикује.

„О мој баба, кад је струне мако,
Бојни барјак, народ је истако.“ —

И разбио гусле јаворове
Обијао врата и домове:
„Уделите несретноме сину,
Глас му незна потстаћи врлину.“

* * *

О гусларе будиоче стари,
Срце плаче, за слободу мари,
Нису гусле јаворове криве
Нису гласи од жалости живе.
Већ је народ што душмана гледи,
Што пред смрти кукавички бледи.

Н. Грујић Огњан.

Ј О Г У Н И Ц А.

На небу се гомилаху густи облаци, а по врховима липа скупљаху се тице са свију страна, цвркућући и удешавајући концерат, који обично преходи киши и пљуску. Гласовима тица с поља одзиваху се гласови из нутра, из соба, којима прозори завесама застрти беху.

На једном од отих прозора стајаше младо девојче, гледећи нетренимице на поље, као да овде неки врло занимљив предмет забављаше његове очи, из којих сам пркос и јогунство просијаваше. Девојчету беше осамнаест година. Цело држање му показивало је, да много на се држи, да је пуна самоуздања.

„То је Ђорђе, будалаштина,“ зачу се са њених свежих усана. „Ти си својевољан!“

Са дивана, који беше у дну собе, подигне се млад човек и седне поред гњевне лепотице, чувајући се да јој не погледа у очи, јер је, по свој прилици, до сада таку дрскост скупо плаћао. Он упре очи у њојзи супротну страну разгледајући голубињак, који је својим пернатим житељима за уточиште служио.

Млада женска остави га неко време на миру.

„Ти си, Ђорђе, својевољан,“ понови с још одлучнијим нагласком.

„А ти, Матилдо — ти си увек попустљива, увек умиљата и нежна, је ли? И данас си особито добро расположена!“

Лепа рамена малко се издигоше, а уста се сабраше као у какве старе госпе.

„Каквим гласом у шуму вичеш, онаки ти се одзива.“

Он се брзо окрене бацајући летимимичан поглед на скрштене јој руке, очевидно бојећи се, да је даље, више погледа. „Да свршимо ствар кратким путем Матилдо! Ти дакле нећеш да ми учиниш по вољи? — Ти заиста радије имаш нову хаљину него ли заручника?“

Тице са липе одлете даље у висину, цвркутање им се удвостручи.

„Ђорђе,“ настави младо девојче „Ти си — Тако је,“ рече прекидајући сама себе, „тако је, као што ти кажеш. Ја радије имам своју хаљину. Хоћу да обучем црну, свилену хаљину, или ћемо иначе остати код куће; нећу да по киши кварим нову, плаву хаљину.“

„Али ја нећу да се обучеш као каква стара госпа; те црне хаљине не могу трпети. Мени за љубав мораш обући плаву.“

„Никада!“

„Али кад те ја молим Матилдо“ — — рече нежно, скоро меко. „Није ми сад толико до хаљине, али ми је криво, што си тако страшно јогунаста, тако — —“

Тихи осмех развуче ружичасте усне јој. „Тако несносна!“ рече девојче завршујући започете речи. „А ти што си изабрао тако прозајичку, просту невесту, која неће на киши да обуче хаљину, што само дванаест талира кошта? За што си то учинио?“

„Ех,“ уздахне он, „за што? Можда не би требала да таке речи говориш, Матилдо. Али да дођемо крају — хоћемо ли ићи, или не ћемо?“

„У црној хаљини врло радо.“

„Збогом!“ одговори он зловољно. „Данас нећу доћи Матилдо!“

„Збогом Ђорђе!“

„Зар нећеш да ме ни погледа удостојиш?“

„Да ти захвалим ваља да за твоје услужности? — Киша промиче; идем да скинем ћилим са балкона и да руже склоним — чујеш ли? Не треба ни ове да пропадну, као ни плава хаљина.“

Изговорив ово ухвати млада женска за отворен прозор, да га затвори. Тице се разлете на све стране.

Када се окренула, Ђорђа је нестало било.

Израз јогунства још се већма на лицу огледао, ма да је тамно руменило образе јој пробијало. Матилда мишљаше да Ђорђе неће отићи а да је бар једаред не погледа.

„Све једно“, мишљаше. „Није имао право, а — а попуштати није у мене обичај.“

Када ступи у споредну собу, чисто се престрави. „Стара“, рече збуњено, „ти си овде?“

Стара женска с косом као снег белом, мршава, бледа лица пружи јој обе руке, седећи у наслоњачи. Када се Матилда приближи, види, како се из очију старичиних сијају бистре сузе.

„Стара“ повиче, „јеси ли болесна?“

Старица привуче себи лепо, јогунасто дете гладећи га по усијаним обрашчићима. Отпочинув мало одговори:

„Опрости ми, дијете, што сам први пут у животу — прислушкивала. Ја сам то чинила теби за љубав.“

Младо девојче нежно пољуби белу, провидну, мршаву руку осамдесетогодишње старице.

„Стара, што тако говориш?“ шапташе застиђено. „Ђорђе беше данас тако самовољан. Та како сам могла на киши обући нову хаљину?“

Старица се љупко смејаше. „Зар би то заиста зло било, срце моје? — Неколико бора, пегица, и најгорем случају прљотина, зар је то горе од — свађе?“

„Зар си и ти стара противу мене?“ повиче уплашено девојче. „Отац је с највећом муком и усиљавањем допустио да овамо дођем а ти —“

Старица прекине узбуђено девојче. „Ја поведох, срце моје, реч само о томе, како се ти понашаш према своме веренику. Хаљина је детињарија, будалаштина, коју би он на први, нежни поглед заборавио, али твоје су речи таке биле, да су га могле за дуго сневеселити.“

Матилда гледаше у своје руке, не одговарајући у први мах ништа.

„Стара,“ питаше она после дуже почивке, „реци ми, мора ли девојка, која хоће да ради само оно, што је добро и паметно, мора ли она знати попуштати и повијати се, ма и према будалаштинама?“

Старица јој речи главом одобраваше.

„Мора, слатко моје дете. Девојка мора јако пазити, да сачува љубав, коју је задобила, јер је може лако изгубити. То је велика, тешка загонетка женске сре-

ће. Ту загонетку мало која знаде одгоненути. Љубав треба хранити, неговати, сваког тренутка чувати. Млад свет мисли, да љубав не може изумрети, те за то нећеш нигде наћи толико самовоље и јогунства као у љубавника."

Матилда се кроз сузе осмејиваше.

„Стара", рече тихо, „знаш, да сва играм од радости, када видим, да Ђорђе попушта. Како је то пријетно, потпуно владати туђим срцем. И веруј да га никад толико не љубим, колико кад му пркосим. Бог би знао откуд увек духне зао ветар, кад год се поведе реч о реду, пословима или о штедњи! Често сам мислила, да је за Ђорђа боља жена, која је лакоумнија од мене.

„Дијете — дијете, не мој тако будаласто говорити," рече старица. „Ти мораш Ђорђа скроз упознати, па му сакривати оно, што не воли, а прећутати му оно, што не мари чути, то је пут, који води спољашњем и унутрашњем миру."

Озбиљност старичина испуни озбиљношћу и младо, лакоумно девојче.

„Откуда ти то стара, све знадеш? Јеси ли познавала девојку, која није умела сачувати љубав свога вереника, која је ову љубав — изгубила?"

Преко бледог лица осамдесетогодишње старице прелети лак, ружичаст зрачак, ишчезавајући брзо као зрачак сунца, које је на заходу, па за тренутак обасја сиве зидине старе развалине.

„Познавала сам, мило дете моје, па ћу ти приповедити њену историју."

Матилда гледаше нетренимице у штовања вредно, сребрном косом опточено лице старичино.

„Стара", новиче, „је ли да се не варам, да хоћеш да приповедаш о историји свога рођеног живота. Је ли можно да су тако добру, тако љубазну душу, да су утешитељку свију несретних — преварили? — Ох, то не могу мислити, не могу веровати!"

„Ћути, мило дете моје!" рече старица осмејкујући се, „ћути! Ни сам ја преварена, — то је рђава, опака речца; ја нисам знала да своје благо чувам, с тога не изостадоше жалосне последице. Оди, па загледај у огледало своје рођене судбине!"

Матилда се узбуђено пријуби грудима старе пријатељице, и ова је усрдно пољуби, пре но што поче приповедати своју историју. Младо девојче непомично слушаше старичино приповедање о љубави, најжешћем и најсиловитијем људском осећању.

„Врло млада сам постала вереницом", почне старица, „а вереник ми беше младић мојих година. То је увек несрећа, особито кад богатство пут не поравна и кад остале нескладности не изједначи. Нисам била ни лепа, па ни умиљата. Мене је судба иначе одарила: дала ми је вештину штеђења, економисања. Ја мишљах, да је то довољно за брачни живот, па се нисам паштила, да ми и спољашњост буде пријетна.

Мој вереник и ја бесмо од детинства заједно, у једној вароши. Он је трудно заслуживао хлебац као калфа, а ја сам водила домазлук своје старе матере, помажући јој у обучавању деце, јер смо у кући нашој и школу држали. Само се у недељу састајасмо, правећи планове за будућност, казујући једно другом своје наде и жеље. При свој сиротињи бејасмо тада сретни.

Тако живљасмо до моје двадесет осме године. Тада се срећа поче на ме осмејкивати. Мој вереник је, против моје воље, метао на лутрију и добио је шест хиљада талира — сада се могосмо венчати.

Суседи знађаху, да сам већ једанаест година вереница. Ова речца ми је често сузе на очи натеривала. Често сам

губила сву наду, а сада се тако из ненада указа сунашце среће.

Мене да зову „госпом Херболдовом“ — ох веље радости! Мој вереник узме дућан на најлепшем месту и напуни га еспапом, а ја сам бринула се за своју опрему. Он познаваше све житеље вароши; свуд му се муштерије нуђаху, ствар је имала најлепши изглед, већ буде одређен и дан венчања. Само једно је врло често изазивало свађу међу нама, а то је моја — штедња.

„Узми ову материју за пешкире!“ рече једаред, „комад је јефтин.“

Ја сам била јако противна. „То није за нас нужно; можемо ми имати и јевтиније пешкире. Што је комад јефтинији, то ћеш више на њему хаснити.“

„Али драга Јованко, морамо се мало освртати и на слушкињу, јер ће нас проносити по вароши.“

„Ми нећемо држати слушкиње,“ повичем ја љутито.

„Али не можемо бити без ње. Хоћеш ли ти у јутру чистити дућан, воде донети и дрва цепати?“

Ја га зачуђено погледам. „Зар ја то и сада сама не радим?“

„Јесте, Јованка, али то је друга ствар, кад будеш моја жена, мораш имати девојку, јер иначе ће свашта о мени мислити, па ми то може шкодити кредиту“.

Сада се заплачем. „Хермане, Хермане, ти мислиш, да се никад неће потрошити тих шест хиљада талира. Пази, ако тако узрадиш, то је банкротство пред врати.

„Ох боже!“ повиче он. „Ти увек на зло слутиш.“

Таке маленкости често су биле предмет разговора, обично би се поравнали и на њих заборављали, али свако се чувало, да свој план, своју жељу изрази, јер би нам се мњења ретко подударала. Докле бејасмо са свим сиромаси, зидасмо слошки куле по ваздуху, сада пак, кад имадосмо шест хиљада талира, не могосмо сложити се.

(Наставиће се.)

ГЛЕДАО САМ...

Гледао сам плаво небо,
Гледао сам зелен-гору,
И гледо сам тихи Дунав
Поред њега Врушку Гору.
И у гори дивно цвеће,
Поток, шуме, винограде,
Па убава она села
И у њима цуре младе.

А од тешке од милине,
Срце м' игра, груди с' шире
Кад угледам задужбине
Свете наше намастире.
Гледао сам па се сетих,
Да ту леже свете кости,
А мисли ми утонуше
У валима од прошлости.

Тител. **Лука Поповић.**

The study of sociology by Herbert Spencer. Henry S King & Co London 1874

(Свршетак.)

„На ова питања може бити само тај очевидни одговор да је врло слаба надежда очекивати штогод. Смисао читавог аргумента скроз тај је, да за свако друштво, и за сваки корак у његову развитку има одговарајући начин мишљења и осећања; и да се никакав начин мишљења и осећања који није пристао његовом ступњу развитка и његовим околностима, не може ни утврдити у њему.

И ако не најтачније, ипак од прилике, укупно мишљење једнога века и једне земље, јесте функција друштвене структуре тога века и те земље. Може бити, као што видимо за време преврата, да се по добро не слажу идеје што овладају друштвом са постојећим друштвеним установама, које, у великој мери, добре су; премда и тада неодговарање једних другима показују само нужду да се институције удесе према карактеру људи. Но, међу тим, и ако повремени компромиси, који се у друштвеноме развитку морају да праве између изменутих нарави грађана и установа што су се биле развиле из карактера старијих појасева, собом већ значе неслагање, ипак ово је само честимично и за време — бар у оним друштвима која су у развитку а нису у процесу распадања. Јер да се неко друштво може одржати у целини и на окупу, морају потребне установе и појмови што су у опште примљени и владају у њему, бити у доброј хармонији међу собом. По томе, не може се ни очекивати, да начин мишљења о друштвеним стварима, Бог зна како се промени усљед ма чега што би се казало у погледу друштвене науке, њених тешкоћа, и нужних припрема за њезино изучавање.

„Једина разумна надежда то је, да овде онде по неко може, у мирнијим тренутцима, стати па промислити како су у великој мери његове мисли о јавним пословима готов производ околности, и како је врло вероватно да оне или нису истините никако, или су само од части истините. Кад се обазре човек на непоузданост случајева и сведочанства, што их он сабија у законе, да су покупљени овлаш и то на малом простору и за кратко време — кад узме у рачун своје хрђаве наклоности и навике, што их је са добрима задобио васпитањем, у својој земљи, сталежу, партаји — кад се окрене око себе па види да други случајеви и сведоџбе, које су покупљене по наклоностима од чести различним од његових, дају и друкчије назоре него што су његови; он онда може кадгод да помисли како много пута голе случајности пресуђују шта ће бити његово убеђење. Имајући то на уму, он, лако може бити, да се неће тако строго придржавати својих убеђења, као да их држи за искључно истинита; увидиће нужду, да их ваља подвргавати критици, и пребирати их, и, осим свега, биће у неколико мање жесток и нестрпљив да их види остварене.

„Дочим мањина који су кадри да свате Друштвену Науку може у некој мери да се управља по томе, што је речено за студију социологије, ова студија неће имати готово никаква уплива на велику множину оних људи који ни мало не верују да има и да не може ни бити Друштвене Науке.

„Ја не мислим да треба жалити што се опште не схваћају научно друштвени појави. Као што се подразумева у једној од пређашњих глава, то је део и посљедица нужности, да односни начин мишљења и облици свагдашњег друштвеног живота морају да одговарају једно другом. Са датом фазом људског карактера морају зарад одржања равнотеже, ићи напоредо и томе карактеру прилагођене установе, и правац мишљења и осећања који у свему одговара установама. По томе, није ни желити кад би при овакој природи људској какву по већини и у опште ми данас имамо, примили се и одомаћили у нас назори који су наравни и прилични само већма развијеном друштвеном стању, и напреднијем типу грађана, који иду заједно са таким стањем. Ствар је у томе, да је добро и треба желити, да на-

предак у идејама и осећањима које иду на то да произведу промене, буде уједињен и праћен у исто време таким идеама и осећањима што иду за тим да одрже постојеће стање. И једна од наших задовољавајућих друштвених црта, која досад јошт никад не показиваше се тако очевидно, јесте то, да напоредо са умним напретком који производи знатне промене, уједно је снажно и оно настројење мисли и тежње, којим се одржавају постојеће установе, веровања и осећања — настројење које је довољно да на ново учврсти неке старе облике и убеђења што бејаху почела слабити. За то кад један одличан државник, брижан за наше добро као што бејаше увек, и у мислима да обрану постојећих веровања не смемо оставити искључно „стајаћој војсци свештеника и служитеља верозаконских“, кад таки човек подигне се да побија мишљења притивна назорима по њему суштнима; та околност може се сматрати као један знак више да је стање наше друштвено здраво. Да у наше дане неко у положају г. Гледстона мисли као он што мисли, мени се свиди да је врло добро и корисно. Да је наш управљајући краљ (председник министарства) таки, код кога преовлађује чисто научно схватање ствари, и који би на тај начин био у противности са нашим данашњим друштвеним стањем, било би на сваки начин штетно, а могло би бити и опасно.

„Јер не може се довољно наговорити, да политика компромиса, исто у установама, у деловању, и у веровању која особито карактерише Енглески живот, јесте политика својствена друштву што пролази фазе непрекиданога раста и развитка. Нелогичности и апсурдности што се изобила находе у текућем мишљењу и постојећим установама неизбежно потичу отуда што се непрестано удешавају и прилагођавају према околностима које се непрестано мењају. Идеје и установе одговарајући стању друштвеном што је минуло, но неприличне новом друштвеном стању што се је развило из оног минулог стања, и захватајући у ово ново друштвено стање које су проузроковале и омогућиле саме оне, почем их нестаје тек кад ово ново друштвено стање истакне и утемељи своје рођене идеје и институције, мора у нужно, док се са свим не угасе, да буду у сукобу са новим идејама и установама, кроза што бивају елементима противречија у идејама и делима људи. Па ипак како, зарад могућности друштвеног живота, старо мора послужити дотле док се не начини ново, онај непрестани компромис јесте неопходни услов нормалног развитка. Његову суштност и нужност ми можемо увидити узевши на ум да то исто бива и у еволуцији индивидуалног организма. Структуре и функције, догод тело расте, никад нису готове: увек старе структуре удесне за мање тело, квари нарасло тело, које су оне саме помагале да ојача — вазда прелазна структура није дуго до компромис између захтева прошлости и будућности, и непотпуно испуњава захтеве садашњости. И ово, ако се види доста јасно где је развитак прост, види се јошт јасније код метаморфоза Створ, који у два различна доба својега живота, проводи своју егзистенцију на два разна начина, и који, прилагођавајући се своме другом периоду, мора да стече и развије структуре неприличне првој периоди, — пролази у томе кроз једну фазу кад има обе структуре делимично па једна сане и вене а друга расте и буја: као што бива, на прилику, у створова које не престају дисати воду на шкрге за време док им се развијају беле џигерице на које ће да удишу после ваздух. Тако

исто бива и са променама што се производе развитком у друштвима, као са оним метаморфозама које иду са променама у начину живота — особито оне што суваздашњи пратилац преласку од отимачког живота ка животу индустријалноме. И овде мора бити прелазних стања кад заједно постоје ни мало сличне организације: стара не може се никако напустити док се нова не развије и неојача да може самостално радити. Исто као што би било опасно за једног водоземца да му неко отсече бранхије јошт док му се нису добро развиле плуће; тако је исто опасно за једно друштво уништити му старе установе, пре него што су се нове довољно организовале да заступе њихово место.

„Непризнавање ове истине и сувише карактеризује реформисте, у политици, вери, и друштву у исто наше доба, као год што их је карактеризовало у прошлим временима. У људи који су се наставили да требе зло и исправљају погрешке, и данас је, као што је било увек, тако силна увереност о злу што га чине стари облици и старе идеје, да они нису кадри разумети добра што су учинили кадгод они стари облици и идеје. Ова партаичност назора. у неку руку, и нужна је. Мора бити поделе рада и овде као и иначе: једнима је посао нападати, и они, да би могли боље нападати, морају бити дубоко уверени о штетности онога на што нападају; други имају задатак да бране, и ови да би добро бранили своју ствар, морају јој прецењивати ваљаност. Но дочим ова једностраност може донекле да поднесе, јер је у великој мери неизбежна, она се мора у неком обзиру и сажаљевати. Премда, на поредо са увредама мање озбиљним и слабијом љутином него што је било пре код нас, а јошт су на дневном реду у другом свету, ублажене су и тежње наглог рушења с једне стране, а неразумне занешености за старо с друге; ипак и у нашој земљи и веку јошт има опасности са оскудице праве обостраности. У говорима и списима оних који се заузимају за разне политичне и друштвене промене, непрестано се престављају неправде, и злоупотребе, и покварености, и неваљалства, тако да излази то, да за ујамчење здравог стања ствари није потребно ништа него само ваља уклонити дотичне установе. Смисао је канда увек тај, да сви они који заузимају места власти, и сачињавају управну организацију, увек су сами криви за све што није како треба; а управљане класе нису криве ни за што. „Погледајте каква зла и неправде чине ове и ове установе вама“, вели озлосрђени реформиста. „Помислите како себични морају бити људи који их подржавају за своју вајду а вашу штету“, додаје за тим. Па онда оставља нама да изведемо очевидну посљедицу, да кад би се опростили оних себичних људи, све би било добро. Ни он ни његови слушаоци или читаоци не увиђају чињенице, да су управне установе суштне, неопходне; да упитне уредбе, у исто време са својим погрешкама, имају и својих добрих страна; да њихове хрђаве стране нису посљедица себичности које би биле својствене само онима што их подржавају и по њима раде, него су резултат опште себичности — себичности која није мања код оних што се туже него код оних на које се туже. Неправична влада може се одржавати само помоћу народа који је тако исто неправичан у својим осећајима и делима. Неправде не може бити онде где друштво само не даје колико треба неправедних радника. Ни један тирјанин не може се размећати над једним народом осим ако је овај сам тако хрђав да му даје војнике који ће одржавати у ропству своју

браћу. Тако свугде и свагда — хрђаво поступање на страни оних који су у власти јесте само друга страна хрђавог понашања међу онима над ко има се извршује власт.

„И дочим људи који наваљују за променама заборављају да зла што их они откривају имају свој корен у природи општој њима самим и другим људима, они заборављају и то да међу стварима које би они одбацили има много и што би било вредно задржати. Ово стоји особито за веровања. На поредо са деструктивном наклоношћу иде мал› конструктивне наклоности. Смисао критикама тај је да само треба разгонити заблуде, а да није нужно указивати на истине. Заборавља се поред хрђавих облика, да је суштина у великој мери добра. И они, којима су управљене осуде облика, а не каже им се да ваља пазити јер има у њима језгра, коју ваља обући у савршеније облике и тако сачувати, остављени су на тај начин не само без икакве сталне системе веровања за њихово владање, него и без сазнања да је и нужна така система.

„Отуда је нужно, што горе рекосмо, зарад добре обране онога што постоји, да има људи који су уверени о његовој потпуној вредности; да неби они што нападају уништили и добро заједно са хрђавим.

„И овде ми ваља јасно нагласити, истину већ наговештену. да проучавајући социологију научно, човек псстаје способнији да праведније оцењује разне партаје, политичке, верозаконске, и друге. Схватање које даје и развија Друштвена Наука, у исто време радикално је и конзервативно — радикално преко свакога слућења обичног радикализма; конзервативно у већој мери него је данашњи конзерватизам. Кад се као што треба ухвати истина да су друштва производи еволуције, која узимају, у разним временима и местима, разне модификације структура и функција; из тога сљедује убеђење, да што би, према нашим мислима и осећајима, биле установе крајње неваљале, кадгод пристајаху уз околности које чињаху немогућим боље установе: по чему бива могуће толерантно тумачење прошастих тиранија на које и и најзаковањији торијевац наших дана грози се. С друге стране, сматрајући како прилике и процеси што су довели ствари до њиховог данашњег стања непрестано иду напред, не са мањом брзином да се човек побоји застанка, него са све већом брзином што изгледа да ће се продужити много у напредак и проузроковати небројене промене; из чега потиче убеђење да далека будућност крије у својим недрима облике друштвеног живота узвишеније него што смо их ми кадри замислити: па није ли то више него вера једнога радикалца, чији је идеал неко преустројство које се може поредити са постојећим устројством? И дочим ово схватање друштава као природно развијених, почињући са малим и простим типовима који за кратко време трају да их нестане, прелазећи вишим типовима, који су већи, сложенији, и дужега века, примакнувши се и још вишим типовима као што је наше друштво, велико у пространству, сложености и трајању, и стављајући у изглед типове који превазилазе и наш тамо кадгод, пошто данашња друштва буду замрла — дочим тако схватање садржава у себи тај смисао да су у лаганоме ходу природе могуће измене што се готово по незнатности не могу ни определити, оно садржава и то, да су само таке незнатне промене могуће за кратко време.

„Тако теорија напретка што jо открива студија социјологије као науке, така је да јако умерава надежде и бо-

јазни крајних партаја. Пошто смо јасно увидили да се структуре и радње у једном друштву скроз опредељују по својству његових јединица, и да (искључујући спољашња узнемирења) једно друштво не може бити у суштини својој стално изменуто а да се његове јединице не измену у њиховој такође суштини и стално, бива по све јасно и очевидно да велике измене не могу се провести на брзо и с каквом коришћу. И кад обоје и партаја напретка и партаја одупирања примете да су установе што постоје у неко време дубље укорењене него што оне држаху — кад једна партаја увиди да те установе, колико су несавршене, за време су згодне, дочим друга партаја увиди да њихово ујамчење, у колико су корисне, осигурано је у великој мери човечијом природом из које су и поникле оне установе; тада ће попрестати жестина нападаја с једне стране, а мање зла обрана с друге стране. Очевидно у колико једна доктрина може имати уплива на опште понашање човечије (што, међу тим може да буде у сравнително малој мери) Доктрина Еволуције, у својим друштвеним применама срачуњена је и кадра да произведе поуздан користан ефекат, исто у мислима и делању.

„Ако би, као што је слично, неки хтели да извуку из овога ту наопаку посљедицу да не значи ништа макар шта ми веровали и учили, почем процес друштвеног развитка ићи ће својим током као да нас и нема; ја одговарам да дочим је у неку руку истинита ова посљедица, она је неистинита у другом смислу. Без сумње, из свега што је речено сљедује да, замишљајући да околне прилике остану исте, развитак једног друштва не може се у главноме скренути са својега општега пута; премда такођер сљедује и то, и у томе је непотпун королар, да мишљење и рад индивидуа, почем су природни чиниоци који се појављују у току саме еволуције, и помажу јој напредовању, не могу се испустити из вида, него се морају често оцењивати као додаци општој сили која производи промену. Но дочим је овај колодар и овде од чести погрешан, он је, у другом правцу, још и већма погрешан. Јер и ако је процес друштвеног развитка у опште у толико предопредељен, да се његове сукцесивне фазе не могу премештати напред, и да по томе никаква наука ни политика не може унапредити онај развитак преко извесне нормалне мере, која се опредељује степеном органичке модификације код појединих индивидуа у друштву; ипак са свим је могуће помести, зауставити, или пореметити процес еволуције. Аналогија индивидуалног развитка и овде нам служи за расветљење. Развитак једног организма по његовом специјалном типу тече доста једнообразно и потребно му је доста одређено време; и ма шта да се ради неће бити кадро да ово из основа измени или здраво пожури и убрза: што се може учинити у најбољем случају то је да се одрже поспешни услови. Но са свим је лако да се погоди и наиђе на таки начин, којим ће се учинити да организам закржљави, осакати, или иначе се нагрди: процеси раста и развитка могу да се спрече и забуне, као што врло често и бива, а не могу вештачки никако да се унапреде. Тако је исто и са друштвеним организмом. И ако, одржавајући поспешне прилике не може се учинити више добра него да се пусти да друштвени напредак поступа неспречаван; ипак небројено зла може да се учини сметајући, кварећи и угушујући политиком примљеном услед погрешних назора. И тако, при свем том што на први поглед изгледа противно, истинита те-

орија друштвених појава има врло важну улогу у развитку.

„Да додамо неколико речи за оне који мисле да су оваки крајни општи закључци штетни и жалосни. По свој прилици људи у већој мери одушевљења, пуни надежде за огромно унапређење стања човечанства, што би се као дало брзо постићи ширећи извесне назоре или заводећи извесне реформе, — таки људи увиђају да доктрина која пориче њихове сангвиничне наде, одузима им многу вољу за рад. Кад велики напретци у људском благостању могу да се изврше само лаганим процесом ствари, који ће их извршити за цело; што ћемо ми онда да се мучимо?

„Без сумње истина је да разумно суђење и критика имају задављујући утисак на визионарске надежде. Међу тим ипак је боље увидити истину. Као што међу детињством и зрелошћу нема да се може пресећи и избећи несносни процес растења и развитка по неприметним додацима и напредовању; тако исто нема другога пута ни од нижих облика друштвеног живота к вишима, него идући једно за другим кроз мале модификације. Ако посмотримо ред природе, видимо да свугде огромни резултати постижу се нагомилањем ситних радња. Површину земље овако су ишарале и издубиле силе које у течају једне године производе промене што се једва могу уочити. Множине разних органских облика постале су процесима тако лаганим, да, за времена на која се простиру наша посматрања, резултати у највише случајева не могу се ни оценити. Ми се морамо задовољити спознањем ових истина и по њима удешавати наше надежде. Светлост, падајући на неки кристал, кадра је да му измени његов молекиларни састав, но она може да учини то само понављајући неизбројно пута своје импулзе: пре него што једна јединица мерене (ponderable) материје може своје ритмичне покрете понављаним ваздушним таласићима толико да увећа, да се одвоји од своје комбинације и сложи на други начин милиони ваздушних таласића морају да се наставе да би га заљуљале и откинуле. Исто тако пре него што се произведу у људској природи и у људским установама промене које имају ону сталност што чини да оне постану стечено наслеђство рода људског, морају се небројено пута поновити, мисли, осећаји, и радње, које стварају онаке промене. Процес се не може прекратити, и мора се проћи са потребном стрпељивошћу.

„Тако, допуштајући да је за фанатика нужна нека необуздана надежда као покретач, и признавајући потребитост његове занешености јер она одговара њ говој особеној природи и особитој функцији, дужности у друштву, човек вишега погледа и соја мора се задовољити са врло умереним жељама и очекивањима, у исто време не малаксавајући снагом и радом. Он има да увиди, колишно мало сравнително може да се уради, а ипак да сматра за вредно трудити се и око тога малога: тако спајајући човекољубну енергију и рад са философским задовољством и мирноћом.“

Најнужнији исправци у овом чланку.

Стр. 435. *ред* 35. *тр.* Конт *м.* Кант. стр. 438. р. 30. *уметни:* Није дакле ни подобно, као ни у ствари, да се преапстрактни калкулус установљава као наука пре других. Стр. 443. р. 24. тр. правога м. првога, с. 499. р. 3. тр. него не примајући — речи ће, стр. 568 р. 18—19 тр. комета; с. 569 р. 6. тр. ретке м. ретко, с. 572. р. 4. тр. 2. м. ? с. 572. р. 12. тр. а од, с. 599. р. 13. тр. 3000', с. 602. р. 17. тр. њиховој, с. 602. р. 33. тр. и владаочево, с. 602. р. 36. тр. са својим.

В.

ЛИСТАК.

ПРИЈАТЕЉИМА
српске књижевности.

Вали одушевљења заталасали су цело Српство приликом прославе двадесетпетогодишњице српскога песника и књижевника Змај-Јована Јовановића.

Опште признање, којим је наш народ увенчао књижеван рад свог омиљеног песника, стојаће, док је српске књижевности, као светла црта наше народне свести, наше љубави према народној књизи и просвети.

Да би та љубав нашега народа према народној књизи, да би то опште признање, којим је одликовао народ наш двадесетпетогодишњи књижевни рад и заношљиву песму будионика народнога, добио и мимо оних одушевљених али пролазних светковинских дана и трајан спомен за векове, успомену која ће и потоњи нараштај побуђивати на љубав према народној књизи, на признање према народним књижевницима а бити и књижевним радима на подстрек — реши се потписани одбор, да се подухвати, да народном потпором, а у славу и спомен прослављене двадесетпетогодишњице Змај-Јована Јовановића изда сав књижеван рад омиљеног народног песника у једној достојној збирци.

Који је год народ био у сретној прилици да прославља, било за живота, било након смрти, књижеван рад својих поборника, обележио је признање своје, љубав своју према књижевницима својима монументалним дивот-издањима њихових дела. Народ је тежио да из прибраног умнога рада својих књижевника, као оно из богате ризнице, црпи корисна знања; жудио је, да из набујалог врела тога поји дух свој великим мислима, згрева срце своје родољуби им жаром њиховим.

У низу тих народа надамо се да не ће ни наш народ бити последњи, него да ће свим жаром свога родољубља и одушевљења пригрлити намеру овога одбора, те припомоћи да се она на дику и корист народа оствари.

Сви списи Змај-Јована Јовановића, и изворни и прерађени и преведени, у стиховима и у прози, изнели би штампани у једној књизи у великој осмини до 60 табака.

Одбор је прегао да ово издање буде на част српској књижевности, те је с тога намеран, да га штампа на врло финој велинској артији и да га уреси у челик резаним ликом песниковим.

Књига ова стојаће у лепим меким корицама укоричена 5 фор. а. вр.

По учињеном прорачуну потребно је да ова књига угледа света у 3000 примерака [illegible] трошак овако великог дела у дивот-издању 1000 претплатника.

Сваки, који је приликом славе двадесетпетогодишњице песникове дао прилог од 5 фор. или још већи прилог, добиће дело ово на дар.

По што прилози, који су зао тали од трошкова светковине, ни близу не залежу трошак око издања овога дела — те се овај одбор узда једино у то, да ће се у нашем народу одазвати хиљада родољубивих Српкиња и Срба, који ће се на дело ово претплатити.

Претплата траје до месеца октобра и по што се јави потребни број претплатника књига ће изаћи у јануару 1876.

Претплата се полаже унапред и шиље се на председницу одбора: гђу Милицу Јовановића рођ. Брановачкову у Нови Сад

За претплату јемчи одбор, и ако књига не би могла изаћи, вратиће сваком претплатнику његов новац натраг. У српским листовима излазиће повремено имена претплатника у име јавне признанице.

Чист приход овога издања и књиге које преостану као непродане предаће одбор, положив о своме деловању јаван рачун, песнику као власнику ових умних производа.

У нашим данима ето показаше наша браћа Хрвати дивот-издањем списа песника Прерадовића колико љубе и цене наше песништво: надамо се, да ће и Српство прегнути да покаже колико признаје књижевни рад свога првога и омиљенога лирика.

Уздамо се највише у наше родољубиве Српкиње, да ће оне свим жаром свог родољубивог срца подпомоћи ово народно подузеће, да ће у сваком месту склопити одбор, који ће купити преплату; уздамо се у сваку српску кућу, да ће похитати да набави себи дело, из кога ће моћи црпети најлепшу духовну насладу.

Овај богодани дар, који је створио наше народне песме те уресио песничким венцем главу целога народа, јемчи нам, да ће песнички народ наш топло пригрлити ове најгенијалније

производе српске уметничке поезије, која је једра, поносита младица на народном стаблу.

У Новом Саду 3-ћег јула 1875.

Одбор за издавање списа Змај-Јована Јовановића. Председница одбора: Милица Јовановића рођ. Брановачкова. Одборнице и одборници: Амалија Стратимировића, Нана Натошевића. Анка Милетића, Анка Манојловића, Јелисавета Натошевића, Анка Павловића, Јулка Ђ. Поповића, Марија Туроманова, Анка Камберова, Ида Брановачкова, Јустина В. Поповића, Минодора Полит-Десанчића, Милица Јојкића, Тереза Јовановића, Јелка Рајића, Марија Максимовића, Катица Манојловића.

Др. М. Полит-Десанчић, А. Хаџић, Јован Бошковић, Александар Јовановић, др. Јован Туроман, А. Сандић, др. Л. Костић, Ћира М. Поповић, Никола Параскијевић, С. В. Поповић, др. И. Огњановић, Љуба Стефановић, Ђ. М. Поповић, др Милан Јовановић, др. Миша Димитријевић др. Тодор Недељковић, Јован Ћурчић.

ДРУШТВА.

(Лекарска читаоница у Новом Саду). Међу новосадским лекарима покренула се идеја, да се оснује у Новоме Саду једна лекарска читаоница, која би набавила и држала све знаменитије перијодичне списе, који заступају лекарску струку у свима гранама њезиним, а која би уједно била и средиште скупљању и узајмном договору овдашњих и околних лекара Од какве је големе важности и за лекаре и за публику овака заједница, о томе није нужно ни наводити доказа, особито у ово време, где нас најстрашније зарaзе једна за другом конабе. Ево за последње две године дана имадосмо у Новом Саду које једно за другим, а које у исто време: колеру, богиње, шарлах, диетеритиду и т. д., које су све страшни непријатељи и којима се треба јуначки, сложно и договорно одупрети. Ми би желили, да покренута мисао ова не угине у немару, него да се у слози што скорије оствари, а уверени смо, да ће заједница лекарска и у публици овдашњој наћи на најлепше симпатије и потпору. — Надамо се да ћемо моћи скорим нашим читаоцима донети глас, да је идеја читаонице лекарске већ и у дело приведена.

ЧИТУЉА.

(Адам Косанић). У очи Ивана дна сарањен је у Панчеву један заслужни борац од г. 1848. и ми не можемо пропустити, а да му име не запишемо у читуљи наших врлих синова ради спомена и поштовања. Адам Косанић, ц. кр. капетан у миру, рођен је 1802. године 10. марта у селу Избишту у Банату. Отац, дед и прадед му беху такође ц. кр. капетани. У Панчеву је свршио математику и 1820. г. ступио у царску службу. Г. 1831 постане официром, а 1848 капетаном.

Један друг и пријатељ покојников напртао је у „Застави“ значај и јунаштво пок. Адама Спомињући најпре, како је покојник рањен био у Италији г. 1848., прелази на долазак његов у домовину, где је прво јунаштво за тим показао 3. дец. 1848. у ноћној битци на Јарковцу. После тога се особито одликовао у битци код Новога Села 20. децембра, а сутра дан је имао он највећу заслугу, што је Панчево сачувано од навале мађарске. За то га је Панчево и изабрало за свога почасног грађанина. Необично је јунаштво показао и у битци код Вршца, приспевши из Сент-Јаноша преко леда, који се већ кравио, и учинивши јуриш на непријатеља. Том јуришу се има захвалити, што је опкољени Книћанин из непријатељских руку избављен. С тога га је цар одликовао витештвом ордена гвоздене круне.

Оваком јунаку нека је вечит спомен међу нама!

НОВА КЊИГА.

Извештај о срб. учитељској школи у Сомбору. за школску 1874-5 год. Уз сурадњу наставничког збора приредио Никола Ђ. Вукићевић управитељ. Сомбор, тискано код Ф. Битермана 1875. — Књижица ова доноси чланак проф. М. Петровића „Ваздух што га дишемо“, у којем се писац нарочито обзире на школску дијететику. Осим тога доноси књижица ова извештај и исказе о стању препарандије сомборске у течају прошле школске године.

☛ Приповетка „На пролеће“ наставиће се у идућем броју.

„Јавор“ излази 1. 10. и 20. дана свакога месеца. Рукописи нека се шиљу уреднику, а предплата „Администрацији Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на читаву годину 4 фор. на по године 2 фор. на три месеца 1 ф. *За стране земље:* на читаву годину 5 фор.

СРПСКА НАРОДНА ЗАДРУЖНА ШТАМПАРИЈА У НОВОМ САДУ.

БРОЈ 22. У НОВОМ САДУ 1. АВГУСТА, 1875.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

УРЕЂУЈЕ ДР. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Стални сарадници: Јован Бошковић, др. Јован Јовановић, др. Милан Јовановић, др. Лаза Костић др. Стеван Павловић, др. Михаило Полит-Десančић, Стеван В. Поповић, и А. Хаџић.

НАРОДНИ ЗБОР.

Хеј — трубачу с бујне Дрине,
Де затруби „збор“!
Нек одјекну Шар-планине,
Ловћен, Дурмитор —
И нек Дрина јекне Сави,
Сава Дунаву,
Дунав бујни Тиси, Драви:
У бој! у славу!
Нек се бојни јеци оре
Кроз све горе —
Чак на море —
Кроз све горе чак на море:
Где витешка срца бију
Ој на море на Адрију!

*

Хеј — народни барјактару!
Разви барјак твој —
На зборишту на Врачару
Купи народ мој —
Све оружју бојном вичне
Убојне слике,
Та народне наше дичне
Храбре војнике!
И дигод је јоште која
У јунака
Мишца јака
Нека дође — биће боја
Љута боја и мејдана
Од Адрије до Балкана!

А ви Срби са сви страна
Кад чујете глас:
На оружје! на душмана
Хајд у добар час!
Са сви страна на душмана
Сложно Срби сад!
Преко Шаре и Балкана
Хајд на Цариград!
Нек се исток сав затресе
Чак до мора
До Босфора
Па нек ропске ланце стресе
Тешке ланце од Косова
Србадија Душанова!

*

Ајде Србе ајде роде
Век је данас твој!
Век је данас од слободе
Српски роде мој!
Недај да ти душман пије
Крви кап по кап —
За слободу ли' проли је
И последњу кап!
Из крви ће поникнути
Слободе час
Народа спас —
А слава ће васкрснути
Свеколике Србадије:
Од Балкана до Адрије!!

Ст. Владислав Каћанови.

„НА ПРОЛЕЋЕ"!

Приповетка из српског живота.

(Наставак,)

VI.

Кад је господар Јосим Борић саопштио своме госту тужну вест да му је сестра на самрти и да га зове себи у Будим нашао се витез Стојан Петровић мало у запари. Таман се он захукао да отпочне свој посао како ваља, а већ му прећаше опасност да ће му се раскидати сви вигови, које је био сплео, да улови у њих безазленога господар Јосима. Али није то нашем јунаку првина. Док си тренуо разложио је господар Јосиму како и сам мора у Беч, где је срочио да се састане с неким људима. Мало је као у неприлици што ће и он морати сутра на пут, јер је на Сави издао више новаца него што је мислио, а новци му стижу тек од недеље на поузданог човека у Београд. Једини је начин да му господар Јосим позајми стотину дуката, док му новци не стигну. Господар Јосим се није ни часа омишљао. Та како он не би учинио ту љубав такоме човеку, па још будућем зету своме. Срочили су да се састану у Будиму у кући госпође Екатерине Матић. Ко пре дође тај да причека на другога. Ујутру рано био је витез Стојан већ на земунској лађи и јездио је према Базјашу да бане отуда жељезницом као бајаги у Беч а у истини право у Пешту, где ће да дочека господар Јосима те да настави започети посао. Пре него што ће поћи уверавао га је господар Јосим да је његова и Миличина свадба већ готова ствар само док прође та ненадна невоља у породици....

Док је сутра дан господар Јосим наређивао шта ће се све до његовог повратка урадити по домазлуку, улуче госпођа Перса и Милица прилику да се договоре с Миланом и Милошем шта им ваља даље радити. Милошу је било јасно као дан, да је господар Јосимов витез и сердар скитница из света који се прибио уз господар Јосима да му измами новаца и да му учини какву год срамоту. Ал камо ко ће и како ће то доказати господар Јосиму? Испитао је он од њега јутрос да је гост бануо у Беч но да ће се вратити у Будим. Договоре се да и он и Милан дођу назорце за њима у Будим и да не пуштају сердара из вида. Милош је међутим већ писао једном свом знанцу на Цетиње и искао је подробан извештај о сердару Стојану Петровићу. Главно је у целој ствари, да добију времена да обавесте господар Јосима, да га избаве из шака тога човека.....

Госпођа Екатерина Матића била је сестра господар Јосимова. Њен покојни био пре десетак година чувен адвокат у Пешти, стекао је лепу кућу у Будиму, вилу на Сечењевцу а остала је и лепа крајцара иза њега. Деце нису имали а нису бог зна како ни желили да је имају. После смрти свога мужа седела је госпођа Матићка зими у својој кући у Будиму а лети у вили. Уживала је да чини цркви и сиротињи. Док је Милица била полетаруша провела је три године дана код тетке идући у „лер". Тетка је у Милици сматрала своју насљедницу. Много је чинила и брату и снаси.

Госпођа Екатерина била је још жена у најбољим годинама, здрава и јака али када јој је покојни њен напрасно умрьо тако се поплашила да је често страдала од жестоког лупања срца. Држала је да ће умрети од те болести, особито лети јој је болест јако досађивала.

Господин адвокат Скорић био је добар пријатељ покојнога Матића а остао је веран саветник и његовој удовици. Скорић је био човек већ близу седамдесет година а није се никада женио. Недељом је редовно био гост у госпође Матићке. Као „члан избранога обштества будимскога“ био је много година први тутор и подпредседатељ општине. Кад се госпођа Матићка тако напрасно разболела похитао је господин Скорић да извести господар Јосима. Још није господар Јосим ни добио писмо али госпођа Матићка се већ осећала много боље, четврти, пети дан већ није била више болесна али је остала у граду, да је ближе староме Јанковићу, своме кућноме лекару. Стари Јанковић је био кућни лекар свију српских породица у Будиму. Стари вешт практикус а госпођу Матићку је познавао још из младости, знао јој је нарав па би је он у век био најбоље лечио. При већим незгодама позивала је на конзилијум и старога Шталија.

Витезу Стојану Петровићу био је први посао чим је стигао у Пешту да се распита за госпођу Екатерину Матића. Чуо је да је богата, елегантна госпа. Према томе удесио је био свој план. Држао је да ће Матићку већма занимати велики свет у Бечу, Паризу, Петрограду него решење источнога питања. Да при првој посети начини добар утисак одене се за господар Јосимове дукате најелегантније. Ту ти је дипломатски фрак а у њему чисто дречи нова црвена ружица у рупици од дугмета.

Госпођа Екатерина Матићка примила је витеза Стојана Петровића познаника и госта свога брата врло љубазно. Стојан јој је приповедао о својим путовима по Италији, Француској и Русији; о сјајним дворским круговима у којима се кретао вршећи своју дипломатску мисију. Није пропустио да јој опише чари летникована у Трувиљу, Бијарису и Остенди. Знао се представити као син богатога оца, који путује више из пасије и узгред чини и Црној гори дипломатске услуге.

Госпођа Екатерина Матића била је чисто очарана елегантном појавом и ноншалантним понашањем витеза Петровића. Да је коју годину била млађа још би се могла била и заљубити у њега. Витеза Стојана изненадила је опет љупкост и још више богаштина госпође Матићке. Већ се био вајкао што је тако доцкан познао госпођу Матићку. Есапио је, да би се лакше био додворио удовици него девојци. Госпођа Матићка се била обрадовала кад је чула да јој долази брат, снаха и братичина — али јој је било криво на Скорића што их је тако уплашио својим писмом. Матићка је позвала витеза Петровића да је чешће походи, кад дођу гости провешће које време у њезином летњиковцу. Витез Стојан знао је то примити за особиту част и кад је излазио из куће госпође Матићке био је пуно задовољан с дочеком, особито му је мило било што му је пошло за руком, да означи госпођи Матићки из далека онако фино дипломатски да се нада да ће скорим бити господар Јосиму више нешто него пријатељ и познаник. Госпођа Матићка није га сасвим разумела, али је разговарајући с њиме и сама била дошла на ту мисао, да би витез Петровић био лепа прилика за њезину Милицу........

Сутра дан стигоше и господар Јосим са госпођом Персом, Милицом и Милошем. Милан ће доћи назорце за њима. Обрадовали су се што су затекли госпођу Матићку већ на ногама. Хвала богу, како су они себи представљали још је добро испало. Милош је одсео био у Пешти у свом старом стану. Још то вече дознао

је од ђака да се ту бави сердар Стојан Петровић, и да станује код „Енглеске краљице.“

Пред вече седи Матићка са својим гостима под лиснатом платаном у дворишту. Милица шета по башти и разгледа цвеће. Старији се разговарају.

— Ово је баш изненада — почеће госпођа Матићка — колико ми је мило што смо се видили, толико ми је опет неправо што вас је Скорић тако поплашио и кренуо од куће кад је највећи посао. Није ми ништа ни казао да вам је писао. —

— Та да није се десила теби, снахо, та несрећа тешко би се и кретала до јесени. —

— А ко ће као бог! — рећи ће господар Јосим важним лицем. — Из ове несреће може бити и среће. —

— Какве среће? — запита радознало госпођа Матићка.

— Да не дуљим разговор — рече господар Јосим бацивши оштар поглед на госпођу Персу — рећи ћу ти сестро укратко, каква се срећа појавила Милици. Ти рече да си познала витеза Стојана Петровића? —

— Та какав витез, та да је сав златан, он је туђ човек из света — осече се госпођа Перса и мутан облик набра јој се на чело.

— Ћути кад ја говорим, не трчи к'о ждребе пред руду! — обрецну се господар Јосим. — Јест, тај витез Стојан Петровић је црногорски сердар, човек да му треба пара тражити, син господског, богатога оца па јединац. Тај исти витез Стојан био је наш гост, Милица му се допала, запроси је у мене и ја му је дадох с благословом. —

— А ја ти опет кажем — плану госпођа Перса — да ја недам дете том твом јунаку, па да му је отац Краљевић Марко! Јел то, снахо, још жив човек чуо и видио! Дош'о човек из бела света па му дај своје дете и преко њезине воље. Човек се само нашалио а он му је већ пружа оберучке. Онаки красан момак је иште, деца се волу као јагањци а ти —

— Ајд не трабуњај којешта кад ти кажем, — рече господар Јосим опоро. — Какви јагањци, каква љубав! Тај разговор не вреди ни луле дувана. Детиње је да слуша како старији нареде. Сестро! — окрену се господар Јоксим госпођи Матићки — ти си жена паметна, неслушај шта ова булазни, већ реци по души, од тебе зависи то као и од нас! —

— Ако ћеш, снахо, право да кажем — почеће госпођа Матићка достојанственим гласом — и мени се човек допада. Леп је, млад је, господска је рода а велите богат је па куд ћеш више. А зар сам ја мога покојнога познавала кад сам се за њега удала. Нисам ни ја пошла из љубави па смо красно живили, дође то после само од себе. И моја би била жеља да се не упусти оваква красна прилика. —

— Ено га на, а шта сам ти рекао да ће и сеша пристати — рече господар Јосим окренувши поносито главу госпођи Перси. — Не би Милица ни мислила на другога, него јој је ова овде завртила мозак! —

— Та бог с тобом човече, што говориш к'о да ниси при себи. Шта сам јој ја завртила мозак. Нису ли деца заједно одрасла. Ни си ли ти сам говорио да ће од њих бити временом леп пар људи! — рече госпођа Перса јетко.

— Е гле ти ње! Сад ја сам говорио. Ти каква си ћурка још ћеш рећи да сам их ја молио да се загледе једно у друго. А шта сам ти говорио: море жено, не допада ми се, тај Милан нешто сувише обија наше прагове. А? —

— А је л то тај настин Милан? рече госпођа Матићка, — Та тај иде још у школу! —

— Да, да тај исти — рече господар Јосим ватрено. — Напео нос мислиш распиње га мудрост. Балавац! Он се наш'о да учи мене памети. Па још го као пушка!

— Та то је неки сиромашак — рече госпођа Матићка гордо.

— Та слепац — упаде господар Јосим подругљиво. — Ал је господин па научен! —

— Бог те видио и с човеком — плану госпођа Перса. — Како се не бојиш бога кад тако говориш. Ни си ли сам толико пута читао његове сведоџбе па си још говорио да је први ђак, да ће бити од њега човек а сад кад је већ добио —

— Хо, хо! Кад је то било, још оном лане. Та да је учен ко Соломун чујеш бабо, не дам му Милицу, нек зна да неће бити оно што је он скуво! —

— А ја вам кажем — рече госпођа Перса одважно — док је мене живе неће ни онај пробисвет бити мој зет, то вам ја кажем. —

— Је с чула бабо, једну мање — плану господар Јосим. — Ја сам му дао миличину руку, ево и сеша је одобрила па ако ми ти ускубурчиш дете тешко —

Господар Јосим није могао довршити своје претње, јер у тај мах приђе им Милица с китом свежа цвећа у руци.

— Слатка тетка, башта вам је дивна, глете само како је дивно ово цвеће! —

— Милице, сине мој, — рече господар Јосим озбиљним, свечаним гласом. — Ти полазиш за сердара Стојана Петровића, ето ти и тетка даје свој благослов. —

— Отац! слатка тетка — врисну Милица упревши очи очајаном молбом у госпођу Матићку.

— Твој је отац добро изабрао — рече Матићка мирно — Ти ћеш га д те моје послушати. Добићеш честита и богата мужа а за друго је већ лако, само да сте живи и здрави. И моја је воља. —

— Зар и ви тетка! Милана — рече Милица и не мога даље гушећи се у плачу.

— Зар сам те за то родио, да ме не слушаш — рече господар Јосим опоро.

— Дете треба да слуша своје старије, како они нареде тако треба да буде — рече госпођа Матићка уставши са столице.

— Слатка мати! Не дај ме ако бога знаш — јекну Милица и паде матери у наруча

— Не бој се дете моје — рече госпођа Перса тужним благим гласом — а шта сте ми напали дете, недате јој ни да се одмори с пута! —

— Та пристаће она и сама, само док се боље размисли дан, два — рече госпођа Матићка утишавајући господар Јосима.

— Не ћу да знам да ми је кћи ако — рече господар Јосим.

У тај мах уђе Милош у авлију. Како је опазио Милицу уз матер знао је већ о чему је било разговора.

— А нећаче јеси ли се сместио код твоје бабе — рече господар Јосим окренувши се Милошу. — Вечерас ћемо код сеше, али сутра наручи чича Пери тазе ћаја а ваљда ће још бити старога бермета, па да проведемо онако српски! —

У тим речима уђоше у кућу.

(Наставиће се.)

А ШТО ВАС...

А што вас узе мртвило сада,
Кад чусте јасно убојни знак?
Из свога гњилог, мекушког слада
Гледате бојак иеједнак!

„У помоћ, браћо, хитајте браћи!“
Чусте ли тужан, очајан глас?
У другог неће никад га наћи,
Ако им браћа не пруже спас.

Оружје на се па у бој свети!
Јевропа нека разуме већ:
На збору сила' с правом ће смети
И Србин коју одлучну реч'!

С. Бечеј 19. Јула 1875. Мита Живковић.

ХОМОЉСКА ЛЕПОТИЦА.

Приповетка Милорада П. Шапчанина.

(Наставак.)

III.

Сутра дан осванупо је прекрасан летњи дан. На небу ведроме сијаше благо сунце, а планине се очистиле те се зелењаху и плављаху миришљавом гором. Беше недеља, али у хомољском селу Н. ни цркве ни свештеника. Сељаци се купе тада на разговор, или код суднице, или пред механом, а омладина пред залазак сунца на игру. На једном крају села под брдом, са кога води коњски пут, виђаше се простран, висок дворац, са многим високим прозорима, и на њему звонарица покривена сјајном тенећком. У звонарица виси звонце. То је школа н—ска, најугледнија у целоме срезу.

Учитељева породица беше то јутро рано поранила. Фамулус је још до сунчева рођаја почистио и ходнике и авлију и у кухињи наложио ватру. Кад је сунце одскочило изнад високих ораховиx грана пред школом и упрло зраке у школске прозоре, видело је обе собе стана учитељевог почишћене, спремне и укусно намештене. Учитељка је за столом чистила зелене мехуне за обед, а код прозора за столићем, на ком стајаше округло огледаоце на двема ножицама, сеђаше и косу намешташе учитељева сестра Љубица.

Да је Љубица у каквом великом варошком друштву за цело би била увршћена међу прве лепотице. А овако? Скромни сеоски укус превиђа многе дивне цртице на значајном лику и стасу љубичином. Бујне црне власи просто увијене и приденуте, високо бело чело, живе очи испод танких у правилном луку повучених обрвица, пуначки бели дугуљасти образи, влажне румене уснице, пуначак бео висок поносит врат, недра, плећа, струк, једном речју сви облици њезинога високога тела беху стројни, чаробни, једно с другим у потпуној хармонији. А онај тужан вај, што јој се просуо по лицу као провидљива копрена, даваше јој још више дражи, анђелскога чара, појезије.

Пред Љубицом стајаше на столу кита баштенскога цвећа.

— Моја мила Антонија никад не заборавља своју заховицу рече и нежно погледа своју снаху.

— Само си јој ти ипак незахвална.

— Опет укор. — Примети Љубица тужно и упре поглед у Антонију.

— Сваки цветак, који ти узабрах, увенуо је готово не дотакнут твојом неблагодарном руком.

Љубица уздахну.

— Ни тој кити цвећа не проричем бољу судбину.

— Ти ме растужујеш, Антонијо!

— Ти немаш милосрђа према мени.

— Антонијо!

— Још мање имаш призрења према брату, који те тако љуби.

— Али, Антонијо!

— Ти ћеш и нас наново увалити у очајање.

— Прекор, све сам прекор, уздахну Љубица и суза јој кану из божанскога ока.... Ево готова сам да те послушам. Реци ми, љубазна Антонијо, шта да чиним, како да разговорим себе, да вас развеселим!

— Не избегавај наше друштво, говори, причај, певај, нема жалости, која се не да заборавити.

— Антонијо, ти никад ниси била тужна.

— И ако сам била, умела сам се опет и утешити.

— Али твоја туга не беше голема као Далмација, тако величанствена као море, тако умиљата и драга као — јаој Антонијо веома ми је тешко дисати овде у соби, да изађемо у врт, или под онај орах у дворишту....

Љубица отвори прозор, погледа у плаво небо и опет седе за столић, довршујући намештање витица, својих црних и сјајних витица.

— Ноћас сам имала необичан сан, драга Антонијо.

— Снови су обични твоји ноћни другови.

— Да ти га приповедим само.

— Унапред га знам, они сви долазе отуд са запада.

Опет пребацивање. Али ово је са свим чудновато. Спазих ведро небо у сред тавне ноћи, на њему ни једне звезде, само отуд од Горњака сијну грдан метеор.

У тај мах отворише се врата од собе и на њима се појави манастирско ђаче с хартијом, коју преда Антонији. Она отвори писанце, прочита га и преда Љубици.

— Можда је један од њих твој горњачки метеор, примети Антонија шаљиво, кад је ђаче за собом врата притворило.

— На мом небу, снахо, не сија више ни једна звезда осим Ватрослава и Антоније.

— Видећемо, голубице моја. Није свет тако једноличан као што мислиш ти.

Глас о доласку гостију учинио је на ове две женске двојак утисак. Антонија се радоваше томе тако реткоме задовољству у њиховом усамљеном местанцу, а Љубици беше досадно све што би је узнемирило у њезиним сновима, у свету слика из прошлости, која јој беше тако драга, а која јој се нигда више повратити неће. Антонија је спремила й у собама и у кухињи све што служи на образ честитој домаћици. Љубица, још замишљенија но пре тога, безвољно јој је помагала при том журноме спремању.

Тек око подне навукла је своју танку плаву хаљину, узела књижицу и сишла у врт. Прочитавши неколико страна спустила је књижицу на клупу до себе, изабра листак са ладолежких врежа што се пењаху уз хладњак и поче га, онако горког, грискати, својим белим зубићима. Замишљена гледаше горе у плаветнило небеско, превучено танким белим облачуљцима, који журно хитаху западу. Да ли је по њима, као оно Марија Стуартова, поздрављала своју далеку отаџбину, или је гледећи њих, само гасила

земљу крупним сузицама, што јој се котрљаху низ беле образе.

Око подне, баш кад Антонија и Љубица намештаху стол утрча фамулус у собу.

— Ево их госпођо. Познајем добро пандура Сретена. Зар сам једном тимарио и архимандритова дората? Жустро кљусе ... Да ли да чукнем у звонце, како велите?....

У тај мах чу се пуцањ са брда. Пандур слазећи с коња даде знак да су гости ту.

Кад је Ватрослав представио своје госте Љубици и Антонији, око Љубомирово дуго почиваше на сетном лику хомољске лепотице. А она, гледећи преда се, осећаше тешке потресе у својој унутрашњости. Поглед Љубомиров распириваше у њој успомене, које као-но густ облак ведро небо, заклонише и оно мало ведрине у њезиној magловитој души. Али је она у борби са собом у оваким приликама свагда умела бити јунакиња. Одлучила се са странцима не улазити у ближе познанство.

А Љубомир?

Први утисак, који на њ учини појава Љубичина, беше врло моћан. Последица тога утицаја беше повратак к нерасположењу, које собом беше понео из Београда. Опет се осетио сам на свету без друга који би разумео говор његова срца. Једва чекаше да се сврши обед. Његово усиљавање, да изазове живљи говор са Љубицом, беше безуспешно.

По ручку се архимандрит и професор Станимир мало „наслонише“ тек да се одуже обичају.

Ватрослав позва Љубомира да изађу у двориште, да се прођу вртом, да размотре најближу школску околину.

Љубомир учтиво понуди руку Љубици, која је са свим равнодушно прими. За њима су ишли Ватрослав и Антонија. Говор је међу њима двома био жив, чешће пропраћиван смехом, покретима, као међу супрузима, у којих су срца још врела, чиста љубазна.

— Чим ви највише прекраћивате време у овој сеоској тишини? Једва се осмели упитати Љубомир.

— Ја, кућевним радом, господине. А и шта бих могла друго чинити у овој нашој самоћи?

— Али, зар немате и часова одмора? Прекиде јој реч учтиво и вешто.

— Моји су часи одмора ретки.

— Ипак, ипак.

— Не знам шта бих вам имала још одговорити.

— Ја веома ценим господина Ватрослава, госпођице.

— Он то заиста и заслужује. Он вам је оличена доброта.

— Па и поверљив је.

— Да, веома га краси и то одлично својство, тако ретко у овој земљи.

— Рекао ми је све.

— Све? Изненађено и јачим гласом рече Љубица.

По овоме настаде дуже ћутање. Ходили су право хладњаку, заклоњеном од сунца повитом од ладолежа и дивљега меља. Ватрослав се са Антонијом забављаше на другом крају врата под орахом.

Ушавши у хладњак Љубица понуди Љубомира да узме место на једној од клупица.

— И ово је један угао где се радо повлачим кад посао допушта, примети Љубица седнув према Љубомиру.

— А ова књига, госпођице?

— Један од верних чланова мога драгога друштва.

Ово су „Прерадовићеве“ песме.

— То ми је поклонила Антонија. Колико сам пута у њима нашла разговора, утехе, уживања А плодовитих песника лира нежно је опевала по готову сва она расположења, у која долази душа

потакнута спољним утицајима. Само ваља песника познавати скроз, те умети изабрати стихе, који највише годе осећању што гори или тиња у нама.

— Имате право, госпођице, горске су песме својина свију срца, која су сретна да умеју осећати, обилно благо, које чини богатим и моћним оне, који му вредност знају.

— А још више задовољним, примети Љубица гледећи преда се.

— На сваки начин помирује нас са стањем у ком смо, показујућ' нам и у њему дражи и уживања, али баш тиме не да да се у нама угаси пламен надања....

— Надања? Уздахну Љубица упрв у говорника уморан поглед својих влажних очију.

— Или очекивања нечега лепшега и узвишенијега и од себе и од судбине. Видите, госпођице, имам пуно повода да верујем, да разборити поклоници поезије нити могу бити злочинци, ни очајници. Она нас преноси у виши свет, у ком ишчезавају провале међу сретним и несретнима, падају лествице чинова и таштих одличја. А има ли благотворнијега посредника и помириоца између људи и немезиса?

— Само је, господине, измирење празна машта, кад нас од наших идеала дели океан.

— Нека бих нас делио и безгранично етир, опет ће она као ружичан зрак прелетети и те просторије, огрејати нам лице и ужећи у грудма плам одушевљења, новога живота.

— Али...

— Али је ту ово, (прекиде јој Љубомир учтиво реч): не треба се поводити за идеалима који нам се привиде у тренутцима, очараним неким ванобичним узбуђењем. Тежити к њима била би исто тако необуздана тежња као и жеља пети се на звезде. Задовољите се својом новом околином. Зар над овим хоризонтом не може сијнути метеор....?

— Метеор, плашљиво, готово с потресом, понови Љубица ову реч, и мислећи о своме ноћашњем сну, поглед јој се дуго одмараше на лепом лику Љубомировом.

— Да вам декламујем ова два сонета, поче Љубомир, пошто је за време посматрања Љубичина, претурио десетак двaест листова.

— Само тихо, у себи, љубазни господине, да не бисте како случајно песником поплашили мога вернога певача.

— Певача?

— Погледајте на ову крушчицу пред хладњаком. Онај срећни што скакуће с гранчице на грану, у црној хаљиници....

— То је кос....

— Мој другар, који ми је засладио многи горки час, разблаживао бригоморне мисли. Као никад до сад, певао ми је јутрос на уранку. Ено се спрема да одлети. Тамо у оном шумарку над школом чека га другарица његова. Шта сам пута из прекрајка гледала оне мале голушане како их жељно ишчекују. Љубите ли и ви овај невини живот нежних тичица?

— После цвећа најрадије имам тице. Мило ми је слушати их у гори. У кућ.... али у кући.....

— Ви се устежете....

— Признати своје дело, по ком бисте могли осудити ме да немам нежности, да сам срца сурова. Пре неке године добијем на поклон канаринку, певала је тако весело и гласно да је радост била слушати је, али једно јутро нити певну нити скокну на њезиним обичним седалима. Приближих се крлетчићу, и на велику своју тугу видех је мртву украј валовчића, у ком не беше ни воде ни семенцета.

— Сирота!

— Жртва моје немарности, мога немилосрђа. И данас ми је т шко кад се сетим сиротице

— Је л' те да је тежак бол, који нас обузимље кад год се сетимо створења, која нам беху драга, а која су на свагда од нас заклоњена засторо м вечности?

Настану тренутци подужега ћутања.

(Наставиће се.)

МОЈ ЦВЕТАК.

(С немачког.)

Цветаше цветак диван
У мирној долини,
Тисућ га пута гледах
У слаткој милини.

Мио ми беше његов
Осмејак сладак, благ...
И мењало се време,
Ал цвет ми оста драг.

Но дођоше ми људи,
Сломише диван цвет...
Изгубих цветак мио
Мирисем обузет!

Па сада блудим, тражим,
Ал нигде радости...
Ој цвете, мио цвете,
Где ми боравиш ти?

У Н. Саду 1875.

Паво Ј. Марковић.

ЈОГУНИЦА.

(Наставак)

У то доба умре брат моје матере, оставив за собом девојче од седамнаест година, које на самртној постељи препоручи нашој брижљивости. То је баш добро дошло, јер мати моја је и онако требала потпоре у кући и у школи, те тако ми нашу рођаку једне недеље доведосмо из вароши к нама, да се научи на свакидашње послове, у којима ће ме после моје удадбе заменити.

Али то није могло тако лако ићи, као што ми мишљасмо Малвина, наша рођака, дође у нашу мирну кућу као сунчани зрак, као шарен цветак; међу њом и нама била је така разлика, да смо једно другом били само на досади.

Када је први пут представих деци у школи, у мало не изгубих стрпљење. Један сахат је прилично издржала, цртајући малој деци на табли А и Б; деца су нову „госпоју“ очевидно с радошћу примила, али на брзо чујем шаптање и кикотање и кад са зебњом у срцу ближе погледам, покаже ми рођака ваздан слика, које су њене руке вешто нацртале. Лепо, мрким витицама окружено лице гледаше смејући, се весело у мене, која сам с ужасом слике мотрила. Ту ти је било мишева, рода, жаба и небројних других животиња и слика — али није било А и Б. Нисам од љутине у први мах знала, шта да радим.

Мени се привиђаху жалосне прилике. Расрђена мати, неплаћена четврт као авети стадоше између мене и веселе рођаке ми. Једва сам чула када је, тихо правдајући се, рекла: „Било ми је досадно једнако их учити А и Б. Треба деца да уче и цртати. Погледај само, како ме радо имају!“

Била сам као помамна. „Одлази Малвино — да ниси више ту била!“ рекох јој.

Она оде одмах, али у вече се поведе реч о томе, а ту је био и Херман. „Сејо“ повиче лепушкато девојче, „ти си тако озбиљна и мргодна као каква стара мајка. Ти увек само рачунаш.“

Мој вереник се гласно насмеје. „Тако је, Малвино,“ рече, „ти би ми велику услугу учинила, ако би је мало развеселила. Дакле ти, несташницо, усудила си се свакојаке ствари цртати по освећеној таблици твоје сеје? Де ми реци, шта си нацртала?“

Малвина устане и скакуташе као маче, које се тек учи на мишеве у лов ићи. „Шта сам знала, шогоре, чинити, деца би сва у глас смејала се, али —“

Речи своје заврши погледом, у коме се изражавала срдња и смешљивост.

„Али је забрањивала аждаха, која је на стражи стајала“, рече Херман смејући се, „те тако тичице не могоше у зелено поље и у шумицу, да тамо по благој вољи цвркућу. Ти ћеш од сад мени цртати своје слике; ја ти нећу замерати, јер си ти још право дете!“

Последње речи је тако изрекао, да сам познала, е је на ме циљао. Ја баш стајах код кошуља, окрећући му леђа; он не примети, да се на кошуље сузе слеваху.

Мати ми слутила је, шта се у мени збива. Она устане и пољуби ме нежно. „Имаш право, Хермане, Малвина је дете, па је треба васпитати као свако дете. Не знам, ко би ту згоднији био од Јованке, која од своје десете године као одрасла мисли и ради. Без ње не би школа постала извором нашега поштеног ужитка — Јованка дакле мора у радњи својој имати слободне руке.“

После ових речи настаде подуже ћутање. Ја бејах најнерасположенија. Мати ме је бранила, то ми се на жао дало — ни сама нисам знала за што. Малвина није више долазила у школу, а и друге послове није боље свршавала. За рад није марила. Једину забаву је волела. Све је морало њу забављати, и што је најгоре било, она је од шале свачије срце задобијала.

Једаред донесем из хермановог дућана материје за завесе. Малвина постаја мало, па је нестане. Ја помислим: не ће ли какву будалаштину учинити и пођем за њом, да је потражим. Затекнем је у малој спаваћој соби пред огледалом, где стоји на столици, обучена као источкиња. Тако се удесила, да је дивно изгледала. Кад ме угледа скочи уплашено и почне бегати.“

„Немој се срдити, сејо“, говораше улагујући се. Немој се тако мргодити! Зар не видиш, да ми све врло лепо стоји?“

Мати из радозналости отвори врата и тако је Херман све чуо и видео. Он се насмеје, говорећи: „не би ли бајна источкиња хтела да са мном попуши смотку?“ Малвина потрчи њему и по свој прилици би и пушила, да се није мати срдито умешала.

„Срам те било, Малвино,“ рече, „нема ни два месеца како ти је отац сахрањен, а ти си га већ заборавила. Таки да си оставила ту црвену материју! Таман ти доликује на црне хаљине!“

„Ти си, сестро, заиста за своје године врло детињаста“ рекох јој срдећи се што је завесе са свим изгужвала. „Где ти је плетиво? Ниси данас ништа скоро урадила?“

Малвина се брзо извуче из одела источкиње. Она полако јецаше ништа не одговарајући. Никад није била тако лепа као у овој забуни. Херман је до сад ћутао, али ја са страхом приметим на челу му боре, знакове срдње.

„Одлази!“ поновим тихо.

Мој вереник се узмигољи. „Малвино“, рече, „а и ти Јованко — како би било, да идемо у шетњу? Лепше се проводи

вече на пољу него ли у овим уским собама.“

Ја се зацрвеним од једа. „Опрости Хермане!“ повичем мало оштрије. „Имам посла.“

„И сад, после вечере?“

„Сад, после вечере!“ одговорим сухопарно.

„То ми је жао. Хајде ти Малвино. Твоје игле неће до сутра зарђати!“

Сирото девојче збуњено стајаше усред собе, не знајући шта да ради. Сузе још висаху на трепавицама, а уста јој се већ осмејкиваху.“

„Сејо — смем ли ићи?“ запита ме плашљиво.

„Метни шешир, Малвино“ рече Херман упадајући, „ево долазе познаници, па ћу те њима представити; хајде! Слободно ти је!“

Она оде на поље, једва чекајући да се шета по пољу. Када се врата за њом затворе, ступи Херман к мени, хотећи да ме ухвати за руку, али ја је брзо отргнем.

„Јованка,“ рече, „зар нисте вас две, ти и мати, сувише строге према овом сиротом детету?“

Ја га не погледам. „Мати“ рекох гласно, „Херман с тобом говори.“

„Није Јованка“ повиче он с нагласком, „с тобом говорим, и мислим, да ћу за цело добити одговора. Најбоље би било, да идеш с нама, хајдемо молим те!“

„Хоћеш ваљада да молим Малвину за опроштење?“ повичем тако узбуђена као ни када пређе.

Он ме погледа суморним погледом. „Изгледа ми као да осећаш своју сувишну строгост,“ рече.

Малвина се врати и наш разговор сврши се. Овога вечера носила је црно одело, сламњи шешир с црним перјем и дугачак златан ланац, једину успомену од оца јој. Још сада после толиког времена, долази ми пред очи сва њена лепота и драгост.

Случајно бесмо обе пред огледалом, када ми пружи руку, да се рукујемо. Херман нас обе гледаше — ја повучем руку као од змије, и одем из собе ни речи не рекавши.“

„Из своје собице видела сам, како Херман и Малвина путем иђаху,“ настави старица своју приповетку. „Они се придруже осталим шетачима, и ја опазих, како мој вереник Малвину представљаше, и како слегаше раменима, док један из друштва нешто говораше. Он се окрене показујући на нашу кућу.

Мене спопадне знођ. Сада је сигурно говорио: „Она ради; ту не можеш на поље измамити — она увек има посла.“

У мени је јогунство све веће бивало. Кад шеталачка гомила ишчезне, станем пред огледало, да проучим своју спољашност. То сам чинила први пут у животу. Иначе сам летимице гледала у мало огледалцe пре што ћу ићи ван куће или кад сам се чешљала, али никад нисам подуже пред њиме проводила, као што друге чине. Данас сам то чинила.

Са чела ми се могло читати, да ми је двадесет и осам година. Фризура ми беше једноставна, одело чисто, — али шта је то према црним очима моје рођаке, према њеном белом лицу и свиленим витицама!

Ја сам толико радила, рачунала — она је била младо, весело дете. За што ме је ова разлика толико болела, за што је сипала љути отров у моје мирно срце? Ја се дотле гризох за усне, док не престадоше дрхтати. Данас не хтедох плакати — ма ме гњев угушио.

Када одем матери, покуша она, да ме утеши држећи мени страну, али ја јој немилим начином реч прекинем. Доцније ми жао беше, што сам тако осорна била на стару жену, али овога вечера

нисам могла да чујем о Херману, нисам могла допустити, да сам увређена — свака капка крви врила је у мени.

Када после обоје у смеју и ћеретању кући дођоше, ја се уклоним и не дадох се видети. Мати им рече сухопарним гласом, да сам ја већ легла.

То је била прва јавна свађа између мене и мога вереника; ја нехотице раширим руке када он низ степенице оде — како га могох пустити, а да му не рекнем лаку ноћ, да се не помирим с њиме!

„Хермане!“ прошапутам тихо, „Хермане!“

Он застане доле код кућних врата, као да је нешто заборавио. „Јованка“, рече полугласно, „Јованка, спаваш ли?“

Ја се угризох за усне, јер би иначе од бола узвикнула. Не би могла у тај мах самовоље своје савладати — ма он за увек отишао. Он почека још неко време, па онда устрчи брзо уз степенице, те ми рече: „Јованка, знам да не спаваш, реци ми бар једну умиљату речцу!“

Ја остадох нема, са свим нема. Сви нежни осећаји као неком мађијом у мени изумреше, чим његов глас зајеча. Опет прођоше неколико мучних тренутака. Чула сам како је уздисао и накашљао се, као увек кад је узбуђен. Прса му не беху најјача. „Лаку ноћ Јованка,“ рече тужним гласом. „Желим ти пријетан сан, ма да се на ме толико срдиш. Само немој да се некад ускајеш!“

Ове ме речи пробише као усијано гвожђе, али ипак осећах неисказано усхићење, кад помислих, да Херман знаде, е му ја нећу да одговарам. Хтела сам да се срди — и то баш с тога, што сам га врло миловала. Ко није имао искуства, може ово будалаштином називати; ја знам, да је права истина.

(Наставиће се.)

РАЗГОВОР И ПО ЈЕДНОГ ЧИКЕ СА ЈЕДНОМ ГОСПОЂИЦОМ.

Говорио 14. априла на ађанској беседи. — Н.

„Клањам се чедо гараво! Слуга сам понизни и добар дан желим“!

„„А, служебница, чико танки! Гди сте ако Бога знате?! Лепо вам стои тако дуго изостати! Од кад нисте код нас били, ваљда има већ три месеца дана, пак сам мислила, видићу вас барем на молскоме балу. Знате чико сладки! тако сам се била накинђурила и дотерала, да би вас мој појав морао изненадити, пак сам се већ унапред радовала, како ћете ви у забуну доћи док ме видите; а кад тамо, а нашег красног чике ни од корова! Ми се потежили чак из Аде, а ви нисте нашли за вредно ни три корака учинити, ако не нама свима, а оно бар мени и балу за љубав. Али чекајте само! Ја ћу се вама осветити! Немојте мислити, да ћу ја ту увреду шале заборавити““!!

„Иди молим те у сто ђавола! Каква ти је то демунска радост маторе људе исмевати? Видиш ли каква си? Пак онда се јошт чудиш, што вам тако редко долазим! Та ти врло добро знаш, да ја никад свога века нисам заиграо, осим може бити у детинству, кад су ме ћијотском по ногама ошинули; знам и то, да не би могао ни научити играти, док ме неби метули на врео шпорељ; на балу пак бити а неиграти, то ти је таково исто задовољство, као год при пуном асталу гладовати! Па кад је тако, за што би се ја онда претварао и због мога изостајања жалио? Што би се ја исмевао, и ко бајаги од чике компли-

менте исчекивао? Кад ја знам, да си толико удварача имала, да од њиовог око тебе облетања и кевкања, баш да си хтела, неби имала каде на мене помишљати"!

„„Боже мој чико! Што би ја већ тако говорила? Кад ја знам да сте ви галант и кад ваше библије отворите, кадри сте већма девојке хвалити, него сви штуцери колико их је год у ови десет села; а то због тога, што имате естетичнога укуса! Што се игре тиче, чула сам ја врло добро, да ви имате чизме, које саме играју! То сте ми се пре негди баш сами хвалили! Кад нисте дакле хтели лично доћи, да се мени и моме вилинском оделу чудите, могли сте барем ваше чудотворне чизме послати, нека који танац „Керевиз" одударе, пак да видите како би се публика пренеразила, а ви се на лак начин прославили""!!

„Но, јеси ли чула девојко! ја нисам знао, да си ти тако велики обешењак! Истина је, да си доста којекакви кереФека и од мене поприч‌ала; али си ти брајко твога учитеља куд камо надмашила, те га сад тучеш не само његовим речима, него и његовим чизмама и чиниш се ко бајаги да незнаш, да су се те чизме већ одавна подерале, кад сам се код Шандора на божићњој слами тоциљао! Хеј Боже мој! То су ти биле чизме! Кад их само захукам као год „Матићев велоципедес" пак после ми није нуждно корачати, већ их пустим, а оне се отму као свињи из поља, пак све прикасују и за један оченаш, а ја већ у Ади створио! Штета, црна штета што сам те чизме утаманио! Али је то и мајстор био, што их је правио! Сад после буне и нема више таки мајстора, све су ти то брате неки Штајерци! И да ти управо кажем, то и јесте најглавнији узрок, што ти тако редко у Аду долазим; јер сам мој подвоз, моја крила изгубио! Сад ако оћу да дођем, трудно ми је пешке, јер сам оматорио; на коли ми је скупо, јер сам осиромашио; елем шта ћу, него ти морам да од варанције живим! Договорим се са каквим сметењаком, да се до Аде јашимо; ја њега до крста, а од мене од крста; па кад га до крста дојурим, ја скочим с њега, те се и невешт чиним од моје задате речи; а кад у Аду дођем, нико и не снева, да сам ја са шлајФером путовао, него се јошт хвалим, како нисам хтео кола у варош терати, него сам их оставио код чивутског гробља! Ето видиш дико моја! тако ти се то мора, да у животу крпари"!

„„Но чико танки! Ви што знате у ветар говорити и човека са којекаквим заплетушима од започетог разговора тако одвести, да вас најпосле — као год чикова — немож ни за реп ни за уши уватити, то више нема! Али вам то све у овај мах помоћи неће! Кажите ви мени мој сладки, цукерпокерни чико! зашто нисте отишли на бечејску беседу, кад сте „позивницу" добили? То бар није био бал, да се на незнање играња и на чизме изговарате: него би ту у предавању, декламовању и певању, баш онаке душевне забаве имали, какву ви себи идеалишете! Пак онда Фрајала и штуцера што је било, то ја јошт нисам видила, читаво стовариште! незнате кога би пре изабрали! Пак тога укусног одела, пак те галантерије и удварања, све да прсте облизујете! Пак осветлење, па декорације, пак ђаво, па сотона; знате, никад вам нећу заборавити! Једном речи чико! Ко није био на бечејској беседи, тај је горе прошао, него онај, што новосадску литију није видио! Мени вас је Бога ми ђаволски жао што нисте били; али, кад сте већ озостали зашто нисте — као родољубац какав мастан добровољан прилог послали""?!

„Е, јеси ли видио молим те, како се ова девојка отела, као да је у каквом уредништву васпитана! Пак ми сасвим арогант лекције чита, јави се она пре буне родила, а ја после буне! Ја отојичхајде мало да је похвалим, како је вешта у несташлуку: а она сад мисли које она је, те држи, да је сву омладинску мудрост поцрпила! Чекај мало ти гарава месечино! Јошт се није свет натрашке преврнуо! Јоште није време наступило, да јаја какоћу, а да кокошке ћуте! Елем слушај, да ти на твоју интерпелацију одговорим“.

(Наставиће се.)

ЛИСТАК.

КЊИЖЕВНОСТ.

У броју 28. „Vienca“ приказан је садржај књиге 117. „Српског Летописа“, што издаје „Матица Српска“, и са две са три као критички пропраћени су некоји чланци те књиге.

С радошћу признајемо, да „Vienac“, тај ваљано уређивани лист нам у браће Хрвата својски одржава књижевну заједницу јужних Словена и бадро прати назорце сваки културни покрет наш — што, осим њега мало који други лист у нас чини, ил бар не тако. Зато и јесте, право рећи, зазор и срамота, да једва која, а можда и никоја српска кућа има на свом стбцу читаћем, крај подоста, жалибоже све удиљ туђинских листова и тај красни наш лист „Vienac“ — као што исто тако слабо која ил и никоја хрватска кућа виђа ил не виђа „Јавор“ „Отаџбину“ и т. д. Наше две буквице: латиница и ћирилица јоште су нам и дан данас до две браве дубровачке на двериx књижевности хрватске и српске, те нит отуд поласка амо, нити одуд приступа тамо. А прећутаћемо хотице, како су сила тому криве наше данашње политичке прилике, неприлике, и нека вајна суревњивост братска, небратска; као да нисмо браћа једне лозе и корена! Но како рекосмо, прећутаћемо то, јер овде нит је тому пута ни места . . .

Нас наведе, да ово неколико редака напишемо, са свим треће нешто. Казаћемо после, шта.

У низу чланака, у поменутој књизи „Српског Летописа“ има један, у нас доселе сасма ретко виђени чланак критички, научно критички, а то је „О Веберовој latinskoj slovnici — оцена проф. Ј. Туромана“. Понављамо изриком: критички, научно критички чланак, јер се у нас критика готово са свим убајатила а наука и научан рад (особито у нас Срба) мал-не заспао. Политика, ужасна опортуност, средњаштво, матерјална себичност — па с друге опет стране комунски рушиправац, ил токорсе, као што веле: „стварнонаучни правац“, толико већ преоблађује да нам на праву науку попадала паучина, нарочито на хуманску, класичку науку те на класичке језике. —

Но на ствар.

Адолфо Вебер је латинац и, дугим низом година увенчан, изашао је у Хрвата на глас са свога латинства, те његова „Latinska slovnica“ тако се у средњим школама хрватским одомаћила, би човек рекао, да јој нема мане. А Вебер као да се занео, што у нас кажу: светићхаџићским ауторитетом, те забраздио чак и у језикословље хрватско, ваљда по оној у нас старинској повластици књижевној: ко уме написати латинску словницу, тај одмах зна и може скрпити и граматику свог језика. Но ово иде, да богме, на други лист.

И проф. Ј. Туроман је латинац, но не кудећи оног првог, не ћемо хвалити овог другог — рад њихов говориће место нас.

Веберова slovnica latinska, као што мало час наговестисмо, држала се у хрватским гимназијама пуних седамнаест година, док не наиђе истом год. 1869. на „Opazke k Veberjovoj latinskoj slovnici“ од проф. Поиграчића, који књизи тој наброја тушта мана у опште, а потанко претресе други део синтаксе: употребљавање времена и начина. Опаске Понграчићеве доказаше, да године, нанизане редом као бројанице, још не санкционишу ваљаност књизи којој, и да, ако ишта друго а оно књига и наука назадује застајањем и зачамљењем. То је канда увидео и поштовани латинац Вебер, те треће године након тих опазака (1872.) издаде он друго поправљено (тако бар вели) издање своје slovnice latinske, те се по њој и данас учи латински језик у гимназијама краљевине тројне.

Ову Веберову „поправљену“ slovnicu latinsku с пажњом је прегледао и проучио проф. Ј. Туроман те је у поменутој 117. књизи „Срп. Летописа“ онима, и сваком, који мари и поштује латинство, саопштио, што је приметио у том „поправљеном“ другом издању Веберове slovnice latinske, написавши поменути, научно критички чланак.

А проф. Ј. Туроман чинио је то доиста с лепом и племенитом намером, као што се види из те критике му, и као што се пристоји научној критици. Учинио је то — ево његових речи: „што са своје стране хоће колико толико да припомогне, да хрватска и српска омладина на гимназијама у тројединици што пре добије у руке по све добру граматику оног језика, који — као што је припознато — ученику бистри мишљење својим јасним облицима и својом строгом, тако рећи, дисциплинованом синтаксом.“

На какав је резултат испао у том прегледању и проучавању?

Проф. Ј. Туроман у реченој оцени „за сад је навео своје примедбе на главна правила и опаске у првих десет параграфа синтаксе“ Веберове, и суд му је овај:

„Морам се — вели — чудити непажњи, с којом је књига (та Веберова slovnica latinska) израђена, и то нарочито други део њен, синтакса. Слободно могу рећи — додаје проф. Ј. Туроман — да је ретко правило у синтакси, које је са свим коректно и јасно, и које је уједно илустровано примерима са свим згодним.“ А ко се го бави класичком филологијом и у њој се као што ваља разбира, на и сам проучи ту Веберову slovnicu latinsku и прочита ову Туроманову оцену — видеће и признаће да је тако, као што се у оцени каже.*)

И тај критички чланак проф. Ј. Туромана прескочио је у „Viencu“ у броју 28. приказивач књиге 117. „Српског Летописа“, приказав својим читаоцем све друге чланке поименце редом а о томе ни спомена. А да поштовани приказивач није садржај тога летописа тек од ока исписао и у том броју „Vienca“ онако овлаш, библиографски приказао, види се већ по томе, што је друге тамо изређане чланке који више који мање рецензовао. Изгледа нам дакле, да је он хотимице изоставио у приказу ту критику проф. Ј. Туромана; бар донде ћемо тако мислити, док нам се изриком не рече, да није. А ако је хотимице тако, онда добро је да се знаде!

Тек то ћеш нам повладити, драги „Vienče“, да би приказ овог чланка многог твог пошт. читаоца већма заинтересовао, нег можда икоји други од оних тамо чланака.

Ето са шта написасмо ове две три. м.

*) Види „Српски Летопис“ књ. 117. стр. 135—171.

СИТНИЦА.

(Олеандер као отров.) Олеандер је лепо цвеће, нема бог зна каква мириса, али румен цветак његов дражесно изгледа у коси младе девојке Олеандера има скоро у свакој кући, у којој има која душа, што воли цвеће и природу. На то лепо и красно цвеће — ко би рекао да може да буде душман и убица животу човечијем! Ево чујте драге читатељке „Јавора“, чујте и запамтите. Госпођица * добије пре кратког времена грозницу. Другарица њезина, госпођица * * желећи своју добру пријатељицу курталисати грознице рећи ће јој: Чекај *, сад ћу ја теби зготовити лека! И отрча као веверица у кујну скува нешто у лончићу и поднесе болесници да испије на искап. Напитак је био горак, пregорак. Али мало време за тим постојало, а болесницу спопадоше ужасне муке, које нећемо овде потанко описивати. Писац ових редака буде одазван ради лекарске помоћи. Кад се разабере да је нешто пила болесница, после чега су муке те настале, пошље таки госпођици * *, да је питају, чиме је хтела да лечи своју другарицу. На знате ли чиме? Она је скувала лишћа од олеандера! У публици т. ј. постоји то опасно мњење, да је од грознице преки лек, скувано лишће од олеандера. Олеандер је врло јак наркотично-оштар отров. Ако вам није жао, пробајте га дати живини — па ће поскапати; има примера да је коњ бретио лишћа од олеандера па мањкао. — Оволико ради опомене, а госпођице, које би раде биле лечити свет од болести, добро би било да најпре на којем женском факултету у Русији, Инглеској или Швајцарској уче медицинске науке, па онда бар имају диплому и привилегију — да трују свет.

„Јавор“ излази 1. 10. и 20. дана свакога месеца. Рукописи нека се шиљу уреднику, а предплата „Администрацији Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на читаву годину 4 фор. на по године 2 фор. на три месеца 1 ф. *За стране земље*: на читаву годину 5 фор.

СРПСКА НАРОДНА ЗАДРУЖНА ШТАМПАРИЈА У НОВОМ САДУ.

БРОЈ 23. У НОВОМ САДУ 10. АВГУСТА, 1875.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

УРЕЂУЈЕ ДР. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Стални сарадници: Јован Бошковић, др. Јован Јовановић, др. Милан Јовановић, др. Лаза Костић др. Стеван Павловић, др. Михаило Полит-Десанчић, Стеван В. Поповић, и А. Хаџић.

ПЕРА СЕГЕДИНАЦ.

Трагедија из повести српске.

(Време 1734—1735.)

(Наставак.)

ПЕРА.

Не дајте, људи, браћо, господо!
Зауставʼте, зауставите крв!
Заустави је, стара врачаро!
Треба лʼ ти свилац, ево ти га, на!

(Чупа косу.)

И одоше, и одоше зар сви?
Па марим ја, та ја бар нисам крив!
Та сам је реко: „Перо, ниси крив!“ —
А моја Јула, шта ће моја кћи,
јединица ми, моја зеница?
Шта рече само? — Он је био њен,
њен заручник, пред богом, у срцу,
њен изабраник, а мој — мој зет, мој син!
Мој син? — Не — не! Не — не, Вукашине!
Ти ниси сина свог погубио,
већ убио си божјег анђела.
А што? а за што? — Хаха, хаха, ха!
јер анђо уста против ћесара!
Ћесар ће, рече, преварити нас,
и лаж је, рече, ћесарова реч:
А ко је пречи, ћесар или бог?
Јер бог ако је истина и свет,
ни посланик му не сме лагати.
Па збуде ли се анђелова реч,
те слаже лʼ ћесар, — да лʼ ћеш смети ти
анђелка божјег тад осветити?
Хоћеш ли смети, Перо, хоћеш ли,
том истом руком, истим железом,
одбранит народ преварени свој,
те осветничким смером самртним
Пробости смело лажи ћесарској
Позлаћену, себезналу му груд? —
Хоћеш ли смети, кукавицо, је лʼ? —
Јестʼ, лахко беше теби с анђелом,
та нико незна, како казни бог;
из пакла нико још не дође жив,
да прича грозе мука вечитих;
алʼ кљеште, клинци, колац, точкови,
је лʼ кукавицо, тога те је страх?!

Улазе Зака, Чорба и Шевић, с једним калуђером.

ЗАКА.

Зар, оче, тако? Збиља, тако зар?
Та то је пако, то је издаја!
Кривоклетници, лаже, невере!
Зар опапљени нама бискупи
да свештеника верног окују,
што не хтеде да душе изгуби,
да верује, што они попују?

ЧОРБА.

У тамницу зар брата некад свог,
што веран оста богу, народу?
А другог љутом глађу морити,
па изнуреног, старог, немоћног
за носила везиватʼ мртвачка,
натоварена сеном кошеним,
коʼ, божʼ опрости, кљусе пред јасле!

Па све то за што, за што покор тај? —
Причестити што хтеде милостив
животом вечним један издисај!

Шевић.

Па задужбину српску дедовску
отети турски силом поганом,
прогонити монаха скромни збор,
те освештани српски самостан
населит' српским одродима зар?
Та то је турски! Шта, шта рекох ја?
Опрост' ми, добри царе стамболски,
ти никад ниси дотле дотерао! —
Па где је царство, где је суд и власт?
Па зна ли ћесар за ту срамну страст?

Калуђер.

Зар ћесар, мислиш, све је узалуд!
Баш његови нас људи гоне свуд!
У Лепој Вини нашој скровитој
ћесарски један уби најамник
игумна нам на вратих црквених,
на мојим је издахн'о рукама;
а ову груд и црквен довратак
пошкропила му мученичка крв!

Пера (ступајући напред.)

Је л', оче? Је л', и ти си вид'о, јел'?
Ал', оче, ниси добро смотрио:
Не беше то, не беше Милан то,
што погину нь вратих црквених
то беше анђ'о, божји посланик;
а уби га? Вукашин, мислиш, јел'?
Хе-хе! Зар не знаш? То не беше краљ:
убица његов ја сам, ја сам, ја!
(показујући мач)
Зар не верујеш? Ево погледај:
анђелска се још и сад пуши крв!

Калуђер.

Не познајем те. (Осталима) Ко је човек тај?

Шевић.

Капетан Пера Сегединац.

Калуђер.

А?
Разумео сам за твоју невољу.
За тебе само један има крај,
тек један пут у изгубљени рај.

Пера.

(пружа му балчак свога мача, а врх упире у раздрљене груди своје.)
Гласниче неба, збори: Је ли тај?

Калуђер (уклањајући му мач.)

Охо! синовче! лакше мало, стој!
Зар мислиш проћи тако јевтино?
Благодет је грешнику рана смрт.
На теби, Перо, смртни лежи грех,
а смрћу смрт поправља само бог;
за човека је други пут утрт:
Животом само поправићеш смрт,
животом спрати грешног дела срам!

Пера.

Животом? Да! Погађам, оче, знам:
У мени млад оживет' мора див,
што мученички многе пропаде,
свом народу душевит бранилац
од нападаја роба ћесарског.
Разумем, оче! — Нека буде, де!
Очајном руком отиснућу смрт,
раширени јој одбит загрљај,
што жељен мир грешнику нуди њим,
да мрском жићу чело целујем,
у свакој муци бранич народу.
Ал' оче свети, што ћу, болан, жив,
не узхте л' народ кадгод обране?

Калуђер.

Не лудуј, Перо! Како не би хтео?
А хоће л' гладник нуђен залогај?
Зажели л' слепац дана белога?

Пера.

Ал' залогај кад зубма држи звер,
кад слепац мора сунце скидати,
и унучад му да ужива свет? —
Сиромах народ неће л' волети
још који час уживат глад и мрак,
нег' прегнути за борцем очајним,
те часком беде купит славе век?
А борац? Лети самац остављен,
сажежен сунцем, или зверу плен!

Зака.

Не бој се, Перо, нећеш бити сам:
Ма каква на нас љута дошла звер,
ко реп увуче, то ће бити кер!

Пера.

Опрости Зако, Чорбо, Шевићу,
опростите ми, браћо, наглу реч!
Уза се с вама сав јуриши свет,
све, Будим, Пешту, Цариград и Беч!

(Спола се чује хука. Гласови: „Где је Пера? Камо Пера?“)

Калуђер.

Јунаци! Браћо! Живео вас бог! (Благосиља.)

Пера.

Но више свега народ нек је жив!
Ал' ко то виче? Неко зове, је л'?

(Улазе војници међу њима Вукић.)

I. Војник.

Је л' истина, господо, да сте наумили, да нас водите на Французе? Ви сте наше поглавице; ал ко ће бранити нашу нејач, ако навале Турци или друга каква поганија?

Пера.

Не бој се, синко, не крећемо вас;
рад сабора је српског био збор,
на сабору доконаће се ствар.
Ал' ко вас буни, ко вас наврка,
те навалом изнуђујете нас?

I. Војник.

Та, — рекоше нам — да си —
да је погинуо Милан Тукулија, — што није хтео — да војска иде на Французе.

Пера.

У јуначком је боју погинуо,
кривице није, удес беше зао.
Ал' сад на посао, момци, на поље!
За српски сабор избор вам је чист:
Господа нису доконала ништ. (Пође).

Вукић.

Не реко' л' ја, да није Пера крив?

Пера.

Не бран'ме, момче, зла ми беше ћуд;
ал' Пери само Пера бива суд.

(Излази; сви за њим. Застор пада.)

Крај другог чина.

ХОМОЉСКА ЛЕПОТИЦА.

Приповетка Милорада П. Шапчанина.

(Наставак.)

— Рекосте ми да волите цвеће? Поче Љубица, отварајући чашицу цвета ладолежовог, који се на топлини дневној беше скупио.

— У мојој писаћој соби прави вам је врт. Најлепших ружица, најугледније широколиснато цвеће што га даје топчидерски парк проводи са мном живот осамљенички. И чешће ме такне зебња у срце, да судбина сиротице тице не би постигла моје биљне другове, да их једно јутро не спазим учмале и суве.

— То би било сувише немилостиво, господине.

— Одавна они жељно очекују нежнију руку, која ће их залевати, износити покаткад на сунце, мити их од праха, те достојнији бити њихова мириса од мене.

— Од вас расејанога?

— Не толико заборавна, госпођице, колико оптерећена другим школским радом па, то признати морам, често на дуже време удубљена у размишљања о самоме себи, о својој тако магленој будућности.

— Да, да занимање собом рад је који једнима прекраћује, а другима одузима много време.

— Па онда књижевност, госпођице. Мој садањи положај, унутарња потреба, потреба мога сопственога развитка везују ме за књиге. Оне су ми најмилије другарице с којима се забављам: дању

научници а по вечери песници. Моја књижница одликује се и мноштвом дела и избором и укусним повезима и полицама. Али — опет једна прилика да ме осудите.

Љубица се први пут насмехну.

— Међ њима је, госпођице, такав блажени неред да то често самог мене љути. Па моје слике, албуми, фотографије најчувенијих уметничких композиција и кипова, све је то разбацано тамо амо недостојно и њих и господара њиховог.

Љубица га с већом пажњом поче слушати и мотрити.

— Али, драга госпођице, кога сад да кривим? Све то долази ваљада отуда, што сам се некако навикао да има неко око мене, да за мном спрема и уређује да ме подсети, опомене па и заповеди кад сам нехатан и немаран, као што је то до скоро чинила моја добра.. моја покојна мати.

На лепом лику љубичину први пут плану давно ишчезли румени жар, очи јој живахнуше севом необичним, узбуђеност испуњаваше је сву, и блаженство беше погледати је. Поглед јој задовољно почиваше на Љубомиру. И он не скидаше ока с ње. Затрепта му чарима дотле не виђеним, њезин преображен лик расветлаваше у њему све маглене слике хумна минула живота, учини му се да осети и лепшу и јачу љубав, од оне страсне, која је силно беснила у њему, али му никад не доношаше среће ни блаженства.

Љубица, још јаче збунивши се, диже се и пође из хладњака. За њом је, ма и непозван, пошао и Љубомир. Дошав на крај стазе, по којој хођаху, Љубица се устави код једнога бокора беле руже, што се беше расцветала, и загрејана сунчаним зраком, пријатно мирисаше. Узабра један цвет, и не дижући својих крупних очију, кидаше листак по листак.

— Како немате милосрђа према ружици која би још дуго и дуго красила и кадила овај лепи врт, примети Љубомир, нестрпељиво очекујући њезина погледа.

— Мислите, зар? А шта ћемо кад јој је судбина тако немилостива? Ја је гајих да јој после будем упропастилица. А зар се са нашега узабранога живота исто тако не круне дани и године? Само кад бих што скорије доживела пад и последњега листка из времена мога живота.

— Толико малодушности.

— Зар ви зовете малодушност ову моју дугу борбу на облачном и узбурканоме мору живота, где само ослањам и на последњу даску разлупанога брода моје неверне среће.

— Ко зна, госпођице, можда сте ви већ близу острва, на ком расти наранџа и палма, на ком мирише сваковрстан цвет, теку живи потоци најбистрије и најсвежије водице, на ком се блиста чаробан двор обвојен невеном и зимзеленом, у ком ћете тихо и слатко починути и провести остатак дана што су пред вама. Кад бих вам смео изустити једну само једну једиту реч.

— Нипошто! викну плашљиво Љубица Или хоћете да одмах оставим врт?

— Али, драга....

— Ви ме разумете, љубазни господине. Будите ми драги и послушни као ово моје мило и шарено цвеће, које ме тако љупко гледа, које ми мирише тако милодувно па опет се ни мало не срди што га не придевам на груди и у витице.

— Кад би човек могао бити тако невим као цвет, и нехотице уздахну Љубомир.

— Чист и нежан као звук, дода Љубица.

— Ви знате и свирку госпођице? Поче Љубомир по дужем ћутању.

— Овда онда бијем у гитар.

— Смем ли се надати задовољству —

— Да вам отпевам једну песму уз пратњу гитара. С драге воље, али не бисмо ли могли остати сами. с Антонијом?

— Ослоните се на мене.

— Врло добро, насмехну се Љубица, отварајући баштенска вратанца.

Обоје изађоше у пространо школско двориште.

. . . .

Архимандрит и стари професор одоше с Ватрославом доле у село, да походе манастирску воденицу и гостионицу. Антонија спремаше вечеру. Љубица је поставила сто, Љубомир јој и нехотице помагаше трти чаше и савијати убрусе. На њезином лику први пут беше исписано задовољство, а и он не опажаше како му поред ње журно текоше задовољни часи. Пред залазак сунца беше све готово.

Љубица седе на диван према прозору, до ње на столицу Љубомир. Она, ударивши неколико звучних акорада, погледа га са осмехом и певаше сунцу на заходу:

Ти падаш, сунце драго,
Твој рујни гаси с' лик —
С тобом ће цвеће клонут'
Ућутат' тичји клик.

И венце гора оних
Гнаућe одлаз твој —
Просуће сузну росу
По трави зеленој!

Моја те суза врела,
Уз тужни песме глас,
Моли: понеси мору
Поздрав свију нас.

И нашу земљу лепу
Упитај, сунце, ти:
Кад ли ћу утрт' сузу,
И престат' венути?...

— Престаните, госпођице, викну Љубомир, и руку спусти на уздрмане жице.

Љубичина десна рука клону, он је лагано прихвати и на њу притиште врео пољубац. Њезин сузан поглед одмараше се на његовом влажном оку. Последњи сунчани зраци просипаху на њих чаробну румен.

— Ваша тужна песма, госпођице, измамила је у моме оку обилатост суза као што видите. Велика је сродност међу нашим успоменама. Нерасположење провиђења запарало је дубоку млазу у моме топломе и осетљивоме срцу.

— Ви сте љубили?

— Не, госпођице, ја љубим; али је моја љубав очајање.

— Осећате ли да вам поверавање олакшава бол?

— Особито кад отворим срце тако драгоме и нежноме створењу, као што сте ви.

И Љубомир казиваше јој кратку приповетку своје љубави према лепој Марији.

— И она вас још није разумела?

— Као што чусте, госпођице. Сву њезину нежност не могу назвати љубављу. Сви видљиви знаци љубави беху ту, али оскудеваше суштина. Она налазаше задовољства и дражи у нашим састанцима, чезнула је за мојим присуством, љубавна стрела није ју омашила, али је није ни погодила у срце, које обасјаваше само јутрења румен пријатељства. познанства — и ништа више Али ја се ипак надах разбудити је, победити. Тиме хтедох заварати самога себе, да не бих морао покуцати на друге нежније груди, јер се — опростите што сам тако поверљив — плашах сваке нове љубави. Да сам одмах у први мах пажљивије проучавао финије сенчице безбројни разноликости осећаја, ја бих, госпођице, био уштедио себи и многе бриге и бурне непроспаване ноћи.

— Па сад?

— Дозволите да ми ваша нежна рука буде за сада једина видљива утеха.

— Кад би она само могла бити довољна?

— Та морнару на бурноме мору, под наоблаченим небом, довољна је само једна, ма и најмања звезда.

Она наслони на једну руку своју дражесну главу, око које се обвијаху коврчасте власи њезине лепе, дуге косе. Другу још непрестано држаше пружену Љубомиру, и он је могаше небројено пута обасипати својим пољупцима. Говор их мало по мало изневераваше, а што мање говораху, тим се живље креташу унутарње слике, које се љуљаху на ускипелој крви, и они само једно друго дуго гледаху са збиљом и задовољством. Ово расположење растијаше у њима, као што навиру капљице у суду, док се преко ивице не прелију. Мучно би било нацртати све поступности, које прелажаху њихова осећања, док се не попеше на ступањ потпунога излива. Заведени изван граница њихова обична расположења, ослобођени од размишљања, и расуђења, изгубише се у некој колико чаробној толико опасној бесвесности. Љубица лежећи у неком полусновном заносу, беше, и против своје воље, све више и више савлађивана и завођена на таласе, које је све даље и даље одвожаху од пристаништа хладнога владања над самом собом. Сладак занос омекша им обојима душе, Љубомир стисне њезину нежну руку, пољуби јој набризгале влажне уснице и притиште у свој бурни загрљај.

Код Љубице беше више попуштања но одзива напрасном изливу љубави Љубомирове. Не минуше неколико тих блажених тренутака, а покида се чаробна златна мрежица, која беше уловила њезину меку душу, и зловољна збиља појави се на умилном лику.

— Ви сте ме увредили, господине рече љутито и скочи на ноге.

— Љубице!

— Горка је ово чаша из које се напих!

— Госпођице, ваш опроштај.

— Повредили сте тако лепо пријатељство, које се поче утврђивати међу нама. Недостојном повредом одузесте му најлепшу драж, мирну безбрижну преданост.

— Осудите госпођице, највећом строгошћу моју лакомисленост...,

— Никад, никад више не смем се беспокојно поверити вашем братинском осећању; ваше ми је присуство било веома драго, али сад — сад, забрањујем себи повлачити се с вама на само.... Антонијо!

И после неколико тренутака Љубица са Антонијом намештаху сто, а Љубомир расејано диркајући раздешене жице на гитару, горко се кајаше за своју лакомисленост.

— Марија, Љубица па и ти незнана Вилмо на леденој плочи развалина, величије зарез ваш у ово моје бујне срце, које летећи дражесним недрима, пада у хладну пучину. Ох како те нико не разуме вајни мој другару.

При вечери поче жив говор и приповедање. Професор Станимир китњасто намешташе успомене својих младих лета. Архимандрит смејаше се задовољно заваљујући се све већма и већма у својој столици. Ватрослав сеђаше до Антоније, Љубомир двораше увређену Дијану.

— И још се срдите, госпођице, тихо јој шапну.

— Ваша је рукавица, која је бачена.

— Смем ли очекивати?

— Од мене?

— Од вас, драга Љубице.

— Ја сам....

— Рај —

— Изгубљен, упарложен рај, без цвета и зеленила.

— Мени је без вас цео свет....

— Уживање?

— Пустиња, госпођице, — пустиња!

Антонијино оштро око прозрело је овај жесток спор. Науми повратити мир међу ратним странкама.

— Дозволите да напијем ову здравицу нашем драгом пријатељу, дигнувши пехарац, окрете се Љубомиру.

— Захвалан сам веома, госпо, прихвати Љубомир и куцнуше се пехарима.

— А твој пехар Љубице?

— Не пијем.

Смешећи се примети Антонија:

— Нека би увреду нанесену Љубици опростила „Вилма." Звук овог чаробног имена као муња пролете слухом Љубомировим. Из задрхтале му руке отиснуо се стаклени пехар и рујно вино просу се по столу. Покошен душевном клонулошћу, једва се држаше на столици за столом, који се пред његовим попуслим живцима гибаше на тлу брода уздуљанога таласима морским.

У тренутку сви су били око Љубомира обузети страхом и зебњом за његов живот.

— Вама је зло, колега; питаше га стари професор једва говорећи, а доња му усна дрхташе страховито.

— Мала, незнатна несвестица и ништа више, промуца Љубомир, журећи се да сакрије узбуђеност, која му кључаше у прсима, кријући очи од Љубичинин поглед.

— Да узмете који гутљај студене воде, брижно га упита Љубица узев му лагано руку, коју и нехотице беше пружио.

— Чашу воде! Не плашите се нимало. Дозволите ми да мало проходам по свежем вечерњем зраку. Немојте мене ради прекидати говор, господине архимандрите. Одмах сам ту. Госпођо Антонијо само на неколико тренутака.

— Зар сами? Како би смо допустили да ви сами уживате пријатности ове лепе летње вечери.

. . . .

(Наставиће се.)

ДА СУ Т' ГРУДИ...

Да су т' груди сиње море,
А срце ти бисер-шкољка —
А у шкољци дико моја
Бисер да је љубав твоја —

На дно тога сињег мора,
Сишла би се јадна доле
Да у шкољци бисер нађем,
И на свет изнесем горе...

Ако б' шкољку празну нашла
И повађен бисер веће —
У море би с' утопила,
Кад би такве била среће...

Нови Сад. Милка.

„НА ПРОЛЕЋЕ"!

Приповетка из српског живота.

(Наставак.)

VII.

Ко је био кад год послом у Пешти а да није чуо за чичину симиџиницу у Будиму? Чича Пера симиџија био је са својих ђаја и бермета човек на гласу. Њему је свраћао Босанац када је донео у Пешту шљива и шишарака; њему је долазио Шумадинац када је дотерао чо-

пор свиња у штајнбрушке оборе; њега је тражио Србин из Старе Србије када је трговао са сафијаном и јарећијим кожама; њему је бануо Фрушкогорац када је донео лађу вина горе; њему је бивао гост Србин трговац из Бачке и Баната када је долазио на пештанске вашаре. Чим се обави најхитнији посао одмах се тражи друштво које ће ићи преко у Будим на вечеру Чича Пери симицији. Вечера је проста, српска. Кисела чорба, ћаје са сиром и с месом и добар ђеван да све бриде уста од њега, а уз то увек тазе бермета, добра сремска шиљера, и црнога неготинца. Тамбураши свирају мал те које вече. Српски збор, српска песма и свирка, а где се српски пије и попева, ту ти је најчешћи гост — и српски ђак што се учи у Пешти и у Будиму. Кад је доба великих трговачких послова онда су ти при чича периним столу заступљени сви српски крајеви. А и иначе ко вечером тражи Србина у Пешти и Будиму наћиће га извесно код Чича Пере. Чича Пера је велика људа права српска слика, кад засуче рукаве и препаше белу кецељу мислиш удариће на бика. Симицијском лопатом млата као штапићем а тепсије му играју у рукама као крајцаре. Али Чича Пера је добричина, у свако доба пун шале и досетака. Жена му је чисменка и добра газдарица а бог их је благословио толиком ситном дечицом да мал те не из сваког буџака вире по двоје по троје. Иза симицијнице су две собе за госте. По дуваровима све сами српски ликови. Ту ти виси Шупљикац и Јосиф, Рајић како удара на топове, ту су ти Југовићи и косовски јунаци, српски цареви и краљеви. У прочељу је велика арапска мати божија а пећ је заклоњена шареним штитњаком на коме је излепљен „кодлибет“.

Баш ово вече слегла се око столова у овим одајама „пантеонска раја“ српски ђаци из Текелијиног завода и околице му. Млада весела дружина вечерала, слуша како тамбураши бију па кад они престану пусти се у жив разговор, није па попева.

— Хо госино му тане ал сам загорео ал' и ваљају ћаје ни у цара нису боље! Чича Перо дед да их залијемо — рече један млад момак из друштва погладивши свој дугачки суви брк.

— У твоје здравље Чича Перо! Да синови буду на оца ал' да не буду симиције него све сама ситна господа — рече други дижући чашу бермета у вис.

— Слава Богу а ко ће ћаја пећи? — прихвати Чича Пера доброћудо. — Хвала браћо. Само сложно па њеједнако!

Чаше зазвечаше а из младих грла заори најпре: „У здравље рода“ па затим оно клисурско „многаја љета“ са пола шаљивим, пола јуначким „И кад бије добро бије — пије, бије, јуначки!“ и заврши се усклником: „живио наш чича Пера!“

— Хвала, хвала — рече чича Пера чисто тронуто. — Та ви то мени певате баш као да сам неки јунак. Живили моји гости! Само сложно!

— То све израђује стевина шунка, па оне слане погачице. О мај нисам никад ни чуо да може човек добити по рецепису ћурка, три плећке и четири шунке, по центе гурабија и погачица с чварцима! Живио ко је послао — тај је знао да се раји не пресипа! — рече омален, плав момак што га цело друштво зваше Пецом.

— Бре мани врагу у мал' нам није пресело. Најурио Стева ону пантеонску бокалину вина па мет'о целу пошту на астал а ми се слегли као гладни вуци — рече Тоша.

— Онако смо и урлали да се цео сокак узбунио! Ха, ха! — прекинуће га Миша.

— Ми у најбољем јеку — продужи Тоша своје ћаскање — али ето ти нашег старог иншпектора Суботе. Одкуд изниче бућкало ако Бога знаш! Упаде међ нас као из облака. Тоша ти спопаде бокалину на њоме под капут — али где ћеш да сакријеш под капутом аковче! Субота тек да загрми али Стева скоч' пред њега а у обе руке по једну шунку. Исправи ти се колико је дуг, па поче да перорира: „Високопочитајеми господин иншпектор! Поздравила вас моја мама и шиље вам ево ове шунке и стотину погачица. Баш сам хтео да вам их донесем.“ Старцу се насмеши брк. То ти уварда Пеца, диже чашу, поклони се прво бућкалу, па онда нама и поче торжественим гласом: „Браћо и господо! Почитајемо собраније! Освануло је данашњим даном давно жељено тезоименије нашег возљубљеног старине, оца и старатеља свију нас. Данас је торжествени дењ господен субота, и ја мислим да ћу погодити чувство серца свију нас, ако воскликнем: Живио наш господин иншпектор Субота! Живио, живио, живио!“ Ми сви из гласа у: Господи услиши желанија наша! а старцу све кика расте. Скинуо капицу па се захваљује. И тако смо ти ми, брате, лепо и красно провели до зоре. О брате! Што ти Пеца уме да наздравља старим правописом то више не роди! —

— Живио браца Пеца! захори се на све стране — и чаше зазвечаше у живоме одкуцају.

— Ух та шта ја не омириса ту част — рече један брат облапорним уздахом.

— Е зар је то последња — тешаше га комшија. Чекај на зим' док завеје ћорава Анђелија, кад нестане у ђака и новаца и дрва — онда ћемо се тек грејати у Пантеону. Ал шта су нам ућутали тамбураши! —

У тај мах зајечаше тамбуре бачким напевима а ђаци их праћаху лепом веселом песмом.

У који мах преста свирка и песма појавише се на врати Милош, господар Јосим и сердар Стојан Петровић. — Ево нама Милоша јунака! — кликнуше ђаци у један мах и поу тајаше пружајући му десницу: Здраво брате Србине! —

— Сретна радња браћо — рече Милош весело. —

— Ево вам водим још честита друштва.

— Мој чика, господар Јосим Борић из Срема, господин Стојан Петровић витез и сердар црногорски! — А ово су моји другови — житељи текелијански и друга братија грађани универзитетски. Све сама раја чика Јозо! — заврши Милош своје приказивање.

— Добро нам дошли — поздравише их ђаци рукујући се.

— Драго ми је што имам чест — рече господар Јосим.

— Добра ви срећа јунаци — рече сердар Стојан, рукујући се са оближњима.

У тај мах уђе и Чича Пера. — Слуге господар Јозо! — рече Чича Пера весело и пољуби се са господар Јосимом.

— Кошомадинер Перо брате. Јесили жив човече! Ух ал си оматорио брајко!

— Ниси се ни ти подмладио! Како? како? Ди си човече нисам те видчо већ сто година. Идеш ли оздо? А камо футожанера што си ми обећао? —

— Не да брате царевина! —

— Гле јако од кад ти питаш за царевину! — рече Чича Пера подругљиво. — Дед седите! Мичите момци? Немам више астала, пегла ми баба на оном дугачком. Тако, тако, још мало па ће бити добро. Само сложно! Сад ће бити вршцких ћаја и хладна берм та, баш сам га начео. Баш ко да си у боб врачо' брат-Јозо! —

За мало па ево ти Чича Пере са читавим товаром фришких ћаја и хладна бермета

Не потраја дуго а заметну се жив диван. Ударило винце у лице, па одрешило језике. Ту ти је шале, смеја, певања. Господар Јосим се брзо разгрејао, годи му друштво да неможе бити већ боље. И сердар Петровић учествује у разговору али не живо, све се нешто устеже.

Господар Јосим се мало накитио па ће мало да се прошали са „дечурлијом„

— Па који сте ми радини момци? — почеће господар Јосим доброћудно.

Ето седимо па немамо каде — одговориће Пеца.

— Триста вам ваши мука и с ђаке лама — продужи господар Јосим — а ми тамо доле мислимо да сте окукали на књигама. Бре зато ви и пишете само шиљи новаца, а виш ти њих! Заседи сте код чича Пере! Дакле ту смо на квартиру? А?

— А ко би непрестано учио! Та ваљда се треба мало и одморити — рећиће Тома.

— Умрьо ко учио, умрьо ко не учио — рећиће Сима погладивши брк.

— Бре знам ја да се ви знате наћи. А чекај само док се састанем с вашим инспектором! —

— Ако му нисте донели таране не излазите му на очи. На сегединску је пишман — рече Пеца.

— А бога вам чико — запитаће опет други — је-л' још жив бољевачки пророк?

— Да богме да је жив — рече господар Јосим шалећки. — Сад је баш прорекао да од наше красне омладине неће бити много вајде! —

— Онемио да бог да, ваљда баш није ни тако — викнуше сви у глас.

— А шта ви учите господо? умешаће се и сердар Петровић у разговор.

— Шта ко пре дочепа — одговориће господар Јосим. — Уче пити у том су сви први еминенци. Јел' тако супу вам вашу, је сам ли погодио? —

— Ми се свечано ограђујемо! — викну весела дружина сва у један глас.

— Лако се оградити кад има прошћа — рече господар Јосим. — Него дед ви душанови питомци прионите мало боље око ваших студија! —

На ову опомену почеше се показивати знаци зловоље у друштву. Милош је одмах приметио да се чика Јосим мало загрејао па се бојаше да не забразди дубље. Окрете се господар Јосиму па рече:

— Ви се чико шалите. Знамо ми добро да нисте ни ви у нашим годинама били свеци!

— Виш опет овога рече господар Јосим.

— А ко каже да будете свеци. Будите људи — на млађима остаје свет! А јесте ли певачи? Па дед онако једну јуначку! Немој ми уздисати него онако момачки! —

На ове речи поврати се опет стара воља у друштву. За час загрми из младих грла песма: „Ево деснице верне.“ Господар Јосим све расташе од милине.

— То ваља! То волем! Бог вас живио децо моја! — кликну господар Јосим сав опојен од милине!

— Ал је још боље бити Турке а не пјевати их — рече Стојан Петровић тако подругљивим гласом да су се сви згледали.

— И хоћемо ако бог да! заори се из свију грла.

— Хоћете? — упита Стојан Петровић још подругљивије. — А ђе вас је било на Грахову? Ви сте само пјевачи и пијачи! —

— Где Мирко израђује — рече Тоша оштрим нагласком — тамо иде и без

нас. Војвода Мирко ваља више но једна војска! —

— Ко? ко? Мирко! Ха! ха! Да не би мене и моје чете — виђели би ви вашега Мирка! — цикну Стојан Петровић гласом пуним поруге.

— Та ваљда није ни тако. Мирко је дика свију нас! —

— Какав Мирко? Вељу вам да је Мирко кукавица — задња кукавица у сву Црну Гору! —

Те речи падоше као искра у буре праха. Цело друштво скочи на ноге, из млађаних очију севаше огањ који прећаше да ће се излити жестоком буром.

— Узми реч натраг! — грмљаше из свију грла.

— Мир децо! — утишаваше господар Јосим. —

Молим господин Стојане! Та сви смо јунаци. Нема ту увреде! —

— Само сложно! То ваља, где би српско весеље без кавге и ината! — подвикиваше чича Пера мећући пуне боце на столове.

— Та какав инат! Одгризо ти језик бог да! караше га господар Јосим љутито.

— Ја не знам господине ни ко сте ни шта сте — рече Тоша свечано Стојану Петровићу — ал вам кажем узмите вашу реч натраг! Мирко је јунак на дику и понос васколиког Српства!

— А ја и опет вељу Мирко је кукавица! Да — ·

На ове речи подиже се граја. Ђаци поврвеше на сред собе. Узкомешаше се. Господар Јосим и Милош утишавају колко могу. У општој вреви чује се само чича перин глас где подвикује: Само сложно! Само српски! Мало за тим зачују се гласови: Чујмо господар Јосима!

— Молим молим! Ја имам реч! — грмљаше господар Јосим исправив се колико је дуг и подигав пуну чашу у вис. — Хоћу да наздравим! Да бог поживи нашу дичну омладину, узданицу нашу која ће осветити Косово и подигнути Призрен град. Дај боже угледали се сви на Мирка на нам — Остали део здравице изгубио се у жагору. Граја се дигла са свих страна. Чује се: „живио Мирко?“ Стојан Петровић размахиваше рукама као бесомучан и викаше: „Нећу да знам за Мирка!“

— Кад нећеш а ти хајд' кући — рече господар Јосим љутито и узе Стојана Петровића под руку. — Хвала браћо на весељу! Перо сутра ћемо се намирити! —

С тим речима изиђе господар Јосим водећи сердара под руку на поље.

(Наставиће се.)

ЈОГУНИЦА.

(Наставак.)

Када Херман оде, затвори мати врата. Њихно шкрипање ми је као нож кроз уво пролазило. Легнем у кревет. Хтела сам да Малвина не опази моју узбуђеност. Окренем лице зиду и затворим очи. Она се олако попне уз степене. Мислила је да спавам. Приђе полако моме кревету и пољуби ме. „Сејо“, прошапута као дете када моли, „немој се срдити! Гле! ми смо ти донели стручак цвећа. Ох ала је дивно било у пољу! Други пут мораш ићи с нама. Ево ово је поменак — Херман га је за те узабрао.“

Ја се нагло окренем. За што је помињала имена му?

„Малвино“, рекох јој, „немој ме будити, па ми којешта брбљати. Таки да си ћутала!“

Изговорив ове речи бацим стручак на страну, уклањајући с јоргана и оно неколико цветића што заостало беше. Само један цветак задржа се у бори, која са свим близу мене беше. Малвина га не могаше видети — овај цветак оставим на миру, заклапајући лутито очи.

Малвина плачући леже у кревет. Не могох ока свести целу ноћ. Немарно сам лежала премишљајући најмучније мисли. Мали цветак држах међу прстима — у јутру претвори се он у прах и пепео.

Од овога дана као да међу мене и мога вереника беше ступила сенка, која ни кад више не ишчезе. Ни кад нисам хтела да недељом или у вече с њиме у шетњу идем. Кад год би му одбила понуду, настало би мучно ћутање и туђење. Пролазило је по неколико дана, па није долазио. С грозничавом нестрпљивости чекала сам време мога венчања, да се само ослободим овога несносног стања. Пређе, док Малвина не дође у нашу мирну, скровиту кућу, ох, пређе је све друкчије било!

Херман је бивао све заједљивији, што је више с Малвином о мени говорио. Пређе се смејао кад се реч повела о моме цициЈуку, сада му је глас бивао са свим подругљив. Моја мати бивала је све ћутљивија. Нешто је слутила. Тек доцније сам увидела, да је њена слутња била умесна.

Једнога дана удешавасмо ја и мати намештај за собу, где ћемо ја и Херман живети. Нисмо могли да се сложимо. „Оставимо“, рекох ја, „док не дође Херман!“

Малвина дотрча радосно к нама. „Херман неће доћи вечерас!“

Ми је обе зачуђено погледамо. „Откуд ти то знаш?“

„Он ми је рекао. Зар је то тако чудно?“

Мати намигне на ме крадом. „Откуд да он то теби говори? Шта се тебе тиче, хоће ли он посетити своју вереницу?“

Малвина изгледаше врло забленуто. „Он зна тетка, да се ја увек радујем његовом доласку. Шогор је увек — весео и — и добар са мном. Вас две сте тако ћутљиве — ни налик нисте на мене.“

Мати моја ништа не одговори, али у вече ме узме на страну и изјави ми, да намерава Малвину до после мојих сватова другој тетци одвести. „Још ћу јој данас писати“ дода, „а ти ћеш казати Херману да не одговара то дериште. Оно мора из ове куће.“

Ја зачуђено погледам матер. „За што?“ запитам. „Шта се тиче мога младожење, камо иде Малвина?“

Мати тресаше главом. „Ти нећеш да видиш, Јованко,“ рече најпосле.

Мени појури сва крв у лице. Једва сам знала шта говорим.

„Мати, ти га љуто вређаш. Ти о најбољем, најпоштенијем човеку судиш као о балавцу“, повичем ван себе. „Дај ми доказе?“

Мати се чудно насмеје, „Тако рђаво још не стоји ствар — али баш за то хоћу да Малвину за времена из куће уклоним.“

Сада се насмејем — да ли од среће или узбуђења? — сама нисам знала од чега је. Мати дакле није ништа видела, но је само слутила; то ме је умирило. Када човек безгранично љуби, када кроз толике године има само једну једину жељу, једну једину мисао, ох, тада му је душа у заносу! Чисто, невино срце није кадро посумњати у онога, који јој је најдражији. Ипак нисам на ово заборављала, и када доцније мати пред Херманом о одласку Малвине говорише, сматрала сам са страхом у срцу његово лице; али ништа не могох открити. Мало

је, учини ми се, побледео и закашљао се, иначе је остао миран као и пређе.

„Зна ли Малвина већ о томе?“ запита мало после.

„Не зна,“ одговори мати. „Надам се, слатки сине, да је нећеш побунити?“

Он је погледа оштро и зачуђено.

„Ја, мати? Откуда? Нека слободно путује! Мени је по вољи. Ја сам одавна тврдио, да Малвина није за вас. Код тетке Јелисавете биће њојзи много боље.“

Моји погледи потраже лице материно. „Видиш ли“ мишљах ја, „видиш ли знала сам ја то.“

Херман устане и запали смотку.

„Да у последње време нису код вас сви моји предлози пропадали“, настави он „то би одавно казао, да Малвина треба одавде да иде. Ја имам да пазарим сутра у престоници. Ако је по вољи, одвешћу сам Малвину тетци.“

Мати се хладно окрене од њега, „Она не може тако брзо одлазити“.

„Добро, како хоћете.“

Више није говорено о тој ствари, но ма да сам била умирена, ипак ми се чудно чинило то драговољно, мирно пристајање херманово. Он ми је изгледао, као да му је малвинин одлазак добро дошао. Потајан немир тињао је у мени. Једва сам чекала тренутак када ће отпутовати.

Она је била изненађена али се није ни мало срдила.

„Тетка Јелисавета има више кћери“, рече, „у њеној је кући живо, има доста посете; волим тамо ићи, само — — Ја је оштро погледам. „Само?“

„Само што нећу моћи Хермана виђати, до ваших, сејо, сватова. Па и после ће увек остати код куће. Он ме је радо имао.“

Из ових речи вирила је тиха, потајна тужба. Ја и мати, озбиљне, радене женске, које су одавна већ прецветале, ми да богме не могосмо волети размажено, једино дете ујаково. Отац малвинин беше уметник, весео, будаласт уметник, који није знао породицом управљати, пуштајући ћерку да расте као дивља ружа, образујући у њој само чисто, нежно детиње срце. Малвина ни мало није била приправна да на своје ноге стане. Није знала ни чарапа оплести. За то је отац на самрти препоручи својој сестри знајући да ће му ћерка овде наћи што јој је нужно.

Али Малвину дотерати није било тако лако. Она и нас две. то су биле крајности, и тако она могаше у нашој кући свега наћи, само не онога, чега је најжељнија била — љубави.

Мати није била у соби. То ми беше по вољи. Малвинине речи носаху на себи печат најневиније искрености, али ипак се могаху рђаво разумети Доброта и — доброта често се једна од друге разликују као небо од земље.

За она три дача, докле Малвина још код нас беше, говорила сам с њоме често и пријатељскије, но и кад пре. Уверила сам се, да ми недужно дете није имало ништа затајати. Чисто постадох нежнија, блажиіа. Наумим да и с Херманом будем усрднија, поверљивија пре но што положим заклетву пред олтаром. Ни сам хтела да ми осећаји буду половни, мешани.

Херман је долазио од сад врло ретко, и када се у очи одласка малвининог од ње праштао, био је са свим миран, готово хладнокрван. Она му сузним очима даде свеже усне, да их пољуби. јер беше чиста и невина као анђео. Ја нестрпљиво ишчекивах, како ће се он понашати Херман се чинио као да то непримећује.

„Збогом дијете,“ рече, видећемо се. Четир недеље ће брзо проћи — а у сватове ћеш за цело доћи.“

„Бар ћу онда обући белу хаљину, па ћу играти, је ли тетка?“

Он климне главом чудновато усне развлачући. Покрет овај не може се назвати смејањем.

„Не бој се — у сватове мораш доћи Малвино!“

За тим ми пружи руку и оде не погледав у Малвину. Мени као да нешто одлану, те почнем спремати малвинине ствари. Она није много бригу водила о њима; последње вече не хтедох је нагонивати. Мати ми беше ван куће, а Малвина оде комшиници, да се опрости с њоме.

Могло је бити око десет сахата у вече. У башти, која имађаше излазак у поље, беше већ тавно. Славуји прижељкиваху а поветарац носио је читаво море мириса кроз отворене прозоре. Ја нисам ни мислила на лепоту вечера, већ ми чудно долажаше, што Малвина толико изостаде. Кућа комшиничина била је близу, те ми у толико непојмљивије беше, што је тако дуго остала.

(Наставиће се.)

РАЗГОВОР И ПО ЈЕДНОГ ЧИКЕ СА ЈЕДНОМ ГОСПОЂИЦОМ.

Говорио 14. априла на ађанској беседи. — Н.

(Наставак.)

„Питаш ме: Зашто нисам отишао на бечејску беседу? А зар није била после беседе и игранка? Због које си и севнула у Бечеј — где си се надала млого штуцера, играча и удварача затећи, ко' што ти се жеља и испунила — а ниси баш отишла због јавни предчвања Цркаваш ти ђаволски за којекаквим сувопарним сентенцијама, као год што ја за баловима цркавам! Знам ја тебе мој несташко, млого боље него хрђав новац! Теби само да је, да се доста наокрећеш, да се наскачеш и од зноја умацураш и да ти штуцери твоју лепоту подигну у облаке, пак онда је све добро, макар и гладна била! Што се мене тиче, могу ти казати, да ме у позивницама баш та „бесединска фирма“ једи! Зашто сакривати у кучине општу одвратност наших женскиња од јавних предавања? Неби ли поштеније било — као и пре буне — праве балске позивнице разашиљати? Пак ко има вољу игрању и провађању, нека се једаред наигра и напроваћа: а не шиљати позивнице на „беседе с игранком,“ — које се после измећу у праве балове — те с отим само женске натеривати да се претварају, како се ко бајаги за беседе интересирају, а овамо им је бал прирастао за срце и за душу“!!

„Што се тиче мои добровољни прилога, ту ће подузимачи балова здраво наопутити, све да се окрећу! Нема ту ништа моја слатка учитељко! Прошла су она времена, кад сам ја богатији и луђи био него сад што сам! Чељаде новчано, све да плачеш! Могао би ме ко триред о земљу ударити, неби ми крајцаре из џепа истресао! А друго и нашто давати, кад смо у напред уверени, да неможе ни четврти део приложених новаца бити употребљен на оно, нашто је намењен, него ће скоро цео приход отићи на којекакво претерано кићење сале, осветлење, музику, виксовање патоса, послугу и најпосле на накнаду штете, коју је подузимач — по своме казивању — претрпио! Пак шта смо онда тим путем — при свем нашем поклањању — учинили за добротворне цељи? Готово ништа на свету! Него смо само

узалуд од својих уста одкидали, бирташе помагали, и раскошним за бал преправљањем нашу младеж тровали“!!

„Ти ваљда мислиш, да сам ја популарност код балски подузимача зато стекао, што сам удесан за друштво, или што знам улагивати се, или што имам какве „чини“ да се о мене отимају! Нема ту ништа рано моја! него су то најглавнији добровољни прилози, које се надају од мене — као некад што је бивало — искамчити; па кад платим, онда не само могу недоћи, него се могу и обесити, баш ником срце замном пући неће“!!

„Ето тако ти је то у овом гадном себичњачком свету! Докле се ко нада, да ће moћи од тебе оно што имаш, ма коим начином измамити и тебе на форму лимуна исцедити, дотле ће около тебе ласкати, хвалити те, чудити се твојој мудрости и лепоти и све твоје мане као неке узоре преузносити; а чим без ништа останеш, те нити младости, ни лепоте, ни дражи, ни чара, ни богатства неузимаш, сви ће се од тебе окренути, те своје штенце на друго место преселити, а ти онда можеш урликати, нико те више ни свога погледа удостоити неће, јер где нестане стрвине, престају се купити орлови, вели Јеванђеље“!!

„Па кад тако стои, какви смо онда људи, да нас најпре морају кафеџије залуђивати, па кад смо већ залуђени, онда тек да преко балова чинимо доброчинства; уместо да смо толико свесни, пак управо онамо прилажемо, где се народна нужда покаже, где знамо да је чист рачун и где ће цео прилог отићи на своје племенито определење! Кажи ти мени искрено, зар неби на тај начин, са млого мањим трошковима могли постизати млого веће цељи“?!

„Али тако је то! Ми људи свуда код свакога подузећа требамо вештачки средства ради одушевљења, а уједно и посредника у нашем извођењу! Ово тако далеко иде, да и при самом обраћању на Бога, морају нас најпре појезија, уметност, говорништво и церемонија — тако рећи — умесити, за руком дотерати и за молитву способнима учинити, па тек ћемо се онда молити, али и то не директе, него преко други светаца, свети отаца, мученика и угодника. Каква је пак корист, која преко туђи руку и туђег заузимања долази, то можемо увидити, кад сравнимо наше опадање са јеврејским напредовањем, — кои се на свакога, пак и на Бога директе обраћају — и кад узмемо у обзир народно мудровање, које каже: да курјаци не једу по поруци меса“!!

„„Но чико сладки! Што сте се ви сад наговорили, то више нема! Могли би свакој торокуши десет фор давати! Ја незнам како већ незапенушите и како вас уста незаболу! Узелисте ту претресати свет на решето, као да су сви остали под козом сисали, или канда би се дало друштвено живљење чрез ваше поповање преокренути! Од како је људи, тако је било, и тако ће остати догод траје људи! Млади ће играти и веселити се; старији ће им завидити, уздисати и критиковати их; али ће у тај исти мах у себи признати морати, да би се радо и весело и они с њима изравнали, само кад би им могуће било! Кад је човек весео и заљубљен, он онда и прилаже и поклања, као год Шилеров Јупитер, кад је код Семеле овладу начинио; а завод, на кои је прилог послат, не пита, какве су побуде приложника руководиле и колике су биле жртве, него он своје потребе подмирује и народу од користи бива! Што се тиче луксуза, кои се чрез балове развија и фамилије упропаштава, ту само онда имате право, ако се у том погледу претерује, те

пређе у раскош и разсипање; али иначе мало већи трошкови, које су отац и мати за љубав радости своје деце учинили, ти ће баш трошкови родитеље јошт већма на рад и штедњу пооштрити, да временом узмогу своим најмилијима на ново весели часова набавити! Пак најпосле, кажите ви мени чико танки, шта ви сматрате да је живљење и задатак човечијег живљења? Јели то, да никад млади, весели и лакомислени небудимо! Или је то, да само радимо, штедимо и да се старамо! Или да ником ништа недамо, да критизирамо, да философирамо, да и у нашим младим годинама матори и озбиљни изгледамо и да се на веселије од нас и на оне кои су живље крви дуримо и срдимо?! Али манимо сад све на страну, јер ако ћу јошт даље терати, могу тако исто несносна остати као и ви што сте били, кад сте се са вишим отојчашњим мудровањем о молитвама бацили у највише недостижне регијоне, пак сте ми читаву вртоглавицу набавили! Него ви сад мени кажите, али на чисто, шта ви уобште против игре имате? јер ја с вама јоште на чисто нисам, ма да сте већ пуну торбу натрабуњали““!!

(Наставиће се.)

Л И С Т А К.

Ч И Т У Љ А.

(Светозар Станковић). Дана 9. (21.) јуна о. г. сахрањен је на прав. срп. гробљу у Загребу и опет један млад Србин — Светозар Станковић правник II. године. Љута и тежка сува боjетица, што покоси толико већ младих Срба, непожали ни њега и он после дугог и тежког боловања у цвету живота свога у 22. години мораде јој подлећи. — Светозар Станковић рођен је у В. Бечкереку у Банату год. 1853. свршивши основне школе ступи у српску велику ђимназију, где проведе свих осам разреда и положи испит зрелости с добрим успехом. Затим се ода на правничку струку и ради тога оде у Загреб, где пробави две године дана. — Српска Матица изабрала га је још као ђимназисту за питомца Димитријевићеве закладе. Своју дужност као ђак и питомац вршио је савесно и тачно. — Станковић беше добар Србин, пријатељ и друг и узор ђака и у ђимназији и на свеучилишту у Загребу, што је потврдио и ректор магнификус, који га је препоручно милосрдницама писмом, у ком рече: „немогу Вам довољно препоручити овог преваљаног болника.“

Лака му црна земља и вечан му спомен међу друговима! Ш.

КЊИЖЕВНИ ОГЛАСИ.

Закон о трговини, преведен на српски, изаће скорим у срп. нар. задружној штампарији. Сваки трговац и занатлија ваља да похита, да се претплати на ову књигу. Цена 1 фор. Претплата се шаље: „Администрацији српске штампарије у Новом Саду. Примећујемо, да ће књига ова штампати се само у онолико егземплара, колико се јави претплатника.

* * До који дан изаће у Веограду на свет, као што нам отуд јављају — монуметално дело Ђуре Даничића о основним речма и о прављењу речи, или други део граматике српске. То је партија филолошка, која је најмање обрађивана и у других народа а готово нимало у Словена. Радујемо се што дакле и у том предњачи Србин Даничић, као што је и некад исто тако у послу лексикографском, купећи речи из народа запредњачио Вук а одмах за њим речником из књижевних старина српских исти Ђ. Даничић.

Нове мере метарске, просто удешене и растумачене, од Ђуре Поповића, изаћи ће за који дан у срп. нар. задр. штампарији у Н. Саду. Књига 64 стране са 28 таблица. Цена 10 нов. Наручбине ваља слати А. Пајевићу, Н. Сад.

„Јавор“ излази 1. 10. и 20. дана свакога месеца. Рукописи нека се шиљу уреднику, а предплата „Администрацији Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на читаву годину 4 фор. на по године 2 фор. на три месеца 1 ф. *За стране земље*: на читаву годину 5 фор.

СРПСКА НАРОДНА ЗАДРУЖНА ШТАМПАРИЈА У НОВОМ САДУ.

БРОЈ 24. У НОВОМ САДУ 20. АВГУСТА, 1875.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

УРЕЂУЈЕ ДР. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

СТАРИНА СРБИН.

Еј младости! еј радости!
Куд си тако одлетела?
Зашто си ми моју круну,
Моје царство одузела?

Какав момак бијах тада
Кад сам с тобом здружен био,
Па у друштву кад сам с браћом
Леденога вина пио.

Хеј, здравице огњевите
Ал сам знао прозборити,
После сваке „многа лета“
Морало је заорити.

А гласак ми као звоно
Трепетање од милина,
Таква грла — бог и вера! —
Небејаше у Србина! . . . .

Па крај кола кад сам прошо —
Витак момак као јела —
Лица рујна, срца здрава,
Чела ведра и весела —

Како су се цуре — шалај! —
Отимале за менека,
Па с којом сам процупкао,
Најсретнија беше сека.

Грлио сам, љубио сам
Коју хтедох по избору,
Да сам мигн'о, цело коло
Нагнуло би моме двору . . . .

А када сам заиграо
Мога ђогу од мејдана —
Та нема га таква бесна
У свом царству Мусулмана! —

Цело село гледало је
Како ђога ситно шара,
Па се чуди, па се диви,
Па му захман тражи пара.

А ја јашем поуздано
И осмејком ведрим лице,
А ђога ми из обести
Везе, везе упропнице . . . . .

А када се момчад вукла
Чврста клипка багренога
Сваж је нашо себи равна
Ил јачега побру свога;

А ја седим као стена,
Само леву држим руку,
Па и ову ретко када
По двојица да надвуку;

А кад [illegible]гнем обадвема
Мало српски — јаој јада! —
По два по три од момака
Стрмоглавце земљи пада . . . .

А када сам чуо, брале,
Да се који народ диго,
Да отресе туђе муке,
Да отресе туђе иго .

Па када сам чуо песму
Победницу одпевати,
Мислио сам у беснилу
Цели свет ћу подерати.

Та жао ми било, жао
Што слободи сваки тежи,
Само мој јуначни народ
У невољи јоште лежи . . . .

А сад? старост, хладно мнење
То је сво имање моје,
А остало све са собом
Младо време однело је.

Еј младости! еј радости!
Куд си тако одлетела,
Зашто си ми моју круну,
Моје царство одузела? . . .

* * *

Гле крсташ се барјак вије,
Херцеговац крвцу лије,
На Балкану гром се ори:
„За слободу сад се бори!"

. . . .
. . . .

Крв ми јури по жилама
Снага расте у рукама,
У срцу ми жеља стара
Подмлађени огањ ствара —

Хеј, хата ми доведите,
Оштру сабљу опашите,
За слободу кад се бије,
Никад Србин престар није!! —

У Карловцима. Пријатељски.

ХОМОЉСКА ЛЕПОТИЦА.

Приповетка Милорада П. Шапчанина.

(Наставак.)

На пољу се истом помаљаше пун месец на ведром, звезданом небу. Љубомир и Љубица шетаху се пространим двориштем, по тихој, бледој месечини. Свеж планински поветарац подухиваше са отвореног планинског пропланка. Љубица ћуташе, а и Љубомир се дуго не усуди да повреди тишину ћутања. Бујност нагомилавших се осећаја слабљаше му моћи говора. Случај их је обоје охрабрио. Из шуме се чујаше тајанствен и нестројан глас совин.

— И опет кобна песма гадне тичурине, примети Љубица и већма се приљуби к рамену Љубомирову. Не чујете, ли је како је продрљива.

— Умирите се госпођице, та њој је и онако остављена само ноћ

— Ја је се ужасно страшим. Њезин глас ми прети као грозно пророчанство Како ме лето гони —

— Уображење.

— Не, не — ох чујте је само! —

И опет се већма приљуби руци његовој... Уз вас се не бојим, дода тихо храбрећи сама своју малодушност.

— А кад би вам понудио своју обрану на цео век, божанствена Вилмо?

Она га сетно погледа.

— Као што су наша два имена здружена на камену развалина благовештенских. Ето, лепа Вилмо, је ли вам још таван мој потрес за столом кад оно чух слатко име ваше са усана Антонијиних.

— Да, да, мене околина зове Љубицом, а ви пред собом имате презрену Вилму.

— Презрену? Како ме вређа та студена реч, кад је преда мном помињете.

— Вилма! поче Љубомир добивајућ' све више маха и присуства. Ја вас данас и нехотице увредих, рекох да вас

љубим .... Реците ми, јесам ли вам досадан, мрзак?

Он јој се приљуби, она дигну очи, гледаше га нежно неколико тренутака, и опет их спусти преда се, рекав врло тихо: не!

— А да ли ме и поштујете?

— Будите уверени да то потпуно заслужујете, дода она отворено.

— Дакле могу се назвати ваш пријатељ? Примети он прелазећи у јаче одушевљење.

— Може бити.

— Само: може бити?

— За цело, шану му на уво, тако задовољио и љубезно да је у њему опет плануо жар. Стиснувши њезину нежну руку, обасуо је врелим пољупцима.

— Да, да. љубазна Вилмо, ја сам ваш највернији пријатељ. И ваше признање да могу рачунати на вашу наклоност, даје ми нову моћ, новога живота, тако ми је као да вас познавах одавна и давна, као да смо стари познаници. Наше лепо познанство проriче ми најружније дане, које ћемо једно поред другога задовољно проводити. Чини ли се и вама тако, небесна моја Вилмо?

Док је Љубомир страсно казивао своју преданост лепотици Вилми, она га је пажљиво слушала. После дужега ћутања проведенога у размишљању рече му са свим отворено:

— Остављам вашем срцу да одлучи хоћете ли пре или после постати мојим пријатељем, само ако и мојим осећањима допустите слободан ток и не будете истраживали. као сад, да се одмах проглашујем вашом пријатељицом. Залетивање донело обома грдне непријатности, а можда би учинило немогућним и оно што би иначе само собом дошло. Помислите на моју. а не заборавите и на своју прошлост. Напрасан лом, можда би нам донео више суза но радости. Узмимо се добро на ум, драги и љубазни мој Љубомире! А да сте ми драги, зар вам нису довољни сведоци ове моје искрене речи којима је извор — — у срцу.

После ових речи осетила је Љубомирова рука тисак њене нежне руке, којој се он одазва пољупцем. Душа његова никад дотле не осети утисак као овај вечерњи. Њезино лепо благом збиљом превучено лице и умиљатост говора задахиваху га новом свежошћу и новим духом. А њезини нежни прсти као да саопштаваше живцима његовим неку тајну, дубоку и неодољиву чаробност.

У души вилминој јекну неки тајанствен глас који радосно поздрављаше новога поклоника њезиних неисцрпљивих дражи. Њене личне наде летијаху у најшаренијим сликама кроз душу, која, у вишем одушевљењу, ствараше пред собом лепши свет. Осећајући у прсима борбу усијаних вала, са задовољством усисаваше миришљав ваздух наступиле ноћи, и потпуно предавши се своме омиљеном пратиоцу, поврати се с њиме опет ка ходнику школском, где их ишчекиваше Антонија.

Кад уђоше под скровити школски кров, злослутница тица слете отуда из шума и нечујно полете двориштем као каква сабласт.

— Прас! Грмну у тај мај, и гадна тичурина стропошта се у густо лешје у шумарку пред школом.

— Одавна те вребам, злогукалице никаква! Викну Фамулус и с избаченом шишаром полете за њом.

У Хомољу има и данас аугура, који озбиљно мотре и тумаче оваке појаве.

IV.

Беше хладно октобарско вече. У грађанској касини у Београду светљаху се прозори необичним сјајем. Дружина даваше „село“ с „предавањем“. У доста скромним, али укусно намештеним сало-

њима искупило се мало, али одабрано друштво. Предавач је говорио о васпитању женскиња. Једни су му пљескали, други, понајвише лепи пол, једва су дочекали давно изгледани свршетак. Нека странкиња, сув њава, бледа женскиња, свираше доста уметно на гласовиру. Игранка је отворена „о р о м“.

По игри шетаху се играчи и играчице у живом говору. На једној големој наслоњачи од скерлетне кадифе сеђаше професор Љубомир и равнодушно гледаше у весели свет. Његовом мало пожутелом лику никад није црно одело тако лепо доликовало као ове вечери. На високом челу превукла се тајанствена збиља, а држање му беше просто без већих покрета. Овда онда погледао би Марију.

Марија, расположена и живахна налазаше се међу својим другарицама. Њу је занела игра. Говор забављача више јој годио као каква милозвучна песма. Она је гледала свуд, слушала све, и опет тако расејано, онако лептирски, да управо нити што чујаше, нити што виђаше. Час по би погледала ни за се, на украс своје танке ружичне хаљине и на свеже цветове којима је окитила недра. Пролазећи мимо големих кристалних огледала, никад не би пропустила да промотри своје нештедимице наслагане витице, и развукла би усне да види сјајну белоћу својих бисер зуба, и како јој стоји онај одмерени смех, вазда присутан, а никад толико захуктан, да би промашио одређене му границе. Својом позлаћеном и паперјем окићеном лепезом махала би немарно, лењо, достојанствено.

Она је врло добро поимала цену лепоте своје, укус своје раскошне тоалете, добро погођене кројеве и боје свога скупоцена руха, па и глас дома ком је она прилика и дика. Ту процену сопствене вредности потпомагаху и тетке и стрине и вас род који се купљаше око богата двора њеног честитога оца. Па удворице и улагивачи, којима би тако благотворан спас била кућа богатога газда Теје. Честити, али ипак неувиђавни и просто рећи непросвећени бабо гледаше избор све потоње среће ћерине у његовом шнагу. Та зар није довољан и сталан мамац просиоцима богати мираз, који се тако разгласио далеко на четири стране? Размажено чедо, занесено, заслепљено мишљаше само о себи, у свима и свакоме гледаше само поклонике њезиних дражи и њезина блага. С тога јој се око срца наслагао ледени слој, студен који не могаше прожмати пламен најжешће љубави. Једини је Љубомир, који је у лепотице стекао највеће призрење као њезин — забављач.

Али где је вечерас Љубомир? Та он се с њоме само поздравио по доласку. Тек пошто је оглашен кадрил, чињаше јој се да би он био најугледнији играч за тако гиздаву лепотицу, као што је њена омиљена личност. Ни сумњала није, да ће је одмах ангажовати, чим огласи свирка, већ се почеше искупљати парови-играчи, зачуђено разгледа по сали на све четири стране, значајно је упрла поглед на свога замишљенога забављача, који непрестано сеђаше на своме месту, хладнокрвно гледећи преда се. Угризнув своју лепу доњу усницу с ненавиклом резигнацијом пружи руку неком господичићу, који се сав преобрази од среће што ће с њоме раме у раме одскакутати све замршене еволуције кадрилске. Он је био блажен, а Марија? Први пут играше расејана питањима управљенима на саму себе: да ли га увредих, или му се вечерас нешто не допадам? Он је иначе врло пажљив према мени, шта ли му је сад?

Свирка поче и фигура за фигуром беху извршене тачно у један мах. По

игри настане ход. Наш блажени господичић с згибањем прихвати лепу руку Маријину и као победилац по бојноме пољу корачаше углачаном салом. Љубомир уста са своје столице и немарно, готово случајно, приближи се Марији. Ходаше за њом овда онда застајкујућ' и разматрајућ' предмете, који ту ванобичну пажњу никако не заслуживаху.

— Како вам се, госпођице, допада вечерње предавање. Упита је витки господичић, тек да је више речи на белом свету.

— Мени? Одговори Марија, гледећи некуд тамо у ново коло младих господичића, који потргоше убојите цилите, да поделе мегдан на билијару у побочној соби.

— Разумем в а м и, љубезна госпођице!

— Мени — са свим обично.

— Је л' те? Тема сасма обична. Баш су већ несносни постали та господа предавачи.

— О ја их већ одавна радо не гледам, примети Марија, али нимало не мисливши о ствари о којој је реч.

— Је л' те? Као да смо деца па дођосмо да нас они сад ту уче и дотерују. Ал' цвет вам је диван, ако се смем усудити...

— Ко је онај господин што је сад био куглу, упита Марија машинално свога вођу, гледећ' у огледалу скену око билијара.

— То је неки писар, или, чини ми се, још и практиканат, рече зловољно незадовољни господичић.

— Интересантна личност, дода Марија машући на махове својом искићеном лепезицом.

— Молићу покорно, опет поче вођ, као да сте прошлога села имали б е л у бареш хаљину?

— П л а в у! Рече Марија, поносно главом машући.

— Рихтиг! О плава је боја — —

— Мени увек мрска, прихвати Марија уставив се пред вратима побочне собе.

— Госпођица врло вешто игра; поче господичић опет пипати по празној торби својих шупљих мисли...

— Али, прекиде му Марија реч, ви ћ те ме извинити за који тренутак. Гледам да ли је оно господин Хранислав.

(Свршиће се.)

ОЈ, УНУЦИ НЕМАЊИЋА САВЕ.

Ој, унуци Немањића Саве,
Што вас Турци још и данас гњаве,
Доста беше робовања худа,
Доста беше запевке и гуда,
Час је куцно освете и суда!

Ал' помоћи не чекајте праве,
Витезови Немањића Саве
Ни са Дрине, ни с Куне ни Саве,
Отуд, браћо, не дигосте главе!

Црна Горо, узданицо наша,
Зар је крвца охладнела ваша?
Угрејте је успоменом старом,
Угрејте је — хладнијем ханџаром!

Ој Србијо, бог те не убио!
И ти гледаш браће своје муку,
Па одморну бар да макнеш руку!
Чекаш, да ти бољи сијну дани,
Док ти туђин браћу не сахрани!
Па ћеш и ти исте судбе бити,
За слободом горке сузе лити;
Јер судбина на сваком се свети,
Што се беди не хтеде отети.

У Сегедину 20 јула 1875. Пера Сегединац.

„НА ПРОЛЕЋЕ“!

Приповетка из српског живота.

(Наставак.)

VIII.

Сутра дан после вечере код чича Пере био је господар Јосим врло хрђаве воље. Да је од мамурлука ни по јада. Мало киселе чорбе, ил расола ил добрих киселих паприка па би прошло ко од шале. Друга је ствар пекла господар Јосима. Гризло га је што се синоћ постидио са својим будућим зетом у онако лепом друштву. Прво га једи врло што то друштво није тако чувеном човеку, као што он мишљаше, одало достојну пошту. Та ваљда је тако гласовит јунак као што беше по његовом мнењу сердар Стојан Петровић заслужио да га српска омладина боље одликује. Господар Јосим се осећао у своме родољубљу и частољубљу повређен. Па истом она галама што се у мал није изврзла у баталију. У том пункту већ није био задовољан ни са својим будућим зетом. Јер прво тако важан човек треба увек да је при себи, да не употреби прву прилику да налије главу па да бенета којешта. А друго ко јунаку и човеку који ходи тако важним и великим народним пословима по свету, не приличи да се баца блатом на тако чувенога јунака као што је војвода Мирко. А да је још ко чуо и видео како је сердар Стојан по изласку из чича перине симицијнице готово грубим речима напао на њега што га је и водио у тако друштво. С које год стране узме господар Јосим тај цео догађај не свиди му се никако. Оно није да је изгубио вољу на свога зета али некако му у срцу није већ више онако наклоњен, као што је био пре. Нимбус сердара Стојана као јунака и важна човека почео је већ бледити у очима господара Јосима. Старац то таји и не би признао пошто је жив али већ му се прикрада у срцу нека зебња. Узајимање новаца, разметање са јунаштвом, стид са синоћњег догађаја све то уједно некако поткопаваше оно неограничено поверење старчево према витезу Петровићу.

Баш му је добро дошло, што ће данас сви поћи у планину на сестрин летњиковац. Док се мало прође по ведроме зраку проћи ће га и те којекакве мисли. У тим мислима исчекиваше нестрпљиво свога нећака Милоша.

Милош је био синоћ заостао мало код чича Пере једно да мало уталожи жагор, а друго човек је дошао од куће па братија зна да није дошао с празним џепом те је адет да их мало почасти. Весела браћа брзо су заборавила како им се весеље непријатно прекинуло, па су наскоро прешла на дневни или управо на ноћни ред. Наставили су опет изнова пошто су изрекли своје уверење, да је сердар Петровић зацело каква протува, који се лепи господар Јосима, да га у име народности оглама. Биће прилике где ће га опоменути да се чува тог човека. Весеље је трајало до зоре. Пре него што ће се растати сровили су да се сутра мало прођу по будимским горама. На свежем зраку лакше ће одуминути мамурлук. После тако бурнога плаховања није чудо што се Милош јутрос мало одоцнио да пређе у Будим. Пре преласка састао се још и с Миланом те га је известио о синоћњем догађају. И Милан је био наумио данас у брда.

Госпођа Екатерина имала је дивну вилу на окомку сечењева брда. Ту је свеж зрак, лепа шума, диван изглед, мир и тишина, све је то добротворно ути-

цало на разнежене живце богате удовице. Ту би проводила цело лето имајући сву угодност што је уживала на своме дому у граду. Милица кад је била код тетке, провела је три лета у овоме дивноме пределу. Знала је све стазе и путеве по целој планинској коси. Не једанпут је ишла одавде пешице у варош. Да гостима буде пријатнија забава позвала је домаћица још једну српску породицу што је ту не далеко летовала.

Кратак летњи дан па је за час прохујао. Господар Јосим седео је на тераси па је пуштао плаве димове из своје миле фајке. У шареним колутићима градио је он куле по зраку. Ветрић духне па му за час разбије грађевину. Сердару није ни речцом споменуо што га је још јутрос тиштало. Чисто му је годило што се сердар више забављаше са страним гостима. Госпођа Перса је разгледала сваки кутић по башти, мотрила је какав је першун, лук, паштрнак, грах и друго поврће. Са станарицом је прошла све врлине њезини музара, причала јој како су дома њезине белкеналиле, колико млека обично дају. У таком разговору наравно да госпођи Перси не би никад било дуго време. Милица је с Милошем шетала по оближњем шумарку. Обишла је редом сва мила и драга јој места из детинства. Наравно да се разговор међу њима двома није о другом чему ни водио него о Милану. Милош јој је испричао и синоћње јунаштво сердарово.

У том ће и вече. Страни гости опросте се од друштва и пођу дома. Са запада се почеше гомилати облаци Госпођа Екатерина и снаха јој нећи ће на коли. Милош наваљује да сви остали иду пешке. Лепо је вече биће месечине, а иде се низбрдице. Напослетку кад је већ и господар Јосим пристао онда ни сердар Стојан нема ништа противно У том договарању спустила се већ и ноћ. Друштво се крене кроз баште и навите. Милош крчи стазу и води Милицу, за њима господар Јосим и витез Стојан. Кад су изишли на сред брега код црквице на чистину мрак се био спустио а небо се већ са свих страна натуштило. Са те чистине ваљало им се спустити стрмим путем доле низ брдо па кроз винограде. Из далека се светљаху осветљене улице будимске и пештанске.

— Та стој! — Куда ћемо по тој помрчини! Е мене луда човека да ја не седох на кола. Џаба и весеља кад човеку преседне. Море Милоше а знаш ли ти пут? Јел ово царски друм? Да нас какви обешењаци не упљејају у помрчини! — рећи ће господар Јосим трудећи се да му глас изиђе више шаљив него плашљив.

— Може још и тај ђаво бити — рече Милош привидно озбиљно. — Ономад су овде некога свукли и опљачкали! —

— Шта? Шта? — запита господар Јосим и витез Стојан као из једнога грла.

Милица се приљуби плашљиво уз Милоша а он јој једним стиском руке даде познати да збија шалу.

— Боме, чика Јосиме, да наиђу одкуд какви, бисмо их се пусто намлатили. Ово стење баш као у Црној Гори господине Стојане! —

У тај мах севну а мало час поче да тутњи гром над планином. По гдекоја крупна кап навешћиваше да ће се скоро излити бујна киша.

Господар Јосим и витез Стојан звераше плашљиво по непознатом им пределу. Уз пут се гомиљаше стење а са сена од шуме чињаше се да је туда сама кршна стена.

Док су се спустили првим окомком већ се почела и киша спуштати. Пут дође мало клизав а стрм је и онако.

Стигоше на мали равањ изнад кога се дизаше с обе стране велике стене.

— Ала је овде пре три године била велика баталија — рећи ће Милош. — Нагазе на нас неки пијани лупежи, шокци с брега, те у мал нисмо заглавили. —

— Лупежи? — запитаће сердар Стојан плашљиво.

Та јами нећаче то бенетање — рече господар Јосим зловољно. — Да је мени да сам већ у кревету. Где ја пођох за дечурлијом да оставим овде кости! — Рече и пође журнијим кораком у напред.

— Ево баш су нас на овом месту напали! — рече Милош показујући руком на један џбун пред њима.

У тај мах као да је џбун оживио, нешто шушну под њиме.

— Шта то шушну? — упита Стојан Петровић и погледа узверено унапред.

— Где? Где то? — упита господар Јосим и застаде.

У тај мах севну загрми и киша пљусну из све снаге.

— Та шта се бојите! Напред господин Стојане, дрште само управо. Ја не могу с Милицом тако брзо! —

У који мах да Стојан пође унапред дигоше се неке сенке испод џбуна. Из неколико грла зачу се: Хура!

Господин Стојан удари натраг вичући: Издаја! Погибосмо! — Натрапа на господар Јосима, гурне га на страну. Господар Јосим се спотакне и љосне колики је дуг о земљу. Стојан Петровић потрчи мимо њега низбрдице.

— Помагајте! викну господар Јосим не дижући се с места.

Милица врисну и стиште Милоша око врата. Милош загрми: Стој! Ко си! —

У тај мах зачусе бат са стране где се господар Јосим мучио с на клизавом путу да устане.

— Ко је то? грмљаше звучан мушки глас при коме се Милица од радости задрхта. — Натраг ил сад ћу да пуцам! —

На ове речи на мах се разбегоше нападачи. Из далека као да се чујаше потмули смех а могла је бити и претња.

— Устај! Ко си? запита исти глас.

У тај мах севну муња. Господар Јосим се диже као н са земље: — Ти си то Милане синко! —

— А од куд ви ту чика Јозо! — запита Милан сав пренеражен од чуда.

— Е тако синко! Дођох да изгубим главу. Милоше! Милице!. —

У тај мах приђоше Милош и Милица те се руковаше с Миланом.

— А куд је господин Стојан? — упита господар Јосим бришући зној са чела. — Баш ти хвала дете да ти не наиђе. побише нас лупежи!

— Та какви лупежи ујa Јозо! Зар не видите да су они од нас утекли! —

— Та био ко му драго, него дед жури да изиђемо из овога чуда. О мене луде главе! А где се деде само господин Стојан? —

— Та стругно је ко човек — рече Милош заједљиво. — Пасира то и великим јунацима ујо! —

У томе је и киша престала. Са истока се разбише облаци и пун, једар месец надви се над Герзелезом.

— Ајде да се то иде — жураше господар Јосим. — Хвала ти Милане синко на љубави. —

— Та ваљда ће и он с нами! — рече Милош.

— Ако вам није противно и ја се враћам у варош, — рече Милан и стиште нежно Милицу за руку.

— Та хајде само да се иде! О брате кирије на сувоме путу! Баш ти хвала момче! А од куд ти наиђе? —

— И ја сам данас провео у брдима. Посетио сам једног свога болног пријатеља који летује у Гају — рече Милан.

— Дрште ујо управо тим путем. Сад било па и прошло! — рече Милош смешкајући се у потаји.

— А нећеш ти више Јозо по мраку! — Лепо је теби и код куће. О децо, децо где ме наведосте на зло. Е тако је, крив сам ја што сам се дао наговорити. Треба ми шетња по месечини! Ал куд се деде човек. Страх ме је да не залута где у помрчини! — тешкаше се господар Јосим.

— Ногодиће господин Стојан пут у варош и сам — рече Милица чисто радујући се што се опростила несноснога друштва.

— Боме сте се ви ујо уплашили више него што вреди — пецнуће Милош господар Јосима.

— Ено га на — плану господар Јосим жустро — сад ја сам се уплашио! За вас ме је био страх! —

— Та већ сад што му драго. Јуначки смо се држали! рече Милош подругљиво.

У тај мах стигоше већ до првих кућа будимских.

(Свршиће се.)

ЈОГУНИЦА.

(Наставак.)

И последњу кошуљу сложим у сандук. Хтедох да га затворим и да још ситније ствари у торбу метнем, када из баште задухне поветарац, носећи пријетан мирис. Сетим се да могу још мало цвећа у торбицу метути. Могу, помислим, том приликом и Малвину позвати. Требала је да устане у пет сахата у јутру, а знала сам да воли дуго спавати. Било је дакле крајње време да легне. Када сиђем у башту, не угледам свећу у комшинице. То ми се учини чудно. Камо је отишла Малвина? Почне ме одмах нешто гушити у прсима. Страх ме спопадне. Чело ми почне горети.

Наумим да узберем само неколико цветића — па да недахнимице потражим Малвину. Још се једаред осврнем; у комшиничиној кући беше све затворено, све тавно. Брзо прелетим башту. Леха цвећа беше далеко, а ја се морадох журити. Журно потрпам неколико цветића.

Око мене бујало је лето у највећој лепоти; тајанствени шапат летње ноћи брујао је на све стране. Овде чујем шуштање, тамо летње, овде тичији гласак, тамо домамљивање и дошаптавање. У сред ове бујне природе, усред заносне летње ноћце чујаше се са оближње обале, где се подизаху старе тополе. из мрачна, усамљена заклона — јецање.

Испустим цветиће у траву. Упнем се да видим што даље — усиљено, недахнимице слушајући. Опет зачујем јецање — јаче, трајније. Сва ми се кожа најежи Откуд да ми је зима у сред јулске ноћи? Под тополама чујем Малвину. где изговара познато, мени драго име,

„Хермане, Хермане, то је грех. Немој изговарати више опаку речцу!“

Пођем преко трња, не пазећи на бодље. Почнем посртати.

„Ћути Малвино“, зачујем глас Херманов, „ма да је грех, опет мора тако бити. Зар да човек срећу целог живота жртвује. да одржи обећање, које га у ланце окива? — Јованка је јаке, дурашне природе. Она ће то издржати. Она то сигурно већ знаде.

„Слатко дете“, рече он, тако нежно, како одавна већ није к мени говорио, „слатко јагњешце моје, зар не осећаш да се обоје морамо ослободити? Ја сам

ћутао, јер сам мислио, да би непоштено било говорити, докле си још у кући теткиној: нисам имао одважности, да је варам у њеној рођеној кући, али сад ћу јој све поштено признати“

Малвина уздане јако. „Лаку ноћ, Хермане! Твоје ми речи долазе као рђав, страшан сан.“

У шипрагу се зачу шуштање. Учинило ми се као да ју је на груди притиснуо.

„Лаку ноћ, душо, лаку ноћ мила девојко! Кажи ми осећаш ли шта у срцу према мени? Та ја сам толико старији од тебе?“

Кроз летњу ноћцу зачује се опет тихо јецање. „Како не би, Хермане, осећала? Та ниси ли ме ти једини пријатељски предусретао? Ти једини ми ниси огорчио онај комад хлеба, који сам у овој кући јела.“

„Јесте“, рече врло узбуђено, „јесте слатко дете, нас двоје сирочади се нађосмо и зближисмо. Морало је тако бити. Јованка је сама крива. Сад иди, да не дође још пре растанка до немилих призора! Пољуби ме, па до виђења!“

„Хермане, како ћу опет у очи погледати твојој невести,“ рече јецајући.

„Мојој невести?“ понови он тужним гласом. „Јованка одавна већ није моја невеста!“

Више ништа нисам чула. Мора да сам у несвест пала, јер кад к себи дођем, није било више никог близу мене. Дрхтала сам од зиме; глава ми беше тешка као олово, а трње ми беше искрвавило све руке.

Кад сам кући ишла, била сам као утучена. Херман је имао право: на што немилих призора?

Прилегнем у школи изговарајући се да сам болесна и да хоћу да сам сама, приповедаше старица даље. Изгледала сам тако да су ми веровали. Мати није дала Малвини да мени долази и она у јутру оде и не опростив се са мном.

Сад тек кажем матери све. Јесам ли могла друкчије учинити? Ма да је то био грдан ударац за ме, ма да сам желела да одавде одем, ипак ми се жеља није могла испунити. С скрштеним рукама седела сам целу ноћ, гледајући у празну просторију. У мени беше све изумрло. Само је заостала гола машина: тело — душа је одбегла, плашећи се страшних речи: „Јованка одавна већ није моја невеста!“

Требала сам бегати, бегати до на крај света, па се никад, никад повратити.

Беше видна јулска ноћ. Месечева и сунчева светлост бориле су се међу собом. Све је лежало у дубоком сну. Ја погледам стару школску собу, а зидови и клупе као да им одвраћаху погледа — обоје се разумесмо. У овим уским зидинама сам се родила; овде сам радила и са животом се борила има већ двадесет дугих година, од како је отац умро. Морала сам остати, морала сам стару матер хранити и трпљиво подносити, што је судба донела; ја и школа не могосмо се растати.

Наслоним главу на велики морасти сто и мисли ми се мало умире. У мени је само још једна половина живела — друга је била са свим мртва.

Ујутру, када Малвина отпутује, разговарах се с матером. Она тихо плакаше и хтеде ме притиснути на груди и тешити ме. али ја јој оштро погледам у очи. „Ни речи више, мати! Морамо сносити несрећу. Ти отиди Херману, однеси му писма и прстен! Другом ником нећемо о том говорити.“

Мати моја гласно јецаше. „За бога, Јованко, немој тако неприродно говорити. Боље је да се исплачеш, па да одлакшаш себи. Умрећеш, ако се будеш

још дуго уздржавала. Немој скидати прстена, можда —“

Ја је прекинем. „Не, то би доцкан било,“ одговорим, „он сада мора узети Малвину, ако хоће да га још поштујем. Молим те, немој више о томе говорити!“

Скинем прстен и једва се могох уздржати да не дрекнем. У животу сам научила се радити оно, што дужност захтева и никад не свртати с пута савесности. Напишем писмо Херману, вратим му задану речцу, све му праштајући Стајала сам на прозору, када мати оде да врати прстен и задану речцу — сада ме остави снага. Несвестица ме обузме прелазећи у живчану грозницу, која ме читаве недеље у кревету држаше.

Душа ми остаде јака, тело ми у мало не подлеже. Болест ме спасе од онога, што ми је најнесносније, од сажаљења познан ка. Када се подигнем из кревета, није ствар била већ више нова, и ја сам изгледала тако слаба, да нико није хтео рану ми позлеђивати.

Малвина није никад за ме распитивала, Херман пак сваки боговетни дан; мати добије писмо с новцима без потписа — то је он послао. „Шта сам знала радити, слатко дете моје?“ запита ме гласом, који је дрхтао. „Да није било тих новаца, не би могла купити медицине.“ Окренем главу. Било ми је као да сам отрова пила, али — стиснем срце, јер бејах вична муци и трпљењу. Оседела сам од силне патње.

Још долажаше најстрашнији дан, дан њиховог венчавања. До уха им допираху звуци звона, а ја сам седела на прозору скрштених руку, не мичући се, као мртвац. На пољу се играо јесењи ветар са сухим грањем, као зла срећа са мојим срдашцем. Лишће са топола давна је већ опало, цвеће давно прецветало — све беше изумрло.

Сада умукоше звона и свештеник узе реч; сада полагаху заклетву, која ми срце сломи. Ја грчевито притиснух руке прсима — за ме више није било бола, када сам овај тренутак преживела.

Све прође. Коло живота пође опет својим обичним током. Ја сам опет учила децу А и Б; мирно сам у руци држала таблицу, на којој је Малвина своје слике шарала и радила сам као и пре. Само што сам мање говорила, а по коси ми беше попало — иње.

Тако пројоше дани и године. Мени све долазаше као санак, којега прекидаху гласови из вароши Никад нисам видела ни једно ни друго, али ми људи рекоше, да им је радња натраг ударила, и да је Херман све слабији. Малвина није била ни каква газдарица; држала је слушкиње призивала друштво, гиздајући се више но што јој стање допушташе. Радња иђаше све горе и горе и Херман је замоли, да се умери за времена, али му она одговори сузама, обећавањем и срдњом, не трудећи се да се поправи. Последице не изостадоше: веровници учинише те радња паде, и јед разори последњи остатак хермановог здравља. Он леже у кревет, и никад више не оздрави.

Све ми ово приповедаху радознали људи, мислећи да ће ми бог зна какву утеху причинити; али ја и пак нисам мислила, да је ствар тако зло стајала, докле ми једнога дана не стиже малвинино писмо, у коме ме мољаше, да се побринем за Хермана, јер је на самртној постељи, а трпи оскудицу у најнужнијим стварима. „Пођај га, сејо, однети у болницу,“ писаше, „плати још један месец за њ — па је све прошло. Мене нећеш више видети — о томе буди уверена!“

(Свршиће се.)

РАЗГОВОР И ПО ЈЕДНОГ ЧИКЕ СА ЈЕДНОМ ГОСПОЂИЦОМ.

Говорио 14. априла на ађанској беседи. — Н.

(Наставак.)

„О Боже Господе! Ако ја нисам награбусио са овом девојчуром! Та ти си данас тако почела говорити, канда си са врзиног кола утекла; а мене си узела тако шибати, канда смо заједно свиње чували! Но, то ти је наопако! Шта ти јошт нећу под своју старост дочекати? Да нећу ништа доброга доживити, то се већ напред зна! Јер кад они учени затим теже, да мене старога курјака испод сламе са своим софизмама потуку; мене, кои сам се пре буне васпитао и кои сам се јошт онда са свима ђаволима из пакла свађати могао, пак да ме не надговоре; то онда можеш мислити, како ме већ сама та твоја дрскост вређа, са којом ме на мејдан изазиваш и неузимајући у обзир непристојни манир са коим се као два новца у кеси размећеш и мислиш, но сад ћу мога чику танког збунити! Мој брајко! Овај се не збуњује без велике сикире! И јошт ће много воде Тисом протећи, докле ме таки жутокљунци као ти што си, надвладају“!!

„Ти знаш ону пословицу која каже: „Што један луд пита, то немогу стотина паметни одговорити.“ Ја нећу с отим казати, да си ти луда; али се морам чудити, да си могла код своје памети, толико питања уједан мах на мене ставити, да би морао три дана не говорити. него одлајавати, ако би ти хтео свако по достојању разсветлити“!

„Кажи ти мени, мој голубе из врањијег гњиздета! Каде сам ја јошт против младости и њена уживања уобште говорио? Никад, него само против непристојног раскалашног начина! Кажи ти мени, где сам ја злобу и завист спрам ветрењачки удовољства младежи на видик износио? Нигде него сам се јошт гадио ако сам видио, да се људи у уживању до скота понижују! Да нам наш народ није мали, него да је тако велики, да му неможе ни поквареност досадити; да није на њега зинула и хала и врана да га утамане; да се и по себи већ не клони паду и да ми најпосле није жао тога мога несретнога рода и народа; марио би ја ако ће и фрајле и штуцери с тобом заједно све на глави играти и све што им родитељи имају, на саме балове, соарее, кренцхене и гардеробе потрошити! Марио би ја, ако неће никад ништа радити, него на форму жаба по читаве дане у љубавном загрљају живити! Шта више, да тога није, ја би им јошт саветовао и казао: идите сви колико вас год има у вилино завртало! Маните се памети и мудровања! Маните се стида и срама! Маните се пристојности. учтивости и сваке етикеције! Идите суноврат за вашим срцем и за вишим телесним страстима! Шта вас је брига, куда ће вас таки начин живота одвести! Докле траје, нека лаје!! Али кад ствар са вишега гледишта узмемо; кад се сетимо наши велики јунака, кои су своју драгоцену крв приливали и свој живот жртвовали за своје потомство. да му колико толико слободе и просвете набаве, да се изравна са осталим напредним народима! Кад се опоменемо повестнице наше, појезије наше, славе наше! Онда нас мора румен облити и при самој помисли, да смо кадри изневерити се високој идеји наши предака! Може човек временом у весељу малко и претерати, али се зато немора уживању за љубав и физично и морално и материјално упропашћавати“!!

„Што се игре тиче, имам ти ово одговорити.“

„Јагањци кад се насисају, а они се играју и скачу ако је лепо време и с отим показују израз свога задовољства.“

„Дивјаци кад се наједу човечијег меса, а они се увате у коло те играју: а та игра ништа друго није него показивање радости, што су своје „благоутробије“ задовољили.“

„Кад се момак у игри око девојке кочи и керебечи, кад прстима пуцка, а рукама по чизмама удара; и овај изражава своју љубавну радост, али уједно и дрзкост и галантерију и само поуздање, које му — ко бајаги — у онај мах све стоји на расположењу“!

„Из целога се дакле види, да игра ништа друго није, него изражавање телесне радости, весеља и задовољства!“

„Има спомена и о неким религиозним играма, где један фанатичан богомољац дотле игра и скаче, догод га несвест не увати те се не стропошта; али и ово ће имати свој почетак од играња при дивјачким частима.“

„Што год један народ већма у игри скаче, с тим је дивјачнији; а што мање с тим је питомији“.

„Свака радња, која подражавањем човечија осећања изражава, спада у круг уметности; те тако и игра кад се до великог степена савршенства дотера постаје уметност; која осим досад споменутога, има јошт и то својство, тело човечије при разним ситуацијама у највећој грацији очима публике приказати.“

„Игрин је делокруг, да само телесне радости и карактеристику народну и индивидуалну у разним видовима изражава; а не да се бави и са жалостним афектима: игра је дакле као уметност ограничена“.

„Свака уметност мора осим лакости и неусиљености млого природности показати, ако ће да нас заузме и очара· Оно, што је првобитно, фантастично и шепртљанско неможе нас задовољити; јер је код уметности закон: или лепо или никакво“.

„Играти дакле као што се на наши балови игра, то није уметност, то неможе онога душу обузети, кои ли у лепој игри уживања тражи, него само оне, које љубавни предмет на игранку повлачи; игра пак једне Пепите де Олива та ће свакога занети, па макар ту љубав никаква учешћа не имала“!....

„Ето видиш мој гавране бели! зашто ме ваша игра слабо интересира; а сад ћу ти казати, како се у обште осећам на баловима“.

„Онај кои је млад а притом играч, пак отиде на бал, те се истроши и излудује, јошт има некога смисла, па макар и небило његово расипање од обште користи; јер се састао с киме је хтео, умиљавао се коме је хтео, а и играо је с киме је хтео, ако није добио корпу! Али ја, или какав мени раван, кои је почео годино натрашке есапити, косу фарбати и седе длаке из браде исчупавати! Човек млад са маторим лицем, младим срцем а седом памећу, у кога нерви нису ни у младости ваљале, а сад су тако застале, да их ни вагом, а камоли музиком нису у стању покренути! Такав један ако оде на бал, он неможе имати учешћа у весељу, па ма сви ђаволи противно доказивали: него или мора у побочну собу отићи, те се од дуга времена опити и новце прокартати, или мора гледати, како се омладинци са госпођицама при чардашу фордичају! Како при четворки дефилираіу, комплиментирају, кокетирају и друге којекакве баке извијају! Како 'кендулер по типар као какви аутомати истерују! Како се у брзој полки на форму бесомучни окрећу, докле их несвестица не-

увати и како једно другоме шлепове одкидају! Како се у колу у силу Бога тек онако вента ради рогобатно батргају! Како се у овом „важном послу“ зноје, те им рајспулфер нуз нос и нуз браду цури! Како матере, са блаженим осмејком на лицу и највећим благовољењем сматрају неестетично кривљење и разметљиво удварање њиовим сладким ћеркама, пак се у идеи и саме повраћају у своје девојачке златне дане, у рајске вилистане, кад су њи штуцери обожавали и за њима као отроване муве цркавали: Мора гледати, како се аранжери као помамни на сва уста деру канда су и белу цигерицу и целу дворану под аренду узели, пак сад је све њиово до Бочара! Како се родитељи керебече и себи уображавају, да су бог зна какве заслуге код народа стекли, што публику својом претераном услужношћу залуђују, те толиким фамилијама дају вољу у вртлогу разсипања и банчењу своју срећу тражити! Једном речи, онај човек који оде на бал као мислеће створење без ветрењасти назора, има се само нагледати свакојаки лакомислени појава, од коих се ни једна једита на то неклони, да народ у чедности, у здрављу и у материјалном благостању одржи, него све ђутуре носе на себи тип раскалашности, разузданости, љубавне несталности и чежњу за моментаним чувственим уживањем без икакве рефлексије на пристојност, на будућност и на озбиљност човечијег живљења“!!

(Свршиће се.)

ЛИСТАК.

ДАРВИНОВО НАЈНОВИЈЕ ДЕЛО.

Ово дана је у Лондону угледало света ново Дарвиново дело, које нам прича о веома чудноватим стварима: о биљкама, које се хране зарезницима. Ко се иоле осртао по природи, морао је опазити тако рећи на свакоме кораку, како зарезници љуто тамане биљке: овде прождрљиве гусенице и скакавци пали на лишће, па га брсте по милој вољи, тамо опет црвићи буше и гризу корен, стабло и плод. То је са свим у свом реду, јер ено и свето писмо вели, да је биље само за то, да би имале животиње чиме да се хране; али да су животиње створене за то, да их биљке прождиру, тога нема нигде у светом писму. Па ипак стоји, да имају неке биљке, које се хране животињама, и то ако не свима из реда, а оно бар зарезницима и другим ситнијим животињицама, те нам изгледа, као да су се неке биљке завериле, да свете цео свој род на гусеницама, црвићима и скакавцима.

Пуних петнајест година испитивао је Дарвин те биљке, хиљадама разних покушаја правио је на њима, о свима покушајима водио је он шврне записнике, па кад је све то свршио, изашао је с готовим делом на свет. Три стотине страна у његовој књизи заузимљу ти записници, који ће свакога на свету уверити, да тај велики научењак потанко, свестрано и савесно испитује све околности, пре него што ће пресуду да изрече.

Већину покушаја правио је Дарвин на једној сићушној биљчици, која расте свуда у Јевропи на тресету, а зове се у науци: Drosera rotundifolia. Ова биљка нарасте једва на једну стопу и ништа на њој није тако чудновато, као ситно лишће, које стоји при земљи у наоколо око стабла. Површина томе лишћу је јасно-зелена и пуна натучена црвено-мрких длачица, које изгледају као трепље. Длачице су те по окрајку дуже, а по среди краће, врхови су им сопасти и на тима врховима се луче мајушне капљице бистре течности, те све лишће изгледа, као да је на њега пала роса, која се на сунцу прелива. Капљице су те лепљиве. Кад каква буба или други који зарезник падне на лист, залепи се ту, те не може даље да полети. Трепље се са свију страна стеку и обухвате своју жртву, из сопастих врхова излије се сок и као каква пена облије животињу, а лист се

надуби, те изгледа као каква кашика. У том положају остају трепље по неколико дана, онда се опет разиђу, а са листа спадну само трошни остаци од ухваћене животиње.

Шта се за то време збивало на листу? Лист је сварио животињу, као што се у нас вари јело у желуцу, а што није могао сварити, избацио је на поље. Сок тај, који се лучи у трепљама, обично је бљутав или тек накисео, кад су трепље раширене, а кад се скупе и обухвате коју животињицу, онда је сок јако кисео, као што је сок у човечјем и животињском желуцу, и може, осим зарезника, да свари и друга јела, као што је месо, сир и т. д. Други инглески научењак испитивао је тај сок и по многим знацима наводи, да се и у томе соку, као и у животињском желучном соку, налази особита материја (пепсин), која управо вари јело. И не само то, него биљке те, као и животиње, нека јела лакше варе, а нека опет теже, н. пр. пре сваре месо, него сир, и као што се животиње разболе, кад претоваре желудац, тако се исто разболе, а гдешто и угину те биљке, кад им на лист метнемо превелик комад меса или сира, који не могу да сваре

Биљка та може да свари разно јело, али из покушаја Дарвинових види се још и то, да биљка разазнаје материју, која храни, од материје, која не садржи никакве хране у себи, а осим тога да је та биљка још и врло осетљива. Кад се стави на лист зрнце песка или другог ког минерала, који се не може да раствори, трепље се до душе на први мах скупе, као и иначе, али се и разиђу одмах, чим опазе, да ту нема за њих хране. Исто се тако примичу трепље, и кад се најтања и најмања длачица метне на лист. Кад се на лишће сипа са свим чиста вода, трепље не налазе за вредно, ни да се с места помакну, а чим осете на себи кап воде, у којој има растворене разноврсне соли, одмах се ускомешају све трепље, јер би свака хтела, да што више хране заграби за себе. Кад је Дарвин цео лист замочио у такав раствор, све су се трепље на један мах грчевито скупиле, да им ништа од хране не умакне.

Осим наведене биљке, узимао је Дарвин и друге мање више средне биљке за своје покушаје и нашао је код неких, да осим меса радо „једу“ и биљне хране, коју исто тако ухвате и сваре, као и она биљка зарезнике. Код неких од отих биљака лишће је мехурасто и удешено као каква округла мишоловка, те бубице могу лако да уђу у нутра али онда никако већ не могу на поље.

Код свију тих биљака трепље и хватају храну и излучују сок и упијају растворене делове у себе, дакле једни исти прибори врше три разна посла. У тако зване мухоловке (биљке из северне Америке) бива то по све друкчије. У ње на лисној плочи имају обично само шест трепаља, три на једној половини листа, а три на другој, по ободу пак имају густе, круте чекиње, које са свим изгледају као трепавице на очима. Ни једне ни друге трепље не луче сока нити га упијају, него оне трепље у среди служе за пипање, а оне по ободу за хватање. Чим се који зарезник дотакне средњих трепаља, одмах се лист склопи, као што се склопе капци на очима, кад упадне трун у око. Трепље са обода тако се испрекрштају, да лист са свим затворе, те држе жртву као у клопци. У самој лисној плочи налазе се жлезде, које луче сок и упијају растворене делове у себе.

На послетку показује Дарвин, како се постепено развијала у тих биљака способност, да им лишће може варити храну. Из најпре долазе биљке, којима су непокретне и неосетљиве трепље и лишће, после долазе, којима су слабо покретне и осетљиве и на послетку, којима су јако покретне и осетљиве, те се од лишћа направи права клопка. В. А.

ИЗ ПОЛУПРОШЛОГ ВРЕМЕНА.

(Како је постала словеначка песма: „Напреј застава славе . .“)

С почетка прошле десетине година било је у Бечу живота међу омладином словенском, какавог не запамтише Словени, од како је. — То је било буђење свести свесловенске. Истина још не беше у Бечу заорила „Зора“ српска ни „Велебит“ хрватски ни „Триглав“ словеначки, ал је, како рекох, било живота бујног, свежег као роса јутарња, једрог као срце јуначко.

Зачамила Аустрија, у окрутности плеснива господа бечка „силом околности“ натерана, расекоше на пречац јединоспасајемо самодржавије Бахово, и октобарском дипломом засветлуца за часак слобода уставна . . .

Ми Срби прегоресмо самосилно сахрањено војводство градива Штадион-шварценбергова, Крауз-бах-брук-тунова — руку братски пружисмо својим донде душманима али и сапатницима; зарадовасмо се слободи грађанској, животу уставном . . .

Али пуче за тим патент фебруарски — роди се двојство у нашој царевини. Немци и Мађари

бацаше коцке око одежде наше, донде заједничке, и разделише ризе наше, поделише међу собом власт и господство . . .

Реком Литавом (Лајтом) оделише се . . .

Настадоше опет тешки и све тежи дани за нас.

Немци с оне стране Лајте ударише цетермордио на Словене аустријске. Мацари се на своје шогоре угледаше, затеремташе на нас и на све друге у Угарској, који знају да јесу и памте своју лозу и порекло.

Јуде-гласотворци, новинари бечки обезочише се у првоме јеку силе патент-фебруарске и ударише у сва своја клепала, мала и велика, дигоше читаву хајку на Словене — нарочито на Чехе, Словаке и Словенце. У свом бунилу и обести доказиваху и у слике писаху, како су Словаци изникли из главице лука; Чесима се подсмеваху због круне им већеславове и лава им од два репа; Словенцима надеваху свакојака имена погрдна: како су глинцави, јадни и чемерни па опет сањају о некаквом словеначком крају о војводству, и тако даље.

„Матора тета“, стара „Преса“ бечка, у том је коло водила, позајмљујући читав речник грдила од пиљарица са „Нашмаркта“ (с пијаце у Бечу, где се воће продаје).

* * *

У Бечу у то доба била два братића Словенца на универзитету: Симон Јенко и Даворин Јенко. Први учио, колко се сећам, философију а други права; онај био песник, овај музичар, као што се и данас бави и живи у Београду од музике и песме. Обојица била даровити ђаци али сиромаси; муком својом и заслугом поштено се издржавали. Симон је био учитељ Душану и Милици, сину и ћерци песника Прерадовића — Даворин учећи се музици учио је и друге. Штета грдна, што Симон мало за тим рано премину.

Симон Јенко писао дивне песме а Даворин би им срочно глас (арију) и написао у ноте. Тако Симон написе и ту данашњу, свим Словенцима омиљену песму: „Напреј застава славе!.“ Даворин узме да јој срочи глас и нотама запише. Дуго и дуго није се могао довити, да садржају песме сличан глас погоди.

Једног дана оде Даворин у пратар, у ону близу тамо жупицу бечку. Седне у једној гостионици крај чаше пива. Узме уз то да прогледа поменуту стару „Пресу“ бечку. Уводни чланак помамио се на Словене а посебице на Словенце. Онако љут на ту безочност „маторе тете“, на тај очевидни новинарски рат на Словене, оде Даворин дубље у луг и за час срочи (као он Руж де Лиљ својој марсељези) тај дивни глас Симоновој песми: Напреј застава славе . . .

Тим је одговором „Преси“ задаворио Даворин Јенко. Тако је мало по том одговорило Немцем из тисућу грла у глас Свесловенство — тај се одговор ори од оно доба и дан-данас.

* * *

Једног лепог вечера сабрасмо се Словени у гостионици „код сита“ на Видну.

Даворин Јенко склопио био дружину певачку, понајвише од своје сабраће Словенаце. У тој дружини беше чланова, који данас велику реч воде у братском нам народу словеначком, на пр. честити др. Тонкли, тај словеначки Касапиновић, па др. Зорни, и други.

Јесу-ли Словаци голубињи народ; јесу-ли Чеси музички народ: Словенци су доиста певачки народ...

Еле поменутог вечера збрасмо се на збор. Дружина певачка певала дивно песме словеначке и песме друге редом свесловенске. На једаред, након краћег одмора загрми као гром, зазвучи као бојне трубе кад затрубе: „Напреј застава славе, на бој јуначка кри, за благе очетнаве нај пушка говори!“...

Пљескању, усклицима, радости, одушевљењу не би краја ни конца.

И песма та омили и разлеже од тог доба, као мало која друга, по свем Словенству.

То је било дивно вече — никад га ја не заборавих, и кад мисли мислим о судби словенској, почешће се сам у себи запитам: хоће-л кад и то време доћи, да та песма буде на бојиштима словенским свесловенска марсељеза и прибере кад око једног огњишта све Словене?.. Хоће-ли кад?..

м.

Н О В А К Њ И Г А.

Извештај о српској великој гимназији у Новоме Саду за школску годину 1874-75. Срп. нар. задружна штампарија 1875. — Ученика је било Србаља 114, Хрвата 8, Рус 1 и Немаца 11.

„Јавор“ излази 1. 10. и 20. дана свакога месеца. Рукописи нека се шиљу уреднику, а предплата „Администрацији Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на читаву годину 4 фор. на по године 2 фор. на три месеца 1 ф. *За стране земље*: на читаву годину 5 фор.

СРПСКА НАРОДНА ЗАДРУЖНА ШТАМПАРИЈА У НОВОМ САДУ.

— А ви изволите ходати госпођице изусти Љубомир с тешким усиљавањем, и несигурним ходом удали се из салона.

Марија гледаше за њим зачуђена. Он се на њу више није осврнуо. Стари професор предусретне га на прагу од билијарнице.

— Свршено је шапу Љубомир.

— Victoria! Кликну стари професор.

— Ужасна празнина душе, ни једно нежно осећање.

— Бич несретноме мужу!

— Ксантипа! Леди Махбет!

— Victoria — Вилма! Још јаче кликну стари професор и обојица оду за постављен сто. Али Љубомир те ноћи не узе у уста ни залогаја, ни гутљаја. Он се у себи растаљаше са лепим представником многих пријатних дана своје прошлости, он се прашташе — са Маријом.

V.

Беше красан мајски дан. Небо где где окићено колутастим облачуљцима. Колико га је догледати с врта калимегданскога изгледаше као величанствена свечана одора Господа светова̂. А и беше баш недељни дан по подне, свет је прекрилио парак калимегдански у укусном руху јевропском и источном. Војничка свирка разлегаше се одбијајућ' се о бедеме градске. По околним рестаурацијам пао бели свет и млечно пиво пењаше се у чашама као бујност у младачким срцима.

Стазом, на које се види Сава као сјајно биљурно тле, ходаху два лична шетача: он у салонском црном летњем оделу, она у отворено плавчастој хаљинице с лаким сламњим шеширићем на кудравим витицама, а у руци држаше свилено-бели сунцобран. Он стаса високог, а она се уза ње високо извила као јела уз високи бор На његовом лицу мушка збиља разблажена нежношћу и расположеношћу, а на усне би окитио смех, чим би она своје дражесно лице обрнула к њему и своје пунозначајни поглед упрла на њ. Његова би нежна рука час по дотакла врхове прста̂ њезиних и лак тисак казао би јој да је она храм, у ком живи душа његова.

На једној од највиших тачака уставише се. Он извади џепни сахат, она му се још јаче приљуби к рамену и обоје погледаху у сказаљке.

— Нет, љубазна моја још добро пола сахата до доласка пароброда.

— Ах што тако лагано ходе ти жељноочекивани броди?

— Јер сувише брзо прелета путове наша нестрпљивост.

— Кад сам уз тебе — погледавши га нежно и љубазно — онда могу чекати.

Он јој стисну прсте који беху у његовој руци.

— Ти ми и сувише ласкаш. Али, лепа моја поред тебе је вечност кратка као час, а ноћи су светле као дан. Пун, препун сам Вилмо, сав бих из себе да изађем да преда те изнесем величину и чистину љубави моје. Али, сто, већ ми се уставио дах .... још ми се не враћа власт над собом коју положих пред те. Ти си моја звезда Даница.

— А ти сунце њезино, Љубомире, прошапута Вилма гледећи му у живе очи, из којих светљаху благост и преданост.

Зраци вечерњега сунца обилато падаху на овај срећан пар.

— Кад се вратим са школских часова онда ми је пут до куће тако дуг. Као цвећу зрак, тако мене твој дражесни поглед. Свега ме прозиме живот свези кад ми зазвони твој умиљат глас. На име моје из тако слатки усти —

— А име „Вилмино“?

— Осећам остатак сласти у устима мојим кад поменем то најслађе име.... Све још презам да је само сан. —

— Она је уз тебе, рече неописано нежно и већма му притиште руку уза свој лепи струк.

— На моји списи и књиге, Вилма, па моје цвеће, — све то тобом доби нов живот и дах. Тобом моја наука доби нове изворе и дубине, појезија топлу живу садржину, а моје самохрано цвеће росу и светлост . . . .

— Да, да, ја сам твоја вртарка. Осмехну се Вилма.

— И библиотекар, и кустос и све — моја хомољска лепотице!

— Не, не, само онако као што си до сад тепао!

— Моја лепа Далматинко! Протепа најнежније Љубомир и погледи им се сљубише таком преданошћу и чежњом једно за другим. —

— Остајеш ми дужан пољубац, настави она после смешећи се мало почивка.

— А мој зајам, Вилмо!

— Ох не бој се, нестрпељивче вратићу би дуг.

— А лихва?

— Сто на сто.

Обоје весели и у смеху похиташе даље стазом на вис ближе к бедему.

— Седимо на ону зелену клупу, Вилмо, да гледамо величанствени заход сунца. Сад га можемо гледати весело, јер се не крије одмах као у планинама хомољским. Погле како је на далеко пукло западно небо превучено сунчевим пламеном и жаром, на облачушке што се према црвеним правим зрацима провиде скроз, а ивица опточена ватровном румењу. Она тамо планина шта трепти у зраку поносни је Цер, који је одгајио толике јунаке. Иза Цера светли сунце опет нашим лепим земљама Босни, Хрватској Далмацији . . . .

— Ах, Далмацијо! Уздахну Вилма

— Твоја драга домовина! Примети попустљиво Љубомир.

— И твоја и твоја Љубомире.

— А Србија?

— И моја колевка.

У тај мах су се учестани глас бордарскога звона и точкова који удараху по руменој површини ушћа савског у Дунав.

— Пароброд, кликну вилма весело. И обоје се журно спустише низа стене калимегданске на обалу.

После неколико тренутака били су у загрљају својих најмилијих погођања — Ватрослава и Антоније.

У Б О Ј.

Доста већ беше ништави речи
На дело сада — ој!
Пашите мача, седлајте коња,
На сложни хај — у бој!
У бој! у бој!

Нек јекне Балкан, Турчину клетом
Да Србе није роб.
Нек сине крсташ, барјак нам свети:
„Слобода или гроб!“
У бој! у бој!

Нек пане Турчин од роба свога
У крвном боју — ој!
Слава је пала, слава ће с' дићи
Бијући крвав бој!
У бој! у бој!

У бојак браћо! Душан нас зове
Из гроба свога — ој!
Стресите ланце! на ноге хајте!
Срећан ће бити бој!
У бој! у бој!

Нови Сад.

J. Јоцић.

ЈОГУНИЦА.

(Свршетак)

Мени се смркло пред очима. Зајецах гласно, први пут после више година. Пред очи ми изађе цела прошлост — све, што беше у мени заспало, пробуди се, да новим животом прене. Мати ме радознало погледа; није знала, шта на ме учини тако силан утисак. Јецајући бацим јој се на груди. „Читај, мати читај! — па реци шта да радимо?“

Прелетив кратко писманце погледа у мене. Глас јој беше непоуздан, рука је дрхтала тако, да јој хартија испаде.

„Твоја је соба окренута југу — хоћеш ли да га доведемо?“

Не одговорим јој ништа, али је обгрлим још јаче и сузе нам се смешаше. Колико смо нас две препатиле! Како је поуздано земљиште правде и поштења. Како човеку слатко пада, када знаде, да је дужност своју учинио!

„Хоћеш ли моћи поднети, да и Малвина с њиме дође? — Она је његова жена, па — не може друкчије бити, јер шта би рекли људи?“

Ја се нехотице насмешим. „Ох, мати — све је у мени изумрло. Све ми долази као светиња, која кад се једаред обесвети, више се никад не може поштовати. Била Малвина или друга жена, све ми је једно — ни како не можемо Хермана оставити у невољи.“

Напишем писмо Малвини јављајући јој, да је она свакојако нужна, и молећи је, да ми јави, када се могу к нама преселити. Приложим и мало новца за прве најнужније потребе, очекујући с највећом нестрпљивости њезино писмо· Писмо дође. Из овога се уверим, да је Малвина била она иста као и пре три године, умиљата, послушна као дете, али без сваке самосталности.

„Доћићу, сејо, кад ти заповедаш, писаше она. Али би ми велику услугу учинила, кад би сама дошла по њега. Ја се ту не знам наћи, а он је негуд тако зловољан, да му нико не може угодити. Ох, сејо, ала су ово тужни тренутци!“

Осећала сам, како ми крвца срцу јури, и какву тешку жртву Малвина од мене захтева. Сви становници наше варошице познаваху историју моје младости. Сви знају, како ме је некада љуто увредио. Па сада, сада да одем у његову кућу, да пркос терам јавноме мњењу, да погледе свега света на се привучем?

Мишљах, да је то немогуће, али и пак одржи победу хладно, мирно размишљање, које ми у свакој неприлици поможе. Херман је умирао — то је све мењало.

Опет наберем оног истог цвећа са исте лехе и откинем листак тополе. Собу своју дадем по ново окречити, завесе опрати и цвећа на сто метнути — хтела сам да му први утисак буде пријатан, И за чудо — тога дана осећах се сретна. Срце ми покретаху осећаји невесте, али чистији, преображени, јер сада не имадох жеље нити наде, та онај, који је требао да буде мој младожења, био је близу гроба. Он ће, мислила сам, умрети на мојим рукама, душе ће се наше изравнати и ја ћу бити измирена с оним, који је био узор мога васцелог живота.

Опет донесе летњи поветарац мирис од цвећа кроз моје прозоре, опет беше јули, када мирним срцем пођем, да уведем Хермана у нашу кућу. Долазак његов ће да буде друкчији, пуно друкчији него ли пре три године! Много муке ме је стало, докле сам сама себе победила· Сада сам тек осећала благослов борбе, која је тада душу моју раздирала. Ипак

ме је стало напора, докле сам се решила, да уђем у кућу, у којој је Херман живео. Прођем кроз дућан, који је био са свим празан, јер је сав еспап на лицитацији продан, и кроз собу, али нигде није било ни бар мало намештаја. Све беше празно и пусто

Сузе ми тецијаху непрестанце, када закуцам на трећи врати. Нисам хтела губити ни тренутка, но се пожурих да Хермана одведем из ове пустиње у моју чисту, сунцем обасјану собицу, где цвеће цватијаше, где славуји прижељкиваху. На се нисам ни мислила. Када закуцах, зачује се у соби шуштање женске хаљине и врата се полагано отворе. Малвина стајаше на врати, и беше плашљива, детињаста као и пређе. У њеним великим, смеђим очима сјајиле су се сузе. „Сејо, ти си тако добра!! прошапута она.

Мој поглед прелети преко ње; не знам, шта сам мислила и осећала, али ми је срце тако куцало, да скоро нисам могла дисати. „Брзо, Малвино!“ рекох јој усиљено. „Кола чекају. Где је Херман?“

„Јованка,“ зачује се иза врата, која беху отворена, слаб глас. „Јованка, зар си ти главом дошла?“

Сада опет овладам собом. Сада знадох, да ми лице не сме показати узбуђености. Пођем Херману мирно, као да се није ништа догодило.

Он сеђаше у јединој наслоњачи, коју имадоше, пружајући ми ћутећки руку. Кад га погледах, не стаде сваке сумње: преда мном није био онај пређашњи Херман, преда мном је стајала сенка човечи а, коју је свака црта на смрт подсећала. Само су остале очи херманове плаве, добре очи — иначе се све променило. Малвина се окрене, када ми он ћутке, молећи ме, руку пружи. Њени свежи образи са свим побледеше под утиском овога састанка.

„Како ти је Хермане?“ запитам најпосле, прикривајући овом фразом своју прелазну забуну. „Мораш се охрабрити, па заборавити на све досадање. Хајдемо одавде. Мати нас очекује. Биће још све добро.“

Он се ухвати за моју руку дрмајући олако главом. „Немој тако говорити Јованка. Ти сама не мислиш тако — а и за ме би то несносно било. Али — бог нека ти плати, Јованка, бог нека ти плати!“

Не могох се дуже уздржати. Сузе издајнице потекоше ми низ образе. Ја их стресем — јер хтедох собом владати.

„Хајде, Малвино! поновим „Где је Херманов зимски капут? Морамо се пожурити, јер нас чека кочијаш. Спреми све, што мораш понети.“

Они се згледају. Он ми најпосле одговори. „Немамо ми ништа, Јованка. И ово, што ту видиш, није наше, већ туђих, милосрдних људи. Што су нам оставили, то смо из нужде продали“

Бледо херманово лице као крв поцрвени, кад говораше о овим појединостима. „Добро,“ рекох, „то ћемо бар лакше отићи! Узми моју мараму Хермане! Нужна ти је, јер ниси одавна излазио.“

„Ову мараму“, рече тако тихо, да се једва чуло, „ову мараму си ти имала још као дете!“

Ово рекав покрије очи, а њиме овлада велико узбуђење. Спопадне га грчевит кашаљ, тако да је морао држати се за моју руку, да не падне. Видело се, да му је сва снага малаксала и да му крај није далеко.

Малвина је гледала кроз прозор; ја метох руку на херманово чело' да му одлакшам. Тек после ми падне на ум, да сам и нехотице малвинино место заузела.

Када пређе кашаљ, одведемо болесника помоћу кочијаша у кола, и после једног

сахата лежао је у моме чистом, мирисном кревету. И Малвина је требала да што ради и да ми одлакша терет, који се на ме свалио, али она није ни за шта бригу водила. За ове три године није ништа научила ништа заборавила. Тако мораде мати седети поред болесничке постеље, а ја обучавах децу. Малвина или је читала или је по башти тумарала, играјући се кад и кад са великим псетом комшијеским.

Херман није за њу питао. Ја и мати ни једаред се нисмо на њега ни намргодили; није чуо, да сам ја скоро сваку ноћ до два сахата морала радити, да свладам посао, који се нагомилао. Када једнога дана Малвина оде и када у место ње дође писамце, у ком се прашташе с нама, не могосмо му то затајати, али противу сваког мог очекивања, није га то ни најмање ожалостило.

„Сирото дете!“ рече окрећући лице; „нисам јој дао времена, да си да рачуна о својим осећајима Малвина ми беше благодарна, и осећаше нешто према мени али — љубила ме није нигда.“

Ове ми речи за неко време одузеше храброст. Дакле жртва беше узалудна, са свим узалудна! Судба је све у једанпут преварила.

„Шта пише?“ запита Херман.

Силом се охрабрим и пружим му писмо. Сиромах самртник није видео, шта се у мени збива. Кад сам пред њиме била, увек ми је било лице мирно.

Малвина писаше, да није могла подносити, да бадава једе туђ хлебац. и пошто је Херман сместен, то ће она у престоници тражити за се станишта. „Ви једва чекате, да ме се опростите“ рече на завршетку, „боље је дакле што сам отишла — камо лепа срећа, да се нисмо ни кад ни састали!“

То беше све. Нема ту љубазне речце, ни молбе, нити поздрава. Херман испусти писамце и лежаше читав сахат непомично као да не беше у животу. Та оставила га је она, ради које је жртвовао мирноћу своје савести, оставила га је на самртној постељи, не осећајући према њему ни мало сажаљења. Ни са мном није говорио ни шта о томе, само узусти ове значајне речи:

„Јованка, ти си се осветила!“ —

Крај животу му брзо долазаше. Он је то знао и било му је по вољи. Имадосмо времена, да се још једно другом изјадамо Ја му од срца признадох, да сам била нагла и јогунаста, али и да сам се љуто покајала, те одавна постала блажијом и покорнијом.

Дође последњи часак. Беше септембра месеца, у недељу. Са оближње цркве зачују се звона. Глас њихов разбуди у мени давна изумрле осећаје. Поред мене био је човек, којега сам од младости жарко љубила. Први пут сада после толико година загрлим опет свога љубавника, прислоним опет на груди милу главу, зборећи јој о љубави, која траје и с оне стране гроба, која ни кад не умире.

Умро је с осмејком на усти. Измирио се са собом и са мном. Ветар се играо са увелим лишћем а звона беху престала. Само је још одјекивао и све тишији биваo мукли глас њихов. Очи му последњем тренутку непрестанце на мени почиваху. Уста му не могаху говорити, али са лица му читала сам ове мисли: тела се наша растају, али душе наше. које је љубав од младости венцем својим увенчавала, остаће у нераздучној, у вековечитој свези.

Тако бејасмо обоје кажњени. Он што је оставио мене, којој је задао реч, не уважавајући моју вредноћу и штедљивост, те се повео за лакоумним девојчетом; а ја што сам била осорна и јо-

гунаста, те нисам жељама свога вереника повлађивала.

Тако приповедаше старица.

Киша беше престала. Сунце је сијало на свежи, мајски предео. Тице на липама извијаху миле, љубавне песме.

Матилда није знала, да на вратима споредне собе стајаше млад човек нежно је гледајући и приповедање слушајући. У очима њеним засијају се бистре сузе, и свеже јој усне притискоше се на суху старичину руку.

„Стара“ рече тихим, дрхћућим гласом, „хвала ти на жртви, коју си ради мене поднела. Трудићу се да савлађујем своје јогунство, и —“

Старица се подигне притискујући на груди девојче, које је јецало и намигујући на Ђорђа да ближе дође.

„Овога о томе увери. Он одавна већ ишчекује таке речи.“

Матилда погледа на врата и изненади се кад спази Ђорђа, који није могао срцу одолети, а да не дође. Он рашири руке ништа не говорећи.

Тице све у глас запевају веселу песму. Старица се украде од младенаца. Ни е хтела слушати, шта се овде шапуће...

С немачког.

РАЗГОВОР И ПО ЈЕДНОГ ЧИКЕ СА ЈЕДНОМ ГОСПОЂИЦОМ.

Говорио 14. априла на ађанској беседи. — Н.

(Свршетак.)

„„Но хвала Богу чико сладки, кад сте једаред ућутали! Како сте се били захукали, ја сам већ мислила, никад краја вашим „разглаголствијама“ бити неће! Пак шта сте најпосле са целим вашим присиљавањем мозга доказали? Доказали сте то, да сте ви стар, да су вам хрђави живци и да зато неуживате у игри, која нема у себи уметности! Па које вама крив чико танки, што сте оматорили? Младеж за цело не, да је толико прогањате! Истина је до душе, да сте са гледишта народног лепо о нашем задатку говорили и многе злоупотребе весеља навели које постоје и за које и сама признајем да нису у своме реду; али, зар ја нисам чула од браца Симе, како ви у Молу у кафани проводите време, по цели дан картајући се, пијући, доминајући се и у диму седећи, да сте скоро и без новаца и без части и без очију остали! Кажите ви мени мој намргођени чико! дали таково живљење доприноси што народноме напредовању?! Примили сте се председништва школског одбора пак ништа за побољшање школе нерадите, него само интригирате и сироте учитеље збацујете намешћате и од плате им одкидате! Протурали су вас којекако за представника политичне обштине, пак што год предложите, а ви у мањини останете, мора бити да су вам врло паметни предлози! Са црквеног су вас председништва сбацили, пак сад морате, да као прост скупштинар издирете, а нико вас и неслуша, јер сте са господством и ауторитет изгубили! Узели сте неки посао, пак готово ништа нерадите, него се све тужите на хрђаво време; а ви знате, шта сте сами говорили; да пијанци и дангубе увек знаду наћи узрока, зашто ће пити и зашто ће дангубити! Обећали сте, да ћете и о мени нешто у „Јавору“ писати, па никад ништа; „празно обећање лудом радост“! Све је ово видите мени браца

Сима казао, а г. Гавра потврдио, дакле морам веровати и да је истина; а и иначе, види вам се по лицу, по носу и по очима да сте ђаволски забраздили! Пак онда при таком живљењу ви јошт смете против игранке и раскалашног уживања викати и ваше ко бајаги мероданне пресуде изрицати! Да нисте старина, ја би вам казала да је то безобразлук! а овако сами нагађајте, какво име заслужујете““!

„„Ми сироте женске, које нигди никакве забаве немамо, једва дочекамо, да се мало проиграмо, да буве растресемо и да се на свој начин и по својој природи проведемо; кад тамо, ми се јошт нисмо ни разишле, а неке тѝ оклепане мудрице под именом неког родољубља и морала дигну на нас вику, јави смо варош запалиле, те нас направе и ухвате и репате и јавно нас по новина критикују, а незнају, да је јошт Лесинг казао: да кад би женске другчије биле, него што су, да би баш онда, своју умиљатост и љубведостојност „изгубиле“!

„„Па нека би ми у нечем и биле на кривом путу, али кажите ви мени, какво ви нама васпитање и каква права дајете, кад толико рачуна од нас потражујете! Ако је која од нас отишла у Хацфелд на годину дана у промену, то се онда већ од стране родитељске ламентира, како ће ова девојчура сву сермију упропастити са њеним учењем швабскога језика; а ако је јошт и у Темишвар заварала та је онда већ и колко нетреба изображена, такову треба с места кући довући јер ће преучити! А мушкарци уче по 20. година, пак ништа; а ако се фамилија због ђака упропасти, то се држи да је сасвим у свом реду; јер наш сладки — како му се име зна јашити, па пливати, па играти, па билијарити се, на удварати се, па визите правити, пак љубавна писма писати, па у тамбуру и гитар свирати, пак све бирцеве по имену познаје, пак зна лагати, да га је наслија слушати, па и дугове правити а по мало и картати се и Бог вас пита, шта све он зна, што је нуждно у великом свету и што му у родитељским очима подиже цену““!!

„„А ми жалостне! Нити имамо каквог права у цркви, ни у варошкој кући, ни у школи, ни у држави; ни у саборима, ни нигде на свету! Јачи сте од нас, имате дебље кости и дебљу кожу на образу, пак сте нас свуда натраг потиснули и на кућу ограничили; а ви, ко сте, ви сте! Идете и урловите, нити вам се зна еснап ни ћипана, као вашке без госе! А кад сте с нама у друштву, а ви нам из галантерије неку усиљену почаст одајете, у руке нас љубите и изпод руке водите, а овамо се сами у себи смејете своме претварању, те кад нас кући до авлијски врата доведете, а ви нас у ребра тако грунете да се стрмоглавимо, те нам ваша галантерија на сву меру испадне! Јесте, тако је то мој танки чико! И како сам сад у цугу, могла би вам јошт читав дан цитирати којекаква безделија наши наметљиви тутора, — кои ни свој, а камо ли женски задатак живљења неразуму, него само којешта трабуњају, — али ћу се манути, да ме неби ветрењачом назвали, те ћу само јошт вама лично казати, да при свом том, што немарите за игранку и што сте навели млоге ваљане разлоге против ветропировићства и раскоштва, да би велиш ви много мање грешили и да би вас ми сви већма поштовали, кад би се са осталим светом изравнали, него што по крчмама и по диму ваше старе дане проводите! Ви мислите, да сте сву мудрост кашиком посркали, где умете морализирати; а из мога разговора видите, да би и ми женске, кад би хтеле

умеле мушкима паприке у очи бацити, јер то бар није никаква вештина казати, где те ципела жуљи““!!

„О свети Живане мој! Видиш ли ако Бога знаш, како се ова лепотица покондирила? Дакле тако је то мој сладки обешењаче! Зар за благоволење, које сам увек спрам тебе показивао и за науку коју си у моме друштву себи присвајала — те си до те бистроће ума дошла, која ти сада стои на расположењу — зар за све то, да ми то буде благодарност, да у таком тону самном разговарам?! Али најпосле ја сам крив, што сам те размазио и торокати научио, а притом сам заборавио, да твоја памет није зато скројена, да критично ствари пресуђује! Јесте, звездо моја из прљавог жижка! Ти мислиш, да ако си кадра — без да оданеш — један четврт сата говорити и мушкима „Снаш Пелине“ лекције читати, да си ти с отим Бог зна шта казала и с твоим се чиком у критици изравнала! Боже сачувај! Казивати нешто, и противника са разлозима уверити о истини својих назора, то је критика; чегртати пак читав сат без икакве свезе у мислима, а кад ти случајно каква јошт говорљивија отме реч, а ти од тежке жеље за разговором све мичеш уста и једва чекаш да ред на тебе дође; хе, јеси ли чула рано моја! Да ниси тако млада ја би ти казао, да је то гушчије блебетање, а овако остављам да сама себи сходно име бираш“!!

„Пак онда и она тражи нека права. Ваљда би хтела бити биров да судиш! или свештеник да проповедаш! или посланик, да беседе држиш на орсагђилишу!! Благо теби и твојој души! а благо и народу кога би ти заступала; тај би се усрећио, као год његов покојни ђаво“!!

„У твоим скромним ограниченим околностима, пак си се поневидила и никакав ауторитет неприпознајеш — као год наше комунисте, — него си пустила језику на вољу, пак тако таландари, да те је страхота слушати! А шта би тужан било, да се јошт до какве власти докопаш! Та ти би нама изишла на врх главе и од тебе би постао прави благолајави Јанко“!!

„Што си о моим пороцима и слабостима говорила млого си којешта погодила. а у млогом те је браца Сима и омануо; али кад узмеш, да се други у моим околностима са моим меланхоличним темпераментом неби ни подносити могао, онда ћеш твоме чики поверовати, да се он по могућству труди, да му ово мало живота узалуд непрође, а уједно се чува, да му пре прве смрти, његово морално достојанство не саране; јер да тога није, зар би он могао с тобом у своме положају, овако весело, као здрав читав говорити“?!

„Што се браца Симе и г. Гавре тиче, ја сам већ сит њиовог поповања? они нека само на себе пазе, да њих њов ђаво неоднесе. Али се при свем том ја на њи ни најмање не срдим, јер сам уверен, да ме они неоговарају из зле намере, него што би тако исто као и ти желили, да од мене неко девето чудо истешу, које је сасвим природно немогуће“!!

„Ја сам ти сад очитао буквицу, а и ти ниси мени дужна остала и то све за љубав, што ка'зо Прока деран! Ако нам разговор буде имао ту последицу, да се и ја и ти у нашем живљењу и у нашим назорима о животу поправимо, онда се нисмо забадава свађали и цавељали; јер језуите кажу: да цељи средства облагорођавају! У надежди дакле, да ћеш ти и од сада твога чику кад у Аду дође радо примити и млого му безазлени ствари — у коима он ужива — приповедати, праштам се госпођице! јер

БРОЈ 26. У НОВОМ САДУ 10. СЕПТЕМБРА 1875.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

УРЕЂУЈЕ ДР. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Стални сарадници: Јован Бошковић, др. Јован Јовановић, др. Милан Јовановић, др. Лаза Костић др. Стеван Павловић, др. Михаило Полит-Десанчић, Стеван В. Поповић, и А. Хаџић.

БЕЗ ОЦА И МАЈКЕ.

Роман у две књиге.

од

ПЕРЕ РАДУЛОВИЋА.

Друга књига.

$^{9}/_{3}$1861.

„— Тако ми дани брзо пролазе, да чисто не знам, кад сване, кад ли се смркне! Чисто се зачудих кад ми Данка рече, да је данас први дан пролећа. Чини ми се, као да сам ову зиму сасвим преспавао, и не знам, да сам осим детињства свога имао у животу своме доба, које ми тако брзо прође! Но није најпосле ни чудо, јер навек имам да радим; а кад не радим, онда опет мислим на Љубицу, и у тим слатким мислима лети ми време као муња што лети. Па и оно неколико тренутака ноћу, кад угасим свећу да легнем, па док не заспим, нису ми празни, већ пуни као што је пуно срце моје. Наравно, кад мислим чак на распуст, то ми се ипак чини, као да имам још читаву вечност да преживим, док то срећно рајско доба дође; али опет кад на ову зиму погледим, де не могу дан од дана да оделим, де се цела зима као у један дан слила: то се тешим, да ће и ови дани као и они тако исто брзо проћи и тек ће на једаред да сијне једна слатка зора, која ће у блаженом загрљају да споји два млада срца!.. Па и Данка ми вели, да јој дани тако исто брзо пролазе, што је сасвим природно, јер и она непрестано ил' учи ил' ради, а ово последње навек певајући Наше народне песме већ је све прочитала и неке и на памет научила Истина, да и сам читам радије наше народне песме него све друге вештачке умотворе, то ипак не тако грозничаво као што их она чита. Она од милине чисто дршће, кад почне да пева Косовку девојку или коју другу лепу народну песму.

Мени више пута појду од милине сузе на очи, кад је слушам, како пева, и гледам, како је задовољна и весела. —“

$^{13}/_{3}$.

„— Данас добих другу половину штипендије своје и скоро већину морадох одма издати, јер кудгод се окренем, свуда имам да плаћам, при свем том, што доста скучено живим. Но што му драго, само здравља, па ће све добро бити! —

$^{20}/_{3}$

„— Јуче чух од Мите, да ће због ускршњег распуста данас кући да иде. На моју молбу склони се и обећа ми, да ће ићи у К—, да посети Љубицу и да види и чује, шта је и како је. Кад

ми данас дође, да узме збогом од мене и Данке, седох те написах Љубици писмо, док ми се он са сејом забављаше.

„Мила Љубице!“ — писах драгој својој —“ Као мало дете радујем се, што добих у Мити прилике, да вас поздравити могу. Да вас волим, као што вас волети ни жешће ни верније не може нико на свету, уверен сам, да и сами знате; но ипак не могу, да вам и овом приликом то исто не кажем. Мила Љубице! Што је сунце својим сопственим зрацима, то је нада животу човечијем; а моја сва нада живота мога спојена је сада једино у вама: да ћете моја бити. Да немам љубави ваше и те речене наде, ја не знам и не могу да појмам, шта би и како би од мене било и какав би био живот мој?! Ја сам оптерећен бригом и послом, но ипак мени је свет леп и живот ми је сладак, и то једино за то, што имам вас, сунце моје! која ми ведрите и око и чело.... Ваше цвеће једном приликом код вас у башти вам отето стоји код мене чувано као каква светиња, и кадгод га узмем у руке, мени се чини, као да сам с вама заједно и мени одма теку сузе од очију. — Једно једино ме боли, што сам из манастира онако тајно отишао; али ви сте о том већ извештени, и уверен сам, да ми нисте за зло примили: јер ваше је срце сувише добро и нежно, да би примило за зло брату сироте девојке, која осим мене никог нема и која је много патила и много плакала. Она је код мене, здрава је и весела, добра душа. Жао ми је, што је не познајете, јер да је познајете, ви бисте је морали волети као своју рођену сестру. — Ако желите још штогод знати, нек вас Мита извести. — Ваш Миливој.“ —

Мита се опрости с Данком и пође са мном на жељезничку станицу. „Срећни Мито!“ — рекох му при поласку: „Ти идеш сада оцу и матери, тамо те радост и весеље чека! Ићи ћеш Љубици, па ћеш је видети и у њу гледати; а ја јадан при свој жељи и чежњи својој, да је видим и да у њу гледим остајем овде, па слажем јаде и наде једно преко другог на своје младо срце! Мито! кажи Љубици, да без ње за мене нема живота!“

Ми се загрлисмо и пољубисмо, он седе и оде; а ја остах гледајући за влаком, догод га видети могох. —“

$^{29}/_{3}$.

„— Од неко доба почех се слабим осећати, али никад ми не беше тако као данас. Целе прошле ноћи не могах мирно спавати, јер сањах непрестано неке страшне, чудновате снове: но када зора сијну, поче ми нека тешка, непојатна туга срце стезати. Изиђох рано из одаје и пођох мало иза вароши, при свем том, што промицаше ситна киша и што дуваше ладан ветар, лудо мислећи, не бил' како ублажио груди своје! Но што дуже ходах, то ме почеше груди све јаче болети, ноге ми стадоше клецати, сва ме снага поче остављати и ја видех, да сам клонуо и да даље не могу. Почех се кајати, што одох из одаје своје, али кајање беше већ доцкан. и ја се морадох спустити на један ладни, мокри камен; глава ми клону, крв ми потече на нос и на уста; чело ми пробијаше ледени зној, а из ока ми полете вреле сузе, и мени беше као да ме почиње свест да оставља! Но то стање не трајаше дуго, крв ми брзо преста и ја се упнем из петних жила, те одем до прве чесме, оперем се од крви. па се онда полако упутим стану своме. Дошавши у-одају бејах тако изнемогао, да се не могох на ногама држати; а при том ме љута грозница затресе, да мишљах, раздробиће ме! Данка видећи ме бледог и жалосног притрчи уплашена к мени, па ме поче испитивати, шта је и како је;

а очи јој беху пуне суза као што и моје беху, јер ми срце од тешка бола пући хтеде. Одма се свучем и легнем у постељу, а Данку замолим, да отрчи по лечника. Но чим она оде, ја у жестоким боловима изгубим сасвим свест своју. — Кад опет к себи дођох и отворих мутне очи своје, сеђаше Данка поред мене, лице јој беше бледо, а очи јој беху црвене и пуне суза. Чим виде, да сам к себи дошао, утре сузе своје, пружи руку преко мојих груди, па се на мене смешити стаде. Из мојих груди отрже се тешки уздах и ја јој обвијем обе руке око врата, па дуго укоченим оком гледах у њу.

„Сиротицо!“ — рекох јој тужним гласом — „Шта ћемо радити, ако ова болест устраје дуже време, па да морам у болницу прећи?“

Данка се на ове речи сетно насмеја, па ми тијо рече: „Не ћеш у болницу! Не ћеш, Миливоје! Ја ћу те неговати, ја морам навек поред тебе бити. навек, ма никад не спавала, али ти не ћеш у болницу! Ја сам већ и лечнику казала, да ћеш ти остати овде, јер и он ми рече, да треба тамо да одеш.“

— А зар је био лечник код мене? — упитах је мало зачуђен.

„Био је,“ — рече ми Данка — „одма је са мном дошао. И он вели, да ће све добро бити.“

— Али ако не буде тако, — рекох — као што лечник вели, шта ћемо онда радити? Па и ако одма издравим. шта ћу опет с ђацима својим? Ја сам клонуо, па се више не могу толико напрезати! А они су ми једино уздање моје! —

„Ја имам готових радова, па ћу то продати;“ — рече ми Данка — „а при том ћу од сад удвостручених трудом даље радити, ма било и дању и ноћу, па ћемо опет живети моћи!“ —

— Од тог нема ништа! Ја за то сада и болујем, што сам радио дању и ноћу; што сам се напрезао више, него што ми допушташе снага моја. Видиш, Данко! то су ти тајни природни закони, које људи „божијом вољом“ називају, о које се сиромах тако лако може и скоро мора да огреши, па да после невино страда на строгим, неизмењивим последицама њиховим. Ах! Од како остасмо без оца и мајке, ја сам се више пута о њих огрешио: које пређе глађу и жеђу. које сада неспавањем и напрезањем. Али они оће каткад дуго и да ћуте, али не ће никад ништа да прећуте. Моје здравље не беше онако темељно, као што би при бољим околностима могло да буде; но ипак бејах толико снажан, да сам мо ао умерени труд навек издржати; али од како сам морао при истој снази труд знатно да увеличам, само да бисмо животне потребе своје подмирити могли: пореметио сам равнотежу своју и сад сам ето сасвим клонуо! Сад се свете ти закони и за све оно, што сам им скривио и пређе у животу своме! Ах! кад сироче нема само нигде никог, још како тако; али кад нема нигде никог и нигде ништа о! како је тај живот онда тежак и горак, како је пун јада и пун опасности!.. За то, Данко! немој се сувише напрезати, јер место једног богаља могу бити лако два! —

„Не ћу се, Миливоје! сувише напрезати — рече ми Данка — „већ онолико, колико без опасности могу; а то ће нам опет од помоћи бити, док ти сасвим не оздравиш. У осталом немој се толико бринуть! Немој, ја те молим, а најмање за мене, јер брига не годи твоме порушеном здрављу!

Ова дубока љубав, која лежаше у данкином погледу и говору, пријаше ми као најслађи мелем растуженом срцу

моме и ја се почех чисто снажнијим осећати, а по лицу ми сијну тија радост као пролећно сунце после мутне кише...

После подужег разговора и узајмног тешења заисках од Данке књигу, у којој беше љубичино цвеће. Ја га узедох у руку и дуго гледах у њега а на трепавицама мојим почеше се сузе скупљати.

„Јеси ли то цвеће од Љубице добио?“ — упита ме Данка и поче се весело смешити.

Мене ово питање тако изненади, да ми сво лице стидљиво горети поче: „Од куд ти знаш за Љубицу?“

— Казао ми је Мита све! — одговори Данка гледајући у мене, а поглед јој беше тако жив и весео, као да од ње нема на целом свету срећније девојке! —

„О Данко! Данко! Ја бих несрећан био, да тебе немам! —“

9/4

„— Бејах се одао нади, да ћу што пре оздравити, но ме нада љуто вара! Ах! Кад зора засвити ја мутним оком погледам на светле прозоре; гледам дан, који свима нове наде у срце улива, а мени јато црних брига и очајаних мисли спушта на ум и на срце, да њима бавећи се вече очекујем. И опет бих дан још како тако провео, само кад не би ноћи било! Кад се почне сумрак да хвата и у зиду попци зацврче: тад ми машта тако чудновате слике ствара и преда ме излази отац и мајка, излази Љубица, мој покојни друг Марко и другарица Марина, а с њима и стрина и луди Стева и све слике живе и мртве, миле и немиле, преживела прошлост и створена будућност, и свако ме друкчије гледа, свако ми друкчије збори; а ја их гледам и слушам, док ми се у очима суза не засија и док их бони уздах мој од мене све не растера! И те појаве почну се опет скупљати, а муке настају све веће, које ме немилице море!.. Ах! Па кад у Данку погледим, то ми срце пуца, из ока ми лете вреле сузе, које морам навек да сакријем, јер моја једна суза изазове десет њених! Сиротица! По целе ноћи не склапа сањивог ока свога, већ навек седи поред мене и навек ради, тешећи ме, да се немам за што бринути јер она ће сада за мене да ради, као што сам до сад ја за њу радио. —“

11/4.

„— Де је сада оно време, кад не бејах у стању ни дане да бројим?! Сада бројим сваки тренутак, и сваки ми тренутак рађа читав живот нових брига Ето данас ми дође један ђак мој, син једног званичника, да ми се захвали на труду моме и да се са мном опрости, јер му се отац с целом породицом својом одавде сели, почем је званично премештен у друго место на више звање. Истина да бих морао и сам неке ђаке напустити, то ми је ипак жао, што морам баш овог изгубити, јер беше скоро најбољи од свију. Од оних осталих једног се морадох и сам одрећи, јер и он ми је доста допринео болести мојој! — Да ми остану верна бар она остала тројица, то би опет добро било; али ако ова болест дуже устраје, бојим се, оће ме и они оставити, те ћемо остати без леба и ја и Данка, јер добро знам, да кад их човек једном у невреме овако изгуби, тешко их је после опет добити. —“

14/4.

„— Непрестано лежим и опет једва кад и кад могу да заспим, јер ми бриге спавати не дају. Данас после подне малаксаше бриге пред тешким сном, који ме однесе на својим лаким крилима у своје безбрижно царство. Но кад сам очи опет отворио, поче се већ по мало сумрачити и први поглед мој паде ми на Данку. Ах! Сиротица! И њу је санак

савладао, јер сеђаше на столици поред моје постеље, а лепу главу своју држаше на мојем узглављу и мирно спаваше. На крилу јој беше платно, које је шити почела, па у шивењу тако и заспала. Ах! Данко! Данко! Ако већ умрети морам, на кога ћу тебе да оставим? До сад бесмо заједно, два сирочета, уживајући једно као и друго даре дана својих и надајући се лепшем, срећнијем животу. а сада — сада — —! Ако се већ морам с тобом растати, за мене ће престати нада и радост, али ће уједно престати и туга и жалост, и суза и уздисај! За мене ће све престати, јер ког једаред земља загрли у своја ладна недра, тај се више никад не смеје, али никад и не плаче!.. Но док ја одем под земљу, ти ћеш остати на земљи, остаћеш сама без брата свога! Ко ти може добар стојати, да ћеш срећна бити?! А до твоје среће много ми је стало! Ти си још млада и неука, а пут живота је многобројан, но сваки је мрачан и сваки је клизав. Као сироче, знам, да не ћеш од глади умрети, јер добра рука ако коме штогод даје, она прво сирочету даје, а добрих руку још има у народу нашем. Но слути ми се, ођеш много плакати, јер тешко свуда своме без својега! —“

Док се ја таким мислима бављах, Данка се трже из сна свога и поче се на мене смешити; но то смешење не беше онако слатко и умиљато, као што пређе беше.

„Иди, Данко! лези!“ — тијо јој рекох — „Јер ти си по свој прилици ноћас мало спавала!“

Она ми на ово не рече ништа, већ скупи ствари своје, па се упути у своју одају. Сиротица! И она је већ сасвим изнемогла, јер оком једва гледа и ногом једва корача! —“

$^{20}/_{4}$.

„— Предигох се мало са своје несносне постеље и наслонивши слабо тело своје на данкино раме дођох до прозора и седох, да се сунчам на пријатним зрацима топлог пролетњег сунца и да гледам људе, који улицом веселим лицем пролазе. Срећни људи, који могу да уживају дане своје! Ах! „Док ме имаш ти ме не знаш!“ — вели наша пословица, и збиља, док бејах здрав, никад не осећах тако живо лепоту света и сладост живота, као што сада осећам! —“

(Наставиће се.)

НА УКОПУ.

Ево свите тужне... иду пратиоци,
Мајку да сахране...
У одаји чујем лелек мога злата,
Милчино јецање.

А на пољу сумор... облак над облаком...
Небо сузе лева:
И богу је тешко чути,
Како моје Милче над мајком запева!

И богу је тешко... ал је теже мени
Лелекање њено....
Што не носе мене мешто мајке њене
У то гробље немо!

Тако би се једном испунила бујна
Она жеља жива:
Да ми моје лепо Милче
Бар сандука црна милосно целива!

Да ме спусте доле, де престају боли,
Живот, осећање;
Куд' са мртвим телом и срце и љубав
Вечито сахране.
Куд' не допру гласи милчина лелека
Од те страшне ноћи,
Де не боли црна мис'о:
Да ја моме злату не могу помоћи...

Ђена Павловић.

„НА ПРОЛЕЋЕ“!

Приповетка из српског живота.

(Свршетак.)

IX.

Зловољан ти је наш господар Јосим од јутроске а како и не би кад му се чини да је целу ноћ ружно сањао. Како је оно после синоћнога догађаја свео очи све му се привиђала она стара Пешта, још кад је он долазио с коли на вашаре. Онда ти човек није био ноћу сигуран животом ни у најживљој улици. Растрешеној машти старчевој чини се час по да је као дош'о горе на вашар. уза се има силан новац а одсео је код „два пиштоља“. Мало је ко одоцнио на конак, смркло се, он на ћошак а жица звижну кроз зрак и паде му око врата. Већ је стеже зликовац, вуче га к себи да га опљачка, у призраку светњака гледну му гушећи се у очи и види где стеже жицу сатанским осмехом — витез Стојан Петровић! Старац се тргне из сна. Попао га чисто хладан зној. О да грозна сна! Није дакле ни чудо што старац од јутроске није при вољи. Све би ко хтео да заборави шта му се синоћ догодило а овамо не може. Стиди се сам себе како је могао изгубити присуство духа. Да је то против душмана око у око, ту би се видило ко је јунак, ал овако ноћ, непознат пут, ноћни лупежи, е ту се стран човек већ нешто и прибојава. Тако се теши старац. Но он је бар остао на мети али витез Стојан. — ма како да се узме ствар, витез је утекао као права кукавица. Јуначки лик кога је себи старац створио о своме новоме зету, претрпио је последњи удар. Долази му некако да би чисто волео да га више никад и не види. И неосетно прикрадаше му се озбиљан лик Миланов у душу. Да није Милан придошао у одсудноме часу, ко зна шта би још могло бити? Даде му се на жао што га је онда на дому тако опоро одбио. Пређе да мери јавне прилике. У јавноме животу народа нигде оштријега знака да се што миче и креће. Општем устанку претходе местни комешаји. Можда је Милан имао право да још није време. Некако му речи његове, кад их добро промери не долазе више тако опоре. Још мало па поче старац увиђати да између њега и Милана није велика разлика. И Милан верује у ускрс Српства, само вели да морају настати друге прилике. Кад се ствар узме озбиљно и биће тако. За ослобођење мора се дићи цело Српство, а да се дигне цео народ мора га проникћи та мисао скроз и скроз. Треба да плане цео народ једним жаром, једним одушевљењем, да устане као један човек па или славно умрети — или изгинути па да нас више и нема кад нисмо људи. Што старац дуже премишља, све му се више чини као да се буди из некога заноса. Да се ту шго год кува ваљда би Стојан радио тај посао са већим људима. Старац се не сећа да га је виђао у Новом Саду са првим људима. Дерлад су га упознали с њиме. А да се тај човек не лепи њега другог чега ради? Крв појури старцу у лице кад помисли колико се дубоко већ упустио ш њиме Наиђе га чисто неки страх, кад поче да премишља да је он томе човеку обрекао своје јединче. Не сме чисто да помисли шта би било да је то каква скиталица из света. Још неможе да се прекрха — али ће бити на опрезу. Оставиће да се ствар мало утиша, та има још каде до пролећа. Донде ће већ он још изближе проучити свога новога зета а и распитаће се за њега. Има он

својих људи у Трсту, који познају све знатније Црногорце.

Док је старац премишљао о витезу Стојану — дотле је наш витез био већ очистио чувства из Пеште. Како је синоћ стругнуо био, чим дође у свој стан, затече позив у варошку капетанију. Одмах је знао колико је избило. И овде су му омирисали траг, па дај за времена да чисти даље. Истина жао му је било што је господар Јосима окламао тек за стотину дуката, такој тици уздао се он да очерупа још више перја. Али нужда која га је гонила да бежи у свет била је још јача, знао је добро да ако падне шака власти па му почну судити за све његове нитковлуке, биће мало и по века да премишља о њима у хладу. Зато збогом лепи снови па чистац у друге незнане крајеве

То јутро похитио је Милош раније Милану да му саопшти неко врло важно писмо и да уговори с њиме шта им ваља даље радити. Нашао је га баш где премишља о синоћном догађају.

— Здраво побро. Синоћна лакрдија је добро испала! — рече Милош улазећи у Миланову собу.

— Каква лакрдија? Вера и бог ја незнам ни за што — одговори Милан здрављајући се са својим другом.

— Верујем да незнаш, јер ти си пао међу нас као из неба. Ти ниси до душе био у програму али остала раја схватила је на мах ново „опстојателство“ па је вешто одиграла своју улогу, да си ти тим светлији био као избавитељ! —

— Та шта ти то трабуњаш, вере ми ја те неразумем добро. —

— Шта неразумеш? Синоћан нападај удесио је браца, да мало поплашим мога јуначкога ујака и онога пробисвета — да види старац какав је јунак његов силом зет. Акурат да је витез подбо папке те стругнуо у непело да га ни тане не би достигло. Да виш данас хвале од њега! —

— Ти си увек доспео на таке лакрдије — рече Милан озбиљно.

— Какве лакрдије море! Прво је и прво да убијемо витезу нимбус у старчевим очима. Ја бих се чисто окладио да га старац од синоћ држи за последњу кукавицу на свету. Ако сам то постигао, онда одмах уговарај с Милицом кад ћеш држати сватове — тако сам сигуран! Ал међутим ево још новијег „опстојателства“ на које могу већ сад узвикнути „Живили младенци!“ — рече Милош и пружи Милану писмо да га чита.

Милан читаше: „Драги Милоше! Из твога задњега писма видим да ти је твој лаковјерни ујак пао шака опасноме лупежу. Као што ми описујеш ту скитницу, неће бити нико други него онај лупеж, за кога се ни данас не зна ко је и од куда, јер је досад мењао сто имена. То је онај исти за кога су нам јављали и из Београда, из Париза, Беча, Минхена и Берлина па и из Трста да час под личином црногорскога сердара, час рођака Мирковог, вара и краде де год кога дочепа. На моје поштење те увјеравам да тај лупеж никад није ни виђе јуначке Црне Горе а камо ли да је рођен Црногорац. Таки измета нема у нашој дичној Црној Гори. Сва је прилика да је тај лупеж од некуда из Турске, за то ћеш учинити добро ђело ако га предаш власти — јер тај има много на души а твог ујака опомени да се чува таких скитница и лупежа, који у име родољубља пљачкају народне људе Овамо у ови крај све је мирно. Још нијесмо залијечили ране задњега ратовања. Али бог и божа вјера кад сад опет заратимо биће последњи бој на смрт и на живот. Јалићемо Српство ослободити — ја ли ћемо сви до једнога изгинути — али кад устанемо устаћемо од Ловћена до

Балкана сви листом. Здраво да си и јављај се. На Цетињу 20 јула 186* Твој побратим С. К.

Милан је писмо прочитао па чисто није могао да верује својим очима.

— Шта велиш — рече Милош поносно — ово ће тек отворити очи у а Јози. Чисто ће ми бити жао ко ће пасти из деветог неба! —

У тај мах уђе слуга госпође Екатарине. Беше дошао да зове Милана на ручак.

— Добар знак, побро, данас ћемо ломити погачу с оним лупежом, али ће му пресести! —

— Кад ти мене тако обрадова побро ево да обрадујем и ја тебе. Ево ти читај писмо министра просвете из Београда, где ме именује професором на београдској гимназији!

— Живио!·кликну Милош радосно. — Бадава побро ти си се родио у бешьци, две среће у један исти мах! —

* * *

Време је о ручку. Дошао је и Милан и Милош а срдара Стојана нема још никако, слуга вели да су му у хотелу казали да је отпутовао јутрос али госпођа Екатарина није могла да верује, послала је била слугу пред подне, да пита још једаред.

Сви су се скупили у салону.

Госпођа Екатарина седи на дивану у црној свиленој хаљини, па се разговара с Миланом. Мора и сама да призна да јој се његов озбиљан разговор и мушко понашање јако допада Није га виђала већ три четири године па га је била са свим друкчије представљала. Милица слуша неданимице разговор Миланов и теткин, јер слути да о томе виси њезина срећа, њезин живот. Поведе се разговор о синоћњем догађају.

— Та где је тај срдар толико остао — рећи ће господар Јосим зловољно јер је већ осећао да је гладан.

— Та да причекамо још док се врати слуга — рече госпођа Екатарина прекинувши разговор.

У тај мах уђе слуга и јави да је заман ишао у Пешту по сердара јер су му и опет казали да је отпутовао и још нешто. — То шапну слуга госпођи Екатарини тихо да нико није могао разумети.

Госпођа Екатарина ђипи усплахирено, подузе је бледоћа и једва изусти речи: — То није можно! Невероватно! —

— Тако ме је уверио портир од хотела — рече слуга понизним гласом.

— Чујеш Јосиме — рече домаћица прибравши се — шта овај вели? Тај твој сердар је нека варалица и лопов кога вија полиција да га затвори! —

Шта, шта? — промуца господар Јосим и дође блед као дувар.

— То је лаж, то није могуће! — рече старац несигурним гласом.

— И моје вести тако гласе — рече Милош достојанствено. — Ви знате овога пријатеља, ево па читајте шта пише о томе назови сердару! —

Господар Јосим извади наочаре из џепа, спусти се пошто су му од узбуђености колена дрхтала у наслоњачу и стаде да чита полу на глас писмо што му га је Милош пружио Што даље читаше рука му све више дрхташе свршивши писмо испусти га из руке и клону натраг у наслоњачу као да га је капља погодила Али за часак па скочи као рањен рис и рикну:

— Воистину последњи је свет, кад има и оваки хула на свету! Али дочепаћу ја тебе ниткове, нећеш ми се сакрити да ти је бог ујак! —

Госпођа Перса и Милица гледаху неме у овај призор. Кад је Милош у две три речи саопштио им садржај писма спаде им терет с душе.

Госпођа Перса се једва уздржа, да не суне на старца. Али мудра је женска глава! Савлада се, приђе старцу и метну му руку на раме.

— Умири се старче, па признај да и твоја жена није најлуђа на свету. Хвала богу кад нас је прошло то чудо!

Ова блага реч паде старцу као благ мелем на рану, од муке му се образ запали и сузе му ударише на очи. Погледа жену чисто благодарним очима и загрли ћер тако топлим загрљајем, као да је била мртва, па му је сада опет оживила. Са ћери му се оте око на Милана.

Чисто застаде али се на мах прекрха у њему она благословена српска нарав, што час тутњи као гром а час је спет блага као јагње.

— Учиних ти криво, синко, али ћемо још за времена, све поправити. Праштај. Људи смо. Али ако да бог здравља доживићу ја, зете мој, и то твоје свесно колено али онда се држи ако ништа не буде — ја ћу ваки старац сам ударити на Призрен бар да јуначки погинем! —

— Неће бити тако мој драги тасте, — рече Милан свечано. — Велике мисли чим се роде брзо се и шире. — Неће проћи ни десетак година а Српство ће се дићи листом у последњи у очајни бој. — Устаће народ да још једном заложи сву своју снагу па или слобода и јединство — или смрт за навеки! Кукавица био и хрђом капо док му је колена кои онда не пође на бој, на Косово! —

Ст. В. П

ПОД БАРЈАК!

Готов нек је сваки мрети
За слободу, народ свој!
Вријеме дошло ево,
Да се бије крвав бој!

Додијало чамовање,
Дотужало ропство ово!
Сви под барјак под тробојан!
Скоро ћемо на Косово!

Н. Сад. 1875. Паво Ј. Марковић.

ДЕЈСТВО МУЗИКЕ НА ЧОВЕКА И ЖИВОТИЊЕ.

Моћ музике. — Приче и скаске. — Музика сматрана као лекарија, — Тарантела. — Дејство музике на животиње.

Као што сликар чини светлост и боје носиоцима својих идеја, тако музичар влада звуцима и њима изражава осећаје Музика је говор као и сви остали, говор, који у мекоћи и пријатности добија, што му у оштрини и одређености недостаје.

Обично се вели, музика је вештина, којом се звуци спајају тако, да пријатно дејствују на наше уво. Философи старога века употребљавали су ту реч у млого ширем смислу. Они су у том разумевали и играње, мимику, песништво па и саме знаности. Хермес назива музиком знање реда свију ствари; Питагора и Платон сматрали су музику у читавом свецком систему. Отуд потичу оне мистичне претставе о хармонији сфера, о макрокозмичној музици и т. д. што се провлаче кроз читав средњи век.

Слободно се може веровати, да је музика била прва међу свима вештинама. Тице су могле послужити човеку за учитеља певању. Инштрументи у које се дува — трубе и свирале — дођоше одмах по том. Диодор вели, да их је

изнашао неки пастир, који је прислушкивао зујање ветра по рогозу; Лукрец мисли исто тако.

Инштрументи са жицама, као и бубњеви и таламбаси, такођер су прастари. У старом веку час се мислило да је музику изнашао Меркур а час Аполон; за Кадма, који је довео у Грчку вешту свирачицу Хермијону, Амфијона, Орфеја и још неке друге, веле, да су они основали инштрументалну музику. По првој књизи мојсејевој, пореклом су сви „свирачи и трубачи“ од Јубала, сина ламехова и адина, из племена кајинова. Да на кратко кажемо, порекло музичких инштрумената губи се у тами најдубље старости.

Уплив музике на нарав народах и њезину моћ над срцем луцким, признају сви философи прошлих времена. Платон је тврдио, да неки звуци проузрокују ниске страсти и охолост, а други томе противно По његовом мишлењу каква реформа у музици повлачи за собом државни преврат. Кад би то било истина, морао би Рикард Вагнер у Баварској дићи револуцију.

Поливије приповеда, да је у хладној, кршној Аркадији музика била преко нужна, да разблажи нарав становника; да нигде није учињено толико злочинстава, као у Кинети, де се није знало за музику. По Атенеосу доносили су стари све божије и луцке законе, моралне изреке, приче и предања, у стиковима и у музици, које су тада корови јавно уз пратњу инштрумената предавали. Код израиљског народа наилазимо на сличан обичај. Музика је давала тим апстрактним стварима неку особену чар и чинила је, да су их слушаоци памтили.

По платоничарима је и луцка душа састављена из хармоније. Музика, говорише они, може ту преегзистујућу, првобитну хармонију наших духовних става опет довести у равнотежу, ако ју, као што то често бива, поремети додир са земаљским светом. Сви стари писци причају чудне ствари о чаровној снази музике Орфеј својом песмом припитомљава шумске тице, доводи реке да у току своме застану, а дрва и стење да играју. Кад му је смрт уграбила Еуридику, силази у Ад, де му Плутон ганут његовом свирком, обећава повратити жену, коју он не промишљеним обазирањем изгуби по други ред. Божанствени Амфијон гради око Тиве зидове; уз брујање његове лире слаже се камење са свим послушно једно над другим и једно поред другог.

Ту музика гради зидове и бедеме, по други мести их руши; зидови јерихонски падају испред јеке дугих труба свећеника израиљских.

У финским народним причама претвара се песак на обали морској у драго камење морски се вали умирују, дрва се њихају по такту, медведи застају пуни смирености, кад Вејнеменен жице дирне; на послетку се и он сам тако занесе и пролива место суза, дробан бисер.

Веде или свето писмо инђанско такођер славе моћ музике. „Нигде“, вели Заминер, „није музика као природна сила сјајније увеличана, него у инђанским причама, које говоре не само то, да су је луди и животиње слепо слушали, већ да је и сама мртва природа песмама, што их је бог Махедо са својом женом Парбутеом компоновао, подложна била. Миа-Тузин, гласовити певач из доба краља Акбера, певао је једном у по дана песму што беше посвећена ноћи, и гле чуда, помрча сунце и мрак се рашири свуд око њега, докле је његов глас допирао. Друга једна од оних песама имала је снагу, да оног певача у ватри растопи, који би се усудио пе-

ваги је. Акбер заповеди неком певачу да пева ту песму стојећи до грла у реци Ђумни. Несретник изгоре у сред воде.“

Моћ, што се приписује музици, да распаљује и стишава страсти, дала је повода читавој повојци гатака. Давид свира у харфу пред краљем Саулом, кад овога нападне зао дух.

Налик на то казује се и о гласовитом Фаринелији. Кад је 1736 године дошао у Шпанију, излечила је његова песма краља Филипа V. од дубоке замишљености; краљ га задржи код себе, забрани му, да се не сме јавно продуцирати, и обасне га млогим милостима. Фаринелија задржи тај положај и под Фердинандом VI.

Музичар Тимотеј распалио је Александра великог до беснила, свирав му фрижку песму, а ублажио га је, прешав на лидску. Бојеције прича, како је Питагора једном затекао неког младића тако угрејана љубомором, музиком и вином, да је исти намислио био, да запали кућу своје драгане; сâмоском философу испаде за руком, да опамети младога лудака, заповедив свирачици да замени фрижку песму каквом другом, блажијом. Другом једном приликом утиша Терпандар побуну у Лакедемонији, засвирав у своју цитру. У оно доба се то могло; данашњим даном тешко да би се то могло постићи, кад би полицију наоружали трубама и гитарима!

Целтски свећеници прибегаваху музици да разблаже обичаје свога народа. Код Газа разваћаху борце барди својом песмом. Изненадније је ово, што прича св. Аугустин: један прост свирац тако је очарао неки већ од природе осетљив народић, да га је изабрао себи за краља.

Северна једна скаска потсећа на причу о Александру великом. Ерик добри, краљ дански, чуо је де се неки певач хвастао, да по вољи може своје слушаоце разгњевити, развеселити или растужити. Ерик је хтео да одмах покуша али онај други се извињавао и говорио о опасности, што би се отуд могла излећи; али што се више изговарао, тим је краљ већма наваљивао. Кад је већ видео, да се мора повиновати, даде уклонити сво оружје, а у једно замоли и то, да се поставе неколико гледалаца у удалење у ком га не чују и да им се заповеди, да у нужди прискоче, харфу му из руке истргну и о главу му ударе. За тим се затвори са краљем и са још две три верне слуге и засвира. Започе неком тужном мелодијом, која све присутне из дубљине срца ражалости; за тим окрене нешто весело да су од радости и весеља сви почели играти и скакати. Али на један пут постаде песма дивља и жестока, слушаоци се јако узбудише а краља спопаде страшан јед. Кад то видеше дворани, што на пољу стајаху, притрчаше, отеше од певача харфу и ударише му је о главу, да га ућуткају; али краља не могоше шале умирити; већ је неколико својих слугу добро песницама пролупао и по тлу их поврљао, док им једва не пође за руком, да га јастуцима затрпају. Нека друга скаска вели о тој истој ствари, да је Ерик пробио врата, дочепао се мача и оборио четворицу својих људи; са тога се тако јако кајао да је захвалио на престолу и отишао у Јерусалим да се каје; умрьо је на острву Ципру.

За Хенрика III. десило се у Француској нешто налик на то. У сватови херцега Шоајеса музичар Клодин тако је узбудио истина не краља, али једног од дворана, да се исти заборавио и у присуству владареву латио се оружја; Клодин се пожурио, да га другом песмом ублажи.

Певач љубавних песама Петар Шатонефски, који је живео у 13. веку, могао је своје слушаоце врло јако узбудити. Нострадамус прича о њему ову анекдоту. Кад је тај песник, враћајући се једном из гостију од господина Рошмартина, ишао кроз валоншку шуму, задрже га арамије и отму му најпре коња, благо и сво одело па онда хтедоше и њега да убију. Тад их замоли Петар да се смилују и да послушају песму, што ће је да отпева, пре но што ће умрети. Лопови пристану на то, а он уз своју цитру отпева песму, што је њима у почаст саставио; то их тако дирне, да му вратише коња, благо и одело и с чашћу га отпустише.

Позната је и скаска о хамлнском пацоловцу. Године 460, тако казују људи, дође у варош Хамлн у Саској неки човек, који се понуди, да за добре новце ослободи становнике од пацова, који су им јако досађивали Они пристану да му плате што је искао. Тад он извади из џепа врулицу и одсвира неку особиту мелодију; на скоро видеше људи, де из свију кућа пацови гомилама врве и за њим иду до оближње реке, де се сви подавише. Кад се вратио и заискао обећану му награду, нудише му млого мање. Пацоловац не рече ни речи: али сутра дан дође са неком другом врулицом, и кад је у њу засвирао, пођоше за њим сва деца од четири до дванајест година. Одведе их у неко брдо испред вароши а отуда се никад више не вратише. Грађани лелекаху и кајаху се што беху тако неверни, али већ беше касно. Од тог доба броје у Хамлну године од одласка дечијина, као што Мухамеданци броје од бегства свога пророка. Слика једна у варошкој цркви претставља тај жалосни догађај.

Не морамо се враћати у доба причака, да нађемо примера за чудноvату снагу музике. Ко није слушао за курајген, који је Швајцарцима, што служише по туђинским војскама, пробудио бол за отаџбином! Најпосле су морале власти уз претњу смртне казни забранити војничкој капели, да не сме свирати ту мелодију пошто би сви Швајцарци, који год би ју чули, бризнули у плач, побегли или на смрт се гризли. Ж. Ж. Русо овако се изражава о курајгну. „Узалуд се траже овде, вели он „моћни акценти, који су кадри проузроковати таке силне утиске. Ти утисци не постоје за странце, они стоје у свези са навиком, са успоменом са иљаду особених околности, на које потсећа Швајцарце та мелодија, и које боно буде чежњу за одласком, отаџбином, изгубљеном младошћу детињским играма и васцелом прошлости својом. Мелодија је још и дан данас иста, али не производи већ више онога дејства, јер су Швајцарци изгубили укус на стару простоту и не тугују више за њом, кад их на њу потсетим. Нов пример томе, да главни уплив музике не лежи у њезиним чисто физичким упечацима.

О том истом увериће нас и поштански рог, ког је данас локомотивска звиждаљка потиснула у најусамљеније крајеве.

Каква ли је драж у његовим звуцима! Какве ли осећаје буди он у нами! „Ни један инштруменат не гоне тако, па ипак нас не може ни који други тако да дирне. Да, али у фалишним звуцима поштанскога рога и лежи баш она права чар, права музика, као што су не ортографски и не граматички написана љубавна писма баш права истинита, искрена; јер срце не зна ни за какву граматику, а де љубав почиње, престаје свако правило. Постиљон не свира по нотама; он се не одељује годинама од света, да после покаже пред њим своју

виртуозност Он не развија свога дара у тишини.... не свира бесамртности, већ самоме себи за љубав. На пљуску и грмљавини, ноћу и по магли, под ведрим небом меће он свој рог на уста и старим жаром свира стару песму своју. Па како млого нежно срце јаче закуца, како млоги лепи образ облије дивна румен, кад се постиљон даде чути!"

У тим приликама дејствује музика само посредно, као мнемонски символ; али много чешће дејствује она непосредно. У ратној историји игра војничка музика врло знатну улогу. Брза, живахна, из кратких нота састављена музика узбуђује крв и гони на дело. Шекспир назива бубањ, великим храбрачем! Па колико ли је само крви људске проливено са марсељанке!

У осталом не пријања музика за све људе подједнако. Неки су према њој равнодушни, или је шта више избегавају; ове проклиње св. Аугустин називљући их: злочестима! Ипак је јасно, да таки изузеци долазе само од органских мана, а знаменити људи имадоше их. На против се налазе примери прекомерне осетљивости за музику. Боало је познавао женскиња, које би бризнуле у плач, чувши неке извесне звуке, који на остале слушаоце не учинише никаква утиска. Исти спомиње неког гаскољског витеза, код кога су гајде увек проузроковале неку неуздржљивост. Русо говори о некој госпођи, која није могла саслушати ни један музичан комад, а да не добије тако звани „лахкрампф". Врло је вероватна она прича о неком музичару, ког су излечили од јаке грознице, давши код њега концерат.

Сигурно је, да музика у млогим случајевима може служити као лек. Луднички лечници с успехом је употребљују на умирење беснећих. Не давно беше шта више у новинама речи о неком концерту, што су га пензионари шарантонске луднице сами приредили.

(Наставиће се)

ПАША ОД ТРАВНИКА И АЈДУК МИЈАТ.

(Народна песма)

Књигу пише паша господине,
Из Травника града бијелога,
Па је шаље од Змијана кнезу:
„Вај богом ти од Змијана кнеже!
„Гради мени до тридесет зграда:
„И гради ми чардак на ступове;
„И справљај ми господску вечеру
„Сваку зграду по једну дјевојку,
„А у чардак кћерцу јединицу
„Јединицу Милицу дјевојку . . ,
Књигу штије од Змијана кнеже,
Књигу штије а сузе прољева — —
Гледала га кћерца јединица,
Па 'на пита од Змијана кнеза:
„„Мој бабајко од Змијана кнеже!
„„Која ти је голема невоља,
„„Те ти цв'јелиш и сузе прољеваш?
Говори јој од Змијана кнеже:
„„„Ој Милице моје драго дјете!
Дође м' писмо из Травника града,
Од онога паше господина;
Мени пише паша господине
Да му градим до тридесет зграда,
И да градим чардак на ступове,
И да справљам господску вечеру — —
Вај Милице моје дјете драго!
Лако би му зграде саградио,
Лако би му чардак саградио,
Лако би му вечеру справио,
„„„Ал неда нико л'јепе дјевојке.
Говори му Милица дјевојка:
Небрини се мој бабајко драги!

Ја имадем једног побратима,
У планини Мијата ајдука.
Књигу пише Милица дјевојка,
У планину Мијату ајдуку:
Ој Мијате мој по богу брате!
Ако имаш тридесет момака
Голобради као дјевојака, . .
Од' амо и води и' Мијате.
А Мијат је књигу отписао:
Ој Милице лијепа дјевојко!
Ево имам петнајест момака
Голобради као дјевојака
А петнајест оредњијех људи;
Ти приправи устру и сапуна,
Од стара ћу начинити млада. — —
Даје рока Мијате ајдуче
Даје рока за осам данака;
А кад прође осам б'јели дана
Мијат иде до кнезове куле,
И са њиме тридесет ајдука.
Кад је дошa' Мијате ајдуче
Онда своме друштву говорио:
Браћо моја петнајест јунака!
Облачите робу дјевојачку;
Брите браду петнајест јунака
И облач'те робу дјевојачку. — —
Обуче се петнајест јунака,
Обукоше робу дјевојачку
Неби река' ван да су дјевојке; . . .
Обрија се петнајест јунака
Обукоше робу дјевојачку
Неби река' ван да су дјевојке.
А кад стаде Мијате ајдуче
А кад стаде он бријати браду,
Браду брије а за брк се вата
Засукао мрка брка свога:
Ој Милице лијепа дјевојко!
Не б' љубио мрк' одсјецати брк'
Да ми дадеш три кварте цекина;
За твоју га вољу одсјећ' морам, — —
Волим мрка ја одсјећи брка
Нег' да тебе туркесина љуби!
Кад с' обрија Мијате ајдуче,
Он облачи робу Миличину;
Он обуче танану кошуљу
Под кошуљом до два самокреса,
Међу њима мача поганога,
Пресвијетлу сабљу палатинку;
Сву обуче робу Миличину
Неби река' ван да је дјевојка. — — —
Таман ми се Мијат оправио
Ал' ти ето паша од Травника,
И са пашом тридесет Турака,
Па говори паша господине:
Вај богом ти од Змијана кнеже!
Јеси ли ми зграде саградио
Јеси ли ми чардак саградио
Јеси ли ми вечеру справио?
А гдје су ми лијепе дјевојке?
Вели њему од Змијана кнеже:
Ја сам теби зграде саградио
Ја сам теби чардак саградио,
И теби сам вечеру справио
Приправио тријест дјевојака.
Кажи кнеже где су ти дјевојке?
Ал' ето ти тридесет ајдука
Баш на место трид'ест дјевојака
Само оста Мијате ајдуче
Баш на мјесто Милице дјевојке.
Загледа се паша господине — —
Па говори паша господине:
Ој Милице лијепа дјевојко!
Што се јеси тако зажаштрла
Канда с' рода Мијата ајдука?!
А Мијат му тио одговара:
Тако м' бога паша господине!
Ја га н'јесам чула ни видила
Камо л да сам рода његовога.
Вечераше господску вечеру!
Оде брате тридесет ајдука
Ш њима оде тридесет Турака
Они одош' у тридесет зграда;
Оде Мијат с пашом господином.
Сједе паша на меке душеке,
Па говори Милици дјевојци:
Изујде ме Милице дјевојко!
А Мијат му оштро одговара:
Од отале паша господине!
Које об'о тај ће и изути. —
Говори јој паша господине:

Распаш'де ме Милице дјевојко!
Мијат њему оштро одговара:
Од отале паша господине!
Ко ј' опаса тај ће разпасати. — —
Ал говори паша господине:
Вај Милице лијепа дјевојко!
Заман си се тако зажаштрла
Ноћас тебе' оћу обљубити
А ујтру ти бабу погубити. — — — —
Пригрли га Мијате ајдуче
Док извади танку венедику,
На главу му цијев наслонио
Па запали танку венедику
Оде глава на триста комада;
Прилеже се у тридесет зграда,
И опали тридесет ајдука
И побише тридесет Турака
Од ајдука никва рањеника,
Од Турака нијђе ни гласника. — —
Кад свануло и грануло сунце,
Ал говори од Змијана кнеже:
Што би саде Мијате ајдуче
Што б' Мијате мој по богу брате?
Одговара Мијате ајдуче:
Не будали кнеже од Змијана!
Ван ти купи ма стотину коња
Узећу ти кућство и покућство,
Узећу ти житак и иматак,
Превешћу те и Уну и Дрину
Превешћу те воду Костајницу.
Извешћу те у Банију равну;
Па ти ајде у Банију равну
Ја ћу назад у горицу црну.
Купи кнеже сву стотину коња;
Узе Мијат кућство и покућство,
И узимље житак и иматак,
Превезе га и Уну и Дрину
И превезе воду Костајницу,
Извезе га у Банију равну. — —
Узе кнеже до кварту цекина
Па даде је Мијату ајдуку:
На Мијате ту кварту цекина!
Подијели себи и свем друштву — — —
Говори му Мијате ајдуче:
Збогом кнеже у Банију равну!
А ја идем у горицу црну. — — —
Оде кнеже у Банију равну
Мијат оде у горицу црну. — — — —

Из „Лике

Послао Каменко Делић.

ЛИСТАК.

БЕЛЕШКЕ ИЗ АСТРОНОМИЈЕ.

Слободним оком виде се сад ове планете

(За месец септембар и даље).

Сатурн.

(Свршетак).

Планета Сатурн по себи је од свију других планета најзнаменитија што — као лопта — око себе има неки обруч или карику. Лопта и карика нису ни у каквој свези између себе и тако се и лопта са свим друкчијом брзином око своје осовине окреће него обруч.

Тај обруч — веле — само се са „најјачим“ у „највећим“ телескопима видети може. Веле — ал није баш управо тако, јер ја сам га једним сасвим малим — истина врло добрим — инструментом толико и толико пута видео и у разним приликама другима показивао. Само се тек ни овде не сме више искати, него што је право.

Ко дакле Сатурна слободним оком мисли да је нашао нек управи на њега дурбин. Сатурнус ће му се показати у облику као „јајце“ — дугуљаста звезда (ал дурбин треба да је вештачки удешен). Ако то видиш и иначе добро око имаш, а и дурбин није лош, а ти сад у том „јајцету“ потража оком и „жуманце“ и видићеш да ћеш га и наћи[1]) и онда ћеш тек себи целу фигуру представити моћи каква је у истини.

Ако ти пак дурбин само једну врло сјајну

[1]) Коме год сам Сатурна показивао, готово сваки је узвикно: „гле! когод јаје! а ја опет сваком на то: па имал барем и жуманцета? и пошто ствар баш управо тако изгледа, то је моја шала свакога пре до истине довела.

тачкицу без икакве величине (без дужине и ширине), показује, то си Сатурна замашио и дурбин си на какву непокретницу управио, за то тражи на ново.

Меркур види се септембра месеца после заласка сунца на западу као вечерњача, а октобра и новембра на истоку као зорњача, тако да у почетку новембра готово $1\frac{1}{2}$ сата пре сунца се рађа.

Но меркура наћи није лако, зато причекајмо бољу прилику.

Даница (Венус, Вечерњача Зорњача, Луцифер) до скоро се виђала на истоку као зорњача, сад је нестала и тек око среде новембра видићемо је опет, али као „вечерњачу“ после заласка сунца на западу.

О уранусу и нептуну засад још нећемо ништа да говоримо, а доћи ће ред и на њих.

Цел овог чланка је само, да по мојој снази овима путове у великом океану пространости покажем, који се за ту ствар интересирају а и уједно од мене нешту више, него што је право. **Селим III.**

ДРУШТВА.

(Матица српска) држаће своју редовну главну скупштину 14 (26) септембра о. г. у 9 сах. пре подне. Један од најглавнијих предлога биће да већа о познатој наредби кр. уг. министарства просвете, да се **Матица** на ново у **Пешту премести** Како би извршење те наредбе уједно била и измена друштв. устава иште се да две трећине свију чланова матичиних на то пристану: то је желети да због велике важности овога предмета нико не пропусти доћи на ову скупштину. — Књижевни одсек пак држао је једну седницу јуче (9 септ.) а друга ће бити одмах други дан после свршене скупштине Матичине.

СИТНИЦА.

(Историја сахатова). Није познато, ко је први направио часоказ са точковима. Стари су имали само сунчаних, пешчаних и водених сахатова. Архиђакон Пацифик у Верони направио је г. 846 сахатове. У почетку 14. века направио је енглески калуђер Мелингфор први сахат, који је куцао. Јаков Донди направио је још бољи сахат, који је и течај сунца показивао и који је на кули у Падови био утврђен (1344). Г. 1370 био је први торoњски сахат у Паризу. У Штрасбургу је био намештен на оном великом торњу грдан сахат, који је куцао а уједно и читав календар показивао, као течај сунца и месеца, читаве и половине часова и разне друге ствари. У 15. веку све су више и више долазили у моду сахатови на торњевима, а око 1500 г. измислио је Петар Хеле из Нирнберга први џепни сахат. Први сахат са шеталицом направио је Хиген г. 1658. сахат са репетирањем измислио је Барлов 1676. а хронометар је изумео Џон Харисон 1776. Овај је и први морски сахат г. 1736 измајсторисао. Умр'о је 1776.

НОВЕ КЊИГЕ.

У издању А. **Пајевића** у Н. Саду изишао је „Буквар“ за српске основне школе одобрен од народно-школског савета. 8. Стр. 95. Стоји 20 новч. Уз буквар изишло је у истом издању и „Упутство“ за учитеље који предају по овом буквару Цена му је 10 новч. Буквар овај је са сликама, које олакшавају деци познавање гласова а уједно су прегледалице за основне цртање Буквар је написао др. **Ђорђе Натошевић** гл. школ. референт, а главна школска управа наша издала је на општине налог, да се од сада има овај буквар употребљавати у српским народним школама наместо дојакошњих у Бечу и Пешти издаваних букварова. —

С идућим бројем „Јавора изилази претплата свима оним претплатницима нашим, који су до сада свега 3 ф. за ову годину платили. Молимо их дакле да нам изволе још по 1 ф. послати, како им се не би прекидало шиљање листа до краја године.

Администрација.

„Јавор“ излази 1. 10. и 20. дана свакога месеца. Рукописи нека се шиљу уреднику, а предплата „Администрацији Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на читаву годину 4 фор. и по године 2 фор. на три месеца 1 ф. *За стране земље*: на читаву годину 5 фор.

СРПСКА НАРОДНА ЗАДРУЖНА ШТАМПАРИЈА У НОВОМ САДУ.

БРОЈ 27. У НОВОМ САДУ 20. СЕПТЕМБРА 1875.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

УРЕЂУЈЕ ДР. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Стални сарадници: Јован Бошковић, др. Јован Јовановић, др. Милан Јовановић, др. Лаза Костић др. Стеван Павловић, р. Михаило Полит-Десанчић, Стеван В. Поповић, и А. Хаџић.

БЕЗ ОЦА И МАЈКЕ.

Роман у две књиге.

од

ПЕРЕ РАДУЛОВИЋА.

Друга књига.

(Наставак.)

24/4

„— Моја боља никако не престаје, па док ми она тело мори, дотле ми туга срце гризе, а бриге ми памет буне! Ах! Црни дани! Жалосни дани! Докле ћете трајати? Докле ћете ме тако морити? Исисасте већ сву снагу моју и још вам није доста! Зар оћете и живот да ми узмете? Да узмете живот од мене бедног сирочета, које је сад тек живети почело!.. О црни дани! Жалосни дани! Како сте горки!..

30/4.

„— Тек што Данка у варош оде, да своје радове негод прода, а оно ми закуца неко на врата и на моје „слободно!" ступи Мита веселим лицем у моју тужну одају.

„Еј јадниче! Гле, једва би те могао човек познати!" рече ми одма после краћег поздрава.

— Збиља сам јадник! — рекох обрадован доласком његовим. — Пливам међ животом и смрти; не знам, на коју ће ме страну вртлог времена бацити?! Ах! да још Данке немам, можда бих до сад већ у гробу био! Сам сам себи већ постао несносан, а њој још нисам! — Но реци, како си се провео? Мора да ти је добро било, кад си се толико задржавао? Јеси ли био код Љубице? —

„Био сам," — рече и седе на столицу поред постеље моје — „Она те лепо поздравља; ево ти писмо њено, нек оно место мене говори!"

— Гле! Дакле ме није заборавила! — рекох радосно изненађен и руком дршћући примих од Мите писмо.

„Драги Миливоје!" — писаше ми Љубица — „Не могу вам описати милину, која владаше срцем мојим, читајући писмо ваше, из којег видех, да вам је љубав дубока и верна, јер то вам из сваке речи јасно вири, а уверена сам, да вам је само оно у перету било, што вам у срцу стално стоји. Ах! Кад бих вам могла испричати свејаде моје, које морадох поднети, од како нам ви одосте, те бих вам неколико табака морала написати. Кад одосте онако тајно, (као што сами велите), да вам искрена будем, почех збиља сумњати у искреност и верност љубави ваше, у толико

више, што ми се мати усиљаваше да ми вас из главе избије, велећи ми, да вас волим једино за то, што се ви знадосте претварати, као да ме волите; а ко мене воли, тог не могу ни ја мрзити, и да сам још неискусно, лудо девојче које у сваку реч ма каквог притворника верује и на њој ваздушне куле зида. Драги Миливоје! Вама је лако појмати, како ми је морало бити! Ах! Онај ми постаде неверан, који вели, да му је срце пуно љубави, који за сав свет љубави има, али за њега нико љубави нема, јер је једно, бедно сироче, које нигде никог нема и за којег ја једна једина имадох праве верне љубави!.. Но у колико ови јади тешки беху, у толико беше већа радост, када чух од Паје, да му писасте, узрок одласка вашег рекосте и мене лепо поздрависте, јер и мати ми мораде признати, да сте племенити и достојни љубави не само моје, већ сваког чистог и доброг срца, јер таке браће има данас врло мало, који ће за сестру своју толико чинити, колико ви учинисте и знам да још чините и да ћете навек чинити. Ви сте дужност претпоставили љубави, и ја вам верујем и знам, да ме волите, као што велите, да ме не може нико на свету ни жешће ни верније волети, а тиме показасте, да вам је дужност највећа светиња; но почем дужност с верношћу навек упоредо иде, то могу и ја уверена бити, да ништа не губим, већ на против, да се на вас навек ослонити могу, јер се надам, да ћу вам и ја некад у дужност прећи. — Не знам, али колико вас познајем, а при том судећи и по самој себи, мислим, да вас је морало ипак у одсудном часу много суза стати, кад дођосте на ту мисао, да се са мном без „збогом остај!“ растанете. Али ви нисте ништа криви, јер је свему томе крива мати моја. Она сада и сама увиђа, да није требала с вама тако поступати, али шта ћемо? Старост заборавља за младост и назива је лудошћу и због тога многи момак добије девојку, коју никад волео није. а девојци дају онаког момка, за којим никад уздануда није. Али за сад доста. Поздравите Данку. Ваша Љубица.“

„Моја слатка Љубица!“ — рекох прочитавши писмо сузним оком, јер ми срце хтеде да прекипи од слатке изненадне среће и лепе милине. Ах! Шта су кишне капљице цвећу, које је већ венути почело то беше мени њена свака реч: мелем и души и телу, и ја почех одма нова живота у себи осећати. —

Мита ми за тим приповедаше, како је угодно путовао, како се лепо код куће провео и како се састао с Љубицом, Пајом и пајином госпом. — У том ступи и Данка у одају, која се као мало дете обрадова, кад Миту виде. Разговор нам поста жив, да не кажем весео, и трајаше прилично дуго, догод се Мита најпосле не подиже, да кући иде.

„Гледај да оздравиш!“ — рече ми полазећи праћен од Данке.

— Оздравићу за цело јер си ми донео лепе вести! — рекох му сасвим поуздано, јер мени срце тако говораше. Не знам, да ли ме срце вара, али мени се тако чини, да ћу опет оздравити и опет лепоту света и сладост живота уживати моћи; јер од како сам болестан, никад ми нада не загрејаваше тако груди као што ми сада загрејава. — О Мито! Мито! Ти ми донесе живота у моју мртву одају! — рекох весео, па узедох опет љубичино писмо, да читам те слатке речи, које ме тако радосно потресоше. —“

$\frac{1}{5}$.

„— Давно већ не имадох тако мирне ноћи, као што беше ова прошла, јер надојен милином љубичиног поздрава заспах као одојче што заспи надојено мајчиним млеком. Но у колико ми ова ноћ

лепа и мила беше. у толико ми дан поста црњи и жалоснији, јер зебња моја, да ће ме оставити ђаци моји ево се данас скоро сасвим испунила! Од три ђака моја јединог уздања мога, остаде ми само још један једини веран, који ће ме чекати, догод не оздравим; а она остала двојица, веле, морадоше ме напустити, јер су због болести моје у науци веома заостали, те одоше професору своме да их он на даље поучава. — Збиља! Сирома човек мора као и тиран да је свуда и оком и ногом, јер чим се мало уклони, одма иде све као преко врата! — Шта ће и како ће са мном бити, ја не знам и не могу да мислим! — Исплатио сам стан, рану и све, што сам задужио до сад у болести својој, и сад ми остаде једва још за четрнајст дана да живети можемо. Од тог једног ђака не добијам ни толико, да бих могао бар стан да плаћам; а на данкину заслугу не могу такође много рачунати, јер што сирота уради за недељу дана, то једва да имамо два дана да живимо. Но осим свега тога највећма ме пече, што ћу у тим невољама заостати у науци својој, а наука ми је све и сва, што могу својим назвати и она ми је једини темељ будућности моје! Ах! Да ми је при свем том бар једном да оздравим и да се опростим ове несносне постеље своје, па онда било како било! —“

5/5.

„— Слажући јаде и наде једно преко другог на своје боно срце једва дочеках час, да чујем од лечника, да је свака опасност прешла и да се могу опростити несносног лежања свога! Само се морам још неколико дана одаје држати, јер сам сувише слаб, као што сам се одма ув рио, чим сам ступио ногом на земљу, јер чисто не могу и не умем да идем. За то седох код прозора поред Данке своје, која пливаше у радости, што ме опет здравог види. Ах! Како ми мило беше, кад погледах на светли дан и на ведро пролетње небо, кад погледах на улицу, по којој многи људи, сви здрави, тамо амо мирно ходаху!.. Моје срце беше пуно милине и опет при свем том лежаше ми тешка брига на челу, као што ноћу мрак на земљи лежи, и мени беше, као да треба да певам и плачем. Благи боже! Како бих сада у потпуној срећи с врелим срцем могао уживати часе живота свога, кад не би било тих црних несносних брига, које ми веселост из срца немилице гоне као црв подгризујући зелено стабло мојих лепих и слатких нада; јер кад помислим, шта ме чека, то ми је онда пред очима све мрачно и црно и ја не могу себе да замислим у који од будућих дана! —

Докле се у мени туга с милином тако на̓ицаше, која ће овладати срцем мојим, изрекоше сузе пресуду своју котрљајући се полако једна за другом по увелом лицу моме; а мисли ми још непрестано лећаху тамо амо узалуд тражећи лека ранама мојим. О Љубице! Љубице! Да л’ знадеш, како ти драги болан беше? Да л’ знадеш, какав се црн и страшан облак вије над главом његовом? Не знаш, и боље што не знаш! Шта би ти сада мати за мене рекла, која и онако на мене слабе наде полаже, кад би ме видела овако жалосног и очајаног?! Ах! То ме боли, што ће твоја мати да добије опет право, јер морам сам да увидим, да сам нико и ништа, за каквог ме она навек и држаше!“ —

„Миливоје! Шта је теби?“ — рече ми сада Данка ухватив ме за руку — „Ти ниси онако весео, као што би требао да будеш! Гле! Ти плачеш! Миливоје! Реци, да ти није опет зло?“

— Биће, ако није! — тијо јој рекох гледајући је сузним оком, — Бриге ће

ме опет у постељу бацити! Сирочад смо, Данко! Нигде никог, нигде ништа! —

„Слатки брате! Немој се толико бринути!“ — рече ми Данка гледајући ме својим плавим сетним оком — „Знадем добро, да ти је тешко; али ослони се и ти једном на мене! Ја сам здрава, ако ниси ти!“

— Твоја рука не ће никад толико зарадити, колико ова невоља од нас изискује! —

„Може, брате!“ — рече ми Данка па се поче нежно смешити — „Ја нисам више дете, да ме мора навек други ранити! Ја ћу отићи дегод у службу, па ћу сама себе зарађивати, а уједно ћу и тебе помагати моћи! — Одобри ми, брате! ту намеру моју, јер друга нам лека нема, ако не ћемо да се ослонимо на туђу милост и немилост, што ће нас скупо и горко стати, јер то је то исто, што и просијак бити. А да радити није срамота, то си ми ти толико пута говорио!“

Мене ове данкине речи тако изненадише, да чисто не знадох, шта ли да мислим, шта ли да јој кажем?

„Шта ћутиш, брате? — говораше ми Данка даље — „Зар није боље радити, него гладовати или просијачити? А љубичина мати, велиш, и онако те за просијака држи, па зар би ти могао даље поднети? Не, брате! док мене имаш, не ћеш ничији просијак бити!.. Ја сам дужна и морам за тебе радити, јер и ти си доста за мене радио. Ах! Кад помислим само на стрину своју, од које си ме ти избавио, то ти, брате! никад доста благодарити не могу! Па и код ње не бејах ништа друго, већ проста служавка, па ме је при свем том још немилице тукла; а сад де дођем, ту ме не ће за цело нико тући!“

Још није ове последње речи добро ни изговорила, а њој полете сузе на очи, загрли ме руком око врата, спусти главу на моје груди, па поче тијо плакати. Ја бејах тако дирнут и узбуђен, као што већ давно не бејах; а очи ми беху тако пуне суза, да једва гледати могох!..

Одма сам увидео, да је то једини пут, којим бисмо се обоје из овог бедног стања извући могли и при свем том не хтеде ми ова мисао никако у главу ићи. Да иде да служи! Да је дакле пустим, да иде од мене, уместо да је на рукама носим! Ах! Колико је ноћи поред моје постеље будна провела лебдећи на сваки покрет мој! Колико је суза пролила, да мени сузе уштеди!.. Да ње не имадох, благи боже! можда бих сада у гробу био! И она још мени вели, да ми никад доста благодарити не може, мени, који сам се толико заустезао, да јој пружим руку своју, кад она у највећој невољи беше! . Ах! Што ми није срце тако удешено, да могу ову лепу главу у њега увити, да те чисте, свете сузе не капљу на кошуљу моју, већ да капљу усред жива срца мога!..

„Миливоје! Је л', ја ћу ићи да служим?“ — рече ми сада дигнув сузне очи на мене — „Шта се толико премишљаш?“

— Не премишљам се, Данко! и немам шта да се премишљам; али ипак пусти ме, да се мало забавим у царству мисли својих, јер то ми царство поста на једаред тако необично живо! —

Данка се умири и сеђаше ћутећи поред мене; а мени срце као да хтеде да искочи из тесних груди: милина и туга судараху се у мени као ватра и вода; милина: што имам тако добру и племениту сестру и што у будућности мојој уступа ноћца светлом дану место своје; туга: што ми је сестра при свем том тако бедна, јер служавке су бедна створења, и што сам и само тако несрећан, да јој ја баш ту беду стварати морам. — Ово ћутање међу нама тра-

јаше прилично дуго, догод ме најпосле не поче на ново остављати снага моја, јер ми глава опет клону а цело ми тело дрктати стаде, што по свој прилици беше пошљедица овог великог узбуђења мога, те за то морадох опет у постељу лећи; а на данкино питање, да л' да иде да служи, тужним јој гласом рекох: „Тешко је бити господар, а слуга можеш у свако доба бити!“ — И место ја њу да тешим она поче још мене да теши!“ —

(Наставиће се.)

ОЈ ТА РЕЦИ...

Ој та реци — знаш за онај часак
Кад сам тебе држао на груди!
Кад невини твој диотан гласак
Јато жеља у мени пробуди!
Када видех у твоме погледу
Вишње небо, васиону свету!

Ој та реци — па ми гледај око,
Знаш у њему да је љубав сама —
Гледај горе, небо је високо
А над њиме, светлост или тама . . .

Ја не питам, нит' хоћу да знадем,
Кад на ґруди тебе сад имадем!

Ој та реци — или боље ћути,
Шта би знала и казати ново,
Него што су говорили људи
Кад су прво научили слово —
Кад се срца тражила по свету,
Кад се нашла у једном погледу!

1870. М.

ИЗЛЕЧЕНА ЈЕ.

Новела Павла Хајза.

Године 1854, 25-ог јула, ноћу око 11 сахата, стадоше поштанска кола пред највећом гостијоницом у Н, кочијаш није, као иначе, дунуо у рог, послужиоци нису истрчали, да путнике у гостијоницу уведу. Те године беше наиме овладала колера у Н. тако, да путујући трговци, који у тој гостијоници одседаху, већ од неколико недеља, ни за љубав својим најбољим муштеријама не дођоше у Н. само да не би морали мирисати сирће и клор, чиме дању и ноћу све куће препуњене беху. Већ од неколико дана није пошта довезла ни једног путника, напротив извезла је много становника из варошице, који се оделише у околне бреговите пределе, да се од болести сачувају, међу њима много лица у црно завијених са исплаканим очима; кад би поштански кочијаш ове видио, одмах би га прошла вољаֹ да дува у рог.

Оне ноћи, 25 јула, кочијашио је на поштански коли млад човек у црном руву и пепељавом шеширу, који је, пошто је он једини путник био, у последњем месту заузео место кочијашево, пошто се овај напрасно разболео, а нико се други не хтеде примити, да иде у варошицу, где је болест тако мах отела. Младић беше познат са ондашњим поштарем, те тако му овај, пошто је баш хтео, да још данас у Н. дође, за тај кратки пут повери поштанска кола. Ко би га на друму срео, како тера коње већма, но што је то обичај, чисто би се уплашио, кад би место кочијаша у жутим кожним чакширама опазио створење у црном руху као да је сама смрт узела узде у шаке.

И сам младић не мога се отрести неког необичног чуства, што све већма мрак биваше и већ ништа пред собом не виђаше, него пред њим пушећа се леђа коњска а лево и десно камење од калдрме, које се од светлости из фењера са кола сијаше. Беше се зарадовао, кад коњи пред поштом стадоше; он предаде буновном послужиоцу кола и завежљај с писмима, рече, да ће ујутру опет доћи, да поштара о нечем извести, затим узме своју трубу у руке и пође познатим путем који вођаше кући његових родитеља.

Сад треба да знамо, да је његов отац био звонолија, прешао беше већ седамдесет година, од неколико година окануо се заната, продао је своју радијоницу, те је тако у миру живио; тај мир би само прекинуле посете оба детета му старије ћерке, која недалеко беше за попа удата, и овог сина, који од по године беше професор на В-ској ђимназији. Мати, учитељска кћи. васпитала је своју децу боље, но што се од мајсторице може и захтевати, а и свог је мужа прилично у ред дотерала. тако да ништа не беше лепше, него гледати двоје старих, како уживаху у мирном живлењу. Старац, који је био још снажан, шушкао би по цео дан у својој светлој, пространој соби, резао би калупе за свакојако кућно посуђе, па би при том слушао, што му госпа својим још једнако свежим гласом читаше. Дође ли још онда ћерка са својим мужем или само са својом децом на неколико дана у походе, а и син, који се у В. учио, могао је такођер ферије код куће провести, тада не беше у целој варошици срећније породице, а сестра, која је веселост свог оца насљедила радовала би се, да може своје попадијнско достојанство стрести са себе и постати за час стари несташко, што и свог озбиљног брата скоро опет у стару веселост привести знађаше.

Ти ведри дани наједаред се помрачише, кад опасна болештина завлада у варошици Одмах у почетку замолила је попадија своје родитеље, да дођу к њој. јер њена околица беше много здравија, а и болештина се тамо још није појавила. Старац, који се нерадо с места кретао опирао се одлучно, да своје суграђане и суседе у нужди остави, шта више, гдегод је могао, помагао им је а себе и своју госпу знао је умереним и предосторожним животом за дуго сачувати. Од шест дана већ не беше писма од матере, те с тога син, не знајући, шта је томе узрок, одлучи, да оде к својим родитељима и да им ако би до чега дошло, по својим силама у помоћи буде. Послужилац у пошти, кога је он одмах запитао, беше тек неколико дана у варошици, те не знађаше ни за име старог звонолије; па док је младић кроз мрачне улице ишао, не сукоби се ни са једном живом душом, која би га могла известити о његовим родитељима. све већма корачаше, зној му са чела цураше; час по чуо би са отворена прозора стењање каквог болесника или плач какве сироте жене. која поред свог мртвог мужа или детета бдије, а сву ту невољу гледаху звезде са неба тако непомично, да противност небеске мирноће и земаљске невоље саморaном путнику све то већма срце оптерети.

Сад стане пред неком старом високом кућом, у којој му родитељи становаху и дубоко уздане, кад види, да су сви прозори застрти. Ни у једној соби не беше светлости, не беше дакле ни болесника. Сад му тек паде на ум, да би му се стари родитељи уплашили, кад би он тако касно и то изненада у кућу ушао. Али да опет оде, да спава у гостијоничкој постељи, па да се стрпи до

сутра, то опет не могаше Повуче дакле полако за звоно, које код капије беше; оно одјекиваше исто онако чисто, као у сретним данима, али се чинило, као да је изгубило снагу, да пробуди одзив унутри у кући. Зазвони и други пут — све је мирно — „мирно као у гробљу“ помисли гост а рука му задрхта. Трећи пут, сада тако јако, да цела улица одјекиваше, заповеди он звону, да запита, има ли кога живог за тим мрачним прозорима. Одјек звона још није ни престао, а са другог спрата, не исте куће, него баш преко пута, зачу се глас: „ко звони то тако касно? Ако је гробар, — преко нема шта да изнесе. Нек дође сутра па нек лупа на ови врати. Јесте ли разумели?“

„А, ти си то, Анка!“ повиче младић; „но хвала богу, да си још будна, и да ми можеш рећи —“

„Боже мој“, прекиде га у речи онај глас. „Ви сте то, Никола? Шта хоћете Ви овде? Па зашто баш сад долазите, де сви морају умрети.“

„Ходи доле Анка“, мољаше ју он „отвори ми капију, па ми реци —“

Она га не пусти, да изговори. „Шта мислите, Никола? рече она. „Каква посла имате Ви у самртничкој кући. Гледајте, да из вароши изиђете, док и Вас не би спопала. Није то шала умрети, кад је човек још млад. Тетка је умрла и мој мали Риста, а најпре гурави кројач, што је при земљи становао, па сад је ред на мене; али код мене нетреба нико да буде очевидац; јер то изгледа врло гадно, а помоћи не може нико. Идите дакле, чујете ли, па живите још дуго и срећно, мило ми је, да сам Вам могла још једаред „лахку ноћ“ рећи, драги Никола, па кад видите Софију —“

„За име бога, Анка“, прекиде јој младић реч, „шта се збило с мојим родитељима. Зашто ми нико овде не отвара врата? Ма било најгоре, ја морам знати или ћу иначе погинути од страха“

„Умирите се“, одговори глас „има већ три дана, како су Вам родитељи отишли, Софији. попадији,“ она не хтеде попустити, мољаше их непрестано, па пошто отац Ваш још једнако не хтеде, то се мати учини, као да јој је заслило, те се онда једва и он приволе. И мене хтедоше са собом повести, но ја не могах напустити тетку, коју текјуче саранисмо. Зар Ви о том ништа не знате, та мати Ваша писала Вам је опширно и молила Вас, да се не узнемирујете, они су здрави?“

„Ни словца нисам добио од прошле суботе. Ко зна, где је писма нестало, кад сад све иде, као преко бундева. Но хвала богу, кад није горе. А ти, Анка, шта је с тобом? Дакле збиља стара тетка и твој мали братац —? Шта си ти морала поднети!“

„Богме“, одговори девојче, сасвим мирно, — то њему у очи паде; „беше страшно, али навикне се човек Сад долазим ја на ред, па се баш ништа не плашим. Чисто се радујем, да ћу скоро отићи онамо, где ћу мирно спавати моћи, где нећу морати вазда мирисати сирће и непрестано слушати плач и јаук. Па пошто нема никога, кога би моја смрт ожалостила, то је онда сасвим свеједно, или ја умрла у осамнајестој, или у осамдесетој години. Додуше желила сам непрестано, да Вас још једаред видим. Сад је истина тако мрак, да само Ваш пепељави шешир распознати могу, али чујем Ваш глас. Знате ли још, кад смо оно са Софијом ону песмицу певали. То беше сретно доба. Сад не певамо нигде више. Збогом дакле, драги Никола, па немојте заборавити сасвим —“

„Та престани већ једаред којешта бенетати, Анка“ рече младић пола невољно, пола милостиво. „Место што ме пушташ, да овде стојим и што о смрти

диваниш, требала си ми одавна кућу отворити и мене као старог свог пријатеља са добродошлицом поздравити. У своју сопствену кућу не могу ући. У пошти одавна већ спавају а и онако не марим да лежем у постељу, где је јуче можда когод умрьо. Ако нећеш дакле, да на пољу преноћим, онда ми мораш дати конака Анка, и који залогај, да једем, јер немир и неизвесност како ћу све код куће наћи, беше ми на путу сасвим растерало глад. Отвори, док се нису сви суседи од нашег разговора побудили.“

Горе на прозору беше за час тишина. „Не може бити, Никола“, рече тада девојче. Ја сам сасвим сама у кући, па не пристоји се, знате, а и окром тога, ко зна, да ли ја нећу већ ове ноћи умрети, па би рада, да сама дочекам смрт. Идите дакле, па тражите себи други конак, можда код господина попе; у његовој кући још није нико умрьо.“

„Ја хоћу, да ми отвориш“ рече он мало тише, „по својој прилици са твојом смрћу није баш до густа дошло, ако већ не погинеш од тешке самоће Да л се пристоји или не, то у овом невољном времену нико и не пита, а не мора нико за то ни знати. Ако ниси сапана, и ја нисам уморан, па ћемо до зоре разговарати; ти ћеш ми приповедити, шта си преживила, а у зору ћу ја отићи, па ћу с колима доћи по тебе, да те из овог кужног ваздуха изведем и мојим родитељима одведем. То је зацело много паметније, него да сад којегди тражим конак, а тебе са таквим мислима саму да оставим.“

„Добро“, рече она на то, „Ви имате право, Никола; за човеком се и онако ништа више не говори, кад га можда сутра већ на овом белом свету нема. Стари кројач увек је говорио: кога је једаред црна земља покрила, тога више ни иглица неће убости. Чекајте ја ћу Вам отворити; али пре свега морам свећу упалити.“

Прозор се горе затвори а Никола остаде неколико тренутака сам на улици. Кућу ту познавао је, као своју сопствену; девојче, које је сад у њој само остало, било му је негда као друга сестра. Па сада му је смрт све наједаред отуђила; кућа му дође нешто мрачна, глас девојчета старачки, као теткин; чисто му сад беше жао. што је искао, да га унутра пусти. Наједаред се отвори капија а Анка, штитећи руком пламен од свеће, ступи на праг. Од године дана, од како ју он није видио, беше она за по главе нарасла, али и црте на лицу се отегле, девојче беше стаситије. Очи, које су пре као по зејтину пливале беху сада укочене па велике, а бледа усташца беху тако стиснута, као да нигда више не хтедоше ни речце прословити, камо ли смешити се. Па и одело девојчета беше чудновато; као да је овај час из постеље скочила и прво, што јој је под руку дошло, на себе набацала. Њене дуге, смеђе власи беху сасвим немарно оплетене хаљина јој беше кратка а ћуракле сувише широко, као да је из теткиног ормана извађено. Но што би пола смешан пола жалостан утисак још већма тајанственим учинити могло. беше велик црн мачак, што на плећима јој сеђаше и главу сасвим уз њен бледи врат прислањаше. Но она изгледаше, да није приметила. каква је уплива имала на младића њена појава, него му, светлећи му преко прага, рече да уђе. „Он је збиља“, рече она као у себи, већ сам помислила, да је то било од мене само уображење. Добро вече, Никола“. При том му пружи руку која беше мршава и хладна, па поће, пошто је капију закључала, полако, као да је уморна, пред њим уз дрвене степене.

(Наставиће се)

КОЛКО САМ....

Колко сам, колко пута
Руке склопила —
И дигнула их к' небу
Па творца молила:

Oј творче свега света
Чуј једном вапај мој
Јадна те Српка моли
За мили народ свој!

Ево већ прође доста
Доста пролећа —
Млого већ пута земљи
Снег беше одећа. —

Протече млого дана —
Са прошлим временом
Како ми народ стење
Под ропским бременом.

Та ти си српски народ
Од увек волио!
Ни си ли српском бојом
И небо створио?

За доказ да Србе жарко
Љубиш још и саде
Дај да се јадни скоро
Ропства ослободе.

Нови Сад

Милка.

ДЕЈСТВО МУЗИКЕ НА ЧОВЕКА И ЖИВОТИЊЕ.

Музика сматрана као лекарија, — Тарантела. — Дејство музике на животиње

(Наставак.)

У средњем веку мислило се, да је музика могла излечити костобољу, епилепсију, кугу, беснило, па и само лудило. Баптист Порта беше тога мишљења, да звуци свирале, начињене од чемерике, лече водену болест; свирала од тополе лечи бол у бедрима, а од циметове трске лечи несвестицу. Кирхер вели, да је музика обично сресство против „витине игре“ (Veitstanz). Несретници, на које та болест наиђе, скачу и играју, док од умора не попадају. Лече ју — хомеопатично — музиком, која се креће у врло живахном ритму, и болеснике још већма узбуди, тако да у неку руку отров изнемогне, ослаби. За време кад се „витина игра“ по неким крајевима Италије беше одомаћила, крстарила су свирачка друштва по земљи и нудила своју послугу. Брзе мелодије, што су их они употребљавали, познате су под именом **тарантела**, које име на то опомиње, што су болест приписивали убоду тарантла, неког отровног паука*. Кирхер тврди, да мелодија, која лечи каквог болесника дејствује и на паука, који га је убо. Он вели, да је у Андрији учињен покушај пред херцогињом и њезином двором. Једног тарантла метнули су на сламку, па кад је чуо харфине звуке, почео је играти и скакати. Разне врсте примају различите начине; да се излечи какав болесник, мора се свирати онај комад, што га његов паук воли. Кирхер спомиње више тарантела, које је он слушао. И у Етиопији појављује се нека врста „витине игре“, која се свирком лечи; али овде болесници играју само с рамени.

Под насловом Phonugria iatrica посвећује Кирхер дугачак чланак употребљењу свирке на медицинске цели. Та идеја за цело заслужује да се боље развила и више примењивала, но што је

*) По Бланхарду то је предрасуда.

до сад чињено. Нема сумња да свирка узбуђује или блажи, према ритму и склопу комада, што се свира.

Код деце је, као што је познато, нервана система у не престаном узбуђењу. Ма шта их уплаши; најмања маленкост узбуђује њихов још мален мозак. Они кличу, чуде се, смеју, боје се без узрока. Дадиља их тада умири тихом монотом аријом и успава их. Весела арија их развесели. С тога је младога Монтања отац му давао свакога јутра будити свирком, да би га свакад одржао ведра и добро расположена Како слатко буди иза сна јутарња свирка ходајућих чешких свирача, које наилазисмо по немачким варошицама! Сан прелази у јаву, а полу будан лелуја се дух на ружичним облацима.

Музика опоравља или подбада дух, умирује или распаљује страсти, шири срце или га растужује. Она делује непосердно на живце. Свако је приметио, да каква снажна корачница олакшава ход; корачање по такту мање мори. Раденици, који су забављени на чекрку, лађари, који мачку дижу, храбре се вичући у такту: Хој хоп! Музика на игранкама електрише ноге слушалаца.

Па и врло млоге животиње подлеже упливу музике. И ако све, што се у том обзиру саопћава није истина, ипак се могу навести млого аутентичних опазака. Како лако научи коњ удешавати своје покрете према каквој мелодији! Писац један из старога века прича, да су Сибарићани своје коње давали сопственим трубачима, да их у игрању обучавају. Један од отих људи свади се са својим господарем, прибегне Кротоњанима и подбоде их на рат против Сибарићана, обећав им, да ће их лако победити. Тога ради узме себи чету трубача и научи их разне, непријатељским коњма познате комаде. Кад већ све беше готово и обе војске стајаху у бојним редовима једна другој на супрот, изађе издајица са својом свирачком четом пред крило и засвира неку веселу сарабанду. Сибарићански коњи почеше на то да играју а тиме пореметише ред у војсци и проузрочише коначну пропаст њезину.

Неки веле, е су приметили, да марва при звуцима вруле обично дуже пасе но иначе; Арапи пак и то тврде да музика исту још и гоји. Кад у пустињи камиле каквог карвана од умора скоро хоће да попадају, њихове вође начну певати колико им грло доноси, да би своје камиле охрабрили.

Вињел-Марвиљ описује један опит, што га је учинио једнога дана, да определи уплив музике на различите животиње. Дав на тако званој морској труби (инштруменат са жицама, што га је изнашао Талијанац Марино) свирати неки комад, посматрао је мачку, псето, коња, магарца кошуту, рогату марву, тичице и живину, што је испред његових прозора ходала. „Мачка“, вели он. „чини ми се да ништа не осећа, и ја сам по њој видео, да би она радо дала за једног миша симфонију и све могуће инштрументе. Па њој се није могло приметити никакво уживање и брзо по том заспала је на сунцу. Коњ је застао пред прозором и од времена на време дизао је главу, а при том је мирно даље пасао. Псето се као какав мајмун наслонило на задњицу и блејало у свирача; читав сахат остало је у том положају и при том се чинило као да нешто мисли. Магарац није дао опазити на себи никакве осетљивости и мирно је одгризао своје чкаљеве. Кошута је усправила своје велике, широке уши и чинила се као да помњиво слуша. Марва је за тренутак застала, погледала нас као да нас познаје, па онда отишла својим путем. Тичице што беху у кавезу и по дрвећу,

дигоше ларму, као да су хтеле попуцати. Пегао пак чињаше се да мисли само на своје кокоши, а ове само на то, да се стружу. тако да се на њима није приметило, е да ли су уживали, слушајући морску трубу.“

Бифон вели, да је псето врло пријемљиво за музику. „Ја сам видео паса“, говори он, „који су музику ванредно волели, и са дворишта или из кухиње трчали, да чују какву свирку и ту остајали. док је свирка трајала, а после се опет враћали на своја стара места. А приметио сам и то, да су други пси доста верно понављали какав звук, што им је на уво викнут.“ У том обзиру пси су врло различити. Многи урлају кад се свира у извесне инштрументе а при свирању других којих инштрумената не урлају. Видимо да се пудле, кад чују високе вијолинске гласове, скупе, угрбе, реп мед ноге подвуку и тужно урлају; али не показују све пудле ту антипатију у истој мери. Ако се њима говори кроз говорну цев, оне или дивље нападају или се повлаче.

Неко лепо, бело псетанце што сам га познавао, обично је тужно јецало, кад би његова господарица на гласовиру ударала шкалу. Једнога дана, пошто је псетанце неко време помњиво слушало неку просту мелодију, започе у такту певати. Зачуђено застане госпођа му са свирком, устане, помилује своје псетанце и даде му грумен шећера у награду. Псетанце узме то на знање. Када је касније неко време без успеха скакутало пред орманом де шећер стоји, онда је прибегло оном великом срeству: отпевало је своју песмицу. То му је онда увек помагало.

Шајтлин тврди, у својој науци о животињским душама, да је било паса, који су били обучавани, да поједине речи опетују. То се потврђује једним лајбничевим извештајем у историји паришке академије знаности од године 1715. У једном селу код Зајца, у Мајсенској, нашао је он на једно осредње, грубо, наорско псето, које је знало говорити. Неки дечак је приметио, да је то псето извесне звуке избацивало, који звучаше као немачке речи, и онда себи уселио у главу, да га научи говорити. Не имав иначе никаква посла, употребио је све своје време на ученика свога, који је срећом имао особите способности, и после неколико година могло је псето избацити неких тридесет речи. Са свим јасно изговарао је на пр. теј, кава, чоколада, асамбл и т д. Приметити ваља, да је псету било већ три године, кад се почело учити. Али оно је само за њим говорило; кад му се каква реч напред говорила, излазила је из њега као какав усиљен. неповољан одјек, ма да никад не беше злостављен. — Ескимоски пси чине противну крајност; они су неми.

Слон воли свирку и лако се навикава да се креће у такту, шта више да бубањ и звиждаљку с неколико неартикулиратих гласова прати. Бифон приповеда о једном концерту што га године 1798. дадоше обим слоновима паришког зоолошког врта, за рад испитивања њиховог чуства према музици. Нека проста мелодија, изведена на вијолини, једном се канда врло допала, дочим га варијације оставише са свим хладна; монсињијева бравурарија не дејствоваше на њега ни мало. Најбоље му се допаде Charmante Gabrielle, изведена на ловачком рогу; он је слушао, њихајући се на својим тромим ногама и од времена на време и сам рикнувши; неколико пута је дигао сурлу у ждрело од рога и тако жудно увукао ваздух, да свирач није имао шта да дише. Кад је комад био свршен, гладио је свирача својом сур-

лом, као да му је хтео тиме да захвали. Из тих опита закључише, да слон радије слуша дубоке него високе гласове, да на мелодију више даје него на хармонију, да му се просте мелодије боље допадају од сложених, adagio боље но allegro; једном речи, да воли простоту. По опитима Еверарда Хома (1823) пазио је слон само на дубоке гласове рога и гласовира; на против је лав при високим гласовима остао миран и пажљив а страшно се савијао при дубоким. Позната је свакако антипатија лавова према кукурекању петлову. — И миш има осећаја за музику; по Археру се мишеви мамили флаутом.

(Свршиће се.)

ЖУМБЕРАЧКА УНИЈА.

ГРАЂА ЗА СРПСКУ ИСТОРИЈУ.

Од Ђ. Рајковића.

Кад оно год. 1748 на народном сабору у Карловцима, договорно са синодом и митрополитом Исаијом Антоновићем, би изабран дотадашњи владика карловачки [1]) Павле Ненадовић да пређе на дијецезу арадску, тада карловчани опреме молбеницу на сабор, да јим се за владику даде јеромонах намастира Гомирја Данило Јакшић. Он је био њнов домородац, који је стање оне јенархије познавао боље него ико, пошто је још уз владику Данила Љуботину, свога добротвора, који га је год. 1730 и закалуђерио, исто као и уз Ненадовића, цркви и народу најревносније послужио, тако да га је још г. 1741 патријар Арсеније IV. желио тамо за владику, да није међутим царица Марија Терезија потврдила Ненадовића. Карловчани у споменутој молбеници веле за Јакшића да он „не само придержащъ себе званія своего монашескаго, но к томув' житіи и нравахь примѣръ многимъ себе велми и знаменателнѣ заслуженна показалъ и отъ дне на день болшею мѣрою показуетъ, якоже и при не давно бывшей въ высокомъ Генералатѣ Карлщатскомъ реформи случившуюся побуну помоглъ утолити.“

Истом г. 1751 би изабран и потврђен Јакшић за владику карловачког под митрополитством поменутога Ненадовића. У жумберачком дистрикту карловачке генералије, одма до Крањске (Sichelburger District, nächst Krain), поче у то доба насилице уводити унију неки редовник Гаврило Палковић. Генерал-мајор барон Леополд Шерцер беше тада главни заповедник карловачке генералије, стојећи под упливом језовита. Он је, не гледајући на то што су Срби до онда преко 200 година у жумберачком дистрикту били не узнемирени у свом закону, почео њи бунити, а све потпуштајући реченога Палковића, потоњег бискупа. Под 27 нов. 1750 изиђе наредба од главног заповедништва по целоме батаљиону жумберачком, да се од тога дана изгоне калуђери и свештеници од Жумберка. Обрлајтнант Јакша Тупац и Јанко Пауновић морадоше по кумпанијама заредити од куће до куће са запо-

[1]) Место „карлштатски“ — „Карлштат“ — „карлштаћанин“ ја свуда употребљавам: карловачки — Карловац-карловчанин. Копитар у једном дојако не штампаном писму на владику Мушицког год. 1830 вели за назив Карлштат: „quam velim hoc barbarum nomen cedat vere Slavico.“

вешћу, да се ни официри ни остали прости војници илити краишници нипошто не усуде калуђера или свештеника своје православне вере, па био он откуд му драго, у кућу примати, а још мање зарад свештенички дужности к себи ји звати; ако ли би се који калуђер или поп у жумберачком баталиону уватио, тај да се одма, било дању било ноћу, допрати у генерал-команду, па макар имао исправу на то од саме генерал-команде. У исто време био је на самрти болан парох жумберачки Тодор Прусац, а потписани у реченој наредби мајор Ј. Пенцингер спомиње за исповест истоме пароху Тодору и вели, да он има при себи једнога верна и паметна свештеника наше вере (!) Гаврила Палковића, који ће свештеничку дужност обавити.

Знајући владика Јакшић за ту ужасну наредбу, у којој се генерал Шерцер и мајор Пенцингер направише читави мисионари, праведно се побојао да ће му се, кад дође до инсталације, чинити свакојаке сметње, те да ће му се особито у вршењу владичанске каноничке визитације по жумберачком дистрикту стати на пут; за то се у царице преко српско-народног пуномоћника К. Ј. Оренга у Бечу 1751 молио, да му се ради инсталације у жумберачком дистрикту, као у свом подручју, изда потребан рескрипт и да му се над реченим дистриктом достави редован декрет. Оренг писмом од 11 апр. 1752 јавља, да је с генералом Шерцером двапут говорио и да је генерал тако извештен, као да су у Жумберку већ од 50 година унијати, те ји православни мало по мало отргли; него Јакшић нека докаже да није онако како су генерала известили, па нека иште да Њ. Величаство изашље комисију, те да се види ко је унијат, а ко није. Да се за то спреми као што ваља, Оренг даље у писму зактева од Јакшића, да поуздана трага нађе: који су свештеници у Жумберку од 50 година амо имали парохије, и да набави потпуне доказе, да они нису били унијати. Завршује с тим: да се Јакшић, не гледајући на противштину жумберачку, инсталује, а по свршеној исталацији да изјави царскоме комесару, како он по гласу своје владичанске заклетве не може оставити православне Србе у дистрикту Жумберку без пастирске бриге о душама њиовим, и да за то замоли истога комесара, нека му се као владици у јурисдикцију му у Жумберак остави отворен пут у колико се православни тиче, а он се и онако у унијате, ако ји збиља има, не ће мешати. У другом писму од 10. јуна исте године јавља Оренг Јакшићу, да ствар жумберачка није до душе још свршена али да је он збиља толико израдио, да ће царица изаслати комисију. Иначе предлаже Јакшићу, да се у карловачкој дијецези „cum annexis" инсталује, јер — вели — треба једно чинити, а друго не изоставить. [1])

Од ове обећане комисије не би ништа не само г. 1752, него се иста не одобри ни 1758 (4/15 дец.) на молбу митрополита Ненадовића, који је тражио, да царица или њега самог или мандатара му у исту комисију одреди, као што су се већ једном сличне комисије у

[1]) „Ad Gratiosissimas Rev^{mae} et Ill^{mae} Dominationis Vestrae sub 3. et 24. Aprilis mihi transmissas huc ad usque non respondi, cum spem continuam habuerim respectu Sumberakiensis Districtus rem ad finem fore reducendam, et certe rem eo deduxi, quod Sua Majestas Caesareos Commissarios ad faciem loci expediet populum examinaturos uniti ne essent, nec ne? Interim oportet, ut Revma et Illma Dominatio Vestra se in Carolostadiensi Episcopatu cum annexis instalari sinat. oportet enim unum facere, et alterum non ommittere".

вараждинску генералију у халмаџски дистрикт арадске јепархије и најпосле у бихарску вармеђу великоварадске јепархије изашиљале, те да се једанпут поврати мир у земљи у интересу саме државе.

Јакшић, док је одгађао — одгађао, најпосле се инсталује у јесен 1752, ал' уједно и ц. комесару при инсталационом акту преда писмени резерват на жумберачки дистрикт. У том резервату наглашује Јакшић, да он по положеној заклетви и по дужности владичанској никако не може оставити жумберчане — у колико су православни — без духовна пастира; а у колико их има римо-католичкој цркви придружених, од таквих ће он к себи руке! нити је у његовој памети да он кога у свој закон враћа, нити да чини смутње у земљи. Он само вели, да ће препокорно поновити молбеницу Њ Величанству за један милостиви декрет, па коме би било допуштено да изађе у Жумберак једна беспристрасна комисија, која би између нас и унијата извела ову ствар на чисто да се наш народ опрости големе сумње и да се зна разлика између унијата и неунијата, како би и једна и друга страна у напредак свака при свом закону остала мирна. Сврх свега моли Јакшић у своме резервату ц. комесара, да се заузме код генерала Шерцера за све православне у Жумберку, те да не остане стадо без пастира; и нада се да ће споменути генерал. као дотични комендант ту ствар Њ. Величаству тако и представити.

Јакшић је доказао, да су свештеници у Жумберку били источне цркве, а не унијатске и то овим редом:

1. Ђађило.
2. Мишљен Вучинић.
3. Јован Вучинић.
4. Тома Вучинић.
5. Новак протопопа.
6. Петар Прусац.
7. Јован Прусац
8. Тадија Прусац
9. Марко Прусац.
10. Тодор Прусац.
11. Јакша Прусац.
12. Дамјан Прусац.
13. Марко Прусац.
14. Тодор Прусац
15. Ђурађ Ђурашевић.
16. Илија Латковић.
17. Јанко Ђакон Пруштевић или Прусац

Пре ови свештеника жумберачки у Жумберку су калуђери из намастира Гомирја поповали, а за време споменути свештеника и тако су с њима реченог намастира Гомирја калуђери свагда службу у Жумберку чинили, и ту им вавек било слободно поповати и милостињу купити, као што то сведочи и исправа кнеза Порције, грофа Рабате и барона Кулмера, потписата 1706. године. Кад су помрли последњи попови жумберачки, а то иза њих осташе калуђери гомирски у свакоме миру у Жумберку попујући. Калуђери ти бише: Гаврило Мусулин и Макарије Вишњић, који су поповали од лета 1747 до 1750 кад изиђе они кобна наредба. Од то доба истерани су из Жумберка свештеници нашега закона, нашим свештеницима нису к народу допустили, а народ к унијатима не ктеде.

Па какви се страшни призори у то доба појављују! Како је тирјански мучила и злоставила пропаганда оне, који се усудише друкчије веровати, нег' што она жели! Особито кивни бише јежовити (и мантијаши и сабљаши) на наше свештенство. Ја сам већ једном у животопису генерала Микашиновића навео један извадак на немачком језику о томе, како је био мучен Ђакон Јанко Прусац. Доцније наиђем на ову својеручну јакшићеву белешку, која вели: „По смерти попа Жумберскогъ Теодора Прусца“ (дакле оног истог, коме Пенцингер ктеде послати унијатског редовника Гаврила Палковића, да га на самрти исповеди) „остао е у његовой кући нёговъ роднїй синовацъ Јанко Прусацъ дїаконъ, кога е задїаконїо садашнїй нашъ Господинъ

Архі-Епископъ и Митрополитъ Павелъ Ненадовићъ коего Јанка діакона редовникъ Г. Гавріилъ Палковићъ едночъ кодъ Г. Маіора Пецингера почелъ опоминяти и со осталимъ пріатели унитскими, дабы онъ былъ на помоћъ при жумберскому народу нашега закона зарад уніе, и да бисе онъ самъ одазвао да е унитъ, кой ніе хотѣлъ учинити едно ни друго, него е рекао да ніе нитко одъ нѣгова рода ни старе фамиліе біо унитъ нити да ће онъ быти, и каде ніе хотѣлъ коначно отступити одъ своего закона и наше восточне цркве, онда су га послали крозъ стражу у провозію илити тавницу Карловачку, у коиой нѣга тако немилостиво на Арещъ поставили и великимъ гвоздіемъ оковали како наивећега народнѣга и общога добра злочинца, и готово пол' године таковимъ лютимъ арещомъ и гвожђи у провозіи Карловачкой трактирали, кади у таковой узы и неволи морао е умріети, и кадъ е біо на смертномъ пункту, просіо е одъ нашега закона свещеника да учини послѣдню исповѣдъ, и да се причасти светимъ причащеніемъ, и ниесу му тога допустили, равно тако просіо е дабы с' нѣга гвоздіа скинули, да оковатъ неумире и то недопущено било, него кадъ е умерлъ с' мертва су гвоздіа скинули, и тако како ніе му стваръ без' свакога обичая христіанскога у землю забацили". Тако се то терорисало уза све привилегије, уза све царске рескрипте и декрете! Није се пропаганда обзирала ни на ц. кр. едикт, што га четири дворске дикастерије под 23. окт. 1751. разаслане, који је по црквама нашем народу проглашен, где се вели да има немирни глава, које трубе да је наступило доба од насиља; али да светла царица, госпођа и мајка, није ни поумна допустити и трпити, да српском народу буде какве силе, и да га ко на унију нагони.

(Наставиће се)

Листак.

ДРУШТВА.

(Матица Српска) у Новоме Саду имала је 14. и 15. о. м. своју редовну главну скупштину, којој је најважнији предмет био, да већа о томе, шта би ваљало радити према наредби кр. унг. министра, да се „Матица" има у Будим-Пешту преселити. На ову наредбу већ је двапута ремонстровано; прво је председник друштва г. Ст. Брановачки поднео министру своје разлоге, да опстанак „Матице" у Пешти није могућан, а за тим је пролетос ванредна гл. скупштина „Матице" поднела министру представку са истим разлозима, но од министра не дође никакав одговор нити на председниково писмо, нити на представку матичину. Сада је решено, да се изашље једна депутација, која би и усмено разложила министру немогућност, да „Матица" у Пешти живети и радити може. Ако пак депутација ова не би код министра успела, то је опуномоћена, да иде и самом највишем месту т. ј. Њег. Величанству цару. — Други је важнији рад ове скупштине био избор питомаца за текелијну, и предлог за избор за димитријевићеву стипендију. У текелијанум су изабрани: Душан Дима, Стеван Данкулов, Павао Марјановић, Павао Поповић, Петар Бастић, Мита Лонгиновић, Мих. Поповић и Јован Пантелић; а кандидовани су за стипендију Нестора Димитријевића Ст. Ђорђевић и Вас. Милошевић. — Решено је да се до године прослави педесетогодишњица „Матице Српске", и одређено је у то име 200 фор. — За председника матичиног изабран је и опет честита старина г. Ст Брановачки, а за подпредседника (пошто се досадањи Др. Миша Димитријевић никако не могаше примити) г. Др. Стев. Павловић. Књиговођи и касиру повишена је годишња плата и то првоме од 600 ф. на 900 ф., а другоме од 500 на 600 ф. и обојица се бирају на шест година. — Из извештаја подпредседникова видимо, да је књижевни рад „Матице" у прошлој

години био овај: Издате су две свеске „Летописа“, а материјала има толико, да би врло лако још једну свеску издати могла, да јој је буџет допустио. — За „Летопис“ су прегледани и награђени ови чланци: „Поглед на историју хигијене“ од дра Милана Јовановића, „Рат и ратно право“ од Гиге Гершића, и „Сан и јава“ (I део) историјска драма од дра Милана Јовановића. Осим тога дата је Филипу Обркнежевићу припомоћ од 100 ф. да изда своју „Латинску читанку“. Др. Јов. Туроман добио је награду за кратику веберове „Slovnice latinske“. Услед расписаних награда стигли су ови саставци и дела: „Ал-Коран“ у два превода, „Поука о подизању воћњака и воћака“ и „Шокица“ позоришна игра Сва ова три дела налазе се на оцени код чланова књижевног одсека. Споменути је још да је „Матица“ закључила да прикупља акта, која се тичу нашег политичког живота, и документе, на којима се оснивају наша права у овим земљама, и да их издаје. — Идућом приликом донећемо у целости „распис награда“ за поједина дела и чланке.

СИТНИЦА.

(Историја рукавице). Прве рукавице нису без сумње прављене ради украса, него да сачувају руке од зиме и да их какве бубице не уједају. Прављене су од коже и мало се пазило на њихов облик, те с тога су се правиле без прстију. Оклопске рукавице, што су их носили витезови, биле су од танког гвожђа После су се рукавице готовиле од чохе и од свиле. У цркву се није ишло у рукавицама. Тек је у средњем веку ушло у обичај, да се и у цркву иде у рукавицама. С почетка су се свештеници, кад је каква велика свечаност била, појављивали у рукавицама, а после и папа, кардинали, епископи и њихова пратња. После су рукавице тако ушле у обичај, да се н. пр. у Француској ни у краљевску шталу није улазило без рукавица, у знак поштовања. У средњем веку била је рукавица знак предаје непокретних добара, а осим тога и знак заметнуте зађевице кад рукавицу коме пред ноге бациш, а ако ју овај дигне, значи да прима зађевицу. — Какву важну улогу и данас рукавица код света пуног етикеције игра — то зна сваки из искуства

НОВЕ КЊИГЕ.

Отаџбина, свеска за септембар 1875. Садржај: Кроз Швајцарску од Вл. Ђорђевића; Бока од Степана Љубише; Васа Решпект од Ј. Игњатовића; Напредак јестаственице од дра Л. Докића; Моја игра (песма); Кумис или вино од млека“ од дра Саве Петровића; Прам месеца, песма од Владислава; Шћепан мали од Љубише; Народни покрет у Србији од Миловановића; Кнез Милош“ драма од Максимовића; Стеван Душан роман од Вл. Ђорђевића; Источно питање од Дебељака; Глава шећера од М. Глишића; Херцеговина (са картом). Херцеговачка бојна песма од Ј Јакшића. Свесци овој додана је фотографија Наталије, будуће кнегиње српске.

Studien über Bosnien, & Herzegovina und die bosnischen Bahnen, unter Beschreibung einiger genereller Tracirungs-Methoden Mitgetheilt von Geiger und Lebret, Ingenieure. У Бечу код Валдхајма 4°, стр 23.

Reisebriefe aus Serbien von Dr. W Runge. Dortmund. У накладии књижаре Кепенове. „Вјенац“ примећује, да је књижица ова доста пријатна и непристрана, дакако колико се може очекивати од Немаца.

Са овим бројем „Јавора“ изилази претплата свима оним претплатницима нашим, који су до сада свега 3 ф. за ову годину платили Молимо их дакле да нам изволе још по 1 ф. послати, како им се не би прекидало шиљање листа до краја године.

Администрација.

„Јавор“ излази 1. 10. и 20. дана свакога месеца. Рукописи нека се шиљу уреднику, а предплата „Администрацији Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на читаву годину 4 фор. и по године 2 фор. на три месеца 1 ф *За стране земље*: на читаву годину 5 фор.

СРПСКА НАРОДНА ЗАДРУЖНА ШТАМПАРИЈА У НОВОМ САДУ.

БРОЈ 28. У НОВОМ САДУ 10. ОКТОБРА 1875.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

УРЕЂУЈЕ ДР. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Стални сарадници: Јован Бошковић, др. Јован Јовановић, др. Милан Јовановић, др. Лаза Костић др. Стеван Павловић, др. Михаило Полит-Десанчић, Стеван В. Поповић, и А. Хаџић.

БЕЗ ОЦА И МАЈКЕ.

Роман у две књиге.

од

ПЕРЕ РАДУЛОВИЋА.

Друга књига.

(Наставак.)

6/5

„— Престао сам на данкин предлог да иде дегод у добру породицу да служи јер и мени се чини, да ћемо се тим начином много савесније и боље из овог жалосног стања извући, него да се на непознате тамо амо с просијачењем обраћамо. — У осталом надам се, да ми не ће дуго служавка бити, јер само да потпуно оздравим и да радње нађем, то ћу је опет к себи узети —“

9/5

„— Данас ми Данка нађе службу код једног богатог трговца, Петра Жилинског, и сутра ће ступити у нови део живота свога. —“

10/5

„— Не знам каквим словима да забележим данашњи дан у дневник свој да ли златним, што сам оздравио: или крвавим, што се растадох са милом Данком својом? . . Сиротица! Кад ме данас рано зором из сна пробудила, беше већ обучена и спремљена; ствари своје све је у један завежљај увила и, на сто метула, па хтеде још да узме „збогом од мене.

„Збогом, Миливоје! Ја идем!“ — тијо ми рече гледајући ме својим плавим сетним оком.

Мени беше, као да одлази од мене анђео среће моје: „Слатка Данко! Седи још мало код мене, јер мене, срце боли што се с тобом растајем!“ — рекох јој тужним гласом, а из ока ми на једаред сузе полетише.

И Данка поче плакати: „Шта знамо да радимо, кад смо сирочад!“ — рече утирући сузе своје. — „Но што му драго. Ја сам млада и здрава, па ћу радити; а при том ћу те чешће посећивати, те ћемо бити опет заједно. А кад се твоје стање поправи, је ли брате! ти ћеш ме опет к себи узети?“

— Оћу, Данко! камо среће, да се с тобом никад и не растајем! —

„Па збогом, брате! Ето је већ у велико дан; а ја треба да сам данас рано код госпе своје.“ —

Ми се загрлисмо и пољубисмо, па се ћутећи растадосмо: она оде госпи својој, а ја остах лежећи у постељи, мислећи о себи и јаду своме. Ах! Веле неки: „Кога бог милује, тог пусти да гладује!“

И тај, који је то први пут рекао, за цело није никад гладан био. — После дужег размишљања и уздисања дигнем се и ја с постеље своје, ах! Та данас ми је први дан после дуге несносне болести, да смем одају оставити и у слободну природу ступити.

При свем том, што бејах скоро цели дан за плач расположен, ипак беше ми необично мило, кад изађох из одаје своје. Идући полако улицама поче ме које мноштво људи, које зврјање многих кола као из сна да буди. „Како је свет оживео! Како је живот обујио! Моја ме болест са свим удремала, да сам чисто заборавио, како је бити међу живим људима!“ — Но када пређох преко вароши и дођох у зелену гору, ту ми се тек срце отварати поче! Мени се чињаше, као да сам до сад о свету само сањао и као да га сад тек први пут на јави видим!.... Како ми овај ваздух слатко прија! Како сада лако дишем!.. Умиљати поветарац играјући се лаким гранчицама и свирајући сетне песме своје по зеленом лишћу миловаше ме по бледом лицу ћаркајући на ме благи мирис, који је отео липи, багрену, јорговану и другом пољском цвећу, које пред њим шарену главу своју по зеленој трави тамо амо превијаше. По красном плавом небу забели се по који залутали облачак тражећи другове своје и гледајући на зелену гору, па као да се смишља, да ли да се овде стани, или да послуша шаљивчину шеву, која се око њега певајући улагује велећи му, да га другови тамо на далеко чекају, само да га превари, да она не покисне.. Ах! како ми је мило гледати зелену гору, зелене долине, по којима се несташни лептири весело вијају; гледати у ласте, како се живо надлећу; а око себе слушати косове, како весело звижде, слушати славује, како сетно прижељкују!. Кудгод око бацим, свуд је лепо и све је красно! — Посматрајући ове лепе дивоте купаше ми се срце у тијој, слаткој милини, а брзе мисли ношене на лаким крилима оживелих осећаја летаху ми тамо амо као челице с једног цвета на други.

„Љубице! Слатка Љубице! Да л' је и тебе лепота данашњега дана у гору измамила? Да л' и ти слушаш како тице дивно поју? Њих слушаш, а на мене мислиш? На мене драгог свога, који тако болан беше и сад опет здрав по гори хода. Ах! твој слатки поздрав улио ми нова живота у скоро мртво тело, и ти ме оте од немиле смрти!“ —

У таким мислима ходах зеленом гором, док не дођох до једног потока, старог познаника и пријатеља свога, који се сетно жуборећи вијугаше по чаробном ладу високих и густих дрвета нудећи те, да седнеш код њега.

„Шта ли ми сада Данка ради? Сиротица! Ах! И она би требала срећнија да буде, јер ни боље душе, ни хуђег живота! Докле друге деве у њеним годинама справљају дарове за суђенога свога, безбрижно уживајући златно девовање своје, дотле она тужним срцем проводи најлепше време своје служећи и радећи другима, да би помогла брату своме, и сама без сваке помоћи!.. „Али шта знамо да радимо, кад смо сирочад!“ као што сама вели.“

Како славуји дивно прижељкују! Како косови слатко звижде! Сваки ме гласак њихов тако чудно у срце дира!. И што се дуже овде бављах, то ми ово место постајаше све милије и чаробније, јер кад ми поветарац зашушти у зеленом лишћу, мени се чини, као да се виле и златне паунице око мене шећу! . .

У гори пробавих цело пре подне и кад дођох кући, изгледаше ми одаја као каква костурница. Нема више Данке, да

ме певајући дочека! Ах! С њом ми оде и сва светлост из овог стана! —“

$^{11}/_5$

„— Мораћу други стан за себе самог тражити, дегод иза вароши близу горе, што ће ми бити боље по џеп и по здравље, јер овај ми стан тако несносан и црн поста, да су ми у њему и мисли несносне и црне! —“

$^{12}/_5$.

„— Данас ми дође Данка у посету и приповедаше ми, како јој је у новим данима патничког живота свога. Господар и госпа јој добре су душе, како их до сад бар познаје; но најстарију ћерку исте породице назва ми сујетном девојком, јер вели, често јој говори, како је (Данка) здраво лепа, како је од ње много лепша, и кад би могла бити она тако лепа, не би марила, ма била служавка, јер она је ружна. А остала деца, њих тројица мушких и једно девојче, вели, здраво су несташни, па оће с њоме да се титрају, а она опет то не мари. Ја је почех световати, да трпи, кад друкчије неје, јер трпен—спасен, и да се бољој будућности нада, која ће у толико слађа бити, у колико прошлост горчија беше. Она прими савет мој, а како га је примила, најбоље говораше бистра суза, која јој на дугим, плавим трепавицама мирно трепташе. — При поласку узеде неколико књига, јер вели, кад доспе, оће да чита. —“

$^{14}/_5$.

„— Дошавши пре подне дома нађем парче артије на столу. „Драги брате!“ — писаше ми Данка —“ дођох данас у твој стан, да се с тобом састанем, да те видим и да се с тобом разговарам но те не могох дочекати. Оћеш ли бити вечерас дома? Ако можеш, причекај ме, ја ћу ти доћи.“ — Тек што се беше смркло, Данка ми дође и донесе један мали завежљај, мете га на сто и тијо ми рече: „Знам, Миливоје! да не ћеш имати шта да вечераш, па сам ти вечеру ево ја донела.“ — Ја мало што се несам заплакао, тако бејах дирнут данкиним овим добрим делом и њеном искреном, сестринском љубави! Ах! У место ја за њу да се старам и ја њу да издржавам, она мене лебом рани! „Чуј Миливоје! Како се Мита данас са мном понашао?“ — рече ми гледајући ме сетним оком својим: „Сусретне мо се нас двоје на улици, кад сам с пијаце с котарчицом на руци дома полазила; ја се бејах обрадовала, кад сам га спазила, јер га већ давно несам видела; но он чим дође спрам мене, сав поцрвени и „А гле Данке!“ тијо и збуњено рече и стаде се на све стране освртати, по свој прилици, да га не би ко год видео, да се са служавком јавно на улици разговара. Ја сам одма приметала, да се он мене стиди, и мирно му рекнем: „Ви се господине! мене стидите! За што бих вас ја у неприлику довађала?!“ Чим сам му ово изрекла, окренем се од њега и пођем дома; но путем беше ми тако тешко, као да ми је камен на срце пао, и тек што сам дома дошла, ја сам се заплакала и дуго сам плакала!. Па зар несам имала право? Миливоје! Ако сам ја сирота, то ваљда несам така, да се мора од мене свака стидити? А особито — он!“

Рекавши ове последње речи поче опет тијо плакати...

Мене ова данкина новост беше јако дирнула, и беше ми веома жао, да се Мита с њоме тако понашао, Мита, којег је она навек као брата поштовала.

„Немој плакати, Данко! Јер свака твоја суза пада на моје срце!“

Ја је почех тешити, но у том тренутку добро би било, да је и мене когод утешити могао. —“

*

$^{1}/_{6}$.

„— Данас изиђох из стана свога и растајући се с њиме беше ми ипак нешто тешко, при свем том што сам једва чекао, да се преместим у нови стан, јер у старом сам живео више у тузи него у радости. Али така ми је нарав моја, да се навек мање — више тешко растајем са сваким местом, у којем сам провео неко време живота свога. Ах! Благи боже! Како би ми онда било, кад бих се светом растајао, на које сам од постанка свога тако сасвим одомаћен?! Надам се, да ћу у новом стану моћи угодније живети, јер је од старога много удеснији: као што сам желео на крају вароши, близу горе, а на неколико корака даље од њега простире се велика, дивна башта, у којој ћу више зора и вечери провести моћи. —“

$^{7}/_{6}$.

„— Узедох данас да читам Калидасину „Сакунталу,“ и кад дођох на њене речи: „Игра ми десно око, драга мајко! шта ће то да значи?“ постадох наједаред брижан и сужан; јер и мени од неколико дана десно око непрестано игра. Добро знам, да је тако веровање проста, гола предрасуда. и при свем том не могох умирити срце своје. Да несам тако бедан и свакој опасности изложен, јер заклона ни с једне стране немам, па да ме може несрећа лако од свуда потера, мени се за цело не би срце растужило, не би се око замутило!.. Мислећи на Љубицу мишљах и на могућност, да је ма којим начином не добити могу, и ја почех одмах живо осећати велику силу љубави своје, јер срцу ми беше, као да се заслађава... Ах! Моје слатке наде и лепа будућности! Што ми вас је моја млада машта створила у разним данима живота мога, оћете л' ми верни бити или ћете ме ладно напустити и од мене се јадног отуђити. као да ме никад ни познавали несте? Ах! Ово последње немојте! Немојте, јер моје срце не ће моћи без вас да живи!... — Више се пута тако уживим у створену будућност своју, да заборавим за горку садањост, и моје наде једна за другом остварују се пред очима мојим, као што се цветни пупољци у зору расцветају, и мени је тако, као да сам у неком лепшем простору н слађем времену, одакле не бих тео више никад да се натраг у у садањост вратим... Благи боже! Кад бих могао да принесем лепу будућност своју у садање дане, и њихову горчину да заменем сладошћу далеких дана, који ми трепте пред душом мојом, као што звезде у зимској ноћи пред земљом трепте, како бих тада срећан и блажен био! Овако ми је тешко чезнути и венути... Да сам бар сасвим уверен, да ће ми се наде збиља остварити, опет би срце могло мирно бити; али игра ми десно око, па се бојим, оће ми на зло наслутити, као што је и Сакунтали на зло наслутило!..—“

$^{18}/_{6}$.

„— Данас после подне дође ми Данка и рече ми, да је госпа на цело после подне пустила, јер је дан врло пријатан, па да иде кудгод у проходање. Но почем не хтеде сама ићи, позове мене, да идем с њоме. Ја јој се позиву драговољно одзовем и одосмо далеко од заларmане и загушљиве вароши у зелену гору разговарајући се о јадним прошлим данима живота свога и правећи планове за будући живот. Када се ходом већ уморисмо, седосмо на меку зелену траву у пријатном ладу разгранатих мирисавих липа, које се у више редова опружаху кроз целу долину опкољену високим горама. Око нас се преливаше разнобојно пољско цвеће, које шарни и несташни лептири и вредне челице весело облећаху, а над главом у зеленом

лишћу разлегаху се умиљати поји раздраганих певачица... Данка устаде, јер не могаше више да седи очарана лепотом овог дивног места, па стаде своје сетне плаве очи бацати час на једну, час на другу страну, не знајући де ће поглед да задржи? .. Ја је задовољно гледах и с лица јој могах читати, да је радосна и весела, при свем том, што јој поглед беше ипак сетан... За чудо! што јој очи навек тако сетне изгледају, као да се у њима суза блиста, да би човек на први мах помислио, сад ће се заплакати.. — Она поче цвеће брати и венац плести тијо певајући разне песме; а ја се пружим полеђушке на зелену траву, бацим шешир преко лица, склопим очи, па пустим мисли своје, нек раде и граде, шта оће.. Цело бављење у гори беше ми всома пријатно чему и данкино добро расположење доста доприношаше; но кад пред вече дођох дома, постадох нешто сетан,ваљда за то што бејах уморан —“

$^{27}/_{6}$.

„— Ходајући у вече улицама, сретнем Данку. Она је пошла к мени носећи ми вечеру, јер знађаше, да ништа немам. Обрадована даде ми свој мали мени наменути завежљај, па се окрете натраг, а ја гледах дирнут за њом, и мал' се несам на улици заплакао.. Дошав до стана свога не хтедох ући у одају, јер одаја би ми била тесна за овако душевно расположење, већ пређем у оближњу башту, седнем на једну подалеку клупу, коју месец својим бледим зрацима јасно осветљиваше. Тешко ми беше, што сам тако бедан, и чим почех јести, мени ударише сузе на очи, и једна за другом падаше на моје горке залогаје. Ах! Благи боже! Докле ћу ја овако живети?!—“

(Наставиће се.)

УБОЈНЕ ПЕСМЕ.

I.

На бојном пољу, где сабље звече
Топови тешки и пушке јече
Србину срце весело бије
У крви душман пред њим се вије.

Ђуле зазвижди, коњиц се прене
С јунаком кроз дим ка' муња сене,
Сабља заблиста крвца потече
Србин душмане јуначки сече!

Трава румени од вреле крви,
Србин се граби који ће први —
Принети живот на олтар слободе
И за те умрети јуначки роде!

— — — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — —
Та лепу жртву што Србин даје
Душмана мора скупо да стаје!

II.

Трзај сабљу српски сине!
Нека мине мрак
Зрак слободе нек нам сијне
У бој! Ко је Срб-јунак!

Окови нас турски тиште
Још нас гуши црни мрак,
Браћа наша јоште пиште
Напред: Ко је Срб-јунак!

Јован Атанацковић.

ИЗЛЕЧЕНА ЈЕ.

Новела Павла Хајза.

(Наставак.)

Горе у првом спрату стаде она за час па рече: куда хоћете да идемо Никола? У свакој соби већ је била смрт, а горе је моја соба, где ћу ја умрети, тамо не смете ући. Но свеједно, хајдмо у ову собу, ту још најлепше мирише, јер сам ју морала feњом окадити, тетка није могла мирис од сирћета да трпи. Видите! — рече она, отворивши врата постеља где је тетка изданула, већ је намештена. Нека не рече свет, кад ме буду изнашали, да сам била ђубретара."

„Анка " рече он ухвативши је за руку, „не могу ти рећи, како ме је жао. Али зашто ми кажеш вазда Ви. Зар ми нисмо од детињства били добри пријатељи. Ја бар не могу, а да ти не кажем: ти."

„Ја сам себи тако предузела, одкако," — ту замуца а лахка румен прелије јој образе. „Али како ти је воља, Никола. Сад је и онако свеједно. Седи ту, па дед да узмем од тебе твоју торбу. Гле, та то је она стара торба, што ти ју је Софија извезла, кад си пошао у В. а ову ружу овде извезла сам ја, па сам молила твоју сестру, да ти о томе ништа не рече. Како тако неме ствари остају на свету, а човека мора нестати."

„Нас двоје бар још смо на свету," смејаше се он, „и ја збиља не могу увидити, за што се ти тако журиш, да онамо одеш, где се не види сунце, месец и звезде. Немој тако којешта диванити. Знаш, ја мислим, теби фали осим свежег ваздуха још и јела и пића. Могу мислити, да си поред јада, што си га доживила, и суза што си их исплакала, на све заборавила, што за живот треба. Али сад мораш се на ме угледати, чујеш ли? па донети што за јело; јер ја желим, да ти добар пример дадем, па да те научим пити и јести."

„Истина је," рече она, „већ има десет дана, како нисам ништа друго јела, до ли у подне нешто чорбе, коју ми је Ката наша куварица зготовљавала. Данас је и она из куће отишла, па се није више вратила; бог зна где је скончала, можда у болници. Јуче јој већ не беше добро; теткина смрт беше ју потресла. Тако сам ето цео дан седила горе, мачка на крилу да ми стомак грије и да ипак нечег живог код себе имам; часови ми брзо прохујаше, а ја сам непрестано чекала смрт."

„Место ње дошао је ето неко, који ће ти те лудорије из главе избити" рече младић. и ту у торби имам боцу стара вина; хтео сам га дати оцу да пије, јер боље греје стомак, него мачак и растерује црне мисли, које често саме несрећу проузроче. Донеси две чаше, Анка, и што још имаш за јело. Па онда седи нуза ме и реци ми све, што ти је на срцу, буди искрена као што си некад била спрам мене."

Она гледаше укочено, као да је сасвим нешто друго мислила, у пламен од свеће, уздане уздрхтавши се, па изађе полако на врата, носећи још једнако мачка на леђи.

Никола погледа сад по великој ниској соби; у њој беше све, као и досада: салици Анкиних родитеља над диваном, бледи, мршави лекарник, који је прерано умрьо, и његова лепа плавоока госпа, на коју ћерка са свим налик беше, само што сада имађаше бледило очево. Па тамо огледало међу прозорима, теткин шиваћи сто, на коме још и сада стајаше њен вез и лонац са цвећем. Та ко би и

имао времена, или ко би могао на то и мислити у овим страшним данима, да цвеће залива. И сат на дувару не беше навучен, но гласовир стајаше отворен, а на њему ноте, као да је кога у по свирања узнемирила коштуњава рука, паднувши на беле дирке. Младић се згрози, кад погледа завесу над постељом теткином и кад помисли, какве је боле и невоље та завеса сакривала. Што је више на то мислио, то му се све грозније чињаше, да познати и суседи девојче у пустој кући саморано оставише, где су и његови јачи живци од уображења и жалосних успомена потресени Усиљено подиже он очи на мрку дрвену таваницу, па се сећаше оних вечера, што их је при истом столу са тетком и малом Анком провађао. Читао им лепе књиге, особито о мору штогод. затим жалосне игре и лепе песме. Тетка би при том кад кад и заспала, но Анка би га све помњивије слушала, што би дуже он читао· па кад би он престао и кад би приповетка била врло жалосна. то би се они после неколико тренутака већ смејали, та обоје беху још деца, ма да је он већ био другошколац а и њој, као сирочету, не би требало да је било до тога да се смеје. Сад беше добра тетка мртва, а њих двоје прошло је смејање.

Он једва дочека да девојка у собу уђе. „Нема ништа у кући," рече она, „до ли неколико јаја и сува леба и још нешто за кување. Могла би ти испећи локумића, али не смем ни за бога у кујну; ту је тетку болест снашла баш кад је хтела Ристи врели обвој да мете, а Ката је казала да је за банком видила баука, што колеру за собом носи, са седом брадом и брадавицом на челу. То је детињарија, знам ја добро, али ја сам слаба; чим у кујну уђем, све ми којешта пред очи излази. Чекај, у орману има мало колача, можеш их у вино умакати, неће ти за цело шкодити."

Она отвори орман, извади из њега тањир са тврдим колачима и једну ишарану чашу, па метне обоје пред Николу. „Ходи Анка" рече он насувши вина у чашу „да пијемо у наше здравље."

„Пиј ти само," рече она, „мени више не треба. Онда бих још теже умрла, кад би ми мало пре живот још једаред омилио."

„Ти ћеш пити Анка" рече он озбиљно и метне чашу на њене усне, тако да она хтела не хтела мораде две три капи окусити. „Ја сам ти већ рекао, да такве разговоре нећу више да слушам, да је то код мене безбожно, кад се човек сам смрти предаје, кад пости и бдије, док се збиља не упропасти. Ти истина не изгледаш онако здрава, као кад сам те последњи пут видио, али ја мислим две три недеље на селу на свежем ваздуху, учиниће из тебе стару Анку, ако и не више ону несташну, с којом се негда за нашом звоноливницом у башти играх чигре и жмуре.

Она се беше посадила на столицу, што беше крај ормана, и држаше на крилу мачка. Неколико тренутака седила је ту са заклопљеним трепавицама, као да ју то неколико капи јаког вина успава. Тек кад проговори, отвори уморно очи.

„Ти можеш тако говорити Никола, јер незнаш како се све то збило. Код кројача доле почело је; њега је дворила ћерка му са нашом куварицом, па не даде, да и ја помогнем, јер мишљаше, да ће ме здраво потрести. Ја још нисам нигда видила ни умирућег човека па ни мртваца. Јер кад оно дође вест да ми је мати на самрти. бејах још здраво млада, да би могла сама на пут се кренути, а тетка је опет дуго оклевала, те тако док смо се кренули и дошли, беше већ

мати под земљом. Добра тетка мислила је, да ће својој сестри велику услугу учинити тиме, ако мене и Ристу себи прими. Али беше јој одузела тиме последњу утеху, да своју децу на самрти благослови. И тако ето постадох ја већ велика девојка, а нигда још нисам видила мртваца, а мој отац као што знаш сјурвао се у бездну, те му тако ни гроба не знам. Па у опште увек сам се бојала смрти, па кад би тако чула приповедати о каквом жалосном случају, тада би целу ноћ сањала да лежим у мртвачком сандуку, а моје другарице посипају ме цвећем, све више и више, док најпосле не осетим на грудима терет па се викнувши не пробудим. Али кројача хтедох ипак мртва видити; стидила сам се што га несмедох у болести гледати, те за то хтедох то сад надокнадити. Па и не би ми тешко, погледати га. Он се не беше променуо, имађаше онај туровни, очајни израз на лицу, као још за живота, као да му беше зазорно, што није израстао прав, као други људи, па као да је за то све хтео за опроштење да моли. Па кад то није тако страшно умрети, помислим ја, зашто се онда сав свет боји смрти. Ej боже, тада још Риста скакуташе преко степена, дође у подне кући и рече нам да немају више школе, не зна докле, па не мога га растужити ни то, што га ја псовах, како може бити тако весео, кад је добри, стари кројач, који му је толико лепих хаљиница направио, овај час умрьо.

Но не потраја дуго та његова веселост; он се тужио да га боле, мораде лећи и тада поче јад.

Нећу ни да мислим више на то Никола, иначе ћу полудити. Ти га ниси познавао, јер је све до своје десете године био код свог брата на селу. Тетка баш хтеде да га к себи узме, да може у бољу школу ићи, и тако се нас двоје састадосмо, нема ни по године. Он беше тако добар дечко, много бољи и милији од мене, и ја сам га тако волела, као да сам хтела надокнадити, што сам седам година пропустила била. Како је тако у боловима лежао и непрестано стењао, а ја нисам ни дању ни ноћу с постеље му се макла, ухвати ме он једаред за обе руке, дигне главу с јастука, па рече: „„Је ли Анка, ти нећеш пустити, да ја сам умрем. Тако ми је мрак пред очима мораш ме за руку узети, иначе нећу погодити пута у небо.““ „Умири се Ристо,“ рекох ја, „све ће бити како је божја воља.“ „„Не,““ рече он, „„ти се мораш богу молити, мораш му рећи да нећеш да ме оставиш. Обећај ми то Анка, иначе нећу моћи мирно умрети.““ „Обећавам ти Ристо,“ рекох ја и тада се он умири, али кад му куцну последњи час, држао ме је још непрестано за руке и повиче већ са свим слабим гласом: „„Хајде самном Анка, хајде! Ти си ми обрекла, па ипак ме остављаш самог.““ То му беху последње речи. Мени би много лакше било, да сам могла плакати, али не могах ни сузе из ока изцедити, па и кад је после тетка умрла, која ми је баш била права мати, пре би из шљунка канула била суза, него из мојих очију. Па још код тетке беше сто пута горе; како је изгледала, кад се у постељи смејала па прстима у јорган ударала, као у гласовир — кажем ти коса ми се била накострешила; нисам ништа више осећала, ни врућину, ни зиму; па ми непрестано беше пред очима оно ужасно лице, које тек после самрти опет старо постаде. Па баш сам јој била заклопила очи и лежала сам пола онесвешћена, уморна, јер већ девети дан, како нисам у постељу легла, на овом дивану, а завеса беше преко теткине постеље застрта, јер Ката ми рече, да не гледам више онамо, него да покушам, да мало проспавам, најe-

даред куцне неко на врати и војник један уђе у собу, момак капетана, мога младожење.

„Твог младожење Анка, зар си ти невеста? повиче Никола и скочи с дивана „па то тек данас први пут чујем.“

(Наставиће се)

НЕКАД И САД.

Ја сам некад срећан био,
Срце ми је љубав било; —
Ал сада се у потоку
Мојих суза утопило!

Ја сам некад наду им'о,
— Еј у дивном красном добу! —
И сад имам — сад се надам
Мом спасењу — црну гробу! —

Драгом ир.

ДЕЈСТВО МУЗИКЕ НА ЧОВЕКА И ЖИВОТИЊЕ.

Дејство музике на животиње

(Свршетак.)

Плутарх и Плиније имају читаву поворку анекдота, што се односе на осећај животиња према музици. Позната је из старога века прича о Аријону и његову делфину, која је послужила Шилеру за грађу једној балади његовој. Писци средњега века приписују свакој животињи по један инштрументат: медведу звиждаљку, јелену влауту, пауну цитру, тицама певачицама врулу, челама цимбуљу и т. д. Свакако је у тим тврдњама млого фантазије. Вероватнија је она прича о сеоском свирачу, који, враћајући се из неких сватова, упадне у курјачу јаму и примети да није сам Одмах се лати своје вијолине. Курјак се сћућури у претиван угао и урличе Тако траје то све до бела дана; жице на вијолини пуцају једна за другом. Свирач гудаше још на последњој жици, кад на срећу пројдоше онуд тежаци који се зачудише чувши подземну свирку. Приђоше месту откуд звуци допираху и видеше Данила у јами. Човека спасоше, а курјака убише.

Међу нижим животињама особито је змија пријемљива за музикалне утиске. Има црнаца, који их питоме и игрању обучавају. Шатобријан приповеда о једном таком призору у Канади, у ком је и он сам суделовао. „Месеца јуна 1796. путовасмо ми кроз горњу Канаду са неколико дивљашких породица од племена Онотаха. Једнога дана, док се ми на обали Јенесија одмарасмо, продре једна звечарка у наш стан. Имадосмо собом једног Канађанина, који знађаше свирати у врулу. Он намисли да нас забавља и пође према змији са својим невидивим оружјем. Кад змија спази свога противника, укотура се, обори главу, напири образе, сабере усне и искези своје отровне зубе; расцепљени јој језик играше као какав пламен, очи беху две жеравице, од беснила напирено тело дизаше и спушташе се као мехови, затегнута кожа потавни и постаде љускава, ужасно чегртајући реп креташе се тако силно, да је изгледао као какав облак. Тад Канађанин засвира у своју врулу. Змија застане и повуче главу натраг. Мало по мало види се, како чаролија дејствује: очи добивају блажији израз реп се тиме креће а чегртање бива све слабије и слабије. Високо накотуране

шцирале шире се и слажу концентрично по земљи управо као што змија попушта чаролији. Дрхтајућа кожа прелива изнова плаво, зелено, бело и жуто, и главу слабо окренувши, остаје змија непомично у положају, у ком је можеш на тенани посматрати. У том тренутку коракне Канађанин неколико пута, свирајући у своју врулицу неку благу, просту мелодију; змија спусти главу на земљу, провуче је кроз траву и стаде пузити за човеком; стаде ли он и она се задржа, пође л' он даље, крену се она из нова за њим. Тако је он изведе из нашега стана по сред множине Јевропљана и дивљака, који једва вероваше својим очима; сви у глас законтеваху, да се тој знаменитој животињи поклони живот.

И гуштерови показују осећаја за музику; они се дају звиждањем залудити тако, да их је после лако ухватити. П. Лабат ишао је на острву Мартинику у лов на гуштерове са једним црнцем, који је носио штицу са омчом на њој. На брзо приметише једног гуштера ди се на грани сунча. Црнац поче да звижди а животиња пружи главу да види од куд допире глас; тад се црнац смотрено приближи звиждајући и даље и голицаше му бок и врат врхом свога штапа. Гуштеру је то тако годило, да се непрестано окретао; на послетку толико изрону изван гране, да су му могли бацити омчу на врат.

Паукова љубав према музици добро је позната. Мишеле приповеда једну скаску, што амо спада. „Гласовити виолиниста Бертом имао је за своје ране успехе да захвали одлуци, у којој је као дете морао да ради. Он је у својој усамљености имао једног друга, о ком нико ни сањао није: једног малог паука. С почетка се бавио на једном углу на дувару, мало по мало па је из свога буџака преселио се на нотни столац, са њега на дечака и све до гипког рамена које је гудалом владало. Сад је са свим из близа слушао — — он претстављаше читав аудиторијум Вештаку више и не треба па да свој дух двоструко осећа. По несрећи дође једнога дана маћија дечакова у учионичку одају са још неким странцем; она виде осетљивог паука на своме месту — удар папучом уништи аудиторијум. Дечак падне у несвест, лежаше три месеца болестан и једва жив остаде.

Од куд дакле долази тај силни утисак, што га чини музика на живе створове? Каквим тајним сродством могу звуци да узбуде страсти? Музика је знамење кретања, или шта више, она је сама кретање. Она употребљује правилно у степене оцељене звуке, између којих се глас по вољи слагачевој горе доле креће. Продужујући или скраћујући ноте, исте у погледу на ритам и мелодичан звучни ред разноврсно слажући, може он најтачније да изрази све шатирање кретања, сваковрсно мицање од сањиве лењости воде, што се губи у песку, до бурне жестине горскога потока. Али музика посредно дејствује на наш живчани систем, заталасавши конце живаца осетљиваца, и на тај начин изазвав душевни расположај, који одговара у музици израженом начину кретања. Веселост карактерише лак, весео ход, озбиљност свечано корачање, гњев испрекидано, страсно ступање. Ова разна знамења имају и покрети нашега тела, и говор и кретање наших мисли; све то стоји у тесној свези и у том наизменичном одношају чулних утисака, душевних стања и изражаја воље и лежи баш узрок уплива, што га има музика на живе створове. Невеселост слаби наше удове, чини нам глас тромим и превчи напредак идеја: обратно расположује мелодија, чије се ноте полагано и труд-

но малим корацима кроз полутонове крећу, на меланколичке снове. Кад на против ноте весело кроз октаве и квинте скачу, буди се у слушаоца воља на рад и тежња за кретањем, која у игри и смејању налази свој символичан израз.

То разјашњење психолошких утисака музике и Аристотелу је било познато. Он пита: За-што се ритмови и мелодије, које су јек, подударају са расположајем духа, а укуси не, па ни боје ни мириси? Зар за то што су кретања, као делање? Већ енержија, што у том лежи, оснива се на неком расположају и производи расположај. Укуси пак и боје не раде тако. Ритмичко и мелодичко кретање је делателно, а дела су знаци душевног расположаја. Хелмхолц духовито развија ту мисао. „Реч расположај,“ вели он, „очевидно је узета од музике и пренесена на положаје нашега духа; тиме хоће да се означе баш оне особине душевних стања, које се могу музиком претставити, и ја мислим, да је згодно можемо тако дефинисати, ако под душевним расположајем разумемо општи карактер, који од времена на време кретање наших претстава на себе носи, и који се томе одговарајући даје познати и у наличном карактеру кретања нашега тела и нашега гласа. Наше мисли могу се кретати брзо и споро; оне могу немирно и без цели блудити у бојажљивој узбуђености или извесно и енергично латити се постављене мете; оне могу на тенани и без напрезања у пријатним маштама тумарати, или, привезане за какву жалосну успомену, лагано и тешко са места се мицати, споро и немоћно.“

Ритам или такат игра овде за цело претежну улогу. Млоги појави воде на то, да има неки у неку руку самосталан ред ритмичких осећаја, тако да се такат једне мелодије од осећаја тонова може са свим разрешити као контура од какве слике, тиме што се мелодија само куца. Позна човек познате мелодије, кад их неко само на окну од прозора куцка. Покрети, што нам их пружа мртва природа, често учине са свим сличан утисак као и музика. Водопад, који са стене ромиња, поток што међу песковитим обалама жубори, вали, што неуморно о брегове ударају, делују на душу као видива музика. По више часова може се седети на обали и посматрати вали, што се гоне а да се могу сустићи. „Њихово ритмичко кретање, које ипак у појединомъ непрестану промену показује, изазива неко особито осећање угоднога мира без дугога времена и утисак силнога, али уређенога и лепо подељенога живота. Кад је море мирно и равно, може се неко време уживати у његовим бојама, али оно не забавља тако трајно као кад бесни. Мали вали на омањим пучинама сувише се журно гоне и више узнемирују но што забављају.“

Нови Сад 1875.

По немачком М. И Д.

ЖУМБЕРАЧКА УНИЈА.

ГРАЂА ЗА СРПСКУ ИСТОРИЈУ.

Од Ђ. Рајковића.

(Наставак.)

Међу тим је по смрти генерал-мајора барона Шерцера примио заповедништво над карловачком генералијом фелдмаршал-лајтнант гроф Бонавентура Петација, такођер жесток противник православљу. Титрање са зидањем наши цркава,

окивање у гвожђе, бацање у тавницу и батинање наши свештеника беше на дневном реду. Цркве су наше у оно доба у карловачкој генералији биле малене, од дрвета саграђене, па ће тек 1756 допустити Марија Терезија, да ји смемо од камена зидати. Та резолуција би саопштена грофу Петацији а уједно и владици Јакшићу. Ал' нуто невоље! Кад Јакшић у Дабру, ослањајући се на споменуту резолуцију, поче исте године зидати цркву, те је и подиже до свода, — Петација на једанпут запрети, да се не сме довршити ни црква ни звонара. Годинама су тако закисивале и одроњивале се зидине и трунула грађа на црну штету утрошеног новца, — све залуду, не смеде се звоник подићи! Перушићка општина (24 куће и преко 200 душа) имала је стару своју цркву од дрвета, која беше сагњила и опала. С пролећа 1758 допусти обрстар Пеликан креч жећи који је и сажежен међу земљама што католичким, што нашим. Наши ктедоше да се зида на оном месту где је кречана, а католицима се то видило криво. Сад се умеша обрстар Пеликан, те не допусти Србима зидати цркве — ни на једноме месту!.. Год. 1756 дао је тадашњи обрстар а доцније генерал Лозија попу Алекси Гаћеши на клупи чрез два каплара ударити 100 батина, потом заповеди оковати га у квргу као каковог криминалисту, те кад прође недеља дана, онда га предаде авдиторском суду, где се доказало, да је поп претрпио тај бол ни крив ни дужан. Кад је владика Јакшић видио такову без свакога узрока учињену неприлику, на срамоту нашега клира и народа и на велику штету дарованих нам привилегија, писао је обрстару Лозији, и тужио се на највишем месту, па ипак не доби никакве правице нити сатисфакције, ако и јест довољно доказао да истога боја није заслужио поп Алекса. Православни свештеници који би се затекли у Жумберку да крсте децу своји једноговераца, бише у тешко гвожђе окивани, с оружјем преко све крајине у карловачку тавницу праћени, тамо затворани и мучени као највећи злочинци.

Молбеница, коју је митрополит у име жумберчана под $^{1}/_{15}$ дец. 1758 царици поднео, и која ће жалосне околности народа нашега потврдити, гласи овако: „Ваше Цесарокралевское Апостолїческое Величество допустите всемилостивѣйше, да в' глубочайшемъ смиренїи оно, что мнѣ моего закона Епїскопъ Карлщадскїй Данїилъ Іакшичь под А. писалъ, и со тимъ препорученный меморїалъ В. отъ Греческаго неунитскаго закона милитаровъ Карлщадскаго Генералата изъ дищрикта Жумберакъ зовомаго Вашему Цесаро-Кралевскому Величеству предъ ноге положити смѣемъ.

Ови жумберскогъ дищрикта Бывательи тежчаютъ, како не гледаюћи у нихъ отъ више него ли двѣста лѣтъ іако отъ времене нихова овдѣ населенія всегда бившаго мирнаго и несмущеннаго закона дѣйствія топрвъ у Годищу 1750 не само закона дѣйствіе смущати започето, но башъ свакій приступакъ и священо дѣйствіе моего закона Священиковъ унутаръ запрещенно єстъ. Оны проуказуютъ овай овдѣ под С. забележеный Милитаръ Команде указъ отъ 24-го Ноемвріа 1750, по коега крѣпости отъ истаго дне тако унутаръ заповѣдь пріємшимъ Греческаго закона неунитомъ, іако и осталимъ тога закона Солдатомъ подъ претежкимъ отговоромъ и кащигомъ никакве нихoвогъ закона Калугере и Священнике на конакъ непріймати, а много манше у жумберскомъ дищрикту каква духовна дѣйствія саврщати запрещено, а пакъ подъ истій отговоръ и кащигу заповѣдато све кои би се ухватили, Священике, ако бы

и каква писма имали отъ Генерал Команде показати, у дну и у ноћи Команди отвести.

Далшее сад реченаго указа садержаніе даеть іавно познати конацъ и намѣреніе сего запрещенія будући већъ послѣднега и съ смртію борющагося Священника моего закона у Жумберку, съ унитскимъ Священникомъ съ лѣпимъ начиномъ и покриваломъ, да е овай Священикъ Греческаго. (а не споменући унитскаго, или неунитскако) закона аще его отъ имена люди за унита познають, покан̂ивати тражено.

Обаче оному подъ В представленому доказателству, да су у Жумберку свагда Греческаго неунитскаго закона Священници душъ попеченіе о своихъ ондѣшныхъ единовѣрныхъ имѣли и у случаю, кад су у Жумбергу отъ своихъ домашныхъ недостатакъ имѣли, у мѣсто ихъ есу Калугери Монастира Гоміріа Священодѣйствовали, утврждуеть ова отъ Епіскопа Карлщадскаго подъ D. шпецификаціа, и с' истомъ овомъ шпецификаціомъ паки већъ пута показуесе намѣреніе оне отъ Команде запрещенія заповѣди, будући е онако начиномъ сострадаміа достойнимъ съ діакономъ поступато, что онъ на принужденіе к' уніи ніе присталацъ быти хотео. и издаетъ себе самъ ону заповѣдъ давшый подъ С. с' своимъ ему не іако Миссіонару, но яко Солдату непристойнимъ на унію вербованіемъ, будући онъ видѣвши онога домаћега Священника при концу смрти нарочито приступъ Калугеромъ во обще запрещуеть, добро знаюћи, да на его срамоту Священницы изъ Монастыра Гоміріа доказателство подъ Е. отъ Генералъ Команде за ихъ свободный входъ у жумберакъ показати имуть, занеже они по крѣпости истога доказателства оно отъ онога заповѣди дателя секвестрирато вино есу отнесли, занеже имъ при потреби допущеннаго Священодѣйствія, сваки путъ милостине сабраніе и свободный входъ у Жумберакъ по допущенію F. еще отъ лѣта 1706 дозволенъ есть.

Какое реченый Епископъ Карлщадскій овакову подъ С. садржиму лѣта 1750 издату преповѣдъ разумѣлъ, тако е по правди своемъ гаки лѣта 1751 слѣдовавшемъ во Епископа избраніи, и по томъ учиненной Всевисочайшей Конфирмаціи у време свое Інщалаціе и тако послѣ у дѣлу свое Іурисдикціе догодити се могућегъ препетіа бояти се имао, затое кодъ Вашего Цесаро-Кралевскаго Величества Хофкригс-Рата по іавленію прилога G. прошеніе представіо, да бы ради его Інщаллаціе у Жумбергу потребное писалосе, и ему сврху того дистрикта чиновный декретъ данъ былъ.

Но понеже перихта забавленіе, и запрещенія развидѣніе между тимъ найвише времена пробавило. а Ему Епископу по гласу прилога Н. обнадежденіе дато, да ради того една Комесіа на лице мѣста у више кратъ поменутый діщриктъ Жумберакъ наредити се будетъ; тако есть очъ Епископъ топрвъ у лѣту 1752 свою до овогъ времена отлаганну Інщалацію свршивати дао, обаче при томъ Інщаллаціе Комисару писменну Резервацію на Жумберскій дищриктъ, како здѣ подь I. предао.

А како у овомъ садъ реченномъ годищу развидѣніа Комиссіа онамо неотшла, между тимъ же нѣколико кратъ у онамошныхъ Хорватскихъ предѣлехъ немиръ догодіо се, и онъ самъ Епископъ у умириваню тога дѣлао и забавляо се, и пакъ ніе времена было между еданъ и тако са свимъ неумиренъ бывшій народъ Комесію у закону искати долѣ.

А понеже Всеправеднѣйшая Монархино! отъ Вашихъ Славнѣйшихъ Предковъ вѣрнопокорнѣйшему Ілурическому Народу

дарованне и отъ самаго Вашего Цес. Крал. Величества вишекратъ всемилостивѣйше потврждение и у земляхъ Публицирате привилегіе сасвимъ а наипаче пригнутый сей Параграфъ К. свободное закона дѣйствіе моимъ единовѣрнимъ допущаютъ, и іасно глаголютъ: Архі-Епископъ и чрезъ его поставленныи Епископи духовна своя званія несмущенно отправляти, и званіе свое в' градѣхъ, варошахъ, краинахъ, и земляхъ Цесаро кралевскихъ при народѣ чрезъ Комисію Хофкригсрата гдѣ ни годь намѣщеномъ дѣйствовати да могутъ; и паки: Архі-Епископъ вашъ свободну власть да иматъ нареждати совсѣми восточними Греческаго закона Црквами, Священике въ монастирехъ уреждати, Ц'ркве гдѣ отъ потребе будетъ, собственою властію здати, въ градехъ и селахъ Рацке Священнике подуреждати.

Кромѣ сего есте такожде Ваше Ц. Кр. Величество не само чрезъ часте Всемилостивѣйше Рескрипте и Декрете, но и чрезъ онай отъ четирехъ Дворскихъ дикестеріахъ уготованый въ земляхъ съ Катедре Публицираниый Едиктъ L. Вашъ вѣрно покорнѣйшій Ілvрическій Народъ Всемилостивѣйше обнадеждити изволили, да ему никакве у закону силе ни на унію принужденіа быти нећe, обаче чрезъ онакавъ подъ С. іавленный поступакъ, и Священникомъ моего закона запрещенный приступъ къ нихoвимъ единовѣрнымъ у Жумберку противъ Вашегъ Величества Всевысочайшаго воли намѣреніа есть, а изъ горѣ наведенныхъ прилоговъ В. D. Е. F. досадашный обичай того показанъ, и изъ нинѣ реченныхъ прилоговъ В. D. іавствуетсе, да оны себе у оне. кои се можетъ быти за уните показали будутъ. мѣшати небудутъ, а прямо тому пакъ свой законъ и живи и мертви содержавати хощутъ.

Сего ради походитъ къ Цесаро-Кралевскому Величеству Вашему мое Всеподданнѣйше покорнѣйше прошеніе, во еже быстe изволили изъ преднаведенныхъ узроковъ Свое Всеправеднѣйше указе чрезъ надлежателство послати, да бы оно подъ С. положенно, и дослѣ держимое запрещеніе двигнуло се, а Епископу Карлщадскому допущенно было, своего закона Священнике по Привилегіамъ за попечителство душевное о своихъ Парохіанехъ у Жумберку приставляти, и тако по црковну уставу, и по привилегіамъ отъ државныхъ ему пристойную Іурісдикцію дѣйствовати.

Ащели же би можетъ бити напротивъ предлагало се, да ће чрезъ то умаленіе во уніатехъ быти; тако изволите Ваше Ц. Кр. Величество по начину Бикарске Вармеђе едну безпристрастну Комиссію на лице мѣста наредити. да въ моемъ или моего полномощника присутствіи в' томъ развидится, и миръ у земли за наращай Вашего Цесарокралевскаго Величества службе поставити се можетъ. В' коего благоговѣйнн йщемъ упованіи мене всевысочайшимъ Милостемъ Всесмиреннѣйше препоручивъ в' всеглубочайшемъ смиреніи изумиру — Вашего Ц. Кр. Величества всеподданнѣйше всесмиреннѣйшій Павелъ Ненадовичь с. р. Архі-Епіскопъ и Митрополитъ."

На ову молбеницу не стиже спомемуте године никаква одлука; за то митрополит Ненадовић године 1859. своју молбу понови, те под 8. септ. но рим. исте године би отпуштен на њега превишњи отпис, који вели, да је од власти издата тамошњој генерал-команди заповест, да се укине она од 1750. учињена забрана, по којој свештеници нашега закона не смедоше у жумберачку крајину улазити нити међу хришћанима нашим

своје пастирске дужности вршити. Истим отписом припушта се владици Јакшићу сва духовна власт над жумберачким народом нашега закона: Јакшић одјако може тамо приставлјати потребне свештенике. У великој својој радости пише Ненадовић из нам. Крушедола под 7. септ. по наш. Јакшићу између осталога: „Толику милость и Стада къ Пастиру обращеніе честитамъ Вашему Преосвященству. Блюдите, да каковое поползновеніе неключится, видяще како трудно есть погубленное возвратити, и да не будетъ послѣдная тщета горша первыя.“ Ову напомену додао је Ненадовић с тога, што се у отпису такођер заповеда, да како Јакшић за се, тако и подручни му свештеници граница своји не прекорачују, т. ј. да оне, који зар приступише к унији с црквом латинском, не зову натраг к нашој цркви.*)

(Наставиће се)

*) Споменути отпис митрополиту, као што се преведен с немачког налази међу званичним списима, гласи овако: „Марія Өерезія Божіею Милостію Римская Імператрица в' Германіи, Хунгаріи, и Бохемій, Кралица и Архідукесса во Аустріи и т. д. Честный, Любезный, Благоговѣйный и вѣрный! Мы есми с'врху оне, отъ твоего Благоговѣйствв предате тужбе на противъ онога 1750 лѣта у Жумберскомъ дистрикту Карлщадске Генераліе отъ стране Наше ондешне Милитарь Команде учиненогъ запрещенія за неприпусканіе Калугеровъ и Священниковъ твоего закона милостивѣйше резолвирали, и чрезъ надлежателство Нашему у реченной Генераліи Коммандирующему Генералъ Фелдмаршалъ Лаитенанту Графу Петаціи заповѣдити дали. то запрещеніе двигнути, и натраг узети, слѣдователнѣ Карлщадскому Епископу твоего закона допустити, его закона Священнике к нуждному о душахъ попеченію у реченомъ жумберскомъ диштрикту приставляти и тако духовну свою Іурисдікцію над того закона Живатели дѣиствовати, обаче с нарочнымъ залогомъ тимъ, да ондѣ нитко отъ уніе неотвращается подъ изгубленіемъ приступка и подъ тешкимъ щрафомъ.

Кое твоему Благоговѣйнству за извѣстіе и на той конецъ со симъ обявляется, да Карлщадскому Епископу, и чрезъ его у оной Генераліи обрѣтающемуся осталому Священству твоего закона по сему подобающе наставленіе дадешъ, и имъ острѣйше наложишъ, да они у дѣла ондешнихъ уніатовъ подъ предіавленнымъ прещеніемъ никако немешаются а найменше ихъ к' приступленію отъ уніе къ неунитомъ неупућуютъ.

На семъ извершуется Наша милостивѣйша воля и мысль, и Мы остаемъ с' Цесаро-Кралѣвскими и архидукалними Милостии твоему Благоговѣйнству Благонаклонны. Данно в' Градѣ нашемъ Віеннѣ 8-го дне мѣсяца Сентемвріа 1759. царствъ Нашихъ 19 лѣта. Маріа Өерезіа с. р. — Іоаннъ Христофъ Баронъ отъ Бартенщайнъ с. р. — На повелѣніе Священнаго Цесаро-Кралевскаго Величества собственное: Іоаннъ что Богъ хоће Хитнеръ с. р.

ЛИСТАК.

ЗОНА, У КОЈОЈ СУ ОСНОВАНЕ ВЕРОИСПОВЕСТИ.

(Из Пешлове науке о народима.[1])

Задатак нам је, да путем сравњивања изнађемо унутарњу свезу међу најзнатнијим догађајима човечанства и местима, у којима се исти десили. По Беклу би имало место, ди се човек бави, уплива на појаве његовог осећаја. Ди природа човека плаши, биће уображење боље развијено од памети, и пре ће се чудесима веровати. У Италији, Шпанији и Португалској бива често земљетресенија, није дакле ни чудо, да су тамошњи житељи уверени, да опсене имају надмоћије над физичким светским родом. У Јапану, ди се земљани потреси често догађају, живи весео и свагда расположени народ, који о религиозним стварма неводи много бриге. Русија пак, која је скоро чиста од таких непогода,

[1]) Oscar Peschel, Völkerkunde, Leipzig, Duncker u. Humbolt. 1875.

пуна је егзорцизма, који је већ давно нестао из Италије.

У тропама, где је природа силнија и страховитиј, заузима уверење о чудноватим стварма највише уображење тамошњих житеља. Тамо је уображење такове страхоте угледати могло, као што је Сива и његова жена Дурга-Цали, чије су руке вазда крваве, и чији је ђердан од самих људских лубања. Истина, да земљаних потреса тамо нема, ал су буре тим силније, ма да се непружају дубоко у унутарњу земљу; ни сам Хималај није из долине Индије тако страшан. Колери је тамо гњездо, ал ни Европу није поштедила, ни она, ни друге болештине, као црна смрт и куга. Најстрашнија је опасност за Индију глад, која је године 1770. у Бенгалској десет милијуна житеља потаманила. Ако имају седишта утлива на човечије уображење, то су морали и Холандези веровати на чудеса, којима је море толико пута цела села подавило. На последку би ваљало узети и морнаре и рудничаре, који су највећма изложени самовољи природе, а да је тако, неопажа се баш увек. — Ведро је небо створило јелински народ, а исто тако давно небо створило је можда најсуморније људе, старе Мехиканце.

Да видимо дал нема обична храна народа какву свезу са душевним појавима. Хиндостан и Хину греје једно исто сунце, а у биљкама нема тако решимакакве разлике, па ипак каква је разлика међу ова два народа. Хинези су пантофази, т. ј. они једу све на свету, а Хиндима је забрањено свако месо. У старо доба није ни код ови тако било, нагон к страшилима, силно уображење, стварање страховитих и крвожедних богова расло је постепено, што су се већма уздржавали од анималне хране и прелазили к чистој вегетабилној. Уображење отима у човеку с тим већи мах, што чешће он прекида обичну храну; јер човек у узрујаном и ослабљеном стању боље прима к срцу оно, што није сасвим природно, што је фантастично.

И ту нам се чини, да смо нашли једном начин, који нам дозвољава да можемо видити владу физичких закона на пољу душевних појава. Тврђење Беклово, да је урма била најглавнија храна старих Египћана, и да је услед тога, као у Индији услед пиринџа, народ тако послушан спрам свештенства био, оборено је најсилнијим доказима. — Ми видимо, да народи у северној Африци, који се искључиво урмом хране, Бедуини, имају најжешћи начин к слободи, и да је њихово мишљење сасвим разно од мишљења Хинда, који се пиринџом хране.

Шта више странпутицом доказати можемо, да религиозне створовине никако не зависе од начина, како се који народ храни. Они исти Хинди, који су створили најстраховитије богове, беху и највећи песници на пољу приче и скаске; ал и Исландези, који се искључиво месом хране, имају најдивније приче — те се лако увидити даје, да полет фантазије независи од тога, дал је свакидашња храна вегетабилна или анимална. (Свршиће се.)

ЧИТУЉА.

(Архимандрит Сава Јовшић,) тридесетогодишњи професор богословије београдске, и члан, и више годишњи председник консисторије тамошње — умре у Новом Саду 18. септембра, у 9 сати из јутра ове године. Изаслан је био у Немачку у Бон, на конгрес старокатолика, који од некле раде око сјединења цркве старокатоличке, православне и староангликанске. Учествовао је у том сабору тамо од 19. јулија до 6 августа — почетка до свршетка. Враћајући се кући разболи се путем и болан стигне у Н Сад, где у дому свога блиског сродника дра Ђ. Натошевића тешку бољу не преболи — умре горе реченог дана.

Архимандрит Сава (рођ. 1816 у Новом Саду) био је човек пун врлине свештеничке и пун родољубља спрам своје нове отаџбине Србије. Не беше среће, по реду понети митре епископске и штаке архијерејске — ал стече и без тога велике поште и лепог гласа својим, толикогодишњим учитељевањем и радом око напретка црквеног.

То се посведочи и сад приликом смрти његове. И ученици му негдашњи и садругови, саучитељи, и многи други пријатељи изјавише своју жалост за архиманд. Савом у толико телеграма.

И ми о њему исто велимо, што већ рекао пријатељ му један у Србији: „Умрьо је са сузом у оку, које гледаше на свој, минули трудни живот, и на награду, коју поштена радња даје поштеном човеку у Србији!“

Лака му црна земља и драг спомен међу Србима! **м.**

„Јавор“ излази 1. 10. и 20. дана свакога месеца. Рукописи нека се шиљу уреднику, а предплата „Администрацији Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на читаву годину 4 фор. и по године 2 фор. на три месеца 1 ф. *За стране земље:* на читаву годину 5 фор.

СРПСКА НАРОДНА ЗАДРУЖНА ШТАМПАРИЈА У НОВОМ САДУ.

БРОЈ 29. У НОВОМ САДУ 10. ОКТОБРА. 1875.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

УРЕЂУЈЕ ДР. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Стални сарадници: Јован Бошковић, др. Јован Јовановић, др. Милан Јовановић, др. Лаза Костић др. Стеван Павловић, др. Михаило Полит-Десанчић, Стеван В. Поповић, и А. Хаџић.

ШТА Ј' ТО БИЛО? — НИЈЕ НИШТА!

Шта ј' то било? — није ништа!
Еуропо, ситне ствари,
Ситне ствари — грозне ствари,
Нежно чуство то не мари.
Само песник срце стеже
Да загуди у лелеку,
Забележи јаде горке
Другом свету, другом веку.

Шта је било? — није ништа?
Заглун'те се велесилни,
Вашој срећи треба мира,
Вама треба глас умилни.
— Додијале раји муке,
Усуди се шкринут' зуби,
Гола прса, празне руке,
Ал слободу смртно љуби.
Људи траже комад мача
Да раскину ланце злости,
Жене, деца у свет беже
Шат' де нађу човечности.

Па шта ј' било? — Шта да буде!?
Једна мајка носи чедо, —
Страва грози, нада бледи,
Бледа ј' мајка, чедо бледо.
У свет беже, милост траже,
Хахахаха! — милост! — раји!?
Невинашце руке шири,
Даљина се дивно сјаји.
„Ту су близо добри људи,
Ено цркве, ено кула!“ —
Тако с' теши јадна мајка,
Па је душом одануља.

Де, па шта је? — Ох Еврòпо,
Пред очима твојим бива —
Окрени се да не гледиш,
Нежне живце да поштедиш.
— Сава тече, на пут стаје,
Широка је — дубока је —
Јадна мајка пред њом стала,
На небо је погледала.
Е па стиже бесно туре
Жељно гледат' српске боле,
Шта ће, трже мајци чедо,
Пресече га на две поле;
Пресечено тело рину
Ладној Сави у дубину.
Па му прија, па му годи
Како плива крв по води,
Како мајка вришти, плаче,
И за чедом својим скаче.
Неста крви, неста плача
— Из воде се не повраћа.
Ту се туре мало смије,
П' онда — било па и није.
Шта ј' то било? — није ништа!
Било што од вајкад бива,
Нежно чуство нерад' гледи
Та ситнила жалостива.
Велесилни чекат' могу
Просвећеним крв не годи,

Еуропа треба мира,
А браћа су — у слободи.
Па и песник има каде
Да загуди у лелеку,
Прибележи горке јаде
— Другом свету — другом веку...

З. Ј. Ј.

БЕЗ ОЦА И МАЈКЕ.

Роман у две књиге.

од

ПЕРЕ РАДУЛОВИЋА.

Друга књига.

(Наставак.)

1/7.

„— Ево опет стиже дан рођења мога, дан, о којем треба да се сам собом рачунам! — Спољашни живот мој још је онакав исти, као што и пре беше, јадан и бедан, с једном разликом, да несам више сам, већ имам поред мене милу сестру своју, за којом сам некад доста суза пролио... Но унутарњи живот мој, ах! како је тај сасвим променут!..

Али „tempora mutantur et nos mutamur in illis.“

Кад сам још дете био у мирном дому тада живих родитеља својих, имао сам једну другарицу, своју суседкињу, трговачку ћерку, без које нисам могао ни један дан да будем; а управо нит сам онда знао, нити сада знам, за што сам за њом навек тако тежио? Више пута, кад ме је што год болело, па не смедох из одаје никуд ићи, ја сам молио покојну мајку своју, да пошље по Марину, „јер ја тако волим, кад је она поред мене!“ А је ли она кадгод оболела, то сам већином проваћао време седећи поред постеље њене.

Једном дође у школу свећеник, који нам катихета беше и слаткоречиво нам приповедаше, како сва деца, која умру пре навршене седме године, постају анђели божији, и описиваше нам, како анђели лепо живе. Ја тада бејах тек у седмој години и у мени се одма роди мисао, да могу и ја анђелом постати, која сваким даном све већма сазреваше. Ах! Благи боже! Бејах још лудо дете, и опет кад се сетим тадање маште и тадањих осећаја, мени сузе теку!..

Једног јутра седећи ја и Марина сами пред нашом школом поведем разговор о катихетовим речима.

„Би л' волела, Марино! да умреш пре навршене седме године, па да постанеш анђео божији?“ — питах Марину, јер ја већ бејах себи увртио у главу, да морам бити анђео.

— А би л' ти волео? — упита ме Марина и погледа својим плавим очима у ведро плаво небо и као да тиме хтеде рећи: Лепо је бити анђео!..

„Ја бих волео! И ја морам умрети! Ја морам бити анђео!“ — рекох јој тако поузданим гласом, као да сам ја господар над животом и смрти.

— Онда ћу и ја умрети! Јер кад ти умреш, не ћу ни ја да живим! Кад ти постанеш анђео, не ћу ни ја да будем грешна! —

„Дакле да умремо?“

— Да умремо! —

„Добро! Али како ћемо?“ упитах Марину снуждено, јер сад ми тек први пут дође та мисао на памет и мени као да паде камен на срце.

— Треба навек да се молимо богу, кад лежемо и кад устајемо, и кадгод смо

нас двоје заједно, да му се молимо, да нам не да довршити седму годину, јер ми оћемо да будемо његови анђели! —

Ја постадох овим марининим речима на једаред сасвим умирен, сасвим утешен; једино што имадосмо још да свршимо, беше нам узајамна завера, да о том не ћемо ником ништа говорити, и од то доба ја не имадох других мисли, других жеља, других молитава, осим да умрем, да умрем!.. Ах! Ја бејах тако са свим смрти жељан! —

Једном ми дође Марина сасвим невесела и предлагаше ми, да се више не молимо богу за смрт, јер њој је оставити жао оца и мајку, она је јединица, па ће они за њом здраво плакати.

Мене ове њене речи тако изненадише и увредише, као да ме је за срце ујела. Ја почех од једа и чуда плакати и хтедох је на послетку и тући, само да неје реч натраг тргла.

„Зар ја немам родитеља?“ — рекох јој тарући сузне очи своје. — „И они мене љубе као и твоји тебе; но знаш, шта катихета вели, први је и први бог, па онда тек дођу други!“

— Знам, али наши ће родитељи плакати! —

„Не знам, за што би плакали, кад ће знати, да смо анђели постали? Па нај после ако баш и усплачу, ми ћемо им ноћу у сну долазити, па ћемо их тешити, казаћемо им, да неплачу, јер нама је добро!“

— Али мени је тешко, да их оставим! — рече Марина и поче тијо плакати.

„За што да ти је тешко?“ — почех јој страсно говорити, јер се бејах сасвим упео, да је морам опет за себе задобити. — „Ми као анђели кадгод зажелимо, да видимо родитеље наше, ми ћемо к њима као голуби долетати, или ћемо стати на шарену дугу, па ћемо гледати доле на земљу. Ах! Марино! Како те може бити жао, да постанеш анђео? Да живиш у рају, де има толико лепог цвећа, да гледаш у светло лице божије, да чујеш, како анђели певају, па да и ти певаш с њима; тамо нема ни ветра ни кише, ни блата; тамо је навек дан, јер тамо навек сунце сија; да прелећеш с једне звезде на другу, па са сваке да гледаш на земљу шта људи раде, па кад видиш, да који што криво ради, а ти одеш, па кажеш богу, па се с њиме лепо разговараш!.. Марино! Кажи, оћеш умрети? Кажи! Јер иначе — — —“

И ја бејах стиснуо песницу.

— Оћу! Оћу, Миливоје! рече Марина и поче опет плакати.

Но ја јој сад не хтедох веровати, већ је стадох приморавати, да се закуне.

„Кажи, тако ми сунца!“

— Тако ми сунца! —

„Кажи, тако ми месеца!“

— Тако ми месеца! —

„Кажи, тако ми неба!“

— Тако ми неба! —

„Али хајде кажи и бога ми!“

— Бога ми! —

Мени ове заклетве још не беху доста, па стадох мислити какву ћу још страшну заклетву да нађем. Како седасмо у нашој башти, паде ми поглед на цркву, и ја је почех опет заклињати:

„Кажи, тако ми цркве!“

— Тако ми цркве!“

„Кажи тако ми литије!“

— Тако ми литије! —

„Кажи, тако ми путира!“

— Тако ми путира! —

„Но! сад ти верујем!“ — рекох јој весело, па је одма загрлим и дуго је држах на грудима својим!. Ах! У том тренутку не беше на целом свету срећнијег човека од мене! Мени беше, као да сам већ постао анђео!..

*

И ја опет не имадох других мисли, других жеља, других молитава, осим да умрем, да умрем!..

Не прођоше од овог дана ни неколико недеља, а Марина се поболи и — умре... Умре у том тврдом уверењу, да ће бити анђео!..

Ах! Како ми тада беше, кад је гледах мртву на столу, покривену белим покровом, а плаве очи беху јој затворене, усне јој беху још румене, па као да ми тихо зборе: „Ја сам већ постала анђео хајде и ти! „Ја сам своју реч одржала, одржи је и ти! Моји родитељи за мном плачу, нек плачу и твоји!..“ Моје срце хтеде од бола да пукне, јер ја у њој не гледах моју драгу другарицу, већ гледах анђела божија, а у себи гледах грешно, са свим грешно дете... Ја плаках дуго и горко, и њени родитељи плакаху, и плакаху сви, који се око ње искупише...

Њу саранише. Ја почех од то доба слабити, венути; кадгод бих сам био, навек бих плакао; срдио бих се на бога, што је њену молитву саслушао, а моју још не ће!.. „Неправедан си, боже! Неправедан!“ — често бих говорио.

Као детету беше ми тешко носити толику тајну на младом срцу своме и хтедох се више пута искрено поверити мајци својој, но бих се навек уздржао бојећи се, да ће мајка оцу то рећи, па ће се њих двоје договорити и не ће ми допустити, да умрем. Али док је човек здрав, може много да поднесе, а чим се поболи, његова уста постају књига срца његовога. Тако беше и са мном. Не знам, да ли услед жалости своје или услед другог чега, доста, да падох у постељу, и мени беше немогуће, да сачувамдуже тајну своју. Хтеде ми срце да прекипи, те за то једног вечера, кад с мајком својом сам у одаји бејах, почех јој исповедати као што се тешки покајник пред олтаром пре причешћа исповеда...

Мајка ми плакаше, а плаках и ја с њоме! Плакасмо заједно, и опет повод плача беше нам тако различит! Она плакаше по свој прилици за то, што беше дирнута мојом детињском маштом

„Није истина Миливоје!“ — говораше ми мајка,“ да само она деца постају анђели, која умру пре навршене седме године, то вам је катихета ружно рекао; постају анђели сва деца, која су добра и слушају родитеље своје, па ма колико година имали; а која су деца непослушна, па ма не имали седам година, опет не ће анђели никад бити! Ти ако oћеш анђео да будеш, ти мораш слушати мене, мајку своју, а ја од тебе желим, да се оканиш таких мисли!“

Она ме стаде љубити и њене сузе падаху на моје лице...

Ја бејах као на ватри и опет не знадох, на коју ћу страну ватре да побегнем: с једне стране не смедох не могох се мајци противити, а с друге стране беше ми немогуће одрећи се својих лепих и слатких снова, одрећи се анђелства божијег, ах! та Марина ме чека и непрестано изгледа, кад ћу јој доћи?..

Мој сав одговор беше тијо плакање.

Од тог дана често би се и отац и мајка трудили, да ми те сањарије из главе избију; но им је требало дуго времена док су ме од те душевне болести излечили; јер кад сам постељу напустио често бих одлазио на гроб моје покојне Марине, тамо бих се навек заплакао и лио је, да ми опрости, што још несам умрьо...

Не прође од то доба много времена, а ја и Данка остадосмо без оца и мајке. Ах! Чим на њихову смрт помислим мене срце боли и сузе ми теку. Тецате сузе! теците!.. јер ће ми срцу лакше бити. —

Моја прва љубав беше дакле небеска, анђелска љубав; а кад сам одрастао, сљедоваше друга, сасвим противна љубав, љубав земаљска. Као дете молио сам бога, да што пре умрем, а сад почех молити бога, да што дуже живим, јер само тако могао бих задовољити жеље своје, да будем од што веће користи народу своме.

Када бејах у средњим школама, имадох једног доброг пријатеља и вернога друга, Марка Михајловића, круна не само нашег разреда, већ целе школе, тако га бар већином професори називаху. Кадгод имадосмо слободна времена, не разговарасмо се ни о чем другом, већ о јаду народа свога. Бесмо обадвојица слаби, болешљиви, ваљда због тога, што много пута гладовасмо. Једном приликом при чаши вина, — не знам, како започесмо разговор о неизвесности живота, о смрти, — рече ми Марко.

„Брате! Ја сумњам, да ћу бити дуга века, јер у мени има неки тајни осећај, који ми навек вели, да ћу рано умрети, а то ме боли; више ми пута дође, да се тако слатко заплачем. Тешко ми је отићи с овог света без икаква гласа!.. Па знаш шта сам намислио?“

И његове се црне озбиљне речи при овим речима тако необично засветлише, да сам одма могао мислити, да ће ми штогод изванредно рећи.

„Догод траје слободе,“ — поче ми Марко одушевљено говорити: „донде ће бити и њених пријатеља и њених душмана. Наш народ страда једино због ових последњих. Па за то, брате, ако већ видим, да морам млад и зелен умрети, то опет нећу изданути на гњилој постељи, већ ако не могу у рат ићи, а ја ћу бар којем великом душману или слободе или народа нашег куршум кроз главу пројурити, па онда нек ме вешају нек ме пушкарају, нек чине са мном што им драго, јер ја тако и тако већ морам умрети, а тим својим делом опет ћу бар колико толико добра учинити!“

Сирома Марко! Ах! Како је тај волео слободу! Како је тај љубио народ свој!...

Моје дружење с њиме имађаше на мене великог уплива, јер он ми је у многом чему мисли рашчистио и осећаје узвисио...

Догод се могаше јадан на ногама држати, живљаше непрестано у нади, да ће још оздравити; а кад већ паде у постељу и кад поче и сам увиђати, да његов тајни осећај почиње да се остварује: тад би помишљао на некадању заверу своју, али слабост и болови тела не допуштаху извршење њено. па би се чешће заплакао и мени на срце мећао, ако будем жив и здрав, да живим и радим за народ свој, па ако ми што год за руком испадне, да се сетим на њега и да помислим: да је Марко жив, и он би то урадио!..

Он је издануо на рукама старе мајке своје, која је за њим много суза пролила, јер она је другима радила, па је њега школовала; а кад јој он издану, не имаде више за кога да ради, па ни за кога да живи... Сирота! На скоро је и она за њим отишла.“

Његова смрт беше за мене велики удар, јер у њему као да изгубих половину срца свога.... Ах! Много шта лежи на души мојој, па није чудо, да ми више пута дође да плачем, а ни сам не знам, за што да плачем...

Ја не имадох више никога, с ким би се поверљиво насмејао, ком би се мого поверљиво најадати! Мени беше, као да сам сам самцит на целом свету... Суза и песма беху ми једини искрени другови моји, јер само они једни навек знађаху, како ми је...

„Камо друга? пријатеља?
„Да све с лица мога чита?

„Да ме свега одма позна,
„А да ништ' ме и не пита?
„Не види ми сузе нико,
„Нит ко чује уздисаје,
„Нит ко мари, кад сам вес'о,
„Кад ми с' очи срећно сјаје...

Тако сам онда певао. То сво време, од маркове смрти до Љубичиног познанства, провађао сам већином с непријатним осећајем пусте усамљености, и мени беше као каквом човеку, који нестрпељиво непрестано неког чека, а не може никако да га дочека.

Но од како сам Љубицу упознао, од онда су наступили нови и лепи дани у животу моме, моји осећаји посташе живљи и узвишенији, а наде се почеше множити, као што се звезде пред ноћ множе... Лепоту света и сладост живота тек сам онда први пут јасно осећао, кад ми њене лепе црне очи испунише сетно срце моје... Моје груди несу више пусте, моје срце није више празно, ах! ја несам несрећан, несам, јер не стојим више сам самцит на свету!.. —"

$^{6}/_{7}$.

„— Многи се моји другови већ о том разговарају, кад и како ће који дома ићи. Ја немам дома, па за то о тој ствари у сваком друштву и ћутим, јер код мене је „omnia mea mecum porto" Ах! Једино место, куда бих отићи желео, то је манастир; али не могу ни тамо, јер немам шта да једем, а камо ли да путујем?!.. —"

$^{12}/_{7}$.

„— Лане сам био у ово доба брижан и тужан и много сам суза пролио, па ево и ове године, при свем том, што ми наде моје говораху да ће боље и лепше бити... Наде, лепе наде и бедна горка садањост, увиђам, да није ништа! На што наде, те лепе, слатке наде, кад срце у садањости вене и вене?. И кад једном увене, нашто онда наде, те лепе и слатке наде?! —"

$^{15}/_{7}$.

„— Почем много великошколаца већ одоше дома, то ми беше могуће препоруком некојих другова још три ђака добити, које ћу од данас поучавати. Сад имам свега четворицу, а да несам тако слаб, могао бих још којег узети —"

$^{21}/_{7}$.

„— Данас ми дође Мита, да узме од мене „збогом," јер одлази дома. Питаше ме, кад ћу се и ја к њима вијнути, на што му не могох извесна одговора дати. При поласку му рекох, да ми поздрави Љубицу, и чим сам њу споменуо, мени потекоше сузе... Он ми је сузе видео, па их ваљда и разумео, и кад Љубици за њих каже, ваљда ће их и она разумети...—"

$^{12}/_{8}$.

„— Што више радим, тим све јасније осећам, да су најслађи часови живота они, који се у озбиљној радњи проведу. Више ми пута дође, као да ми је срце гвозденим обручима стегнуто, те оће да пукне; или као да се сви осећаји у велику ледену санту претворише, која ми на срцу стојећи неда слободно дисати, и мени постаје сав свет равнодушан, а сам себи празан и ништав: но чим почнем штогод озбиљно да радим, срцу ми постаје одма лакше и после свршена рада опет ми је свет тако мио и красан и срцу ми тако добро, да бих полетео кудгод у гору, де има пуно мирисавог цвећа, па бих цвеће брао и венце плео, и сваком човеку, којег би год срео, сваком бих метуо венац на главу... Ах! Све је добро и све је лепо, но би још много боље и много лепше било, кад бих могао поред Љубице бити! Кад се у јутру из сна тргнем, моја прва мисао пада на њу, а кад ноћу у постељу лежем, то завршујем мисли своје опет с њоме... Ах! Ја је волим, очајнички волим, и што се више препрека

између нас стварају, моја љубав постаје све јача и жешћа. Увиђам, да нећу моћи дуго издржати, да је опет не видим, ако нећу сам себе да мучим и морим!..—“

15/8

„— Више пута помислим, да крајем овог месеца одем безусловно у манастир, јер ћу онда имати нешто мало новаца, па да видим Љубицу и да напуним утехом и новим животом обармло срце своје; но у таким тренутцима навек би ми Данка пред очи изашла, и мени дође, да плачем. —“

21/9.

„— Човечије срце даје се у нечем сравнити с ваздухом: јер што је ваздух земљи, то је срце човеку. Ваздух прима у себе земаљску пару мирно и ћутке све дотле, догод се сасвим не напушти, те онда почиње да сева и грми, удари крупна киша, и после свега тога он је опет чист и свеж: тако исто, као и срце човечије што може дуго и мирно да сноси и трпи, догод се осећајима не препуни, те онда и у њему почиње да сева и грми, ударе сузе, киша срца, и после свега тога она постаје мирно и задовољно и очи тако пријатно гледа као сунчани зраци кроз рашчишћени ваздух. Ах! На мојем срцу већ се одавно купи: неограничена тежња и болешљива жудња за Љубицом гомилаше ми на срце сваким даном нове осећаје, да и у мојим грудима постадоше облаци, поче да сева и грми, и ја могох предвидети, да ће и код мене да буде кише... Да ми машта данас не беше тако жива, па да не гледах Данку у манастирској одаји, де се из сна трза и са мном плаче једино за то, што види сузе у мојим очима; да је не гледах лежећи болан у постељи, како је наслонила главу на моје узглавље, па тијо спава, како за тим сањивим оком гледа и умореном ногом једва корача, да је не гледах, како је савила мали завежљај под раме своје, па носи брату вечеру, јер он нема ништа да једе: ја бих још данас био на путу к Љубици својој и за који дан већ бих се могао загледати у њене лепе црне очи.. —

Но не зна човек, што носи дан, а шта ли ноћ. Ако се мисли дају са сабором сравнити, онда ми та мисао беше председник осталим мислима. Ах! Недао бог! ал' мећем случај, да се опет поболим, јер ја сам и онако трошан, шта бих онда радио? Кад бих отишао у манастир, потрошио бих ово мало горко заслужених новаца и не бих могао Данку још дуго к себи узети: па ко би ме онда неговао и од чега бих онда живео? Онда бих могао слободно нож узети, па овом и онако већ ојађеном срцу једаред за свагда крај учинити... Па и кад се не бихноболео, кад бих здрав остао, колико би ми још времена требало, да после тих трошкова дођем у тако стање, да бих могао Данку к себи узети!? А савест ме приморава, да је што пре к себи узмем. — Но не зна човек, шта носи дан, а шта ли ноћ. Ако ме Љубица услед мојег дугог отсуства по мало заборављати почне, јер несу сва срца једнака, па се за ким поведе, јер она ће много поштоватеља имати, ах! па је који као своју одведе: куд сам онда пристао?!

То беше севање и грмљавина у срцу моме, а за тим шљедоваше дуга, дуга киша...

Ох! Сиротињо! И богу си тешка, камо ли дому, на којем си!..

Моја сопствена савест ме је приморала, те сам се решио, да одложим пут к Љубици још на које време, док не прибавим себи толико, да могу Данку после ослобођења њеног за време мојег одсуства негод у каквој породици обезбедити. —“

$^{23}/_{9}$.

„— Данас сам рекао Даници, да сам намислио, да је првог Новембра опет к себи узмем. Она беше овом вешћу тако обрадована, да не могаше да задржи радосне сузе своје... Ах! Моји слатки родитељи! Јуначни оче и добра мајко! Да вам је од куд да видите како ваша деца живе!..—“

(Наставиће се.)

ПРЕД МОЈИМ СЕЛОМ.

Блага је нојца пала —
Покрила и моје село,
А тији ветрић пири
Несташно и весело ...

По небу месец шеће,
А сјајне с' звезде роје,
Груди ми миље креће:
Здраво сеоце моје!

Паво Ј. Марковић.

ИЗЛЕЧЕНА ЈЕ.

Новела Павла Хајза.

(Наставак.)

„Ни сам мислила, да би то што важно за тебе било“, продужи она са истим равнодушним гласом, „за то ти не хтедох ништа о том ни писати, а нико други из вароши не мога те о том известити, јер то још беше тајна, а још не беше са свим ни свршено. Тетка је то желила, јер његова мати беше њена добра пријатељица. „Ја га не љубим, тетка“, рекох јој, и ако пођем за њега то ћу ли ради тога учинити, да вама више на терету не будем, јер ви имате сада и за Ристу да се бринете.“ За тим је она дуго мени говорила, да ни пошто ради тога не полазим за њ, него с тога што је он ваљан и паметан човек, и што ме већ од две године љуби. Све је то могло бити тако, али он ми се ипак није допадао. Не беше ружан, неки шта више говораху за њ да је леп, али он имађаше тако дугачке ноге и округле, испале плаве очи: говорио је кроз нос, а косу која беше црвена, мазао је, да му постане црна, како сам га дакле могла заволети? а при том звао се још Вук, а то име беше за ме несносно. Ја сам му и рекла одмах први пут кад је самном говорио, да не осећам за њ ништа те да морам још годину дана промишљати, а дотле да не буде о том ни разговора Он пристане на то и беше задовољан, што могаше у кућу долазити. А беше и тако смеран, да ми је свагда само руку пружао, кад би долазио и на том остаде ствар пуна три месеца, па да ме није тетка непрестано терала, да примим прстен, што ми га је он послао — носила га нисам нигда — и да му и ја један пошљем не би ни знала, да сам заручена. У вече, кад би он дошао, па мало се разговарао, те онда из шпага извади књигу да нам што чита — не тако лепе приповетке као што си нам их ти читао, — седила бих ја обично у буџаку крај ормана, држала би мачку на крилу, па каткад би и заспала. Тада би ме свагда тетка изгрдила, али ја немогах друкче. Нисам никад озбиља помислила, да бих могла бити његова жена, све сам мислила: згодиће се што год, што ће те спасти од њега. И збиља згоди се и у први мах, кад ми момак рече: „по-

здравио вас господин капетан он је ноћас у два сахата умрьо,“ прође ме нека језа, као да ми је ко у очи рекао, да сам ја крива, што је он умрьо, јер сам често желила, да га нестане. Ни сам више ни слушала, шта је момак још о његовој смрти говорио, и тек се пренем, кад он рече: ево прстена, госпођице што га ви господину капетану поклонисте. „Дајте га овамо“ рекох ја и метох га одмах на прст, обрадовавши се чисто, што је опет код мене, и као за знак, да га скоро више нећу дати од себе. „Господин капетан преклињао ме је“ продужи момак „да му га чим издане, скинем с прста те да га вама однесем, да Вас поздравим да не заборавите са свим на њ“ Мене спопаде језа; прстен беше на мртвачкој руци, ја га сад метох на свој прст, заручих се дакле са смрћу“

Она ућути, као да јој гроза глас угуши, и сеђаше са склопљеним очима и тако жалосним изразом, да он дубоко потресен пред њом стаде. „Анка“ рече он и погладн нежно руком њене ледене образе, „ти говориш свекојешта а неможе бити да то озбиља мислиш. Не беше ли ти пре тако паметно дете, да ја премда сам шест година старији од тебе, о свим стварима с тобом се поразговарати и посаветовати могах? Зар нисмо шта више заједно учили философију, а сад бенеташ којешта, као сељанка, која врачари иде и у вештице верује Сирома капетан је мртав, а то је срећа за те, а можда и за њ, па добро. Ако те је збиља волео, неће му више на ум пасти да те узнемирује, или чак да те живота лиши. Али да се данас већ једаред умириш, дед пиј још мало из ове чаше. „За тим ћемо рећи једно другом: „лаку ноћ“ па се не ћемо више узнемиравати са таквим приповедањем о смрти.“

Он јој пружи чашу и она збиља повуче неколико гутљаја. „Хвала ти, Никола“ „рече она за тим, „вино ми је пријало, бар ми је срце још једаред угрејало, ма да су ми руке и ноге већ као изумрле. Али то ништа више не помаже, смрт ће ипак доћи, ма и не ради тога што сам Ристи обећала, да ћу с њим умрети, и што мртвачки прстен на руци носим. Са свим добро осећам ја то; животне снаге нестало је из мене, пламен је сав восак већ истопио, па сад још тиња на фитиљу. Да си ти пре дошао — но не, и то неби ништа задржало. Шта више, почело је већ, да ме нестаје, кад си ти последњи пут овде био, па се ниси више опомињао, дал сам ја још на свету или не.“

„Шта ти говориш? питаше он зачуђено. „Кад сам о божићу био код куће, да нисам на те више мислио? Да богме да не могосмо, као иначе, заједно бити. Али ти знаш да сам био бо.естан, кад сам, кући дошао, те да ми мати преко целих светаца није дала, да крочим из куће.“

„Имао си кијавицу, као што ми је ваша служавка рекла, па не беше ни опасно; да је теби до тога стало било да мене видиш могао си ти то већ некако уредити, да ти се мати не би срдила. Ја барем, кад бих отишла у варош, где ти станујеш — кроз ватру и воду дошла би теби, да ти пружим руку, па да те запитам: „како је? ниси ли на ме већ заборавио?“ Но то је баш оно. Ти си на ме заборавио или бар си то хтео и зато си ми у јутру, кад си од куће пошао, послао вашу служавку, да ми у име твоје рече: Збогом, извињавао си се, да је сувише рано, те да с тога не можеш сам преко доћи. Видиш, управо од оног јутра није ми нешто добро и све, што ме од то доба снађе, заручење, Ристина и теткина смрт — све је то припомогло, да дотле дођем, па кад би ми и сад ко донео лека, који би ме од смрти спасао

ја га не бих пила, зацело не, Никола „јер шта је то живити, а не волети живити.“

Он стајаше пред њом, док је она ту чудну исповест пола буновно, пола слушајући неку магнетичну силу, са непомичним цртама на лицу говорила, не скидајући очију с ње. Неисказана туга овлада њиме, кад помисли како одавна већ овде у овој узаној кући млади живот тог верног девојчета само њему припадаше, док је он далеко тумарао, са срцем, пуним стотином нових заваћајућих утисака, међу којима ретко кад слика његове пријатељице из младости појави се. Она и беше пола дете и без оне дражи што сад беше у њежног бледог девојчета Што ју је више сматрао, то се све већма породи у њему жеља, да ју отргне из те сановне меланхолије.

„Мила моја Анчице“ „рече он најпосле „ја збиља ни сам ни слутио, да је теби толико до тога стало било. Да си ми само једним мигом казала, да си ми бар једну цедуљицу преко послала да ме желиш видити —“

„Да“, прекиде га она у речи и задрма тихо главом, а глас јој не беше пребацујући, него онакав, каквим се човек тужи на што, што се променити не да; „то је баш оно, да ти ниси ни слутио, како је мени да ме ти за толико година, које заједно проведосмо, ниси боље познао него други туђин. Како ме је то болело, Никола, то не би ни једна реч изрекла, све да сам укротила била свој понос, па да сам ти рекла. Није да сам се наљутила ради тога. Нисам ја себи нигда много уображавала, и за то што је капетан био у мене заљубљен, веруј, нисам нигда о себи мислила да сам тако лепа, да би се ти у ме загледати могао. Али и ако си у свету лепших и љупкијих нашао: да ме ради тога са свим забациш, као стару лопту, с којом си се у детињству сиграо, то је више но што сам ја заслужила. то ми се укопа у срце као леден нож и огорчи ми живот. Шта би хаснило, да се на те потужим, све да сам и могла рећи? Зар би ти ради тога постао други човек? Сад, где ти све исповедам. јер је сад свеједно и узалуд, добро ми чини, што могу тај терет са срца скинути пре но што умрем. Не можеш ми веровати, Никола, колико ми добро чиниш тиме, што ме тако мирно и пријатељски преслушаваш. Колико сам пута у мислима тако с тобом говорила и теби све своје тајне признала, па кад би себи наједаред претставила, да би ја то теби сама могла рећи као год што младенци једно другом признају, како су се одавна љубили тада би ми срце застало од стида и милине. Сад ти могу све рећи као да ниси ни овде или као да лежиш у мртвачком сандуку, па још једаред отварам очи баш у исти мах кад ти долазиш. Дал се пристоји или на то ме није брига. Ти то никоме нећеш рећи, је ли? Па све да речеш, зар се човек мора стидити, кад је толике болове претрпио? Већ кад сам те видила, доле на улици, где стојиш, дође ми на ум: хвала богу, те је дошао. та сад му могу бар све рећи. Ја сам ти све то и писала, јуче на ноћ, кад сам први пут сама била. Писмо је то у теткином столу, а поред тога још и један лист, где сам написала, да теби све остављам што имам. Надам се, суд неће ништа против тога имати, ма да није по облику онако, како треба да буде. А сад ти немам ништа више рећи до ли „лаку ноћ;“ ја сам уморна, дед да још једаред сркнем тог вина, мислим, да ћу тада заспати моћи, са свим без бола, па се нећу морати више ни дигнути.“

„Она се подиже лагано са столице и приближи се к столу, где је он наслонио руке, не могав ни речце прословити.

„Зар нећеш, да ми успеш вина,“ рече она „бојим се просућу, већ једва гледим.“

Затим, пошто је сркнула, продужи: Иди и ти сад спавати. Не могу ти постеље понудити, јер у свакој је већ неко умрьо. Али овде на диван можеш са свим лепо лећи, можеш се покрити са овим рупцем, да ноћу не зебеш. Сутра ујутру ако се не бих ја сишла, попни се ти горе, донде ће већ бити крај, па ми онда заклопи очи, те се побрини, да ме сахране. Не, пусти ми руку. Ја сам збиља већ уморна, једва стојим на ногама па ако још дуже брбљам, бојим се, биће детињарија, лаку ноћ, Никола. Помисли каткад на Анку, кад будеш срећан, а ја ти још једаред захваљујем, што си дошао. Беше ти лепо у наше младо доба кад се заједно играсмо. сећам се оног вечера, као да је јуче било, кад си читао „Силоана и Милену“, па мени под столом свагда руку стиснуо, кад год би Силоан Миленино име изрекао. Ту код тог стола беше то; добро се ја сећам. Али ја идем пустићу те, да спаваш.“

Она се окрене од њега, притиште мачка јаче нуза се и пође к вратма.

„Анка“ викаше он за њом „не иди још; срце ми је препуно, а и теби; како да спавамо?“

„Ићи ће већ“, рече она. „Не треба, да ми светлиш, ни да замном дођеш. Ту последњу молбу ваљда ми не ћеш одбити. А сад последњи пут: лаку ноћ.

За тим отвори полако врата и нестаде је.

Он остаде потресен, како нигда досада; тако чудно беше спојена у њему гроза и милина, бледа смрт и леп млад живот. Чује њу, како се полако преко степена пење, како дође до своје собе и ту врата затвори. „Анка“, викаше он, као да би га она још могла чути, „је ли истина? Тако одавна ти ме већ љубиш.“ Затим се задуби у мисли и стотина призора дођоше му у памет и уверише га о истинитости чудне исповести, што ју је мало час чуо био. Чело му постаде врело, он отвори прозор и погледа доле на мрачну улицу.

Црно обојадисана кола, што их Никола добро познаваше, да су мртвачка, стадоше баш пред једном суседском кућом. Он чује, да су нешто из куће изнели, затим тихи плач, па онда опет зврјање точкова, док не одоше у другу улицу. Сан га беше већ прошао, али удови му, који се пуних осам сахата у колима тресоше, тежише сада за миром. Затвори дакле прозор и пошто је сто од дивана отиснуо, пружи се нањ, метувши себи јастук под главу, а велики бели теткин рубац на ноге, те поред светлости од свеће сневаше живе снове.

(Наставиће се)

НАТПИСИ.

Од Ђ. Рајковића.

Стевина драма.

Писар Стева вели: „Моја драма
За цело се допала с песмама;
Јер да беше њојзи какве мане,
Звиждало б' се ма од које стране.“
Овде Стева збори к'о да снева,
Јер ко може звиждати, кад зева!?

Омладини.

Отвор'те нам капке само,
Да сунашце угледамо
И напредак својте;
Ал' видело да засине —
Прозоре нам са жестине
Полупат' немојте!

ЖУМБЕРАЧКА УНИЈА.

ГРАЂА ЗА СРПСКУ ИСТОРИЈУ.

Од Ђ. Рајковића.

(Наставак.)

Али се Петација навадио да чини пакости. Он, као што се Јакшић у писму од 8. дец. 1759. из Плашкога тужи митрополиту, није никако ктео царску одлуку ни да прогласи, а то ли да је изврши, управо рећи трудио се свакојако, да та ствар за навек заспи. Јакшић му је не само чешће писао, да наметнуту забрану са Жумберка по царској заповести скине и намештање свештенства па и владичанску му власт у томе не спречава, но и лично му је тога ради ишао и ствар препоручивао, али се Петација — у наточ највишој јасној вољи — изговарао, да он у тај ма нема за то ни снаге ни прилике. Из његови речи видило се куд шиба: мислио је да ако најпосле узмора споменуту одлуку публиковати, публиковаће је тако, као да је владичанска власт у Жумберку дата унијатском бискупу, а Јакшић нека своју власт врши, ако му ко дође оданде. За луду му је Јакшић напомињао, да није пута наслањати се на оно, чега у резолуцији нема, — он не ктеде за то да зна. Тада у смислу јакшићеве тужбе поднесе митрополит 1. јан. 1760. цару жалбу, где вели да се никад није надао, да би генерал Петација у ствари, о којој је већ једном одлука донета, смео толико оклевати, и моли да се и по други пут заповеди грофу Петацији, нека он ону одлуку одма публикује и изврши, почем ће — вели — иста особито обрадовати наш српски народ, који се данас на бојном пољу јуначки бори; где би напротив неизвршење споменуте одлуке могло повући рђаве следи за собом. Наши крајишници, верни царској кући војници, стекоше ту царску милост, откуд — вели даље митрополиг — да им је генерал сме украћивати?

Ту жалбу спроведе илиричка дворска депутација војеном савету, те овај и по други пут оштро заповеди Петацији, да он ону наредбу о укидању забране у жумберачкој крајини изврши и да извештај свој о томе поднесе. *)

Као да нам није било доста муке с Петацијом, него се на нашу злу срећу уплете мацарска придворна канцеларија, да нам ствар отешта. Митрополит Ненадовић под 10. фебр. 1760. пише владици Јакшићу: „Преосвященный Господине Епископе, брате во Христѣ мнѣ вселюбезнѣйшій! Вашего Преосвященства два писанія на едной почти, едно безъ датума и подписа а друго о томъ извѣствующее под' 13-мъ сего пріахъ, и како в' тѣхъ за жумберакъ изволяете паки припоменути, тако и іа пакъ повтораемъ, щосамъ и прежде Братству Вашему іавіо. да еще оне поще. како самь Ва-

*) Споменута заповест ц. кр. војеног савета на Петацију по преводу од Саве Лазаревића „цес. кралевскогъ Ілліріческогъ Проводчика и Агента" гласи: „Изъ писменога прилога може се више разуміети, ща цес. кралев. Ілірическа Хофъ Депутація на потещавающе обзнаненне Неунитскога Грческога Архи-Епископа и Метрополита Г. Павла Ненадовића, нами іавила есть. да она под' 3-тимъ Септ. пасанога ліета на Господара . . . одпущена Найвиша Резолуціа, за здигненѣ запрещеніа у Districtu жумберскомъ ліета 1750. пупліциратога и за Jurisdictia Свещеническу, ніе извршена.

За то се Господару . . . с' овимъ іоще еданъ путъ жестоко заповиеда, да ову на самой очивестой Найвишой заповиеди стоящу наредбу, не само истинито безъ найманѣй Excepty, и противности, у извершенѣ поставите, но и како се учинило нами чрезъ изговоранъ и сталный перихтъ амо обзнаните."

шего Братства о томъ писмо прійміо, есамь ихъ Ц. Кр. Величеству всесмиреннѣйше предложіо, и их' Величеству есть предложеніе учиненно, и оны негодованіе свое всевысочайшее чрезь Высокославный Хофкригсротъ свой Г. Генералу Графу Петаціи Ексцелл. обіавити дали, и на ново повелѣли, да запрещеніе оно 1750. Года с' жумберка двигнется, но между тимь отъ стране Мажарскаго Орсага на высокопоменутый Хофкригсротъ предложеніе учиненно, како да отъ лѣта 1752. заключеніе при рукахъ есть, да восточной Ц'ркви Греческаго закона Юрісдикціа у жумберку недопуститсе, обаче отъ тойже высокославный Хофкригсротъ отговорилъ, да такове Резолуціе онъ у канцелларіи неймать, и тако хоћесе они ове послѣдне Резолуціе држати, кою су на Грофа Петацію експедирали. Но реченный Орсакъ Мажарскій пакъ на то есть на много аркуша хартіе свое предложеніе ихъ Величеству учиніо, како бы се та Юрисдикціа у жумберку недопустила: кое есть наше Ілѵрическе комиссіе Президенту Ексцеленціи сообщенно, и отъ него равно тако пространно писато и на противъ поставленно, да се Вашему Преосвященству за жумберакъ дата резолуціа обдержи, и тако садъ на Конференцію Министерску дѣло дошло, и много се труднѣе дѣло сатворило, обаче уповаемъ на милость Божію и природное Правосудіе их' Ц. Кр. Величества, утѣшени будемъ, само намъ потерп.ти надлежитъ до конечнаго за то отлучка. А что далше у томъ будетъ, іа с' времене на време Вашему Преосвященству іавляти неопознимъ".

Ствар је наша била отештана тим, што је у то доба наименовани унијатски свидницки бискуп Василије Божићковић тражио, да се у жумберачком дистрикту инсталује. С тога је држан заједнички састанак између мађ. придворне канцеларије, између војеног савета и иличке дворске депутације, услед чега под 7. апр. 1760. би опремљена на митрополита царска резолуција, која вели, да се Јакшићу не забрањује пролаз кроз жумберачки дистрикт, али му се нарочито станиште тамо не допушта. Такођер се истом резолуцијом строго налаже, да ниједан унијат не сме прећи у наш закон, а нашима да је слободно прелазити на унију. На послетку се иште да митрополит горе јави: има ли за сад у жумберачкој крајини наши свештеника и колико? на што је одговорено, да нема ни једног, пошто су од оне познате забране од 24. нов. 1750. сви из Жумберка истерани нити ји и дан данас милитар-команда тамо припушта, ако и јесу већ две царске резолуције на то издате. Иначе у пређашња времена није се мотрило на одређен број наши свештеника у жумберачком дистрикту, већ колико ји је тамошњи народ требао, толико се слало; као што је и по другим крајинама и местима број свештеника био час мањи час већи — како је кад захтевало стање мрла и здравља. — Кашто је било тамо по 8 попова и три ђакона, а кашто 7 или 6 попова и 1 илити 2 ђакона с неголицином ђака.*)

*) Поменута резолуција у преводу гласи: „Честный, Любезный, Благоговѣйный, и вѣрный! Извѣстно будетъ твоему Благоговѣйнству уже чрезъ Карлщадскаго Епископа твоего закона, каковое препятіе между тѣмъ, и уніатскимъ Свидницкымъ Епископомъ у сицезовомомъ жумберскомъ дистрікту Нашего Карлщадскаго Генералата в' уживаніи духовныя Юрісдікціи. іавилося.

За еже таковое утолити, есмо едно совокупное собраніе между Нашомъ Кралев. Мажарско-дворномъ Канцелларіомъ, Нашимъ Хоф-Кригс-Ратомъ, и Нашомъ Ілѵріческомъ Хоф-Депутаціомъ допустили, и сверху Намъ о томъ данномъ смиреннѣйшемъ предложеніи что касается Пункта, како в'смотреніи горе помену-

Ослањајући се на речену резолуцију, поче се спремати Јакшић да путује кроз Жумберак к Бечу. Дође у Карловац да то јави Петацији, па пошто га ту не нађе, остави му под 20. септ. исте године писмо, у коме јавља да пролази кроз жумберачку крајину у смислу царске резолуције. Како је сирома владика на том путу одма на првом конаку у Лијешћу у кући хусара Пауновића с обрлајтнантом Капустићем и капетаном Ловаком налепио — како су му, док је још спавао, конак стражом опколили, — како су му сјутра дан претили да се не миче даље, будући је под командом капетана Волфа наређено 200 војника католика и још више унијата с оружјем, који ће на владику мотрити, — како су кључеве црквене ноћу покупили, да владика не би могао у наше цркве ући, — како су наш народ, који је дошао владици на виђење, растеривали, под претњу: да ће ономе, који се усуди с владиком састати се, кућа над главом планути, и да ће баш главом то платити, — како је владика најзад срамно из Жумберка оправљен натраг у генералију, — то ће нам све најбоље засведочити његовом руком српски написани, (после на немачки преведени и царици поднесени) одговори на извештаје Капустића и Ловака. Јакшић сам вели, да су ти његови одговори „измиешати и не на чисто учињени, нити преписати,“ али сам се ја волио мало промучити око њиховог проучавања и преписа, будући им је време млого наудило, него ли се позивати на одговоре на немачком језику, који су на чисто преписани и добро сачувани. Читаоци ће наћи да је језик јакшићеви одговора природно-леп и чист, изузев по гдекоје „абіе“ и т. д., без чега се Јакшић не би могао звати владика. Он је

таго Карлщадскаго неунітскаго Епископа, и в'поменутомъ жумбергскомъ дистрікту обрѣтающихся неунітскыхъ Бывателей в' будуще за убѣгнути в^я далшая непріятная сметенія и движенія Милостивѣйше резолвирали, да

Перво. Карлщадскому неунітскому Епископу прошествіе чрезъ реченный жумберскый Дистріктъ в' нуждномъ случаю непрепетствуется, обаче ему нарочная домовина он:ѣ недопущается.

Второ. Ни единому уніяту къ шизми, обаче в'преки. неунітомъ ко уніи приступити дозволяется.

Третіе. Акобы кой неунітскій Попъ къ нѣкоему унітскому Бывателю отшелъ, и тойбы тогда отъ уніи отступіо, таковый Попъ, равнѣ якоже и отступивши наказатисе, и сверху того Попъ, еще изъ Генералата истератисе и двигнутисе будетъ

Четверто Въ многореченномъ жумбергскомъ дистрікту обрѣтающимся неунітскымъ Бывателемъ в' прочемъ свобода ихъ закона уживанія допуститисе иматъ

По коему твое Благоговѣйнство Карлщадскаго Епископа закона твоего подобающе увѣщати, и вещъ тако устройти знати будетъ, да по сей Нашей Высочайшей Резолуціи во всѣхъ Пунктахъ опаснѣйше поступается, и поменутый Епископъ како дослѣ, тако еще и у напредакъ таковымъ образомъ кротко и мирно обходится, да ни противъ его ниже противъ ему подручнаго клера, или инаго закона участника каковая основателная тужба непріидетъ.

Понеже Мы и уніатскаго Свидницкаго Епископа къ равному обхожденію чрезъ свое надлежателство острѣйше увѣщати дахомъ.

И занеже Мы при семъ знати хощемъ аще нынѣ в' частопомянутомъ жумбергскомъ дистрікту нѣкіи неунітскыи Поповы, и колико ихъ дѣиствително обрѣтаются.

Тако твое Благоговѣйнство о семъ вѣроятное извѣстіе скорѣйше Намъ дати иматъ.

На семъ извршуется Наша Милостивѣйшая воля и мысль и Мы остаемъ с' Цесаро-Кралѣв. и архидукалными милостми твоему Благоговѣйнству Благонаклонныи. Данно в' Нашемъ Градѣ Віенны 7-ог дне мѣсяца Априліа, в' 1760-мъ царствъ Нашихъ двадесетомъ лѣтѣ. Марія Өерезіа с р. Іоаннъ Христофъ отъ Бартенщаннъ с. р На повелѣніе Священнаго Цесаро-Кралев. Величества собственное: Іоакимъ Карлъ отъ Циглеръ с. р.

писао језиком простим, као што тога не налазимо код владика његова времена. У њи је — колико сам ја до данас читао њиови писама и окружница — силна „јегожина.“

Како језик, тако и правопис и интерпункцију у јакшићевим одговорима задржао сам дипломатском верношћу. Ево дакле ти одговора.

(Наставиће се.)

ЛИСТАК.

ЗОНА, У КОЈОЈ СУ ОСНОВАНЕ ВЕРОИСПОВЕСТИ.

(Свршетак.)

Дођосмо дакле до тог закључка, да нема никакве свезе између седишта или хране каквог народа и међу религиозним створевинама. По можда ћемо наћи код старих арапских географа оно, што нам је нужно. И они су, као стари Грци поделили земљу у климате или зоне. Ови појаси не беху увек једнако широки, час мањи час већи од 7°. У сваком је појасу било по нешто из природе развијеније него у суседном; и тако су већ онда знали, да црни људи само у околини екватора живе, а да народи са отвореном кожом и високим умним даром живе само у трећој и четвртој клими, или међу 20° и 33°49′ с. ш. и да су у тој зони рођени сви велики оснивачи вероисповести, светски мудраци и научењаци. Ова зона почиње нешто јужније од параделе Меке (21°21′), много јужније од параделе Капилавасте (27°) где се родио Буда Гаутама; а северна јој граница недопире више до Раје или до Балхе, где се родио Зороастер. Заиста има нешто истине у овој изреци, јер сви оснивачи још постојећих вероисповести, као Зороастер, Мојсеј. Буда, Христос и Мухамед принадлеже подтропској зони. Ако неспомињемо Конфуча, то небива тога ради, што му је место рођења сувише удаљено, него што би понизили остале оснаваче, ако би овог хинеског моралисту у један ред с њима стављали.

Што је зона оснивача удаљена од умерене климе, то лежи у томе, што су тамо, где већ постоје. зрелија душевна стања, народи осетљивији да човечијем бићу, подметањем идеалних цељи веће достојанство даду, и што су у подтропским климатима постојале најстарије друштвене разлике. Ал и онда, кад је култура у напредовању свом оставила обратнике, остала је ипак подтропска Азија гњездо религија. Не у европској држави Римљана, но у Палестини је постало Хришћанство, и не у Византији, него у Арапској је шест столећа доцније постала вера Мухамедова. У хладнијој зони има човек више посла, и борба за опстанак му је тежа, док му међу тим у топлим пределима природа сама помаже и он усљед тога више размишљати може.

Но седиште није сасвим без уплива за религиозан правац. Монотеистичке вере, јудејство, хришћанство и излам постали су у средини семитских народа; но нагон к једнобоштву није само дар поједине расе, јер су други Семити, као: Феничани, Халдејци, Асирјани, Египћани били многобожци. И ако се Монотеизам ипак понављао, то му је подпомагао суседни призор — пустиња. Мојсеј, Христос и Мухамед, сви троје се најпре бавили у пустињи, пре него што су започели њихову велику радњу. С

КЊИЖЕВНОСТ.

(Матица Српска) расписује награде из фонда Јована-Наке в. сентмиклушког, тражећи да се за њих напишу: I. ова дела: 1. Мала историја српскога народа у Аустро-Угарској, по најновијим изворима. — Награда од 200 до 400 ф. а. вр. — Рок Петров-дан 1876. 2. Роман, драма или шаљива игра из српског живота. — Награда за мање дело 200 фор. а за веће 300 ф. а. вр — Рок Петров-дан 1876. 3. Историја света за ученике горње гимназије, у 3 књиге: — Награда од књиге 200 ф. а. вр — Рок Петров-дан 1876. II. Ови чланци за „Летопис“: 1. Историја нашега народа у горњој Крајини (у ђенералату карловачко-вараждинском.) Награда 300 ф. — Рок Петров-дан 1876. 2. Преглед садржаја свих „Летописа“ „Матице српске“ за 50 година од 1826 до 1876.) — Награда 100 ф. — Рок Петров-дан 1876. 3. Наша новија драматика. — Награда 200 фор. — Рок Петров-дан 1876. 4. Шта би требало превести на српски из руске, чешке или пољске књижевности. — Награда за свако 100 фор. — Рок Петров-дан 1876. 5. Шта

би требало превести на српски из народних књижевности свих културних народа. — Награда 200 фор. — Рок Петров-дан 1876. 6. Историја заната или индустрије у опште. — Награда 120 фор. — Рок Петров-дан 1876. 7. Кратак преглед развитка грчке, енглеске или шпањолске народне књижевности. — Награда за свако 120 фор. — Рок Петров-дан 1876. 8. О подизању и држању винограда, вина, врта. Награда за свако 60 фор. — Рок Петров-дан 1876. 9. О држању и неговању стоке, краве музаре, овце, коња, свиње, свилене бубе, пчеле. — Награда за свако 60 фор. — Рок Петров-дан 1876.

Нарочито се напомиње да је „Матица" вољна и мимо ових расписаних награда примити и по вредности наградити према количини преосталога новца и друга поучна, популарно-научна и забавна дела, саставе и чланке, остављајући писцима слободан избор предмета.

Уједно се јавља, да је главна скупштина овластила књижевни одсек, да може издати из вакиног фонда награде за она дела и чланке која дођу мимо расписаних награда, и то у течају године и пре главне скупштине, да не би морали писци, који таква дела поднесу, чекати до главне скупштине, ако књижевни одсек пронађе да им дела заслужују награде.

Дела се могу поднети или под именом пишчевим, или безимено, по уобичајеном начину. — Рукописи се не враћају. — Награда се издаје тек онда, кад писац дело наштампано поднесе, осим ако с „Матицом" о том што друго уговори. — Награда се губи, ако писац своје дело за годину дана не изда, а није што друго уговорно.

Чланци за „Летопис" штампају се најпре у „Летопису", а после и писац и „Матица" имају право прештампати их за се.

НОВЕ КЊИГЕ.

У наклади браће Јовановића у Панчеву изишле су и могу се добити ове књиге:

Основи физике за више разреде нар. школа више девојачке школе и сродне заводе, написао Мита Петровић, Панчево 1875. Цена 50 нов.

Кратак наук о глобуоу за срп. основне школе. Цена 10 новч.

Кратак наук мађарског језика, треће поправљено и прерађено издање. Панчево 1875. Цена 36 новч.

КЊИЖЕВНИ ОГЛАСИ.

Добро познати учитељ земунски госп. Мита Нешковић покреће од 10. окт. о. г. „Нову школу" нов учитељски лист, уз који ће свакога месеца излазити као додатак „Дечији пријатељ". „Нова школа" ће излазити 10. 20. и посл. свакога месеца, а стаје на годину (заједно са додатком) 4 фор. а. вр.; „Дечији пријатељ за себе стаје 60 новч. годишње. — Нека се наши учитељи и сви пријатељи школе и просвете постарају, да овај лист буде боље среће него досадањи листови од те струке.

Изишла је из штампе десета свеска „Србадије" са овим садржајем:

Текст. Pique Dame. Новела Александра Пушкина. — Успомени Јована Грчића-Миленка. — Песме Ђене Павловића. — Пунин и Бабурин. Новела Ивана Тургењева. (Продужење.) – О постанку човечијег рода. Хекел. Превео Станиша. (Свршетак.) — Књижевне приповетке. Скупио Вук Врчевић. (Продужење.) — Књижеван преглед. Критика на дело Дучићево: Црва Гора, од Синише. — Критика на Грујићеву, Чолак-Антићеву и Путниковy Војену организацију, од Синише. (Продужење.) — Лука Вукаловић. — Стојан Бошковић. — Наше слике.

Слике. Мића Љубибратић вођа херцеговачки. — Поп Богдан Зимонић вођа херцеговачки. — Херцег-Нови (Castelnuovo) у Боки которској. — Манастир Дужи у Херцеговини. — Стојан Бошковић. — Херцеговци у заседи. — Турски зулум у Херцеговини 19. јула о. г.

Цена је листу на годину 6 фор. а на четврт године 1 фор. 50 н. Претплата се шаље на ову адресу: Administration der „Srbadija," Wien, III. Ungargasse Nro 2.

Једанаеста свеска, која ће донети неколико слика из Херцеговине изаће 26. октобра. Све свеске које су до сад изашле, могу се још добити.

ОДГОВОР.

Блаженци. — Одговор ћете наћи у 3. броју „Јавора" од г. 1874. Оно је изрека Шилерова.

„Јавор" излази 1. 10. и 20. дана свакога месеца. Рукописи нека се шиљу уреднику, а предплата „Администрацији Јавора" у Нови Сад.

Цена је листу: на читаву годину 4 фор. и по године 2 фор. на три месеца 1 ф. *За стране земље*: на читаву годину 5 фор.

СРПСКА НАРОДНА ЗАДРУЖНА ШТАМПАРИЈА У НОВОМ САДУ.

БРОЈ 30. У НОВОМ САДУ 20. ОКТОБРА. 1875.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

УРЕЂУЈЕ ДР. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Стални сарадници: Јован Бошковић, др. Јован Јовановић, др. Милан Јовановић, др. Лаза Костић др. Стеван Павловић, др. Михаило Полит-Десанчић, Стеван В. Поповић, и А. Хаџић.

ГОСПОЂИ
МАРИЈИ ТРАНДАФИЛ.

Бурно доба настало је,
Народност нам сила гази,
Гнусна гуја ниске злобе
На сокола језик плази;
Што је српско све се ружи,
Све се наше разорава,
Ко да нема више правде,
Ко да нема више права!

Није шала непрестано
Над народним правом бдити,
А још мање сред хијена
Српкињом ил Србом бити;
Па нека је слава теби,
Што немењаш никад боје,
Већ у срећи и несрећи
Што једнако љубиш своје!

Много пута зебао сам
Са опстанка свога рода,
Е и таквог има гада
Што би наше све да прода;
Ал од како тебе знадем,
Душа моја лакше дише:
Не бојим се, не страшим се
За опстанак Српства више!

Кад сироче мало склопи
Руке своје, ко што треба,
Па се сузним оком моли:
„Дарујте ми парче хлеба,“

Ко рођена ти га мајка
Пригрлиш на своје груди,
Па му тепаш, па га учиш:
„Драги синче, Србин буди!“

Када људи, сенке сени,
Из свег грла мамно вичу,
Безсамртност, ускршење
Јеванђеље све поричу;
Ти олтаре нове дижеш,
Као да би рећи хтела:
Вечна правда и истина
Христова су само дела.

Кад у оку српске виле
С неучешћа суза плива,
Утаре ју неуморна
Твоја рука милостива;
Свака школа, сваки завод
Од просвете наше младе,
И нејако Српче свако
За дично ти име знаде.

Када се о племенитом
Ил о лепом гдегод већа:
Прва вијеш венац вити
Од признања лепог цвећа;
А кад звери издајничка
Врелу крвцу роду лоче,
Ти ћеш прва узданути:
„Сакруши је, вечни оче!“

Па за жарке осећаје,
Шта ће певац да ти пружи?..
Све бисерје нек је твоје
Што их има на дну души!

То бисерје од заслуга
Ал ће дивно твојих сјати,
Кад ћеш једном светлим лицем
На народном збору стати!

Мита Поповић

БЕЗ ОЦА И МАЈКЕ.

Роман у две књиге.

од

ПЕРЕ РАДУЛОВИЋА.

Друга књига.

(Наставак.)

$^{9}/_{10}$.

„— Данас ми дође Данка и сузним оком приповедаше ми, како имађаше јуче непријатан дан. Неки поручик, који редовно долази к породици жилинсковој, застаде јуче код Данке и поче се с њоме свакојако шалити, на што му она неколико опорих речи као одговор даде. У том дође најстарија ћерка жилинскова и видев Данку с истим, њеним назови љубазником, не знаде, како ће срцу другчије да одоли, већ се поче на њу сироту брецати, као да је она крива и називаше је недостојним именима, на што Данка плакати почне. Верни госпојичин поручик се међу тим лепо извуче, а она остаде сама, да види, како љубоморно срце може човека да понизи испод достојанства његовога, јер њена госпојица не беше тада изображена девојка већ каљава четвороножна животиња. — Кад ми се Данка наприповедала, а уједно и наплакала, питах је, мисли ли тамо још и ово неколико дана остати, на што ми снуждено рече: „А куда знам? Кад сам до сад издржала. издржаћу и ово неколико дана, па како ми је, тако ми је... Кад ме ти узмеш к себи, тад ћу надокнадити сву ону радост, коју сам тамо тугом заменула, јер док бејах код тебе, мени беше тако добро, и ја бејах сасвим срећна, и надам се, да ће и сад тако бити. У осталом. од како си ми рекао, да ћеш ме опет к себи узети, могу све лакше да сносим него што бих иначе сносити могла!“—“

$^{10}/_{10}$.

„— Данас је Мита овамо стигао и одма к мени дошао, да ми каже, шта је и како је с Љубицом мојом. Она је провела скоро три месеца у Б—. код брата свога и тек је ових дана дома дошла. Ова ме је вест сасвим умирила у мојој досадањој борби, и чисто се радујем, што несам у манастир отишао, јер би се због ње лудо истрошио, а овамо не бих је могао ни видети, јер у Б—. не бих имао од куда ићи. Но друга вест не беше ми сасвим пријатна: Љубица има за сад два ваљана просиоца, и при свем том, што ме је лепо поздравила, ипак сам почео нешто да зебем... —“

$^{11}/_{10}$.

„— Синоћ цело вече не могох ништа радити, јер ми све мисли беху далеко одавде, беху све код Љубице. Пало ми је на памет: за што да Љубица проведе баш ово време у Б—, а не у своме дому, кад је могла бар претпостављати, да ћу опет у манастир доћи, ако не другог чега, а оно ње ради. И та ми-

сао беше ми непрестано као црв у глави, због чега по свој прилици и проведох целу ноћ у необичним сновима. Ја сам се с једним човеком препирао, а други пукне пушком на мене, погоди ме у главу, и ја посрнем, дрекнем и паднем, а Љубица стајаше поред нас и све то мирно гледаше...

Кад ми први јутарњи зраци кроз прозор пробише, беше ми одма лакше око срца, јер толико страшних и тако лудих снова, не сећам се, да сам кадгод имао у животу своме — Кад сам устао, не знадох, како ћу срцу да одолим, јер оно поста сувише немирно и сетно; хтедох се заплакати, али не бејах ни за плач расположен, догод најпосле не намислим, да Љубици одма писмо пишем, да јој се најадам и тиме колико толико скинем тугу с тужног срца свога. Јадајући јој се на своју бедну садањост међ осталим питах је, за што је ово време у Б—. провела, при свем том, што могу и сам знати, да је томе узрок једино мати њена. Ах! Мати њена! Та ми задаје много бриге и страха!.. Да је од куд друкчија, мени се чини, да бих се могао одма једаред за свагда сасвим уживети у далеке, но миле дане лепе будућности своје!.. — Писмо сам завршио сљедећим речима: „Ви сада имате два просиоца, мила Љубице! и мени срце чудновато зебе; но ипак де је зебња, ту је и нада; а ја мислим да се могу поуздано надати, јер ви се ваљда још сећате оног дана, кад сам вам на раме пао и горко се потужио, да ми је срце навек пуно љубави, али за мене нико љубави нема, и ви ми сузним оком рекосте: „Ја имам!“.. Слатка Љубице! И кад станем издисати, те ваше две речи још ће ми у ушима звучити!.. — — Поздравите милостиву мајку вашу и реците јој, да бих био најбедније створење на целом свету, кад је не бих могао и ја мајком назвати! Ах! Ја ово свето име већ одавно немам ником да кажем и кад бих могао заједно с вама то вашој мајци рећи, благи боже! ја немам речи, да могу да изразим те свете осећаје своје!.. — —. Ако ме још несте заборавили, уверен сам, да ћете ме бар с неколико ваших милих речи удостојити и обрадовати хтети. — —“

$^{16}/_{10}$.

„— Данас ми се тужи Данка, да јој служба њена постаде већ несносна, јер што је којим даном дуже тамо, тим су и деца раскалашнија: оће с њоме да се титрају, што њеној нарави не годи, те се тако једи, а каткад и заплаче... —“

$^{25}/_{10}$.

„— Тешке ме бриге данас обузеше, за што ми Љубица ништа не пише? Да ми је хтела отписати, могао би већ пре неколико дана писмо добити, овако бојим се, бојим се, јер срце ми непрестано зебе, а десно ми око непрестано игра... —“

$^{26}/_{10}$.

„— Благи боже! Мени се чини, као да би ми сва туга и све бриге на једанпут ишчезле, чим бих добио бар неколико речи од моје миле Љубице. Али она ми ништа не пише, и моја туга постаје тежа, а бриге несносније!... У мени се опет рађа мисао, ако још за који дан не добијем од ње одговора, да замолим Данку, да остане бар још недељу — две дана у својој досадањој служби, а ја да одем у манастир, да се с њоме састанем и да јој се усмено најадам; јер ово моје дуго одсуство може имати на њу хрђавог утиска, а по мене очајних пошљедица... —“

$^{29}/_{10}$.

„— Данас ми дође Мита и као стена сасвим равнодушно, као змија сасвим ладно рече ми: „Добио сам од Паје

писмо, он ме позива у Љубичине сватове, јер она се удаје за једног лечника; већ је прстенована и за десет до четрнајест дана биће јој венчање.“ —

Благи боже! Што ме неси пре громом ударио, него што си ми овај дан дао, да чујем ове речи!.. Ах! Моје наде! Моје лепе и слатке наде! Зар ме тако брзо остависте?! Тако ли ме подло изневеристе?!. Ој мила моја будућности! Зар сам те на тако лошем, на тако трошном темељу зидао?!.. Ах! Мој цео свет, мој лепи свет, којег сам толико на срцу неговао, он ми се распада, он ми се руши, јер у њему нестаје сунца, нестаје живота!..

Цели дан проведох у плачу, у горком плачу, за какав још не знађаше досадањи живот мој...

„И опет још није доцкан! Није доцкан!“ — почех сам собом говорити, кад ми суза нестаде: „Ја морам к њој! И то што пре! Што пре! Кад чује тугу моју и кад види сузе моје, ах! та ваљда није камен, да ће мирна, да ће равнодушна бити!..“ —“

30/10.

„— Целу ноћ не могох ока склопити: више сам се пута заплакао и у плачу тако горко, тако од свег срца горко јецао!.. У својој грозничавој жалости, ти једини боже знаш, шта бих и како бих са собом урадио, да не беше опет наде: „Ваљда још није доцкан? — —

Чим сам данас из одаје изишао, беше ми прва брига, да уредим све своје ствари, да бих се могао на пут кренути, те за то одох своме саученику Вељку К—, и замолим га, да прими моје ђаке за које време на себе уз награду, која му припада, рекав му, да морам отпутовати, прећутав му, куда и за што. Он се прими и ми одма пођосмо заједно, њега да препоручим, а ја збогом да узмем. Свуда ме питаху, куда ћу? Ја им не могох истину рећи, већ да ме неке породичне околности на пут приморавају. Кад сам ту бригу смирио, поручим по Данку, да ми пред вече дође, као што је и урадила, јер чим се смркло, она беше већ код мене. Кад је ступила у моју одају, изгледаше ми ведра и весела ах! сирота! она по свој прилици мишљаше, да сам је звао да јој кажем, како ћу је сутра — прексутра опет к себи узети... Сузним оком испричах јој невољу и намеру, своју молећи је, да не прими к срцу, што је морам у њеној неугодној служби оставити, тешећи је, да то неће дуго трајати, јер чим с Љубицом готов будем, одма ћу се натраг вратити и одма је безусловно к себи узети. Она ме мирно слушаше, а на другим плавим трепавицама блисташе се суза дубоке туге... Ах! За кога је та суза? Да ли за мене или за њу? Или за нас ободвоје?..

„Па кад ћеш брате! поћи?“ питаше ме тужним гласом.

— Пошао бих радо још вечерас, али несам целу ноћ спавао, па се бојим, не ћу моћи ову ноћ на путу издржати; за то ћу поћи сутра рано. —

„Па збогом, брате! Срећан ти пут!“ рече ми Данка, па ме загрли и пољуби, а сузе јој ударише као летња бујна киша...

Она оде, а ја остадох сам у одаји.“

*

„— Поноћ већ је превалила, а ја не могу никако да спавам!.. Одаја ми је сувише тесна за то лутам улицама на којима тешка тама лежи, као туга на мојим грудима... Ах! Како је нојца мирна и све је тако мирно: као да слушам људе, како у сну дишу, и сама природа као да спава!.. Све је мирно само моје груди несу мирне, срце ме боли, и око ми сузи... Благи боже! Колико има људи, који би нојцу будни радо

провели, а сан им силом трепавице склапа; а мени којег тако желим, који ми тако нуждан, мени неће да склопи крваве трепавице моје!.. Што поноћ даље преваљиваше, нојца постајаше све ладнија, а по плавом небу вијаху се црни густи облаци као какве грдне хавети. Поче и ветар да дува, ладан ветар! Дувај, ветре! разлади ми врело чело моје! Ах! Кад би ми могао и тугу моју да одуваш!.. —

Много бих боље урадио, да сам још вечерас отпутовао, бар ме не би нестрпљење и ово ужасно дуго време тако љуто морило, кад санка за мене нема, те нема!.. —“

У манастиру.

$^3/_{11}$.

„— Благи боже! Како ми се беше пут отегао, чињаше ми се, да што ја ближе манастиру, тим он све даље од мене! Но када већ стигох на брег, на дну којег се манастир бели и на којем сам лане више пута лежећи на зеленој трави и слушајући романтични звук манастирских звона премишљао о преживелој прошлости и по своме осећају и својој жељи себи будућност стварао, тад ми сво љанско доба живо оживи у души мојој .. Ах! С каквим сам осећајем лане дошао, а с каквим ли сада!

Дошав у манастир зачудише се калуђери, од куд сада у ово доба да им дођем? Ја им рекох, пут ме овуда нанео, па сам намислио, да се мало свратим, јер ово ми је место на срцу остало. Како су они ову последњу реченицу разумели, ја не знам; доста да сам им истину казао. Они ме лепо, ако и мало ладно приме и мојој жељи одредише ми ону исту одају де сам лане становао. У целом манастиру још је све онако исто, као и лане што беше, с малом разликом, што око манастира не шушти више зелено лишће, већ увело, жуто што се од свију тица једина сеница чује. И манастирска чесма, код које сам лане мислећи на Љубицу спевао прву љубавну песму, и она је још онака иста, као и лане што беше, само што ме сада више не привлачи, сада не бих могао код ње да седим. Све је онако исто, само ја један несам више онакав исти, јер немам више у срцу оне слатке тије веселости, нити лепе ведрине у задовољном оку: у место тије веселости сад ми се дубока туга у срцу гњезди, а место ведрине у очима сјаје се сузе невоље и беде... И лане кад сам амо дошао, бејах брижан и ожалошћен, али ипак не бејах тако, као сада, не бејах у тој мери несрећан...

Када сунце за брег зађе а нема тама поче се тијо на земљу спуштати, увучем се у своју одају и почнем сам о себи да мислим. Осећаји ми беху грозничаво раздражени, а мисли ми лећаху као поплашени голуби и тамо и амо, ах! ни у врућици не може човеку горе бити него што мени сада беше! И тело и душа, цело биће моје беше у великој жестокој ватри...

Како ћу сутра да изиђем пред Љубицу? Како ће ме предусрести она, па мати њена? Како ће ми бити, кад јој се опет загледим у црне лепе очи, па ако сада спрам мене ладне буду?.. Како сав дршћем, кад помислим на могућност да Љубица не буде моја! Да сав мој живот постане пустиња, де тица не пева, нити цвеће цвета; да ми буде живот вечна робија!..

Ах! Док бејах млађи, веровах и у други свет, свет на небу, и у други живот, живот после смрти, много лепши и слађи нег' овај земаљски. Камо срећа, да и сад верујем!.. Све ударце овог живота лакше бих сносио у нади, да све то на другом свету нестаје и вечном се

радошћу замењује. Али сада верујем само у овај један једини живот, у живот на земљи: једаред се само живи. Па и тај један једини, преживети у беди и несрећи, преживети гладан и жедан, преживети без радости, без љубави без наде, ах! то ме боли, то ме пече. Прошлост ми је пуна суза, сад још садањост нек ми уништи све лепе наде будућности моје: па за што сам онда рођен, за кога ли сам онда живео?!

Ах! Наде!.. Наде!.. Проклете наде! Изгледаху ми до сад, као да су благодет по човека, а оно са свим на против! Да њих нема, не би срце толико патило, не би око тако често плакало, јер душа не би грамзила ни за чим, што нема, већ би уживала једино садањост, која има више чари него ли далеки, магловити дани. За што моје срце толико пати? Једино за то, што га наде варају; а да њих нема не би га имало шта да вара, па не би ни патило. И опет ко ствара наде? Ах! Срце их само ствара! Ој наде! Наде! Не, ви несте клетва на човеку, ви сте благодет, права благодет, јер шта би јадно и бедно срце радило, кад не би могло још вас да ствара? Ево моје срце. Како би мени било, да још наде немам?! Би л' ми могла садањост, ова пуста и очајна садањост срце за се да задобије да га разгреје и да га бар колико толико весели?... Ој наде! Наде! Ви несте клетва на човеку. не, ви сте најлепше цвеће у врту живота човечијег. Који живи, а вас нема, за тог је најбоље, да и њега нема.

Тако мишљах о свачему, што ми на памет падаше, док ми не дође отац намесник у моју одају. Он ме је још лане више пута у жалости тешио, и од свију других калуђера он ми се једини пријатељски показивао па тако и сада

„Што сте тако брижни, тако тужни?“ упита ме пријатељски гледајући ми у очи: „Шта вас може тако да гризе? Тако млад и здрав, с тако лепом будућности, хеј! што ја нисам у вашој кожи, та ни тица у гори не би од мене слободнија и веселија била! Али тако је, док је човеку добро, он за то добро не зна, и навек радије ужива у оном, што нема, а нада се да ће имати; а кад ово последње не добије, а оно прво изгуби, онда се обично вели, промашена је цел.“

— Имате право, оче! Али ипак сваки своје јаде по најбоље знаде. —

„Да су мени ти ваши јади, бог и душа! ја бих за неколико дана све у смиље и ковиље претворио, јер младим људима леже више јади у глави него ли на срцу, и таки су јади лажни јади, који, ако их човек сам не победи, временом сами не стану. Знам ја добро те ваше године, и ја сам тада патио од таке болести и више сам пута себе несрећним називао баш онда, када ми је све добро било.“

— То ви онда имађасте сасвим другу природу, јер мени док је добро, донде ми је око ведро. а кад ме збиља каква беда спопадне, тек ће ми се онда око замутити.

„Е, беда! Беда је као и псето, једно и друго оће да насрће на човека, али не на свакога. Треба се знати бранити, не треба бити равнодушан.“

— То и ја добро знам, али ипак има случајева, де човек не може да се брани.

Наш се разговор још и даље отезаше, или боље да кажем, намесников говор јер ја сам већином ћутао. Он кад виде. да мора кљештама сваку реч из уста да ми вади, пружи ми руку своју и рече ми лаку ноћ. Ја остадох опет сам и мени одма као да беше лакше, јер самоћа ми тако необично прија.“

(Наставиће се.)

СЛОБОДА ИЛ' СМРТ.

Гледај само, погле тамо
Кол'ко с' онде крвце лије,
Гле како се Србин лепо!
За слободу своју бије.

Виш заставе — тробојнице
Ди се вије, у зрак лети....
Ох ала се Србин љуто,
Душманину своме свети.

Тако, тако Србе мили!!!
Пуцај, пали, па нежали
Боље нам је и смрт клета
Нег' слобода одузета.

Брестач 10. августа. Ника Малешевић.

ИЗЛЕЧЕНА ЈЕ.

Новела Павла Хајза.

(Наставак.)

Није тако ваљда ни четврт сахата лежао, наједаред се зачу на пољу на степенима неки шушањ. Ма да је мало час празноверје опровргавао, то се ипак сад не мога отрести неке грозе, која тим несноснија постаде, што он види, да то није можда мачак, што по степенима хођаше, него ноге човечије, које степен по степен силазаше и пред његовом се собом зауставише. Да није можда Анка? Али она беше од њега отишла с чврстом намером, да се више не врати. У толико се више зачуди, кад се најпосле отворе врата и Анка у собу уђе. —

Капа са главе беше јој спала и висаше о врату јој. Место старог ћураклета имађаше сад на себи белу реклу, под њом црвену, чојану сукњу; ноге јој беху босе. Али при свем том, што у оделу јој огледаше се немарност, што јој је коса преко чела спала, беше у држању јој нечег невиног, и Николи се учини, као да ју тако дражесну нигда није видио.

„Зар ти још не спаваш?“ рече она ставши на полуотворени врати, кроз која се стари мачак полагано провуче. „Немој ми за зло примити, да те још једаред узнемирујем. Ја не могу да издржим горе, зима ми је у мојој мрачној постељи, па сам мислила, може ли се и у гробу зепсти, снаге ми све већма нестајаше, чисто сам осећала, како се кап по кап крви у мени следи; наједаред ми се учини тако страшно умрети, па тако сама; зато устадох, те дођох опет доле; јер мишљах да ти спаваш, па се хтедох у један кутић сћућурити, да бар твоје дијање чујем. Пусти ме само за часак. да се код тебе угрејем, па ћу онда опет отићи Гле, како су ми ледене руке. Али немој устајати. Ја ћу сести ту на крај од дивана па ћу за час се увити у рубац. Ах, Никола, зар ја баш морам умрети?“

Он се беше у пола подигао, и њену ледену руку узео, да ју у својој угреје. „Анка“, рече он, „ти ћеш још дуго живити и срећна бити.“

„Не,“ одговори она и дрмаше уморно главом. Ја то и не желим. Колико њих је отишло са света, па никад нису срећни били. Зар је моја тетка била срећна? Па какве је среће мали Риста познавао, до ли парче колача и добар ред у школи. Па онда мораде умрети. Кад се човек и мора судби подати, жа-

лосно је ипак увек, још кад човек зна, какву је срећу себи увек желио, па сад му је та срећа тако близу, може ју руком ухватити, а мора у црну земљу, а није још право ни живио.“

Она се згрози и повуче ледене своје ноге горе на диван под сукњу. При том седне тако, да њена леђа баш на његове груди наслоњена беху.

„Греј се,“ рече он — „боле ли те што год“?

„Само овде“ одговори она тихо и метне руку на срце.

Наједаред пођоше јој сузе на очи, она стаде горко плакати, као да се од његовог врелог задаја сви смрзнути болови одкравише, који јој тако дуго срце теретише. Све већма текоше јој сузе, све јаче јецаше она у његовом наручју.

„Лепа, мила моја Анка!“ шапташе јој он у ухо.

Она дрмаше главом. „Касно је, Никола,“ рече она, али ипак ми је мило, тако мило. Грч овде у срцу престаје ми, кад ме ти таквим именима називљаш. Знаш ли ти,“ додаде она тише и сакрије своје мокре очи на његове груди, „знаш ли, зашто нисам горе могла заспати. Мислила сам да нећу моћи издануги, док тебе пре самрти неби само један једини пут пољубила. Морала бих баш из гроба устати, да надокнадим, ако бих то пропустила. Хтела сам у мраку да уђем, да те једаред у уста пољубим, па да онда опет одем.“

Он јој диже главу у вис и његове усне тражише њена мехка усташца. Она је очи склопила, а усне отворила, као човек, који већ издише па скоро онесвешћен живот у се прима. При том је тако дубоко узданула, да јој се сво тело уздркта. —

„Хвала ти“ рече она да се једва чуло. Затим спусти руку са његова врата, па паде на диван; глава јој беше пала на јастук; она стаде тише дисати, па тврдо заспи

Сад се он подиже, увије њене ноге у чојани рубац и баци преко ње још свој капут. Њему беше врућина, за то отвори прозоре да пусти мало ноћног ваздуха у собу. Пун сахат седио је он тако у мирним дивотним мислима. Да он њу љуби и она њега, учини му се тако наравно, као да су они једно друго о томе већ сто пута уверавали, само се чудио, како је могао тако дуго живити, а да сам не помисли, да то не може друкче бити. При помисли на умрлог капетана, који је себи уображавао, да девојче својим назвати може, постаде чисто љубоморан. Ниједна коса са њене главе не смеде чија бити до ли његова. Затим тихо поглади смеђе јој витице и гледаше озбиљно у мало јој ухо, које је капетанову просидбу чуло, па се против ње опрло. Анка спаваше мирно; час по развукле би јој се уснице, па би се смешиле, а то већ пуних седам месеци нису чиниле.

Тако прође скоро цела ноћ. Тек пред зору наиђе сан на Николу; он се пружи на под поред дивана, метне своју путничку торбу под главу па заспи.

Николу не пробудише ни сунчани зраци, што у јутру у собу продреше, па ни ход људски доле по улици. Тек кад мала нека сељанска кола стадоше пред Анкином капијом и кад неко на капији три пут залупа, пробуди се Никола, протре очи, па скочи са своје тврде постеље. Поглед му најпре паде на девојче, које је још исто онако лежало, као што се синоћ наместило било. По њеном тијом дисању позна он, да она мирно спава и баш хтеде промислити, шта му сад ваља чинити, кад неко и по четврти пут, и то јако, на капији закуца. Брзо изађе он из собе,

сиђе се низ степене, па кад отвори капију, види пред собом старца у сељанском оделу и упозна у њему брата теткиног, поочима Ристиног. Попа беше писао овом старцу одмах чим је тетка умрла, да би најбоље било, кад би он дошао и саморано девојче себи на село одвео, док и на њу болест не би наишла. Писмо је јуче доспело у село, које је шест сахата удаљено било од варошице, и одмах после поноћи сео је ваљани старац, који се за своју нећаку бринуо, на кола, да девојче с потребним покућством себи на село одведе, јер беше нежењен, те тако његова кућица не беше доста добро уређена, да би могла у се примити младу варошанку.

Никола га одмах доле на улици о свему извести, што је у кући нашао, прећутавши наравно оно, што се њега тиче. Како се он бринуо, да Анка, која већ десет дана нит је шта окусила нит спава, мораде сад спавати и мало крепећа вина пити. Сад је још у дубоком сну, па не треба ју будити. Њему је до тога стало, да њу што пре у други ваздух одведе, и ако не, као што господин попа и ујак мишљаху, к овоме на село, него шта више к својим родитељима у кућу своје сестре, која за два три сахата даље, али зато у бреговитом здравом пределу лежаше. За то предлаже он, да се засад њене рубине и хаљине спреме и на кола натоваре, па ако се она међутим пробуди, онда се може одмах попети на кола, а ако буде и даље спавала, да јој они у колима, која шатром покривена беху, начине постељу, да ју ту тихо положе, па да се онда у име божије са спавајућим девојчетом на пут крену.

То се и старцу, који од жалости за својом сестром и нећачићем не беше кадар промишљати, учини, да је најбоље, не рекавши ни речи уђе он за Николом у кућу, попне се уз степене у собу, па му се, погледавши девојче и теткину постељу, засузе очи.

Међутим се Никола који што пре из ове куће а и из вароши изаћи хтеде, попне у горњи спрат, па уђе у Анкину собу, која му још од детињства позната беше. Док је њене хаљине свезивао, да их на кола однесе, огледао се по собици. Она се не беше ни мало променула, кад је отворио орман, да из њега нужне ствари изнесе, познаде боју једног рупца, што му га она, кад је он рањена разбојника једаред представљао, око главе обвеза. А тамо висаше стари бели вео, што га свагда Анка преко лица меташе, кад би се игра свршила, па кад би заробљену краљеву ћерку за жену узео. И тај вео узме он са собом за спомен. За тим му паде у очи мала дрвена кутијица, што па дну ормана лежаше Кључић беше и у њој и он ју отвори Беше ти ту којекаквих девојачких сиграчака, мали календар, празне хартије са сликама и пословицама, у којима су негда слаткиши били, и један пребијени ножић. Никола се сети, да је тај ножић негда његов био, а у малом календару беше написано његово име са сопственим му рукописом. На дну беше нека стара књига, коју он одма познаде. Беше то Видаковићев: „Силоан и Милена,“ па како ју сад извади из кутије, испаде из ње пуно писама, једина писма, која јој је он за време свог ђаковања писао. На сваком писму беше она написала дан и час, кад га је добила. Држећи кутијицу, помисли Никола и нехотице, како би му било, да је Анка до сад већ умрла, па да је он тек после смрти ово нашао. У толико се више обрадује, што је управо добро дошао, још само мораде пречекати, док се она пробуди, па да своје мило девојче на груди притисне, да ју нигда више и не пу-

сти. Кутијицу затвори, метне ју опет у орман, а кључић понесе са собом.

Кад је са својим шареним пртљагом сишао доле на улицу, скупило се беше света, који му помагаше, да намести пртљаг у кола. Са свију страна слушао је, како Анкино пожртвовање спрам својих болесника хвале и како се радују, што ће сад она опасности избећи. Сусед један, коме Никола повери, да надгледа Анкину кућу, поможе му, да начине у коли мехку постељу, па притом са сузом у оку приповедаше, како његова умрла госпа Анку љубљаше. Он оде са Николом горе, њих двоје скину спаваћиву девојку низ степене, па је полако на кола метну. И мачак беше истрчао до кућнег прага; ту застаде, па премишљаше, дал да код куће остане или да се и он исели. Али по обичају свог рода одлучи, не сећајући се, како му је добро било на крилу Анкином, да кућу чува па гледаше сасвим равнодушно за колима.

Тек кад изађоше из капије, окрете се Никола који је напред са ујаком седио, на девојче, па се обрадује, кад види да јој обрашчићи почеше руменити и да нестаде оне црте међу обрвама, што плашњу изказиваше. Па како љупко лежаше она ту, обасјана дивотом светлошћу зоре. Он се мораде усилити, да очи опет од ње одврати; па кад их на путу сретоше путници и сељаци, те љубопитно унутра у кола загледаху, најрадије би узвикнуо: „имате шта и гледати, ту лежи благо од девојчета, чија сва вредност тек у ватри најтежег искушења на видело изађе.“

Са ујаком ретко је проговорио речи. Старац гледаше немо преда се и чињаше се, као да о блаженству, с којим млади сапутник му девојче посматраше, и не слути.

Тако прође сахат по сахат, а Анка ни један једини пут да отвори очи. Никола се поплаши, па кад су на подне сахат два одмарали, приђе он колима, подиже шатру и изрече лагано њено име. Неће ли шта да једе, питаше он па ју помилује по челу. Она при свем том спаваше мирно и њена свежа боја на лицу и тихо дисање показиваху, да јој спавање добро чињаше. Ујак приповедаше неке случајеве, где су људи после тешких потреса по три дана и ноћи непрестано спавали, па после се сасвим здрави пробудили. Тако се мораде Никола стрпити, што му теже паде, но што је и мислио. Јер што њему мира не даде не беше страх, да се она неће више пробудити, него чезња да чује, да ли ће она на дану то исто рећи, што му ноћас исповеди.

Већ се сумрачак почео ватати, кад дођоше у село, у ком је Николина сестра попадија била. Баш кад кола у авлију уђоше, изађе попадија из куће, па се не мало зачуди, кад види тако изненада свог брата, а још већма кад јој он руком даде знак, да не виче, јер неко у коли спава. У то дође и мати, па и она предусрете сина свог љубазно, те слушаше заједно са ћерком, што им он полугласно приповедаше. Пошто је првог страха о оном, што Никола приповедаше, нестало, превлада код сестре весела, живахна нарав јој. Она сама одкрије шатру, па се немогаше нагледати спаваћиве Анке. „Ко би мислио“, рече она тихо свом брату, „да ће се дивљи бумбар тако припитомити; чисто бих ју појела, како је лепа, па тек каткад успија усницама, као да мува хоће на њих да падне. А сад уздише дубоко из груди, као да сања о оном, што је досад препатила. Сад је с божјом вољом све прошло, сирота Анчице, код нас ће ти зацело добро бити. Метнућемо ју тамо доле у ону нашу велику собу, мајко? Чим се пробуди одма ће јој поглед

пасти у башту, па ће већ помислити, да је у рају. А ја ћу ноћас код ње спавати, да јој одмах при руци будем, ако би се у мраку пробудила, па не би знала гди је. А Николу морам похвалити што је био тако промућуран те је девојче одмах амо довео. Па како ће се тек мужеви нам зачудити, кад се из шетње кући врате, па виде Анку. Не могу добра стајати мајко, да се отац у старе дане још једаред неће заљубити. Он је већ код куће често преко гледао на своју лепу сусетку, а овде на селу, где још никаква посла нема напослетку се у њу заљубити. Онда се мора Никола бринути, да нам Анку с врата скине.

(Свршиће се.)

НЕШТО О БУГАРСКОМ НАРОДУ.

Инглез Џон Ретклиф узгред описује у својој књизи „Севастопољ“ Бугаре. Пошто су Бугари наша најближа браћа словенска и пошто могу бити од великог замашаја за ослобођење народа, што стењу под јармом турским, ево ћемо и ми тај опис овде прионћити. Џон Ретклиф овако пише о Бугарима:

— Као кад путник долазећи из Немачке па прешавши стеновите алпијске горе са стране Мерана погледа на цветне пољане ломбардијске, те путника као неком чаролијом задахне друго поднебље, тако је и кад човек приступи стеновитим кланцима балканским. Обилата јужна природа обгрли путника — маслина својом угаситом влажном зелени, смоква, кипреса и платана, олеандар из шиљкастих пукотина стења, око којега се вије винова лоза и врежа! Наранча просипа мирис а јужан поветарац, што из еношког залива уз зелену Марицу изнад тракијских равнина веје, носи љубак мирис са широких ружичних пољана једренских. По травним равницама, којима нема краја и пољанама са злаћаним усевима, које прекидају само унке пелашког доба, шиљасте џамије или византијски сводови порушене хришћанске капеле, по више дана путује путник на коњицу, своме немом другу. Многобројни градови дају народ тој величанственој земљи, али изван прљавих зидина ових градова све је појетичка пустиња. Где Грк или Словен па само станује, ту је још мање заштићен од самовоље својих господара.

Радња и прометљивост која је дата Бугарину, догнала га је дуж Марице чак до егејског приморја, до врата цариградских. Свуда је он пољски радник, сточар и фабричар, занатлија и трговац, и овај покоран, разборит и примљив народ свуда показује непремерен извор просвете и напретка. Мирно се подлаже тешком јарму спахија, који у изобиљу живи од његове вредноће, који му одводи шћери и руга му се вери, и тужна жалба, што открива тугу његова срца странцу, који ретко пропутује кроз његову земљу, само је детињски наивни узвик: „Благо теби, брате; у твојој постојбини нема ништа друго до Бугара!“

Па и овај понизан, доброћудан народ често је потресен страховитим турским зулумима, често се мораде латити оружја, да се снажно, љуто опре своме зулумћару. Само његова особита доброћудност и издајничко лукавство противника му кашто му истрже мач из руку и наново натури јарам на снажно му раме.

Бугарски народ броји, кад се узму у рачун земље, у којима доиста живе Бугари а не само ону малу област старе

бугарске краљевине, како јој Турци то име дадоше — у садашње време (ово је писано год. 1863.) четири и по милиуна душа, и може се рачунати да ће се — сад кад европске силе неће допустити да се бар гомилама покољ не чини — наскоро тај број тако умножити, да ће турско становништво својом претежности и без боја потиснути. Што је тај народ унаточ толиким страхотама, које се ово столеће до најновијих времена оскврнише, унаточ потоцима проливене бугарске крви, ипак могао достићи тај број, томе је узрок, што Турци презирући Хришћане не примаше их у своју војску и што је бесна куга поглавито косила само фаталистичке мусулмане а штедела чисте, опрезне становнике бугарске. Доказано је, да је свака велика куга у Турској готово милиун људи отела. Куга, што је беснила год. 1838., само је у Бугарској уморила 86.000 душа, готово све самих Турака. Значајно причају Бугари, да је тада страховита „црна смрт“ са скотске жеље њихових господара изишла. Кажу да су неки млади Турци у Бајарџику наснули на лешину неке лепе Јерменке, која једва да је охладнела, да би задовољила своју скотску жељу, те су тако болест од ње добили и даље је разнели.

Рекосмо, да је турско насиље кад и кад нагнало народ на отпор. Свака општина има свога спахију, који својим спахилуком управља преко свога заменика, који му прикупља и десетак од сваког иметка, од хране, вина, плода и стоке. Турчин само у јесен походи каошто своје пољско добро па онда станује у својој белој кули, а Бугарин осећа, да му је близу властник добра, што су већи терети што су у већој погибли жене и шћери.*) Осим десетка раја је дужна спахији три дана робити при жетви. Али то су само мањи терети, а веће јој терете влада намеће. Осим што је паша преко мере глоби, мора још да плаћа харач — главарину — по 15—20 гроша на главу сваке године, земљарину и друге порезе готово од сваке ствари, Кад Бугарин нема ништа до своју жену, и за то добро, што га ужива, мора да плаћа најмање 100 гроша! Разма тога има паша право, од сваког сељака захтевати роботу за јаван посао, а та служба правилно траје 30 дана на годину. Уз то је сваки дужан на конак примити и угостити онога, који путује са царским верманом или ради другог каквог царског посла. Ови се намети најнемилостивије утерују, а права, која за то добива Бугарин, нису никаква. Сеоске цркве су му обично једне шупе или мрачне, у земљи ископане костурнице.

(Свршиће се)

* Значајно је како Бугари год 1840. хвалише пашу од Софије, да се паши нема ништа замерити, него да глоби народ новцем колико може, али барем пази на то, да људи његови не насрћу на част и на жене бугарске.

ЖУМБЕРАЧКА УНИЈА.

ГРАЂА ЗА СРПСКУ ИСТОРИЈУ.

Од Ђ. Рајковића.

(Наставак.)

Одговори

на послѣдующе перихте кои су дати Ниховой Ексцеленціи Господину Генералу Графу Петацій, саде текущаго Года 1760-го од Господе официровъ жумберскій обрлайтнанта Георгіа Капустића и Капетана де Ловака Баталионь Комендаꙿнта, у име дела жумберскогa, обаче измиешати, и не начисто учинѣни нити преписати.

На прво Г. Обрлайтнанта Капустића писмо, чтое пісао илити перихтовао ниховой Ексцеленціи Г. Генералу Графу Петацій под датумомъ 22. Септемвра из' жумберка у свакой понизности тай мой всепонизнѣйшій и всеподанѣйшій одговоръ даіемъ како и на остале последующе пункте.

Одговоръ.

У више споменутомъ свомъ писму перихтуе Г. обр'ъ Лайтнантъ да самъ іа Епископъ Карлщадскій Даніилъ Іакшићъ дошао с' четири попа и с' еднымъ калугеромъ, с' еднимъ секретаромъ и с' 5. служителя у жумберскій диштриктъ нечаянно, хотевши при 4 униатске цркве по еднога попа поставити, но да онъ са 6. унтръ официра у Име Цес. Крал. и Апостолскаго Величества протестирао не миешатисс мени у жумберакъ, притомъ дае стігао Г. Капетанъ Ловакъ и дасу мене ліепимъ начиномъ саветовали из' жумберка изићи.

Истина е права, да самъ я у Диштриктъ жумберскій 21. Септемвра дошао. и тако мой доходакъ у Жумберакъ есамь найпонизнѣйше обявилъ ніховой Ексцеленціи Господину Генералу Графу Петацій из' Карловца, како се може вићети из' приложене копіе одъ моего пісма; и самномъ су била 3 попа а не 4: попъ Петръ Маисторовићъ, попъ Петр Маѳіевићъ, попъ Михаилъ Юрасъ и еданъ калугеръ Грігоріе Мишчевићъ, и еданъ секретар, и 4 служителя, а не 6: Максимъ Шкалящъ, Павелъ Майсторовић, Іоанъ Іакшић, и Тріѳонъ Кларићъ. кои сви самномъ за мою епископску службу и испраћенѣ били есу, гди никакова разговора за намѣштенѣ истіе попова нити за 4 униатске цркве не было међу мномъ и Г. обр'лайтнантомъ Капустићемъ, него у іутру по совршенію утренѣ у понедилякъ, то есть 22. Септемвра врло рано дошао е кмени често споменути Г. Обр'лайтнантъ, и како смо се састали абіе мени у име Нѣг. Цес. Крал. и опостолическогъ величества протестиралъ, да се я нища манѣга у жумберакъ неймамъ міешати, кою протестацію я за доста есамь пріймилъ и нѣму рекао дасе ни у що манѣга нећу міешати ниты да самь дошао нинакакву кунфузију илити неприлику да би чинио, него само на толико да самь дошао, колико нихъ. Цес. Крал. и апостолскаго Величества наймилостивѣйша Резолуціа допуща, учинѣна 7. апр. 1760, на что онъ мени отговорио, да онъ мене никако крозъ диштриктъ жумберскій пущити нехоће. Я самъ му рекао дае онъ господаръ чинити что хоће, и ако ће ме са стражомъ уставити да ми каже, да знамъ чтоћу чинити. а да я нећу никакве найманѣ силе заузрочати, ниты каквой неприлици пута отворати. Потлемъ учинѣне више споменуте протестаціе и свега нашега разговора споменути Г. Обр'лайтнантъ приморао е, како комендантъ кумпаніе, 3. унтр'официра, а не 6. да дођу к' мени и да ми кажу, да е Г. Бискупъ унытски унитомъ у жумберку инщаліератъ, на кое я есамь отговорио, да я нища найманѣга неймамъ противъ учинѣне инщалаціе ніти против Г. епископу унитскомъ нити унитомъ, и они сва три тако су мени казали, да су примората, и потлемъ свега тога они народъ, кой е био дошао к мени на видѣніе, мужкаго и женскаго пола, све е Г. обр'лайтнантъ разћерао, и ніе се дао самномъ нікомъ састати; унтр'официре по кумпанія разаслао и заповѣдь дао, да имаю отъ куће до куће поћи и народу нашега закона не унитомъ преповићети, да нейма нико к' мени отъ мужкаго и женскаго пола дођи, нити се самномъ на путу састати нити бесѣдити, еще манѣ да се неби тко подступио мене у кућу на конакъ пустити подъ тешку кащигу свога живота и спалѣнѣ свое куће. Ключъ отъ ц'ркве светаго Іоанна, коя е близу била

мога квартіера, у нощи е Г. Обр'лайтнантъ узео, тако и отъ другихъ цркви наредио е кључе покупіти да я не би могао у кою ц'ркву улѣсти, и потлемъ кад' е свршио више споменуто дело Г. обр'лайтнантъ Капустићъ, на три сата кашнѣ дошао е Г. Капетанъ Ловакъ, Баталіонъ комендантъ, а ніе био с' нами, како перихтуе споменути Г. Обр'лайтнантъ Капустић у више споменутомъ писму.

2. На пісмо илити перихтъ Г. Обр'лайтнанта Кагустића, кое е писао на 23. Сеитемвра из' Сошице, у коемъ обстоятелно извѣствуе ніховой ексцеленціи Г. Генералу Графу Петацій, да е преда ме, епископа карлщадскога Данійла Іакшића изишао у 12 Сахти нощи, и дае мене нашао у кући хусара Пауновића спавајући, и сютра данъ 22. да е к' мени дошао и комплементъ учиніо, и таки протестирао, како и у првому свому перихту перихтуе.

Одговоръ.

Истина е права да е споменути Г. обрълайтнантъ мене споменутога епископа Данійла Іакшића нашао у кући хусара пауновића спавајући, и сютра данъ на 22. Септемвра в'рло рано кмени дошао и учініо протестирати, на кою протестацію я мене есамь покорна показао, како и у првомъ отговору момъ стои. при томъ споменути Г. Обрлайтнантъ мени сказалъ дае унитски Г. Епископъ Божићковићъ инщаліератъ, кому я отговоріо есамь, да я нища ни найманѣга неимамъ противъучинѣне инщалаціе нити противъ Г. Бискупу нити унитомъ, нити да самь я зато у Жумберакъ дошао какову найманю противность или кунфузію чинити, него: само на толико да самь дошао, колико допущаю Нихъ Цес. Крал. и Апостолско Величество у својой наймилостивѣйшой Резолуціи, учинѣной под' датумомъ 7. Априлла 1760, кою Резолуцію зайскалъ Г. Обр'лайтнантъ дабиму показао, и кад' самь му отъ исте резолуціе дао копію и онъ видіо чтосе у ной задржава, тако отговоріо, да оному нища ніе потреб вѣровати что у истой копіи стои, да она резолуціа учинѣна какоти еданъ решкриптъ на Г. Митрополита, и да е он исты решкриптъ скупа и с' решкрип томъ илити Резолуціомъ учинѣномъ лѣта 1759. Септемвра 8 подъ датумомъ 14 Іуніа 1760 касиратъ, коему я пакъ отговорилъ есамь, да я за таково касиранѣ незнамъ, него да то знамъ да су Нихъ Цес. Крал. и Апостолское Величество наша Милостивѣйша монархиня мати овога свіета, и да никога ниесу еще насиловали отъ своега закона отступити; равно тако дасу и Бывателѣмъ жумберскимъ неунитомъ слободни свой законъ за уживанѣ допустили, кое таково мое говоренѣ крепко и силно по третій путъ протестирао Г. Обрлайтнантъ Капустићъ, да неймамъ тога говорити. А за мою кућу илити домовину у Жумберку никаква найманѣга разговора между нами ніе било, нити смо ища найманѣга таковога говорили за поповску наредбу, нити за ц'ркве, нити да би уні ти у римокатолическе ц'ркве ишли, или да би се нима нихoвимъ унитскимъ црквамъ какова неправда учинила, и чтое о томъ Г. Обрлайтнантъ перихтовао, то е отъ свое мисли, а не отъ нашега скупнога разговора. Него самь я то рекао, да нити я нити ніхова Ексцелленціа мой Г. АрхіЕпископъ и митрополитъ никаква найманѣга предлагања ніесмо предлагали Них. Цес. Крал. і Апостолскому Величеству за уните, нити дае то у мојой памети, да би я кога унита к' неуніи или к' мому закону обраћао, самъ по себи, или чрезъ попове, или діаке, како periктуе Г. Обр'лайтнантъ Капустићъ, него како на свакому мѣсту тако и пред' истіемъ Г. Обр'лайтнантомъ есамь рекао: кои су унияти, нека смиромъ сѣде у своему уніятскомъ закону, против' коему унят-

скому, нити католикоримскому закону я ніща найманѣга неміешам се, и на тое поводъ узео Г. Обр'лайтнантъ и мени рекао дае онъ видіо у Прибиѣу Папіну Булу, у којой се запреѣуе прелазити из' Грчаскога у римски, и из' римскога у грчаски законъ, коему Г. Обр'лайтнанту есамь отговоріо, да я Па'пу како найвеѣега поглавара свете римске цркве поштуемъ и у све нѣгове наредбе ніща найманѣга неміешамсе, него отъ нѣговихъ наредба мое руке свезате имамъ, и рекао самь му, кадас такова Царска и Папіна наредба, да се нитко у закону не присилуе, зачтое Іанко діаконъ Прусацъ из' Жумберка за свой собствени законъ у Карловачкой провозіи у гвожѣіу безь исповѣсти и Светаго причащенія морао умріети лѣта 1751; а да би тко кога мучіо за законъ, како перихтуе Г. Обр'лайтнантъ, никакова слова о томъ меѣу нами ніе было. И потлемъ тога дошласу к' мени 3. унтр'официра, а не 6. кои су присилѣни отъ Г. Обр'лайтнанта Капустиѣа како коменданта кумпанійскога, и казалису ми за ищалацію Г. Бискупа унытскога, коиемъ есамь отговоріо како и у првомъ отговору стои, и стаковимъ начиномъ дело между мною и Г. Обр'лайтнантомъ Капустиѣемъ окончано, где нимало ніе присутствовао Г. Капетанъ Ловакъ, него 3. сахта на кашнѣ тога дошао, како и у первому отговору стои.

(Наставиће се.)

ЛИСТАК.

ГРАЂА ЗА „НАРОД. МЕДИЦИНУ“.

Грозницу лече на више начина:

1. Отсече се жаби глава секиром и мете се и глава и труп у стакло вина, то стоји неколико дана, па болесник после по мало пије.

2. Ишчешља болесник уш из главе, метне је у чашу вина и све попије. (Ово смо чули као лек против жутице. Ур.)

3. Запитаће когод болесника: што си слаб? „Вата ме грозница,“ рећи ће он. На то ће питач: „не пустила те“ и оде даље, а грозницу као да си руком однео.

4. Ољушти се главица црна лука до беле љуске, тада се главица пробуши и обеси у оџак

5. У петак болесник једноуди (не једе ништа) све док не изађу звезде, тада узме фртаљ и по ракије па овако напије звезди: „Спокој душе, звездо, мојој грозници“ и онда попије сву ракију.

6. У стакло од 2 олбе црна вина нагурају се врхови пеленових стабљика колико их год може стати и то се све попије кад стане ватати грозница.

Наступа има код нас од две врете:

1. Наступ је у стомаку кад на пупку завија и пупак штреца; од тога се лечи бајањем притисне се јако пупак, ал нисам могао чути шта се говори, јер бајач рече, да неће моћи више лечити, ако ми каже, шта говори.

2. Наступ је у глави, кад јако штреца над слепим очима; тада се попљуну два прста и развлаче се по челу почев од средине чела па док се могу раширити а при том се говори· ступ наступ, гвоздена вечера, трнова постеља, поруб чело главе! То се говори три пут.

Уган. Узме врачар новац од бакра па прекршта њиме на угануто место и тада говори: Иде св. Петар и Паво са Исусом кроз гору и наиђоше на бакарну ћуприју, под св. Петром коњ посрне и угане ногу, рече Исус св. Петру „Сиђи Петре с коња и ускрај од те ћуприје мало бакара и обај коњу и реци: кост с кошћом, зглавак с зглавком, месо с месом.

Далак. Донесе се нита парашених, (којима се ткало па нису за што) њима се измери, колико је болесник дуг и широк, па се са сикиром у руци око човека трипут обиђе и земља се сикиром сече, а болесник за свег обилажења пита: шта сечеш? А бајач увек одговара: сечем жутицу икрачицу, секох и посекох и нестаде! За тим узме бајач метлу и чисти а болесник пита: шта чистиш ? Бајач одговара: Чистим жутицу икрачицу, чистио и почистио и нестаде.

Још један начин, како лече грозницу.

Узме се стабљика коприва и пресече се, па се болесник кроз просек провуче.

Лекови против разних болести

Кад коме зује уши, узме се парче дрвета, у које је ударио гром, и њиме се прочачкају уши.

Кад упадне бува у уво успе се у уво мало воде.

Кад боле зуб међу на њега тамјана, соли, багова; или муђкају уста сирђетом, у ком је кувана жалфија. Неки поспу живо углевље буниковим семеном па одмах покрију углевље повеђом чинијом, да у њој нахватају дима; дотле је јако угрејана вода и чим се скине чи..., одмах се успе у њу врела вода; болесник сагне над чинију и зине, да му пара иде у ..., а покрију га са свих страна, да не излази пара никуда; ја сам гледао овако лечење, и кад се скину покривачи а болесник устане, видео сам на површини воде врло малене црвиће; кажу да су ти црвићи испали из болесног зуба; тог болесника није више никад зуб заболео. — Зубе ваде код нас и бербери и прости људи малим клештама.

Кад се загрцне мало дете цвркну му устма.

Кад заседне залогај, ударају за врат ил пију воде.

Кад протисне око срца, намажу лист дувана избоден чиодом божићњим медом и тада га мећу на болесно место.

Против штуцања пије се вода, ил учине јак шум, да се онај, који штуца изненада тргне.

Код нас се зна за јектику и пије се против ње киселица место воде, или се једе на гладно срце оструган рен у меду.

Метаљ (кад отече трепавица и гребе у оку.) Узме се нож, метла, мало леба умоченог у со, тиме се маше преко болесног ока и говори се више пута: сту метаљ, беж' метаљ, метлом те пометох, ножем те пободох.

Кад псето уједе очупа се од њега неколико длака и сажегу се па се тим пепелом наспе рана.

Кад змија уједе напишу нешто кредом на земичку и то једу; или се закопа уд, ако се може, у земљу до ране, и на њу се међу пилићи с тртицом на рани дотле, догод цркавају.

У засечену рану мећу соли, ил мећу на њу црна лука.

Гнојице се отварају кад сазру иглом, или се меће зечија маст, да их отвори и иштисти.

Од назебног кашља кува се жила од живе коприве у лонцу од елбе, а заклопац се улепи, чорба се пије што топлија. Тако се ради и кад ко пљује крв.

Прикупио у Ст. Бечеју 1875.

Мита Живковић.

ОДГОВОРИ.

Зелиди. — Александар (Готлиб) Баумгартен (рођ. у Берлину 1714, умр'о у Франкфурту 1762), био је философ из волфове школе и професор философије у Франкфурту. Он је основао естетику као систематску науку о лепом. Ако сте комунисткиња ви можда нећете припознати естетику за науку прочитавши „Уништење естетике," књижицу, што је летос прештампана из београдског „Рада." Али проучите естетику и судите самостално без обзира на петрово ил павлово мњење, па ћете јамачно појмити важност естетике баш као — науке. Алекс. Баумгартен је писао „Естетику" и „Метафизику." Његов брат Жигмунд био је богослов. — Она амазонка, за коју питате, звала се Хиполита, кћи Марса и Отрере, и била је амазонска краљица. Њу је Херкул убио и отео јој појас на заповест краља Евристија.

Блаженци. — У приморју и у Далмацији кажу за „шроф" — завојица и није рђаво. У вуковом немачко-српском речнику стоји код те речи: бурма, шајтов, чељуска — у разним значењима. За Schraubenmutter чули смо „увојица," а у вуковом речнику има „орах" у томе значењу. „Перла" је „бисер;" „лампа" „жижак" (не мора „жижак" значити само оно што чкиљи у кујни!) — Што се тиче питања, које је боље за „Bahnhof" „железничка станица" или „колодвор," ту вас чинимо пажљивим, да се тим речима не мисли једно и исто: разлика је као међу немачким речима „Eisenbahnstation" и „Bahnhof," која ће вам разлика лако у очи пасти. — Како вас тако и Зелиду и Босиљку умољавамо да нам своја права имена кажете, ако би желели од сада каква одговора, јер ту није никаква узрока сакривати се за псеудониме.

„Јавор" излази 1. 10. и 20. дана свакога месеца. Рукописи нека се шиљу уреднику, а предплата „Администрацији Јавора" у Нови Сад.

Цена је листу: на читаву годину 4 фор. и по године 2 фор. на три месеца 1 ф. *За стране земље*: на читаву годину 5 фор.

СРПСКА НАРОДНА ЗАДРУЖНА ШТАМПАРИЈА У НОВОМ САДУ.

БРОЈ 31. У НОВОМ САДУ 1. НОВЕМБРА, 1875.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

УРЕЂУЈЕ ДР. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Стални сарадници: Јован Бошковић, др. Јован Јовановић, др. Милан Јовановић, др. Лаза Костић др. Стеван Павловић, др. Михаило Полит-Десанчић, Стеван В. Поповић, и А. Хаџић.

БЕЗ ОЦА И МАЈКЕ.

Роман у две књиге.

од

ПЕРЕ РАДУЛОВИЋА.

Друга књига.

(Наставак.)

4/11.

— Бејах још у кревету, када зазвонише манастирска звона на јутрење, и не знам, да ми је икад каква гудба срцу тако пријала као сада ова сетна милозвучност малих звона. Прва моја мисао беше Љубица, и ја се сећах лањских зора, кад су ме тице певачице из сна будиле, кад сам ведрим оком и срећним срцем певајући са постеље скакао, и мени се чињаше, као да сам све то ове ноћи само сањао. И опет нада не ће да ме остави, божанствена нада, да ће све још добро бити и да ће радост у толико бити већа, у колико је сада туга тешка. Љубица ће бити моја и у мојем душевном свету опет ће сунце засијати, жељно сунце, које ће ми нова и бујнија живота дати.

Срцем пуним наде и опет пуним непобедљиве зебње изиђох из одаје своје. Но први човек, којег сусретох, беше луди Стева.

„А од куд ви опет овамо?“ упита ме зачуђено.

— Пут ме нанео. А како ви? —

„Као ђаво на џомби! Стрвине су ти калуђери, до сад ми даваху бар јести, а каткад и пити, а сада скоро ништа Црни су споља, а још црњи су изнутра, скупили се с брда с дола, па сад се репуше као ћуркови. Али да ћу ја њима, научићу ја њих све памети! Знам ја све њихове тајне!“

Тако рекав окрене се од мене и оде брзим корацима.

Ја гледах за чим сам. Дан беше веома пријатан, да пријатнији већ не је у стању новембар дати. Благи боже! Да л' ће данас и моји осећаји тако пријатни бити, као овај дан?..

Дошав у К— стадох пред љубичин дом, а крв ми тако страсно кроз жиле бујаше и срце ми тако бурно куцаше, да почех сумњати, да ћу моћи одржати присуство духа и задржати сузе, кад је опет видим. Но ипак тихим и смелим корацима ступим у двориште, које ми сада изгледаше ружно и тужно, јер у њему не беше разнобојног и мирисног цвећа, већ коров и жуто увело лишће. Када уђох у стаклени ходник, затеком

прво Пају, који мало зачуђен застаде, кад ме пред собом виде, но одма раширив руке, загрли ме, па се са мном пољуби.

„Од куд, брате! у ово доба к нама? Зар ти неси више на школама?“ питаше гледајући ме зачуђеним погледом.

— Јесам на школама, али имадох у Т— важна посла, те тако дошав већ овамо не хтедох пропустити прилику, да вас не посетим — одговорим Паји мало збуњено.

Он ме одведе одма у одају, де осим љубичине мајке беше још једна млада женска, коју ми Паја као своју жену представи. Докле се прве речи поздрава и питања од куд? како? измењиваху, отвори Паја врата од оближње одаје и гласно повика: „Љубице! Хајд' погоди, ко нам је дошао?“ Ове пајине речи прођоше ми као стреле кроз срце и моје и око и уво на једаред полети к вратима на којима Паја стајаше. „Не знам!“ зачу се из друге одаје и ја познадох одма љубичин глас. „Слушај!“ говораше Љубица даље: „Мита ми пише, да ми неће моћи доћи у сватове, јер је мало оболео, па ми честита и жели ми свако добро.“

Да су се договорили, на који ће начин да ме муче, не би ме могли горе намучити, него што је овај случај собом донео. Беше ми већ и онако немило, што не нађох Љубицу саму с њеном мајком, већ и Пају, па и његову госпу; данашњи дан дакле ми је већ изгубљен, јер не ћу смети нит моћи пред свима рећи за што сам дошао; при свем том још и прве речи, које чух из љубичиних уста, тако да су ладне и тако грозне, ех! мени беше, као да ме на смрт осуђују!

Као каква вила појави се Љубица на једаред на вратима, и својим црним лепим, но саде укоченим оком гледаше у моје збуњено лице. Мени беше, као да треба да претрчим к њој, да пред њу паднем, па да дуго, дуго плачем...

Ми се поздрависмо, но тај поздрав беше као змија ладан, и с моје и с њене стране.

„Госпојице!“ рекох Љубици тихим гласом гледајући јој у зажарено лице таким погледом, који много више говораше него речи моје: „Ако сам добро чуо, ви рекосте, да позвасте Миту у сватове? Да л' позвасте Миту из Г— друга мога, и да л' га у ваше сватове позвасте?“

— Јесте! — рече Љубица тако тихо, да сам једва чути могао.

Али та тиха реч беше ипак за моје срце много страшнија од ма каква грома.

„Честитам вам, госпојице! Мислим, да ћете од вашег старог познаника честитку радо примити!“ рекох јој више поругљивим гласом, али сасвим мирно и тихо, при свем том, што ми у грудима читав вулкан беше.

„Хвала вам лепо!“ одговори ми Љубица и руковаше се са мном.

„Оћете л' се дуго овде бавити?“ упита ме сада љубичина мати, а из њеног погледа могох и морадох увидети, да добро зна, зашто сам амо дошао и да не верује, да су ме друге прилике овамо на пут нанеле.

„Не знам још ни сам, докле ћу се бавити“, одговорим јој равнодушно на њено питање.

Разговор нам прелазаше с једног предмета на други, и ту чујем, да ће љубичини сватови бити дванајстог овог месеца, дакле за осам дана.

Међу тим устаде љубичина мати и пајина госпа и одоше, као што рекоше, на посао у другу одају; а за њима се диже и Паја велећи, да донесе мало „мученице“, под којом речи он шљивовицу разумеваше. Тако ја и Љубица о-

стадосмо за неколико тренутака сами. Ми погледасмо једно у друго, мој поглед беше пун и жалостан, као што је и срце моје. Љубица га не могаше издржати, па почне сетно тамо амо гледати, као да штогод оком тражи, а око лепих румених усана као да је туга начинила себи гњиздо...

„Госпођице!“ рекох јој тихо, да се неби из ове одаје даље чуло: „Да ли добисте моје последње писмо?“

— Јесам! — рече и погледа ме сетно својим црним лепим оком.

Ах! То лепо око, кад ме погледи, као да ми срце дроби!..

Ја сам је хтео још и даље питати, но она ме предупреди рекав ми тихо: „Дођите прексутра, бићу по свој прилици сама и моћи ћу вам све казати.“

— Могу л' се чему надати? — отрже ми се нехотице из уста.

Она слеже раменима, погледа ме збуњеним оком и тужним ми гласом рече: „Ничем!“

— Ничем! — рекох за њом, и у том тренутку грчевити боли стискоше ми срце, моје бедно срце.

У том се Паја врати к нама, и наш разговор пређе опет на друге предмете.

Ах! Ја сам данас много видео и много чуо, да би морао мирно на једном месту да седим; мени треба слобода, мени треба самоћа. Моја је глава сва узаврела, срце оће да ми прекипи, па се бојим, бојим се, не ћу се више моћи уздржати, отеће ми око мах, отеће ми срце мах!..

За то се са свима мирно опростим и дођем натраг у манастир. Цео сам пут већином горко преплакао, јер ја немам ничем да се надам... Када уђох у одају своју, беше ми, као да сам у костурници!.. Ја немам ничем да се нанам! Ничем! Тако ми она рече! Она, моја Љубица!.. Ах! Ја видим, ја осећам, како ми на једаред поче постајати цео свет празан, цео свет мртав!.. —“

$^{5}/_{11}$.

„— Како човек много лакше несрећу поња и у њој се много брже уживи, него што то у срећи бива! Кад сам први пут, ах! први и последњи пут стиснуо Љубицу на своје груди и час лепе црне очи, час румене слатке усне, час врело умиљато чело свом страшћу срца свога опијен љубио, тад ми беше, као да сањам!.. А сада, кад ми рече, да се немам ничем да надам, сад ми није, као да сањам; сад осећам у свима живцима ужасну јаву немиле и горке садањости... Или је најпосле то само код мене тако, код мене, којег несрећа свуда верно прати и којем је срећа скоро то исто, што и малом детету звезда на небу... Ја немам ничем да се надам! Ничем! Тако ми она рече, она, моја Љубица! Неверна Љубица!.. Па за што онда седим овде? Шта чекам? Зар не беше доста јучерањи пехар отрова? Зар још један да попијем? Зар ми није срце доста отровано? Зар још да га трујем?.. Ах! Јадно срце моје! Моје обамрло и подивљало срце! Пукни! Пукни, само немој тако да болиш!.. Ти си пуно ватре, жестоке ватре, за то си и болова тако пуно!.. Ја је пре несам тако волео, несам је могао тако волети, тако болесно, тако очајнички као сада!.. Како ми је тешко живети! Ја сам постао уморан, ломан, као да ме когод претукао. Оку ми ништа не годи, срцу ми ништа не прија, а време ме мори, љуто ме мори... О Љубице! Љубице! Да ти само једна моја суза на срце падне, твоје би срце од бола на мах свисло, јер моје су сузе тако пуне горчине, пуне јетке и отровне горчине, очајничке сузе... И опет!... Опет!.. Она ме воли! Мора ме волети! Кад помислим на писма њена, како су пуна осећаја, пуна утехе и наде, то

*

није могуће, да ме не воли!.. Можда јој је љубав мало охладнила била, али од како ме је опет видела, морало јој се срце новим жаром распламтити, као и моје што сада много жешће гори него што до сад беше. Иначе зашто би онако сетно на мене гледала, за што би онако тихо и тужно говорила, за што би ме к себи звала?!. Морам остати овде, морам, не могу отнћи, да је не чујем, шта има да ми каже? Ма још колико отрова у срце лио, ништа не чини, јер сад ми је и отров од ње сладак!.. —"

⁶/₁₁.

„— „Ја немам ничем да се надам! Ничем!" беше ми непрестано у глави идући у К— као какав невини несрећник, који је већ осуђен, па сад иде само да чује још узроке, за што је осуђен? — Дошав к Љубици затекох је саму у стакленом ходнику и после обичног пријатељског поздрава рече ми, да је Паја с госпом својом отпутовао на који дан у М—, а мати јој оде код једне болесне пријатељице своје, на што је поглавито она наговорила, само да би могла са мном сама бити.

Ах! Када чух, да смо сами, поче ми крв наједаред тако бурно да ври, у срцу се почеше дивљи осећаји да буде и ја је хтедох оберучке загрлити и стиснути је свом снагом својом на своје усколебане груди и врелим, страсним пољупцима обасути јој лепе црне очи, обасути јој румене ружичасте усне и све лице њено, то лепо вилинско лице: и опет при свој својој разузданој страсти ја стајах пред њом као какав кип!... Изгледаше ми као каква велика силна богиња, која је у стању, да ме погледом својим сасвим уништи...

„Господине!" рече ми тихим усколебаним гласом: „Ја добро знам, да вас није пут случајно овамо нанео, већ ви сте с намером управо овамо дошли, и ја чим сам вас видела, одма сам разумела узрок доласка вашег. Ја сам сматрала за дужност своју, бар у име наших прошлих дана, да вас к себи позовем, и да вам усмено кажем оно, што вам можда не ће срцу годити, а то је, да не могу ваша бити. Али кад није друкчије, ми можемо за то ипак пријатељи остати. Је л' те, господине! оћете л' ми бити пријатељ мој и у будуће?"

Мени на једаред потекоше сузе... Ја их не могох више задржати, јер срце ми беше већ препуно... Да јој будем пријатељ? Пријатељ! Како ми је та реч сада ладна и гадна! Ах! Мени се чини, да бих јој могао све друго бити, и роб и душман и све, само не пријатељ!...

„Ах! Љубице!" рекох јој бришући сузе: „Ја никад не могох помислити, да сте тако лаковерни! Зар тако брзо заборависте на ваша врела и мени тако света писма? Тако ли се ваша љубав брзо мења?... За што, Љубице! да не можете моја бити? И сами до сад навек говорасте, да желите моја бити. А како би мени било, кад би ви моја били, тај осећај не могу речи, тај осећај могу једино сузе изразити!.. О Љубице! Слатка Љубице! Поврати се поврати се опет к мени! Ти си ме до сад срећним правила, ти си мој анђео била, који је навек преда мном лебдео и моје јадно срце новим и лепим надама обасипао, ти си била сунце у животу моме, које ми је навек ведрило и око и чело, које ми је живот навек милило!.. Ако имаш у срцу своме бар још један живац, у којем је заостало штогод од твоје старе љубави, то га немој тамнити, немој, већ потпали њиме све срце своје, нека опет гори, нека опет пламти као и моје срце, моје несрећно срце!.."

— Све је доцкан! — рече Љубица тихим гласом гледајући ме мирним, но

тако тужним погледом, као да сваћа и осећа све болове моје.

За што да је све доцкан? Ваљда за то, што си прстенована? Или што ме не ће мати твоја? Ако је прво, онда зависи све једино од твоје воље, oћеш ли бити моја или не; а ако је ово друго, ја ћу се заплакати пред мајком твојом и за тебе је замолити причајући јој све горке јаде своје, које због тебе сносим! Ах! Љубице! Ја сам ти једном већ рекао, да без тебе нема за мене живота, и сад ти опет то исто велим…“

Мени потекоше на ново сузе, а Љубица ме гледаше опет онаким истим мирним и тужним погледом.

„Ја сам већ прстенована“, рече усколебаним гласом: „и надам се, да ће те хтети увидети, да не могу више ваша бити; јер пре, него што сам тај корак учинила, будите уверени, да сам много на вас мислила, и кад онда несам могла као ваша да останем, то сада још мање. И мене је болело срце, и моје су очи сузе лиле, тако исто можда као и ваше… Али — то вам не бих иначе рекла, да ме не назвасте лаковерном!.. Што велите, да молите мајку моју, то вам искрено велим, уздрж'те се од таког корака, јер кад не хте гледати на моје сузе, сумњам да ће на ваше више полагати. Она не ће за вас да зна, а поглавито, од како је чула, да дадосте сестру вашу, да буде проста служавка. Она вам одрицаше због тога свакu човечански осећај, а при том обично говораше, не требају јој никакве слуге за родове. Па и Паја ме од вас одвраћаше навек ми говорећи, да човек не живи стотину пута, већ једаред само, па за то при женидби и удадби не треба никад пропуштати онаку прилику, која јемчи за сваку могућу угодност, а таком приликом називаше он мога вереника. Па осим њих и сви други моји родови наваљиваху на мене и моје срце поче се колебати и дуго се колебаше, догод ми мајка одсудно не рече, или вас да заборавим или да се одречем породице своје!.. Да ли сам могла онда што друго урадити осим веће урађеннога?!“

Ја бејах овим речима као громом поражен…

„Ах! Љубице!“ — рекох јој очајничким гласом: „Ја сад тек осећам сву снагу и силу сиротиње! Мени се одричу сви човечански осећаји једино за то што сам сирома! Ја не могу тебе да добијем једино за то, што сам сирома!.. О Љубице! Да знадеш, какви су богови сада у грудима мојим, ти ме неби тако мирно гледала, ти би са мном заједно плакала!..“

(Наставиће се.)

ЗАШТО…

Зашто Боже живот мени даде,
Зашто ли ме роди моја мати,
Кад у часу овом злокобноме
Нисам кадра роду помоћ дати?

Зашто Боже чуства мени даде
Заштол' срце, наштол' воља буди?
Ах! зашто сам само слаба дјева,
Зашт' недаде мени мужке груди?

Да привредим, ма колико било
Да послужим милом србском роду,
С браћом да се светим душманину
И да паднем за србску слободу.

У Карловцу.

Маца К…….

ИЗЛЕЧЕНА ЈЕ.

Новела Павла Хајза.

(Свршетак.)

Притом погледа ђаволасто на свог брата, који се, поруменивши до ушију, од ње окрете, па оде, да собу спреми, где ће Анку пренети Деци, која се лармајући у башти сиграше, заповеди, да не вичу. Тек пошто је све у ред довела, позове Николу и ујака, да јој помогну, девојче из кола изнети и пренети у собу што је за њ спремљена била. Кад је села у постељу, учини се за час, као да се пробудила. Искаше воде да пије, али не отвори очију, па пошто јој попадија воде даде, паде опет у јастук и заспи.

Тако ју нађоше Николин отац и попа, па се чинило, да ће се попадијино прорицање испунити. Бар старог звонолију, пошто је већ по сахата спаваћиво девојче посматрао, не скидајући ока са њ: једва могоше из собе извести, а и попа велика ћуталица, беше се рашћеретао, кад се у вече сви код округлог стола, где и ујак места нађе, скупише, па наравно се одмах опет о Анци разговор заподео. „Мајко“, рече попадија ђаволасто смешећи се, „та вештица мора нам што скорије из куће, што пре, то боље. Та ми не бесмо досада ружне, бар нас мужеви нам о том увераваху. Сад нема ни разговора о нама. Надам се, она није само мужеве нам очарала, него и момка, који ће нам ју зато с врата скинути“.

Онај, на кога је ова стрела наперена, била, не даде познати, да је видио, е се њега то тиче. Беше веселији, но обично, приповедаше много о свом ђачком животу и о оном, што је у детињству проживио, притом је једнако на Анку реч дошла, па најпосле тако расположен леже у постељу, као кад човек са тешком главом, али лахким срцем са пијанке какве кући дође. Кад је сутрадан ујутру, касније но обично пробудио се, беше му прва помисао, да ли се Анка већ једаред пробудила. Кад оде у собу, где се доручковало, нађе ту своје родитеље, шура и ујака, који још не знађаху, како је Анци. Ујутру су на врати прислушкивали, како Софија с Анком дивани, па су сад сваки час чекали, да обе дођу на доручак. За неко време ето ти попадије, но саме и не са оним веселим лицем, с којим је синоћ „лахку ноћ“ рекла. Пред зору, приповедаше она, пробудила се Анка дубоко уздануввши, па је села у кревету. Она је одмах к њој пришла, рекла јој „добро јутро“, и пошто је Анка зачуђено питала, како је овамо дошла и зашто није код своје тетке, хтела је попадија, да јој целу ствар разјасни. Да ли је она разумела, не зна, јер сирото девојче наједаред бризне у плач па плакаше неданимице пуна два сахата. То беше зацело добро и лековито, зато ју она није ни одговарала да не плаче. Најпосле усанушe сузе саме од себе. Анка је затим устала, па се изјаснила да је здрава, само да су јој ноге тешке. Искала је и да једе, али ни пошто не хтеде, да амо на доручак дође. Уједно је молила, да нико, па ни мати, к њој преко не дође, јер она мисли, да није кадра с иким речце проговорити.

Стари звонолија, који је одмах готов био, да грди женску ћуд а осим тога себи уображавао, да знаде болеснике умиривати, хтеде одмах преко к девојчету, он ће ју, вели, научити памети. Томе се попадија одлучно противила. „Кад сравним“, рече она, „њено садање понашање са пријашњим јој стањем, у ком ју је Никола нашао, онда се чисто бринем, да

је бојазан од смрти већег уплива у њој оставила, него што ми мишљасмо и да ће требати доста труда и муке, док она к себи дође. Она истина не говори којешта, али непрестано гледи горе у таваницу, као да се боји, кад би пред-а-се погледала, да ће саму смрт пред собом видити или какву другу аветињу, коју она за собом мами. Нисам ју могла наговорити да гледне мало кроз прозор у башту на леје од цвећа; не ће ни да се макне са столице поред постеље. Кад сам јој рекла да ће ујак данас отпутовати, па би требало да му збогом рече и да му захвали на његовој помоћи, дрмала је она само главом, па је рекла: „Не могу, Бога ми, Софија, не могу. Реци му ти, да му ја захваљујем, али ја не могу више ни једном човеку у очи гледати". Тако сам је најпосле саму оставила, те сам отишла, да јој однесем доручак."

Никола је све то ћутећки слушао. Њему беше јасно, да девојче само с тога од света бежи, што се стиди, да после онога, што се оне ноћи збило, у очиногледи. Што му се она исповедила, у мисли, е се тиме растаје од њега за цео век, мора јој сад, пошто ће и даље живити, изгледати као откриће своје најсветије тајне, тим више, што није знала, а ни слутила, шта његово срце осећаше, него је шта више мислила, е је он своју другарицу сасвим из срца изгнао. Зато хтеде, да ју тих мисли опрости, да ју увери, да га је њена наклоност неисказано усрећила. У вече дакле, не рекавши о томе ником ни речце, уђе он у Анкину собу; она је седила код прозора, па је од црне чоје, што јој је попадија купила шила себи црну хаљину. Кад је чула, да се врата отворише, обрне се она, мислећи, да Софија улази. Но чим спази Николу на прагу, одма спусти шав са крила, те у кут собе побеже. „Молим, молим", беше све, што она, сакривши једном руком лице, а другом њега одбијајући изговорити знаде. „Анка", рече он, „зар да живот онет оно растави, што је смрт саставила. Зар сам ти наједаред тако мрзак постануо, да нећеш ни да ме погледиш. Шта сам ти учинио, да си сад све, што је нас двоје једно с другим упознало, заборавила. Погледај ме само један једини пут, да увидиш да сам остао стари, не, не више онај стари, који тебе није пољао и твоје цене није познавао, него несрећник, од кога се ти сад окрећеш и све поричеш, што ми је у оним мрачним часовима читав рај отворило било".

Он ућута, па се надаше, да ће се она умирити и најпосле њему се обрнути. Али као да није разумела ни једне његове речи, понављаше она непрестано „молим, молим", и тако је он најпосле напусти, бојећи се, да јој неће стање још погоршати, а овамо га је хтео да побољша. Још и сад не мога одлучити, да икоме од својих то повери. Али кад прође цела недеља, а Анка, премда је са свим оздравила била, непрестано још не хтеде, с иким се разговарати, помисли, да сад треба што одлучно учинити. Сутра дан беше светац; у очи тог дана, у вече, кад су деца већ полегала, и кад је цела породица састала се и о Анци се саветовала, изјасни се Никола, да је он одлучио, да сутра отпутује, јер зацело зна, да је његово присуство узрок, што се Анка тако од људи туђи. Приповеди све, што се оне ноћи збило и говорило, и као што он збиља мишљаше, да она себи претстављаше нешто много горе, но што је, што она сама себи не може опростити и што мора на њу хрђаву сенку бацити. Зато јој он хтеде у први мах с пута отићи па оставити времену и разговорности његове матере и сестре, да девојче к себи доведу. Кад

је он престао и остали, зачуђени том изненадном изјавом, ћуташе, окрене се сестра к њему, па га полугласно запита, да-л он има збиља наклоности спрам Анке или да можда само из милосрђа спрам ње то говори.

„Не, заиста“, одговори Никола гласно, па притом погледа у оца, „ја осећам да само њу и ни једну другу, за жену узети могу, а бог зна, шта бих дао за то, да то њој што скорије речем и родитеље за благослов да замолим“.

„Тога ти неће недостати, Никола“, рече стари звонолија, и устаде да сина загрли, па кад га он пусти, стајаше мати поред њега, да и она свога љубимца на груди притиште, а он онда, не могав ни речце изустити, загрли сестру и шура.

Пошто је још Софија свом брату пребацила, што је тако дуго о тој ствари ћутао, стадоше се саветовати, шта сад да чине, да би се на што бољи и сигурнији начин чвор одрешио. Најпосле се сложе сви, те приме попадијин предлог, коме се само попа мало противио, јер је он у томе највећу улогу морао играти. Но веселој разговорности своје мудре жене не мога одолети, те пристане и тако се растадоше са веселом надеждом за сутра дан у јутру, где ће се попадијин предлог у дело привести.

Сутра дан беше, као што горе рекосмо, светац, кад се попадија с Анком, поред које је још једнако спавала, пробудила, питаше она, док је девојче своју црну хаљину први пут облачило, да ли ће данас с њима ићи у цркву на службу, то ће јој зацело добро чинити и умирити ју. Девојче, које обично на свако питање тек после малог промишлења одговараше, дрмаше најпре главом, па онда рече: „Ја збиља чезнем да идем у цркву, особито још како кажеш, да ће попа слово држати, али немам снаге да данас још међу свет идем. Имајте, за бога, још мало стрпљења са мном“.

„То и хоћемо“, одговори попадија, „али жао ми је само брата, који опет мора у своју школу, данас још, па ће отићи у мисли, ти га, премда те он срдачно воле, мрзиш и то тако, да због њега и нас друге избегаваш“.

Док је она то говорила, стајало је сирото девојче окренуто, да би сакрило, како је сво румени стида обасуто било. „Како да га мрзим?“ рече она муцајући, „ја имам толико да му захвалим, и заиста, Софија, ја га још једнако волем и кад бих му то могла доказати, дала би живот свој. Али не ишти од мене, да га видим, а не питај ни зашто; нек иде па нек ме заборави. Ја нисам вредна да он врше за ме и разбира“.

„Па нек буде тако“ рече попадија, усиливши се, да се покаже равнодушна, „ти си још болесна, па мора човек твојој ћуди попуштати, а с временом оздравићеш ти већ. Али ако баш тако гинеш за словом, ти га можеш чути, а не мораш за то ићи у цркву. Видиш тамо на крају баште ону сеницу, у коју она три степена воде? Оданде се види преко плота у порту, а олтар је само десет корачаји удаљен. Кад су у лето, као сад, прозори црквени отворени, чује се свака попина реч, кад слово држи, сасвим разговетно у нашу башту. Тамо можеш сести па сасвим поверљиво светац светковати, па кад се слово сврши, а ти се пре нас врати овамо у твоју собу“.

За тим узе спуштену главу Анкину међу своје руке, пољуби ју нежно у чело и уста, па је онда саму остави.

Мало за тим забрујише звона и сад види саморано девојче, сакривено за завесама иза прозора, све укућане, децу напред, где кроз башту у порту одоше. Никола је ишао поред своје матере, главу

је био спустио а Анци се учини, да је приметила неки жалостан осмех око уста му, и да је био блеђи но обично. При том јој се тако ражали, да јој сузе низ образе потекоше. За тим пак, кад осим ње ни једне живе душе више у кући не беше, охрабри се она те изађе полако у башту. Тако јој беше, као да се из гроба вратила на бели свет, да удише ваздух, од кога се већ сасвим одучила била. Љиљани и руже опише ју својим мирисом, јутарње сунце тако ју посу топлотом и светлошћу, да мораде за сваким десетим кораком стати и очи заклопити Кад је ушла у ладовиту сеницу, села је на клупу, па је склопљене руке у крило метла, те је тако слушала, како звона одјекнуше, како ђаци у цркви запојаше: господи помилуј. Целу је службу преседила ту на клупи; иза „хвалите“ попе се попа на амвон, те држаше слово. Тема му беше: „ко бога љуби и у-њ се узда, неће зло проћи. Ту изреку разложио је он у опште, колико га је његово сеоско опћинство разумети могло, па је онда хтео истину те изреке да докаже, догађајима из садашњости услед убитачне болештине. Много њих, што безбрижно живљаху и на свог творца забораљаху, довела је жалост, која је њих и њине ближње у последње времездесила к себи и опоменула их је на светињу и вечност. Све хришћанске врлине, које беху у сретним данима презрене, привела је општа нужда опет у дело. Човек се са човеком већма збратио, но иначе, и под тешким искушењима небесног оца увидила је бедна душа, да смо сви ми деца божија, да нас бог љуби, јер нас казни. Као год што при земљетресу, који колебе и палате разорава, често какав врућ лековит извор или сакривене руде на видело изађу, тако ће и благослов, што га смрт проузрочи, по свој прилици деловати и на далека колена и жетва жалости донеће за собом плодове радости.

То говораше попа и нико од слушалаца му не беше већма дирнут од његових речи, него саморано девојче, које њега из сенице слушаше. По што за тим још ђаци отпеваше: „буди имја“ поче попа опет: имам да навестим славном опћинству, да се благослов божји у овом времену искушења јасно показао на две душе које наочиглед смрти склопише савез за живот и тиме посведочише, да онај који бога љуби и у њ се узда; не ће зло проћи —

Донде беше девојче у сеници истина са јачим куцањем срца но обично — јер мишљаше на своју сопствену љубав — прислушкивало, али не слутећи још ништа. Али кад попа за именом, које њој најдрагоценије беше, изговори њоно име беше утисак на њу тако огроман, да се обнесвести, па тек кад се кораци на степенима од сенице чуше дође она себи. „Где је та јогуница,“ чује она старог звонолију где виче. Шта? Не ићи у цркву кад ју човек зове? Па сад још са рођеним свекром играти се жмуре Лепе ствари. Али за то ће сад за казан морати најпре седог старца пољубити пре но што је младожењи оставимо.“

Са тим речма отвори старац врата од сенице, и баш добро уђе, да девојче које беше устало, да му на сусрет изађе па се опет обнесвести, у своја наручја прихвати. Кад је опет очи отворила, седила је на клупи, сама с оним, коме за цео свој живот не хтеде више у очи погледати и од кога ће ју сад само смрт, која их је спојила, опет раставити.

У Грацу 28 децембра п. р. 1873.

Превео Јован Грчић.

ВРЕМЕ НЕСТАЈЕ!

(С мађарског)

Мирис-ружа набери се
Још док лепо лето траје;
Знај оценит' скупе часе:
Време нестаје!

Још док има снаге у то —
Не знаш шта т' будућност даје,
Не пропуштај ни минуте:
Време нестаје!

Што је време изгубио,
Многи с', али доцне, каје,
Живот му је шала био:
Ал' време нестаје!

Милан Божески.

ЖУМБЕРАЧКА УНИЈА.

ГРАЂА ЗА СРПСКУ ИСТОРИЈУ.

Од Ђ. Рајковића.

(Наставак.)

3. На перихтъ Г. капетана де Ловака и Николе Пауновића подъ датумомъ 23. Септемвра 1760, у коему перихтуе да самь я Епископъ Даніилъ Іакшићъ 20-о споменутога мѣсеца съ 4. попа, с' 1-мъ Секретаромъ и с' 5 слугу у диштриктъ жумберскій дошао, и на остало, что подъ истимъ датумомъ споменутога перихта Г. Капетана де Ловака задржава се.

Отговоръ.

На 21. Септемвра дошао самь у диштриктъ жумберскій у перво село Брашљевицу, и онђекъ на путу нашао двіе куће и едну ц'ркву, и онђекъ самь мало починуо отъ труда, гђе никакве Епископске физите ніесамь чиніо нити каква разговора, него у ц'ркви прекр'стіосе и виђео каквае ц'рква, и ондалекъ таки пошао на конакъ у Ліешће куће хусара Пауновића, и сріо ме близу своe куће Нікола Пауновић, покойнога Обр'лайтнанта Юрише Пауновића синъ, кой мене драге волѣ к својој кући повео и ніе се мени ни у чемъ наймањѣмъ испричавао, нитіе мене у Метлику нити никамо другамо на конакъ мимо свою кућу пошиляо, нитіе мени казао да се онъ ща бои нити самь я нѣму говоріо да се не бои, нити самь я нѣму казивао да самъ что пісао Г. Генералу нити кому другому, нити да ће се люди к' Светой Недѣли собирати, нити да ћу я кога подъ мою область пріймати, нити самь му говоріо да би онъ звао свога стрица Іовицу, нити старога Ђуровића, нити нікога отъ старіе нити отъ младіе люди, я потребовао ніесамь нити самь пісао за Обр'лайтнанта Юришу Шаятовића да дође, нитисамь пітао коликосе цркви находи ні тколіе правіо, ни коликое попова унитскіе, нити самь му что за мое попе говоріо, нітіе онъ мени що одговоріо, будући да ніесмо нища о томъ ни разговарали, колико да ніесмо ни рођени, равно тако ни за инщалацію Г. Бискупа, нити за нѣгове попове, нити да би камо ишли, нити даби уніати у католикорімске ц'ркве ходили, нітисамь іа нѣга пітао, откудъ е инщалація дошла, ни ткое био на инщалаціи, равно тако ни за села есу ли на близу или надалеко, нити за ц'ркву ні за летургію, нити за сабранѣ люди нити за мою физиту нища наймањѣга с' поменутіемъ

Пауновићемъ говоріо ніесамь, колико да насъ ніеданъ ні роћенъ неби біо, како више поменуто, а сваки койсе у свому закону добро разуміе, био унитъ био неунитъ, може познати на виђеню спеменутога Пауновића, кой има найвише 16 или 17 лѣта, да ніе у нѣму сигурна подпорня за унію нити за неунію, и на кою би потребу било шнимъ тако многе рѣчи умножати, с' коимъ іа пиће насамо говоріо ніесамь окромъ мое кумпаніе и нѣговіе домаћіе у нѣговой кући. А какое онъ таково говоренѣ смисліо и Г. Капетанъ де Ловакъ ніховой Ексцелленціи Г. Генералу перихтовао, они два за то знаю, а я нища како више поменуто незнамъ. что Г. Капетанъ Ловакъ у свому перихту поминѣ за Г. обр'лайтнанта Капустића, како Г. обрлайтнантъ самномъ у делу поступао, задоста се може познати из' мо і два отговора, коесамь учиніо на два перихта обр'лайтнантова, како и на више учинѣно доказателство ніколе Пауновића, а саде ми смиренѣйше послѣдуе казати, какое било между мномъ и Г. Капетаномъ Ловакомъ, Баталіонъ комендантомъ. Споменути Г. Капетанъ, кадае к' мени у ліешће дошао на 22 Септемвра мислимъ дае могло бити већъ 12 сахти, іа самь предань из' куће изишао и сріо га и поштенѣ му и поздравлѣнѣ учиніо, и како смо натрагъ у кућу преко прага преступіли, онъ е мене абіе и незадржано запітао хоћу ли чрезь диштриктъ жумберскій к' Бечу проћи; іа самъ му казао да ми путь надлежи и да самь намѣренъ поћи. На то е онъ мени отговоріо да нећу, дае онъ већь командирао супротивъ мене двеста католикоримаца с' оружіемь и предъ нима Г. Капетана де Фолфа, и каде самь іа овакову страшну ріечь чуо оть Г. Капетана де Ловака, кояби могла какву велику несрећу заузрочити, іа самь му рекао: Зачто сте то учинили, Господине капетане, за любавь Божію! Супротивъ мене ніе потребно двою нити еднога човека с' оружіемъ, будући да іа ніесамь дошао никакове силе нити кунфузіе чинити, него само на толико да самь дошао, колико Нихъ Цес. Крал. і Апостолскогъ Величества наймилостивѣйша Резолуція допуща, учинѣна Априлла 7. 1760, нащо онъ мени отговоріо, да онъ за то нища знати неће, него таки дозвалъ фелбабина Іанка Іанковића и заповіесть дао да узме капрола и фрайта и 12. кмайніе люди, и да мене таки има узети и отвести ванъ из' диштрикта жумберскога до поще, ћесе готово окончава граничіе Генераліе, и каде самь іа видіо св'рху себе оваковy неприлику и віоленцію напротивъ всемилостивѣйшо Нихъ Ц. и Кр. Апост. Величества Резолуціе, есамь противъ оваковe неприлике протестирао Г. Капетану, да мене не узимлѣ на арестъ с' царскомъ Резолуціомъ, да се іа волимъ натрагъ у Генералію вратити, него подъ арестомъ к' Бечу полазити, напротивъ кое мое протестаціе Г. Капетанъ мени рекао предъ народомъ обоего закона онћекъ, да онъ мене нейма за пощена Епископа, и то е по трипутъ репетовао, и іако и тешко немецки сакраментирао, и с' рештектомъ говорећи, колико е сакраментирао, толікое и рефутирао, и мене у таковой іарости непозналъ за Епископа нити за простога попа, него за простога човека, вичући: Вла е Вла! и мени рекао да таки одлазимъ и ако нећу таки одлазити, да ћеми казати що ми ніе нигда нитко казао. Іа незнамъ щае онъ мени мисліо казати и защо би нѣгова кумпаніа ишла, ако ніе що злога о момъ животу мисліо, за тимъ више споменути фелбабинъ Іанко Іанковић почео говорити и често новторати даће бити пунта, али іа не знамъ защо ни откудъ ни откога, него що міе Г. Капетанъ казао како више поменуто, дае командирао двеста

люди с' оружіемъ, и предъ нима Фолфа Капетана, а фелбабинъ и тако каже да ће бити пунта, такосамь іа у сумнѣніе дошао, да се неприпети какова несрећа, и за убѣгнути одъ такове несреће, що самь б'рже могао есамь се спреміо на путъ да одлазимъ, и докъ самь се спреміо рекаоміе Г. Капетанъ, ако у напредакъ увати у свому баталіону жумберскому кога Свещеника нашего закона Попа или калугера, да ћега чинити како пса оковати, и у карловачку провозію послати, нащо самь іа нѣму одговоріо: Ево су самномъ 4. Свещеника, 3. попа и 1. калугеръ, коіа самь довео самномъ за мою службу и испраћенѣ, ако ћете сва четири оковати и у провозію карловачку послати, господари сте; и стогае узео поводъ Г. Капетанъ де Ловакъ, да самь я ни довео да имъ изручимъ 4. униатске цркве и парохіе. ће о црква нити о парохіа нити о намѣштенію поповскому нити о кућа поповскіе нити о мојой, никакова найманѣга разговора ніесмо имали, а еще манѣ дабисмо какову пробу деломъ чинили, и акое чинѣна какова проба, нека Г. Капетанъ шпецифице докаже; него то едно говоріо е Г. Капетанъ дасу у Жумберку унити, и іа самь му рекао, кое су гоћ унити, нека сѣде с' миромъ у свому закону, да іа неймамъ нища противъ них, нити да самь іа дошао них одъ уніе одвраћати, противъ волѣ и наредбе и всемилостивѣйше резолуціе нихъ Цес. Кралев. і Апостолскаго Величества, у којой споменутой резолуціи стои наредба за уните и неуните, и потлемъ таковога трактираня Г. Капетана де ловака каде самь іа на путъ пошао, рекао самь му: Господине Капетану з' Богомъ останите! а онъ міе одговорио: Ходи з' Богомъ и незамѣри, іа морамъ заповѣдь ніхове ексцелленціе Г. Генерала обр'шивати, с' тимъ начином расталисьмо се.

Може ли се замислити већи официрски тероризам, нег' што га видимо из ови владичини одговора! Та и саме превишње царско-краљевоке резолуције ту се друкчије тумаче! У резолуцији јасно стоји, да се укине позната забрана од 1750, а солдатеска мане на то главом, па остане при старом! У резолуцији јасно стоји, да су Срби одјако слободни у свом закону, а солдатеска на то слегне раменима, те и опет остане при старом. У резолуцији стоји, да владика сме пропутовати кроз жумберачки дистрикт, а господа официри имају образа вратити владику с тога пута срамним начином а оружаном руком! Истина да се у резолуцији од 7. апр не дозвољава владици да има у Жумберку domicilium fixum, — ал' преноћити једну ноћ код хусара Пауновића, то бар не значи domicilium fixum! Па што је још чудније: отуд, што се владици не допушта нарочито становиште у Жумберку, изводише господа официри, да нема тамо места ни нашим поповима, што је у очевидној опреци са резолуцијом, будући ова јасно вели, да је допуштено намештати тамо наше свештенике, дакле да морају тамо и стан имати. Официри подметоше владици, да је канио подићи буну, и да је ктео оне, који одоше у унијате, у наш закон враћати, што бијаше пуко опадање; јер официри му пресекоше прилику чинити и оно, што резолуција допушта, „dass also die frag folgete“ вели владика у одговору царици, „wie ich eine rebellion oder der unitorum von Union ab. und zu der nonunion wendung hätte verursachen können?“ Па додаје иронички: „Es seye dan, dass Sie H. H. Officiers, welche allein nebst der zu meiner schimpflichen abschaffung zuruckgehaltener wacht, sich beständig biss zu meiner abreyss um mich befunden, sich ad nonunionem bekehret haben solten.“

Добра душа владика Данило Јакшић био је као утучен. Он, који је ону народну буну ради „реформе“ у карловачком генералату око 1745 помогао утолити, — он, који је у исто доба велике заслуге стекао за популацију Трста, наговорив Воиновиће, Ризниће, Љубибратиће, Куртовиће, Мировиће, Његуше и т. д. да напусте своја станишта у Босни и Ерцеговини, који то збиља и учинише, те се са породицом својом а са великим капиталима у Трсту настанише, — он, коме је царица Марија Терезија у знак признања његови сјајни заслуга поклонила год. 1753. златну 12 дуката тешку колајну са 79 раута 16 гради à 36 фор. на златну ланцу од 44 дуката, у вредности до 1000 ф. сребра, која се колајна и данас чува у патријаршији карловачкој, — он је сад дочекао, да га лајтнантићи и капетанчићи кињe и „сакраментирају“, да га не признају за владику нити за простога попа, него за проста човека, да смеју викати „Вла је Вла“ па и претити, да ће свакога попа или калуђера закона нашега, кога у напредак увате у баталиону жумберачком, „како пса оковати и у карловачку провозију послати (види горе!)“ Залуду ожалошћеном владици лете утешна писма од митрополита Ненадовића, — њега већ ништа не може утешити, — са дрвета живота његова опао беше и последњи листак — надање.

Испрва је мислио молити се у царице, да нам одобри бар једног духовника за Жумберак, али га митрополит одврати од тога, саветујући му нека чека обећану конскрипцију за одвојење унијата од Срба.

(Наставиће се)

ЛИСТАК.

ПИСМО ИЗ ГОД. 1848.

Мих. Крестићу у Тителу.

У Леграду 8-огъ Новембера п: п: К. 1848.

Предрагіи Брате Мишо!

и вѣрны Друже!

О ако самтй икада Музо земни угодио
У самой Бѣды съ тобомъ срећань
Перо ми сладосћу обли данасъ. Муш.

Почипѣмъ тй съ Мушицкогъ словомъ пйсатй јеръ важань налазимъ часъ у коемъ тй вѣстъ Судбине мое даемъ. — Одъ младй лѣта бивши мй вѣрны Другъ познатотие ·све живота моегъ течепіе, й различите Бѣде претрпйте одъ мене по божъймъ повелѣниемъ. — По бурнимъ днима слѣдовалое кадкадъ и Сунце у момъ животу, й удаливши̇се одъ тебе такомие било й овде у земльй Сродно хорватской, но утверћенй мой духъ словомь Господньимъ претрпй све й на свакомъ мѣсту й Страхъ й очаяніе никада не преобладаше самномъ, й као што мужественному Духу сходно естъ надаосамсе свагда Болѣму, и зайста мое брзо ступанѣ одъ степена до степена даломйе поводь у надеждй Болѣму свашта й претрпитй й уздержати се; йтако крозъ отсуствйе найменоватога Емйла Молинара за Маіора кодъ овогъ Баталлона, прйимь јоштъ у Італйй као найстарйй Капетанъ от Баталиона команду привремену преко нѣга, й тако й приспѣмъ у вараждинь будућй да опзсностъ прэтяше одъ Маћара на овомъ Краю; гдй зрйтель будо како нашй неймаюћй никакве регуларне трупе, — кое загребачка й вараждинска Інсурекція безъ правогь Оружия бивша, — башъ при нашимъ Долазку одъ Летинѣ и Чакатурня назадъ за Драву одбиена й Островъ йзмећу Муре й Драве одъ Маћара преуземъ буде. — Уто време й Генералъ Теодоровићъ ретерираюћи изъ Маћарске преко штаерске вратйсе до Петаве гдй нѣговъ цео корпсъ одъ 14000 людй, кућй болѣ организацие радй одъпуштенъ бияше. — Одъ те йсте т: е: Граничарске Популацие билое око 1000 людй й у вараждину, й кадъ пусте корпсъ Теодоровићевь одпусте около 600 й одъ Граничара штоеу чувалй Мостъ вараждинскй а едно 400 остану прй мосту, й будућй дасу й онй

просійи реченойимъ буде да иду до Генерала Бенка дасе за мало време претрпе пакъ даће й оні пуштені бити. —

Ово налазимъ за нуждно као изясненѣ предпоставитй јеръ изъ тога слѣдуе случай кой е теченіе могъ подлунногъ щастия, докъ помоћна рука Господня не приспѣ, сасвимъ уничтожио; и койе слѣдующій: Одъ речени кодъ моста оставшій люді кадъ проће 10 Дана Слунянй кадъ су 1-вогъ Новембера т: г: у ютру От Моста у Квартире ишли по ону јоштъ путемъ у варошъ идући Говорити гдикой дабй кућй радй нйй, но Капйтанъ нъиовъ Гашчићъ ублажий даће онъ Генерала пйтатй й само некъ иду Кућй некъ не диране више одъ тогъ предмѣта й тако отиду то једно 20—30 штосу сталй й одъ куће дивзяили у Квартире. — По полдне ималису Заповѣстъ нйй једномъ Офицiру й плату примати но на Мѣсто тамо нйй дођу једно 50 тй Бунтовника на плацъ предъ Бенковъ Квартиръ, пошлю 2 Човека Капйтану да йде проситй Генерала й онъ дође й оде Генералу, на кое Генералъ й нашъ Оберстлаитнантъ Михићъ, койе тамо позванъ био й кой є једну компанію нашу приправитй дао изићу предъ люде й онда почне једанъ одь нъй говоритй Михићу да йимъ плата неуредно йде й хлѣбъ такођеръ, й ту може битй да су јоштъ нѣколико тужили се да нису по правици разпуштеви й да йма кой су кућй отишлй кой имаю 3 главе код куће а овде да су осталй по тройца йзъ једне куће, а кодъ куће да йимъ нема никога, — такосу й овй й унтрофіціри у Verhöru исказивалй — й заото буду 5 одъ тй людй ухваћени й затворенй а овй другй обезоружаний; й при той прилики наћу за добро велика наша господа, F. M. Lt. Dahlen gm. Benko й Oberstlt. Mihich да штандрехтъ нареде, й тако ја као найстарий капитанъ будемъ презесъ й истязаванѣ траяше тай данъ до 11 сати ноћй й сутра данъ т. е. у петакъ 2-огъ 9-бера до 10 сатй, й тако коекако сврши се й наће се одъ люди кой су обезоружаний били й кой су йзмеђу себе говорилй да онай кой се тужио да йимъ плата неуредно йде т. е. нѣкй Міћа Дерляча йзъ Слуйнскога Регйментa да ее више путй говорйо да ће онъ рѣчникъ битй нјиовъ предъ Генераломъ й заото онъ буде као коловођа назначелъ да би га потребно било убитй. — Кадь се све свершило штандрехтъ се саставй оні буду йзведенй й дивизйа формираюћй карре такођеръ изйће, й Аудиторъ да свой вотумъ да буде устрелѣнъ, но у оно магновение ока я койсамъ пре й мислио да се убие промйслимъ й као презесъ променемъ вотумъ да се крозъ Kriegsrecht прйко свию Судъ держй, будућй да изъ различитй узрока нисамъ за нуждно держао дасе устрелй, й тако 8 вотума йзиђу за Kriegsrecht а 6 за Смертъ й такосе Штандрехтъ разрѣшй — Узроцй мой пакъ јесу билй 1-во философиа станя Границе и нѣногъ неразумия штае Отечество т: е: да угнѣтеви досадъ Граничаръ ние разумео штае Отечество, й прико тогъ дае многима криво учинѣно крозъ различито Самовольйе пристрастйе й к растолюбие; 2-го да нису Кригсартикуле чулй 3 ће дасу мислилй кадъ су моглй толикй отићй кућй заштъ небй й нъима Малица нйй могла, као штоймъ е обећано било за 10 Дана даћо найдуже траятй, 4-то да е онай коловођа койе казао даће онъ Генералу говоритй у Нападенію кодь Канъиже за златну медулю препорученъ био, храбростй радй 5-то да йма 7-оро Деце й 6-то да као Сережанинъ, и пре 10 Година изъ турске преселѣникъ онъ ние знао куда може таковй поступакъ изићй, и може битй дае мислио да само Батинама каштигатъ може битй й пр:, койсуме у Магновенію гдйсе о Смрти й животу Човека једногъ тиче, принуделй мишлѣнѣ мое приокренутй й за ного осућенѣ вотиратй. —

Тое рѣшателна точка мога живота била јеръ томисе тако одъ FMLt Dahlena и одъ Mihicha за зло узме дамисе команда одъ Батаилона одузме й млађемъ нѣкомъ Капитану вранѣшевићу любимцу й ласкателю Михићеву вручи. —

Я будемъ послатъ изъ Вараждина у Леградъ где моя Компанія детажирата й садъ уналѣнъ духомъ стоймъ на Смѣхъ й поруганіе Непріятеля мой, й ево течемъ к тебй о Друже руку помоћи йскатй, да ме йзбавишъ одь врагъ мойхъ йдамй приуготовишъ прибѣжище илй тамъ међу Браћомъ нашомъ на Бойномъ полю, илй гдигодъ привремено у Совѣту гдѣ бй полезанъ могао с' Помоћию Божіомъ Отечеству нашемъ битй илй скоро у Првой опасностй за таково погинутй. — Представи то акосй у Станю Пресьѣтломъ Патріарху илй војеводй нашемъ й одбору при којемъ мислимъ дасй у дѣиствию, й види штасе може учинитй й пишимй крозъ Шогора могъ што скорие; желиоби такожде акобй могуће било, и ако у Отечеству заме већъ спасеня нема у Руску службу прећи; съ једномъ речию гдигодь пристанище наћй гдибй могао съ бурногъ овогъ плаванія живота съ Евицомъ коя такођеръ као што гласовй дођоше заручника свога при Юришу на Бечъ на вѣкъ йзгубила јестъ у тишие море прибећи. —

О да великй йскушенія одъ Господа й Спаса нашегъ Іесуса Христа на намй, й тяготнога Вре-

мена когъ тешко поднестй у стаию јесамъ, но при свемъ томъ уповаю на Господа даће крозъ Приятелѣ мое, коихъ Сердца онъ токмо умягчатй можетъ, тешку ту Судбину мою мало одлакшатй й Буру претящу одвратити; й даћешъ мй скоро Гласъ веселия й радостй да могу прилику тамо са Серби щастливй што скоріе славно, отдавна већъ овай тяготнйй животъ, окончати; коликосамъ лутй устремленія й Боренія нашихъ жельнимъ окомъ по новинама тражио й стрепио штаћу тамъ видитй, но Господу буди хвала свагдасамъ славне успѣхе налазио й сьима се гордио, й тйхо уздисао да мене Судбина одбацй у стране землѣ, да участникъ тамъ немогохъ битй; но ево часа гди се желя моя испувѣна видитй може; я пакъ ако дѣйствително досадь участвовао нисамъ, то молитвомъ ко Господу участникъ битй изоставио нисамъ. —

Срећанъ мй будй й поздравимй любезно моегъ вѣрногъ изъ Оточца друга й приятеля Марка твога Брата акосе тамо налазй, й пйшимй што скорие, јерь є стварь страшна отважна й хитна; Сотймъ остаемъ

Твой вѣрнѣйшій Другъ и Братъ
Пешићъ*)
еще Сотникъ, но незнамъ докле ибо возмогоша врази мой

*) До овога писма дошли смо добротом г. Тиме, сина пок. Мишо Крестића из Титела. У архиви његовог пок. оца наћи ће се без сумње и више писама важних за историју и са више страна занимљивих, те га умољавамо, да нам их бар у препису пошаље. — Писац овога писма, Давид Пешић, брат је генерала Пешића. Његова патријотска жеља да дође да са својом браћом у једном колу војује испунила му се, али на жалост за мало потраја, јер у првој битци прва кугла згоди га у чело и он погибе. Ур.

БЕЛЕШКЕ ИЗ АСТРОНОМИЈЕ.

У „Јавору“ број 26 напоменуо сам да се планета Марс и Сатурн једна другој све већма и већма приближују и да ће 9 новембра једна другој (као што ће се нама чинити) на једну шаку близу доћи.

Марса и Сатурна слободним оком наћи сад је одвећ лако и неможе се промашити. Марс најсјајнија црвенкаста мирно светлећа се звезда на јужној страни неба, а Сатурн — кад у Марс гледиш лево више њега — као на два хвата близо.

Сатурнов пут
6. 7. 8. 9. нов.
↔
9 ↔ 8. 7. 6. новембар.
Марсов пут.

Видимо дакле, да ће обе планете 9 новембра једна поред друге да прође и од тог дана опет ће се једна од друге удаљавати.

Ко само ову појаву једаред умотри, одма ће сам својим очима да види и разуме каква је разлика између планета и непокретница. Баш при измаку текуће године горепоменута планета Марс јоште једаред ће нашу пажњу на себе да повуче, јер ће је 21 декембра у вече у 9 сати месец покрити. Селим.

УМЕТНОСТ.

(Г. др. Јов. Пачу), добро познати српски виртуоз на гласовиру и композитор, давао је у среду 22. октобра о. г. један концерат у позоришној дворани у Новом Саду. Г. Пачу је српској у довољноме броју искупљеној публици импоновао као прави вештак, одсвиравши на гласовиру више својих композиција и репродукујући и неке композиције страних ауторитета у музици. Др. Пачу је први сада живећи српски уметник на гласовиру, а као млад човек даје нам оправдане наде, да ће он достојно наставити посао пок. Корнелија Станковића. На томе концерту говорио је проф. Ал. В. Поповић један за ову прилику врло сходан говор о упливу музике на човека; а госпођица Милева Симићева, вредна учитељица овд. више девојачке школе, декламовала је са живим осећањем Јовановићеву баладу „Јадна мајка“. — Хвала г. Пачуу, што нам је ово вече приуготовио уживање, каквога нисмо скоро имали у Новоме Саду. Уметник српски отпутовао је у Земун, Београд, Панчево, а обићи ће и друга српска већа места са намером да и онде даје по који концерат, а ми му желимо, да свугде буде са онаком љубављу дочекан, какву његова дивна вештина заиста и заслужује. — Приликом свога бављења у Н. Саду приложио је др. Пачу на херцеговачку нејач 40 ф. а. вр. Евала му!

СИТНИЦЕ.

(Српске Шпартанке.) „Ст. Ослобођење“, што у Крагујевцу излази, пише: Да забележимо две врло миле појаве. — Кад се прва класа наше војске спремала за пут, долазила је једна жена из

Груже, и тражила одело и оружије, па дак она иде на границу! Ово су њене речи: „ја се десет лоших не бојим ја хоћу да идем где и остали народ иде! Живила Шумадија! Шумадинке бацају сукње и траже пушке, јер виде, да је време кад треба ли᠄том устати и борити се, а наша господа то не виде! А кад већ војска мамираше кроз варош, нађоше се два господичића да се прошале са једном женом, која је испраћала свога војака, па јој рекоше: „не мој да плачеш, шта је било било", а она им је лепо и достојанствено одговорила: „немам зашто да плачем, ја би тек онда плакала, кад би мој војак остао од остале браће своје да чува жене!" Ово је довољно да би се видело, како шумадинке умеју достојанствено да презиру трулеж! Живиле!

НОВЕ КЊИГЕ.

Narodna biblioteka III. Pripovijesti crnogorske i primorske. Skupio, složio i pregledao Šćepan Mitrov Ljubiša, 284. strane. Цена 1 ф. 20 н — Ову књигу препоручујемо нашој публици ради њена садржаја, црпљена из самога народа, а вадила га је добро позната рука Љубишина. Неке су од ових приповедака штампане и ћирилицом у „Отаџбини" и т. д. — IV. Robinjica. Spjevao kan. Mato Vodopić. Цена 30 н. — Врло занимљива приповетка о турскоме насиљу против раје. — Обе се књиге могу наручити код Драгутина Претнера у Дубровнику.

Српске народне песме. Скупио по Срему Б. М. Панчево 1875. — Наклада књижаре браће Јовановића. Цена 60 н.

Аналитична класификација метала и њихове важније реакције. Саставио за своју лабораторију А. В. Хофман, посрбио С. М. Лозанић. Београд 1875.

У накладн Арсе Пајевића у Новом Саду, сада баш изађе „Орао" велики илустровани календар за преступну г. 1876. Уз сарадњу срп. књижевника уредио га Стеван В. Поповић. — Календар износи 11 табака; пун је лепих слика, а садржаја врло одабрана. Слике су које ликови у Српству знатних људи, а које призори са бојишта, из српских крајева, из живота и природе; уз корице има велика слика „вође и јунаци из устанка у Босни и Херцеговини г 1875." За садржај пак постарале су се најбоље наше књижевне снаге, те је богат и разноврстан. Како је календар књига, која продире у срце народа, и у оне слојеве његове, који скоро рећи друге књиге и не читају, то је онда врло важна ствар, да та једина књига буде мудра и здрава учитељица и руковођа томе делу народа нашег. Са пуним правом може се за „Орла" рећи то, јер из сваког листа провирује намера издавачева и уредникова, да својим календаром даду народу здраву и корисну лектиру у сваком погледу. Сад је до наших родољуба да се постарају, да се узор-календар овај, који је штампан у 8500 екземплара, заиста и растури у народ, јер лежећи у прашини у каквој издавачевој комори неће бити ни од какве вајде по народ, а одузеће и уреднику и писцима и издавачу вољу на сваки даљи рад у овоме правцу. Цена је малена — 50 нов.; препродавци имају 20% или на сваком комаду 10 новч.

КЊИЖЕВНЕ ВЕСТИ.

Професор Фр. Миклошић у Бечу, први слависта нашега доба, написао је — као што „Хрв. Липа" пише — монументално дело о словенској етимологији. На овој је књизи радио тај неуморни муж око 25 година. Етимологија сачињава други део његове сравњивајуће граматике словенских језика.

ОДГОВОРИ.

Г. Каменку Д. у З. — Изволите само послати, ми ћемо радо примити; као што видите и у пређ броју има један доприносак „грађи за нар. медицину". Послаћемо вам „Питања" за скупљање те грађе.

Гђици М. К....... у К. — Ми смо одмах мислили да ће тако нешто бити. Овако је могло ући; оно даље боље да изостане. Јел' те?

Г. С. Ј. ученику. — Кнез српски не зове се „Милун" него „Милан," а „Милун" је био неки харамбаша. За то би се рђаво тумачили ваши стихови:

„Да с' добије цар Лазара круна
Да венчамо њом кнеза Милуна"

Међутим се кнез Милан венчао — Наталијом

„Јавор" излази 1. 10. и 20. дана свакога месеца. Рукописи нека се шиљу уреднику, а предплата „Администрацији Јавора" у Нови Сад.

Цена је листу: на читаву годину 4 фор. и по године 2 фор. на три месеца 1 ф. *За стране земље*: на читаву годину 5 фор.

СРПСКА НАРОДНА ЗАДРУЖНА ШТАМПАРИЈА У НОВОМ САДУ.

БРОЈ 32. У НОВОМ САДУ 10. НОВЕМБРА. 1875.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

УРЕЂУЈЕ ДР. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Стални сарадници: Јован Бошковић, др. Јован Јовановић, др. Милан Јовановић, др. Лаза Костић др. Стеван Павловић, др. Михаило Полит-Десанчић, Стеван В. Поповић, и А. Хаџић.

ПРИЈАТЕЉСКА РЕЧ НАШИМ ЧИТАОЦИМА.

Сада је баш две године дана од онога доба, кад је оно покојни и незаборављени књижевник српски Коста Трифковић у својој кући скупио леп број својих пријатеља, те им преставио потребу једнога српског књижевнога листа, јер у оно време ни с ове ни с оне стране Саве не имадосмо ни једнога органа за белетристичну радњу, ни једнога забавника ни поучника за највећи део публике, који тражи и којем је нужно забавне поуке и поучне забаве, те Коста позва сакупљене пријатеље, да се здруже и приону, да се та осетна празнина у српској књижевности испуни, а пријатељски одзив на тај предлог бејаше — „Јавор“, лист за забаву и поуку.

Ево већ две године дана, како лист овај излази три пута на месец. Међу сарадницима „Јавора“ имаде старих опробаних снага, а имаде и књижевнога подмлатка, има младих сила књижевних, које је „Јавор“ публици преставио и од којих многе дају оправдане наде, да ће радом својим бити од користи народу, за који раде, и литератури, у којој раде.

Сада имамо осим „Јавора“ хвала богу још два ваљана српска књижевна часописа: „Отаџбину“ у Београду и илустровану „Србадију“ у Бечу. Сада дакле не осећамо у литератури нашој оне празнине, што нас је тиштала пре две године дана, када покренусмо овај лист. Ми смо ту празнину трудили се да према силама својим попунимо. а у тој тежњи потпомогоше нас и други, те са истом намером покренуше „Отаџбину“ и „Србадију,“ те тако се публика српска не може потужити на књижевнике своје да не раде за њу; само треба та публика да листове своје материјално потпомогне, да им опстанак осигура.

Нашу пак добру вољу ради смо од нове године још у већој мери пошт. публици српској да изнесемо на видик, ако нас само усхте у намери тој потпомоћи. Ми смо наиме наумили, **да од нове године „Јавор“ излази сваке недеље** у истом формату а цена ће врло незнатно повишена бити, т. ј. са 50 н. на по год. а 1 ф. на читаву год. дана.

Ако је читалачки свет наш вољан да има белетристичан лист, који излази сваке недеље, нека нам изволи показати то још у течају ове четврти или претплатом на ову четврт или пријавом, да ће од нове године лист наш држати кад буде недељно излазио.

Др. И. Огњановић,
уредник „Јавора.“

СИРОМА ГАЈДАШ.

Хуморејска од Мил. Ан—а.

Има у Банату једно село, или ако хоћемо да му тепамо а оно ћемо рећи, једна варошица, која је знаменита прво са своје грдне баруштине, каљаве пљоштаре једне, која се на толико пружила дуж варошице, да би субатички „варошан“ о њој на први поглед рекао, — „ао, ала ти је то голем Палић!“

Можете мислити дакле, колика је то бара.

Друга је знаменитост у тој варошици — гозбе и части грка Шћеве Аћимовог, који је у осталом само у толико био грк, у колико је, на просто рећи, — „грк“ био, то јест, у колико је продавао кремења, шавеза, катрана, шклоца, улара, соли чипака, јаја, огњила, и другог „мешовитог еснапа,“ а другачије је био Србин, па још „Србин од порекла“!

Кад је грк Шћева давао част, то је онда у сваком погледу господска част била. Није ту било које какви фркафуља, већ све сами прецептори, каснари, магистери, ишпани, ревири и — бог ће их знати, још каква господа! — Па није ти се ту онда јео купус и гужвара са сиром, већ све саме торте и паштете, пилави и локумићи, па на кисело чорба, па кава, па ти се пије сремска салаксија, па бургундер, па — ех, ко би то све знао изређати, шта ти се јело и пило на грк Шћевиној части! — А такове части су код њега често бивале, све до онда док се сво кремење и шавез, све шклоце и чипке, сав катран и улари, па на последку и родино гњездо и рогови с куће нису појели и попили.

Можете мислити дакле, какве су то части биле!

Хехе, ал што је у тој варошици најзнаменитије, то смо па последак оставили; а то је — Гига гајдаш.

Није било у околини сватова без њега, нит се у читавом Банату један поп инсталирао, а да Гига није свирао на инсталацији. Шта више, кад је оно Книћанин Мацаре у рит сатерао, Гига је онде био, па је и самом Книћанину у логору свирао, а још од њега три жута дуката добио. — Можете мислити дакле шта су вредиле Гигине гајде!

Ал то је већ све било, — па прошло!

Не држе се више код грка Шћеве господске части. Гигине гајде о клину висе; а грк Шћева и Гига гајдаш вечити санак бораве.

Није ни чудо, од толиког умора само се у вечитом сну да одморити. Бар тако су мислили (ваљда) грк Шћева и Гига гајдаш, кад су у гроб легли; ал коме је суђено, да до века живи, тај ни у гробу нема мира. То је света истина. На по што је то света истина и по што је и грку Шћеви и Гиги гајдашу суђено, да после смрти своје бар још толико живе, до колико ће се о њима приповедати, — то нека нам не приме за зло што ћемо их и ми још на једну грк Шћевину част из гроба подићи. —

Елем, код грка Шћеве смо на части и то представимо себи још у оно сретније доба, кад је Банатом српски војвода владао, и кад су „жандари“ само жандари били.

Трећи дан је божића. Од циче, зиме дрво, камен пуца а код грка Шћеве пуцају чепови из влаша. Данас се осим бургундера и салаксије још и шампањер пије, руски се чај вари, а господским силним ђаконијама ни измена не знаш!

Хјо, данас су две титуле за чашћење. Грк Шћева је данас и свечар, а и имен дан му је. За то и има ту осим „господе“ још и других гостију.

Ту су ти две три прије и неколико пријатеља; ту су ти два три српска учитеља с учитељкама; ту ти је комшија Јеша ковач са ковачицом; ту ти је кнез Станко и други, које је грк Шћева само о свечарству позвао, ни за што друго, него да се у простоти својој само чуде и приповедају, како се код њега части.

Тамане ти, бого мој, та господа грк Шћевино вино, као да су га украли; а прије и пријатељи, па и Јеша ковач и ковачица једва смеду погледати на прецептора и каснара, како пролевају оно скупо вино, па како га сучу, као да су наумили удавити се у њему. Они кукавни, на један корак сели од стола, па скрштеним рукама гледе и чуде се, како се господа размећу и барлијају по столу као код своје куће. Чисто не смеду да пруже руку за чашом или за чинијом; а кад од господе који превали или пролије чашу, а они истом уздану, па се стидљиво згледе. Мислиш, они су што непристојно учинили.

Од подне до вечера непрестано се пије, бучи, пева а Гига гајдаш пружио прдаљицу у запећак, па све везе.

Онамо у вече већ рећи ће грк Шћева.

— Е, мили гости моји, изволите мало у ову другу собу, док се овде на ново постави за вечеру.

— О, бог с вама, пријатељу! — усудиће се једна прија рећи, — та куд би сад опет на ново постављали за вечеру, код толиког јела и пића, што ето од подне још стоји на столу.

— Е, не знате ви то, прија Јуло. Сад ће доћи вришка јела. Само изволите овамо у ову собу.

У тој сеоби, и док се за вечеру из нова постављало, прошапуће ковачица прији Јули, — „да бог да, да комшија Шћева не банкротира! Знате, снаш' Јуло, ту вам се троши немилице. Још једна управо није ни довршена, а већ се почне друга теревенка. Што ј' покојни комшија Зарија са тешком муком и мотиком јединици својој прибавио, то ће му ето зет на којекакве изелице за кратко време прођердати“.

„Јест, богме, Соко; — прихвати прија Јула, — право ти говориш. Ал и није требао покојни пријатељ Зарија удати Пелу за трговца, већ за своју прилику, за паора, као и сама што је“.

„Та и то је истина; ал ето и ја сам се удала из паорске куће за мајстора, па код нас за то нема тога чуда, макар да би могли, ваљда и боље, него Шћева. Е, ал Пела је млада, — луда, па јој Шћева завртио мозак, те не види, да је сваки дан све мање у кући. Па да знате, снаш' Јуло, — међу нами буди речено, — грк Шћеви је већ два пут ешкуција долазила у кућу, а већ им је и кућа и земља трамбулирана. Да бог ме! — Ево три године, како се Шћева у ову кућу призетио, па већ више од полак газдашага' било — па није! На што ће њему прецептор? на што ће њему ишпан, па каснар, па не знам још каква господа? Зар је то за њега друштво? — Ето, кажите ви сами, снаш' Јуло, да л' то може на добро изаћи?“

„Та то не треба ни да ме питаш. То ти се и само каже, кад знаш, да где се рајта а ништа не ради, — ту онда нема божјег благослова!“

— Ако је по вољи, гости моји, ако је по вољи седати за вечеру. Изволите прија Јуло, комшинице, господо изволите:

— Хао, оћемо, оћемо, домаћине драги! — прихвати понуду прецептор.

Шћевина Пела, то ти је једном речи сплетено створење. Бадава, није ти она научила господу дочекивати. Право је казала прија Јула, да отац њен није требао њу за трговца удати. — Ту је, до душе, међу гостима, ал је некако те-

пава, невешта. — Куд је туриш, ту оостане. Читав дан ниси јој три речи чуо.

Ал с тим іе речитији и вештији грк Шћева. Не смета то њему ништа, што му је жена — како оно кажу — проста. Зна он то све и сам удесити. — Он показује, како ће се поставити астал; како ће се за које вино пометати чаше; како ће се савити салвети; како ће се накитити торта и печење. Он наређује, како ће куварица шта кувати; које ће се јело за којим доносити на стол, и све редом; а Пела, — она је само „милостива госпожа“, којој љубе руке.

Вечерас су грк Шћевини гости са таким апетитом, као да тај дан још ништа нису јели. Каснер се наклопио на ладно ћурчије печење, па га конаби, да му све пуца за ушима; а и прецептору су набрекли заушњаци од прасећине, коју — вели — боље поштује него римскога папе благослов.

По вечери прије и пријатељи, учитељи и учитељке, Јеша ковач и ковачица захвале се на части, па оду кући, да се одмарају. Само је кнез Станко остао још још ту међу господом.

Сад се тек отпочела права пијанка. Грк Шћева наздравља гостима, а гости њему. Сви су гости весели, само је Гига гајдаш нешто ушепртљио. Сваки час раставља прдаљку, удешава пискове, пљуцка, кашљуца, гњечи песницом кичму, сад опет зева, протеже се, — док на послетку и гости не приметише, да му нешто фали.

— Та који ти је враг, Гиго, што не свираш љуцки? — изадре се на њега грк Шћева.

— Ех, та знам ја, шта њему фали, — примети каснар; и укљука му једну банку у рог; ал Гига и даље пљуцка и кашљуца.

— Шта, зар ти је већ опет запео писак?

Гига се мучи. Казао би нешто, ал као да га је стид. Да је у мејани — ех, ал је у грк Шћевиној кући.

— Свирај, море, јер сад ћу ти ову влашу о главу! — дрекне на њега ишпан, који је те хрђаве нарави био, да кад је тако шта обећао, то је и урадио.

Гига га је са те стране врло добро познавао.

— Та оћу, милостиви господару, али...

— Ни какво али, већ свирај!

— Та да опростите, милостиви господару, али....

— Но па — али?

— Та већ су сва јела однешена са стола. а....

— А шта се то тебе тиче?

(Свршиће се.)

МЕЂУ БРАЋОМ.

Кратак живот, слатко миље
Свенуће нам ко босиље;
Од пастирске дивне ноћи
Брже ће нам младост проћи.
Добра вољa наша, хај,
То је, што и уздисај!
Све је ништа, све је прах
Кратак живот као дах,
Тек удариш длан о длан
Оде радост као сан!

Е па хајде, нек се пије
Светли барјак нек се вије,
Нек се вије сваког побре
Светли барјак воље добре!
Свечан нек је данас пир
Свечан ко на гробљу мир,
Златан као виле руб
Сладак као момин љуб,
Чист ко сунца први зрак
Ил ко дуга, небни трак.

Црна туга увода је,
Сваки човек добро зна је;
Ал сад не сме, да нам дође
Боји се да зло не прође!
Оружан је сваки дост,
Па када би онај гост
У дружину, у нашу
Одма би га у чашу;
У вино га стопили
Па из жмуља попили!

Што је мирис босиоку
Зора плава што ј' истоку,
Што је мору драги камен
Или срцу живи пламен:
То је песма лагана
Кад се срца млађана
У недри раздрагају,
И коло поиграју,
Кад душа, ко сунчев зрак
Прне горе у облак!

Е па хајде, нек се пева
Ведро око нека сева,
Крв по жили нека врије
Весело нек срце бије!
Ко међ буром слаби тар,
Нек нестане сваки кар!
Нек се точи на округ,
Другу нека пева друг
Нек с' небески тресе свод —
Живио нам српски род!

1874. Мита Поповић.

БЕЗ ОЦА И МАЈКЕ.

Роман у две књиге.

од

ПЕРЕ РАДУЛОВИЋА.

Друга књига.

(Наставак.)

И мени покуљаше сузе као каква летња бујна киша!.. Ја поклопим очи рукама и почнем јецати...

„Миливоје! Немојте дете бити!“ зачух сада љубичин уздрхтали глас и у исти мах осетих на мојим рукама њене руке, које ми хтедоше очи отклопити. Ја скидох руке с очију и мој први поглед паде на сузе њене, које се низ лепо лице тијо котрљаху.

„Она ме воли! Она ме воли!“ пролети ми мисао као муња кроз главу, и у то море тужних осећаја помешаше се таласи милине и радости, и тај цео каос постаде на једаред опет тако горак, тако сасвим горак!... Моје цело тело поче сада чудновато да дрхће и поглед мора да ми поста страстан, здраво страстан, јер чим дигох руке и хтедох скочити к Љубици, да је загрлим и стиснем на груди своје: она отскочи натраг и строго ме гледајући гласно ми рече: „Миливоје, Ја сам вереница!“

„Миливоје!“ говораше ми даље Љубица: „Немојте бити тако малодушни! Ако већ не можемо сасвим своји бити, а оно можемо пријатељи остати! Ја добро знам и ево видим, да вас срце здраво боли; али кад друкчије није, ослон'те се на време, оно ће вам јаде излечити!“

„Да ми време јаде лечи?“ рекох горко смешећи се: „То кад станем издисати, па сам себе узпитам, шта сам на земљи радио, могу слободно рећи: „Лечио сам се!“ Ах! Од детињства ми време непрестано јаде лечи, али ове јаде, Љубице! није у стању време да лечи, ове ћу оставити гробу да лечи!..“

Плачући сам се с њоме опростио, и на њено питање, оћу л' се овде још дуже бавити, не дадох јој никаква одговора. —“

*

„— Од плача ме глава тако здраво боли, али за то ми је ипак машта жива. Да ме Љубица воли. о том сам сада потпуно уверен и уштед тога падају ми свакојаке мисли на памет. Читао сам у многим романима, како се девојка од свију својих одрекла и за својим драгим без имања, без ичега у далеки непознати свет отишла и трпећи глад и жеђ опет је срећна била, па би ли могла и Љубица тако штогод урадити? Ја с моје стране био бих на све готов, ма се како патио, ах! један умиљати поглед њеног лепог црног ока и један пољуб с румених слатких усана мени би навек довољна награда и утеха била!.. Или ако не бисмо ни то могли, како би било, да заједно умремо? Умремо! Шта бисмо онда имали од тога? Ништа! Ах! Прошла су она лепа, и ако мрачна времена, кад се веровало. да љубав траје још и на оном свету. У осталом на што те мисли, кад ми она сама рече, да немам ничем да се надам... —“

7/11.

„— Мишљах, да одавде одем. јер ми се чињаше, да би то за мене сада најболье било, кад ми је овде све тако мрско постало, па и сам живот мој: но опет како да оставим ову околину, у којој се Љубица бави? Љубица, негдање сунце живота мога!.. Негдање сунце, јер сад ми није више сунце, сад ми је постала пакао живота мога, пакао, који ме тако љуто, тако немилице мори!.. И опет ја је волим, сваким даном све већма волим, ја је почињем обожавати као какву светињу, пред којом бих навек клечао и навек плакао... —“

8/11.

„—“ Љубица ми и онако рече, да останемо пријатељи, па зашто онда не бих отишао опет код ње, да је само видим, па ће ми ваљда бар што год лакше бити?“ Тако мишљах лежећи јутрос у постељи и одма закључим да је данас опет посетим. — Дошав к њој затекох је опет у стакленом ходнику, али не саму већ и мајку њену. Љубица беше мало збуњена доласком мојим, али ме ипак пријатељски отпоздрави, а њена мати на против са свим ладно, што ме је јако дирнуло. Али и опет ја сам и то мирно поднео, јер ја бејах за ту увреду доста награђен тиме, што могах у Љубицу да гледим.

После краћег разговора Љубица устаде и оде у одају, а ја остадох сам са мајком њеном, и мени постаде око срца на једаред тешко, неки неповолни осећај поче ми у грудима да оживљује тајно ми говорећи, да ми ови тренутци не ће слатки бити, па тако и беше.

„Господине!“ рече ми стара госпа гледајући ме сажаљевајући: „Ви не радите као што треба! Ви заостајете у вашим пословима и пренебригавате ваше дужности све из једног узрока, који вас ни мало не правда. Ви волите моју кћер, и то страсно волите, што ја врло добро знам: али кад већ један пут видите да не може ваша бити, за што онда сами себе не победите? За што све то пустој заборавности не предате, па новим духом и јачом снагом у живот не ступите, у живот, који је навек од свега најмилији, ма како бедан био? Ја вам то искрено и пријатељски велим.“ —

Ја је мирно слушах, шта ми збори, и ако ме свака реч њена као отровна стрела удараше у срце, у несрећно срце, које је већ и онако пуно рана. Ах! Она оће, да себе победим и да све то пустој заборавности предам, а то је, да сараним срце своје: а кад срце сараним, на што ми онда живот? Да ли је живот с мртвим срцем збиља од свега најмилији? Ја здраво сумњам. Благи боже! Кад човеку већ узму срце, за што му уједно и памет не узму? . .

С мојих трепавица скотрља се нехотице суза једна и она беше сав мој одговор.

У том дође и Љубица к нама и видев у мојим очима сузе гледаше ме више збуњено него тужно. И ја је погледах својим сузним оком и мени беше тако тешко, тако са свим тешко . . Да сам најсрећнији човек на целом свету, па да у сред среће своје издишем не би ме срце тако болело као што ме сада боли гледајући у Љубицу, коју тако волим, тако са свим волим и коју ће за који дан други к себи одвести, да за мене навек мртва буде! . . Мртва? Ах! Кад би била мртва, можда ме неби срце тако љуто болело и моје сузе биле би навек сузе утехе, а не сузе очајања . .

Ја видех, да у овом дому нема за мене ништа више, па за то пређем Љубици у очима још сузе имајући и тихим гласом јој рекох: „Збогом, госпојице! Да ли ћемо се још кад год у животу видети, не могу ни ја ни ви знати; но ако кадгод чујете за мене, да сам дегод несрећно живот окончао, јер ја већ видим, да мени никаква срећа не предстоји, то бар у име наших прошлих дана жртвујте ми коју сузу! . .“

Чим јој ово рекох, мени још јаче покуљаше сузе на очи и ја почех тијо плакати . . . Но кад сам себе опет у толико победио, да говорити могу, окретох се старој госпи с речима: „Извините ме, што сам се тако слабим показао, али ово је — сарањивање свију мојих лепих нада, које су ми до сад живот милиле, па при таком погребу није заморити, кад се човек заплаче. . .“

Она ме мирно гледаше тужним погледом, а љубичине очи беху пуне суза . . . —“

$^{9}/_{11}$.

„— Намислио сам, да останем овде бар још ово неколико дана, док не буду љубичини сватови; оћу да је видим, како ће изгледати као невеста. Ах! Ја непрестано мислим на њу при свем том, што се немам више ничем да надам, и заносим се у разне снове, како је грлим како је љубим . . . Тако о њој мислећи изиђох у гору верно праћен од дубоке туге своје. Под ногама ми шушташе жуто, опало лишће, а над главом у дрвећу голе гранчице ветром тихо њихане као да сетно уздисаху . . Како је природа сада са мном тако једнака! И она је сва тужна као и душа моја! Њено сунце почиње да слаби као и живот мој; њено лепо небо пуно је тужних облака као и моје очи што су суза пуне: њу је све изневерило и умиљате тице и мирисаво цвеће, као и мене све моје лепе наде!“

$^{10}/_{11}$.

— Данас се десио овде један изванредан жалостан случај, који је ову манастирску идиличну тишину сасвим узбунио, а то је, да се луди Стева пред манастиром о једној липи штрањком обесио! Много се света скупило, да га види, па међу њим бејах и ја. Сећах се његових лањских речи, које су ме много суза стале и његове филозофије, да живи једино за то, што још умрьо није, или што нема довољно снаге у себи да животу крај учини. Сад имађаше снаге којУ му по своји прилици даде страх од идуће зиме, при том глад и жеђ, а што

је најглавније, досада живота. Ах! И он беше сир че, и он беше несрећан целог века свога.

Мене је овај случај јако потресао и ја се цели дан бављах мислима, како би било, да и ја одем његовим путем?. —"

Ноћи $^{11}/_{11}$.

„— Тија ноћи! Чарна ноћи!
Велика је тама твоја:
Но је већа, много већа
Туга моја . . ,
По твом небу звезде сјаје
Па те дивно красе,
У мом оку сузе трепте,
Па ми живот гасе . . —"

$^{12}/_{11}$.

„— Данас сам гледао, како се Љубица венчала. Међу многим светом, који беше у цркви, бејах и ја и стадох с леве стране тако, да Љубица мораде поред мене к олтару проћи. Она беше обучена са свим у бело, а црна густа коса беше јој вешто оплетена, који зелен венац дивно украшаваше. Ах! Да су могли од куд устати сада стари јунаци из далеких прошлих векова, за које народ прича, да су се с вилама братимили, ти би сви пред њом клекли и сви би рекли „То је краљица свију вила!" . . Ја је гледах тужним оком сав очаран и занесен гледах јој лепо црно око, које сада тако свечано гледаше, гледах јој ружичасте румене усне и ведро бело чело, и ја почех сумњати, јесам ли ја кад год то красно лице збиља љубио? Баш збиља љубио, или сам само сањао? — — И у момка њеног дуго гледах, он је висок, црномањаст и доста леп човек.

Кад Љубица пође к олтару вођена од девера свога, ја гледах управо у њу и чим дође спрам мене, срце ми поче необично да куца, а с уздрхталих усана отрже ми са свим нехотице: „Срећно!" Чим јој ово рекох, она ме погледа својим великим црним оком, али са свим летимице, са свим равнодушно, и мени поста наједаред око срца тако тешко, тако са свим тешко, као што ми до сад још никад не беше у животу моме! Мени се поче црква да окреће, пред очима ми све трепташе, а ноге ми почеше да клецају ах! тако ваљда мора човеку бити, кад умире. — — Ја се једва довучем до једног стола и тек што седох, мени се поче једна суза за другом тијо по лицу котрљати . . . Не знам да ли ме когод гледаше, јер ја бејах као онесвешћен и тек ме к себи доведе свећениково тијо појање: Исаије ликуј — — —!" Одма скочим са стола и нагло се провучем кроз светину, те изиђем на поље. Ах! Како ми је свет сав црн и мрзак! Како ми је живот тежак! У мојим грудима као да више нема срца, већ велика лопта љутог отрова, који ме тако силно, тако немилице мори! . . —"

$^{13}/_{11}$.

„— Ја већ не знам ни сам, како ми је, само то једно знам, да ми добро није. Почех више пута плакати, али навек одма и престадох, јер и плач ми више не годи. Благи боже! Да имам коме да се потужим, који би ми сузе видео и тугу осетио, мислим, да би ми опет лакше било; али овако живети међу ладним зидинама и узалуд уздисати, ах! како је то тешко — — —. Пред вече изиђох из одаје и седох на дрвену клупу, која пред манастиром стоји. По плавом небу вијаху се црни густи облаци, да једва по векоја звезда тамо амо затрептати могаше, а око манастира владаше мртва тишина, осим што каткад увело жуто лишће по гори шушташе. Ја гледах очајничким оком час у небо, час око себе и моје мисли беху све црне: за што једаред не учиним крај овом несрећном срцу? У тим мислима паде ми на једаред Данка и мени беше, као да сам се из каквог дугог и страшног сна пробудио, из ока ми полете вреле сузе, а срце као да

доби нова живота и ја погледах укоченим сузним оком у небо у звезде: „Ој миле звезде! Видите ли, шта Данка ради? Моја сирота Данка? Да л' и она сада у вас гледи и тужним и сузним оком по вама ме поздравља? Ах! Поздравите је! Поздрав'те је и реците јој, да Миливој живи и још ће да живи, за њу ће да живи! . . Ах! Данко! Твоја је прошлост пуна суза, али будућност ти мора пуна цвећа бити, јер ја сав живот свој посветићу једино твојој срећи! На твоје груди наслонићу главу своју, па ћу дуго плакати, јер ти ћеш ми тугу осетити, ти ћеш је са мном поделити, па ми не ће бити живот тако тежак! . ." Тако мислећи биваше ми око срца све лакше и милије, и ако ми сузе све чешће постајаху, и ја почех увиђати, како је то блажена срећа, имати на свету свога рођенога! . . —"

$^{15}/_{11}$.

„— Хтедох још јуче одавде натраг у Г. отићи али непрестано пада бујна киша и дува тако ладан ветар, да се човеку чисто срце мрзне, кад из одаје на поље погледи. Ако и сутра не буде боље, онда што му драго, идем, па како ми је тако ми је тек свакако не ће ми горе бити, него што ми је сада овде. —"

(Наставиће се.)

ХЕРЦЕГОВЦИ.

Дигоше се љути борци
У крвави бој,
Полетеше Херцеговци
На душмана рој!

Скупише се српски синци,
Састаде се цвет јунака
Са мачеви у десници
Око крсташ-барјака!

Малена је чета ова
Ал' до лава, лав
У десници само сева
Јатаган крвав.

Ј. Атанацковић.

НЕШТО О БУГАРСКОМ НАРОДУ.

(Свршетак.)

Посве је забрањено, оправљати манастир или цркву која се руши, пре него то турска влада допусти за велике новце. А нове цркве зидати није никако слободно.

На високим равницама балканским, између Сереса и Софије, Филибе и Трнове, влада већа слобода, јер се бегунци скривају по бреговима у непреходним јаругама, па отуда са висина слободни синови Бугарске, горски хајдуци, простиру страх и трепет по земљи у низи. Мало има већи породица, од којих неки чланови не одоше међу слободне чете: „паша ме је поробио па за то послах свога сина међу хајдуке", рекао би са лаким срцем породични старешина. Хајдуци су страх Турцима, и једини, који још одбијају њихово насиље. Ови слободњаци поделе се у веће или мање чете под својим старешинама те поседну кланце као негда стари баруни у време тако званог песничког права (Faustrecht), нападају на турске караване и на земаљске порезнике, те тима пијавицама отимају плен њихов. Чуда се припове-

дају о њиховом јунаштву и снази и о племенитом духу према невиним путницима. Па ипак у време кад је букнуо источни рат, једва је који трговац смео путовати по среди земље на северном обронку балканском, а сигуран промет био је само на Дунаву.

Први устанак новијег времена на Балкану, од кога је застрепела порта, би устанак Пазван-Оглуа, Бошњака, који се диже год. 1792. са својим крџалијама. У исто доба с њиме — након дремежа од три стотине година — дигоше се бугарски хајдуци. Али док Црни Ђорђе, србски јунак, ослободи своју земљу године 1804., Бугари ништа не радећи то гледаху и променише само свога господара, јер турска влада, не могући утаманити Пазван-Оглуа, заштитника Јаничара и старих Турака, мораде га припознати за законитог везира Бугарској. Кад настадоше ратови руски год. 1810. и 1811. на Дунаву, опет оживеше наде, али букурешки уговор (28 маја 1812.) остави Бугаре, који се од части већ дигоше и предаде их без обране сили Османлија, и хиљаде њих из освете погибоше у мукама. Док кнез Милош у Србији владаше, Хусеин-паша кињио је Бугарску, и харањем кукавног народа нагомилао је оно благо, којим је до год. 1843. свој двор у Видину најсјајнијим направио на истоку. Тада се подигоше из свога сна Бугари и гомилама пођоше у Маћедонију до Пелопониса; они бише, који Акропољ од Атине узеше на јуриш. Словен Бочар из Водине, који се исели у Сули, јунак је Марко Бочарис, којега је крвца напојила свету земљу Мисолунга.

Кад Дибич год. 1829. у кланцима кулеучким потуче војску Решидову и проби 19. августа у Једрене, учини се као да наново сијну звезда хришћанске Бугарске и сав народ с ускликом поздрави избавнике. Русија наново омахну наде њихове, и ако после тога не престаде у потаји распаљивати пробуђени дух народа Бугарска хетерија, коју основаше сеоски учитељи, разгранала се по земљи, и њезини учестници нађоше се у летњим ноћима 1834. до 1838. у портама манастирским, на стеновитим равницама брегова, у живахном колу, храбрећи један другог за слободу. Издаја нећака Хаџи-Јорданова, која је толиким честитим људма главе дошла, навела је устанак који се дуго спремао, и 20.000 људи обколише тврдињу Јаркои, док их преварни Милош, уместо да им помогне као што им је обрекао, не наведе да узмакну, обећавши им, да ће их ослободити од роботе и сеоских старешина. Доцне се уверише, да су преварени.

Кад нећак паше нишког на силу одведе лепу Агапију, наново се диже народ на оружје у пролеће год. 1841. Диже се под Милојем, и кад нередовни војници Хусеин-пашини 150 села између Софије и Ниша разорише, људе на колац набише, женске осрамотише па их у пламен њихових запаљених колиба бацише или као робље продаше — повргеше са свију страна усташи у брегове, и од 2000 Турака, што се усудише прогонити их, једва се вратише њих 30. Милоје са својим људма беше обколио Ниш, и пошто најпосле би потучен, јуначки је бранио са 1500 убојника кулу Каменицу, док сви око њега не погибоше и он сам себи пиштољем смрт зададе, да би шесторици својих другова помогао да могу побећи.

После тог устанка, при којему се узалуд чекало на помоћ Русије и Јевропе, владала је самртна тишина у Бугарској — само гдекоји, који у брегове побеже и тамо се са својом браћом удружи, усамљен се али још јуначки бије са својим турским насилником.

И кад се оно последњи пут готово

сва Европа на Русију диже. Руси примакнувши се Дунаву надаху се, да ће наново побунити бугарски народ и више пута гледаху да саставе слободњачке чете. Али снага народа за тринаест година још не беше задоста ојачала и Бугарин се сећаше, као црни цар, који се од старина зове „кнез бугарски“, већ три пута како се људи сећају, ради својих користи не хтеде га избавити, и свагда га наново предаде његовом насилнику, да му још љуће робује. Изостаде устанак, који би требао да је уништио војску Омер-пашину, а грчка побуна у Епиру и у Маћедонији не би на Балкану потпомогнута како се надаху.

Прикопћио П.

ЖУМБЕРАЧКА УНИЈА.

ГРАЂА ЗА СРПСКУ ИСТОРИЈУ.

Од Ђ. Рајковића.

(Наставак.)

Под 15 дец. 1760 пише митрополит Ненадовић владици: „Кою год Резолуцію ради жумберка утврдити изволитсе, но свакой добро ће быти, а что безъ коншкрипціе унитовъ и неунитовъ Священство наше у жумберакъ упущати се неће, то е наше прошеніе отъ начала было, обаче тогда нѣсу Ихъ Величество резолвирати благоволили, самыже Ваше Преосвященство добрѣ разсуждаете да безъ те Сепараціе унитовъ отъ Неунитовъ Ц'ркви, Закону, Священству, Народу, и Вашей Епископской Юрисдикціи никогда покоя ни мира быти могло небы, и опомените се у Вараждинской Генерали, у Халмаћскомъ дистрикту арадске епархіе, и найпослѣ Великоварадской Епархіи да безъ таквога разчиненія между унити и неунити нища се поступити могло ніе, а сад свуд миръ, и сваки свой предѣлъ знаетъ.

И то Ваше Преосвященство моему мнѣнію равно обрѣтосте и сходно, да ће поисканіемъ за допущење еднога духовника у жумберакъ више се квара, неголи напредка тому давно желаемому дѣлу учинити, занеже из того слѣдовало бы, да како е сад могао ондѣшный Народъ еднимъ священикомъ удовлѣти се, можетъ и у напред, и тако више ихъ числа неће допустити, а друго люди под страхомъ офицѣрскимъ, неће к' нему доходити смѣти, и рећи ће се, нейма ни Неунита унутаръ ербо недоходе к' неунитскому Попу, Треће и ако бы доходили люди, лагко бы му се привезало непщеваніе, да онъ люде отъ уніе отвраћа, будући е то и Вашему Преосвященству еще неушедшу у жумберакъ приписало се, и тако бы можетъ быти отъ цѣле на утѣху нашу полученне резолуціе отпали. Зато кадсмо све време ожидали, и ту Комисію за сепарацію унитовъ отъ неунитовъ пречекати и нуждно и полезно есть, само настойте да и они у табору, и у Краини сущіи жумберчани за такву Комисію настоятъ Меморіаломъ просити аще могутъ ихъ Величеству чрезъ свое Коменданте послати, или и Вашему Преосвященству съ подписи, печати и крижи, пакъ да Вы Царскому Величеству представите народный Меморіалъ, те ће и то премного помоћи, да ће се и за ове рати то упутити моћи. Над свим тим Вашему Преосвященству и Болшему за Благонахожденію оставлямъ у томъ поступити, у свачему добрыя Ваша подвиги подпирати хоћу срдечно.“

Гроф Петчција, да би забашурио неправду коју је нанео владици, тужи истога;

1. Да је у проласку кроз жумберачки дистрикт ктео тамо код четири унијатске парохије четири свештеника наместити.

2, Да се јако заузимао за два у карловачкој тавници затворена попа т. ј. за Радивоја и Максима Гаћешу, који су турскога поданика Илију Гаћешу у својој кући на конаку ђоја сакривена држали.

3. Да свештеници у зидању перушићке цркве своју корист траже и да се за то у погодбу с мајсторима сами упуштају, како би тобоже своје лакомство заситили, те да и општина перушићка збира толико трошка, да би се могле три друге цркве саградити.

4. Да је владика мајсторима сарајлијама, који плашчанску цркву зидају, допустио вино точити у Плашком, и кад је регемента заповедила исто вино одузети, да је командован био фендрих Бекхаузен са солдатима на колебу сарајлинску, и да је протопоп Илија и ђакон Дмитар са осталим ђацима стао пред врата колебе и стражу отиснуо.

5. Да се неке општине туже против свештеника карловачке јепархије, да ови за њиове рођаке, који помреше и погинуше на војсци, узимају мртвине по 6 фор. од главе, а који немају готови новаца, од они да узимају у марви и окром тога да војнички капелани у табору исте мртвине наплаћују, ако коме што остане.

Што се 1. пункта оптужбе тиче, видили смо горе из владичини одговора од куда је гроф Петација узео повод на владику то потворити; а што се тиче 2 пункта, владика је у својој одбрани доказао, да је турски поданик Илија Гаћеша имао пасош од турскога капетана, да је с том исправом дошао на граничну стражу, и да је онде официр од регементе огулинске, који је био на команди, поменутога Илију Гаћешу пустио, да слободно уђе у огулинску регементу. Илија је дошао на конак тржићком попу Радивоју Гаћеши и преноћио код њега са својим пасошом; а кад се дознало за тај конак турскога поданика, би одведен са стражом најпре поп Радивоје, а после недељу дана његов отац поп Максим Гаћеша у тавницу у Карловац. Владика нити је знао за турскога поданика нити за његов конак, док није чуо од људи да су попови у карловачкој тавници. У погледу на 3. пункт владика је Јакшић одма чим је дошао на јепархију, својим парохијским свештеницима у целој генералији окружницом заповедио, да се ни један не усуди на цркве какова трошка чинити више од једне форинте без његова знања, него само што је потребно за восак и уље и тамјан, нити да се ко усуди без његова знања са општином какву цркву зидати или згради уговор правити. По том је владика с допуштењем највише власти у личкој регементи у сваком миру и што се могло о мањем трошку сазидао три цркве: у селу Смиљану петровску, у Комићу николајевску, у Дебелом брду мало-госпоињску, а у оточкој регементи у Косињу опет николајевску. Ми смо већ једном споменули, да обрстар Пеликан није допустио зидати цркве у Перушићу, за то што се православни са католицима нису могли погодити за место где да се зиђе. Перушићка је општина имала стару своју од дрвета цркву св. јеванђелиста Луке, која је — трошна и опала — била на земљи католичкога свештеника Мурвића. Тај је свештеник ишао к владици Јакшићу и говорио му, да не може више допустити да се обнавља наша црква на његовој земљи и у његовим ливадама. Владика је својим очима видио да исти свештеник има право и да онде већ црква бити не

може; за то му се захвалио, што је то и дојако допуштао, а општини перушићкој препоручи да тражи за цркву друго место, где буде прилика. Кад оно обрстар Пеликан никако не допусти перушићанима цркве зидати, владика тада замоли грофа Петацију да ту забрану скине, али га овај не удостоји ни одговора. А да се буде допустило зидање цркве, владика би — као што наводи у својој одбрани царици — отишао у Перушић и видио место за исту цркву, где би пристали људи и једнога и другога закона и рекли да им није на путу, а с мајстори — вели — начинио би контракт за исту цркву, као и за оне мало час споменуте, те би се тако та црква подигла у свакоме миру а без сваке тужбе и тегобе народске. Али како му то не би допуштено, тако он сам по себи није имао прилике да би што чинио; а по том како је дошао у Беч, не зна какав је уговор за исту цркву начињен и како се зида.*) Али се он нада, да перушићки парох за своју особиту корист никаква трошка општини својој не ће нанети, нити да је он без људи по својој ћуди склапао уговора, него што су учинили, људи су учинили; а ни парох ни народ да није имао за што чинити велика трошка, нити да је то у грофовој тужби иколико доказано. Што се тиче 4 пункта владика одговара, да се у Плашкоме како домаћим људима тако и странцима није кратило крчме држати; а кад је владика поготово љубљанце и сарајлије да зидају плашчанску цркву, тада су обрстари барон Дмитровски и Лозија наредили велбаба Јоветића и вице-каплара Милина Стјепановића да на црквени посао и мајсторе пазе, а друге службе да су ослобођени, него њиови домаћи да служе. Тако се њи двојица примише да зарад мајстора вина држе, и држали су. Кад је доцније велбаб на војсци погинуо, а Милин умрьо, није имао ко за поменуту крчму стално бригу водити, те се морадоше сами мајстори о томе бринути и вино добављати. Ето таким су се начином сарајлије себи за вино старали и у црквеној колеби на своме стану вина држали, а нити су га носили на продају по вашарима или по путовима, нити подизали какова знака (шилта) јер није била јавна крчма. За то држање вина мајсторског дознавао је и регеменски и кумпанијски комендант, па никад не беше приговора. Што је дакле фендрих Бекхаузен мир од толико година на немир окренуо, то се јединцато може објаснити мржњом, којом је гроф Петација против владике дисао. Кад је Бекхаузен послао стражу да узме вино и разбије колебу, онда се поп Илија и ђакон Дмитар стану противити стражи, да не чини силе на црквеном грунту и на црквеној колеби. За тим дође главом фендрих Бекхаузен, кога поп и ђакон пристојно поздраве, пошто су капе своје сакрили и опет ји на главе метнули; али кад фендрих збиља поче црквену колебу обијати, ставише се поп и ђакон на браник, а фендрих онда оде грдити ђакона, зграби му капу с главе, баци је под ноге и стаде је газити, говорећи да он мора пред њим гологлав стајати, за тим се у ватн за сабљу и потегне да га бије. По том се Бекхаузен мане колебе црквене, послав извештај у Огулин капетану Цетолу, који беше на регемен-

*) Владика је Јакшић своју одбрану писао у Бечу 12. нов. 1760 на нем. језику, под именом: „Wahre Auskunfft und Verantwortung über den von des in Carlstädtischen Generalat Commandierenden Hr. General Feldmarschal Lieutenant Gr. v. Petazz Excellenz an Einen Hochlöbl. Kays. Kön. Hof-Kriegs-Rath wieder mich und meine geistlichkeit dd-o Carlstadt 14. ,8bris 1760 eingeschickten Bericht“.

ској команди, а после истога извештаја заповеди војводи Трбовићу (у оригиналу стоји „dem Wald-Wojvoda,“) да са шережанима разбије колебу и узме вино. Војвода изврши заповест и однесе у град 40 сењски ока вина Бекхаузну, а овај не верујући да је све вино ту, пошље да се тражи по свима компинским кућама, да нису још догод вина сакрили; мајсторе с црквенога посла растера, а главнога мајстора Косту Поповића из Сарајева пошље у Огулин окована и заповеди да увате Димитра Ђакона, да га свежу и свезана у Огулин воде. Међу тим је ђакон сретно умакао у владичин двор, рашта је Бекхаузен заповедио стражи да га увати, ако га само три коракљаја види даље од двора и цркве. Кад је владика, бавећи се у Бечу, разумео да је ђакон у двору затворен и да не сме на поље, а он пише обрстару Пенцингеру, као регеменском коменданту, нека заповеди фендриху Бекхаузну, да скине тај стра с његове куће, да могу његови млађи чувати да се не упали или друга каква несрећа не догоди, докле суд не расправи ствар. На то писмо не доби владика одговора.

Погледом на 5 пункт тужбе одговара владика, да је одма у почетку рата с Прусима сваком војничком капелану дао писмену инструкцију: ако би се догодило ком војнику погинути или умрети и ако би му остало што у готовом новцу или у другом чему, да војнички капелан такови остатак — ако би му дошао до руку — у свој записник прибележи, именом и презименом чиј је и колико га је, да би могао, кад у крајину дође, засведочити то из записника фамилији покојниковој. Такођер је заповедио паросима по генералији, да се ни један не усуди од војника, који погинуше или помреше у рату, узимати мртвачине илити своје штоле, а за исте војнике, који на служби царској гину и умиру, беше наредио да се непрестано по црквама чини успомена за њиове душе. На то су сродници погинули и умрли војника долазили к владици и молили га, да би им допустио да могу својим парохијским свештеницима из захвалности што дати и труд им свештенички наплатити; а владика им је на такову њнову молбу оставио на вољу: што ко може и у чем може дати; парохијским пак свештеницима строго је забранио, да се није дан не усуди узимати мртвине и штоле од родова погинули и умрли војника под губитак своје части и парохије. Ако је дакле ко што дао, дао је од своје добре воље, те у том обзиру није ни једном краишнику никаква сила нити кривица учињена.

На такову своју одбрану против споменути 5 пунктова доби владика Јакшић ц. декрет од 18 дец. 1760, у ком се вели: „Nun hätten Ihre Mayestät befunden, dass er Herr Bischoff sich über die erstere vier Beschwers-Puncten vollständig ausgewiesen habe; daher Allerhöchstdieselbe gegen den Herrn Grafen von Petazz diese unstatthafte Beschuldigungen sowohl als auch die Art mit welcher Ihme Herrn Bischoffen bey seinem neulichen Eintritt in den Sichelburger District, und sonsten seiner unterhabenden Geistlichkeit Begegnet worden, durch seine Gehörde gemessen zu ahnden, und demselben auch für das künftige dergleichen etwas zu wagen hinlänglichen Einhalt zu thun allergnädigst anbefohlen.“ Што се пак 5 последње тачке тиче, царица у истом декрету налаже, да свештеници одјако и за спомен, што га чине по црквама за душе погинули и умрли војника, не смеју никаква дара узимати. А што се тиче самог Жумберка, поменути

декрет од 18 дец. 1760 вели, да се и опет под условима, који су наведени у резолуцији од 8 септ. 1759, допушта владици слободан пролаз кроз жумберачки дистрикт, али тако, да владика у истом дистрикту не заводи нови парохија нити да парохијски свештеника тамо намешта дотле, докле се у присуству обе странке не предузме беспристрасна ревизија, а да ће се иста предузети тек онда, кад се сви крајишници врате из рата својим кућама! (Наставиће се.)

ЛИСТАК.

ИЗ „НАРОДНОГ ЛЕКАРСТВА“.

(Прилози за целокупну „нар. медицину у Срба“.)

„Од чега деца болују,
„од тога људи умиру“.
Нар. пословица.

Да народна медицина заузима једно од првих места у нар. животу српском, о томе је, знам, сваки онај убеђен, који није кроз прсте гледао народ тај. Но како 19. век сваким даном све већма цепа листове те прастаре „народне књиге“ — предања, како свугде, тако и у овом крају, то сам се постарао да за времена напабирчим мало података и за нар. медицину, која на сваки начин мора захватати све крајеве и сав народ српски, — држећи да неће баш на одмет бити стручњаку, који се лати да пише нар. медицину у Срба. Све ово што ниже саопштавам, јесте из мојих бележака, што сам непосредно оком видео а ушима слушао у простог народа нашег а по гдешто и сам упражњавао.

1. **Рођен-дан.** У опште се мисли да има несрећних дана у години кад не ваља ишта почињати на тако ни родити се. Кажу, да деца, која се роде 1. новембра (Врачеви) обично поумиру пре 10. године; која се роде на Духове, та никад не могу бити срећна; која се пак роде о Спасову дне, ти опет морају за 7 година боловати. — Држи се да ће најсрећнији бити они, који се роде у капи (изнесу водењак на глави) и претуре 10. годину. Капа се та после у амајлији чува и кад год је дете болесно, она је влажна, мокра. —

2. **Дојење и одбијање деце од сисе.** Наше жене махом за дуго доје, и то, држим, с тога, што су домаћим и пољским пословима одвећ о терећене па им је лакше сисом подојавати него справљаном храном залагати малу децу. То се види од части и у самом начину одбијања који овако бива: мати седне на собњи праг, узме дете на сису и надоји га последњи пут; за тим га пусти на ноге, дадне му кришку хлеба у руке, ошине та пратљачом по туру и рекне: „љок јуне у говеда, — то ти била храна“. — Дешава се да док једно дете сиса друго се роди и онда оно прво изгуби сису па све ако се ово друго и мртво родило ил' наскоро умре, Јер, такова деца, која би два млека сисала, постала би вешци и вештице. Тако исто и кад се дете већ одбије од сисе, макар како оно боловало за сисом, не даје му се више, јер би постало видовито ил' урокљивих очију. — Не могу пропустити а да овде код дугог сисања не споменем како нека деца чак до 4. и 5. године сисају; и сам сам имао друга у детињству који је до пуне 5. године сисао.

3. **Перутац.** Он се измеће на лицу, оку, носу, грудној брадавици и од њега се месо искварн а грудне брадавице (кад дете сиса) цоотпадају. Мелеми се праве од чиста козија ил' овчија лоја, зејтина, тамјана, вење, белог ђумбира, папраца и т. д. али махом не помажу. Једна млада из Мокрина говорила ми је да она сигурно и без по муке лечи од перутца неким својеручно зготовљеним мелемом од зове. — Ваља ми овде споменути још и изливање власи што се често при старим отвореним ранама и перутцу предузима, два-трипред дневно. Начупа се 3—4 струка чубра, мете се на рану и подуже водом запљускива; после кад се чубар тај изнесе на светлост, види се да је сав уплетен у неке танке длачице (власи). Да ли видарица („жена што излива власи“) говори и какву басму нуз ото — није ми још за сад познато.

4. **Чивијице.** Кад су у одојчета оштри десни те ово стиска сису матерњу а ова боли отуда, каже се да дете има чивијице. Лечи се чивитом, којим се детињи десни натиру.

5. **Дизање врата.** Кад дете не може добро да сиса, често се загрцава, шклоца и плаче, кажу да му је спао врат и тада се прстом кроз уста детиња подигне без да се провaљује жлезда. Много је опасније дизање врата с патиља

у ком се покрећу вратне кости, доња и горња вилица.

6. Нузле, афте То су бели мехурићи што излазе по устима, језику и грлу дечијем, налик на бобице Ђурђица цвета. У народу је позната ова бољка под именом Крупице (од крупе, леда) и већином је бајањем лече; но има и прављених лекова којима се крупица за кратко време растера; један ми је познат и тај се овако готови: утуче се мало стипсе и неколико зрна каранфилића, па се то у „божићњем меду“ житко замеси и прстом крупица истире, донде док крв не покуља из ранице. Ово се предузима два-трипред дневно.

(Свршиће се)

КЊИЖЕВНА ВЕСТ.

(Најновије дело Вука Врчевића.) За нужно почитујем јавити свим љубитељима народности, да сам се уз моје садашње тешке званичне послове заузео да на свијет издам, у ћирилици, обширно и беспристрасно кронику свију главних бојева и згођаја од почетка па до свршетка Херцеговачке буне, назначујући тачно дан, мјесто, стварни успјех појединих бојева и нападања усташа на Турке и обратно, уз ово прави и главни узрок устанка, владање раје и поступање турске владе, као муке и патње цјелокупног херцеговачког народа сва три закона; а мимогредно на своје мјесто моје сходне и врло занимљиве примједбе.

Књига је до данас узрасла около шест печатних табака обичне осмине, а колико ће јошт прирасти до свршетка буне не знам.

Моји многостручни послови, а при том моја дубока старост неће ми допустити да ову књигу у своје вријеме печатану видим, него нудим свакога појединог сународника или друштво ако би зажелио о свом трошку печатати ју, нека ми се час прије изволи преко поште јавити; ја ћу му је за приличну цијену и подусловно уступити.

Требиње 6 октобра 1875. Вук Врчевић

ПРОСВЕТА.

(Проф. др. Јов. Туроман), један од најврснијих професора новосадске гимназије, наименован је за професора на великојшколи у Београду. Др. Туроман је први Србин, који се одао стручно спремању за професора и ево већ једанаеста година, како он неуморно ради не само као практичан учитељ за катедром, него је и као стручни књижевник обогатио школску књижевност латинском граматиком за целу гимназију. Колико жалимо, што наша гимназија губи тако ваљану снагу, толико опет честитамо великој школи београдској, што добива таквога човека, који је срцем и душом одан школи и напретку учеће се омладине, а који је уз то изврстан стручњак у класичној филологији, за коју је струку и постављен на катедру велике школе. — На ово наименовање примећује „Панчевац“: „Ми се чудимо, да новосадски патронат није знао наћи средства, да најизврснијег свог професора гимназији сачува. Као да их туште има на новосадској гимназији!“ Ми смо с наше стране уверени, да су професори овдашње гимназије врсне и ваљане снаге, али је губитак Туромана ипак осетљив, јер је једна снага мање, и у толико нам га је већма жао, што дознајемо, да велика школа београдска баш сл. патронату има да захвали, што проф. Туроман новосадску гимназију оставља...! Међутим желимо г. Туроману да са најбољим успехом продужи своју трудну радњу у Београду, а гимназији нашој, да нађе достојнога заменика професору Туроману!

НОВЕ КЊИГЕ.

У Загребу је изишла „Latinska vježbenica za više razrede hrvatskih gimnazija. I. dio. Za V. i VI. razred. Izdao Franjo Maiksner“. Вежбеницу ову удесио је г. Мајкснер према латинској словници А. Вебера и према латинској синтакси Ј. Туромана. Како се на нашим обадвема гимназијама у Новом Саду и у Карловци уз латинску граматику на српском језику употребљава вежбеница на немачком језику — што је велика аномалија — то и новосадском и карловачком збору професорском обраћамо пажњу на ову књигу Мајкснерову.

ИСПРАВАК.

У пређ. бр. „Јавора“ у „Белешкама из астрономије“ има једна погрешка. Она појава између Марса и Сатурна неће се догодити 9. него сутра дан, т. ј. 10. новембра.

„Јавор“ излази 1. 10. и 20. дана свакога месеца. Рукописи нека се шиљу уреднику, а предплата „Администрацији Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на читаву годину 4 фор. на по године 2 фор. на три месеца 1 ф. *За стране земље*: на читаву годину 5 фор.

СРПСКА НАРОДНА ЗАДРУЖНА ШТАМПАРИЈА У НОВОМ САДУ.

БРОЈ 33. У НОВОМ САДУ 20. НОВЕМБРА. 1875.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

УРЕЂУЈЕ ДР. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Стални сарадници: Јован Бошковић, др. Јован Јовановић, др. Милан Јовановић, др. Лаза Костић др. Стеван Павловић, др. Михаило Полит-Десанчић, Стеван В. Поповић, и А. Хаџић.

НЕМА РОСЕ...

Нема росе, нема цвећа — —
Олујина бесна дере,
А јесења ледна киша
Удара ми у пенџере;
Ја у смерној изби својој
Крај топле се пећи гријем,
Па при малом, слабом жишку
Негдање си песме штијем.

И сетим се лепог доба,
Празних снова, лудих жеља
И љубавног првог плама
И верних си пријатеља;
Замислим се, занесем се
Па васцеле ноћи бдијем,
Те при малом слабом жишку
Старе своје песме штијем.

Та млого сам, млого хтео!
У рајске сам хтео висе!
Ал душа на пола пута,
Ал душа ми умори се!
Сад намери својој лудој
Грохотом се и сам смијем
При слабачком своме житку
Кад си старе песме штијем.

Па и опет, па и опет!
У жилама крв ми врије,
Бледо лице пламом гори
Пуно срце бујно бије;
Ко да нектар божаствени
Из кондира славе пијем
Кад при малом слабом жишку
Старе своје песме штијем.

Није шала, толко вере,
Толко миља, лепог нада,
Добре воље и намере,
Шарна цвећа, лепог сада!
Па ко би ми замерио
Што и опет венце вијем
Кад при слабом своме жишку
Старе своје песме штијем?!

Венце вијем, па се питам:
Што ће венци седој глави?
Што ће гњездо мртвој тици?
Што ће роса сувој трави?
Запитам се, па из ока
Жалостиве сузе лијем
Кад при слабом своме жишку
Старе своје песме штијем!

Мита Поповић.

СИРОМА ГАЈДАШ.

Хумореска од Мил. Ан—а.

(Свршетак.)

— А ја, да опростите, милостиви господару, — ја још нисам вечеро.

— О, сирома гајдаш! — повикаше гости у један глас.

— Па што не говориш, будаче један! Зар си ти сад први пут у мојој кући? Стидиш се, бајаги!

Кад је грк Шћева овако укорио Гигу гајдаша, онда је дозвао куварицу, да му донесе вечеру.

Вечерао је дакле и Гига, премда је дотле већ сит био вина.

У том је већ и поноћ настала

— Госпођа Пела не може даље већ седити сама међу мушкима. Опрости се да иде спавати. На поласку ће рећи грку Шћеви.

— Ја сам спремила самлевене каве у пикслу, па ако вам не буде доста оно што је на шпоркељу, а ти ћеш наћи пикслу у долапу, па подај куварици.

— Добро, добро, пиле моје; само ти иди, па спавај, и о мени сањај, хеј!

Ово је грк Шћева певајући довршио а Пела је отишла, да по Шћевиној жељи о њему сања.

Госте то ни шта не конфундира, што је домаћица легла спавати. Они и даље пију на бело вино каву, на каву шиљер чај, пунч, крампампулу, ил што им пре до руке дође.

— Па зашто не би? — каже прецептор. — Доктори скалабуре четир, пет фели медицине у једну влашу. Једна горка, друга слатка, трећа слана, а четврта — ни сам не знаш, каква је! Па са тим се болесник лечи. А ди не би онда ми здрави људи могли оваква честита пића у себи смешати?

Сви су му гости дали за право, само је Гига гајдаш помислио у себи — та тај ваш чај је гори од жалфије!

Он и није до душе, марио за друга госпоцка пића, само за каву. Па с вином га једнако нуде и нуде, ал ни ко да се сети да му дода шољу „црне.“ — На каву је био врло пишман, па је и искао неколико пута од куварице у кујни, ал ова каже, да је већ нестало.

— Свирај, Гиго! — дрекне грк Шћева.

— Ево, ево, господар Шћево; ал... та дедер и Гиги једну каву!

— Лизо! Донеси Гиги једну каву, нек зна, ко је свечар о светом Стевану.

— Ал нема више, господару, — одзове се баба Лиза.

— Па ено пиксла у креденцу; узми па му скувај.

Баба Лиза узме једну пикслу из креденца, па оде у кујну. Скува каву. па донесе Гиги.

— Ево ти шећера, Гиго.

— Вала, господар Шћево!

— Кад окуси каву, а он се намршти.

— Шта се мргодиш?

— Та, . . . да опростиш, господар Шћево, чини ми се, да ми нисте дали доста шећера.

— Па ево ти још један комад.

Гига тури и тај у каву. Меша, кусне од ње, па скупи уста и опет се намршти.

— Та . . . молио би још који комад шећера.

— Ао, адет ти твој Гиго, та зар не знаш, да и господа пију каву онако, мало на горку?

— Ал ова је кисела, господар Шћево.

— А ди си ти још пио киселу каву?

— Ово ми је сад прва; а ако не верујеш, ево на па коштај господару.

Грк Шћева окуси Гигину каву — кисела ко висак. Прискочи долапу, а пиксла с кавом онде.

— Ху, триста му мука Гиго, та ти пијеш моје жене цанпулвер!

Сви се гости уплаише.

— Ајао, тужан! — повиче уплашено Гига. — Анцплувер! Та да то није какви отров, господар Шћево! Ајао! Већ ми савија утробу! Ајао! . . .

— Та неће ти бити ни врага!

— Вала Богу!

— Та знате, господо, ја мојој жени правим цанпулвер од упржене лебне коре па онда то парим винским сирћетом; па сушим, па опет тупам, па тако. Тај цанпулвер стоји у креденцу у истој такој кутији, у каквој и кава. А та моја баба Лиза склептала цанпулвер место каве, па га скувала Гиги. Да бог ме, да је кисела кава.

— Само кад није отров! — уздане Гига, а господа сажалише.

— О, сирома гајдаш! сирома гајдаш!

— Та па дед спери ту киселину са овом салаксијом.

— Оћу, господару; ал — само кад то није био отров!

— Па баш да је и отров! хм?.... шта?.. па да је... хм?... да је баш и — отров! Зар ти не би?., шта?... не би испио.., је ли?... у домаћиново здравље?...

— Та... знате, господар каснеру... да опростиш...

— Ал ја би отрова! — изадре се каснар, — мени дајте отрова, сичана!

Грк Шћева му наточи чашу бургундера.

— Тако!... ето видиш... и отров ћу испити!..

Каснар испије чашу, па је испусти из руке, ал и сам падне са столице, ма да то није било до душе од помисла, да је у истину отрова пио.

Сад се није нико уплаирио, ни уплашио, јер то каснару не беше првина.

Однесу га у другу собу, па га лепо сложе на канабе, да се не трује више.

Хрче каснар, — све се прозори тресу.

— Е, драги домаћине, — рећи ће у неке ишпан, — три сахата је дакле време је, да се иде кући. Хвала ти на лепој части, а дај боже, и више пута нас овако прочастио!

— Дај боже! Дај боже!

По што се и стојећи неколико чаша испразнило, гости се које како разиђу; ал сви ће још господина ишпана кући да отпрате, а по себи се разуме, да се гости с гајдашем прате кући.

Снег заваљао до колена, ал то грк Шћевиним гостима ни шта не смета.

Месечина као дан, а они се упутили средом шора.

Кад дођоше до пред цркву, ал ту се некаква тавна пруга пружила преко сокака баш до сеоске куће.

— Холт! — повика ишпан. — Ово је шанац. Куд ћемо сад!

Стану сви, па се љуљају крај те пруге и чуде се, од куд преко сокака шанац?

— Кнеже! То ти мораш знати, од куд преко свог сокака шанац; па баш ту од цркве па до сеоске куће.

Кнез се озбиљно загледао у шанац, ал не може ни сам да се довије, од куд то да буде без његовог знања.

На послетку досети се јаду.

— Мора — рече да су вештице ноћас ископале.

— А што трпиш у селу вештице, да нам сокак прекопавају?

— Хе, а зар оне с Аршања не могу доћи овамо?

— Та тако је! — примети Гига гајдаш. — А ко би још и на Аршању кнезово.

Корачају од цркве па преко до сеоске куће, па гледе, не би ли се где год тај шанац обићи могао, ал бадава!

Лупају на стражарском прозору ал боктери спавају, могао би их све у поњаву покрасти.

Не остаје им друго, него скакати преко шанца.

Прецептор је био танких дугачких ногу. Он се први одважи, и — сретно прескочи.

За њим ће ишпан. Он се већ на другом крају оклизне, ал га прецептор извуче.

Хајд сад сви један за другим, а на последку ће Гига гајдаш.

Он се сирома, још на овој страни оклизну, па се стрмоглави у сред шанца.

— Ајао, тужан! Јао, ни када ме више! — Стаде викати Гига, ваљајући се по снегу.

И кнез и господа ускубурили ал срећом на Гигину дреку изиђе из сеоске куће један боктер.

— Шта је то? Каква је то ларма, бекрије једне!

Кнез се одмах наслони на штап, па се подбочи.

— Дакле кнез и господа бекрије?... А ко је овај шанац преко сокака ископо и то без мога знања?

— Та какви шанац, господар кнеже?

— Ево овај, видиш? — покаже кнез штапом.

— Та то је, господар кнеже, присенак од торња!

— Аја ој, помагајте! — викао је сав у снег ваљан Гига гајдаш!

Боктер га подигне, и изведе на месечину.

— Дакле то није шанац? — питао је зачуђен кнез. — Та ја сам одмах и мислио, јер знам, да у нашем селу нема вештица.

— А сирома човек мого се удавити у шанцу, — примети магистер.

— Еј, еј, сирома гајдаш! — вајкаше се други.

— Само кад то није био шанац! — радовао се Гига, па узе гајде под пазуво, те свира, као да се ништа догодило није; а кнез и остала господа пођоше оцмољеним носом даље, чудећи се, где они нису видили, да је то био присенак од торња.

Кад дођоше до ревирове куће, онда ће ишпан рећи.

— Аа, код господина ревира морамо се мало зауставити. Он има врло добре шљивке, а то неће шкодити.

— Та једну чашицу на спавање, — дода прецептор, који ни за бога не би могао заспати да пре легања чашицу ракије не попије, па било то, да са српског свечарства дође кући, или са литаније.

Одоше дакле к ревиру на чашицу шљивке, ал бог ме их је ту и зора затекла

Онамо у свитање рећи ће ишпан Гиги гајдашу.

— Знаш, Гиго, сад би већ срамота била, да нас пратиш кући; за то држи рог, па иди с милим богом, — и с тим му кљукне једну банку у рог.

Гига захвали, попије још једну чашу „мученице“, па оде кући. —

Од како је гајдаша на свету, од тога доба зна се и то, да гајдаш најлепше свира онда, кад сам себе прати.

Е, а шта ћеш рећи још онда, кад иде са каквог господцког весеља, од куд пун џеп банака носи, а накваси се каквим честитим вином, што га ни игуман не пије бољег.

Гига гајдаш како је крочио из ревирове куће, а он ти надува мешину, накриви шешир, удеси корак, узвије један брк, па посвира, да се све разлеже.

И звезде на небу стадоше јасније треперити, као да цупкају уз Гигине гајде.

Кад испусти дулац из уста, а он хунцутски, поносито погледи са једним оком само испод шеширића и на једну и на другу страну.

У том тренутку се у гајдашевој души каква несташна песма ствара.

Ни Гига није могао до своје куће доћи, а да не попевне коју. Ускосирио главу, па пева:

„Да бог живи Јелачића бана,
Ко ј' нам даде кувана дувана.
Ира, вра, и штемпли папира.“ ...

На крају и гајде чисто подвикнуше, а Гига опет савио главу, па дува.

Још није ни надувао мешину по вољи ал за леђи му се створи један жандар, па га ухвати за врат, те стаде турати сеоској кући.

Дулац му силом испаде из уста, а писак у рогу стаде дречати.

Гига се нашо у чуду.

— Та немој, господар жандару! Шта си ме салетио? Не дирам ја ни кога.

— Бре, оћу ја тебе научити певати!

— Та шта ћеш ти мене учити кад ја знам више песама, нег ти.

— Ао, ниткове један! још се смеш шалити са мном?

У овом тури жандар кукавног Гигу, да је носом у снег забо.

— Та окани ме се, господару, кад ја тебе не дирам.

— Знам ја добро, кога си ти диро; ал ћеш и кијати за то, — претио се жандар Гиги, па га опет стаде турати и гурати, док не дођоше до сеоске куће.

Кад тамо, — затворе га у неку комору у коју је светлост само на кључаницу улазила.

Да бог ме да ту није могао пребројати банке, што их је на грк Шћевином свечарству добио. Ал није му ни било до тога сиромаку.

Чак трећи дан изведоше га отуда два наоружана девера са шиљкастим клобуцима. Повалише па му оцепише двадесет и пет батина.

— То је за ону песму, што си је прекјучер у зору певао, — рече му онај исти жандар, што је обећао да ће га учити певати.

Поглавари сеоски згледаше се на то па се чудише. —

— Е, сирома гајдаш! . .

— Бог ме, сирома гајдаш! . .

Но ал и то је већ било, па прошло.

Била је, па прошла и српска војводина. Нема у њој више жандара са шиљкастим капама. Ал нема ни Гиге гајдаша, ни грк Шћеве ни његове болте, ни у болти кремења, улара, шавеза. катрана ни шта. Све је то отишло на гозбу и на чашћење.

Само још пљоштара стоји и сад крај те варошице, а кад и њу ко год опише онда ће се и она исушити.

ДОК НЕ СИНЕ!

Сонет.

Облаци се црни вију,
Недогледном у том вису;
Да су моћни, ко што нису,
Свет би могли да увију!

Ал богови судили су,
Да с' на бојно поље збију,
Осветници бој где бију
Па у боју сустали су.

Камен пуца а жив мрије
Од студени, што се ствара
Из те густе маглуштине!

Само лав се у њој крије,
Од умора што с' одмара, —
Ђурђев данак док не сине!

Н. Сад 1875. Мита Живковић.

БЕЗ ОЦА И МАЈКЕ.

Роман у две књиге.

од

ПЕРЕ РАДУЛОВИЋА.

Друга књига.

(Наставак.)

У Г— $^{20}/_{11}$.

„— Ах! Како сам бедан! Ако овом срцу сам не учиним крај, оно ће морати од бола само пући!..

Кад пођох из манастира, и ветар и киша као да се надметаху, ко ће се боље показати, и то несносно време као да ми тугу срца и досаду живота још јаче увећаваше; ја бејах као у љутој грозници и што се којим часом од манастира даље удаљавах, то ми постајаше све теже и горе, јер ја се враћах с гробља, на којем сам сахранио сву наду и сву радост своју!.. Ах! Љубица ми беше непрестано у глави и њене црне очи беху ми читав пакао мука за моје јадно срце! — При том на железници наиђох све на нека одвратна лица, да не могах ни с ким ниједне речи проговорити, и ја детињском нестрпељивошћу једва чеках, да стигнем у Г—, да се састаном с Данком, да јој наслоним главу на миле сестринске груди и да се једном слатко наплачем, ах! мени се чињаше, кад видим Данку, као да ћу на ново рођен бити, не знајући, да ме и код ње несрећа чека и да ће срце на ново да ме љуто заболи. — —

Стигав пред вече у Г— и дошав дома рече ми газдарица тужним гласом одма после краћег поздрава, да што пре одем у болницу, јер ми сестра моја опасно болесна у њој лежи и данас је већ по трећи пут поруком питала, јесам ли већ једном дошао? Чим ми ово рече, ја почех на једаред дрхтати, ах! страх ми се помеша сада са тешком и дубоком тугом мојом: „Зар се све силе против мене заклеле?“ рекох љуто. Немирним срцем и брзим корацима пођем прво породици жилинсковој, да се баш збиља уверим, да Данка није више тамо и чим дођох к њима, рече ми домаћица сасвим равнодушно, да има већ недељу дана, како су је из службе отпустили, јер не беше за њих, сувише је тврдоглава, уображена и лења, а при том је и неке штете починила. Кад ми ово говораше, ја је слушах привидно мирно, а у мени се тако силно колебаше као какво узрујано море и ја бих јој тако радо каквим оштрим ножем то подло срце сада слатко миловао! — — Ја се сећах данкиног јадиковања, како овде с њоме поступаху и мени неста на једаред мога привидног мира: „Ви сте бештија! Подла бештија!“ рекох домаћици горким, поругљивим гласом и одма изиђох на поље, те као без душе долетим до болнице. Надзиратељка ме уведе у једну велику дворану пуну постеља и болесница и при слабом осветлењу изгледаше ми ова појава више страшна него жалосна. Мени срце тако јако куцаше, као да се са животом бори, а сузне очи летаху ми с једне постеље на другу тражећи моју милу Данку. На једаред стадох као укочен пред једном постељом, ах! на њој ми лежаше Данка моја и мирно, као какав анђео мирно спаваше. Мени покуљаше сузе, бујне и вреле сузе и ја се хтедох бацити на постељу, да је својски загрлим и да је дуго, дуго љубим, да је љубим и да плачем, но у том ме надзиратељка ухвати за раме: „Немојте је дирати, остав’те

је, нека спава, јер она већ и онако давно санка не имађаше. У осталом сумњам, да ће дуго спавати, јер врућица се не слаже с мирним сном.“

— Како је дошла овамо, упитах је тихим и тужним гласом.

„Нађена је једне ноћи на улици, де спава под једном капијом, куда се од ветра и кише морала заклонити.“

— Ах! На улици! Под капијом! — рекох горким гласом гледајући разрогаченим дивљим очима у надзиратељку и ја стискох једном руком чело, а другом груди, благи боже! ја незнам како несам у том тренутку памећу пореметио!..

„Данко! Мила Данко! почех сада тихо нарицати гледајући сироту, како је са вим опала, како се преко целог лепог лица превукла нездрава боја, румено — жута: „Данко! Отвори очи! Ево је Миливој код тебе! Ах! Ја хтедох да метем своју тугу на твоје срце, не знајући, да је твоје срце још пуније рана него моје!“

Не прође ни четврт часа, а Данка тешко уздане и поче рукама мицати, и ја видех, да се буди, па као запета пушка гледах у њу. Њене дуге трепавице на једаред се раставише и плаве, сетне очи падоше одма на мене.

„Миливоје!“ викну Данка сасвим изненађена радосним гласом и пружи ми обе руке своје, да ме загрли. Ја је пољубим у врело чело и моје сузе падаху на њено увело лице.

„Слатка Данко! Мени пуца срце тебе гледајући... Ах! Како смо бедни! Но само да оздравиш, да једном оздравиш, па ћу и ја одма срећнији бити, јер твоја срећа ми је од сад цел живота мога.“

— Кад оздравим,је л’, Миливоје! Ти ћеш ме опет к себи узети? — упиташе ме Данка гледајући ме оком пуним суза.

„Оћу, Данко! Оћу! За тебе ћу једино да живим!“

Данка ме ухвати нежно за руку и поче тихо јецати: „Пусти ме, брате! да плачем, јер ово су последње сузе, па кад ове исплачем, онда не ћу више никад плакати.“

И она дуго, дуго плакаше, а плаках и ја с њоме...

На једаред преста плакати и тихо ме упита: „Да л’ се Љубица удала?“

— Удала се — одговорим горко смешећи се — но ми је немој више спомињати! Ах! Ништа јој друго не желим, већ да се само једаред у животу своме заплаче овако, као ја што сада плачем! Но реци ми, Данко, како си овамо дошла, јер надзиратељка ми рече, да те нађоше ноћу на улици под једном капијом да спаваш? —

„Јесте!“ рече Данка и поче опет плакати. „Мене отпустише из службе ни криву ни дужну. Деца полупаше у отсуству моме неку стаклад, па за то стадоше мене да грде, за што несам на децу пазила! Али то не беше прави узрок, што ме онако неправедно нападоше ја знам, да је свему томе узрок Софија, најстарија ћерка жилинскова, јер она ме од неко доба не могаше да трпи, луда!ваљда се бојаше, да ћу јој преотети љубазника њеног! Ја ни сама не знам, како ми оног дана беше, бејах и ја сувише раздражена, јер кад ми рекоше, да могу из њиховог дома ићи, ја скупих све ствари своје, што имадох, и бацим госпи пред ноге: „Ево вам за ваша стаклад!“ рекох увређена и ожалошћена, и одма одох, да себи другу службу тражим. Ја бејах врло слабо обучена, а ветар и киша беху тако ладни, да стадох одма дрхтати. Почех се после кајати, што сам ствари тамо оставила или за што се несам бар боље обукла; али онда ми то не падаше на памет, а после не

могох и не хтедох се више натраг вратити. Цели дан ходах тамо амо, али нигде не могах службе наћи. и ја мишљах на тебе, на тебе, Миливоје! и плаках ходајући улицама. У том се спусти ноћ и ја још не знадох, де ћу и како ћу? Киша још падаше и ветар непрестано дуваше, и мени почеше на једаред ноге да клецају, глава ми поче сва горети и севати, очи ми беху пуне суза, мене поче несвест да хвата, ја почех посртати, ја не могах више на ногама да стојим, и код прве капије спустим се на ладни, мокри камен, мислећи да се мало одморим, и де морадох одма и заспати, јер ја ништа не знам. шта се после са мном збило. Кад сам к себи дошла, беше опет вече, али не бејах више на улици, већ овде у постељи.“

Кад ми Данка ово приповедаше, мени се чињаше, као да јој свака реч велика и тешка клетва на мене несрећнога, јер да не одох Љубици, не би тога ничег било. О Љубице! Љубице! Да могу овом клетвом као венцем да ти чело накитим, да могу ове сузе да ти на срце проспем, ни змија се не би на ватри тако превијала, као што би ти! —

У том дође надзиратељка и рече ми да се морам удалити, јер у ово доба морају болесници сами бити. Ја се одма опростим с Данком сузним оком и изиђем на поље праћен од надзиратељке, де је упитам, како мисли о данкиној болести?

„Да вам истину кажем, по лечниковом мнењу доста је опасно. Но ваш долазак сад је по свој прилици потресао и то ће кризу ускорити, а да ли на боље или на горе, то зна онај један једини!“ И тако говорећи погледа горе у небо. —

$^{21}/_{11}$.

„— Данас рано дође ми мој друг и саученик, којем сам ђаке своје на поучавање предао, да ме пита, шта мислим радити? Ја му рекох, нек их поучава још и даље, јер ја не могу, догод се једном не извучем из овог загушљивог, болесног стања. После тога одох одма у болницу Данци својој, де се дуго бављах... Данас јој много боље беше, ах! како би ми велики камен са срца спао, кад бих је опет здраву и веселу видео! —“

$^{22}/_{11}$.

„— Докле ћу тако живети у грозничавој неизвесности, у страху и више у очајању него у нади! Благи боже! Зар мени нема лека?.. Мислећи на Данку, како јој данас беше тешко, како цели дан не беше при себи, већ у великој и љутој ватри, како јој очи беху пуне суза од тешка бола и великих мука: бацио бих се на земљу, да је грлим и да на њој плачем и да наричем, како ме срце боли!.. —“

$^{23}/_{11}$.

„— Не могах скоро целе ноћи спавати мислећи на Данку; а при том ми непрестано и Љубица беше у глави и појављиваше ми се у разним појавима: час сеђаше код гласовира и свираше и певаше тако дивно и тужно; да бих се јадан од свег срца слатко заплакао, час стајаше поред мене држећи главу на мојим усколебаним грудима, а час је опет гледах, како јој венац главу краси и како је девер к олтару води, и ја узалуд почех трти и очи и чело, да је из главе истиснем и да о њој више не мислим, ах! као какав демон гони ме слика њена, па не само да ме мори, већ ме свега крза! — Кад је свануло, мени као да је један камен мање на срцу и ја одем одма у болницу, да видим, шта ми Данка ради. Она беше и данас у ватри и мукама, али опет бар знађаше за себе и могаше се по мало са мном разговарати. Ах! Као каквом несрећнику, који на целом свету нема никог свога, што се срце

згрева и нада оживљује, кад дође на гроб својих милих умрлих: тако је исто мени сада, када седим поред Данке. Кад се у њу загледим, у њене плаве, сетне очи, из којих невиност и нада тако лепо вири и које опет као да море туге оће да изразе: то ми постану осећаји тако врели, тако живи, и ја не бих ништа друго, већ само плакао...

Пошав из болнице рече ми надзиратељка, да Данку сутра опет за цело посетим, јер се лечник изразио, ако сутрање болове преживи, даје се поуздано надати, да ће скорим оздравити.

„Сутра је дакле решење!“ рекох чисто уплашен, а срце ми поста на једаред тако немирно, као да оће из груди да искочи. —“

(Наставиће се.)

ГВОЖЂЕ.

(Природно-научан панегирик)

Стари грчки писац Хезијод поделио је време, од кад човек на земљи постоји, на четворо: прво је доба назвао златним, друго сребрним. треће челичним, а четврто у којему је и он сам живео, гвозденим. Сањалачке и лаковерне душе увек су готове на прошлости се сунчати, а садањост им је сам грех и зло. па ма ова ону и надмашивала. Па ипак оно представљање историје у слици сасвим је на свом месту.

Три хиљаде година спустише се ево у море вечности, како Хезијод рече, да наше развијање иде у натраг; и да историја његову изреку потврђује. то већ одавна не би било никаквог неплеменитог метала више, којим би се време, у којему наше колено живи, обележити могло. Али је на срећу сасвим друкчије. Сравњујући векове, који један за другим долазе, ми долазимо до уверења, да је напредак непрекидан и постепен, и да култура у свом напредном току, оплемењује човека и душевно и морално.

Прошлим вековима је први људски живот на земљи био слика чисте невиности, пуна идилских осећаја; но у том се вараше и прошли векови а такођер се варају и сви они, који тако држе. По нашем данашњем знању можемо само то мислити, да су први људи били животињски створови, који се само за своје телесне потребе брину, јер не бејаше нити друштвеног поретка, нити нравственог присиљивања нити душевне тежње. Та њихова невиност небеше невиност непокварених добрих људи; то беше невиност, каква се само у првобитном дивљаштву налази, а њихови идилски осећаји ограничаваху се сигурно само на осећаје угодности, који су се онда појављивали, кад су с тешком муком набавили шта ће јести. То доба не беше дакле доба златно, него пре челично, у којему је појединац сваки за себе приморан био уложити сву своју снагу, па да дође до незнатног али с тешком муком постигнутог првог успеха. Ово је сасвим противно од нашег доба, у којему је додуше подела рада изведена, али ипак имаде општих тежња.

Но и за хезијодово колено не може се рећи, да је гвоздено; тек ми заслужујемо ту ознаку, али не — као што се пре мислило — као символ суровог, јадног и жалосног, него као символ рада и напретка.

За времена хезијодова било је врло мало оруђа, код којих је који делић био од гвожђа; дакле Хезијод је тада

смео с презирањем гледати тај учтиви, крти метал. А доцније, када је понајвише служио ратним цељима; када је за собом само смрт и пустош остављао; када је његова демонска сјајност на сунчаној светлости одсјајивала; када је миран рад, којему је гвожђе од одлакшице бити имало, с белегом ропства оскврњен био — тада најмање беше за ње време да га когод поштује. Наш век, који вредност једног човека одлучује не по броју његових раденика, него по његовој личној привреди, и који је из поштовања према успеху рад на висок степен части уздигао, тек наш век уздигао је вредност гвожђу, употребив га на корисне цељи у таковој мери, којој ее нико ни надао није.

Куда год наше око бацимо, свуда нам се гвожђе указује као веома важан фактор — у маленим радионицама као и у грдним етаблисманима (заводима), које пара оживљује; у нашој кући, на пољу код ратара; на друму, који шине просецају, а и на узбурканом мору, које секу лађе оклопнице. Гвожђе је најизврснији материјал за наше машине, које ухиљадују људске руке; гвожђе је средство, са којим ми савладану муњу гонимо по жици с таком брзином по свету, чију величину ми ни замислити не можемо; гвожђе је пут, који међусобно зближује стране народе, који их братими, који им одлакшава додир ради заједничке културне тежње.

Да, да, наше је време збиља гвоздено. Ми смо народу скинули с руку ланце, који су га стотинама година стезали; ми смо од ропских ланаца сковали оружије против сваке својевоље. Што пре никад — ми смо данас наоружани и увек спремни били да нападамо или да се бранимо, и ако борбе никад не желимо, нити је тражимо.

Веома је важно а можда и најважније оно оружије, којим друге бранимо; ово до душе не може смртно ранити, али може увек противника оборити. То оружије јесте наше гвоздено перо, што је у борби за слободу, ред и напредак многи одл чан мегдан одржало, што му ни сами крупови топови порицати не могу. Али моћ његова расте с његовим раширивањем — заиста снажна полуга за културу наше будућности! — и у оној мери, у колико се оружавање с тим можда најситнијим оружијем усавршавало буде, нестајаће страха, који многим притискује груди.

Гвожђе је најречитији сведок нашег напретка. Цватење заната, земљорадње и индустрије оличено је у гвожђу. Тешко да има које људске делатности, где гвожђе не би имало учешћа; сведок су нам бе:бројна оруђа, инструменти, апарати и машине. Наши пенати (кућевни богови) седе на гвозденом огњишту и кувају у гвозденим судовима; у гвозденим касама лежи сакривено наше благо; гвоздени намештај красе нам наше станове; гвоздене пећи греју нас зими. Ми од гвожђа градимо разне кућице по нашим баштама; с гвожђем премошћујемо валовите реке и путујемо по свету на гвозденом коњу, који се паром рани!

Гвожђе је огледало нашег доба. Оно је демократске нарави, јер рад потпомаже, а не као племенити метали, који уче рад презирати; оно тежи за општим благостањем, којему је гвожђе у том једнако, што вредност своју налази у што већој раширености, а не као племенити метали, који волу лењо лежати на једној гомили.

(Свршиће се.)

ЖУМБЕРАЧКА УНИЈА.

ГРАЂА ЗА СРПСКУ ИСТОРИЈУ.

Од Ђ. Рајковића.

(Наставак.)

Сатисфакција, која је дата владици Јакшићу споменутим декретом, јако је обрадовала митрополита Ненадовића. Он под 29 дец. 1760 пише владици у Беч: „Преосвященный Господине Епископе, Брате мнѣ вселюбезнѣйшій! На истой овой Пощи, на коей Вашего Преосвященства дражайшее под 22-мъ сего пріахъ, срећу имѣхъ и Всевысочайшимъ Царскимъ Рескриптомъ извѣщенъ Бити, да на предложеніе Г. графа Петаціе Ексцел. естесе Ваше Преосвященство доволно отговорили, и оправдали, и о томъ Єго Єксцеленціи Репримандъ чрезъ Надлежателство послатъ, по коемъ мислимъ даће и самъ Г. Генералъ, и подручна Господа Офицѣри болшимъ опаствомъ нашего Клера касатисе. Ја оваковой Праведнѣйшей Резолуціи срдечно сорадуюсе, и желимъ тоя дуговѣчному храненію радовати се моћи.

Да е жумберакъ привезанъ Всевысочайшей Резолуціи отъ 8 септ. 1759 утѣшеніе ми есть, и надежда стална, да ће съ слѣдовати имущомъ Коншкрипціомъ закону, ц'рквамъ, священству, Вашей Епископской Іурисдикціи и Народу правый оправакъ и до послѣдка покой быти, само толико, что ће между тимъ Народъ Священослуженія лишати се, ради дотлѣ возбраненнаго Священниковъ намѣщая, обаче при томъ паки утѣшати се естъ егда Вашему Преосвященству и до Коншкрипціе входъ у жумберакъ допущенъ есть. За то да Вашимъ у прошаствію к' Бечу изъ жумберка изгнаніемъ нападшее Народу нашему Малодушіе двигнетсе, прилично бы было, да сад Ваше Преосвященство у Повратку к дому чрезъ жумберакъ пођете, и колико толико кад' нарочитыхъ Священниковъ приставляти не допуща се, Людемъ утѣшеніе принесете, и Всевысочайшу садашню Царску Резолуцію іавите, даће быти Коншкрипціа и да дотлѣ само Священнике ніе допущенно намѣщати, а послѣ да хоће быти, и тако мислимъ, да Народъ, кад' види да Вамсе сад по овой заповѣди оне силе нечини, кою су у првомъ доходу учинили, добитиће Ревностъ, и страхъ официрскій у дѣлу закона отложити; зато іа судимъ да остале предѣле Епархіе Ваше чрезь Ексархе визитирате, а по жумберку вазда сами у Персони проходите, доклѣ зараслу бахчу окрчите.

Чтосе код ихъ Ексцелленціе Господина нашего Президента Барон Бартенщайна упитати намѣравате о Вашемъ до Коншкрипціе у жумберку обхожденіи, всегда полезно есть, и тко пита, пута незалази. обаче савѣтуемъ еще пробавити се ту, доклѣ она заповедъ на Петацію у Генераліи прочуе се, да другоячіе кад бисте унутаръ дошли неизвѣтуютсе, да за ню у тако краткомъ времену разумѣти могли нѣсу.

А Копію, каква е заповѣдь на Г. Генерала Графа Петацію отишла, есть ми Г. Агентъ нашъ овомъ пощомъ послао, само за себе изволите Ваше Преосвященство такођеръ едну узети, да у потребномъ случаю можетесе управляти".

Владика се заиста у пролеће 1761 кроз Жумберак вратио из Беча кући, стигавши 17 марта у Метлику онај исти дан, кад је главни наместник унијатског бискупа Петар Вуксановић од жумберчана, који ће последњи измаширати, у Прибићу под ведрим небом а у присуству капетана Волфа и обрлајтнанта Ка-

пустића изискао потписе и крстове, као сведоџбу да су заиста унијати. Ту потписаше не само оно неколико унијата, но и многе православне на унију нагонише. Капетан Ловак, као батаљонски комендант, у свом извештају, што га је о том под 20. окт. 1761 поднео грофу Петацији, вели да су Волф и Капустић опомињали људе, „wer nicht will, so solle er auch nicht gezwungen werden“, па кад је попис учињен, да су и опет људи питани, „ob etwann einer hierzu gezwungen worden seye, um nicht nachgehends zu sagen, oder sich zu beklagen, dass er hierzu gezwungen worden ware“; на што — вели — сви одговорише, да је то њихова слободна воља, да су сви задовољни с бискупом прибићким и да желе под њим остати док су живи. Чудне бруке официрске! Та да међу тим унијатима није било и православних, од куда би се могло мислити да се унијатима чини насиље, кад се вели, да су они од добре воље унијати!? Вели се даље у ловаковом извештају, да је главни наместник унијатског бискупа, Вуксановић, изискао потписе и крстове само од они, који у табор полазе, једино из тог узрока да се тамо не отпаде; међутим у споменутоме попису унијата наоди се и име удовице Беливића и још неколицине њи, који се за сву кућу потписаше, као н. пр. Нико Радовинац и остали, који осташе дома. На челу пописа стоји: „Wir Endes unterschriebene bekennen krafft dessen vor uns und unsere Familien mit unserem Eyd, dass wir in alten Griechischen Ritu in wahren Catholischen Glauben unter Röm. Pabsten leben und sterben wollen, und niemahls anderen Bischoffen oder Geistlichkeit als jezigen Herrn Bischoffen Bossichkovich, und seinen würcklichen Unirten mit Röm. Kirchen Nachfolger, und von ihnen uns gesetzte Geistlichkeit erkennen und erhalten wollen. Alle aber Schismatische Bischöffe und Geistlichkeit beschwören, dass sie unsere Befreundte und Nachbahren nicht verführen sollen“. Потписани дакле заклињу православне владике и свештенике, да не чине унијатима криво, да им њихове сроднике и суседе (који никако и нису у табору, већ код куће) не наводе на отпађивање. Како се могу на отпађивање навести они, који наше свештенике заклињу, да то не чине!?

Од жумберчана уграбише нам на тај начин у унијате: Вишошевиће (Јанка и Мика; Мику је тада било 75 година), Вукашовиће, Станиће, Видовиће, Чучиће, Јелениће, Сјеверовиће, Гвоздановиће („Ja zdolu podpisani posvedochiti morem, da ljudi vissepopisani dali jesu ove krisse (криже) dobrovolno i ja takaisse na mesto mojega krissa podpisivam se iz mojom rukom. Vid Quosdanovich, Ober Lieut. manu propria“), Деливуке, Бубановиће, Рушнове, Врапчевиће (међу овима Милоша „gegen 90 Jahr alt“), Пера Кекића и Васа Перишића (обојица „über 100 Jahr alt“), Вукшиће, Басташиће, Ковачевиће („Ja Jovo Kovachevich valujem da ni jednoga ne selim (не желим) Biskupa nego Pribichkoga“) и т. д.

Човек не уме себи да представи ону безразложну смелост, по којој се Петација направио неки дели-Петација, те се одважио на корак тога пописа, у наточ јасној вољи царичиној! Споменути царичин декрет на владику Јакшића под 18. дец. 1760 наглашује, да владика не упражњава своје јурисдикције у Жумберку, „bis nicht in Beyseyn beyder Theilen vorzunehmende unparteyische Revision, welche aber nicht wohl ehender, als nach hergestelten Frieden, da die Gränitzer wiederum zu Hause sich befinden, vorgenommen werden kan, geschehen seyn wird“. И ипак је Петација

смео то урадити мимо царску заповест, само да владици препречи пут у Жумберак и да може тамо слободније за унију жарити и палити.

Није било доста прозелитства за жумберчане на дому, него се Петацијa особито преко обрстлајтнанта слуњске регементе грофа Херберштајна попаштио, да се и у табору нагањају жумберчани на унију. Херберштајн не само да жумберчане без разлике није пропуштао богослужењу и свештенству нашега закона, него је још на заповест грофа Петације наместио у жумберачкој кумпанији два официра, који ће војнике одвраћати од наше цркве а гонити ји у римску, не обзирући се на то, што је у истој кумпанији већина православних. Њи 37 жумберчана са својим војничким капеланом из табора у Герстесдорфу у Слеској (под 12 авг. 1761) туже се владици на офичирско насиље; владика поднесе њиову тужбу преко митрополита царици те од војеног савета под 27 сепп. 1761 стиже заповест и Петацији и Херберштајну, да одговоре на ту тужбу. Херберштајн се пита „von vem der Hr. solchenfalls den Befehl hierzu (т. ј. на одвраћање од наше. а на терање у римску цркву) überkommen, angesehen der dissfällige Vorgang, nachdeme Jhre Kays. König. Mayt. in der Religions Übung mit keinem Zwang fürgehen zu lassen gemeinet seynd, der allerhöchsten Intention vollkommen entgegen ist“, а опширну заповест на Петацију стављамо ево у преводу под ноту.*)

(Наставиће се.)

*) „Преводъ с' Немецкаго оне заповѣсти' коясе есть именемъ Высоко-Славнаго Хоф-Кригс-Рата Гдру отъ Петаціи из' Беча под' числомъ 27-го Сектем. 1761-го лѣта послала' (Послѣ титула.) Из' ова у садашнѣ время опетъ натрагъ посилаема оба оригинална заключенія може Господаръ болѣ разумѣти, чтое Епископъ Карлщатскій Греческаго неуніатскаго закона Даніилъ Іакшичь на Всевысочайшая Мѣста представіо, и о чемъ таковая просио есть. Како даклѣ по онини под' числомъ 8-го Сектем. 1759-го и 7-го Априлія такожде 18-го Декем. 1760-го лѣта послатими заповѣдии, неможесе реченному Епископу забранити, чтобы онъ у жумберскіи дищриктъ слободно неулазіо и кроз' таковый међу тымъ непроходіо, о коемъ воля да Господаръ и Слуинску Регіментску Команду еданъ за свакый путь настави, како има и ова то исто позорствовати. Тако Ниово Цесаро-Кралевское Величество опетъ остаю при оной горепоменутаго 18-го Декем. 1760-го Года послатой заповѣсти, да се то есть неимаду дотлѣ нинайменше какове Новчне ради закона починяти. доклѣ се годъ небуде послѣ учиненнаго Мира Све Граничное людство опетъ код' куће нашло, и тадаръ правая Конскрипція илити описанѣ онихъ у реченному жумберскому дищрикту населенних униратихъ и неуниратихъ свершило, какосе и горепоменутому Епископу несоизволява до того истаго времене Визиту чинити, или друго что таковое пред'узимати. аписе паки има онъ по нѣгову достоинству са свакимъ поволствомъ дочекивати, а навластито да отъ нѣга отъ скора особито обявленный Поступакъ, какосусе то есть векъ инозіи отъ нѣговихъ единовѣрацахъ на унію принуждавали, есть цѣло противъ Ниова Цесар. Кралевскаго Величества Всевысочайше Интенціе илити Мысли; Кой нису намѣренніи допустити, да се има тко у уживаню закона са Сыломъ нагаияти; за то да има Господаръ свой крѣпкый отговоръ намъ сверх того что скорше послати, како се и садашный Комендантъ отъ оне у войски стоеће Слуинске Колоне Господаръ обристлайдинантъ Графъ отъ Херберщаина хоће у свое време за ово исто питати. У Бечу, како Горе.

Да предходящый Преводъ чрезъ мене из' мнѣ представленнаго Інструмента, сему во всѣмъ равногласно изложился есть, лучшего для вѣрованія Свидѣтелствуетъ мое Приуготовленіе, в' Вѣнѣ 14-го октомвр. 1761-го Года. (М. П.) Савва Лазаревичь с. р. Цес. Крал. Іллр. Преводчикъ и Агентъ.“

ЛИСТАК.

ИЗ „НАРОДНОГ ЛЕКАРСТВА“.

(Прилози за целокупну „нар. медицину у Срба“.)

(Свршетак).

7. Урок. Урећи се може очима и онда одојчад немају мира ни сна и по вазда се деру. За то матере, ако су биле у какову друштву ил' су им децу сувише цмакали или им се гојазним и лепим чудили, — пре него што ће дете положити у колевку, умију га водом из уста и убрисавши својом сукњом ил' кошуљом, прекрсте га дваред и рекну: „ко Н. (како је име детету) уреко, у д... утек'о“. — Већа деца ако су сетна и невесела и често прилежу па још ако се туже на главобољу, та су зацело уречена и њима се тада баје од урока лижући чело и развлачећи паоцима до слепих очију, овако: „урок седи на прагу, урочица под прагом, урок риче, урочица разриче, разричу се уроци к'о челе по гори к'о мед по трговини“. —

8. Позледа. Под именом позледе разуме се повреда коже и меса. Кад се рана (мања повреда код деце) завија са сажватаним добро посољеним хлебом, црним луком или насољеном сланином, одведе жена дете на ђубре и тамо нађе очупано каквогођ перо и њиме мотајући око ране, баје на глас (кад дете вришти), овако: „пошла позледа по песку, убола се на треску, на глогов трн; шта јој је лек? Кокошије перо, пауново перо, да је блага к'о мајчино млеко“. — Код већих и великих повреда лечи се кореном траве „гавеза“. А често се на ране мећу и ове траве: боквица, рогата трава, репув, карација и т. д.

9. Зуби. Жена кад је под бременом не ваља у један дан да једе меса и рибе јер тада дете пати од зубобоље и пољачине. — На шупље зубове и шкрботине меће се тамјан, да се зуб до корена окруни.

10. Коса. Има извесних дана у години кад ваља (и не ваља) девојке да перу главе. — Кад мати очешља своју девојчицу, рекне: „коса доле, а девојка горе“ (да расте). —

11. Красте. Оне се засипљу сувим белилом или мажу киселим млеком у ком је самешан ситно утуцан плаветни камен. —

12. Брадавице. Басма од брадавица: кад се секне месец (уштап) у вече ваља се месецу окренути, прстом брадавице протирати и триред рећи: „без оца се зачела, без матере родила, без имена погинула“. —

13. Шуга. Шуга се лечи са корењем девесиља или — што је врло опасно — са чистим свињским салом у коме је удављен 1—2 лота живе, мало дракца, каткад и плаветна камена.

14. Набој, убој. Кад се тело повреди тупим оруђем ил' се когођ угрува те крвне жиле попуцају но кожа међутим стоји цела, нагњечена, онда се обично мећу врући облози или се камфор у ракији употребљује за натирање или се прави убојно камење и то на овај начин: успе се у тањир чисте комовице ракије и онда се парче црвене креде (убојни камен), донде таре по њој док сасвим не поцрвени, за тим се убој или оток с отим маже и завија.

15. Окобоља. Лекара мора хладнокрвност оставити кад види како прост народ своје највеће благо овога света — очињи вид — упропашћује и кушајући сваки препоручени му народни лек, очи исквари и најзад ученом лекару за помоћ прибегне. Видео сам болесника који је своје очи мазао белилом справљеним од живе. Други опет лечи своје бóне очи барутом, ракијом, мокраћом, шећером и т. д. — Бадже се ваде из очију увек простим вожевима и опет врло смотрено и с' успехом. Да ли и мушкиње гдегод оперира — не знам.

16. Пуштање крви. Као свуда тако и у овом крају народ много држи на пуштање крви и има их доста који без узрока сваке године, поред све оскудице у крви, редовно је пуштају (већином у пролеће). Пијавице и купице су ређе. — Крв те изела! Крв те сукала. —

17. Црна вода. Код неких грудних болести особито код крвавог кашља, шуљева, трајне промуклости, сипње, — даље код шкрофулезних болести и разних отворених рана пије се такозвана црна вода или лоза (слатко дрвце) са врло строгом дијетом, и једе се несслана погача.

18. Трнија. Кад човек по вазда и много једе а међутим је мршав, народ држи да тај болује од трније. Слушао сам да такови болесник ваља да једе из валова из ког свиње ждеру, па ће га трнија оставити. — Изела те трнија!.

19. Чини. Од свију чини, слушао сам (у Кикинди) да је најстрашнија иноћа — ал' о њојзи ништа више не знам. — Баје иноћу.

Под Сегедином, на дан безмитни Врачева.

Приложио Светозар Мл. Бајић,
срп нар. учитељ.

КЊИЖЕВНОСТ.

Буквар за српске основне школе одобрен од школског савета. У Новом Саду. Српска народна задружна штампарија. Издање А. Пајевића. 1875.

За то, што је овај Буквар по својој садржини изврстан, морамо замерити за што се није мало боље пазило и на језик. Ми ћемо неке погрешке навести само за то, да би се писац боље обазрео на језик при другом издању. Прво и прво греши се, што се не пише чисто једним дијалектом, него се увлачи нехотице по где што и из других дијалеката. Као што је у дијалектима писац недоследан, тако је недоследан и при писању х, те пише: *Глухо доба*, *Духови* (38 ст.), *трбух*, а овамо опет: *тице су итре* (41.), *сувога* (44), *шта је ситније од проје* (47.), *глува недеља*. После писац употребљује рђаве облике, тако: *вршиоци врше* (38) место *вршу*, *дрва су висока* (40) место *дрвета*; *памтети истинито* место *памтити*; *Уторак или вторник*, место само *уторак или уторник*, а *вторник* нека путује у Русију, *дванајст* (52) место *дванаест*, *Од брашна не сејана* место *несејана*, па *сијне иза облака* место *сине*. Многи погрешно умећу ј у речи *синути*, те пишу *сијнути*, што не ваља, јер ј ту нема места, као што се види и из старога словенског језика: *син*ѫ*ти*. На послетку, кад већ писац пише по Вукову правопису, онда нека пише бар и место *усчупа* (59) *ушчупа* и т. д.

У Карловцима. Ј. Ж.

УМЕТНОСТ.

* **(Српско народно позориште.)** Српска народна позоришна дружина обишла је од 30. априла о. г., као од дана када се на пут кренула, ова места српска: В. Бечкерек, Меленце, В. Кикинду, Темишвар, Чакова и Вршац, где ће се бавити до последњег нашег новембра, па ће онда или у Нови Сад доћи на зимниште, или ће отићи најпре на једно два месеца у Панчево, ако се тамо скупи претплата на 24 позоришне представе, па ће тек онда доћи у Нови Сад, да проведе овде остали део зимнога времена. Целу зиму у једноме месту провести веома би тешко било у садањим оскудним временима. На целоме своме путу ове године позориште је већином прилично добро пролазило, осим у В. Бечкереку, где је знатну штету претрпело, по својој прилици с тога, што су настале биле на једанпут врућине, па свет није хтео долазити у позориште, и ако га се могао за пуних 7 година зажелити. Мађарске и немачке новине што излазе у В. Бечкереку и Темишвару с похвалним признањем спомињу глумачку радњу нашега позоришта, наводећи, да се така добра глумачка игра и складна целина у представама тешко може наћи и на њиховим најбољим позорницама. И неки немачки и француски писци, а нарочито знаменити писац књиге „Les Serbes de Hongrie“, о којој је и у овоме листу било спомена, с похвалом спомиње цео наш рад око позоришта, и у опште са свим је задовољан са уметничким напретком наше позоришне дружине. Када дакле и страп нама не баш наклоњени свет признаје, да није увек лоше што је наше, онда би била заиста велика грехота, а од света зазор и срамота, да клонемо духом, па да не чувамо наше позориште као зеницу у оку и да га не узмемо под заштиту своје народне части. Времена су, истина, тешка, ал' се баш на муци познају прави јунаци, баш у тешким временима треба посведочити, да смо истинити пријатељи просветном напретку рода свога.

Мислимо, да нам није потребе доказивати, да би престанак нашег позоришта био неописан удар за нас, нити бисмо се од те ране могли скоро подићи. Покрај грдне штете за народни језик и књижевност, и за цео наш друштвени живот, служио би такав догађај свима противницима нашима за доказ, да смо незрели за виши духовни живот. Кад би наше позориште још и сада после оваког напредовања морало престати, нема изгледа, да би се ико икад више усудио и *мислити* а камо ли *радити* да га опет приведе у живот.

Од тог удара може нас само то спасти, ако ускратимо себи њему за љубав једну од најмањих наших таштих посластица, па ако је жртвујемо услади целога народа. Колико и колико има прилика, где се у нас прелива изобила. Определимо само оно, што се у таквим приликама *прелије*, народном позоришту, па ће имати више него што ће моћи потрошити. Испрва се то чини невероватно, али ако испитамо наш живот и наше обичаје потање, и ако потражимо све оно, што је сувишно а на што се у нас просипа новац: то ћемо наћи за цело, да ће стотинити део од сувишнога, ако га сваки од нас верно жртвује, бити доста, да избави народно позориште од вечите кубуре и да га утврди за навек.

СИТНИЦА.

(Цар-демократа) У неком бечком архиву нашло се пре кратког времена једно писмо цара Јосифа II које ево овде у верном преводу доносимо свету на виделo, да види, како се и под царском круном може налазити глава, у којој има истинске тежње за правдом, за једнакошћу свију сталежа.

Ово је писмо писао Јосиф некој удовици, која је искала за свог сина једно место у војсци.

Писмо гласи овако:

Лаксенбург, 4-ог августа 1787.

Госпођо!

Ја не увиђам ни најмање обвезаност владареву, да своме поданику само зато подари какво место или звање, што је овај од рода племенитог. А имате ли Ви можда у Вашој молбеници каквих замашнијих узрока, него што сам их мало час горе навео? Не реците, да је Ваш покојни муж био заслужан ђенерал и племић од куће одличне; а ја Вас уверавам, да се онда више чему можете надати од моје милости.

Госпо! Може ко бити син ђенерала, али не мора ни најмање бити способан за војника. Ако човек нема никаквих других заслуга, осим те, што је случајем постао племић од одличне породице?! — —

Ја знам Вашег сина, а знам шта је нужно за војника. Сравњујући обе те ствари, нашао сам, да Ваш син нема доста карактера за ратника и да је сувише заузет својим племићским дужностима; те се ја од њега не могу надати онаким жртвама, којима би се негда могла отаџбина дичити. —

Ја Вас сажаљевам госпо, а то с тога, што Ваш син није ни за војника ни за државника, а још мање за свештеника.

Једном речи, да није ништа, осим племић, али то душом и телом.

Реците „хвала“ судбини, што је Вашем сину, кад га је већ сваког дара лишила; бар приличнa добра оставила, која ће њему можда све остало надокнадити, те не ће бити принуђен, моју милост потраживати.

Ја се надам, да ћете Ви доста непристрасни бити, па да увидите узроке, са којих сам се тако решио. Моја ће Вам можда одлука бити непријатна, али ја држим да је праведна.

Ваш Јосиф.

НОВЕ КЊИГЕ.

Књижара браће Јовановића у Панчеву издала је у најновије доба ове књиге:

Збирка народних песама за школску младеж обојега пола. Панчево 1876. Цена 10 нов.

Српске народне песме. Скупио по Срему В. М. Панчево 1875. Цена 60 нов.

Календар за писарнице за г. 1876. Цена 40 н.

Панчевац, календар за народ, са сликама, за преступну год. 1876. Уредио Панта Поповић. Цена 30 новч.

Све су ове књиге изишле у лепом укусном издању, као што смо већ навикнути од књижаре браће Јовановића у Панчеву, која се стара, да што већу збирку за народ корисних књига на свет изда и растури. Нарочито се може за календар „Панчевац“ рећи, да заслужује сваку препоруку од наше стране и желити је да у народу добра одзива нађе.

КЊИЖЕВНА ВЕСТ.

Као што дознајемо, у Новоме Саду ће од нове године излазити нов дечији лист „Радован“ са илустрацијама. Уређиваће га и издавати Стев. В. Поповић. Нећемо ништа напред да кажемо, али „чика Стева“ је увек умео децу да обрађује лепом забавом и добром поуком.

ОДГОВОРИ.

Г. П. Ј. М. у С. — Ви нам послалсте наставак од грађе за нар. медицину, али ми нисмо добили почетка. Мора бити да је какав аустријски Радаковић на пошти забацио.

Г. Свет. М. Б. у Ђ. — Хвала вам на ваљаном прилогу Вашем. Молимо да нам и оне нештампане народне приповетке, песме, пословице и т. д. пошљете, драговољно ћемо примити.

Г. Лазару М. Д. у Србији. — У вашој песми „На граници“ осећања су лепа и племенита и одговарају осећању целога народа данас у доба устанка српског, али за то је песма ипак слаба и не можемо је штампати.

„Јавор“ излази 1. 10. и 20. дана свакога месеца. Рукописи нека се шиљу уреднику, а предплата „Администрацији Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на читаву годину 4 фор. на по године 2 фор. на три месеца 1 ф. *За стране земље*: на читаву годину 5 фор.

СРПСКА НАРОДНА ЗАДРУЖНА ШТАМПАРИЈА У НОВОМ САДУ.

БРОЈ 34. У НОВОМ САДУ 1. ДЕЦЕМБРА. 1875.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

УРЕЂУЈЕ ДР. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Стални сарадници: Јован Бошковић, др. Јован Јовановић, др. Милан Јовановић, др. Лаза Костић др. Стеван Павловић, др. Михаило Полит-Десанчић, Стеван В. Поповић, и А. Хаџић.

ЈЕЛО, ПИЋЕ, ПИЈАНСТВО.

(Хумористичне рапсодије)

од Јаше Игњатовића.

I.

Јести и пити... велико питање.

Ми то питање нећемо узети тако, као доктори, хемично. Ми остављамо њима на разглабање: како се јело жваће и у стомаку вари, како се хемично преображава, како се крв, месо и кости праве, кад и како и колико треба јести и пити. Доста је за нас знати, да се јести и пити мора.

Но јело и пиће без стомака бити не може.

Стомак, права кујна, прави локомобил тела и целог живота.

Стомак зову и желудцем. И доиста и код људи је стомак желудац, желудац стомак, као код други животиња. Особито паор воле га звати желудцем, када је здрав, а утробом, када је болестан, па ма га црева болела.

Па каква је то кујна, тај стомак! Од како је света, колико се ту кувара упињало, да се стомаку угоди. Колико је требало времена и колико се мудри глава мучило, само док се измислила и начинила пита с купусом; де је пак остало мноштво јела, почињући од колебе до царски дворова? Па искуство од хиљада, можда милијона година скупило се у нашој кујни, и то све у корист стомака. И то сво колосално искуство, свакн божији дан служи стомаку, а да може овом неколико сати говети.

Сад узмимо појам стомака и јела еуфемистично, ил синонимно.

Стомак је највећи фактор у човеку. Већи нег част и слава, јер грдна већина људства пре ће се поклонити стомаку неголи части и слави.

Стомак има брата млађег, а то је трбу. То су тако два брата рођена, да их не можеш разазнати, нарочито прам јелу, да можемо опет трбу за стомак, а стомак за трбу узети. За то се и каже „трбу за лебом“ ма да стомак вари.

За љубав стомака ил трбува млоги велики и силни људи своју су науку и искуство уложили. У првобитном добу развитка данашњег човечанства морали су бити вође и краљеви, који су нова каква јела произнашли, јер то је сасма сигурно, да култура од пуног трбува започиње, а де је празан стомак, ту нема никакве благодети.

За то су се и у новија времена показали велики људи као кувари, и то све у хатар стомака. И крунисане главе се тим бавиле. Ко није јео ил бар читао на господском јеловнику „котле“ како га је справљао Лудвиг XV. француски краљ,

који је већу славу себи стекао у кујни неголи на трону. Ко није чуо, који се с таковим стварима бави, о фазанима Камбасеровим. Камбасер, најпре конзул-колега првог Бонапарта, па онда „кнез“ тако је сретан био, да је произнашао тај начин справљања, и стекао си код гурмана већу славу него његовом дипломацијом. „Faisans à la Cambacéres“ као прави ремек „hors d'oevre“ не сме фалити на великом ком столу.

II.

Декоји држе да једу да се живи, декоји опет да живе да се једе.

И једни и други имају нешто право, ма да наличи на противусловље; једно с другим стоји у сродству. Ко једе само да живи, тај додуше може се са врло малим обићи и уживање је мало, проводи пустињачки, јеремитски живот, што баш неби морало бити. Ко живи само да једе, мала разлика од кљусета.

Више их је у људству који једу да живе, ал не зато само што тако хоће, нег што морају, јер природа се и за то побринула, да се свет читав не очемери, па није дала свакоме изобиље да може живити а само да једе, но мора се и гладовати.

Та поларизација чува свет од крајности.

Стомак је већ од детињства фактор од великог замашаја. Већ почиње и моралној снази правац давати, и тај после до старости, до смрти прати.

У детињству, де је вегетативан живот силан, погледајте на децу, скоро свако дете је машкртно, ако је само здраво, а које није, ту је само јак запт границу положио.

Погледајте малог ђака ил шегрта, у руци му је воће, лебац, ил каква ђаконија ... с каквим апетитом једе. До њега стоји гладан друг, па жељним очима гледи у онога руци јабуку, поглед му моли парче, друг га свађа, и пружи му руку до уста да загризе. То ће добри другови бити и у животу доцније; ту се већ пријатељство, алијансија рађа. Неда ли му, онај се застиди, ал тај стид доцније пређе у мржњу ил безобразлук. Ено мали ђачић гледи пред дућаном на изложби кроз стакло на посластице, турио прст у уста па сиса.

Колико псовке добију господичне мале од гувернанте, кад машкрте? Какав белај начине куварице и собарице кад што из чанка нестане? А шта да рекнемо о најсиромашнијем створењу, о шегрту, кад га мајсторица изненада и уфати, баш кад прстима из шерпење месо вади?

Узмите слабог старца, ал здрава желудца, усто је лаком као дете. Слабо тело треба јелом снагу да привређује. Украти му од јела понешто, готов белај, највећа жалост и непријатељство. Ако је старац суров, одма ће сорнути на тебе; ал ни изображен неће ти лако тај панешен уштрб заборавити.

III.

Када је већ тако, да се живот око стомака као своје осовине окреће, да видимо како се једе.

Има који мало једу, ал добро јело; има који млого једу па ма шта. Но има који једу млого и добро.

Гурман и гурме, један једе фино, други млого.

Да се дубље не упуштамо у гастрономију, само ћемо нешто споменути.

Споменусмо да су се од памтивека знаменити људи бавили са гастрономијом, науком, чим и како треба стомаку угодити. У тој струци су Римљани нечувен луксус показали. И данас стоје у спомену њихове лукулске даће. Правили су јела од најређи риба, и од језика најређи птица на свету. Такав један ру-

чак ил вечера, ил вредност њена, довољна би била за засити једну читаву породицу за цела живота и још да поудају две-три ћерке ваљано.

Наравно, ту су кувари морали бити прави мајстори те струке.

Било је неке школе философске, која је придиковала: једи, пиј, после смрти уживања нема.

Но и данданас има подоста епикурејаца, који то исто исповедају и по том реду живе.

И то живе од горе до доле у палатама, и у рибарским колебама.

Но имаде и такови, који оно и онолико једу, што им је таман, или једва за одржање живота нужно, и то без разлике, били они могућни или сиромашни.

Јела и њихово справљање имају своју историју, своју књижевност.

Јела се најпре измисле, справе, па онда једу.

И који измисле какову добро јело, што досад неби познато, тај је реформатор, тај је Колумб, нит има од тога благодарнијег рада. Тај се увек спомиње при господским даћама, име му је после смрти сваки час на папиру штампано, у програму јеловника, и спомиње се више са већим одушевљењем, неголи кога за плату после смрти на читуљи у цркви спомињу.

Па јошт јело као јело, кад је право јело; ал салата није ни право јело, већ полујело, па има своју литературу.

Важни људи мучили су се да изнађу бољу од боље салате, т. ј. да још бољу справе. Ту лежи велика изврсност, како треба салату мешати, да-л пре зејтин а после сирћета сипати, и колико треба чекати да се угризе.

Ми имамо фала богу доста фели салата, — али ко би за гурмане такову нову салату произнашао, која финоћом својом све досадашње надмашује, — тај је добро прошао и боље награђен, него сви србски списатељи, који су писали и који пишу, јер је одкривена тако велика тајна, која осим извесног бесмртија, одкровитељу и џеп пуни. Није чудо, кад једна тако справљена салата стаје 10—15 франака.

(Наставиће се.)

ПОБЕДИЋЕ.

Сан сам снио: На врх стене
Две се дивне слике сјаје:
Једна вам је српска вила,
Друга слика — слобода је.

Загрљене обе слике
Божанствене гласе поје,
У бој зову осветнике,
Да поврате право своје.

А зора је позлатила
Тек по врху камен-стење...
А од доле с' из тавнила
За јунаком јунак пење.

К'о хаждаја разјарена
Раширила своје ждрело,
Турадије јато бесно
Над њима се свуд навело.

Опет напред јунак хита —
Весела му била мајка!
Србин то је, па не пита,
Какова му прети хајка.

Са врх стена вила кличе,
Храбри своје соколиће:
„Не уступај, осветниче!“...
... Над ми вели победиће.

У Грацу 1875. Паво Ј. Марковић.

*

СНАХА И СВЕКРВА.

У баштици једног новосадског салаша седело је мало друштванце. Двоје младенаца: муж и жена, свекрва и ујак.

„Биће боље да се сутра врнем кући“, рече свекрва брату, који је близу ње седео, гласом, који је полако дрхтао. Млада госпа је нетренимице преда се гледала и мрштила се.

„Шта ти дође у главу“, повиче брат јој „то немој чинити! Ти си хтела овде остати преко лета, па ваља да нас нећеш сада оставити. Љубице! Реци матери, да би ти било жао, кад би отишла.“

„Ако су моје речи, које сам мало час изустила, за матер увредљиве биле, то ми је врло жао,“ рече Љубица хладно и усиљено. Милован, муж љубичин, устане узме своју матер, љубичину свекрву, испод руке говорећи јој: „Хајдемо, мати, у ону шумицу; до довече ћете заборавити вашу размирицу и ти ми, мати, нећеш више говорити о одласку, ако ме радо имаш.“

И он одведе матер у шумицу не рекав ни речце Љубици, која се такођер подигла ни сама незнајући за што. Кад подигне очи сукоби се са плавооким очима ујака, који ју је оштрим погледом мерио.

„Хајдемо, Љубице, да се шетамо. Добро ће ти чинити, да се мало прођеш“, рече ујак мужа јој.

Она климне главом ћутајући и пружи руку ујаку, те је овај узме испод руке. У једаред застане и повиче напрасито главу дижући.

„Оваки ми је живот несносан. Овде мораш имати непрестаних обзира. Мораш увек дела и речи, па и мисли прикривати, да само не повредиш осетљивост других! Знала сам шта ме чека, па сам удесетостручила стрпљење, али ипак ме издаде. Па зар да се непрестано глоҗим са свекрвом? Докле ће то трајати? Не могу то више да подносим!“

„Шта не можеш, Љубице, да подносиш?“ запита је ујак Рада. „Прву малу заваду после двогодишње среће?“

„То је, ујо, код тебе мала завада, кад ми свекрва непрестано замера, живот ми огорчава, док ми најпосле срце мужевљево не отуђи! Никад није тако говорио са мном као данас! А томе је свему свекрва крива!“ После ових речи ударе јој сузе на очи.

„Дијете, дијете“ рече ујак главом машући и нудећи уплакану госпу да седне поред њега на клупу. „За последњих осам дана са свим си се променила. Је ли то она весела, паметна Љубица, која старог ују већ неколико месеци негује и подноси?“

„Подноси!“ рече Љубица кроз плач смејући се. „Лако је тебе подносити, кад си ти тако добар и паметан. Ја тебе од свег срца поштујем, јер си ти најпоштенији човек на свету. Ти си свој век провео у раду и прегоревању!“

Старина се насмеши. „Мени, рече, твоје поштовање много не помаже. Ја сам одавна осигурао своју срећу против случајости овога живота. Али ти ми изгледаш као човек, који полива мокру земљу, а поред њега засејана леха хоће да се осуши“.

„Шта хоћеш тиме да кажеш?“

„Зар не можеш сама да се досетиш Љубице? Зар је твоја стара, самохрана, болешљива свекрва тако пресретна, да јој не треба твоје љубави и неге?“

„Шта ти говориш ујо?“ рече Љубица живо; то је друга ствар. Ја њу поштујем, али на љубав се не може нико натерати, а најгадније би било претварати се. То ја никако не могу!“

„Да, да," човек обично оно ради, што му слатко пада, и још мисли, да је то бог зна каква заслуга. То је стара ствар. Ја то из искуства знам!"

„Ујаче", повиче млада госпа „видим да ми кроз цело ово време не дајеш за право. Молим те дакле да ми кажеш отворено, шта о мени мислиш. Радознала сам да чујем, хоћеш ли казати, да је паметно мотрити на чачкала за зубе и на друге таке ситнарије, да је паметно непрестано за слушкињама ићи па зипарати. Радознала сам, хоћеш ли признати, да тако шта мора човека расрдити?"

„Ја то признајем, само имам да приметим, да су и друкчији људи горе шта трпели. А ти не можеш да трпиш добронамерне, ма каткад и —"

„Досадне!"

„Хајде де досадне речи старе госпе. Ја пак тврдим, да си ти свакојако обвезана да трпљиво и добродушно слушаш те досадне говоре, и да им се љубазношћу одзиваш. Од оте обвезе не може те нико ослободити".

„То је већ много! Нећу и не могу се више претварати. Већ сам ти то пређе рекла. Друга на моме месту не би ни толико подносила. Ја мислим да своје дужности тачно и савесно вршим".

При последњим речима обаспе је руменило.

„Стани мило дете," рече ујак смејући се, „већ видим да морамо мало даље почети. Шта ти називаш својим дужностима? Нежну љубав према мужу и деци, бригу за њихово благостање, слободан, сретан живот овде на салашу, дружевност, к тому још ред и чистоћу у кући — све што ти радост и задовољство доноси и што без великог напора вршити можеш? Мислиш ли да су то све дужности човечије? Зар он нема већега задатка? Драга моја Љубице! Није то никаква особита заслуга, ако жена свога мужа љуби, па ни код оне жене, која се бори са сиротињом и невољом. Која жена мисли да бог зна шта чини, ако мужа љуби, та је иста као човек, који себи уображава, да бог зна шта чини, ако свој посао обавља. Љубав жене разуме се сама по себи — заслуга је у томе, кад ко чини више но што је обвезан, кад се бори и одриче. кад сам себе жртвује и прегорева у служби за целину."

„Ти си сувише строг" рече Љубица тихо, „могу те уверити, да би многе друге безобзирније и неотесаније биле према њој, а ја сам се увек уздржавала —"

„Јесте. јесте, увек се могло приметити, да се уздржаваш, рече ујa смејући се, „па шта мислиш, драга Љубице, да ли ће се твоја свекрва после таких малих, пријетних призора из небуха променити, хоће ли она постати изображенија? Хоће ли престати разговарати о чачкалицама за зубе, о слушкињама и другим ситнаријама?"

(Наставиће се)

ОТРОВНЕ СУ...

(По Хајне-у.)

Отровне су песме моје,
Може л' бити друкче, ој?
Отров си ми ти насула
У цветући живот мој!

Отровне су песме моје,
Може л' бити друкче, ој?
Кад у груди гује носим....
А и тебе, цвете мој!

П. Е. К.

БЕЗ ОЦА И МАЈКЕ.

Роман у две књиге.

од

ПЕРЕ РАДУЛОВИЋА.

Друга књига.

(Наставак.)

*

„— Сав свет већ сп ва и мртва тишина око мене влада, око мене јадног који не могу да плачем, а још мање да певам и за којег данас нема санка! О Данко! Данко! Склопиш ли ти очи, и Миливој ће своје брзо склопити!.. —“

$^{24}/_{11}$.

„— Збуњен и раздражен одох данас рано у болницу, де затекох Данку у највећим мукама. Кад седох поред постеље њене она ме гледаше тужним, сузним оком, али ми не могаше ништа рећи, и на моја питања: „Данко! Слатка Данко! Реци ми, како ти је?“ немо ћуташе, а по зажареном увелом образу котрљаше се једна суза за другом... На једаред се окрете од мене погледа горе и стаде бунцати: „Миливоје! Де је Мита? Добри Мита? Он се ваљда неће мене више стидети? Оће ли једаред доћи, јер ми је дуго на њега чекати, није ми тако добро, кад он није поред мене — —“ И она још дуго тако говораше већином без икакве свезе, но ипак ја дођох на једну мисао, која ми до сад још никад на памет не надаше, на мисао: „за што сиротица Миту тако својски спомиње?..“

У том дође лечник и стаде у Данку дуго гледати. Ја га упитах, шта мисли?

„Сувише је слабе природе!“ одговори тихим гласом.

— А има ли наде? — упитах опет гледајући га таким погледом, као да бих хтео одговор напред да му с лица прочитам.

Он ме погледа сажаљевајући, слеже раменима и тихо рече: „Нема!“

Ја бејах као громом ударен. „Нема! Ах! Нема!“ рекох очајничким гласом и сав поражен оборим тужно узаврелу главу на груди, које као да се залеђавати почеше. На једаред као какав поток покуљаше ми сузе, и ја почех горко, тако горко нарицати: „О смрти! Смрти! Црна смрти! О мани ми Данку, мани, па оди к мени, мене шчепај, па мене дави, јер ја ћу ти бар фала рећи, а од ње нећеш добити ништа, ништа, осим један бедан и несрећан живот, живот пун туге и суза, а од мене клетву једну, љуту клетву! Ах! Црни, жалосни дане! Проклети дане! Што морадох и тебе дочекати!.. О Данко! Мила Данко! И тебе ће дакле Миливој да изгуби? И тебе, једину наду, једину радост своју! Ах! Ти једина беше, која ме још везиваше за овај уморни и досадни живот, за овај црни и несносни свет, а кад и ти одеш, кад одеш тамо, де нам се бави отац и мајка, онда Миливој више не ће имати на целом свету никог свога, остаће сам самцит као каква шибљика на широкој пољани, и све, што ће му моћи живот дати, биће једино, да се може потуцати од гроба до гроба!..“ —

На једаред ми приђе надзиратељка, ухвати ме за раме, погледа ме тужно и још тужније ми рече: „Вас срце здраво боли, ја видим, али против бога не можемо ништа! Сирота! Како се мучи! Али не ће дуго, њој ће одма лакше бити, јер на оном свету нема више бола!“

И тек што надзиратељка ово рече, Данка поче обема рукама махати, разрогачи тужне очи и погледа ме тако, као

да би ми хтела рећи: „Брате! Помози ми!“

На једаред преврне очима, спусти руке доле, тешко уздане, уздане, ах! и издане. — — —

Ја јој одма заклопим плаве, укочене очи и посрћући изиђем из болнице на поље. Ах! Као да ми се душа отргла од телесних окова, па се с бескрајношћу спојила и читав свет туге обгрлила, тако ми сада беше. Ја гледах у плаво небо, гледах у жарко сунце и мени се чињаше, као да и они знају, како ми је?..—“

$^{25}/_{11}$.

„— Цели дан проведох већином седећи поред Данке гледајући је, како у ладном загрљају вечитог санка слатко спава. Сад нема више тешких мука, несу јој очи пуне суза, али нема ни нежног осмејка око румених, лепих усана, ах! она више не плаче, али с плачем престаде за навек и сваки осмех!.. Благи боже! Да је какав анђео умрьо, ни он не би могао од ње невиније и тужније изгледати. Ја је плачним оком непрестано гледах и не могах се довољно нагледати, а бејах при том тако миран, сасвим миран, као површина мирног мора, јер ја не имадох никаквих нада, никаквих жеља ни чежња, и ако ми срце беше сасвим пуно, пуно и препуно!..

Кад се поче вече да приближује, скупише се неколико другова мојих, да отпрате Данку са мном у њен нови и вечити дом, и кад је почеше да сарањују, ах! да су мени овако живом опело читали, не би ми сузе тако крваве биле, као сада што беху! А кад јој сандук закиваху, то као да удараху клинце у живо срце моје!..

„О Данко! Данко! Ти оде напред и остави мене самог! Но ја ћу бити бољи спрам тебе него што ти беше спрам мене, ја те нећу саму оставити, скорим ћу ти и ја доћи!“..

Њу однесоше на гробље и саранише. Ах! Што не хтедоше и мене да саране, бар бих мирно и слатко поред ње спавао; овако куда знам у овај ладни свет, коме да се јадам, пред киме да плачем, за кога да живим?!. —“

$^{27}/_{11}$.

„— О смрти! смрти! Кад си суровом руком својом Данку загрлила, што не загрлиш и мене брата њеног, па да ме опростиш једном овог досадањег, несносног живота? Што не спојиш опет брата и сестру, два бедна, несрећна сирочета, као што си им спојила оца и мајку? Али ти нећеш, нећеш. — — Ваљда знадеш да сам и онако твој, па мислиш, за што би се ти трудила, кад ћу ја и сам к теби доћи?.. Ах! Дођи ћу ти, дођи, јер моје цело биће већ тежи земљи, благи боже! како би ми добро било, кад бих био већ под земљом!.. —“

$^{1}/_{12}$.

„— Данас бејах опет упитан, шта мислим да радим с ђацима својим? Шта да радим? Ништа! Знам, да се нећу дуго по земљи повлачити и док не дође час да и ја у гроб легнем, имаћу да живим, јер сам добио своју народну помоћ. Ах' народну помоћ! Народ ме помаже, надајући се, да ће ме човеком начинити и да ћу му временом од користи бити. Мој мили роде! У мени се здраво вараш! Добиће подземни црви једну лешину више, а ти, мој добри роде, ти баш ништа!.. Ал' опрости! Опрости несрећнику! И ја сам некад лепо мислио, или боље да кажем, лепо сањао, ах! камо сада оних златних дана, кад су ми се све жеље и наде спајале у једну мисао, у мисао: венац на крсту од милог рода свога после смрти своје. И тада као да сам знао, да од овог живота нећу много имати и као награду за то хтедох да живим бар после смрти своје.. Сад сам се из сна пробудио и видим да у овом

животу немам живота, а после смрти тек ћу сасвим мртав бити! —“

$^{6}/_{12}$.

„— Данас одох на данкин гроб и понесох венац, да јој крст накитим. Ја кад умрем, мој крст не ће имати ко да кити, а она има још живог брата, па не треба да јој крст без венца буде — Стојећи на њеном гробу излазаше ми пред очи појава за појавом целе прошлости и моје и њене, и мени се живот учини као каква робија, а земља као каква тавница, на коју је осуђен сваки, да неко време препати. Данка је своје већ препатила, па сад је ред на мене, да и ја своје свршим. —“

$^{12}/_{12}$.

„— И за очајника нађе се каткад штогод на свету, што му срцу годи. Тако мени поче сада судба необично да годи и ја сваки дан идем за њом као, очаран. Ах! Кад свира штогод жалосно сасвим жалосно, онда ми се у грудима тако силно комеша, моје срце као да плива по мору слатке милине, очи ми се напуне суза, и мени је тако добро, тако сасвим добро! —“

$^{14}/_{12}$.

„— За чудо, како сам постао притворан! Више се пута смејем, слатко смејем, кад ми у исто доба срце горко плаче!.. —“

$^{24}/_{12}$.

„— Данас беше код мене Мита са још неколико другова мојих и позваше ме, да идем с њима бадње вече заједно славити. Ночеше ме тешити и хтедоше ми тугу да ублаже, као да се и моја туга даје ублажити. Но кад видеше, да ми њихове речи не годе, они одоше. Ах! Шта бих ја могао у њином друштву радити? Весео не бих могао никако бити, па бих изгледао као кип међу живим људима и само бих сам себе мучио, јер кад би они почели да певају, тад бих морао ја почети да плачем. Нек они само иду, па нек се веселе, за њих је тако весеље, а ја ћу остати дома, остаћу са својим друштвом. Ту ми је отац и мајка ту ми је Данка, ту ми је Марко и Марина, они су око мене, с њима ћу да славим бадње вече, они су моје друштво. —“

(Свршиће се)

ГВОЖЂЕ.

(Природно-научан панегирик.)

(Свршетак).

Племенит метал у смислу користљивости, јесте управо гвожђе. Богати и чести мајдани његови, око којих се попашан свет не отима тако као око оних рупа, где се злато копа, који раденике не варају, јер не полажу свој труд бадава — омогућују употребљивост његову у врло великој мери. У нашој чести света ископа се годишње до 150 милијуна цената гвожђа. Због те множине гвожђе је јевтино а с друге је стране баш због тога за нас скупоцено; осим тога, и својства су његова такова да му вредност повишују; с њим се може све учврстити; затим је дурашно; лако се даје прерађивати и на милијун начина употребити.

Према његовој демократској нарави ми га налазимо више у корисном а мање у елегантном друштву. Већином се налази с угљеником, фосфором и сумпором. Врло се лако с овим а и са другим телима спаја, откуд и долази, да ми гвожђа имадемо у разном облику, што

се ни код једног метала више не опажа. Са сумпорном киселином спојено даје познато средство за дезинфекцију: галицу, с цинком тзв. берлинско плаветнило, на влажном ваздуху рђа итд. итд. Најважнији је спој гвожђа с угљеником; ово је супстанција, коју у облику графита употребљујемо за писање, у облику угљена за грејање, а као дијамант служи за украс. Ако гвожђа метнемо у какву шерпењу за топљење заједно с једним парчетом дијаманта, па добро затворимо; затим шерпењу метнемо на јаку ватру, тада ће се гвожђе претворити у челик; ово су радили неки природоиспитивачи прошлог века. Ово је доста скуп начин за набављање челика, а особито још кад узмемо у обзир, да у природи имаде јевтинијег угљеника, него што је онај који нам се указује као дијамант. Ти покушаји с дијамантом били су само зато чињени, да се пронађе, шта је једно а шта друго. Обично се челик добива на овај начин. Гвожђе за ковање (гвожђе у шипкама) помеша се са прашином од угљена, на се добро угреје; а тврд постаје, као што је познато, брзим ладњењем, откуд уједно добија и знатан степен еластичности.

И у гвожђу за ливање имаде угљеника — али у већој мери. Ово се може лако докучити. Ако се гвожђе за ливање пусти да лагано сврсне, онда се том приликом појављују на његовој површини ситни, црни на графит налични листићи, који су се од гвожђа одлучили. Ако се пак брзо олади, онда се тај појав не опажа; у овом се случају зове бело гвожђе за ливање за разлику од пређашњег, што се зове сиво гвожђе за ливање.

Најмање имаде угљеника у гвожђу за ковање; од овог знамо за ове главније врсте: сиво или мекано, бело или крто; затим знамо за једну врсту са кончастом, другу са зрнцастом структуром (склопом.) Ова последња врста лакше се ломи од пређашње; али она са кончастом структуром може да се дугим и јаким потресима измене у врсту са зрнцастом, што се је на жалост више пута код гвозденних мостова искусило. После такове несреће барем нам преостаје та утеха, што знамо, да се изломљено комађе даје у „белој јари“ на ново слепити; било како му драго, тек је и ово врло важно својство у гвожђа.

Чудновато је, да се гвожђе даје лако запалити. Варнице, које виђамо ноћу иза коњских копита да одскачу, кад коњ по камену јури, а затим и оне, што после кресања о кремен труд пале, долазе од гвожђа. Да су то збиља гвожђане честице, можемо се лако с магнетом уверити, који црна изгорела зрнца покупи (привуче), што се иначе неби догодити могло, да су то честице од камена. Ако гвожђе од ватре поцрвени, тада могу крозањ пролазити газови; ово опажамо код наших са угљеном ложених пећака — вредно да запамте они, који радо гледају, да им се пећи црвене. Даље имаде гвожђе својство растегљивости, и чега да није, ми не бисмо могли извлачити танких жица нити правити лима. Лим се ваља и може тако танак да буде, као што је лист артије. Да жице што тање буду, мора се узимати што чистије гвожђе. Танке жице на клавиру начињене су дакле од таког гвожђа, у којему имаде најмање страних честица. Кемијски чисто гвожђе доста се слабо употребљује; од чести овако се употребљује у медицини, у којој гвожђе игра доста важну улогу. Осим хируршких инструмената, фармакопија износи нам подобар број гвожђаних препарата, с којима се доста болести, може се рећи, сигурно надвлађују. Осим тога сама се природа састарала и снабдела лековитим гвожђаним

средствима ради „раслаблених“ својих, што налазимо у разним водама, у којима имаде растворена гвожђа.

Гвожђе не привлачи само човека, него привлачи и само себе, а обоје уједно само онда, ако је у форми магнетног гвожђа, које је најобљубљенија гвоздена руда и уједно природан магнет. Осим ове руде имаде гвожђа и у другим рудама, а чисто се налази само као метеорско гвожђе. Гвожђа имаде и у људској крви, дакако у врло незнатној количини, али ипак толико, колико треба да јој снагу даје.

Дуго је гвожђе лежало у утроби земљиној, не чинећи никаква утиска, нити штагод обећавајући, док га вредне руке не извукоше и неопробаше, колика му је вредност. Наши прадедови, који земљу гледаху у онаком облику, који је за првог човека удесан био, не нађоше додуше никаквих мајдана за гвожђе а ни пећи у којима се оно топи; они узимаху оно, што им до руку дође, и служаху се с истим онако, како им њихово мало искуство и њихова неувеџбана душевна моћ допушташе. Зацело да су они много узалудних покушаја чинити морали, док су дошли, да могу правити своја прва оруђа од кремена и, стотинама година доцније, од бронзе.

Кад се је гвожђе нашло, ништа се скоро незна; ми знамо само толико, да су га Мисирци на 2000 пре Христа већ познавали, даље да су са њиме Грци трговали и да су Римљани силне мајдане отворили, од којих су многи још и данас у животу. Практички дух римског народа одма је у почетку увидео, колика је вредност у том скромном металу, те је зато и тежио, да се што више њиме окористи. Према северу кретао се је тај индустријални дух доста лагано; доцније, кад је већ захватио корена, он је почео бујније напредовати. Ово је додуше само искуство, али уједно и таково искуство, које се и из тока целокупне културе искусити даје. А данашњу важност стекло је гвожђе употребом каменитог угљена, а посебно коакса место дрвеног угљена, за тим увођењем мехова и осталих припрема, којима се гвожђе и лакше добива а и оно остало усавршује што се од њега прави; у овоме је особито наш век превасходан учесник. А мерило за развитак и важност данашње гвожђане индустрије налазимо ми у упливу, који она на укупну индустрију чини и то у таком степену, да једну без друге не можемо ни замислити.

Ми дакле можемо с поносом наше доба назвати гвозденим и с дивљењем погледајмо на успехе, које с гвожђем постигосмо; с друге стране морамо још и то признати, да гвожђе имаде цивилизаторско одређење, какво нема ни један други метал.

Шпарта је хтела некад привикавати своје грађане на то, да новац презиру; за средство је том приликом употребила гвожђе, кујући од њега новац величином велик а вредношћу мален; за нас има новац већу вредност баш зато, што можемо за-њ купити гвожђа.

У Новоме Саду. По немачком. Андрија М. Матић.

НАТПЛОЧНО ЛЕНШТИНИ.

Овде лежећ' Блаж кад чује
Трубу другог света,
Љутиће се на анђела,
Што му санак смета.

Ђ. Р.

ЖУМБЕРАЧКА УНИЈА.

ГРАЂА ЗА СРПСКУ ИСТОРИЈУ.

Од Ђ. Рајковића.

(Наставак.)

Петација је поднео ц. кр. војеном савету свој одговор, који се међу списима налази на латинском језику. Споља на истом акту прибележио је владика својом руком: „Тужба Г. Генерала нихъ Екселленціе графа Петаціе". Гроф ту вели, да је потпис изјаве за унију остављен измаширанима на вољу; али судећи по пређашњим грофовим потворама на владику, које је царица — као што горе видисмо — морала одбити, лако ће се веровати, да је и све оно, чим гроф у своме одговору криви владику и свештенство, гола измишљотина. Ми ћемо овде ставити тај петацијин одговор у оригиналу, а уједно ћемо приложити и превод на српски. Одговор гласи:

„Celsissimum Caesareo-Regio-Aulicum Bellicum Consilium!

Quum penes, proxime mihi, sub dato 27. Septembr. a Celsissimo Caesareo-Regio Aulico-Bellico Consilio amandatam, denuo vero remittendam Repraesentationem non uniti Episcopi Jaksich Libellum Supplicem quorundam in castris existentium Sichelburgensium adnexum vidissem, quem intuitu violentiae fidei ibidem illatae ad Episcopum suum exmisisse dicunt: eo magis ob argumentum eius exhorrui, quo magis id a Sichelburgensium cogitandi modo hactenus erat alienum.

Nihilotamen minus litterae adnexae, paullo post mecum communicatae, et a quodam Sichelburgensi, nativo Graeco, Vexillifero Quosdanovich ad unitum Episcopum Bossichkovichium exaratae, clariorem mihi iterum affunderunt lucem, in quibus expresse testatur, Capellanum Regiminis Szluinensis Campestrem non unitum in castris existentem, ex Sichelburgensibus, qui modo nullum sui ritus unitum Capellanum Campestrem apud se habent, duos Corporales ad subscriptionem seu signum Crucis et sigillum exhibendum persuadere intentum fuisse, quod tamen non obtinuit, neque praefatus Vexillifer quemquam reperiit qui eidem (Sacerdoti) subscriptionem suam exhibuisset.

Quam certum itaque est, Sacerdotem hunc, ea re, contra altissimum interdic-

Високославни ц. кр. придворни војени савете!

Од високосл. ц. кр. придворног војеног савета стигла ми је не давно под 27. септ. представка неунитског владике Јакшића, која се овде у привитку враћа. Уз речену представку достављена ми је и молбеница неки жумберчана из табора, за коју се вели, да су је исти жумберчани опремили своме владици ради силе, која је тамо учињена закону. Садржај споменуте молбенице види ми се чудноват, тим пре, што жумберчани нису до сад тако мислили.

Али ми ту ствар разјасни приложено, на скоро за тим саопштено ми писмо, што га је писао унијатском бискупу Божићковићу неки жумберчанин, рођен Грк, барјактар Гвоздановић. То писмо јасно сведочи, да је неунитски војнички капелан слуњске регементе од жумберчана у табору, који за сад немају војничког капелана своје вере, гледао да наговори два каплара да му даду свој потпис или знак крста и печат. Ови му то не дадоше, нити је споменути барјактар икога нашао, који би попу дао био свој потпис.

Зна се дакле, да се исти поп у унијате против царске забране умешао, тру-

tum unitis semet immiscuisse, et huiusmodi subscriptiones et quidem, uti fieri solitum in charta bianca conquirere adnisum esse, ut tandem ipse, vel Episcopus eius ad eas, gravamen, seu Libellum Supplicem iuxta suam intentionem formare, et ad Aulam Celsissimam dare posset:

Tam est incertum, utrum crucis signa et sigilla in Libello supplici infra subscripta certo a Sichelburgensibus, et quali sub intentione sint adposita; vel annon homines hi per fratrem Sacerdotis provectae iam aetatis Centurionem pariter in castris existentem Michailovichium ad id sunt perducti.

Juxta testimonium aliud adiacens, eiusque suballegata attestata Sacerdotes non uniti, iam saepius inprimis in castris diversis uti sunt artibus ad extorquendas seu callide acquirendas a Sichelburgensibus unitis similes subscriptiones. Existimat simplex iste populus Sichelburgensis, totum suae Religionis negotium in externo solum Non unitorum simili, consistere ritu. Unde fit, quod multi in defectu uniti Sacerdotis malint non unitum, quam Romano Catholicum Sacerdotem Confessionis et Missae caussa accedere, non tamen eo proposito, per id a suo unito Episcopo deficiendi. Tali ratione Sacerdotes non uniti a multis etiam in intinere anni praeterlapsi, ad eiusmodi actus Confessionarios, iuxta attest.tum sub C. subscriptiones extorserunt. Exulcerant illi summopere animos simplicis huius plebis ob memoratam infirmitatem, cum ipsis proponunt, se decipi a suis unitis Sacerdotibus, et si ipsorum Pribicensis seu Unitus Episcopus superaverit, se penitus a Graeco abductum, et ad Romano-Latinum Ritum adactum iri, id quod Attestata A. et C. testantur; vel persvadent Sichelburgensibus suum Episcopum Jakssich praevie super omnes incolas sui Districtus, iurisdictionem Ecclesiasticam a Sua C. R. Maiestate obtinuisse, et esse iam quendam ab

дећи се да сакупи сличних потписа. Он је, као обично, заредио по жумберчанима са ненсписаним листом артије, на коме су само потписи стајали, како би ту или исти поп или владика по својој намери могао написати тужбу илити молбеницу, те поднети је највишему месту.

Али се не зна, еда ли су крстове и печате на молбеници заиста сами жумберчани, и у којој намери приложили; или ће зар бити, да је те људе на то склонио попов брат, стари капетан Михаиловић, који је такођер у табору.

По сведоџби другог прилога и по доказима тамо наведеним, неунитски су попови већ више пута, особито у табору, употребљавали различне мајсторије, да од жумберачки унијата сличне потписе изнуде или измаме. Овај прости жумберачки народ мисли да му је сав закон у спољашњим обредима, који су налик на неунитске. Где нема дакле унијатски свештеника, тамо ће млоги пре отићи неунитском него католичком попу на исповест и службу, ако и не мисли тим одрећи се свога унијатског бискупа. Тако су неунитски попови приликом исповести и лане, кад се полазило на војску, изнудили млоге потписе, као што сведочи прилог под С. Они тај прости народ баш са слабости његове дрмају за перчин, поклем му говоре, да га унијатски попови само варају и да ће га из уније обрнути на римски закон, ако њиов прибићки илити унијатски бискуп облада, што се види из прилога под А. и С. Уз то још уверавају неунитски попови жумберчане, да је светла царица дала већ владици Јакшићу духовну власт над свима становницима његове крајине, те помињу и неког свештеника, који је већ одређен за пароха код неке жумберачке цркве, а то само за то чине, да те слабе људе за-

ipsis nominatum Sacerdotem pro Parocho ad certam Sichelburgensem Ecclesiam resolutum, id quod eo faciunt fine, ut infirmis his hominibus ad subscriptionem et submissionem suo Episcopo Jakssich exhibendam, metum incutere possint, uti id iuxta Attestatum C. partim in castris, partim in ingressu praenominati Episcopi anno praeterito, est evictum.

Praeterea solent etiam non uniti Sacerdotes, in nundinis per diversoria Sichelburgenses investigare, ipsis vinum offerre, et ab ipsis consequenter ebriis subscriptiones in charta bianca impetrare, unde primus statim ab Episcopo Jakssich anno 1758. porrectus Libellus supplex quorundam Sichelburgensium iuxta testimonium in eodem attestato sub C. adducti Joviza Sivkovich et Stoian Vranessich suam petit originem. Quod autem ab Officialibus Sichelburgensibus domi, uti Episcopus Jakssich absque fundamento conqueritur aliqui ad Unionem vi adacti essent, nihil mihi satis inquirenti innotescere licuit. Quamvis quidem Generalis Vicarius uniti Episcopi iuxta supra dictam adiacentem Centurionis Lovakii relationem, moderno itinere in loco congregationis Legionis Sichelburgensis, immotae fidelitatis in unione caussa, contra memoratas in castris fieri solitas seductiones non unitorum Sacerdotum, subscripta exhibita declaratione securitatem sibi procurare voluerit: subscriptio attamen Declarationis istius sub D. libertati proficiscendorum, a praesentibus eo tum Officialibus est relicta, et publice contra omnem violentiam est interposita protestatio; consequenter ergo nihil hic commissum est, quod Altissimae Intentioni Suae C. R. Maiestatis contrarium foret, quales e contrario complures supra enarratae Sacerdotum non unitorum sunt molitiones.

Postremo ultimae gratiosae constitutioni obsecuturus non defui, quin Officiali-

страше и нагоне на потпис и покорност владици Јакшићу, као што је то доказано сведоџбама под С које у табору, које пак оном приликом, кад је поменути владика ушао лане у Жумберак.

Окром тога имају неунитски попови обичај, тражити о вашарима по крчмама жумберчане, појити их вином, те од напитих мамити потписе на празан лист, од куд свој зачетак има и она владиком Јакшићем год. 1758. поднесена молбеница неки жумберчана, као што то у прилогу под С. сведоче Јовица Живковић и Стојан Врањешић. А да су жумберачки официри на дому неке на унију нагонили, као што се владика неправо тужи, томе никако не могох ући у траг. Него је главни наместник унијатског бискупа — по споменутом извештају капетана Ловака — приликом овогодишњег измаширања ктео да се увери о постојанству у унији, те је на зборишту жумберачког баталиона изискао потписану изјаву од војника само за то, да ји не би неунитски попови у табору наводили на отпађивање. Официри пак, који су били на зборишту, оставили су потпис изјаве на вољу измаширанима, који се јавно оградише против сваког насиља. Ништа се дакле ту није догодило, што би било противно превишњој вољи Њиховог ц. кр. Величаства; већ кораци неунитски попова, као што се види из оног што је горе споменуто, смерају на противштину.

На послетку, владајући се по најновијој милостивој заповести, објавио сам

bus Legionis Sichelburgensis instructionem darem; transitum equidem una ex parte non unito Episcopo Jakssich per Districtum Sichelburgensem non esse prohibitum; alia vero ex parte, ne ille minimam Innovationem in negotio Religionis suscipiat, pariter iuxta eandem Altissimam Resolutionem praecavens, consequenter, quamprimum memoratus Episcopus commune iter alio flecterit, et extra illud intra montes Sichelhurgenses ultro divertere vellet, quo eundem nullum aliud negotium, quam Innovatio religionis, avocaret, per delectum superioris ordinis Officialem, comitetur, et una cum suis Sacerdotibus ab omni machinatione in rebus religionis cohibeatur.

свима официрима жумберачког батаљона, да је неунитском владици Јакшићу допуштено да прође кроз жумберачки дистрикт. А да не би владика уводио какви новина што се тиче закона, наредио сам уједно — држећи се исте превишње заповести — да поменути владика у свом проласку не свраћа с обичног друма; а ако би странпутице потегао у горе жумберачке, куд га никакав други посао не би одазвао, до ли смер за новинама у закону: онда да га прати какав уљудан официр вишега реда, те да и њега и попове му уздржи од сваке махинације што се закона тиче!

Прилози и сведоџбе, на које се гроф Петацција овде у свом одговору позива, понајвише су погревци од пређашњи потвора, од који се владика давно већ опрао познатим декретом од 1760. Тако нпр. познати наш пакосник оборлаћман Капустић, који није отишао на војску, вели у својој сведоџби, да је владика и пред њим за она четири попа од пратње жумберачке рекао: „Признајем, да самктео ова четири попа поставити на четири жумберачке парохије, и тога пред светлом царицом не ћу тајити“. Неки каплар Јован Баиша у Драгошевцима сведочи, да је наш један поп, коме не зна имена, грдио католички закон. На другом опет месту сведочи неки каплар Милош Радић, да је год. 1759 у табору негде близу Дражђана, како није било унијатског војничког капелана, дошао са још неким жумберчанима нашем попу на исповест, а овај да га није ктео пре исповедити, док није са осталима положио крст, додајући да им је поп на то рекао: Ви сада нисте унијати, него ришћани. Све саме измишљотине! Јер је владика на то доказао, да тада у читавој карловачкој генералији није било нашега свештеника, који би се звао Вуковић. Као сведок долази и Никола Пауновић, вице-каплар из кумпаније капетана Шилобода, „defuncti Oberleutenantii Pavunovich filius, latinae et germanicae linguae gnarus“, онај исти Српчић (њега у списку не наодимо међу онима, који се изјаснише за унију), који је владику при уласку у жумберачки дистрикт срео и повео својој кући у Лијешћу, а Ловак и Капустић обрлатише га сад на своју страну. Он сведочи, да је неки млад калуђер, коме не зна имена, венчавајући неког жумберчанина Петра Цара с једном девојком из Мариндола, рекао: вас само варају, јер ако облада бискуп прибићки, из уније оће вас обрнути на римски закон. Најпосле Јовица Живковић и Стојан Врањешић, прости из кумпаније капетана Ловака сведоче, да су о вашару у Метлици ушли у нечију кућу, и ту затекли једног калуђера где пије вино с неколико жумберчана, те да је исти и њима двојици пружио по чашу вина, говорећи: пијте ако желите бити наши. Од куд је могуће, да се на вашару, где је толико људи, није могло дознати за име и презиме томе калуђеру или за манастир његов!? Владика има пуно право, кад у свом од-

говору царици под 14. март. 1762 вели: „Daraus entstehet nicht nur die Ohnmöglichkeit, unter diese Sachen zukommen, sondern auch ein nicht ungegründeter Argwohn, dass diese his punctis enthaltene Handlungen so wie der Nahmen des in dem gantzen Generalat nicht befindlichen puncto 2. aber bemerkten Geistlichen, und mehr andere Theils Anno 1760. Theils jetzo refutirte Unterstreüungen, **erdichtet worden.**

(Наставиће се.)

ЛИСТАК.

КЊИЖЕВНОСТ.

Hrvatska stilistika sastavio ju za pedagogije, preparandije, višje djevojačke i mužke gradjanske škole kao i za gimnazije i reálke Janko Tomić učitelj u višjoj djevojačkoj školi u Karlovcu i pravi član hrvatskoga pedagogijsko-književnoga sbora. U Zagrebu. Tiskom Dragutina Albrechta 1875.

Ову књигу можемо свакомъ препоручити, која је с многим трудом и вештином израђена по најбољим књижевницима немачким у тој струци. Осим тога се ова књига одликује лепим примерима из наше књижевности, као што су писма Курелца, Вука, Живка Вукасовића и других, а што је за потврду правила не достајало примера из наше књижевности, то се писац побринуо за примере из страних књижевности, који су лепим хрватско-српским језиком преведени. Особито је много помогао писцу проф. др. П. Томић својим лепим и одабраним преводима са разних језика, као: француског, енглеског, немачкога и т. д. Што шта би се ипак могло пребацити за језик, али то све ишчезава према унутрашњој вредности саме књиге и што је њом доста велики недостатак у нашој књижевности испуњен. Ми ћемо из овога дела навести једно писмо покојнога Живка Вукасовића, из којега ће се видети како је његово срце жарко куцало за свој род и како се његови назори као школскога надзорника у нечем не сударају са назорима, који су изречени у програму ђимнасије карловачке од године 1873. о јавним предавањима. Какви су то назори видеће читалац у споменутом програму ст. 32, а какви су Живка Вукасовића видеће из овога његова писма:

Штовани пријатељу! Хвала вам прелиепа на вашој честитки. Ја ју радо примам, јер сам увјерен, да вам од срца иде, па да је искрена. Но морам вам казати, да ја нисам травањски Живко (то је господски), него сам листопадски Живко (то је наурски.)

Што се Кастеларова говора тиче, читао сам га већ у њемачком језику, али сам га и опет читао од почетка до краја у хрватском језику. Ја сам одма познао, да сте ви преводитељ, као што и сваки ваш допис, ма био и без знака, одмах познам. Кастеларов говор ми се је у хрватском језику боље допао него у њемачком.

У том је дакле и ваше заслуге. Читао сам и ваше решетање хрватских читанака и повести, а читао сам и ваше предлоге. Искрено вам велим, да с вами једно мислим у опће, али у неких поједиeconностих морали бисмо се споразумјети, а то бисмо се лахко. Но писати вам о том било би предугачко, за то би желио, да нас Бог скупа сведе, да се поразговоримо. Међу тим је у других власт, а ови раде, како их је воља, непитајући ни мене ни вас, а ваљда ни друге људе, које би по мојем мњењу ваљало запитати. — — — Ви ми пишете, а читао сам и у новинах, да сте госпођам предавали. То је сваке хвале вриедно; јер управо занемарен је у нас женски спол, премда је он по мојем мниењу за нашу будућност исто тако важан као и мужки спол. Треба дакле радити, неуморно радити, али увиек тако, да се ствар побољша а не радњом погорша. — — Вјерујте ми, да Сафир није никога поправио него само развеселио. Нам пак не треба се бринути за развесељење наших жена јер оне жали боже у весељу утонуше, него нам се је бринути за поуку, и то озбиљну, достојну и корисну поуку. — Туд је озбиљан разговор, али не оштар, него благ, не укор него милован.е, не тајење него искреност, први увјет успјеху, особито према женам. Не требам вам разглабати, јер су вам ствари познате, али напутити вас као да морам на говоре Штросмајереве. — Ја бих искрено желио, да ви својим знањем, својим жаром, својом добром вољом и својом неустрашивости, у кратко својом и тјелесном и душевном способности нашој ствари која је и вам и мени управо света, и збиља користите, па за то ево и остадох код ње тако

дуго. Како дакле да буде у будуће? — Још једно несмије бити по мојем мниењу. Ако ја каним женскињам уцјепити љубав према своме хрватскому језику, онда ми нећу из њемачких књига наводити њемачке цитате, него ћу, ако ми треба, дотични цитат им хрватски казати. Приговоре против свему мому мниењу познајем, али нашао сам, да барем за нас не ваљају.

Ја још увиек болестан а лиека ми не знаду. Лиечници ми савјетују овај ово, онај оно, а нису их двојица, који би истога мниења били. Ја идем дакле, када се вриеме отопли, у Беч, да чујем, што ће ми тамошњи учењаци казати. Њих ћу слушати. Биљарство сам израдио и влади послао, написао расправу за академију, која би се имала у свибњу читати. Иза своје болести учиних, што могох. Сада ћу списати зоологију за гимназију нижу, ако Бог даде, настојат ћу, да буде готова до будуће школске године. Морам се журити, да још штогод урадим, јер видим, да смрт није далеко. Ваља ми се народу одужити. Будите здрави и сретни и узчувајте ми своје честито пријатељство" и т. д.

У Карловцима. Ж.

ЧИТУЉА.

М. Ових дана умрьо је у Бечу Душан Поповић свршени правник у 26. год. млађаног свога живота. На марксово гробље сахранише тужни родитељи сав понос, сву дику својих лепших дана, сву узданицу старости своје. Са покојником закопа и Српство многу наду своју, коју је с правом у Душану гледало, јер то беше родитељима дивно неговано чедо; завичај свој напустише, преко белога света у туђину одоше, да само што боље спреме народу борца једног за и онако ретке редове. Мили нам покојник, родом Митровчанин, сврши основне и реалне школе у Митровици, латинске школе у академиској гимназији Терезијанума, чији питомац, кроз 8 година бејаше. Положивши испит зрелости са сјајним успехом ступи из Терезијанума и ода се правној струци на бечком свеучилишту, где је, даровит будући, а уз то врло вредан, показивао особите успехе. У историји српског народа и историји Пољске беше се уживио. О свом народу озбиљно је мислио и чекао само ору да спремљен изађе на дохват противштини народној. Увршћујемо га у ред оних младих Србаља, којима песник на гроб написа:

„За народ живит, за народ мрет"
Беше песма лабудова једног голуба,
Та сокола, та делије,
Кога данас више није.

А био би да је Боже хтео,
Свог народа савцат, цео.
Ал не даде тај судија строги,
За то данас то уздишу многи.

КЊИЖЕВНА ВЕСТ.

Нова школа, независни учитељски лист а под уредништвом Мите Нешковића, почела је свој рад 1. окт. о. г. Досад изађоше 4 броја, пуна ваљаних чланака, бележака и т д.

Уз исти лист излази месечно: „Дечији пријатељ", поучно-забавни лист за децу, од ког је 1. број 31. окт. изашао са садржином, која ће децу врло забављати. Само би имали приметити уреднику, да поред онако доброг предавачког начина, пази мало више на правопис, јер је то особито код мале деце врло потребно.

Позивамо све пријатеље подмладка нашег, да се поред „Дечијег пријатеља" озбиљно заузму и за растуривање свезака месечних што ће под насловом: „Мала школа" (ђачка библиотека) излазити. Ми их позивамо, јер смо уверени, да су издавачи „школице" дорасли свом подузећу, а и за то, што из цене видимо, да се издавањем не мисли на „кшефт".

Годишња је претплата за „Н. школу" са додатком „Дечији пријатељ" — 4 ф. или 12 динара. Прва свеска „Мале школе", од 3 штампана табака са насловном сликом, излази за који дан и кошта само десетак. Наручити се може код А. Кузмановића учитеља у Земуну.

ОДГОВОР.

Г. С. К. — Дотичној госпођици на утеху ево ваш ђаволасти завршетак:

„Сад ти велим — а ти немој
Срдити се на ме —
Ти си добра, бићеш моја,
Госпино му тане!..."

„Јавор" излази 1. 10. и 20. дана свакога месеца. Рукописи нека се шиљу уреднику, а предплата „Администрацији Јавора" у Нови Сад.

Цена је листу: на читаву годину 4 фор. за по године 2 фор. на три месеца 1 ф. За стране земље: на читаву годину 5 фор.

СРПСКА НАРОДНА ЗАДРУЖНА ШТАМПАРИЈА У НОВОМ САДУ.

2

БРОЈ 35. У НОВОМ САДУ 10. ДЕЦЕМБРА. 1875.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

УРЕЂУЈЕ ДР. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

Стални сарадници: Јован Бошковић, др. Јован Јовановић, др. Милан Јовановић, др. Лаза Костић др. Стеван Павловић, др. Михаило Полит-Десанчић, Стеван В. Поповић, и А. Хаџић.

СНАХА И СВЕКРВА.

(Наставак.)

„Иди, ујо, шта ти говориш,“ рече Љубица усиљено смејући се.

„Дакле, мило дете,“ настави ујак врло озбиљно, „ти се мораш дотеравати, ти си воћка младица, која се може превијати. Као што уметник дело своје углађује, тако и ти себе треба да углађујеш, докле не наступи повољан одношај између тебе и твоје свекрве. Твоја свекрва је добра жена, али има, као сви ми својих људских слабости, треба је дакле упознати, па поступати с њоме као с оним, с којим мораш живети. Жена може пре него што се уда бирати, у чију ће кућу да иде, и она би била будала, која би напред знала да се неће с мужем или са свекрвом слагати, па би се опет удала. Али кад се већ уда, и то за човека, који матер своју љуби и поштује, ту онда нема избора. Така снаха мора се слагати са свекрвом. Само треба млада госпа мало да мућне главом, да размишља о својој дужности. Није то тако лако бити жена и снаха. Женске треба да истом озбиљности о своме задатку мисле као и мушки о своме. Није то само накинђурити се, па захтевати да се сви клањају „милостивој госпођи“, да јој љубе руке. Треба се ту добро у памет узети. Која се женска тако понаша, која уме усрећавати породицу, та је заслужила, да јој се човек поклони, и да јој призна заслугу. Овака женска има заисти заслуге, ма да јој делокруг не прелази границе породичног живота.

„Не увиђам,“ рече Љубица за што да сам баш ја дужна, да се увек савлађујем. Хајде признаћу ти, да смо обе криве, али за што да се ја понашам, као да сам ја сама крива, те да све погрешке на се примам?“

„За то што ти иначе нема помоћи, што нико није олако, без муке тешко дело извршио. Треба се ту из све снаге упети. Треба одушевљен бити за свој позив. Ко се из младости не учи добру, ко се не угледа на честите људе, тај ће брзо постати себичан и низак, а себичност и нискост су најобичнији греови младих и старих жена. Мислиш да мени не падају у очи свакидашње гадне појаве? Мислиш да ја не видим, како се људи понашају као завидљива деца, како се деру и свађају отимајући се вазда, само за оно, што им користи доноси? А живот је тако кратак, прилике добротворству тако су честе, па и пак ником не пада на ум, да другима и онако бедну земаљску судбину усрећава!“

Љубичино срце поче да се крави. Већ при последњим речима ујаковим није се више онако увређена осећала; савест

јој поче да се буди. Она ћуташе сагибајући се на ружу, коју у руци држаше Стари ујa гледаше на запад, где је сунце залазило.

„Живот нам је и онако бедан, настави он, не треба га силом загорчавати. Свуда је око нас сиротиња, болест, невоља. Мало ко да није једно или друго препатио. Али човек лакше издржи сваку жртву, ако му срце није нискошћу и неваљалством отровано. Нико не може уклонити ове велике јаде, који свет тиште. Али може уклањати малу. сувишну невољу, коју људи један другом наносе. Ту женске највише учинити могу. Оне треба да су анђели тешиоци, који љубављу и помирљивошћу задахњују породицу и друштво. Тешко оној породици, тешко оном друштву, у коме женске раздор сеју, где оне мржњу и пакост подстичу!"

Љубица хтеде да одговара, али јој ујак метне руку на раме и рече:

„Пусти ме да ти искажем, шта ми је у последње време, од када сам код вас, јако у очи пало. Хоћу да ти кажем, шта ми је на срцу, јер се нећемо опет скоро видети, а ти си добра срца, па ти треба само пут показати, и ти ћеш се поправити... Знаш ли, шта је узрок гадним, раздражљивим распрама међу многим женскима, особито међу свекрвама и снахама? Рђаве речи, пецкање и заједање, на које се од малена научите! Ви, женске, хоћете да свашта једна од друге боље знате, увек хоће једна другу да поправља. Тако се ви хоћете и према мужевима да понашате. Тако заједање је недостојно, гадно оружје, ком је врх отрован као индијанска стрела. А овде се бар не поступа према вама као према источкињама. Ви нисте презрене као жене црнаца, чији говор нико и не слуша. Ви сте стубови породице, имате довољно права, само немате, по мом мишљењу, довољно дужности. Језик је ваш отровна стрела коју ви, без многог размишљања, бацате, те се у туђе срце забада. Заједати другога је гдекојој женској најмилија забава. Данас се говори о „еманципацији", ослобођењу женских. Ја мислим, да би пре ваљало говорити о томе, да женске буду за речи своје одговорне као и мушки, па би се за цело онда већма у памет узимале!"

„А зар људи немају распре међу собом?"

„Имају, али је у њих начин распре са свим друкчији. Распре има свугде, где има разних интереса; али ми не треба да се хвалимо својом човечношћу, о хришћанству и да не говорим, ако нисмо кадри да своје мале распре изравнамо обазриво и штедљиво, а велике и јавне отворено, свету на видику? Волео би видети ту свекрву, ма она највећа оштроконђа била, која не би мало по мало омекшала, кад би снаха према њој увек добра и обазрива била. Да богме да ће се увек наћи ствари, у којима ће једна једног друга другог мишљења бити. Само не треба ћутати или из потаје, заједљивим оружјем у бој полазити, већ треба просто казати: из овог и овог узрока не могу, мати, то учинити. Треба јој ствар разложити, а не увек прави узрок прећутати и хиљаду других неоснованих наводити."

„То човек не може увек чинити," рече Љубица живо. „Има ствари, које се не могу разлагати и растумачити, па ни мушкарцу, ма да човек живо осећа, да је то тако и ни како друкчије!"

(Свршиће се.)

АЛА ИМАМ...

Ала имам дугу пушку,
Ала имам дугу шару —
Висила је све досаде,
У собици на дувару.

Ево требе, ево згоде,
Ево срца, ево руке —
Пушко моја узданицо,
Хајде са мном у хајдуке!

Ала имам, оштра мача
Што у љутом боју сече,
Гдегод само њиме махнем
Свуд ће крвца да потече.

Па још имам српско срце,
Што у српски груди бије,
Имам мишцу снажну, јаку
Што ће барјак да ми вије.

Ој! па тим ћу да полетим,
Да допаднем љутом боју —
Ој па тим ћу славно пасти
За част и слободу своју.

Тител. Лука Поповић.

ЈЕЛО, ПИЋЕ, ПИЈАНСТВО.

(Хумористичне рапсодије)

од Јаше Игњатовића.

(Наставак.)

IV.

Један једе брзо, други лагано. Било овако ил онако, и ту има неке удесности. Лагано и мајестетично једу дипломате, знаменити професори, остали од темперамента флегматични. Брзо једу сангвиници и јаке кокете. „Лепо“, „деликатно“, „елегантно“ јести, то је већ салонски sport. Особито се на женске односи. „Лепо јести“, ту треба знати елегантно седити, лице да није ни врло озбиљно ни превесело, виљушка и кашика да се у руци кад се устима примакне, грацијозно миче, мали прст увек лахко погрбављено узвишен, уста кад залогај приме, да се брзо отворе, а фино затворе, кад се жваће да се то једва примети, да неправе кревељење „гримас“.

Брзо једу солдати, адвокати, ал не баш мајестетично. Ружно једу трговци и индустријални људи, особито кад су на вашару под шатром, ту се седи на тезги као на коњу у циркусу, а залогаји се не жваћу, већ само гутају.

Свештеници свију вероисповести лепо једу, особито clerus major, истина не брзо но по типару лагано. Minor једе брже. И ту можеш видити красни округлиликова, салфет под гркљан о марами провучен, а красан румен окружава му лице као aureola. Такве интересантне ликове можеш видити у сорти сликарства „Stilleben“ код Холандеза вазда.

Паори неједу лепо, праве гримасе и салоперије, ал природи су најближи. Најрадије прстима једу. Но зато ништ, није баш давно од како су виљушке изнашли. Пре неколико стотина година су и сами краљеви ћебап и остало печење прстима јели.

V.

Од веће је важности колико се једе. Има који мало једу, но има који се у том са великим животињама мерити могу, то јест једу ужасно. Сваки човек налази у свом месту и околини такови егземплара. Нису једне форме састава. Има врло мршави, који млого једу; но по-

*

највише тих чудних створења јесу трбушати, стомака пространог, када виде јело, или ма живу животињу поглед и уста животињски, курјачки. Међ мршави људи познаћеш „млогојадца“ (Vielfresser) по великим вилицама и јаким зубима, обично су лица жућкаста.

Који млого једу, ал небирају, још божпомози. Но који и млого и фино једу, који су уједно и гурмани и гурмети, ту је магла, ту редко да бабина баштина на потомке остане. На њи се удесити може пословица: масна кујна, мршав тестаменат.

Такови људи док само сво е једу, још којекако, ал кад ударе на пријатеље и родбину, тешко овима.

Фини гурмани, ако су могућни, радо и друге часте своје славе ради, а радо иду и својим познаницима где је добра Такови се надмећу у финоћи јела, и гурман је дичан, када има чувеног кувара. Слава се онда на целу обитељ простире.

Сиромашан гурман кад неможе сам то да чини, а он радо иде другом богатом гурману. Особито неожењени, стари момци, удовци без деце и имања, иначе исплакнути гавалери, племениташи дају контингент овој трупи.

Ови имају више такови гурмански богати муштерија, које држе за трапезом у приправности тањире за више таковиx, који би дошли, па ако дођу, добро, ако не, опет добро. Ови сиромашни господски гурмани блуде којекуд (по великим градовима) купе новине, завире у двору богатог гурмана у програм јеловника, па ако им се допадне, онда се јаве и остану при ручку, ако пак не, нађу другу муштерију. При ручку фале јела, што домаћину веома гове, и ти сиромашни гурмани после приповедају о новостима, галантним шкандалима, па оду и свуд глас распростиру, како је особито добра кујна код овог или оног гурмана. Тешко домаћину, ако се ладан показао, знаком да нерадо госте прима, онда га они оговарају да му кујна натрашке иде, а то ће рећи, да и цела обитељ назад иде.

Нећу да кажем, да су ти људи баш праве чанколизе, ал су опасни по господу, јер су на језику лаки као пиљарице.

Има сорте људи, који знаду гладовати.

Код назови изображенијег света, особито млађег нараштаја влада та болест глади, кад хоће да напредује ко, да постане parvenu.

Тако у великим градовима има људи, који се зову изображеним, нераде ништа, сиромашни, а хаљине увек красне по моди, кредит довуку ма откуд. Ма да немају новаца, ти неједу никад у малим гостијоницама.

Ако нема новаца, он се шеће по најглавнијим улицама као пеливан, у најлепшем оделу, гласе-рукавицама, изглед лични (air) поносит, на даме лорњетује, нико неби рекао да му црева крче. Нађе ли на каквог богаташа из провинције, поздрави га, овај га пита, где се може најбоље јести, онај га води у најелегантније гостионе, добро поручају, па онда новајлији исприча све, како може онај дан па чак и до зоре добро провести. Буде вођа у својој форми и обдарен, то јест, неприма новац на поклон, но узајми а да на никад неврати. Тај сад има новаца, док опет другог не увати.

Ако никог неулови, а нема доста новаца за бољи ручак, а он у дванајст сати у подне, нуз шетњу уђе у какав посластичарски дућан, поједе две три посластице, нису скупе, а засите човека, то јест покваре апетит, да се чини као да је човек сит, и тако може издурати, док опет каквог бенефактора улови.

Ове сорте људи; декоји се тако у пландовању добро ожени, други опет по-

стану сваковрстни сензали, особито у женским партијама, опет други будну келнери, гдекоји дођу и на робију.

Људи без госпоје, жене, то јест неожењени или удовци, у свим слојевима друштвеним, са изузетком, гурмани су по реду, и радо се зову на ручкове. Ако се са познатим кућама приликом какове светковине или части непозову, то је ма‧а увреда са великим сљедствима, да може тој кући на уштрб бити, јер дотични гурмани покрај изгубљеног ручка држе се за фумигирате, па онда и они у чем могу, зајам врате. Ти безженати, ако нису гурмани, а оно су већином мизантропи или филозофи.

Ове сорте гурмани или су чисменке или забатаљени у спољашности. Чисменке суви, мршави људи, даду се при ручку у почетку нуткати, после једу по типару и дуго. Кад их нуткају, одзову се великим комплиментитом Забатаљени дебели без многе понуде навале на јело као на жир, и донде једу, док не почну дахтати, као они племенити четвороножни којих машћу јело запржавамо. Ти дебели, тако су „неисцрпајеми" у апетиту, да га не изгубе ни после покопа на даћи, макар колико сродници и пријатељи плакали. Ови гурмани баш ватрену пробу издрже. Ти суви и дебели негледе се лепо, ил се један другом подсмејава.

(Свршиће се.)

НАТПИСИ.

Јов.

Јов је био врло богат,
Ал' кад паде и пострада,
Срећа беше превелика
Што му оста жена тада;
Јер доцније двојином му
Бог накнади све,
Па куд би се тужан део
Са Ксантипе две!?

Item.

И ђаво се беде
Зна клонити зле:
По библије слову
Све узео Јову,
Само — жену не!

Ђ. Рајковић.

БЕЗ ОЦА И МАЈКЕ.

Роман у две књиге.

од

ПЕРЕ РАДУЛОВИЋА.

Друга књига.

(Свршетак.)

$^{1}/_{1}$ 1862.

„— Тако сам се већ уживео у мисао своју, да идући данас улицама чињаше ми се, као да сам већ у гробу био и сада мало устао, да као мртвац ходам над живим људима. Више пута падаше ми мисао на памет, да ће сада когод к мени прићи, ухватити ме за раме и рећи: хајде натраг у свој гроб, ти немаш овде ништа да тражиш! И при таквој мисли метуо бих навек руку на врело чело и мутним оком у небо по-

гледао: Ах! Боже! Боже! Ваљда ми не ћеш још и памет узети?.. —“

$^{8}/_{1}$.

„— Од неко доба сањам скоро сваке ноћи оца свога, и већином све у страшним немилим сновима. Кадгод бих се с њиме састао, навек би био сав крвав и навек би од мене главу окретао. Више се пута у сну и заплачем, и кад се пробудим, ја сам себе питам, шта ме још везује за овај живот? —“

$^{15}/_{1}$

„— Једва да ми дође дан, да почех остваривати намеру своју, коју сам могао и требао већ давно остварити, те бих сада већ у велико мирно спавао и не бих се толико намучио, кад сам већ и онако знао, да ми друга лека нема, како бих се опростио муке живота свога, осим да у гроб легнем. Но ипак добро је, кад сам се и данас одважио.

Кад сам јутрос из постеље устао, беху ми груди истина мирне, али уједно и тако ледне, као да се у њима змије легу. Пред очима душе моје беше ми све мрачно и црно, ах! дан живота мога претворен је у вечиту, црну ноћ. И не премишљајући дуго узмем равнодушно свој последњи новац и купим себи пиштољ, јефтину справу за тако добру услугу. Данас ћу се још последњи пут света нагледати, а сутра ћу отићи на данкин гроб и тамо ћу свету једаред за свагда „збогом“ рећи, јер ће ме ваљда тако поред ње и сахранити. Тако мишљах седећи сам у одаји својој и држећи пиштољ у рукама почех управљати цев час на чело, час на срце размишљајући, де ће боље бити да одапнем? Но за сво то време куцаше ми срце тако необично, тако страшно, као да би хтело рећи, да на њега пуцам, јер њему је живот тежак . . .

Сирото моје срце! Ах! Да ми не беше навек тако врело, да ми неси све с таком бујношћу обузимало, можда се не би тако рано уморило! Но и патило си много, много си патило, а мало живовало! Немилице је време на тебе јаде товарило, и то си сносило, много и дуго сносило, док ми ниси ево сасвим клонуло! Сирото моје срце! Сад си мира жељно, за њим чезнеш и венеш . . , Ох! Добићеш га, добићеш га, и дуго, дуго ћеш мировати! Тад те не ће више ништа болети, не ћеш више ни за чим жалити. ни за чим уздисати и плакати, ни за чим, већ мирно спавати и дуго, дуго спавати и никад се не будити . . .

Ах! Од како ми је Данка сарањена, моје сузе сасвим усануше и од онда при свој жељи својој, да бих препуњеном срцу каткад мало одлакшао, не могох се никад по својој вољи заплакати: а сада, сада ми сузе саме као киша бујно покуљаше и моје цело тело поче се трести од горка јецања! . . . Но шта ми би на једаред? За што почех плакати? Та ја за животом не могу жалити, јер живот за мене нема ничег пријатнога, а смрти се не бојим, на против сам жељан смрти, као што ми је срце мира жељно. Па шта ми би на једаред? Да ли је узрок томе машта моја, која постаде на једаред тако жива, да ми цео живот мој изађе пред очи као какав жалостан сан? . .

. . . .

Хтедох данашњу борбу као последњи дан дневника свога верно да опишем, али не могу од силних суза, које као да оће све да истеку, да не оду са мном и на онај свет. —“

Додатак.

Овим последњим даном свршава се миливојев дневник, који је нама случајно до руке дошао, и као што се из њега види, Миливој хтеде сам себе свог досадног живота да лиши. Ово као и

друго следеће навешћеме овде онако,као што смо од његових пријатеља слушали.

Сутра дан око девет часова беше Мита на данкином гробу, јер како причају, од како је Данка умрла, Мита постаде веома сетан. Тек што се од њеног гроба мало удалио, а он спази Миливоја, главу беше к земљи оборио, корак му беше несталан, и чим дође на данкин гроб, поче гласно плакати. Мита га гледаше сузним оком из прикрајка, и баш у оном тренутку, кад поче к њему ићи, да га теши, спази му пиштољ у руци. У први мах чисто не знађаше ни сам, шта да мисли но кад Миливој стаде пиштољ одапињати, он се одма јаду досети, „Миливоје!“ дрекну на њега свом снагом гласа свога и чисто полети преко гробова, да би му пиштољ из руке отео. Но тек што Мита до њега дође, зачу се праска и Миливој посрћући паде на земљу. Мита стајаше неколико тренутака као окамењен, док му на једаред не покуљаше сузе и он поче дршћући викати: „Миливоје! Миливоје! Шта уради јадан, ако бога знаш?!“

Миливој лежаше сав у крви, а очи му беху још пуне суза. На једаред поче тешко уздисати, погледа у Миту и тијо му рече: „Бојим се, нисам добро згодио, јер ти си ме уплашио.“

— Ох! Бог би дао, да је тако! — рече Мита чисто обрадован и отрчи одма на улицу, одакле за неколико тренутака с колима дође, подигне Миливоја горе, седе и сам на кола и дође с њиме у варошку болницу.

Као што Миливој рече, да се боји, да није добро згодио, тако збиља и беше, јер тане га није у срце погодило Но ипак за то читава два дана не знађаше ништа за себе, и кад опет к себи дође, беше му постеља опкољена тужним друговима његовим. Кад их виде он поче тијо, но горко плакати.

Доцније им првом приликом свима приповедаше узрок несрећног дела свога, који је нама већ сасвим познат, завршујући га шљедећим речима: „Кад сам на гробље већ пошао, удући улицама чињаше ми се, као да се сви домови на мене руше, као да се земља пода мном проваљује, изгледаше ми некуд тако, као да оће сва природа да се са мном у коштац ухвати. И кад дођох већ на данкин гроб, почех на једаред плачући мислити: куд сам тако забасао? Ах! Да имадох кога, пред киме бих се изјадати могао и који би ми јаде осетио, да могох коме на груди главу наслонити, па се од свег срца заплакати и слатко наплакати: можда не бих до тога дошао. Овако морадох, морадох, јер моје срце беше већ препуно — — —“

И он поче опет горко плакати. Лечник, који присутан беше, гледаше га тужним оком и рече друговима његовим, да га од плача не задржавају, нека га пусте да плаче, да дуго плаче, јер таки јади не дају се излечити, они се могу само исплакати . . .

Док Миливој у болници лежаше, обрати се Мита на многе родољубе молећи их, да притеку у помоћ несрећном сирочету славног јунака славне битке код Т. — Међу многим прилозима, који Миливоју преко Мите дођоше, беше знатан прилог и од Љубице. Сирота! Када за миливојеву несрећу дочу, заплака се тако горко и плакаше тако дуго и дуго — — —

Већ листаше новим листом гора и долина и тице већ свуда извијаху умиљате поје своје, кад Миливој изађе сасвим здрав из болнице праћен од Мите, друга свога. Прва му жеља беше, да иде на данкин гроб, од чега га Мита дуго задржаваше, мислећи, да му не ће до-

бро бити, кад ступи опет на оно место, де је своју сопствену крв несрећно пролио. Но кад се од своје намере не даде одвратити, Мита пође с њиме заједно.

„Гле! На овом месту већ трава расте, де је некад моја крв текла!“ говораше Миливој тихо плачући: „Ах! Да сам онда издануо, сад би већ и на мом гробу трава растила, и ја не бих више никад плакао! На што ми је сада живот, овај обешчашћени живот?“

— Миливоје! — рече Мита тужним гласом — Окани се таких мисли! Ако не ћеш за себе да живиш, а ти посвети снагу своју народу своме! Та то и беше навек жеља твоја, да живиш за народ свој!.. —

„Да! Живот, веле, да је свакој највећа светиња своја, па кад не умедох ту своју светињу да чувам, ко ће ми поверити своју, ма како мала била?“

— О Миливоје! Миливоје! Ти имаш добро и поштено срце, али несрећно срце! О плачи! плачи! јер твоје срце још није сасвим чисто! —

И при овим речима стиште га на груди своје и плакаше с њиме заједно — —

После овог дана Миливоја на једаред нестаде из Г—, и читав месец дана нико не знађаше. де је и шта је с њиме? Многи већ мишљаху, да је негод себи главе дошао. Кад једног дана доби Мита писмо послато из Херцеговине и одма по атреси познаде миливојеву руку. Међу осталим, де се извргњаваше, што никоме ни збогом не рече и што се не захвали на доброти и љубави, коју му другови за време његовог несрећног боловања указаше, писаше следеће: „Уз пут сам се вратио на гроб оцг. свога. Када лане на њему бејах, беше са мном и Данка, а сада бејах сам... Ах! Како сам се на њему горко заплакао и дуго, дуго плакао... Молио сам оца свога, да ми опрости, ако сам му свете кости неделом својим оскврнио и дадох му искрену заклетву, да ћу сву снагу живота свога једино на то употребити, да то цело опет загладим, ако се загладити даје. Кад пођох с гроба његовога, баше ми око срца тако добро и мени се чињаше, да сам опет помирен са самим собом и с осталим светом... Одатле се одма упутим у Херцеговину, да војујем под Луком, јер та ми мисао постаде тако узвишена и света, да једва чеках, да је као дело видим. Лука ме је лепо примио и пут живота мога сада опет отворен стоји. — —“

На крају исте године изађоше у новинама имена свију оних, који под Луком славно погибоше, и међу тим именима беше име и нашег Миливоја. —

У Златном Прагу 187⅚

ЖУМБЕРАЧКА УНИЈА.

ГРАЂА ЗА СРПСКУ ИСТОРИЈУ.

Од Ђ. Рајковића.

(Наставак.)

Оборлаћман Капустић у својим сведоџбама, што их је на латинском језику приложио уз извештај капетана Ловака, уме само извртати ствар. Спомињући за владичин долазак у Жумберак год. 1760. вели: „Petii Secretarium Ejusdem, ut eandem Clementissimam Resolutionem (о томе да сме проћи кроз Жумберак, ал' да нема тамо нарочитог станишта) Domino Episcopo, Germanae Linguae ignaro, bene explicet, qui respondit, dominum Episcopum esse suum Dominum, con-

sequenter eidem nihil hoc in merito loqui posse.*" (Т. ј. молио сам владичина секретара, да ту милостиву резолуцију владици, који не зна немачки, добро протумачи, а он одговори, да је владика његов господар и да му он о томе не може говорити.) А овамо тај исти Капустић, како је тада секретара Самујила Бурјана из владичине собе изазвао у другу, пооштравајући ту неке подофицире, да се не поводе за владичиним обманама, те и рекавши споменутоме секретару: „Ви сте од Вашег старешине ученији и мудрији, изволите му дакле разложити тегобе пута кроз жумберачки дистрикт; кажите му, да отуда може бити зла, па и крви. Својим проласком могао би он и горе што навући и себи и народу; за то му говорите, нека одма одлази из овог дистрикта." *)

Такођер је и обрстлајтнант гроф Херберштајн под 20. окт. 1761 одговорио ц. кр. војеном савету. Он ту вели, да је тужба владике Јакшића без темеља, те прилаже сведоџбе капетана слуњске регементе Богића Михаиловића и Јована Живковића, а тако исто и римокат. војничког капелана Фердинанда Хубера, где сва тројица тврде, да је гроф Херберштајн заиста припуштао слуњске православне војнике њиовом свештенику и богослужењу. Ваља знати, да се владика није ни тужио ради крајишника, већ ради жумберачки војника нашега закона, које је гроф Херберштајн гонио у римску цркву, па ту владика није ни мислио на жумберачке унијате. Оним својим речма: „dass ich aber denen Sichelburgeren Uniten verbotten, und nicht zugelassen, in die Wallachische Kirch zu gehen, sonde-

*) Истину ови речи потврђује ова секретарева сведоџба у изворнику: „In der an Einen Hochlöbl. Königl Hof-Kriegsrath, wider Herrn Bischofen Graeci Ritus non unitorum zu Carlstadt Danielem Jakssich eingeschickteu General Feldmarschall-Lieut. Graf Petaczi'schen Verantwortungs Beylage sub A. meldet Hr. Oberlieut. Kapusztich, wasmassen er bey vorjährigen durch den Sichelburger District vorgenohmenen Durchreyse vor erwehnten Herrn Bischof mich gebeten habe, damit dem Bischofen als der deutschen Redens Arth unkündigen, den Allerhöchst-geschöpften Kays Königl. Resolutions Inhalt guth explicieren möchte, worauf aber ich geantwortet haben solte: der Bischof seye mein Herr, einfolglichen Ihme nichts in dieser Anliegenheit sagen könte. Herr Oberlieut. v. Kapusztich beobachtet weder Umstände seines Ersuchens, noch meine darauf gethane Antworth nach der wahren Bewandtnuss; Anerwogen selbter mich aus des Bischofens gemach, in ein anderes, allwo einige Unter-Officiers zugegen waren, rufen lassen, und nach ergangener an die Unter-Officiers scharfer Exhortation, damit sich selbe von des Bischofens Lügen und Betrügereyen ja nicht verführen lassen sollen, sprach er zu mir his formalibus: Dominus Secretarius est suo Principali doctior, et sapientior, placeat itaque ei explicare incommoditates itineris per Districtum Schumberakiensem, et quid exinde oriri, quantumque malum, imo sangvinis profusio inde emanare, suoque transitu adhuc multa pejora sibi et nationi causare posset, et sic persuadeat ipsi, quatenus illico ex Districtu hoc pedem moveret. Worauf ich erwiederet: Liebster Herr Oberlieutenant! Sie nehmen nicht übel, da hierinn nicht zu Diensten seyn kann, massen All dieses mein Herr Principal besser, als ich, weiss, auch sein Thun so einrichtet, dass als Ihme zur Treue geschworner nichts vermerken kan, so der Allerhöchsten Resolution entgegen gehandlet wäre, oder Ihme zum geringsten Nachtheil gereichen könte. Und hiemit schiede ich von ihm. Welches so, und nicht anders zu seyn, mit meiner Eigenhändlgen Nahmens, und gewöhnlichen Petschaffts fertigung bekräfftige. Geben Wien 8. Decembris 1761. (L. S.) Samuel Burjan m. p. des Herrn Bischofen zu Carlstadt Danielis Jakssich bey vorgenohmener durch Sichelburger Gezirk Durchreyse gewester Secretarius."

ren dem Gottes Dienst in unserer beyzuwohnen, kan nicht in abred stellen“ гроф се некако рано правда и устеже се одрешито рећи, еда ли је он православне жумберчане пуштао у нашу цркву, или их је заједно с унијатима гонио у римокатоличку. „Es wird aber Hr. Obristlieutenant v. Herberstein mit keinen schriftlichen Documenten bеproben können, dass die Sichelburger von Zeit ihrer Ansiedlung daselbst bis ad Annum 1750 und v. Anno 1750 bis nun, so ohne mindester Separation, oder exception alle Sichelburger zum einerleyGottesdienst gezohen worden, wie jetzo Er Hr. Obristlieutenant durch die Militar-Hand vesthaltet, und keinem Sichelburger non unito zulassen will, seinen Ritum bey seinem Geistlichen und Gottesdienst frey zu üben“ — вели неустрашиви за веру своју одушевљени владика у свом одговору на херберштајнов одговор. Увидио је он, да ће пакошћу главни наши врагова оне три резолуције: од 8. септ. 1759, за тим 7. апр и 18 дец. 1760 изгубити сву снагу, да оне православним жумберчанима не ће ни мало помоћи, ни да ће им се допустити да остану мирни при свом закону. Војничка сила беше тада ужасна, нити је било изгледа, да ће јој се скоро сломити „рогъ киченія.“

Међу тим се сврши рат с Пруском и углави се 1763 хубертбуршки мир. На место грофа Петације дође за главног заповедника у Рватску генерал фелдцајгмајстор барон Бек, који је 1745 био мајор у слуњској крајишкој регементи. Тада и митрополит Ненадовић, као мислећи: кад је седмогодишњем рату учињен крај, не ће ли дати Бог да се и невољама и гоњењу наше прквe једном крај учини, поднесе царици нову молбеницу, у којој наводи, да је по споменутим трима резолуцијама владици Јакшићу дозвољен до душе слободан улаз у жумберачки дистрикт, али да не заводи никакви парохија нити да поставља какови свештеника, док се сви граничари не врате својим кућама. Наводи такођер како је у истим резолуцијама обећано, да ће се учинити беспристрастан преглед и попис свију у жумберачком дистрикту настањени унијата и неунијата, те вели: „Da nun der Fried hergestellet, und die Mannschaft sich zu Hause befindet: alss bittet mehr besagter Bischof allerunterthänigst allergehorsamst um die allergnadigst zugesagte Revisions und Conscriptions Fürkehrung um in seine Bischöfliche Function vermög allerhöchst gedachter resolutionen tretten zu können.“

Не добивши на то одлуке, обрати се митрополит 1765 жалбеницом у 22 тачке на царицу. Прва тачка тицала се Жумберка. Митрополит се и ту позва на стара превишња обећања, особито наглашујући жељно очекивану комисију рад пописа унијата и неунијата у жумберачком дистрикту. Тада се митрополит бавио у Бечу, те баш кад ће царица да отпутује у Инспрук, преда јој он сам жалбеницу у руке, наумивши да у Бечу дочека одлуку, која и изиђе под 17. дец. поменуте године.*)

*) Та одлука у преводу с немачког, као што се налази међу актама, гласи: „Отъ Ихъ Рімскаго Цесарскаго во Хунгаріи и Бохеміи Кралевскаго Апостолскаго Величества Ерцхерцегини Аустрійскія, Нашея Всемилостивѣйшія Госпожи Тайному Ихъ Совѣтнику, Високодостойному Господину Павлу Ненадовичъ, Архіепископу и Митрополиту Восточныя Церкве Греческаго закона неунитовъ со симъ в' милостехъ объявляется, да сверху отъ Єго Господина Митрополита несредственно предъ Єя Величества Цесарице и Апостолическе Кралице Путешествіемъ у Іншрукъ у собственне Всевысочайше руке преданныхъ 22 тежбенныхъ Пунктовъ, есу Всевысочайше Оны чрезъ подобающе Дикастеріе в'нѣколико Схожденіахъ зрѣло из слѣ-

Митрополит је ту резолуцију послао из Беча владици Јакшићу уз ово писмо од 17. децембра: „Преосвященный Господине Епископе, Брате во Христѣ вселюбезнѣйшій! Вѣдомо есть и безъ сего Вашему Преосвященству, да между прочіими Честнаго Клера и Славнаго Народа Нашего тежбами есу Вашего Преосвященства Епархіе здѣ назначенна Пункта касала'се' А како их Цесаро-крал. Апостол. Величество на нѣкая отъ 22 Пункта преданна засад Всемилостивѣйше резолвирати, На прочая же заоставша ускоро всевысочайше резолуціе послати обѣщати изволиша: тако здѣ Вашему Преосвященству Начало и Конецъ декрета на мене

довати дали содержанія ихъ, и послѣ имъ сверху того учиненнаго Представленія Всемилостиво обрѣли да оны болшею частію уже совершенно опредѣленны, нѣцыиже еще недозрѣли сутъ, и далшаго изслѣдованія требуютъ, ради коихъ обаче онъ Господинъ Митрополитъ, занеже ихъ Величество ускоро тыя отправити будутъ, далше овдѣ бавити се не иматъ, но у Карловце возвратити се можетъ.

И убо на Первый Пунктъ будутъ Ихъ Цесаро-Кралев. Апост. Величество сверху тежбе, что у жумберскомъ диштрикту Карлштадскаго Генералата нарочне парохе приставити недозволява се, испитати дати, колико неунітскихъ фамиліахъ у реченномъ диштрикту находятся, и по томъ по обрѣтеніи свою Всевысочайшу Резолуцію даровати.

На 2-ый есть уже Всевысочайша наредба отишла, да се Поповомъ под великимъ Штрофомъ запретитъ, при мѣшовитих женитбахъ Католике на неунію обращати, немение, и да цѣдуле отъ допущенія на женитбе уредно изискати се имутъ и при томъ унапред да остаетъ, и Власти на то подобающій позоръ да носетъ.

На 6-ый и 17-ый Остаетъ такожде при наредби, да при предузети се имущихъ Церквей зданіахъ Ибрштагъ (или колико ће кощовати) сочинитсе, и фундусъ одкудаће се трошакъ узети обявити се, и по томъ Всевысочайше дозволеніе ожидатисе иматъ.

На 16-ый естъ из прегледатыхъ прежднихъ дѣяніи видѣти было, да в' началѣ неунитскимъ Попомъ у Темишварскомъ Банату дозволенная свобода отъ Контрибуціе, десетка, и прочихъ данкова у лѣту 1756 на проче Немецке Крайне само на толико протегнута была, колико се онамо прислонити могло, без тога, да би в' той ради освобожденіа отъ Милитарске службе творенія найменшій Поменъ учиненъ былъ. Занеже между Милитарске службе освобожденіемъ и прочіими данки разнствіе учинити треба. Поред коега есу по Барон Бекову перихту домови неунитскыхъ дѣйствителныхъ поповъ у Карлштадскомъ Генералату досад не само одъ сваке контрибуціе, десетка, форшпана, и Роботе свободни были, но еще кромѣ тога у свакомъ таковомъ Свещеничаскомъ дому Попъ съ 8 дана грунта за оранје, и за нѣгову помощъ еще еданъ другій человѣкъ цѣло отъ службе свободанъ оставленъ и само остало у дому еще обрѣтающеесе служеће људство на кужне кордоне и друге войничке службе тако се узимлѣ, да паки от сваке двѣ главе една отъ нихъ служитъ, а друга отъ службе свободна остаетъ.

А будући состояніе Карлштадскихъ Регементахъ и безтога чрезъ Редукцію два личка Баталіона, и под милицію узета кухинска добра яослѣ напунитисе ніе могло, а пакъ еще више освобожденіе всѣхъ с' попомъ у общини живущихъ служећихъ главахъ у Карлштадскомъ Генералату при ондѣшныхъ Кордона и Крайшничкыхъ службахъ осталымъ Крайшникомъ на тежесть допасти, како такоћеръ и самымъ многимъ Свещеничаскимъ домомъ неповолно бы быти имѣло, защо бы чрезъ то нихoвимъ врстнымъ домочадцемъ свака надежда к' поступку на унтр'- и обр-офиціе са свимъ отсѣкла се: за то да иматъ при оному, что досле у Карлштадскомъ генералату обдржавато, цѣло остати, и више каково дозволеніе на тщету самыхъ своихъ единовѣрныхъ и всевысочайшія службы, ни искати, нити пакъ ону Всевысочайшу заповѣдъ отъ лѣта 1756 на службе освобожденіе, но само на Контрибуцію, десетакъ, и что таковы данци сутъ, протезати можетъ. И остаютъ ихъ Величество с' Цесаро-Кралевскими и Архидукалными Милостми Ему Господину Архіепископу и Митрополиту благонаклонны. Іоанъ Христофъ Баронъ Бартенщайнъ с. р. Чрезъ Священное Цесаро-Кралевское Апостолическое Величество у Бечу 17 Декемвріа 1765. Іоанъ що Богъ хощетъ Хитнеръ с. р.

изданнаго Славенски с' онима само пункти вмѣщенними, коя саме Епархіе Вашего Преосвященства касаются, сообщавамъ, да может» знати Всевысочайшу Резолуцію, и на коя еще Резолуцію ожидати имате.

Ащели в' чемъ съ Клеромъ Вамъ подручнимъ и осталимъ народомъ тежчати имате, мнѣ стално съ доволними узроци и доказателстви достовѣрними послати изволите, іа се кратити неђу, Ихъ Цес. Краловскому Величеству всеподданнѣйше донести Вѣна 27 Декемвріа 1765. Вашего Преосвященства смиренный слуга Павелъ Ненадовичъ с. р. Православный Митрополітъ, и обо:іхъ Ц. Кр. Величествъ Тайный Совѣтникъ."

(Свршиће се.)

ЛИСТАК.

ПРИЛОЗИ ГРАЂИ „ЗА НАРОДНУ МЕДИЦИНУ."

1.) Од падавице, (велике болести), као лек узимају ово: Навора од великог петка, коњиво од тодорове суботе, грожђе од преображења, осуши се, па се истуца (збије у прах) Све ово смеша се са богојавленском водицом. Ово се даје болеснику, баш у онај мах, кад га падавица спопада, и то обично даје стара жена.

2.) Ако псете уједе, осуши се папрац, па се истуче, прашина се смеша са старим салом' ово се намаже на какву крпу, па се тим рана обавија.

3.) Чир и пришт лече: испече се црни лук^ц, а смокву осуше, па истуцају, па ово помешају са зејтином; тим се рана маже.

4.) Промрзле руке, или ноге, лече: кад лисицу одеру, огуље ону масну коже са ње, па том обвијају.

5.) Кад очи болу; наквасе се земичка млаким млеком, у коме има шафрана, па ту земичку међу[на очи; или кад се виноград реже, прикупе сузе чокотове, па тим очи мажу.

6.) а) Остарелу рану лече: смеша се чист козји лој, жути восак, тамјан, и зејтин, и тим рану мажу. Кад је рана запуштена, „дивљи пасуљ" (има га о виногради, одликује се својим несносним мирисом), осуше па утру, и таког, помешаног са незагашеним кречом, сипају у рану.

б) Кад је рана на прсима: држе ружу у зејтину на сунцу, утру белу репу, па сок исцеде, овај сок мешају са оним зејтином, скувају, и онда рану мажу.

в) Скорашњу рану лече: лист од боквице, намаже се машћу, па се на рану мете.

г) Ране у устима лече: жаленију скувају у белом вину, и тим вином уста испирају.

7.) Зубобољу лече: скувају меъ, и тим напре уста.

8) Кад „жиле забрекну," испрже се гњисте (обичне) у зејтину, и тим се маже.

9) Шуга се лечи: старо сало, жива, и сумпор смеша се, том смесом се болесник маже Сваки дан мора најмање по три пута мазати, и без престанка, у топлом седити. Неки натерају болесника, да у зажарену. ґеђ улази, овом приликом, или се маже болесник, или се и немаже.

10.) Лишај лече: знетом од дувана, мажу га.

11) Дивље месо, истуче се испечена стипса, па се смеша са истученим белим шећером, тим се то дивље месо посипа.

12.) Севање отклањају тим, што тару јаком ракијом, у којој соли има.

13.) Кад стомак завија, пију црно вино, у ком има на:вашена пелена. Или се скува лишће од црна лука и меља, па чорбу пију.

14.) Пробадање („протисли") лече: утучену белу смолу поспу ракијом, па то запале, кад се олади, међу на крпу, па тим завију место, где пробада.

15.) Главобољу лече: бају, а уз то бајач вели: „иди бољо у море, ил' уступи у земљу, нек бонику лако буде, ка перо".

(Свршиће се)

ПИСМО ДОСИТИЈА ОБРАДОВИЋА

Павлу Соларићу.

Любезни Госп. Соларићу здравствуй,

Колико вамъ манѣ пишемъ толико васъ више усердніе любимъ, знајући јасте и вы такови на к мени, и давамъ свако вече пада на умъ мо

пѣсма, море ћаче, нѣчто врана гаче; знате да безъ потребе ласное писати ненаканюемсе; али кадби вамъ из любови Сердца писао, инаобѣ ща. — зашто би све то више матеріе находио, а к'тому садъ времена непретиче, зачто све мислимъ о различнимъ материам вторе почете части собраніа вещй, ое коисамъ ючер девету совершіо Главу. Іа себи ласкамъ даће вамъ ово сочиненіе поволно бити; Но кад увидите чадо познаћете ели оцу подобно, или залуду самъ себи похлѣбствуемъ. Іаби радъ дабуде лабудовой предъ смертъ баснословной подобно пѣсни, али ме добри люто плашій Геллертъ кои каже да само у пролеће лепо пое славуй а мои мили друже! веће' давно прошло, и време би било да учувство дочемъ и дасе самъ себи преко мѣре не улагивам': ако щто буде безъ Соли и без вкуса, знаи добро пріаче, даће сва на тебе кривица пасти, защо ћу іі свакому казати дамеіе мои Соларичъ на ту вукао бездѣлицу, потежућиме по готеву за ушій; као младо прасе у Востанъ Деніа, и као старо магаре на младу Салату. Евоти све пре исповедамъ; Нудеръ самъ гледай, како ћеш се опрати, даси нощъ у Падуй ласно бити било, крозъ кою чиста протиче рѣка, а у Венеци достачеті мучно бити ибо самъ видишъ какви су канали, Ево іа каза кои Добаръ Пріакъ, еръ небія радъ да те беда изненада наће, и дати точак у верло дубоки закадие вагашъ, за моіе книжице нове нощъ незнамъ есули познате; Господину самъ Паликући нощъ из Венеције преко Гос. Драге неколико комада послао за нѣга, за Г. Шакабенту Еп. вершачкогъ (коимасамъ и писао) и нощъ за неке пріателѣ; но сумніамъ, даіи приміо и книге, защо знамъ дабими Г. Паликућа отписао, отъ пріе всегда радоміе писао, но незнамъ защо неби и садъ. — — Любезнога Г. Преєро Петровича супругу нѣгову Г. Микелина и Маріету поздравите одъ мене, жаоміе что немогу дођій као самъ био рекао, да заедно на води вдемо, моеий недопуща Дѣло; а ноге с бѣлимъ перући виномъ сасвимъ су ми оздравили хвала Богу. реците од мое стране Г. Михелину да употреби сву свою реторику, и да принуди доброга своrъ родителіа и Господ. Мату Липовца да пошліу кою хиліаду форинти у заямъ Серблѣмъ, кои сада за Род и отечество благополучно воюіу писали су и овди и вщу помощъ, сколико ко може новаца у заіамъ, и овдеіе о томе, настой а ясамъ дао полакъ од свега щто имамъ четири Стотине форинти. мои драги Г. Микелинъ добро зна да я никога радо ненудимъ да дае али оваково прилике никада нисмо имали, к благоме богу, кои намъ животъ све што имамо дародао, и к цѣломе роду и имену Сербскоме праву любовъ показати, навластито чујући, да и Земунци и Сремци слободно даю кои щто хоће. — Милостиву Госпожу Дашу зато исто просимъ да употреби ктому свою доброту и милостиво Сердце Г. Крсті Јовичичу; и капетанъ Пери обиличу и свакоме ко може помоћи, нека усердно и топло о томъ говори. здравствуі ми драгій Соларичу и настои за обще полезно предузети Дѣло. Твои

У Триесту Іюніа 5. 1804.

Обрадовичъ.

Оригинал овога писма у рукама је господ. Исидора Зубановића, пароха сегединског, чијој доброти имамо да захвалимо, што га могосмо изнети нашем свету на читање, а нема сумње да ће свакога занимати и да ће нов доказ бити, да су доситијеве кости заиста „српске," и да је он „род свој љубио." Уредн.

КЊИЖЕВНОСТ.

1.) Српски поменици XV—XVIII. века од Стојана Новаковића на по се штампано из гласника српског ученог друштва. Књ. XLII У Београду у државној штампарији 1875.

2) Упутство за предавање српског језика у основној школи — ручна књига за учитеље — написао Милорад П Шапчанин секретар министарства просвете и црквених дела. У Београду, издање и штампа државне штампарије 1875.

Ево нам две књиге из Србије. Прва је од нашег вредног књижевника Стојана Новаковића, којом извршује жељу Шафарика и одговара потреби, коју је Вук у својем првом „Српском рјечнику" изрекао овако: „Због имена српских врједно би било штампати један поменик из манастира Раче, који се сад налази у манастиру Беочину". Г. С. Новаковић говори прво шта су то поменици и на ово питање одговара речима самих поменика. Друго описује рукописе и то ове: поменик Призренски, Лесновски, Пећски, Крушевски, Водичнички, Коришки, Крушедолски и Врднички. После говори о поменицима владалачких породица и црквених достојанственика. Најпосле саставио је речник личних и ђеографских имена, која долазе у поменицима. Овом књигом одговорио је С. Новаковић потреби коју је Вук изрекао у својем рјечнику, а учинио је и прилог историји старе књижевности наше, којим је питање о поменицима боље расветљено. Као и остало све што је од Ст. Новаковића, тако је и ово

дело ваљано, које ће много његовом лепом гласу допринети.

Друго је дело „Упутство за предавање српскога језика“ од Милорада Шапчанина. Из овога се дела види, да Милорад Шапчанин српски језик не само практички — пишући приповетке, него и знанствено разуме; али ипак ово се дело не може са гледишта знанствене граматике пресуђивати, него са гледишта педагошкога. С тога гледишта има ово дело велику вредност и сваки учитељ не само у Србији, него и код нас ваља да га има, јер ће из њега научити начин, којим ће најлакше моћи своје ученике обавестити о правилима граматичким. Са стране дакле педагошке ово је дело изврсно и ми српским надзорницима школским с ове стране препоручујемо да гледе, да се што више ова књига међу нашим учитељима рашири.

У Карловцима. Ж.

УМЕТНОСТ.

* (Српско народно позориште.) Петнаеста је ово година, од како постоји наше народно позориште. За свих тих петнаест година, на жалост, није било никад у таквим сретним приликама, да се могло казати о њему, да му је са свим осигуран опстанак. Цело је то време, тако рећи, протекло у грдним напорима и пожртвовањима, у бризи и старању о његовом одржању. Тек што су савладане једне незгоде, одмах су поникле друге; тек што се доскочило једним неприликама, одмах су навалиле друге, које су нашем позоришту пропашћу претиле. Један од најглавнијих узрока тим непрекидним неприликама ваља тражити у томе, што се није одмах у почетку, док је још прво одушевљење у народу трајало, набавила толика главница, да се позориште од прихода те главнице издржава. И дан данас има о б е ћ а н и х 17,000 фор. а. вр који се никада не ће моћи покупити. Међу тим потребе позоришне расле су све више, а помоћ од народа била је, са рђавих година, од године до године све слабија. У свима тим незгодама позоришна управа употребила је сваку прилику, да учини све оно, што је год ишло на то, да се осигура позориште у нашем народу. У тој намери обратила се била пре свега год. 1871 нашем народном сабору, молећи за годишњу потпору. Сабор је одредио био позоришту годишњу потпору од 3,000 фор. а. вр., али та потпора све до данас н и ј е с е н и к а к о и з д а л а, н и т и и м а п р е м а д а н а ш њ и м п р и л и к а м а и з г л е д а д а ћ е с е м о ћ и и з д а т и. За тим је позоришна управа замолила била све наше црквене општине, да у свом просветном буџету одреде какву такву годишњу припомоћ. Од 600 општина наших једва се одазвало њих 26. И од ковчежића који су пре тога до 3,000 фор. и више доносили на годину, једва да је долазило за последњих пет година 200—300 фор. а. вр. Сви извори дакле, на које је управа позоришна до сада рачунала, или усишу, или су већ усахли. Осим тога морала је главна скупштина позоришна г. 1873, околностима приморана, уложити у нову зграду позоришну у Новом Саду 15,000 фор. а. вр. Све ове незгоде и неприлике скупа приморали су овогодишњу главну скупштину позоришну да и опет, и то п о с л е д њ и п у т, изађе пред народ и да му каже, да ће народно позориште, то мезимче, а слободно можемо рећи и љубимче народно, м о р а т и у г и н у т и, ако му народ наш у помоћ не притече!

Послушајмо и добро удубимо у памет и срце наше оно, што се у позиву главне скупштине позоришне између осталога напомиње, и то:

„Погледајмо друге земље и народе! Дарежљивошћу, и негом великаша и богаташа постала су у њих ваљана позоришта! Они су сматрали за славу и част називати се потпомагачима позоришне уметности. Можемо ли се ми том срећом поносити? Где су ти великаши, које је заболела глава од тешке бриге за нашим позориштем? Где су ти богаташи, који би бар један малени део од онога, што им се прелива, жртвовали племенитој уметности позоришној? О српском се народу вели, да је сиромах, али тим већим поносом може погледати на своје позориште, које је само својим пожртвовањем, својим радом и својом рођеном муком створио и до сада одржао.

Посао још није довршен. Ми треба да истрајемо у томе раду, јер наше позориште — та школа, која неда Србину да клоне духом; која му износи стару славу и величину предака његових; која Србина најбоље учи љубити свој потиштени народ; која Србина, која човека учи, да се угледа у добро и да бежи од зла; та жива школа српска, која иде од места до места, те учи народ свему, што је родољубиво, лепо, узвишено, добро, истинито, племенито и поштено: та велика школа за народ — наше народно позориште налази се у великој незгоди, тешким неприликама. Зла времена за ових шест година, која нису ни један крај српски на миру остављала, и њему су нахудила и велике му штете нанела. Наше народно позориште није кадро само се издржати, јер нема довољно главнице,

а поједини родољуби, који су га до сада ревносно потпомагали, са ових злих година попустише, и нема изгледа, да ће се скоро на боље окренути. Наш народни сабор, који врло добро зна, шта позориште народу нашем вреди и од какве је важности по њега, а зна каква га је зла коб задесила, одредио му је године 1871. годишњу припомоћ од 3000 фор., али та одлука на жалост ни до данас још није извршена, а какви су изгледи, тешко да ће се моћи и остварити. Наше народно позориште дакле, ако не ће да успех прегрдних жртава народа нашег око позоришта узалуд пропадне, нема куда, него да се обрати родољубивим српским општинама, друштвима и дружинама, да му на невољи у помоћи буду. Позоришту нашем, ако хоће да одговори својој цели као народно, треба годишња припомоћ од 8—10 000 фор., и ако годишње заслужује од 16—18.000 фор., иначе мора престати. Да би се могла та потреба подмирити главна скупштина друштвена нашла је за најзгодније, да се на сваку општину, дружину или друштво учини разрез, којим би имале у помоћ прите ћи. С тога долазимо с том молбом, да се у интересу нашег народног просветног напретка одреди у просветном буџету год. потпора нар. позоришту, том мезимчету међу нашим народним просветним заводима, или ако то не би ишло, то да се постара да ту своту општина од чланова својих покупи и управноме одбору сваке године пошаље, или да се по свом увиђењу према својим приликама побрине да се та свота срп. нар. позоришту сваке године осигура. Ако се та по невољи разрезана припомоћ ма на који од горе изложених начина не осигура, то ће се радња нашег позоришта морати обуставити.

Мислимо, да није потребе доказивати, да би престанак нашег позоришта био неописан удар за нас, нити би се од те ране могли скоро подићи. Покрај грдне штете за народни језик и књижевност, и за цео наш друштвени живот, служио би такав догађај свима противницима нашима за доказ да смо незрели за више духовни живот. Кад би наше позориште још и сад, после оваког напредовања, морало престати, нема изгледа, да би се ико икад више усудио и мислити а камо ли радити да га опет приведе у живот.

Од тог удара може нас само то спасти, ако ускратимо себи њему за љубав једну од најмањих наших таштих посластица, па ако је жртвујемо услади целога народа. Колико и колико има прилика, где се у нас прелива изобиља. Одредимо само оно, што се у таким приликама прелије, народном позоришту, па ће имати више него што ће моћи потрошити. Испрва се то чини невероватно, али ако испитамо наш живот и наше обичаје помање и ако потражимо све оно, што је сувишно а на што се у нас проспиа новац, то ћемо наћи зацело, да ће стотинити део од сувишнога, ако га сваки верно жртвује, бити доста, да избави народно позориште од вечите кубуре и да га утврди за навек.

Управа позоришна чини и овај пут само своју по тешким приликама наложену јој дужност, када управља последњи пут овај позив на родољубе српске, који сада треба да покажу, да ли им је стало до части и образа, лепога имена и поноса српског, да ли ће допустити да узалуд пропадну досадањи лепи успеси и и прегрдне жртве око нашег народног позоришта."

ПРОНАЛАЗАК.

(У седници општег аустријског апотекарског друштва) у Бечу од 29. нов. о. г. поднео је члан Вагнер једну апотекарску справу за увијање медицинске облатне, коју је друштву на углед приослао г. Гавра Плавшић, апотекар у Новоме Саду, и коју је справу сам конструирао и већим делом својеручно и зготовио. Члан Вагнер разлаже друштву, да је Плавшићева справа много практичнија него досадање француске и швајцарске; справом овом много се лакше и брже ради, него ли свима досадањима. Друштво је с великим интересом разгледало ову лепу и згодну справу и изјављује Плавшићу захвалност у записнику. — Нама је мило, што се и у овој струци нашао Србин од оштроумна духа и веште руке.

КЊИЖЕВНЕ ВЕСТИ.

„Млада Србадија", илустровани лист, забавни и поучни, почиње од нове године у Бечу да излази. Издаваће га Никола Капамаџија. Издавач обећава „да ће се трудити, да „Млада Србадија" буде огледало светло и достојно народа српског, да се у листу том огледа напредак и развитак српски сваке врсте, племените и ваљане и да у „Мл. Србадији" српска публика читалачка гледа и сазна шта бива по свету лепог и великог." Нема сумње да лист, који са овако лепом намером у живот ступа, може бити од велике користи народу, али имајући пред очима сиротињу наше читајуће публике, а уз

то знајући, да у Бечу већ постоји један леп илустрован српски лист („Србадија"), то чисто сумњамо, да ће публика наша бити у стању, да оба та листа у толикој мери материјално потпомогне, да се могу оба према задаћи својој бујно развијати, како би од што веће користи за народ била. Такмачење је истина добра ствар, али досадање искуство у нашој периодичној књижевности говори против таквог такмачења. Ми смо имали у једно исто доба „Младу Србадију" (омладинску), „Матицу" и „Даницу", па наједанпут сва три листа малаксаше, а да је био само један добро уређиван лист, без сумње би га наша публика одржала. Нека се књижевници такмаче, који ће више и боље написати, то је такмачење спасоносно, а не цепање ово мало српске публике покретањем нових листова са једним и истим задатком. — Иначе је подузеће ово врло лепо и кад би се такав лист, као што га програм обећава, у нас одржао, нема сумње да би то била добит за литературу нашу. За то препоручујемо нашој пошт. публици нека се претплати на „Мл. Србадију" и тиме опстанак и овом новоме књижевном подузећу могућним учини. Лист ће излазити 3 пута на месец, а цена је 8 фор. а. вр. на годину. Новци се шаљу на Николу Капамаџију, Wien, Ottakring, Hauptstrasse Nr. 9.

„Званични гласник српске митрополије" почеће у Новоме Саду од 1. јан. 1876. излазити под уредништвом Стеве В. Поповића. Лист се покреће по закључку срп. нар. цркв. сабора, која му је и програм обележио. Биће званичан лист за српску православну цркву, школу и закладе у опсегу српске митрополије. Излазиће четири пута у месецу. Цена 4 ф. на годину·

ПОПРАВКА.

У 33. бр „Ј вора" на стр. 1053. у рубрици „Књижевност" врста 19. треба да стоји „врху" место „врху."

Нашим читаоцима.

На „пријатељску реч", коју смо управили на наше пошт. читаоце, стижу нам сваким даном са разних страна изјаве, како је читаоцима нашим врло повољна вест, да ће „Јавор" од нове године излазити сваке недеље. Многи досадањи претплатници наши уверавају нас писмено, да ће лист и од јако држати, а многи, који до сада не беху претплатници, јављају нам, да ће се од нове године претплатити. Ово је нама добар доказ, да смо закључком својим да „Јавор" што чешће излази погодили вољу и жељу нашега читалачког света, а ми ћемо се трудити, да и садржај листа буде такав, који ће у сваком погледу задовољити наше миле читаоце и читатељке.

Да би лист могао што боље напредовати како по своjем спољашњем облику, тако и по унутрашњем садржају, нуждан је што већи број претплатника. Ми се уздамо у наше честите Српкиње, да ће оне настојати око тога, да овај лист, који је њима за љубав и покренут, не увене са немарности њихове. Оне не треба да забораве, да је „Јавор" у оно време, кад не беше у нас ни једнога листа белетристичног, нарочито њима за љубав у живот ступио, па ће нарочито њима за љубав и даље живети, ако оне осећају потребу, да такав лист, на којем најприпознатији књижевници наши раде, и даље постоји, живи и напредује.

Цена је листу на читаву годину 5 ф. на по године 2 ф. 50 н., на четврт године 1 ф. 25.

За Србију и стране земље годишње 6 ф. Претплата се шиље „Администрацији Јавора" у Н. Сад. Изречно молим, да се ради бржега реда и експедиције листа не шиље претплата на моје име или на „уредништво", него управо „администрацији."

Н. Сад о св. Николи 1875.

Др. Илија Огњановић
уредник „Јавора."

„Јавор" излази 1. 10. и 20. дана свакога месеца. Рукописи нека се шиљу уреднику, а предплата „Администрацији Јавора" у Нови Сад.

Цена је листу: на читаву годину 4 фор. на по године 2 фор. на три месеца 1 ф. *За стране земље*: на читаву годину 5 фор.

СРПСКА НАРОДНА ЗАДРУЖНА ШТАМПАРИЈА У НОВОМ САДУ.

БРОЈ 36. У НОВОМ САДУ 20. ДЕЦЕМБРА. 1875.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

УРЕЂУЈЕ ДР. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

ПЛАВА МАРАМА.

У јесен године 183. враћао сам се из О. у дворац Б. пешице, пред а-мном марширала је регимента Н. Удвојив кораке, достигнем исту, јер врло радо слушам војну свирку. Добоши су једнозвучно пратили кораке војничке, али свирке није било.

Путујући тако пол сахата сврне војништво у једну лугом обкољену долину и ту се заустави. Пређем ближе и ту спазим мога давнашњег пријатеља надпоручика Н. којег љубопитљиво запитам, да ли ће се у војној служби вежбати, кад су са друма сврнули? Од њега добијем одговор, да тога бити неће, но да ће једног од момака који је од домаћина нешто украо, стрељати. Шта? Запитах ја зачуђен, зар ће овде преслушан. осуђен и одмах стрељан бити. Та то је грозно пријатељу. Тако је, одговори надпоручик. Што се тога тиче, војни закони су строги и врло брзи; него ако желиш видити војени суд, позабави се мало овде, пак ћеш се и о том уверити.

Што се мене тиче, ја пријатељ стрељања и губљења нити сам био нити сам сад, но и опет ме љубопитство на то нагони да будем очевидац тако грозног дела, а и да видим, какав уплив чини брза смрт на лицу осуђена.

Војници се етаве у два реда у округ. Иза другог реда видило се неколико војника са једним поручиком где раку копају. Посао им није ишао од руке, јер су сетни и невесели били, а поручик је кад-и-кад уздисао. — Усред круга седили су осам официра на добоши, мало даље од ови један је на колену писао.

Обтужени бијо је млад, повисок, умиљатог и племенитог лица. Он на позив пуковника ступи напред, за њим је ступила једна жена, једини сведок, који је против њега био.

Пуковник хтеде жену за тужбу запитати, но обтужени уђе му у реч: „Није нужно господине пуковниче, да ко против мене тужбу донаша, рад сам своју погрешку сам исповедити. Чујте дакле: Ја сам од ове госпе, код које сам синоћ конаковао, мараму украо, и собом понео. Мараму ево овде предајем.

Станимире! рече пуковник, ти си се до сада свагда поштено и добро владао, био си свагда најпримернији војник, па шта се сад с тобом деси.

Тако ме Бог помогао, одговори Станимир, ја сам се свагда трудио примеран бити, добро се влаџати и предпостављене слушати, а и сад неби то учинио да Љубице није.

А које та Љубица? запита пуковник.

Љубица је, одговори Станимир, сирота девојка из мог места, моја вереница. Њена је кућа на крају а пред

њом има велика и граната липа Благи боже, ја је нигда више видети нећу.

Станимире, ја те не могу да појмим, изјасни се боже.

Кад ме не појмите господине пуковниче, то имајте доброту ово писмо прочитати, оно ће вам разјаснити, што појмити неможете.

Пуковник узме писмо и преда га оном што је на колену писао, који га јасним гласом поче читати. Писмо је гласило:

Љубљени и добри Станимире!

Прилику ову нисам хтела пропустити да ти по Миленку, који се регименти враћа, не пишем. и да ти давна обећану свилену кесу непошаљем. Док сам ју плела, морала сам се свагда од оца крити, који ме једнако кара што те љубим и што о теби једнако мислим, говорећи, да се нигда вратити нећеш. Је-ли љубљени Станимире да ћеш се вратити? Па ако се баш и не вратиш, ја ћу те до гроба љубити, јер сам ти се јошт онда заклела, кад си ми моју плаву мараму при колу подигао. Мило ми је што сам чула, да те како другови тако и официри љубе. Две године није свет и живот, оне ће проћи као два дана, а и ти гледај да што пре прођу, да се што пре вратиш. Остај здрав, драгане мој!

Твоја теби верна
Љубица.

П. П. Молим те, пошаљи ми што из тог предела где си сад, да имам успомену, али не тога ради, што кад неби имала, да би на тебе заборавила, но да свагда поред мене носим, а подпуно сам уверена, да ћеш ону ствар, коју ми послао будеш, у место мене пољубити, а уједно буди и ти уверен, да ћу оно место наћи где су твоје усне љубиле.

Сад прихвати Станимир и рече: Миленко ми је писмо синоћ предао, кад сам био на конаку код госпоје. Целу ноћ нисам могао заспати једнако сам на повратак и Љубицу мислио. Љубица је желила из ови предела успомену имати; ја новца имао нисам, јер сам последњи новчић од службе моје стрицу дао, који се дома враћао, да ми остарелој мајци преда. Кад сам јутрос устао, отворим прозор од моје собе, ова плава марама висила је преко конопца баш пред прозором. Марама је ова личила оној марами моје Љубице, коју сам јој у колу подигао. Слабост ме обузе, ја узех мараму и прикријем. Добош у тај мах задобује, ја морадо позиву његовом слједити, но тек што сам на улицу изишао и неколико корака учинио, покаја се, хтедо се натраг врнути, али доцне, јер сам смотрио да госпа за мном трчи, јадикујући, да јој је мараме нестало. Наредник нађе код мене мараму. Закони војени казне смрћу сваког војника који од угоститеља што украде. Дајте ме дакле по закону стрељати, али вас само једно молим, немојте ме презрети и као проста крадљивца сматрати.

Судије и сви около стојећи војници беху тронути искреношћу и одважношћу Станимировом. Но кад до решења дође, једногласно га на смрт осудише. Станимир је пресуду мирно, спокојно и ладнокрвно слушао, па кад би свршена, пређе надпоручику и замоли га, да му два талира поклони. Овај му их даде.

Станимир примивши новце, пређе госпи, којој је већ мараму предао био и замоли је: „Госпо имајте доброту мараму ми за 2 талира продати, да више имам и више би вам дао; ако и више вреди ја заиста је скупо плаћам јер ме млађана живота стаје. Госпа му мараму са сузним очима преда, Станимир исту к устима принесе пољуби и надпоручику с овим речма преда: „Господине надпоручику ви ће те се скоро дома вратити, кад у моју постојбину дођете не пожалите труда за Љубицу моју разпи-

тати, поздравите је од мене љубазно и реците јој да је нигда заборавијо нисам па ни при самом последњем часу живота мога, подајте јој мараму ову нека има успомену од мене, ал јој цену мараме казати немојте.“ За тим клекне помоли се богу, узе опроштај од суђаја и другова своји и оде одважним кораком ископаној рупи гробу свом.

Ја се окрену удвојим кораке да сведок тако суморног свршетка не будем; на неколико тренутака после зачу се глас пушака, и ја помислим у себи сад је свему крај; постаја још неко време у шумарку куда сам отишао, па се вратим натраг; у долини никога било није, тишина је владала свуда, све је било изумрло, само се нов гроб узвисијо црна земља покрила је тело Станимирово, узкинем гранчицу од раста и од ове направим зелен крст и мету га врх гроба Станимирова, од мене а за јамачно и од вереиице му Љубице нигда незаборављеног.

²⁶/₄ 1858. Посрбио Мица.

СТАРАЦ.

(Сонет.)

Пред-а-мном већ је хладна гробница,
Колено слабо једва ми креће;
Ал' смрти клета јоште ме неће
— — Још морам лити врелих сузица!

Та сам сам ост'о од свога јата:
Другова мојих давно већ није;
Гленем ли камо, од свуд ме бије
Сећања туга минулих сата.

Ал' чекај смрти — сад мрет' ми није! —
— Ено је раја из сна пренула!..
Сна авет вија — мач изменула!..
Чекај да видиш — на крај нек' ми је —
Да л' ће ју сатрт' — свога злотвора —
Да мртвим' причам: Српству је зора!

Ср. Карловци 14. нов. 1875. Душан Рогић.

ЈЕЛО, ПИЋЕ, ПИЈАНСТВО.

(Хумористичне рапсодије)

од Јаше Игњатовића.

(Свршетак.)

*

У јелу има сваки народ свој карактер, у готовљењу и у промени јела. Познато је да северни народи више једу, нег они у топлијој клими.

Немци на пример више једу него Срби, Мађари, Турци или јужни народи; ваљда су и били зато жестоки освојачи. Клањам се културној слави Немаца, ал покрај њихових Хумболда, Канта и свију осталих, који ту славу на рамену носе, ипак Тацит вели на једном месту: Galli pugnabant pro gloria, Batavi pro libertate, Germani pro praeda, т. ј. Немци најрадије туку се за пљачку, по свој прилици зато, јер су млого јели и пили.

Што се готовљења јела тиче, ту су мајстори Французи. Милина је погледати њихове салате, говеђске „гарнитуре“, па мачке, па посластице. У кувању имају

већ и знамениту литературу. и њихов Brillat-Savarin о кувању писао је најзнаменитије дело, чим се француски гурман поноси.

Инглез је поносит са својим „бифтеком“ и подобним јелима.

Србљин у Србији слаже се у јелу са Турчином, у Угарској са Мађаром. У Угарској Србин једе опапрена јела као и Мађар, и справа им се слаже. „Гуљаш“, „паприкаш“ свеједно. Само чија је сарма? Мађари кажу да је њихова, зову је „надевен купус“, Срби опет да је њихова. Рекао би да је „сарма“ турска, некако преображен „пилав“ без костију.

У Србији бибере, једе се и „ћемлек“ што Мађар не једе. Шећер-леме то су турско-српске посластице, а лепиња са сиром србско-мађарска.

Срби нису изелице, али изузетака има доста, особито по варошима, где доста а јефтина јела има, као н. пр. Нови Сад и т. д. где је лако наћи, који ће појести четрдесетпет „сарма“, педесет „крофна“ и чанак паприкаша, само то „entremets“ и hors' d'oeuvre“. На здравље.

*

Сад бацимо се мало на пиће. И ту је стара Европа најснажнија. Који народ у Европи највећма пије, т. ј. не воду но шпиритуозна пића, тешко је пресудити. И ту се Немци од вајкада одликоваху.

У старим немачким кроникама описују светковине њихови великаша и великашке „егзекуције“. Кад се ћи каквог „књаза“ удавала, свати су толико појели и попили, да би могао са тим купити земље, да би хиљаде породица живети могле.

Кад је какав великаш од другог великаша већу своту новаца узајмио. а рок није одржао, онда такав неодвисан великаш или кнез, као кредитор, дигао се са својом свитом, око сто-двеста људи на коњу кадкад и мање, па иде у госте свом „неодвисном“ дужнику. Овај кад их види. зна колико је ударило, отвара им капије и пусти у дворе. Гости се настане, а домаћин једнако части, док год где не нађе новаца. Ти гости су „егзекуција“. Кредитор ништ не спомиње о дугу, већ само са својтом једе и пије. И дужник ништа о томе неспомиње, већ шиље по сарафе, да му новаца донесу. Како домаћин добије новце, а он кредитора исплати, па се дигне на пут својој кући.

При једној такој егзекуцији пишу, да је кредитар са свитом тако добро провео, да су у једној недељи имали пет велики, и три мала „рауша“ то јест „надеранија.“ Питање: каква су била велика каква ли мала.

За доба Шмерлингове владе у Угарској тако исто ишли су на егзекуцију порезници са свитом солдачком, па су се частили, догод дужник неисплати. Ти су из те старе кронике учили.

Срби нису у пићу последњи. Ако се зида град, црква, манастир, свему је почетак пиће. Зарече се, да ће манастир сазидати. На што се, као што песма вели „п'јано влашче зарицало“ то се и збило. И сам Краљевић Марко, та мустра од јунака, и србски кавалера, започне и сврши с вином, шта више и коњ шарац му пије вино.

Муамед запретио је својима вино пити но колико падишах, пашах и везирах. булах и кадунах пили су и пиле вино, и пићеду једнако. Славни мухамеданско-персијски песник Хафиз, пијо је вино што но Немци веле као „пирштенпинтер.“

Кажу и велики Фридрих да је радо пијо вино. То „женију“ несмета. И Наполеон I. кажу да није мрзио.

Чувени американски војвода Грент, који је утукао душмане американске у-

није, пијо је радо и млого пива. Кад га президент наименова за врховног војводу, ђекоји ђенерали супарници писали су президенту, како је могао таквог пијанца за вођу именовати, који је увек од пива пијан. Президент их писмено запита, да му кажу какво пиво пије Грент, да и њима од истога пошље, не бил научили душмана тако туђи као Грент.

„Неопивајте сја, в нем же јест блуд.“ Лепо речено, но колико братија набљудава. —

Па какви ћуди има у пијанству, кад ко дође што но доктори веле — у „stadium cerebrale“? Сваки на себи и на другима може приметити. Један би се тукао, други би се љубио.

Лепо је видити доброћудног напитога, смешеће се преподобно лице; злоћудан гледи као дивља звер са разгораченим очима, канда у њему нема човечије душе.

Па јоште кад видиш женску напиту. Нек ми се опрости, ал свако ће допустити, да то, ређе, бива и код женског спола.

Нек нам Бог опрости, и женски спол, ал у том „напредном“ стању видити кад се две женске туку, што ће ми свако допустити да у свету бива, то је ужасно и смешно. Већ кад човек види код „несловесни“ животиња, особито четвороножни кад се женке туку, како је смешно, код жеускиња је још смешније.

* * *

Пијан бити, није баш најлепша ствар, ал бар онда је човек искрен, — in vino veritas; ал пијанац бити, то је већ ужасно.

Александар велики најбоље пријатеље своје у пијанству убијао; Камбиз силни, персиски цар, убијо је због пијанства свог најбољег саветника. Тројанци су били поспали и пијани, кад су Грци на Троју навалили.

Колико је битака у пијанству изгубљено, колико части, поштења, колико су одстењали робијом дело једног пијапог тренутка.

Кажу да су и Србљи проти Турака са Вукашином краљем пијани били кад су на Марици битку изгубили. За косовску битку тако што се незна. ал та вечера и инат при чаши вина у очи велике битке недопада ми се.

Кад човек мањом мером вино пије, љубазан и срдачан је: безмерно пиће истера му племенити дух и постане магновено нижег степена животиња.

Човек опет који никад вино непије. доиста је несносан, што но кажу „фад.“ Такови ијоле веселије људе критикују, подсмевају се, па ил су филозофи, ил опасни људи, којих се свако, који и најневиније пије, уклања.

И у пићу има, који иде на квантум, ил квалитет, ил на обоје.

Једни воле само млого, ма и најординарније. Други опет да му је фина стара вина, салаксије, беочинско; карловачки „тропфвермут“ шампањско и токајско.

Декоји воле нејести само да може пити. Обично који много пију мало једу. Но има који много и једу и пију, и такови, ако имаду млогобројну породицу, добро нек се на ум узму, и нека си осигурају са фидеикомисарним добром, да се сасвьм непоједу и непопију.

Као што су гурмани на јелу, има тако који за пићем иду, и који би најсретнији били да постану мушице па да на славини живе.

Има такових у свима сталежима.

И на то се пази, да ко у друштву свог пријатеља чашом вина понуди. Особито код солдата, паора, па и код занатлија непонудити чашом добродошли-

цом, код куће ил у биртији, значи нескладност у пријатељству.

Паори особито кад се вино отаче, ил ракија пече, једно друго посећују, па онда пиће до неба фале, „То је вино, све пену пресеца,“ „то је ракија, ни игуман не пије боље.“

И женске са изузетком пију вино, с том разликом од мушки, што немешају с водом, но као што га бог створијо. И право имаду, што немешају, бар боље уживају.

Женске што јача вина то радије пију' нека их, само границу нек непретерају: јер вино је враг, кад је тај вински ђаво ухвати за главу, онда је његова и душом и телом.

И сад, препоручив умереност свима које нека их благослови онај „во времја оно“ калуђер у приповетки, који кад су запитали како пије вино, рече да пије: ујутру „наштесрце,“ у подне „јер му прија,“ а у вече „како га бог створио.“

ИЛИ — ИЛИ!

Застава је своја крила
Тробојница већ развила,
Узбуркана крвца ври:
Ил' слободу или мри!

Зајечала бојна труба
Уздрмано поље бојно;
Од дома се милог пришта
Млоги братац, млоги војно.

На далеко гласи лете
Довикују помоћ ој,
Мачи, сабље и ханџари
Све је спремно већ за бој.

У грудима срце бије
Радо Србин крвцу лије.
За крст часни и слободу
Он ће радо и да мрије.

Та какви су све јунаци
Херцеговци, Црногорци
Србијанци и Босанци
Најславнији српски борци.

Из топова и пушака
Лете танад лете зрна
Ал је јунак па се неда
Она дична гора црна.

Прах се диго прах и магла
У облаке чак високо
Добро види вешто гађа
Црногорско бистро око.

Већ се чује звека, јека,
Од сабаља и пушака,
Већ се чује писка, дрека;
Од душмана од Турака.

Држ се, Србе, само сложно
Душманина не страши се,
За слободу и свој живот
Да не жалиш — покажи се.

Незнанко.

СНАХА И СВЕКРВА.

(Свршетак.)

„А слатко дете моје, ти мислиш да ћеш ме утући, ако срце у помоћ позовеш? Хоћеш да кажеш да те срце на ово или оно вуче? Та то и јест баш зло што се ви по срцу новађате. Али, драга моја Љубице, ти си изгубила битку'

јер си последњи барут испуцала. Што је човеку јасно, што он умом својим схвата, то може другом и разложити и јасним направити, за то је оно, што човек прећути, или неразумно, или — морам опет опаку речцу употребити — тако себично, да га човек од стида прећути. Ви за то не казујете узрок, јер би морале казати: кометна сам, или самовољна сам, па нећу да ово или оно учиним!"

„Није ни то увек", рече Љубица, „него човек је навикао да посао на један начин обавља, па неће да га на други начин врши" —

„Неће, а могао би га вршити, јер би резултат, успех исти био или се овако или онако завесе прале, или се овако или онако „кох" или „цушпајз" кувао, кошуље прале и тако даље и тако даље. Али пре би се и једна и друга дала на ражњу пећи, него ли да признају, да се овај или онај посао и на други исто тако ваљани начин обавити може. А да која зарад мира и слоге и покуша, да другој по вољи учини, ох! то не мој очекивати, јер пре ћеш дочекати да сунце ноћу засија него ли то!

„Немој, ујаче, молим те тако претеривати," рече Љубица смејући се. „Та ваљ'да и ми што од наших матера научимо?"

„Искрено да ти кажем, не научите много, јер да научите не би таке биле. Школа би вама требала, школа и читање ваљаних књига. Ви би требале као младићи да се учите, особито повесници рода људскога, из које би упознале све оне узорите женске, које су умом и срцем својим одликовале се, и које би вама за пример служиле. Тада би и ви узвишеније мислиле, и не би тако просте, тако нисквe биле. Изображење, али право, истинито изображење је женској исто тако нужно као и мушкоме. Право изображење није у хаљинама и у штрбецању француских речи, већ у изоштравању ума, у оплемењивању срца. Племенито срце, узвишено мишљење нужно је женској као и мушкоме. Веруј, да би то нашим породицама среће донело!"

Обоје ућуте. Љубица седаше погнуте главе. „Но, драго дете, за што ми ништа не одговараш?" запита је ујак.

Она подигне своје лепе, сјајне очи говорећи му: „За то јер имаш право. Од сад ћу и ја трудити се, да се понашам као што ти кажеш. Да ли ће ми за руком испасти, то ћеш ти пресудити."

„Испашће ти за руком, дете моје," рече ујак устајући и у чело је љубећи. „Ко је кадар тако саслушати истину као ти, тај може још велико дело извршити. Само треба смело корачати мети, па је мораш достигнути."

Обоје корачаху оним путем натраг, којим су и дошли. У кући беше тихо, јер остали се још нису били вратили из шетње. То је Љубица волела. Она оде своме детету у сеницу и седаше ту још дуго гледајући у даљину за ујаком, који беше отишао у шетњу."

Два сахата доцније седаше мала породица опет за столом у башти.

Руже и друго цвеће мирисаше кроз благу ноћцу, а око велике лампе, која светлост своју на посуђе и на лица бацаше, облеташе велика лептирица. Сада су били сви веселији.

„Данашња је шетња била пријетна," започе мати. „Милован ми је показао шта се све урадило у последње време. Све је лепо и красно. Овде се човеку мили код вас."

„Е па ако ти се, драга мати, код нас допада," рече Љубица „а ти немој ићи у варош, остани с нама заједно. Знаш да Милован то од свег срца жели, а ја ћу се из све снаге упети, да ти овде

што пријетније буде. Што сам у последње време била мало жешћа —“

Стара госпа не даде јој да изговори. „Не мој себе кривити, драга Љубице,“ рече љубећи је. „И ми стари људи смо чудни, али треба само имати тврду вољу, па се може човек савладати! Имаш право, Миловане, она има добро срце.“

Овај је једва чуо. Очи му се светлише од радости гледећи румено лице своје жене и знајући, да је она њему за љубав ову жртву поднела. А кад Љубица подигне очи па види, како је муж мило гледа, увери се из тог једног погледа, како је добар нови пут, којим је од скора пошла. Она баци поглед на ујака, али овај се свему невешт чинио и гледао је у лептирицу, која је љуљала се на оближњем бокору руже...

Од ото доба прођоше године. Љубица је сретна, љубљена жена и мати. Одношај према свекрви, који испрва беше усиљен, постаде сада искренији, усрднији. Знајући да понашањем својим толико душа усрећава, бивала је Љубица све стрпљивија, а и стара госпа је уздржавала се као никада пређе, благосиљајући брата свога који је својим заузимањем последње дане живота јој тако засладио.

Ох! кад би оваки случајеви што чешћи били у српским породицама!

Посрбио С. С.

ЖУМБЕРАЧКА УНИЈА.

ГРАЂА ЗА СРПСКУ ИСТОРИЈУ.

Од Ђ. Рајковића.

(Свршетак.)

На поновљене молбе митрополитове и владичине одлучи царица год. 1776, да се изашље заҡтевана комисија за одвојење унијата од православних. У јесен исте године пише војени савет барону Беку, да у погледу одобрене испитне комисије „нареди што је нужно.“ На то барон Бек преко комеданта слуњске регементе барона Прајса изда заповест командујућем обрстару у Жумберку, да закаже жумберачким официрима нека извиде, чини ли се збиља каково насиље православнима или имају ли се унијати на што потужити? Уједно заповеди да се попишу сви православни у истоме дистрикту, и мушко и женско, те да му се тај попис заједно са извештајем достави.

Ко је од Срба икада помишљао на тако крњу комисију? Митрополит је искао комисију попут оне у бихарској вармеђи, на име да се ствар беспристрасно извиди у присуству истог митрополита илити његова заменика. „Наредити што је нужно“ врло је округао израз, па је барону Беку тим отворено широко поље да га на нашу штету употреби.

Извештај је обрстаров гласио, да у читавом жумберачком дистрикту има само две породице православних. Тиме се жумберачка ствар сматрала као свршена. На жалост! умре у авг. 1767 барон Бартенштајн, а у авг. 1768 митрополит Ненадовић. На место Бартенштајна дође за председника илир. дворској депутацији барон Колер.

На нову владичину молбеницу ради духовне му власти у жумберачком дистрикту изађе ц. декрет под 7. дец. 1769, који владику кара па чак и мртвом митрополиту приговара. Ту се заповеда да владика Јакшић па и последњици му питање духовне власти у Жумберку никад и неспомену, нити да се усуде у тај ди-

стрикт улазити или свештеника својега закона онамо шиљати.*)

Светиња свога права нагони владику Јакшића, да покуша и пос'едњи корак. У почетку г. 1770 поднесе он свој рекурс царици непосредно, а на то изиђе декрет, који ћемо овде у свој опширности у изворнику ставити. Тај декрет гласи: „Von der Röm. Kays. zu Hungarn und Böheim Königl Apost. Maytt. Erzherzogin zu Oesterreich, Unserer Allergnädigsten Frauen wegen: Dem Ehrwürdigen Herrn Daniel Jaksich, Bischofen Graeci Ritus non unitorum zu Carlstadt in Gnaden anzuzeigen; Es seye aus desselben unmittelbar bey Ihro Maytten angebrachten Gesuch nicht wenig befremdlich zu entnehmen gewesen, welchergestalten, ohngeachtet der Ihme Herrn Bischofen in Absicht auf die Geistliche Jurisdictions-Ausübung in dem Sichelburger Bezirk untern 7-ten Decembris Vorigen Jahrs angedeüteten ausdrücklichen Allerhöchsten Willens-Meynung, derselbe sich gleichwohlen angemasset habe, nicht allein die unbefugte Ansprüche hierauf wiederumen zu erneueren, und die Eingestehung der Jurisdictions-Gewalt in besagten Bezirck mit minder anständigen Vorspieglungen mehrmalen zu begehren, sondern bey diesem Ahndungs würdigen Vorschritt die von Ihro Mayestätt zu Besorgung deren Illyrischen nicht unirten Cleri, und Nations-Anliegenheiten eygends aufgestellte, und begwaltige Kays. Königl. Hof-Deputation, alss die Vorgesetzte Instanz wider alle Ordnung, und gegen besseres Vermuthen ungescheut zu übergehen;

So wenig nun aber Ihro Maystätt von deme. was Allerhöchst dieselbe des Sichelburger Districts halber aus voller Befugnuss, und wichtigen Ursachen bereits Allergerechtest Beschlossen und durch diese kays. königl. Hof Deputation Ihme Herrn Bischofen unter obigen dato bedeutten gemacht haben, in mindesten abzuweichen gedenken;

Um so mehr wollen sich Allerhöchst Die-

*) Тај декрет у преводу по актима гласи: „Отъ Рімскаго Цесарскаго вь Унгарій и Бохемій Кралевскаго Апостолическаго Величества Ерць Херцогини Аустрискія Нашея Всемилостивѣйшія Госпожи: Честному Данилу Іакшичу Епископу Греческаго закона не Унітовь Карлщадскому вь милостехь обявляется: Сверху оныхъ уже окончаныхъ и заключеныхъ далшыхъ дѣлахъ Греческаго неунітскаго Клера и Народа Ея Всевысочайше Помянутое Цесаро-Кралевское Величество наконецъ и онаго еще отъ 1750 лѣта траюшаго дѣла отъ Его Господина Епископа намѣреныя Візітацій, и дозволенія обученія свое духовне Іурісдікціе у жумберачкомь діштрікту извѣстіе поискати заключили, и что бысе на той Конецъпредложеніе Актамьравномѣрное предало.

Аще отъ едне стране из' всѣхъ у овомь дѣлу показавшихся собственыхъ обстоятелствахъ, и оттуду почерпаннаго Недостаточества у овом дѣлу отъ Его многоразлично учиненыхъ Предложеніахъ онъ Господинъ Епископъ зато многовыше острому Наказанію таковаго непристойнаго предпріатія себе и подвергаетъ, обаче отъ друге стране Всевысочайше помянутое Ея Величество и вь призрѣніи, что скоро преставлшійся Мітрополітъ у томъ вкупѣ помѣшань быль, хощуть прешедшая вь забвеніе поставити, а прямо того Ему Господину Епископу нарочно и остро со симь заповѣдили есу, да нити онь нити нѣгови Наслѣдницы овай Пункть у горѣреченомь жумберскомъ диштрикту каковимлибо буди образомъ или Начиномъ учинити имутъ, нити когда духовне Іурісдікціе возбуждавати выше, и Входъ у той искати, или священника своего закона онамо послати да се небы покусилъ или дерзнуль подъ тяжчайшимъ зато послѣдовати имущымь Наказаніемъ. Прочее обаче онь Господинъ Епископъ ову Всевисочайшу заповѣсть никому обявляти да нейма, но самь потомь поступати имать, коему онь въ едномь и другомь точно сообразоватися знати может.

И остають Ея Цесаро-Кралевское Величество сь Ц. К. и Ерць Херцогскими Милостми Ему благонаклони. Францъ Барон отъ Коллеръ с. р. Чрез Священное Цесаро-Кралевское Величество у Бечу 7. Декемвр. 1769. Іоаннь что Богъ хощеть Хітнерь с. р.

selbe Allergnädigst versehen, und denselben zum lezten mahl gewarnet haben, die Schrancken des schuldigen Gehorsams wie in allen Stücken, so auch hierinnfalls nicht mehr zu überschreitten, sondern denen maasgebig — Allerhöchsten Anordnungen ohne weiterer Einwendung, und gegen — Vorstellung sich pflichtmässig und auf das genauiste zu fügen, folglich von allen Vorschritt, der auf diesen Gegenstand wie immer eine Beziehung haben könnte, eben so wie von allen Eintritt, Visitation, oder sonstigen Ausübung einer Geistlichen Jurisdiction in eröffterten Sichelburger Bezirck für sich, und die übrige seines Ritus Geistlichkeit für jezt und künfftige Zeiten wie es in dem untern 7-ten Decembris vorigen Jahrs ergangenen Decret vorgeschrieben ist, um so gewisser zu enthalten, alss eine solche Vorstellung, wann sie mehrmahlen wieder besseres Verhoffen zum Vorschein kommen solte, fernerweit das mindeste Gehör nicht finden, ja vielmehr der auf diese oder andere Arth sich dagegen ausserender Zuwiederhandlung die gewisse schärfere Ahndung auf den Fuss folgen würde, wie dan auch Ihre Maystätt von des Herrn Bischofen angelobter Treue und Devotion in der unausbleiblich, und gehorsamen Erfüllung, und Beobachtung dieser Allerhöchsten Verfügung den weiteren Beweis Allergnädigst erwarten wollen;

Wo im Gegentheil kein Bedencken ist und Ihme Herrn Bischofen unverwehret bleibet, so ferne sich Jemand in dieser Anliegentheit bey demselben anfragen solte, einem solchen allenfals erklären zy können, dass eine Geistliche Jurisdiction in mehrbemelten Sichelburger Bezirck demselben nicht eingestanden worden seye;

Gleichwie im übrigen Er Herr Bischof sich gar wohl selbsten bescheiden wird, dass die Uebergehung der vorgesezten Instanz, und der unmittelbar an Ihre Maystätten genommene Recurs ein zweyter Fehlschritt seye, welcher der billigen Ahndung nicht entgehen noch durch eine Nachsicht übersehen werden kan;

Also wird Derselbe auch noch fort an ernstlich- und nachdrucksam Ermahnet sich für die Zukunfft vor solchen Ordnungs widrigen Benehmen sorgfältig zu hütten, und überhaupt eines solchen Betragens zu befleissen, damit man Ursache haben möge, das Vergangene in die Vergessenheit sezen, und Ihne Herrn Bischoffen selbsten von dergleichen verdient — und unliebsamen Warnung fernerhin entübriget halten zu können; Gleich man von dessen Bescheidenheit hoffen will, derselbe werde sich all — dieses für eine genaue Regul und Richtschnur seines weitershinigen Betragens gereichen lassen, und alle diesseitige weitere Unzufriedenheit sorgsamst zu vermeiden von nun an bestens bedacht seyn;

Und es verbleiben Ihre Maytt. mit Kays. Königl. und Erzherzoglichen Gnaden demselben wohlgewogen; Franz Freyherr v. Koller m. p. Per Sacram Caesareo Regiam Majestatem Wienn den 16-ten April 1770. Ad. v. Weingarten m. p.

Тим се ето свршила 19-годишња распра уније у жумберачком дистрикту. На скоро за тим умре напречац и честити владика Јакшић (27 јан. 1771), као што се вели од ангине. Ипак се нијеунија у рватској крајини онолико распрострла, колико наши противници желише. Жумберачка илити свидничка, такођер и прибићка названа, бискупија унијатска би доцније укинута, а жумберачки дистрикт у црквеном погледу потпаде под власт крижевачког унијатског бискупа, чије цело стадо једва да броји данас 20 порохија. Као што су наши попови и пророковали, унијати су доцније прелазили к латинима. Млоги се пак особито у вараждинској регементи вратише вери своји праотаца, грчко-источној цркви. — Бискуп Василије Божићковић умре г. 1787.

* * *

Чланак овај о жумберачкој унији написан је по изворима из плашчанске архиве. Ако исти чланак дође до руку ком свештенику горњо-карловачке јепархије, који би знао у коме се месту владика Јакшић родио — који би поближе што разабрао о његовој породици, ако је још има — који би прибавио какови владичини писама, „привѣтствія“ и т. д. — такови свештеник учинио би ми особиту љубав, кад би ми ма левом само руком о томе што прибележио и преко уредништва „Јавора“ дотичне списе доставио, јер ја каним написати и у овоме листу наштампати биографију владичину, за коју већ имам нешто материјала. Ми ево видисмо с коликим се жаром владика Јакшић за православље борио, колика је копља на мејдану с противницима поломио, па ипак се нашао један уредник српскога листа, који неком приликом не рече да се Јакшић насилном унијаћењу народа нашег јуначки одапирао, већ искрену са свим наопако, да је наиме баш и сам Јакшић постао унијат!! Шкода, те нам тај г. уредник заборави казати, из који је извора то црпао! То се зове срамоћење заслужних мртвих, који се не могу бранити, па је дужност онога, који има у руку непобитни доказа њиове чистоте, да ји од опадања одбрани.

Зна се за обрстара код славонске хусарске регементе Јована Белградију, да је после смрти јакшићеве због неке кривице био сметнут с обрстарства, те је митрополит Јован Ђорђевић тешко намолио цара, да му се врати обрстарски карактер и да му се да 600 фор. мировине. Белградија падне у сиротињу са женом (немицом) и троје деце, те би принуђен у својој старости примити унију, а бискуп Божићковић изради му за то комендanство у граду Коморану. Белградија и не доспе на своје ново место, већ умре у Бечу. На Калинића, тадашњег обрстара личке регементе, који се родио у Далмацији близу Задра, паде сумња да је проневерио неке новце из државве хазне, те и њега лише леба, а он не знајући шта ће и куда ће, пође белградијиним трагом и поунијати се, те за то добије капетанство у кикиндској граници под командом обрстара Арсенија Сечујца. Ко би и о Белградији и Калинићу и о њиовој породици поближе што дознао или какови списа набавио‘ тога такођер молим, да ми то преко уредништва овога листа саопшти.

ЧОВЕК И ВОДА.

Зашто говоримо овде баш о човеку? Зар он није организам исто као и биљка, као и друга животиња? Зар није истим законима вргнут као и све друго? — Наравно да је, и нећемо овде ласкања или егоизма ради говорити само о човеку, о његовом нагону, већ баш и с тог што је човек тако рећи роб свог опстанка и свог органичког живота; јер као што су сва друга створења тако је и човек везан за воду. Па зато ћемо се забавити о томе како је то да човек и вода тако једно с другим у свези стоје.

Обазримо се натраг у повесницу људског рода, па ће нам она верно приказати, како је човек ишао за водом, како је с њом у свези стајао, како је тако рећи вода човеку прави путевођа у свему била. Кад би се запитали, које су прве вароши биле што је човек настанио и населио? Добили би одговор обала; који су први путеви били, којим је чо-

век ишао па и данас иде? Који други до вода:

Човек иде за водом, крај воде се настанује, хвата рибу, пасе стадо, сеје земљу и баца у њу семе које помоћу воде успева.

Па где је човек још у старо доба зидао и градио кућишта? Не само на обали, већ и у самој води је градио, остатака има и данас на која су испитаоци наилазили. Где беше седиште старе културе? На обали Еуфрата и Тигра, у долини благотворног обила, на острвима и обалама грчког мора. Ко беху Феничани што културу донесоше? Нико други до становници обала и бродари. Ко беше најбољи подупирач и потпора велике Римске државе? нико други до њене ратничке и трговачке флоте Ко неби помислио на некадању величину, моћ и славу Мљетачку. Шта је узрок што и данашњу Енглеску одржава, унапређује, богати и даје јој сигурност опстанка? Па ево и данас би се млада Америка усудити могла старој Јевропи рукавицу бацити, а то зато што јој је сигуран ослонац сила морска.

И силни други примери што нам историја прича о људском животу, обрту трговини, култури, неби се могли замислити кад неби знали да човек само помоћу воде, нењих, извора, разних огранака може да допринесе највеће добити целом човечанству, да му је тако рећи вода, живот, радња, трговина и наука.

Човек помоћу воде изналази, осваја, насељује, унапређује култивише, помоћу неном даје правац радњи, вештини науци и животу.

Човек је водом више учинио нег што се и замислити може. Кад би прегледали у кратко сву добит коју је човек водом посдигао, онда би се уверили да је вода заиста за човека и његов живот један од најглавнијих фактора, и да се човек без ње не може замислити да постојати може.

Водом је човек више учинио него оружаном руком, и о томе би се могли уверити из историје, а могли би само на то метнути један пример. Како ли је слабо оружје било у рукама Зуава и Туркоса при освајању Алгира, није ни ту више учинила и допринела вода и силни бунари него оружје?

У опће голема корист воде неда се оценити тако лако. Ако погледамо где се најлепше, најјаче богатство развија, то ћемо видети ди је у приморским варошима и обалама морским трговина живља, јача и успешнија, него у оним где воде нема. Кад би се запитали, где је понајлакше живити? видили би да је живот тај најлакши крај воде и обале

Помислимо колико је голема невоља онде где је оскудица у води, какву гробну тишину налазимо у силним местима, варошима које нележе на води. Колика је несрећа онде где човек од времена до времена због оскудице у води мора да се мучи, да се излаже разним опасностима, жеђи, и болести, док се дотле становник крај реке добро проводи и олако храни,јер у води налази бар онолико хране колико му је нужно да опстати може.

Погледајмо сиротињу у Енглеској, како крај обале купи школьке и друга за храну потребна јестива, или силну сиротину крај Јадранског мора где се храни помоћу воде која га управ и држи, па ћемо се и ту уверити колико човеку добити пружа управ како га одржава, да не подлегне смрти.

Кад замислимо да све зависи од воде не само живот човека већ и сва његова радња, да од воде живи велики део човечанства, да вода упливише на све на свету, на вештину и културу онда се

не ћемо ни најмање посумњати е је човек заиста у тако тесној свези с водом.

Изузмимо оне где крај воде ипак не могу да успевају, и ако кривица до људи стоји. или пак оне који још до тог искуства нису дошли да водом могу себе унапредити развити вештину и науку;па погледајмо на другу страну, како се читави народи на западним обалама Америке једино и искључиво водом користе терајући њоме трговину и развијајући науку.

Бацимо поглед на Норвешку где нема толико ораће земље, где им је тако рећи ораћа земља море, помислимо на голему корист и добит коју тај народ вуче од оних милиона харинага, сардела, ракова каменица и других, а које све служе за храну и трговину, гледнимо доходак који доноси кит, корали. сунђери. бисер па ћемо видити да опстанак човека, његов живот, трговина од воде зависи, да је вода, море исто тако важан фактор у животу и радњи човека као и сува земља, па ћемо напослетку презнати да је вода ипак најглавнија и да највећу улогу игра у животу и науци.

Па шта је вода у индивидуалном животу човека? Колики је извор телесног уживања она за нас. Горе смо споменули како благотворно дејствује на животиње и биље; а зар на човека не чини то? Ко није на обали седио и уживао гледећи мирну реку и дивну површину њену, — ко је није видио при жубору потока, грмљавини водопада — ко није гледао пенушење и грдне вале морске — ко није дрхтао од вихора и велика пљуска кишног, од силне туче и града — ко не виде како снег ситно коло води или невиде грдне стене леда? Нема никог који није уживао у зелен гори у цветјој ливади и пољани гледећ бисер росу на миомирном цвећу — напослетку где је онај који неби уживао све облике што их вода даје?

Шта да речемо о купању о том уживању човековом, или у опће зар се може замислити да човек без воде опстати може, ни је ли вода за човека, негов живот, радну, трговину и науку уједно барометар за културан живот човеков?

Кад све скупимо што вода чини, кад осим тог што без ње човек не може живити, па ни биље ни животиње онда смо уверени да је она осим ваздуха најважнији елеменат; да је она помоћу човека, а човек опет помоћу њеном носилац културе обрта и трговине, да је велим најглавнија чињеница у нашем животу. Што већма будемо сазнавали одношај човека к води и воде прам човека, њену услугу и корист коју човеку доноси, то ће нам оно све више бити познатија, а долазићемо све до већег уверења да заиста човек од како је па и данас стоји у свези с водом, да му је она најбоље сретство којим може располагати, уверићемо се да је заиста у близој свези човек и вода.

Приопштио Лука Поповић.

Листак.

ПРИЛОЗИ ГРАЂИ „ЗА НАРОДНУ МЕДИЦИНУ.“

(Свршетак.)

16.) Кашаљ лече: жуманце, масло, и жути шећер смешан, једе се, ал' то мора бити на „гладно срце!“ Или скувају и ш е н у.“

17.) Увобољу лече: угреју зејтин, па неколко капи успу у уво.

18.) Јечмик лече: јечмом га убоду, три пут па јечам баце преко главе у бунар, ил' у пећ

19.) Грозницу лече: болесник узјаши на трску па отрчи на воду онда вури у води трску па говори: мене зове вила у сватове, не могу

јој иђи у сватове, већ јој шаљем коња (трску) и грозницу. Кад се кући враћа несме се освриути. Или успјају кључ па га баце у вино, које после дају болеснику да пије.

20.) Мицину лече: од катрана се направи колут па се на њему нареже крст, и то се меће на мицину. Или: узму се три сламке које имају на среди чвор; па се свакои преко мицине превуче а уз то се говори: у мицине девет мужева, од девет остаје осам, од осам седам, од седам шест и тако се одузима док не остане ниједан. Онда се те сламке вуре преко главе. Онда се узме нож па се прекрсти ножем мицина а уз то се говори: иди мицино у гору, у воду тамо нит' петли поје нит' вашке лају нит' звона звоне, тамо те неће нико ни сећи ни пећи.

21.) Од урока лече овако: бају а уз то говоре: урок седи на прагу урочица под прагом, уроци уричу, урочице одричу, у урока два ока једно огњено, друго водено, скочи водено па угаси огњено, прнуше по свету ко пчела по цвету, и ја лижем све уроке, да одлижем са Н. (већ како је име) Сад се лиже по челу па се опљува. Онда се стисне глава уз то се говори: колико на длану длака, толико урока.

22.) Кад ко има крајнике изађе на поље кад се звезде укажу па палцима развлачи место где су крајници а уз то говори сад жљезде и звезде а сутра ни жљезде ни звезде. За тим се рука којом се бајала наслони на дувар па се вели: Стало ко црна земља.

23.) Кад врат опадне обвине се палац.

24.) Кад је ко пегав отрчи на воду кад први пут заклента па се умије а уз то говори: Леће на плеће пеге на ноге. Умивен не сме се брисати. Или кад се први пут види ласта или рода говори се: Ласто, ласто (роде, родо) моје пеге на твоје ноге.

25.) Кад ко има брадавицу онда кад види двоје на једном коњу ухватив се за брадавицу вели: моја брадавица међ вас двојицу. Или се узме житна сламка са чланком (чвором) са тим чланком убоде се брадавица па та сламка закопа се под валов, а уз то се говори; кад ова сламка никла, онда брадавица нарасла.

26.) Далак се лечи: од репува лист намаже се машћу па се то меће.

27.) Родлав лече: узме се вучино гњездо црвен кукуруз и измирна па се тим кади место где се родлав појавио.

Нови Сад. Приложио Јован Јоцић.

КЊИЖЕВНОСТ.

Vergleichende stammbildungslehre der slavischen sprachen von Franz Miklosich. Herausgegeben mit Unterstützung der kaiserlichen akademie der wissenschaften. Wien 1875. Wilchelm Braumüller k. k. Hof- und Universitätsbuchhändler

Са овим је делом свршио проф. Миклошић упоредну граматику свију словенских језика. Године 1852 издао је науку о гласовима свију словенских језика, године 1856 науку о облицима свију слов. језика, године 1874 науку о реченицама свију словенских језика, а ове године, издавши науку о основама свију слов. језика, свршио је целу упоредну граматику свију слов. језика. На овом последњем делу, које је најмање у опће обрађивано, а особито код нас Словена, радио је Миклошић више од два деценија. Он је многе делове, који спадају у ово дело, већ одавно издао, као: Ueber die Bildung der Nomina die Slavischen Ortsnamen aus personennamen im Slavischen, Suffix ъ (Slavische Bibliothek), die nominale Zusammensetzung im Serbischen и т. д. Сви ови делови сачињавају целину дела, које је овиx дана издао г. Миклошић, и које се зове наука о састављању речи свију слов. језика или наука о основама или, почем основе постају примањем наставака, наука о наставцима. Морамо овде приметити да је г. Миклошић где где изменио своје мишљење у овом делу, тако у „die nominale Zusammensetzung in Serbischem друкчије је тумачио ове речи: висибаба, летитас, памтивијек, пјевидруг, плачидруг, а друкчије их тумачи у овом новом делу, о којем сада пишемо. Пре је држао да су виси, лети, памти и. т. д. партиципија сад. вр. акт., а сад вели да су императива.

Сад још да читаоце „Јавора“ за часак мало ближе упознамо са овим делом. Основе се деле на именске и глаголске и по томе је цело дело раздељено на два главна дела: I. на науку о састављању именских основа, II. на науку о састављању глаголских основа. Узмимо дакле штогод за пример из науке о састављању именских основа. Именске основе постају додавањем наставака уз корен. Наставци се састоје или из самих самогласних или из самогласних и сугласних слова. Узмимо један наставак н. п. акъ. Наставак овај или је примеран или секундеран. I.) као примеран наставак чини nomina agentis. II.) а.) као секундеран наставак чини од придева именице. б.) чини од придева и заменица придеве и заменице што показују

каквоћу. в.) Чини од именица именице. У овом је последњем случају значење овога наставка разноврсно. н. п. I.) просіакъ. II) а.) боу, іакъ: боуй, дивиіакъ: дивий. б.) инакъ іединакъ, троіакъ. в.) српски: земљак, нећак. пољак, ујак, шурак и. т. д. Јављајући читаоцима „Јавора" о овој књизи уједно се тим и одужујемо овом славном човеку, првом словенисти и главном утемељитељу ст. словенске граматике за његов неуморни труд и непрестану радњу и старање око унапређења словенске филолођије.

У Карловцима. Ј. Ж.

ЧИТУЉА.

(Ђуро Јанковић) медицинар у Бечу, умр'о је 12. септ. о. г. у Смедереву. Он је син пок. Пауна Јанковића, бившег саветника и министра у Србији. Свршио је гимназију у Београду па се онда одао медицинској науци у Бечу, али несретна сува болест прекиде му ту намеру. Оставио је после себе љубу, с којом ни годину дана није поживео и младу сестру. Ђуро је био човек чврста карактера и особитог дара. Нашим читаоцима биће познат из неколико песама, што су прошле и ове године штампане у „Јавору," а донећемо још коју песму његову. Писао је много, преводио је са доста среће признате стране књижевнике, premда је врло мало на јавност износио. Неумитна смрт отрже га са света, са прсима пуним дивних осећаја, са срцем пуним бујних жеља и племените љубави за своје отачаство и за своју браћу — робове. Колико ли је пута болан преболан узвикнуо, када је чуо за дивна дела наше браће Херцеговаца: „Хај што нисам здрав, па да се винем међ моју дичну браћу, да им покажем да и Ђуро зна за слободу умрети!"

Почивај мирно! Вечна ти памет међу нама била! Збогом Ђуро! Д.

СИТНИЦЕ.

(Галијум, нови метал). Дне 20. Септембра дозволи госп. Lecoq de Bois-Baudran да се у Француској академији знаности отвори пакет, који је он 17 Аугуста тамо запечаћен оставио, а уједно поднесе госп. Вирц по налогу госп. Lecoq-а белешку, која је великим одушевљењем примљена. — Тиче се проналаска новог елемента, једног метала, који је сличан кадмију и цинку. Госп. Lecoq дође први до тога, да ова нова стихија постоји, кроз опажање двеју спектралних линија, које нису истоветне, ни са једном досадањих познатих елемената. — Обе те линије, љубичасте су боје, једна јако а друга слабије светла. Госп. Lecoq хоће именом „Галијум" да ода почаст Француској.

У Бечу 12. Децембра 1875. Н. В. П.

КЊИЖЕВНЕ ВЕСТИ.

Умољени смо, да саопштимо овај оглас:

Од нове године излазиће у Бечу: „Српска Зора" илустрован лист за забаву и поуку. Овај лист се покреће у намери, да ниском ценом учини књижевност и науку приступнију свакому Србину и Српкињи, коме је иоле стало до пријатне забаве, корисне поуке и свестраног образовања. То ће се „Српска зора" трудити да постигне забавно-поучним приповеткама, романима и т. д., научним и уметничким чланцима, описима земаља, народа, појединих људи, прегледом из разних знања, критиком, песмом, сликом, шалом и т. д.

„Српска Зора" ће излазити на великој четвртини у месечним свескама од три табака са са шест до седам слика, и стаје на читаву год. 4 ф 80 нов, на по год. 2 ф 40 н. а на три месеца 1 ф 20 нов

Претплата се шаље. Administration der „Srpska Zora" in Wien, III. Pragerstrasse Nr. 13.

Лист ће овај издавати г. Коста Мандровић, који је и неколико корисних књига српских за децу издао. Тако ћемо имати сада у Бечу три српска илустрована листа, дочим и сами Немци у Бечу имају само један белетристичан илустрован лист. Да се бар хоће скоро ослободити Босна и Херцеговина и у благостање довести, па да се број претплатника за овакве листове умножи, како би сви могли живети и цветати!

— Врло нам је жао, што морамо јавити нашим поштованим читаоцима да часопис „Отаџбина" што је ове године излазио у Београду под вештим уредништвом дра Владана Ђорђевића, од нове године престаје излазити. Као узрок се наводи што уреднику службени послови не допуштају да даље ради на томе. Кад је то узрок, држимо да се могло помоћи томе, јер код толико врсних књижевника, што су на „Отаџбини" радили, могао је који други примити редакцију, а ако осим тога има још какве друге сметње излажењу „Отаџбине" то је врло жалосно, што су те сметње баш сада наишле... У осталом ми се надамо, да ће честити часопис

тај скорим опет ускрснути и да ће исти раденици својски и без обзира на своју личну корист наставити свој рад у корист своме народу.

НОВЕ КЊИГЕ.

Поштованој публици. Част нам је јавити поштованој публици да је друштвена књига „Зора“ из штампе изашла, те ће мо је што пре нашим поштованим претплатницима разаслати. Коме су познате тешкоће око штампања српских књига у Бечу неће нам замерити што смо се мало задоцнили. Књига је изашла под насловом „Зора“ Књижевни рад српског ђачког друштва у Бечу. Садржај је књиге овај: I део. Нешто из живота и рада друштва „Зоре“ II део. „Зора“ песма Јована Симеоновића Чокића. „Memento mori!“ написао Стеван J. Јевтић. „Зуби“ написао Лаза Илић. — „Нешто о ваздуху“ написао Миливој Јосимовић. „Тужно цвеће“ песма Стевана J. Јевтића. — „Са земље на месец“ написао Јован Симеоновић Чокић. — „О теоријама топлоте“ написао Андрија М. Матић- „На Бранковом гробу“ песма Јована Симеоновића Чокића. — „Сунце је природњаку светиња“ (од Рајтлингера) превео А. М. Матић. — „Имитације Хафиса“ (Платен) превео Јован Симеоновић Чокић. — „Глоса“ песма Јована Симеоновића Чокића. — „Кораблекрушеније на љубавном мору“ написао Стеван J. Јевтић. — Резултати Каничевих студија о балканском полуострву“ написао Тодор Стефановић Виловски. — Додатак: „Српске народне песме“ скупио их Каменко Делић

Књиге се могу добити у Бечу код благајника Neubau, Burggasse Nr. 24. Hochparterre Thür Nr. 19—20., у Н. Саду у књижари браће Поповића; у Панчеву у књижари браће Јовановића; у Београду у књижари Величира Валожића.

Чист приход ове књиге намењен је босанској и херцеговачкој нејачи.

У Бечу 7 (19) Децембра 1875.

Књижевни одбор
српског академичког друштва „Зоре.“

Права и дужности Угарских грађана. По Страним изборима ученицима српских народних школа написао Стеван В. Поповић епарх. школ референат. Цена 10. новчића. У Новоме Саду, српска народна задружна штампарија 1875. 56 страна.

Овиx дана је изашла из штампе књига **Божић дар д[illegible]ој деци.** Трећи течај. [illegible]о чика Стева. Издала књижара браће Јовановића у Панчеву. Цена 10 нов.

(Српске народне песме) штампане су ово дана у данском преводу у Кодању (Копенхагену). Превео их је славни дански писац **Андерсен**, који је у дубокој старости умр'о, по немачком преводу дра Л. А. **Франкла**. (Др. **Франкл** је у педесетим годинама издао немачки превод наших народних песама под насловом: „**Гусле**.“)

ОГЛАС МУЗИКАЛИЈА.

Die Flöte, марш по познатим нар. песмама за гласовир од А. Фаулветера. Цена 60 н.

Die Lauterbacherin, штајерска идила за гласовир од К. Каеде. Цена [illegible] н.

Hocus Pocus, брза полка од Филипа Фарбаха млађ. Цена 50 н.

ОДГОВОРИ.

Нашим сарадницима са стране. Све што ове године због нагомиланог материјала није могло ући у „Јавор“, а што је добро, доћи ће од нове године. Како ће лист излазити од сада с в а к е н е д е љ е, то ће пре доћи на ред свачији прилог.

Г. П. С Н. — Број 22. „Јавора“ од ове године некаквим чудним начином нестао је, и многи га не добише. С тога смо принуђени били да га ових дана наново штампамо и сад ћете га добити као и други, који га не добише.

Г. Л. Ј. — Ваше обећање требало би да одржите, иначе се нећете намирити за оно „Огледало“.

С последњим бројем нашега листа разашиљемо и 22. број „Јавора“ оној г.г. предплатницима, који га нису у своје време добили због познатог узрока.

Администрација „Јавора“.

„Јавор“ излази 1. 10. и 20. дана свакога месеца. Рукописи нека се шиљу уреднику, а предплата „Администрацији Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на читаву годину 4 фор. на по године 2 фор. на три месеца 1 ф. *За стране земље*: на читаву годину 5 фор.

СРПСКА НАРОДНА ЗАДРУЖНА ШТАМПАРИЈА У НОВОМ САДУ.